

นอมกลิ่น

76 ทาเรียนรุมนนนำอยู่ภาคใต้
2556-2558

แผ่นดินใต้

สสส

ถอดความโดย.. นส.ดร.พงศ์เทพ สุธีระวัฒน์
ถิ่นโดย.. นอม รุนทิว
ร่วมด้วย.. ทาร ดงตรี / สมนัก รุ่นด้วย

นอมกลิ่นแผ่นดินใต้

76 บทเรียงนวมชนหน้าอูงภาคใต้

2556-2558

ผู้สังเคราะห์ :

ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ, ถนอม ขุนเพ็ชร

ผู้เขียน :

ถนอม ขุนเพ็ชร, ถาวร คงศรี, สมนึก นุ่นด้วง

บรรณาธิการ :

ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ, ปรีดาร์ตน์ ศรีทธานนท์กุล,
สุทธิพงษ์ อุตสาหะพงษ์สิน, นงลักษณ์ รักเล่ง, เขาวลักษณ์ ศรีสุกใส,
ญัตติพงศ์ แก้วทอง, ฮามี๊ะะ หวันนุรัตน์

จัดพิมพ์โดย :

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ชั้น 10 อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ และอาคารบริหารวิชาการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110
โทรศัพท์ 074-282902 แฟกซ์ 074-282901

พิมพ์ที่ : โฟ-บาร์ด. 280/2 หมู่ 6 ถ.ปุมณภักดิ์ ต.ทุ่งใหญ่
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์/โทรสาร 074-551133

ISBN : 978-616-271-265-4

พิมพ์ครั้งแรก : สิงหาคม 2558

จำนวน : 1,000 เล่ม

คำนำ

แผ่นดินยวดยิ่งสู่มหาสมุทร ภาคใต้มีชุมชนเหนือสุดติดชายแดนพม่า หมู่บ้านเกิดใหม่แห่งหนึ่งที่ชุมชนเรียกว่า “หินเกาพัฒนา” จุบรวมของ นักแสวงโชคหลังวิกฤติพายุเกย์หลายปีก่อน คนต่างภูมิภาคมาอยู่รวมกัน ณ ชุมชนที่งานบุญบั้งไฟสำคัญทำงานบุญเดือนสิบ

คนนครศรีธรรมราชคอยต่อสู้นักเบ๊กทำมาหากินกับคนจากจังหวัด อำนาจเจริญ ผู้ใหญ่บ้านคนสงขลา กับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชาวศรีสะเกษ พวกเขา นั่งพูดเรื่องการหมักฝักคูนและเปลือกมั่งคุดช่วยไล่แมลงโดยไม่ขัดแย้ง รวมถึงเพื่อการพัฒนา ระบายกับปัญหาต่างๆ ส่งเสริมสินค้าเกษตรของชาวบ้าน หลายรายการถึงระดับส่งขายต่างประเทศ และกำลังพัฒนาสู่หมู่บ้านเชิงท่องเที่ยวอีกทาง

ขณะที่แนวชายแดนด้านใต้ติดกับมาเลเซีย เหตุการณ์ความไม่สงบ ยังเป็นเงาตะมึนบดบังดอกย้าความรู้สึกคนอื่นอื่นมองกลับมาในแนวลบ

เด็กสาวแห่งชุมชนวังกระบือ จังหวัดนราธิวาส ยอมทิ้งโอกาสสวยหรู หันหลังจากเมืองหลวงกลับบ้านเกิดทำการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้าน ช่วยชาวบ้านถิ่นไกลปืนเที่ยงได้รักษาโรคแบบพึ่งตนเอง สร้างหมู่บ้านปลูก สมุนไพรกินได้ระดับแนวหน้า นำสมุนไพรเก่าๆ ที่หายไปกลับมาเพาะชำ ขยายพันธุ์พร้อมหาพืชพันธุ์ใหม่เข้ามาเสริมต่อยอดด้วยการปลูกป่า

จากชุมชนถึงนราธิวาสเราได้เห็นสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันว่าด้วยการมองข้ามข้อจำกัดทั้งหลาย จุบรวม ณ ปัจจุบันกับสายตามองต่อไปยังข้างหน้าทำให้ คนที่บ้านหินเกาไม่เคยตั้งคำถามว่า “คุณมาจากไหน” ขณะเดียวกันคนที่ชุมชน วังกระบือไม่ได้นั่งรอถึงวันที่เหตุการณ์ความไม่สงบในแดนดินถิ่นนี้จะพบ ข้อยุติตามความหมายที่คนอื่นมักตั้งสมมติฐานให้

ระหว่างทางของปัญหาคือการพัฒนาที่ต้องดำเนินไปพร้อมกันเสมอ บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง

สิ่งดีๆ เหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นโอกาสที่ได้รับมาจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีกรอบการทำงานที่มุ่งเน้นการ “จุดประกาย กระตุ้น เสริมและสานพลัง” ร่วมกับภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น

สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม (สำนัก 6) หนึ่งในชุดโครงการที่สำคัญคือโครงการ “ร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่” สนับสนุนตั้งแต่ปี 2553 จนถึงปัจจุบันโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ชุมชน/ท้องถิ่นเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ สอดคล้องกับทิศทางการปฏิรูปประเทศซึ่งมุ่งหวังให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพในการจัดการตนเองโดยมีตัวชี้วัด 4 ตัว ประกอบด้วยชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ ชุมชนมีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาด้วยกันอย่างต่อเนื่อง ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และชุมชนเกื้อกูลกัน

ก้าวสำคัญของสองชุมชนที่กล่าวถึงข้างต้นมาจากการได้รับโอกาสสนับสนุนของ สสส. ขณะเดียวกันจากชมพุดถึงนราธิวาสยังมีชุมชนอีกมากมายกำลังขับเคลื่อนไปบนทิศทางและการสนับสนุนดังกล่าวอย่างไม่หยุดยั้งไปสู่เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคม ที่ดีขึ้นในทุกมิติ แม้ว่าจะต้องฝ่าฟันอุปสรรคปัญหามากมายเพียงไร

บนรอยคราบน้ำตาจะจบลงด้วยรอยยิ้มและความหวังแห่งความสำเร็จเสมอ

หากไม่เชื่อโปรดอ่านบทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนน่าอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ กรณีศึกษา 76 โครงการ ระหว่างปี 2556-2558 ต่อไปนี้

สารบัญ

จังหวัดชุมพร	8
กุศโลบายผู้ใหญ่บ้าน ฟันฟูป่าชายเลนชุมโค	9
Happy life พลังสูงวัยพัฒนาชุมพร	16
หินเกาพัฒนา : พลิกหมู่บ้านใหม่สู่จุดขายท่องเที่ยว	24
ช่างเสริมสวย : เธอสู้เพื่อป่าชุมชน	31
ยุทธการรักษาพรุดาอ้ายยั้งยืน	38
สุขภาวะแหลมยางนา เปลี่ยนพ่อค้าเหล้ามาเข้าวัด	45
คำสารภาพของนักขาย ผู้เคลื่อนไหวงานอนุรักษ์อ่าวสามเสียม	51
จังหวัดสุราษฎร์ธานี	57
สูตรลับสุขภาพดี ณ หมู่บ้านไกลปืนเที่ยง.....	58
ฉลองปีศักดิ์สิทธิ์บ้านทับคริสต์ ปลุกผักพื้นวิถีสมาชิกดั้งเดิม	63
พื้นที่สร้างสรรค์บ้านหัวแหลม	69
แบ่งดีแบบสร้างสรรค์ จัดการขยะบ้านเหนือ	76
จังหวัดพังงา	82
สายลมความเปลี่ยนแปลง ณ เกาะทุ่งนางดำ	83
หลงเสน่ห์ “บางวัน” บัณฑิตอาสาชุมชน	90
ปลุกกระแสพลังพลีชีพด้านขยะ	96
จังหวัดกระบี่	102
ฝ่าใจกลางความขัดแย้ง ไสยงเดินหน้าสู่ชุมชนพึ่งตนเอง	103
หุ้นส่วนความดี ณ ชุมชนคลองขนาน	109
กองทุนน้ำชา ผลลัพธ์อนาคตนาเกาะไทร	116

จังหวัดนครศรีธรรมราช	123
เดิน-วิ่ง รอบเขา พลังเรื่องเล่าสร้างกระแสสุขภาพ	124
นาทุ่งร้างสร้างสุข	131
บวชคลองทำน้อย ลบอดีตสายน้ำคนดู	137
หนังตะลุงโขนสด ขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ปากเหมือง	143
นายรุ่งเรืองหัวใจขึ้นเทพ เปลี่ยนตัวเองสร้างคุณค่าชุมชน	150
รั้วมะขาม-ลานสุขภาพบางไทร	158
ผักเกาะกลางถนน	167
ออกกำลังกาย “ตามถนัด” ที่บางสระ	173
รักดวงใจหวงป่าสาคร	180
น้ำตาดจิตอาสา นางฟ้ากลางใจคนแก่ปากพนัง	186
บ้านปลาบ้านปู กับการอยู่ร่วมประมงสองแบบ	192
ฝายมีชีวิต : ชุมชนนวัตกรรมจัดการน้ำแบบยั่งยืน	201
“ไม่ปลูกผัก=เชย” กระแสมาแรงนาควารี	210
ความสุข ณ โรงเรียนร้าง	215
กตีกาหมวกกันน็อค ที่ปากคลองวัดแดง	222
รอยยิ้มข้ามคลอง	228
ฝ่าวิกฤติรอบใหม่ “ใครไทย” เปลี่ยนวงกาแพเป็นวงสมุนไพรร	234
“ในดอน” บริหารบ้าน 7 คุ้ม	241
ลงแขกฟันซากนาทุ่ง ต้นแบบปากพนังพอเพียง	245
พึ่งตัวเองสู่ตรดอนโรง	250
“ผัก” สื่อหัวใจผู้สูงอายุบางไร่	255
จากปลาถูกทอดทิ้งหมูลุ่ม จับตาคนต้นแบบบ้านโพธิ์ทอง	261
สร้างคนแบบใหม่ ในชุมชน 300 ปี	266
เรือนแพเพื่อการเรียนรู้ ทำลายคน “ทำอะไรบ้าง”	274
นาอินทรีย์ควนพัง เพิ่มมูลค่าข้าวสังข์หยด	279

จังหวัดพัทลุง	284
สืบสานตำนาน “สำนักเขาอ้อ”	285
สามพลังสร้างนากวด	290
พลังชุมชนโคกแยม กินหอยเชอรี่กับการทำนาอินทรีย์ 4 แบบ ...	297
สร้าง “ฝาย” ได้คืน “กบยักษ์” พลิกวิกฤติน้ำแล้งห้วยสังแก	302
เยาวชนวัยใส วันที่ห่างไกล “กระท่อม”	308
แปลงผักรวมบ้านนาฝายกระแสดง	313
สภาแกนนำหุยานจัดการตนเอง	319
ความมั่นคงอาหารบนวิถีทำซ้าง	326
บนหนทางสร้างยี่ห้อ “ของดีศรีทองสม”	333

จังหวัดสตูล	338
คลุ้ม : ต้นไม้แห่งการปรองดอง	339
“ปลูกต้นไม้ให้คนแปลกหน้า” ความอึ้งใจคนบ้านกลาง	345
มุมนิรมิตคือนักอนุรักษ์ บังหลิปลูกป่าตามโองการพระเจ้า... ..	351
ญาติใครใครก็รัก ผังเครือโรค 13 ตระกูล	356
แพทย์แผนไทยเพื่อบ้านเกิด สักัดคนละงูติดยาชุด	363
ดูแลผืนนา-ป่าชายเลน ความสุขคืนสู่ควนโต๊ะเง๊ะ	370
“สภาชุมชน” กลไกสร้างนาโต๊ะขุนน่าอยู่	376
เปลี่ยนวิถีชาวเล โจทย์ยากที่บุโหลน	381
ปราณี : แม่ของลูก 45 คนแห่งหนองราโพธิ์	387
ยึด “กตিকা-อนาซีต” ฝ่าวิกฤติแบบละมุนละม่อม	394
อะไร? อะไร “โร้ย” ต่อยอดท่องเที่ยวล่ง	402
คนร้อยคลองมำบัง นักคว่ำโอกาสความร่วมมือ	409
สี่แยกชีวิต “ปลักแรด”	416

จังหวัดสงขลา	422
จิตอาสา 5 กลุ่ม เคลื่อนธรรมนุญบ้านแค	423
กองทุนขยะสร้างสุขป้อมหก ก้าวของการสร้างร่วมมือ	431
คาถาบริหารชุมชน 8 แผน สร้างหัวใจ “คนปลูกต้นไม้”	436
ภาพถ่ายชีวิตลิขิต “บ้านทุ่งใหญ่”	442
จังหวัดยะลา	448
เลิกเหล้า-ลดขยะ-ลดขีดแย้ง ขยายผลพื้นที่ธารโต	449
จังหวัดปัตตานี	455
รวมหัวใจพ่อค้าผู้ระเบิด สร้างตัวตนใหม่ตลาดเทศวิวัฒน์	456
เจ้าอาวาสโคกวัด นำกระแสต้นแบบสุขภาพ	464
จังหวัดนราธิวาส	471
ดิเกร์ฮูลูเปลี่ยนตะลิวเหนือ แดกหน่อจิตอาสา-ทีมใกล้เกลี่ย	472
โรงเรียนนักการเมืองตากใบ	477
สภาชูรอครอบครัว สร้างสวรรค์ของฉันทัน-ยี่งอ	482
ศาสนบำบัดสู่กติกาสุนัขชนต้นหยง	491
ธนาคารต้นไม้วังกระบือ ความรู้สร้างชุมชนเข้มแข็ง	498

จังหวัดชลบุรี

กุศโลบายผู้ใหญ่บ้าน ฟื้นฟูป่าชายเลนชุมโค

“ปีที่แล้วปลูกจิตสำนึกเด็กกลับมารักษาต้นไม้และป่าชายเลน ให้ชุมชนได้มีห่วงโซ่อาหาร มีการจัดการขยะ รณรงค์ให้ลดละเลิก อบายมุขต่างๆ อย่างเช่นที่ผมเป็นต้นแบบเลิกบุหรี่ เมื่อผมรับปากแล้ว ก็ไม่คืนคำละครับมันน่าจะอายุ”

ผู้ใหญ่บ้านทวี บุญญา คนเดิมตัวจริงแห่งหมู่ 2 บ้านชุมโค ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร กลับมาอีกครั้งกับแกนนำคณะทำงานของเขา ฉลาด ชื่นแก้ว และ โกศล วัลล้อม

โครงการปลูกจิตสำนึกรักษ์บ้านชุมโคทำให้ผู้ใหญ่ทวีเป็นผู้นำฟื้นฟูป่าชายเลน โดยบ้านชุมโคเคยมีพื้นที่ชายเลนอันเป็นป่าสงวนอยู่ 188 ไร่ หลายปีก่อนเกิดการเข้าไปครอบครองบุกรุกจนป่าเสื่อมโทรม ทรัพยากรสัตว์น้ำ แหล่งทำมาหากินของชาวบ้านพลอยเสียหายไปด้วย

นายทุนบุกรุกทำนาถุ้ง 3 ปี ชาวบ้านทนไม่ไหวลุกขึ้นมาขอคืนพื้นที่ทางการสนับสนุนชาวบ้านโดยสังการ กอ.รมน. มาช่วยปลูกป่า และทางผู้ใหญ่ทวียังเสนอโครงการปลูกป่าชายเลนกับทาง สสส. เมื่อได้รับการสนับสนุนจึงพอมองเห็นระบบนิเวศที่สมบูรณ์กลับคืนมาเป็นแหล่งอาหารเลี้ยงคนในหมู่บ้าน

เขามองอนาคตว่าถ้าไม่มีนายทุนคนใดคนหนึ่งทำผิดกฎหมายอย่างทีผ่านมา ชาวบ้านที่ออกหาสัตว์น้ำในคลองป่าโกงกางจะไม่เดือดร้อนเพราะในผืนป่าแห่งนี้ สามารถออกจับปลานิล กะพงขาว ปูดำ และปูแสมได้ตลอดปี

วันนี้ได้ธรรมชาติและปากปลาคืนมา 384 ไร่ เมื่อทำโครงการประสบความสำเร็จ มีหมู่บ้านอื่นมาร่วมขบวนด้วยคือ หมู่ 1 และหมู่ 2 ของตำบลบางสนแต่พื้นที่ติดกันได้ยกที่สาธารณะคนละฝั่งคลองร่วม 330 ไร่ แลกกับให้คนชุมชนโคไปร่วมช่วยแนะนำปลูกจิตสำนึกให้บ้านเขา

“วิธีการต่างๆ ในการจัดการป่าชายเลนตรงนั้น เขามารับการถ่ายทอดจากเราไป” ผู้ใหญ่ทวีเล่า

ขณะนี้โครงการฯ ดำเนินงานมาถึงเป้าหมายระยะที่ 2 คือการศึกษาพันธุ์ไม้ป่าชายเลน สร้างระบบนิเวศป่าชายเลนให้อนุบาลพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน

การสร้างแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำในบริเวณคลองป่าชายเลนทำเพื่อรอน้ำท่วมหลาก สัตว์พวกนี้ออกไปสู่ธรรมชาติเป็นห่วงโซ่อาหารคน 2 ตำบล

พื้นที่ป่าโกงกาง 100 ไร่ เขตที่น้ำเค็มกับน้ำจืดมาพบกันกลายเป็น แหล่งสัตว์น้ำ ขุดคลองกว้าง 10 เมตร ยาว 4 กิโลเมตรเอาไว้โดยรอบ บนดินปลูกป่าโกงกางให้ปูด้า ปูแสม หอยต่างๆ มาอาศัย ส่วนคลองเป็น แหล่งปลา

ที่ผ่านมามีการปล่อยสัตว์น้ำหลากหลายชนิดเช่น กะพงแดง กุ้ง แซบวีย และกำลังดำเนินการเพาะกุ้งก้ามกราม ครบกำหนด 6 เดือนจะเปิด ประตุ ให้สัตว์เหล่านี้ออกสู่ธรรมชาติ โดยแจ้งให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้า อนุญาตให้ได้ นอกเขตการอนุบาล

“โครงการระยะที่ 2 เริ่มเอาเด็กเข้ามาร่วม เราเข้าหา ผอ.โรงเรียน ระดับประถมในพื้นที่มีโรงเรียนบ้านดอนทราย บ้านชุมโค วังช้างและบางจาก ต่างให้ความร่วมมือ”

ชวนเด็กมาร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลนเดือนละ 1-2 ครั้ง เมื่อเด็ก เห็นว่าการอนุรักษ์ทำให้เกิดความสวยงามกับธรรมชาติอย่างไรต่างชอบและ เห็นดีด้วย

“เราต้องการเพิ่มพื้นที่ป่าโกงกางทุกชนิดไม้อั่ว ไม้ปรัง ไม้แสม ไม้ตะปุน การปลูกผมจะดูแลดูแลเป็นหลัก อย่างเช่นต้องรอว่าลูกโกงกาง หล่นเดือนไหน ไม้ปรังต้องปลูกตอนไหน บางช่วงเราปลูกต้นไม้บางอย่าง ไม่ได้ ก็จะวางแผนให้เด็ก”

ผู้ใหญ่ทวิมองการทำงานแบบสร้างคนหลายรุ่นมาร่วมกันทำงาน สืบสานต่อไป

รุ่นที่ 1 กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนถือว่าเป็นรุ่นบุกเบิก

รุ่นที่ 2 วัยทำงาน

รุ่นที่ 3 เด็ก

กับกลุ่มเด็ก ซึ่งเป็นความหวังสำคัญ เขาจะเริ่มจากการอบรมการ ฟื้นฟูป่าโกงกาง ว่าต้องปลูกพืชแต่ละชนิดอย่างไร ปลูกแล้วได้อะไรกลับ คืนมา

“เราสร้างเด็กให้เป็นกลุ่มผู้พิทักษ์สายน้ำล่าสุดมี 170 คน จาก 2 โรงเรียน”

กลุ่มผู้พิทักษ์สายน้ำมีหน้าที่คอยสอดส่องดูว่าน้ำเสียมาจากไหน ใครปล่อย เด็กเหล่านี้เป็นสายสืบมารายงานทีมงานกลุ่มผู้ใหญ่จะได้ลงไปอธิบายให้เจ้าของกิจการผู้ปล่อยน้ำเสียเข้าใจ

“เราใช้เด็กเป็นเกราะกำบังที่ดีของชุมชนเพราะเด็กบริสุทธิ์ในสายตาใครต่อใคร การเข้าไปสอดส่องดูแลธรรมชาติไม่อันตรายกับใครเพราะคนเห็นว่าเป็นเด็กไม่น่ามีปัญหอะไร เด็กไม่เสแสร้งอยู่แล้วเขาจะทำได้ด้วยความหวังดีและจริงใจ แต่เราก็จะคอยดูแลความปลอดภัยเด็กกะไม่ได้ปล่อยปละละเลย”

เมื่อรู้ว่าแหล่งปล่อยน้ำเสียอยู่ตรงไหนตัวของผู้ใหญ่ที่จะเป็นทัพหน้าออกไปพูดคุยกับผู้กระทำก่อน ให้เกิดความเข้าใจและปฏิบัติตาม โดยไม่ต้องถึงขั้นการใช้ข้อกฎหมายมาบังคับ และในโครงการฯ ระยะที่ 2 ยังมีการออกกฐนระเบียบชุมชนมาใช้ร่วมกัน ประกอบด้วย

- ถ้าโคนต้นไม้ 1 ต้นให้ปลูกทดแทน 10 ต้น
- การจับปูแสมต้องมีขนาด 40 ตัว/กิโลกรัม ถ้าเกินกว่านี้ให้ปล่อยที่เดิม
- การจับปูดำต้องมีขนาดอย่างน้อย 8-10 เซนติเมตร
- การจับหอยจู้บแจงต้องมีขนาดอย่างน้อย 300 ตัวต่อกิโลกรัม
- การจับหอยฟู่ต้องมีขนาดไม่เกิน 30 ตัว/กิโลกรัม ถ้าจำนวนเกินถือว่ายังเล็กให้ปล่อย
- ปลา กุ้ง ปู ในบริเวณคลองคูสำหรับการอนุบาลที่ห้ามจับ

เขาเล่าว่ากิจกรรมที่ได้มาร่วมทำกับโครงการฯ ส่วนหนึ่งเด็กเรียนที่ในหลักสูตรอยู่แล้ว เช่น โรงเรียนปะทิววิทยา โรงเรียนมัธยมในพื้นที่ ซึ่งสอนการดูแลสิ่งแวดล้อม การจัดการพืชน้ำให้สะอาด สามารถเชื่อมต่อและมีความสอดคล้องกันกับเด็กในชุมชนที่กำลังสร้างขึ้นไปเป็นลำดับ

“เราสอนคนรุ่นต่อไปเพราะมองว่าตัวเองต่อไปอาจจะไม่ได้ทำตรงนี้แล้ว 10-20 ปี ข้างหน้ากำลังไม่พอแล้วก็หวังพึ่งรุ่น 2-3 ต่อไป”

โกศล วัดล้อม คนวัยทำงานถือว่ารุ่น 2 ของโครงการฯ เล่าเสริมว่า ลูกสาวเขาเรียนอยู่ชั้น ป.6 ครูสั่งให้ทำรายงานเกี่ยวกับป้าชายเลน เห็นว่าเป็นการดี เหมือนได้ต่อยอดโครงการฯ

“ถ้าเรามีผืนป่าสมบูรณ์ เราก็จะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ ซึ่งพอเห็นเค้าแล้วแม้ยังไม่เป็นรูปเป็นร่าง บางหน่วยงานเข้าไปสนับสนุนใน 1-2 ปีนี้ จะมี walk way ตอนนี้ก็เริ่มมีคนเข้าไปศึกษาธรรมชาติของป่าผืนนี้ มีสื่อลงไปถ่ายทำ เพราะอยู่ห่างจากตลาดอำเภอปะทิวไปแค่ 3 กิโลเมตร”

ประเด็นนี้ **ผู้ใหญ่ทวี**รับลูกต่อว่าจะทำงานสานต่อจนการท่องเที่ยวสำเร็จ และเน้นเฉพาะการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายทรัพยากรเท่านั้น

“ถ้ามีการท่องเที่ยว ผมอยากให้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ช่วงเช้าหรือกลางวัน เวลากลางวัน สำหรับโฮมสเตย์อยากให้อยู่นอกพื้นที่ กลางคืนเราเตรียมลานกางเต็นท์ 2 ไร่เตรียมเอาไว้แล้ว ตรงนั้นมีศาลาใหญ่และห้องน้ำ”

เป้าหมายแท้จริงเขาอยากให้ชุมชนมีป่าส่วนหนึ่งที่ใครก็จะต้อง
ไม่ได้ เป็นของชุมชน และชุมชนเป็นผู้ควบคุม

เป็นที่รับรู้โดยทั่วไปแล้วว่ากระแสอนุรักษ์ไม่ได้มาโดดๆ การดำเนิน
โครงการฯ ที่ผ่านมา ส่งผลกับหมู่บ้านหลายอย่าง นอกจากการรักษาป่าชายเลน
ได้กระแสเล็กบุหรี่ปริศเล่ห์ เรื่องนี้ผู้ใหญ่ทวิผู้ปวารณาตัวก่อนใครอื่น

เกี่ยวกับเรื่องนี้เขาจะขยายความอย่างภูมิปัญญาในผลงานโดยยกกรณี
ศึกษาว่าเมื่อเห็นคนเมา ยังไม่เข้าบ้านเขาจะรีบเข้าไปถาม

“บางคนบอกว่าผมเมาแล้วนอนตรงไหนก็ได้ที่ ทำบ่อยๆ ผมก็มี
กุศโลบายของผมเหมือนกัน โดยการเอาลูกของเขาไปเก็บเอาไว้ที่บ้านผม
แล้วผมไปบอกเขาว่านั้นไงเมมาจนลูกหนีพ่อแล้ว ตอนนั้นพ่อคนนั้นเลยยอม
เลิกเหล้าเพราะกลัวว่าลูกจะหนีไปอีก” เขาหัวเราะ

ผู้ใหญ่ทวิมีกุศโลบายหลายอย่างที่จะเปลี่ยนแปลงคนในสิ่งที่ดี ๆ
โดยมองว่า โครงการ สสส. สามารถดึงชาวบ้านมาทำกิจกรรมร่วมกันมากกว่า
เดิม เมื่อทุกส่วนเคลื่อนเข้ามาหากันก็ทำอะไรได้ง่ายขึ้น สิ่งที่ได้รับคือ คนรัก
ชุมชนมากขึ้น ขณะที่เด็กๆ มีความรักผูกพันกับป่า

“เด็กเรียนรู้สมุนไพร ที่พบในป่าชายเลน อย่างเช่น ลำมะงา
ซึ่งนำมาต้มแล้วอบ แซ่เท้า ฆ่าเชื้อ แก้หิด แต่ส่วนที่เด็กยังไม่มีความรู้
เท่าที่ควร ก็มีอย่างเช่น การอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน กับเรื่องน้ำเสีย ผมก็
ต้องต่อ ยอดสักกระยะหนึ่ง”

เขามองไปไกลถึงสิ่งที่ต้องการสำหรับเด็กรุ่นใหม่ในกระแสสมองไหล
เลือกทำงานที่อื่น โดยยกตัวอย่างจากกรณีลูกสาวตัวเอง จบด้านการจัดการ
สิ่งแวดล้อมจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อยากไปทำงานที่ชลบุรี เขาขอให้
อยู่ทำงานช่วยชุมชนอย่างน้อย 2 ปี จึงยอมอยู่กับพ่อเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน

“ก่อนที่เขาไปเรียนมหาวิทยาลัยผมก็เริ่มทำโครงการฯ นี้แหละ
ผมตั้งใจให้เขาเรียนทางด้านสิ่งแวดล้อมครับ ตอนแรกลูกผมเรียนสาธารณสุข
ผมเล่าเขาว่า เรื่องผี เรื่องอยู่เวรตึก ผิดๆ อะไรมั้ง บอกเขาว่าคนตายแล้วจะ
ไปไหน วิญญาณกวนเวียนอยู่แถวนั้นเอง เขาก็เลยเปลี่ยนมาเรียนสิ่งแวดล้อม
เพราะตอนเด็กๆ เขากลัวผีมาก ... ผมไม่อยากให้ลูกเรียนสาธารณสุข เลยไป

2015 02 24

หลอกลูก” เขาหัวเราะกับकुศโลบายสร้างคนอีกเรื่อง

นอกจากเรื่องสิ่งแวดล้อม ผู้ใหญ่ทวี ยังได้นำธรรมะไปให้เด็กๆ เน้น
มโนธรรม 5 ประกอบด้วย

- เพื่อแผ่ความสุข ช่วยผู้อื่นพ้นทุกข์
- สัมมาอาชีวะ หมั่นประกอบเลี้ยงชีพในแนวทางที่ชอบ
- ดำรวมในกาม
- ประพฤติตนเป็นคนซื่อตรง ไม่ไปปดมดเท็จ
- ไม่เสพยาเสพติด

“อาจารย์พุทธทาสภิกขุแห่งสวนโมกข์ ท่านเป็นญาติฝ่ายพ่อผม
ผมก็เคยบวชเรียนที่นั่น 3 ปี ก่อนบวชก็ไปอยู่ด้วย 1 ปีศึกษาธรรมะ
ก่อนจะบวชเณร เพราะถ้าไม่ศึกษาธรรมะก่อน ท่านจะไม่ให้บวช ผมก็เลย
สนใจธรรมะมาตลอดครับ” ●

Happy life

พลังสูงวัยพัฒนาชุมชน

“ชุมชนของเราจะเรียกว่าเมืองผสมชนบทก็ได้ เพราะอยู่เขตรอบนอกเทศบาลเมืองชุมพรชื่อว่าชุมชนปรมินทรมรรคา 12 ร่วมใจ”

อุไร ผึ้งประเสริฐศิลป์ เป็นข้าราชการบำนาญ อดีตหัวหน้างานพัฒนาบุคลากร สำนักงานสาธารณสุขชุมพร วัย 72 ปี ยิ่งดูสดชื่นแข็งแรง วันนี้เธอมีบทบาทสำคัญหลายอย่าง หนึ่งในนั้นคือการอาสาเป็นคณะทำงานโครงการเก็บขยะที่ถูกที่ดูดีต่อชุมชน ที่สนับสนุนโดย สสส.

“ชุมชนปรมินทร์ 12 ร่วมใจ ส่วนใหญ่เป็นบ้านจัดสรร บ้านเช่า บ้านดั้งเดิมมีน้อย ข้าราชการบำนาญเยอะ ที่เหลือก็ทำงานบริษัท งานธนาคาร ค้าขาย คนทำสวนก็มีแต่ไม่มาก พื้นที่สวนอยู่ข้างนอกชุมชน”

ชุมชน 140 ครัวเรือนประชากรประมาณ 1,240 คน ป้าอุไรเล่าว่าขยะเป็นปัญหาของชุมชนเหมือนชุมชนเมืองทั่วไป ปัญหาที่พบเห็นและอยู่ในความรำคาญใจของคนรักสะอาดคือพฤติกรรมการทิ้งขยะ

“ดิฉันดูมานานมากเหลือเกิน ส่วนใหญ่คนจะมีรถส่วนตัวเวลาที่เขาเดินทางออกจากชุมชนมักมาพร้อมกับถุงขยะ พอมาถึงบริเวณวางถังขยะเทศบาล พวกเขา ก็เปิดกระจกโยนจากในรถ โป๊ะ! ลงไปไม่มีใครลงจากรถหรอก”

นักโยน แมลงถึงบ้างไม่ลงบ้างเป็นต้องโยน ขยะจึงพ้นผ่าน
เกลื่อนกลาด สังกลิ้นเนาเหม็นคละคลุ้ง เรียกฝูงแมลงวันมารวมตัวกันอยู่
ตลอดเวลา

ป่าอุไรมองว่าเป็นการกระทำที่แย่มากปัญหาที่ตามมา ฝูงสุนัขจำนวนมากตามมาคุ้ยเขี่ยเศษอาหาร ลากถุงขยะเกลื่อนกว่าเดิม ไม่นับปัญหา
คนใจบุญผู้ชอบเอาหัวปลาดุกที่เหลือจากร้านอาหารมาเป็นกะละมังวางกอง
ข้างถนนให้สุนัขกิน สุนัขฝูงใหญ่แห่ตามมาอีก ขณะที่ระบบงานของเทศบาล
เมืองชุมพรไม่ได้ออกเก็บทุกวัน และไม่ได้เก็บกวาดทุกอย่าง

“เวลาใครเดินเข้ามาจึงเห็นว่าชุมชนนี้จึงไม่น่าดูเลย ขณะที่คน
ส่วนใหญ่ในชุมชนยังขับรถผ่านไปผ่านมาแบบไม่ได้สนใจกับปัญหา”

ภายใต้การสนับสนุนของโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่น
ให้น่าอยู่ สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สสส. คนกลุ่มหนึ่งในชุมชน
แห่งนี้จึงต้องการมาขับเคลื่อนให้ชุมชนสะอาดน่าอยู่

“การเปลี่ยนพฤติกรรมคนเป็นเรื่องยากนะ แต่เราคิดว่าน่าจะพัฒนา
ได้” ป่าอุไรเล่า หลังจากได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. โดยมี

นายอนันต์ เกตุบุญ เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ มีคณะกรรมการ ระดับแกนนำ 7 คน ซึ่งเป็นส่วนผสมของข้าราชการบำนาญทั้งสิ้นไม่ว่าพยาบาล สาธารณสุข ครู และอดีตพนักงานบริษัท

“คนหนุ่มสาวเขาไปทำงานกันก็ไม่ว่าง กลุ่มเรามีเวลามากกว่ามาคุยกัน เอาโครงการมาดู วางแผน เอาประสบการณ์จากการรับราชการมาทำงาน อย่างประธานชุมชนก็เคยทำงานบริหารสาธารณสุข”

ป้าอุไรเล่าว่าแม้ส่วนมากทำงานบริหารการพัฒนาถิ่นที่อยู่แล้วตามระบบราชการ แต่พอมาทำงานชุมชนมันเป็นเรื่องแตกต่างและดูว่าเป็นเรื่องยาก

“เวลาทำงานราชการ เราเป็นระดับผู้บริหาร ก็จะบอกพี่น้องๆ ช่วยพิมพ์หนังสือหน่อย น้องช่วยไปส่งหนังสือ น้องทำอันนั้นอันนี้ให้หน่อย พอลงมือทำเองต้องมาพิมพ์หนังสือเองทำเองทั้งนั้นก็ยาก”

การประสานกับชุมชนส่วนบ้านเช่าที่คนไม่ได้อยู่ประจำถาวรก็เป็นเรื่องยากในลำดับถัดมา คณะกรรมการต่างเห็นตรงกันว่าขอเขตหมู่บ้านกว้างประชากรมาก จึงทำการแบ่งเป็น 10 ละแวก ตั้งประธานกลุ่มในละแวกบ้าน 10 คนมาขับเคลื่อน ประสานคนกลุ่มนี้ทำงานทุกเรื่องแม้แต่การกระจายข่าว เพราะชุมชนไม่มีหอกระจายข่าว

“กิจกรรมสำคัญที่สุดในการทำเรื่องนี้ได้ ดิฉันว่าอยู่ในการเปิดตัวโครงการ”

ป้าอุไรเล่าถึงนั้นซึ่งกรรมการของโครงการนัดกันสวมเสื้อรักในหลวง สีชมพู เชิญนายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรีเมืองชุมพรและพี่เลี้ยงโครงการ มาร่วม งานที่จัดอย่างซิมซลักค์ดีสิทธิ์ต้องการสร้างความเชื่อมั่นผูกใจชาวบ้านที่เชิญมา 120 คน ให้เห็นด้วยว่าชุมชนมีปัญหาและต้องเร่งช่วยกันแก้

“ดูจะเป็นเรื่องพิธีการ แต่นั่นเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่สุด โอกาสที่เรามองเห็น สำหรับชุมชนแห่งนี้ว่า เป็นจังหวะเดียวที่จะเปลี่ยนวิถีคิดของชาวบ้าน

ที่ดูยากกับปัญหาที่เกิดขึ้น ว่าทำไมยังเดินผ่านข้างกองขยะอย่างสบาย ทำให้เขาเชื่อถือเพื่อหาโอกาสบอกเป้าหมายของโครงการว่าจะทำอะไร บอกว่าต้องมาช่วยกันทุกหลังคาเรือน เพราะต่างก็มีส่วนในการสร้างขยะ”

จากแกนนำระดับละแวกบ้าน มีการเลือกคนมาทำงานเพิ่มอีกละแวกละ 5 คน เน้นกลุ่มทำงานเชิงปฏิบัติลึกกว่า 10 คนแรก

“ต้องยอมรับว่าเราใช้วิธีบริหารราชการแบบหนึ่งมาใช้” แม้ว่างานนี้จะต่างจากสิ่งที่ทำมาตลอดชีวิตแต่ป่าอุไรยอมรับเทคนิคการจัดการดังกล่าวด้วยเสียงหัวเราะ

ต่อจากนั้นจัดอบรมชาวบ้าน 2 ครั้ง เรื่องการจัดการขยะ ครั้งแรกเชิญหัวหน้างานสิ่งแวดล้อมจากสำนักงานสาธารณสุขชุมพร มาคุยเกี่ยวกับการจัดการขยะครบวงจร

หลังจากเอาแนวคิดที่ได้จากการอบรมเอาไปทำงานจริงระยะหนึ่ง มีการจัดอบรมซ้ำประเด็นเดิมโดยการเชิญฝ่ายสุขภาพิบาล ของเทศบาลเมืองชุมพร มาสาธิตการแปรขยะทำน้ำหมักชีวภาพกับเล่าเรื่องการจัดการขยะกรณีพื้นที่อื่น ว่าเขาทำกันอย่างไร

หลังให้ความรู้ผ่านมา 2 ครั้ง ชาวบ้านทำงานระยะหนึ่ง ได้มีการจัดการประกวดบ้านสวยงาม ให้แต่ละละแวกคัดบ้านที่ดีที่สุด 1 หลังคาเรือนส่งมาชิงรางวัล คุณสมบัติเด่นต้องมีถังแยกขยะ ภายในบ้านบริเวณบ้านหน้าบ้านต้องสะอาด

“มีรางวัลที่ 1-3 และรางวัลชมเชย 10 รางวัล เรามอบรางวัลเป็นเงินจำนวนหนึ่งตามที่ประกาศเอาไว้”

ป่าอุไรเล่าว่าตั้งแต่เริ่มประกวด พื้นที่สาธารณะ ถนนหนทางในหมู่บ้าน ดูดีกว่าแต่ก่อนมาก การทิ้งขยะน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด หลังประกวดบ้านเสร็จมีกิจกรรมรณรงค์ทำความสะอาดชุมชน บ้านและที่สาธารณะ โดยเชิญนายกเทศมนตรีเมืองชุมพรและทีมงานมาให้กำลังใจ

“การที่นายกเทศมนตรีลงมาเรามองว่าหากชาวบ้านมีปัญหาส่วนตัวจะได้มีโอกาสพูดคุยกันเลย”

หลังกิจกรรมรณรงค์ดังกล่าว มาทำกติกาสุมชน โดยใช้ตัวแทน
ละแวกละ 2 คน มานั่งร่างกติกา เพราะเห็นว่าถ้าเชิญคนมามากเกินไปคงจะ
มีความเห็นแตกต่างจนทำอะไรไม่ได้เลย

หลังจากผ่านกระบวนการ ซึ่งมีการประชุมหลายรอบ จึงเกิดกติกา
ชุมชนปริมินทร์ 12 ร่วมใจ ด้านการจัดการขยะคือ

1. ทุกหลังคาเรือนต้องรับผิดชอบพื้นที่ส่วนรวม เช่น พื้นที่ถนน
สาธารณะ หน้าบ้าน และบริเวณบ้านที่สกปรกกรุงรัง

2. ทุกหลังคาเรือนต้องมีถังสำหรับทิ้งขยะของตนเอง ขยะเปียก
ต้องใส่ถุงผูกให้เรียบร้อย ก่อนนำไปทิ้งลงถังขยะเทศบาล

3. ขยะชิ้นใหญ่ เช่น ที่นอน ตู้ เตียง โต๊ะ ฯลฯ ที่ต้องการทิ้ง
ให้แจ้งประธานชุมชน เพื่อแจ้งเทศบาลกำหนดวันมาเก็บ ห้ามนำไปวาง
ในที่สาธารณะ หรือที่ส่วนบุคคลให้รอเทศบาลมาเก็บ

4. หลังคาเรือนที่แยกขยะชายไว้ให้นำไปขาย ณ จุดรับซื้อหน้าบ้าน
ประชานชุมชนทุกวันเสาร์สัปดาห์ที่ 2 ของเดือน เวลา 10.00 น.

5. หลังคาเรือนที่มีสัตว์เลี้ยงเช่น สุนัข แมว ฯลฯ ต้องปฏิบัติดังนี้

- กำจัดสิ่งปฏิกูลของสัตว์เลี้ยง ไม่ให้สกปรกบริเวณบ้านของ
ผู้อื่น และในที่สาธารณะ
- สัตว์เลี้ยงต้องมีสัญลักษณ์แสดงความเป็นเจ้าของ
- ต้องรับผิดชอบกรณีที่สัตว์เลี้ยงไปทำร้ายบุคคล และทำลาย
ทรัพย์สินของผู้อื่น
- สัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข แมว ต้องฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
ต่อเนื่องทุกปี

กติกาชุมชนลงนามโดยนายอนันต์ เกตุบุญ ประธานโครงการ
นายสินธร เพชรเจริญ ประธานชุมชนปริมินทร์ 12 ร่วมใจ และนาย
ศรีชัย วีระนรพานิช นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองชุมพร

“กว่าจะได้กติกาดังกล่าวต้องประชุมหลายครั้ง ให้ชุมชนมาดูมาฟังว่าแต่ละ
ข้อเป็นอย่างไร เริ่มมีการอภิปรายว่าจะทำได้แค่ไหน ค่อยมาปรับจนได้ 5 ข้อ
เมื่อได้ข้อยุติ จึงเชิญนายกเทศมนตรีมา เพราะจะต้องรับทราบและให้การ
สนับสนุน”

มีการแจกกติกานี้ไปทุกหลังคาเรือน และติดไว้ในหมู่บ้าน

ป้าอุไรเล่าว่า พอมีกติกาชุมชนก็สามารถแก้ปัญหาได้เยอะ ขยะก็ลดลง
มาก การเอาจริงเอาจังกับเรื่องแบบนี้ จึงจะทำให้ชาวบ้านรู้ว่า ขยะชิ้นใหญ่ เช่น
ที่นอนเก่า หากวางทิ้งข้างถังขยะ เทศบาลไม่เก็บ เพราะตามระเบียบพนักงาน
เก็บขยะ จะไม่เก็บขยะที่อยู่นอกถัง มีภารกิจในการเก็บขยะที่พอจะเก็บได้
เท่านั้น หากต้องการแก้ปัญหา ประชานชุมชนต้องเป็นผู้ติดต่อกับเทศบาล
โดยตรง

สิ่งที่เห็นได้ชัด จากการขับเคลื่อนโครงการฯ มีการจัดการขยะดีขึ้น
เริ่มมีการแยกขยะในครัวเรือน หากต้องการทิ้งขยะเปียกจริงๆ ชาวบ้านจะรู้ว่า
ต้องให้ใส่ถุงผูกให้แน่นก่อนทิ้งลงถังเทศบาล

ขณะที่มีจุดรับซื้อขยะรีไซเคิลที่บ้านประธานชุมชน

“ยกเว้นปัญหาขี้หมาขี้แมว ยังแก้ไม่ได้ แม้มีกติกาลแล้วเพราะคนรักหมากี่เยอะ ในภาพรวมดีขึ้นมาก การโยนขยะยังมีอยู่บ้าง แต่น้อย และขยะไม่ล้น พูนถัง ส่งกลิ่น อาหารที่คนไปวางให้สุนัขก็ไม่มี เท่ากับว่าดีขึ้นมาก ความสัมพันธ์ของคนก็ดี จากคนในเมืองที่ไม่ค่อยได้คุยกัน แต่ในการประกวดบ้านนั้นต้องลงไปตามบ้านเรือน ก็ทำให้ได้พบคุยกัน”

ป้าอุไรเล่า “ถ้าไม่ทำตามนี้ เกิดอะไรขึ้น เราก็บอกว่าไม่ได้เกิดอะไร แต่เราอยากให้ทำเพราะอยู่ร่วมกัน ถ้ามั่นใจเยอะว่าคนฝ่าฝืนกติกาสุมชนจะปรับไหม บางคนเสนอให้ปรับ แต่กลัวว่าจะขัดแย้งกัน เราก็บอกว่า เป็นการอยู่ร่วมกันในชุมชน อยากให้เป็นชุมชนตัวอย่าง สะอาด ใครผ่านเข้ามาก็ไม่อยากให้กลับไปบอกว่าชุมชนนี้สกปรกจังเลย”

ป้าอุไรเล่าว่า ในชุมชนนี้คนหนุ่มสาวเป็นคนที่ย้ายจากบ้านเช่า กลับมาที่บ้านมีตึก จึงเป็นชุมชนที่ขับเคลื่อนด้วยพลังผู้สูงอายุ งานนี้ดำเนินมาได้ เพราะในชุมชนมีชมรมผู้สูงอายุ ที่ประชุมกันทุกเดือนที่โรงรถ บ้านป้าอุไร มีป้าอุไรรับบทบาทเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ และเป็นกลุ่มพลังในชุมชน ที่ทำงานหลายอย่าง เช่น ทำกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ชาวบ้าน

“ตอนใกล้เกษียณ ดิฉันเองได้พยายามหัดพิมพ์คอมพิวเตอร์ เพราะรู้ว่าเมื่อเกษียณไป ที่บ้านมีคอมพิวเตอร์จะทำอะไรได้บ้าง น่องๆ จะบอกว่าเขาเป็นหัวหน้าเขาไม่ทำกันหรืองานอย่างนี้ เราก็มาฝึก เราก็ทำได้” ป้าอุไรเล่า แต่การที่ต้องทำงานเองทุกอย่าง ทุกคนในทีมอดีตข้าราชการก็รู้สึกขัดใจ เพราะไม่รู้จะใช้ใครเหมือนเป็นผู้บริหารในหน่วยงานราชการ ทุกอย่างต้องทำเอง

“ใครบอกว่าเกษียณแล้วจะเหงา ดิฉันว่าไม่ใช่ กลายเป็นว่าทุกวันนี้เกษียณแล้วไม่มีเวลาเป็นของตัวเอง ตอนที่ดิฉันทำงานอยู่ยังมีเวลาพักผ่อน มีเวลาที่ได้นั่งสบายๆ แต่ตอนนี้ มีทั้งงานตัวเอง งานบ้าน งานชุมชน และเทศบาล รู้สึกว่าเวลาแต่ละวันผ่านไปเร็วเหลือเกิน ทำอะไรเกือบไม่ทัน”

ป่าอูโรหัวเราะ เป็นการทำงานที่ไม่ได้เงินเดือน แต่มีความสุขมากตอนที่พบปะ
พูดคุยกับชาวบ้าน

“มีความสุขกับสิ่งที่เราทำ มันรู้สึกดีจริงๆ ตอนรับราชการรู้สึกว่
เครียดนะ อันนี้ไม่เครียด เพราะที่ไม่มีกฎระเบียบที่บังคับมากเกินไป
เราทำงานด้วยความสมัครใจ สบายใจ”

แม้ชุมชนไม่สามารถสั่งการได้ ป่าอูโรก็มาเรียนรู้การขอความ
ช่วยเหลือคนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ

“จากที่เคยสั่งต้องมาขอความช่วยเหลือคนอื่น ส่วนหนึ่งเราใช้หลัก
บริหารราชการที่เคยทำ แต่อย่าใช้หมด เพราะใช้หมดไม่ได้แน่” ●

นินทาพัฒนา

: พลิกหมู่บ้านใหม่สู่จุดทางท่องเที่ยว

ห่างจากตัวอำเภอท่าชะปะราว 50 กิโลเมตร ณ บ้านนินทาพัฒนา หมู่ 17 ตำบลรับร้อ อำเภอท่าชะ จังหวัดชุมพรเป็นหมู่บ้านริมชายแดนไทย-พม่า ที่ด้านหินลาด

หมู่บ้านแห่งนี้เพิ่งแยกมาจากหมู่ที่ 12 ตำบลรับร้อ นอกจากจะมีน้ำตกท่ามกลางธรรมชาติงดงาม ที่นี่เป็นชุมชนใหม่ที่มีคนหลายภูมิภาคมาอยู่รวมกันจึงมีวัฒนธรรมหลากหลายและกำลังมีสินค้าโอท็อประดับโลก

“ทุกคนที่นี่ยังใจดีด้วย”

จุฑารัตน์ โสเสมอ สาวจากจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งอพยพเข้ามาอยู่ที่นี้หลายปีแล้วเป็นผู้เล่า หมู่บ้านนี้มีคนจากหลายจังหวัดมาอยู่รวมกันหลังเหตุการณ์พายุเกย์ถล่มชุมพรปี 2532 ทุกวันนี้มีประชากร 1,000 กว่าครัวเรือน ยี่ตอซีฟสวนกาแฟ ปาล์มน้ำมัน ทุเรียนและยางพารา

“ที่นี่มีทั้งคนอีสาน กลาง ใต้ คนพม่า ทำให้วัฒนธรรมแตกต่าง ประเพณีหลากหลาย เราจึงเห็นประเพณีเดือนสิบชาวใต้ไปกับทำบุญขี้ไฟของชาวอีสาน”

จุฑารัตน์เล่าว่าที่ผ่านมากการเดินทางไปหมู่บ้านแห่งนี้ค่อนข้างลำบาก แต่ล่าสุดได้มีการทำถนนคอนกรีตและลาดยางจากภายนอกเชื่อมเข้าไป

เรียบร้อย อนาคตพื้นที่จะต่อกับเมืองทวายของพม่าอีกด้วยนับว่ามีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง

โครงการส่งเสริมพัฒนาอาชีพบ้านหินเกาพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. นั้น ในปีแรก เพื่อแก้ปัญหาดินเสื่อมผลผลิตไม่ได้เต็มที่ และคนเป็นหนี้

“กาแพที่เราปลูกกันเริ่มตายเพราะใช้สารเคมีกันเยอะก็หันมาปลูกปาล์มและทุเรียนมาแซม” เธอเล่า

โครงการปีแรกจึงสนับสนุนชาวบ้านปลูกกล้วย เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่สามสายเลือด (เป็นไก่สายพันธุ์หนึ่งที่ทนทานกว่าไก่ทั่วไป) ส่งเสริมการทำปุ๋ยหมัก ส่งเสริมทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น เนื่องจากมะพร้าวซึ่งเป็นพืชปลูกแซมที่ราคาตกมาก กากมะพร้าวใช้ในการเลี้ยงสัตว์และทำปุ๋ย

“ชาวบ้านเริ่มลดสารเคมี มีไก่สำหรับบริโภคเนื้อและไข่ เอาไข่ไก่มาใช้เป็นปุ๋ย เปลือกไข่ทำเป็นปุ๋ยน้ำหมักที่มีแคลเซียมสูง”

โครงการปีแรกจึงถือว่าได้เปลี่ยนคนจำนวนหนึ่งให้หันมายึดแนวทางเกษตรอินทรีย์

“อย่างสวนของหนูเป็นสวนทุเรียนใช้ระบบเกษตรอินทรีย์เราก็แสดงให้เห็นว่า การใช้อินทรีย์ดีกว่าเพราะลดต้นทุน ไม่มีโรค แต่ทุเรียนที่ใช้สารเคมีมันจะตายง่าย”

การที่คนหลายภาคมาอยู่ด้วยกันได้ใช้ภูมิปัญญาของชุมชนที่หลากหลายมาใช้ร่วมกัน อย่างเช่นการทำน้ำหมักไล่แมลงอย่างเดียวจึงพบสูตรหลากหลายกว่าชุมชนไหน

“การเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านชัดมากสังเกตได้จากที่ชาวบ้านหลายคนโทรเข้ามาหาเราถามวิธีทำน้ำหมักชีวภาพในรูปแบบต่างๆ ถามวิธีการเลี้ยงหมูป่า วิธีนำกล้วยป่า ดอกทุเรียนมาเป็นอาหารหมู”

เลี้ยงหมูได้ประโยชน์กว่าที่คิด เพราะพอถึงฤดูการปรับสภาพดินสามารถเอาขี้หมูมาใส่ลงดิน พร้อมกับเอาน้ำหมักหมักกับน้ำหมักมั่งคุณเตลงฆ่าเชื้อโรคในดิน

“ความรู้แบบนี้หนูไปอบรมมาจากศูนย์ศิลปะบางไทร และวิทยาลัยเกษตรฯ”

จุฑารัตน์เล่านอกจากการเปลี่ยนการเกษตรมาแนวใหม่ยังเห็นความร่วมมือของชุมชนที่มีมากขึ้น

ตอนสนับสนุนชาวบ้านเลี้ยงไก่ คนรวมกันที่วัดประจำชุมชนยังช่วยคิดสร้างหอระฆังให้วัด มีการไปปลูกกล้วย มะละกอ ให้วัด

คนกลุ่มนี้ได้หายไปไหน ต่อมาภายหลังยังมาร่วมทำหอดัน หอมน้ำวัดกันอีกรอบ

เมื่อมาถึงการขับเคลื่อนโครงการในปีที่ 2 มีการเน้นให้ชาวบ้านมีรายได้จากพืชที่ปลูกประเภทมะละกอ กล้วยหอมทอง จนสามารถพัฒนาคุณภาพจนส่งออกไปขายที่ประเทศญี่ปุ่น

“เราส่งเสริมการปลูกมะละกอฮอลแลนด์กับกล้วยหอมทอง ใครปลูกอันนี้จะมีตลาดให้ติดต่อการส่งไปจำหน่ายที่ญี่ปุ่น และส่งเสริมให้แปรรูปโดยวิทยาลัยเกษตรกรรมชุมพรมาช่วย” เธอว่า นอกจากนั้นยังส่งเสริมการปลูกสมุนไพรและชาเพิ่มขึ้นมาอีก

การปลูกพืชแซม ช่วยเกษตรกรไม่ให้อดหวังพึ่งพากับพืชอย่างเดียว ไร่หนึ่งเพียงอย่างเดียว ใช้พื้นที่เดียวกันปลูกพืชมากขึ้น ทั้งไว้กินเองเศษที่เหลือทำปุ๋ย ส่วนผลผลิตที่งามๆ มีตลาดรองรับแน่นอน

สุนทร ทิพย์ภักดี ชาวบ้านหินเกาพัฒนา อดีตหนุ่มนครศรีธรรมราช คณะทำงานของโครงการฯ อีกคนหนึ่ง ซึ่งมีดีกรีจบปริญญาตรีด้านทรัพยากรป่าไม้ จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เล่าว่าชุมชนที่นี่มีความรักใคร่กันดีมาก

“ผมนครศรีฯ เธออำนาจเจริญ ก็รักใคร่กันดี อาจจะเป็นความรู้สึกว่าต่างคนก็เป็นคนพลัดถิ่นฐานบ้านเกิดมาด้วยเหมือนกัน อีกอย่างความเป็นชุมชนใหม่จะต้องร่วมกันสร้าง ต้องของบประมาณจากภายนอกมาพัฒนาชุมชน คนที่นี่ก็เลยรู้สึกผูกพันกัน”

เขาเล่าว่าการแปรรูปผลิตผลเกษตร ได้รับเทคโนโลยีจากวิทยาลัยเกษตรชุมพรสามารถนำมะละกอที่ขนาดไม่ได้มาตรฐานส่งออกมาทำของสดปรุงอาหารลักษณะคล้ายซอสพริก สำหรับน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นต่อยอดเป็นสบู่ แชมพู และครีมถนอมผิว

สินค้าหลายรายการกำลังติดต่อขอขึ้นบัญชีเป็นสินค้าโอท็อปจากอำเภอ ประกอบด้วย ครีมถนอมผิวจากมะพร้าวสกัดเย็นและว่านสาวหลง ซอสมะละกอ กลัวยหอมทองทอด นำมาทำเป็นของขบเคี้ยวสูตรต่างๆ กระเป๋าลักเชือกโรม ซา (เพื่อสุขภาพ เช่นซากระเจี๊ยบแดง ซาหญ้าหวาน ซาหนานเฉาเห่วย) และสมุนไพรไล่แมลง

“หมู่บ้านเรามีศักยภาพทางการท่องเที่ยวด้วย เพราะมีน้ำตกที่สวยงามชื่อน้ำตกทรายอ่อน เมื่อรวมกับวัฒนธรรมที่หลากหลายในชุมชน เราคาดการณ์ว่าในอนาคตจะเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เรากำลังคิดและได้คุยกับผู้ใหญ่บ้านว่า อนาคตน่าจะเป็นอย่างนั้น”

สุนทรเล่าว่าวันหนึ่งเคยมีฝรั่งต่างชาติขี่จักรยานไปเที่ยววัดถ้ำรับร่อ มาออกที่น้ำตกทรายอ่อน ด้วยความไม่รู้จักพื้นที่นี้มาก่อน เขายกนิ้วให้กับ หินเกาพัฒนาว่าเป็นพื้นที่สุดยอดอะเมซิ่ง

ศักยภาพการท่องเที่ยวที่นี้ยังมีสวนกาแฟซึ่งมีการรับรองว่ามีกาแฟ พันธุ์โรบัสต้าที่มีคุณภาพดีที่สุดใน

โครงการนี้เข้ามาทำให้ชุมชนมีความสุขมากขึ้น ดัชนีจากที่ชาวบ้าน ออกไปรับจ้างข้างนอก เขาก็กลับมาอยู่บ้าน

“แต่ก่อน พอเสร็จหน้ากาแฟพบว่าตัวเองเป็นหนี้ ธกส.เยอะก็ต้อง ออกไปรับจ้างทำงานที่อื่นข้างนอก ทุกวันนี้ก็กลับมาถักกระเป่า ทำสมุนไพร ทำดอกมะลิ กุหลาบจากไบเตย ลูกหลานของสมาชิกมารับการอบรมช่วย กันทำ” เขาเล่า

กระบวนการที่ชวนมาร่วม ก็จะมีการบอกแกนนำไปตามบ้านไปบอก อีกที ผ่านรูปแบบกิจกรรมการ

สิ่งที่บ้านหินเกาทำสำเร็จทำให้มีคนหมู่บ้านอื่นมาร่วมด้วยอีกไม่ว่า หมู่ 12 และ 21 ของตำบลรับร่อ

“เขาสนใจบางอย่าง เช่น มะละกอฮอลแลนด์ก็เลยมาร่วม จริงแล้ว หมู่บ้านเหล่านั้น เป็นสภาพชุมชนชายแดนที่เหมือนกับเรามาก ซึ่งแต่ละชุมชน ก็มีกิจกรรมของตัวเองเหมือนกัน แต่เราจะมีจุดเด่นในเรื่องของชีวภาพมากที่สุด”

สมใจ ดวงพิบูลย์ พี่เลี้ยงโครงการฯ เล่าว่าชาวบ้านที่นี่เป็นคนอยู่กับป่าและอนุรักษ์ป่า ชุมชนนี้มีจุดเด่น ที่มีคนหลากหลายจากหลายจังหวัด ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนระโนด สงขลา ผู้ช่วยผู้ใหญ่เป็นคนศรีสะเกษ แต่อยู่กันได้ โดยการเชื่อมวัฒนธรรม มีผู้นำที่สามารถบริหารจัดการหมู่บ้านได้ และนายก อบต.เป็นคนท่าชะเอม สามารถดูแล จัดการบริหารชุมชนได้เป็นอย่างดี

“ชาวบ้านจะเชื่อฟังผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำที่ไม่เป็นทางการก็มี ซึ่งได้นำเอาหลายอย่าง เข้าไปริเริ่มทำหลายเรื่อง อย่างคุณสุนทรที่จบแม่โจ้มาก็มาอยู่กับพี่ชายและหาที่แปลงเล็กๆ ริเริ่มปลูกพืชได้ผลดี มีความรู้หลายอย่าง และหาความรู้อื่นๆ มาให้ชุมชนอย่างดี”

หลังขับเคลื่อนโครงการตั้งแต่ระยะที่หนึ่งทำให้ลดหนี้ การส่งเสริมการปลูกพืชใหม่ๆ และผลผลิตที่ดีกว่าเดิม เช่น ทูเรียนได้ราคาดี และการทำทุเรียนทวาย (นอกฤดู) ที่นี้ไม่ได้ใช้สารเคมี แต่บำรุงด้วยวิธีทางเกษตรอินทรีย์ ดินสมบูรณ์ ทูเรียนออกเอง ก็ได้ผลดี และไม่เกิดอันตราย

จุฑารัตน์ เสริมต่ออีกว่า การขับเคลื่อนโครงการ สสส. ที่ผ่านมาทำให้ชาวบ้านหันเหมีความเก่งในเรื่องชีวภาพ เช่นการทำน้ำหมักจากหมาก และจากการหมักมัจจุ

ประเพณีหลากหลายเป็นจุดขายอยู่แล้ว เช่น บุญบั้งไฟ (มีชิงบั้งไฟ) งานสารทเดือนสิบ งานสงกรานต์ ต่างภาคก็จะมาร่วมของอีกภาค แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและผูกพันกัน ที่นี้ยังมีพระเกจิที่เคารพสักการะ ที่คนจะมาทำบุญคารวะ มีสถานที่ปฏิบัติธรรม ที่คนจะไปจำนวนมาก

คนที่นี้มีความศรัทธาของผู้คนที่เป็นมิตร พร้อมรองรับการท่องเที่ยวได้ ชาวบ้านอยากให้เป็นที่ท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เอาไว้รองรับนักท่องเที่ยว

“คนไทยไปเที่ยวเยอะช่วงเทศกาลโดยเฉพาะเขาจะไปที่น้ำตก ซึ่งเส้นทางเข้าน้ำตก มีถนนดินเข้าไปถึงหน้าน้ำตก ห่างจากถนนลาดยางราว 2 กิโลเมตรเท่านั้นเอง”

เธอยังเล่าว่าในปีที่สอง ทางโครงการฯ กำลังขยายพันธุ์สมุนไพรรักษาชาวบ้านอีกด้วย เพราะหน่วยงานที่เป็นครูสอนอาหารไทยอยู่ที่โคโลญเยอร์มัน ติดต่อเข้ามาให้ทำเป็นชาส่งขายให้เขา 5 ชนิด มีตะไคร้ หญ้าหวาน ขมิ้นชัน ใบเตย กระเจี๊ยบ

“ตอนนี้ก็เพาะพันธุ์ต้นกล้าเอาไว้ พันกว่าต้น สำหรับกลุ่มมาแปรรูป แต่ยังมีขั้นตอนในการส่งออกอีกขั้นตอนหนึ่ง”

สิ่งที่เป็กังวลของชาวหินเภาอาจมีเพียงสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะแนวโน้มของปีทีภาวะอากาศแล้งมากจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่ยังหาทางออกไม่ได้ ●

ช่างเสริมสวย : เอลิเพื่อป่าชุมชน

ลักสรดา วาริเขต สาวจันทบุรี มาอยู่อำเภอหลังสวนกับพี่สาว เพื่อเรียนหนังสือตั้งแต่ปี 48 ต่อมาพบรักแต่งงานกับหนุ่มชาวท่าแซะ นอกจากเป็นช่างเสริมสวยลักสรดาทำอะไรมากมายหลายอย่าง ทั้งงานส่วนตัวและงานสังคม โดยเฉพาะกับการมาเป็นแกนนำในโครงการอนุรักษ์ผืนป่าดงพญาผลเพื่อพ่อหลวงที่หมู่ 9 ตำบลท่าแซะ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร งานที่ต้องผ่านการขู่เชิญถึงชีวิตเรื่องราวที่เธอเล่าจึงเคล้าน้ำตา “ป่าที่นี่ได้รับผลกระทบจากพายุเกย์”

ลักสรดาเล่าหากใครยังจำเหตุการณ์ครานั้นได้พายุไต้ฝุ่นเกย์พัดถล่มอำเภอท่าแซะและปะทิว เดือนพฤศจิกายน 2532 ทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง 1,060 คน หลายพื้นที่ต้นไม้ล้มราบเป็นหน้ากลองหลังจากนั้นชาวบ้านส่วนหนึ่งก็เข้ามาบุกรุกจับจองพื้นที่ป่าอย่างไม่ถูกต้อง กรณีป่าดงพญาผลที่เธออยู่ จากป่าติดแนวหมู่บ้าน 200 ไร่ มีการบุกรุกทำกินเหลือเป็นพื้นที่ป่าเพียง 114 ไร่เท่านั้น

“เดิมจะเป็นป่ายางนา หลังพายุไต้ฝุ่นไม้ล้ม ชาวบ้านก็เริ่มรุกป่าเข้าไปทำสวน บางส่วนก็ปลูกบ้านเรือน” ลภัสรดาเล่า ทุกวันนี้ป่าติดหมู่บ้านดงพญาผลยังพอเหลือแต่ป่าด้านอื่นเช่นที่คลองไม้แดง นั้นถูกบุกรุกเกือบหมด

“ตอนทำโครงการ สสส.ในปี 2556 เราก็มองว่า ป่าตรงนั้นมันหมดแล้ว การปลูกป่าเราก็อยากทำเพื่อในหลวง”

หลังเธอแต่งงานกับคนทำชะงะย้ายมาอยู่ที่นี้ รับรู้ว่ามีพื้นที่แนวด้านหลังลับหลังตำบลคนมีการบุกรุกกันขนานใหญ่

“เราก็ถามพ่อของแฟน ทำอย่างไรดีละ คนบุกรุกป่ากันเต็มไปหมด ขนาดผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ทางราชการทำได้แค่ไปตักเตือนว่ากล่าว คล้อยหลังผู้ใหญ่เขาก็บุกรุกป่าต่ออีกทางกรมป่าไม้เองก็จัดการอะไรไม่ได้มาก”

เธอนั่งมองปัญหาอยู่อย่างปวดใจ พอเห็นช่องทางการสนับสนุนของ สสส. ด้วยความคิดอยากรักษาป่า แต่เห็นว่าคนเดียวคงทำไม่ไหว ก็ชวน ผู้ใหญ่บ้านมาร่วม

อุทัยวรรณ กาญจนปัทม์ ผู้ใหญ่บ้านหญิงแห่ง หมู่ 9 ดอน-เทพมูล ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า วิธีการบุกรุกป่าของชาวบ้านเท่าที่พบคือ บุกรุกเข้ามาที่ละนิดทีละหน่อย บางคนเอามัดไปสับเปลือกต้นไม้ให้ยี่นต้นตาย รุกคืบ ขยายพื้นที่ทำกินของตัวเอง ส่วนมากจะเป็นการเอาพื้นที่มาปลูก ปาล์มน้ำมัน

“ปีนี้เขารุกปลูกปาล์มเพิ่มมาได้แถวหนึ่ง ปีหน้าก็ค่อยรุกต่อไปอีก ทีละแถวๆ ในทางเอกสารสิทธิ์เขาไม่มีหรอก แต่ในความเป็นจริงเขาค่อยรุก ป่าไปเรื่อยๆ”

อุทัยวรรณเล่าว่าหลังเหตุการณ์พายุเกย์พัดถล่มชุมพร มีการเริ่ม ปลูกป่ากันใหม่มาเรื่อยๆ หากปลูกในพื้นที่ริมแดนที่ชาวบ้านบุกรุกต้นไม้ที่ปลูก ใหม่จะถูกลายหน้าของชาวบ้านจนตาย

“เอาเถอะแม้เราเป็นผู้ใหญ่บ้านหญิงแต่คิดว่าทำงานไม่ยากเพราะคุย กับเขารู้เรื่อง เพียงแต่บอกว่าขอตรงนี้นะไม่อย่าให้มีการบุกรุกนะเขาก็ฟัง ด้วยเหตุผลเราก็ทำเต็มที่ตามที่เราจะทำได้”

เธอว่าทุกวันสำคัญประจำปีจะพาชาวบ้านไปปลูกต้นไม้ทดแทนที่ถูกล ายตลอด และทำมาอย่างต่อเนื่อง สำหรับทุกหน้าแล้งมักเกิดไฟไหม้ ทุกปี จะมีภารกิจเข้าไปดับไฟ และต้องปลูกต้นไม้ใหม่อีก

ภัสสรดา เล่าต่อว่า การขับเคลื่อนโครงการ สสส. เริ่มจากการ ระดมชาวบ้านที่มีความคิด จิตอาสาเหมือนกันมาทำงาน ประชุมชาวบ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านช่วยเรียกมาคุยถึงแนวทางการจัดการกับป่าผืนนี้

“บนพื้นฐานสำคัญคือมีจิตอาสาหรือเปล่า รักในหลวงไหม รักหมู่บ้าน ไหม รักต้นไม้ไหม เราก็ไปชวน 2 กลุ่มให้ความร่วมมือ อีกกลุ่มไม่ให้ความ ร่วมมือ เราก็ดูกลุ่มที่ให้ความร่วมมือก่อน”

ตอนแรกเริ่มจริงๆ มีแกนนำราว 10 คน เริ่มจากนัดปลุกป่า โดยขอพันธุ์ไม้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้นไม้ที่ปลุกมีกระถินณรงค์ ยางนา มะฮอกกานี สมุนไพรรายาก รวมแล้วราว 1,000 ต้น แต่ไว้ในหน้าแล้ง ต้นไม้พวกนี้ส่วนหนึ่งจะตาย หรือไม่คนที่บุกรุกป่า จะใช้วิธีฉีดยาฆ่าหญ้า เพื่อทำให้กล้าไม้ตาย

“วันที่ปลุกป่าเพื่อให้คนอื่นได้เห็น เราก็ลงมือทำเอง ชวนเด็กไปด้วย บอกเขาว่า ไปปลุกป่ากับป้านะ นอกจากนั้นยังได้เข้าป่าไปเรียนรู้สมุนไพรวามืออะไรบ้าง เมื่อชวนเด็กข้างบ้านไปได้ ต่อมาก็มิตายายของเขาไปด้วย”

ชาวบ้านตื่นตัวรับรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้น ก็สามารถึงปราชญ์ชาวบ้าน 2 คนที่มีความรู้เรื่องสมุนไพรมาช่วยแนะนำ

“หลังทำโครงการฯ ต้นไม้ก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเยอะ ชาวบ้านมีจิตรักป่า รักต้นไม้ขึ้น เราก็มองเห็นความสามัคคีของชาวบ้านเพิ่มขึ้นจากเดิม” เธอมองว่าทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น คนมีจิตสำนึกรักป่า สิ่งแวดล้อมดีขึ้น

จากเมื่อก่อนชาวบ้านเห็นการตัดไม้ อาจรู้สึกเฉยๆ แต่ทุกวันนี้เขาจะวิ่งไปบอกผู้ใหญ่บ้านทันที เกิดจิตสำนึกว่าเขารักป่าเอาไว้ให้ลูกให้หลาน

“เมื่อต้นไม้เยอะขึ้น สิ่งแวดล้อมก็ดี ต้นน้ำมี ก็ทำให้น้ำท่าสมบูรณ์ ชาวชนของเราได้มาเรียนรู้ว่า บ้านเรามีป่า ก็นำความรู้อันนี้ไปขยายให้เพื่อนได้ ลูกสาวตัวเองที่กำลังเรียนก็ไปบอกเพื่อนที่บ้านเรามีป่าชุมชนแล้ว แนะนำครูพาเพื่อนมาดูงานที่นี่”

ภักสรดาเล่าว่า เมื่อขับเคลื่อนโครงการ ทำให้กรมป่าไม้มาร่วมกับกลุ่มชาวบ้านมากขึ้น โดยในปี 2556 ได้รังวัดวางแนวเขตมีความชัดเจนมากขึ้น

“เราก็บอกทางป่าไม้ว่า พี่มาช่วยหนูหน่อยนะ เพราะพี่มีสิทธิจะคุยกับชาวบ้านมากกว่าพวกเรา ส่วนเรากำลังทำโครงการปลูกต้นไม้กันเป็นแนวเขตของป่า”

เธอว่าแนวคิดเธอคือป่าส่วนที่เสียไปคงยากเอาคืน แต่เธอยากจะรักษาพัฒนาเฉพาะป่าที่เหลือ เพื่อทำให้คนรุ่นหลัง ให้เขามีชีวิตที่ดีขึ้น ให้ชาวบ้านได้เข้าไปหาเห็ด หากินในป่าร่วมกันได้

ทางฝ่ายตำรวจมาร่วมบวชต้นไม้ ยิ่งทำให้กระแสรักป่าขยายวงออกไป จากที่ว่าคนไม่รู้ว่าที่หมู่ 9 มีป่าสงวนแห่งชาติ คนก็รับรู้ว่ากัน

“เราภูมิใจ ที่ว่าทำตรงนี้ให้เกิดขึ้นได้ เพราะเราเป็นเพียงผู้หญิงตัวเล็กๆ กับชาวบ้านไม่กี่คนที่มาทำ เพราะอยากช่วยๆ กัน”

เธอเล่าว่าการที่ไม่ใช่คนพื้นที่ มาทำเรื่องอย่างนี้ก็เป็นเรื่องลำบากมาก พื้นที่ของเธอเป็นชาวเกาะที่จันทบุรี ที่นั่นไม่ค่อยมีพื้นที่ป่าเป็นของตัวเอง เธอเรียนจบ ปวช.บัญชีมาก็ทำเสริมสวย แฟนขับรถมอเตอร์ไซด์ไม่ยุ่งเรื่องนี้ และบอกว่าเธออย่าไปยุ่งเรื่องนี้ด้วย เพราะเกี่ยวข้องกับญาติพี่น้องอยู่ตรงนั้น

ที่ดินของสามีนั้นอยู่ติดกับแนวป่าสงวน ถ้าไม่มีป่า น้ำก็แห้ง ลำคลองไม่ไหลเหมือนเก่า กระทับกับชาวสวน

“เราเคยถามพ่อของสามีว่า ทำไมเขาบุกกัน เรานุกบ้างไม่ได้หรือ เพราะพื้นที่เรากมีน้อย ขอลูกปลาล์มสักแถวไม่ได้หรือ ทำไมคนที่มเงิน เขาบุกเข้ามาเยอะ พ่อก็บอกว่าถ้าบุกก็ถูกจับซิ”

ความรู้สึกของเธอจึงเกิดขึ้นมาว่าคนรวยๆ กินพื้นที่ป่าเยอะอยู่แล้ว ยังบุกต่อไม่หยุด แต่ชาวบ้านเอาแค่ครั้งไรก็ได้

“เราเคยถามเจ้าหน้าที่ป่าไม้เหมือนกันว่าที่เรายู่เขาจะยึดหรือไม่ เรายู่มานาน 40 ปี ก็ไม่มีความชัดเจน”

หมู่บ้านนี้มีความเป็นพี่น้องกันเยอะ หลายคนก็เข้ามารุมต่อว่าเธอ ไม่น่าเอาโครงการ สสส. เข้ามา

เธอคิดอย่างเดียวว่าต้องการแค่ให้ป่าผืนนี้เหลืออยู่ เกิดมาจากใจ ที่ต้องการอนุรักษ์ป่าเอาไว้ในหลวง

“ตอนที่เรามาทำเรื่องนี้ แฟนบอกว่าให้เลิกกลางคันเลยตอนนั้นเรา ร้องให้ เขาว่าถ้าไปยุ่งคนที่ใหญ่กว่าเราละ เราก็เดือดร้อน เราก็ว่าเออ ถ้าตาย ก็ตายเรื่องนี้แหละ นั่นคือความคิดของหนูตอนนั้น คิดอย่างนั้นถ้ามีอะไร แล้วหนูตาย ก็ต้องเรื่องนี้อย่างเดียว แต่ก็ต้องทำ เขาก็พูดกันว่าลูกสะใภ้ บ้านนี้แรง อย่าไปยุ่ง มันเอาอะไรไม่รู้เข้ามาในหมู่บ้าน”

เธอขอแฟนทำงานนี้ปีเดียว ในที่สุดเขายอม ผ่านไปปีหนึ่ง ป่ายังคง เหลือ ทุกคนยอมรับ เข้าใจมากขึ้น ลดแรงกดดัน จากคำพูดเธอที่ว่าจะต่อสู้ เพื่อป่าที่เหลืออยู่อย่างเดียว ไม่ได้ไปเอาป่าที่ที่ป่าน้ำอา หรือคนที่มอำนาจ บุกรุกไปแล้ว สิ่งที่เธอพยายามทำไม่ใช่สำหรับเธอคนเดียว แต่สำหรับทุกคน ในหมู่บ้าน

“คนที่บุกป่าคงไม่รักเรา แต่คนที่รักเรา มากกว่าคนที่ไม่รัก”

ธนเดช ยอดยิ่ง คณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า จุดที่ชาวบ้านไม่เห็น ด้วย คือตอนที่เรามาทำโครงการนี้มันมีการปะทะกันโดยตรงในการกันแนวป่า มีความชัดเจนว่าเราจะต้องไปเจอกับแรงปะทะตรงนั้นอยู่แล้ว ซึ่งถ้าไม่กล้า เข้ามาเราก็จะไม่ไปก้าวก้าว

“ที่บุกมากก็ช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา ส่วนมากจะเป็นสวนปาล์ม กับยาง เขาจะบุกไปปีละแถวของต้นไม้ ถ้าป่าไม้ยังไม่มากันเขตเขาก็เพิ่มแถวเข้าป่า

ไปเรื่อยๆ แรงปะทะจะเกิดกับชาวบ้านที่บุกกรุกป่า แต่เราก็ให้เขาเก็บผลผลิตที่ทำไว้ก่อน แต่ไม่ห้ามการปลุกบุกกรุกเพิ่ม”

ธนเดชมองว่าในพื้นที่ไม่ถึงกับขัดแย้งรุนแรง แต่กรณีของลภัสสรดาเกี่ยวกับญาติพี่น้องทางสามีมากดดัน และเธอก็ไม่ใช่คนพื้นที่ดั้งเดิม

“ผมเองก็ไม่ใช่คนที่นี่ แต่มาอยู่ตั้งแต่ 7 ขวบผ่านเหตุการณ์พายุเกย์”

อย่างไรก็ตามการมาจับเคลื่อนเรื่องนี้ ก็เห็นผลในเรื่องการมีส่วนร่วมไม่ว่าชาวบ้าน ตำรวจ อบต. ป่าไม้ โรงเรียน ฯลฯ ให้ความสำคัญจากที่เพิกเฉยมาก่อน

“การที่หลายหน่วยงานเข้ามาอย่างนี้ เราก็มองในจุดนี้ว่า ป่านี้มันคงไม่ไปไหนแล้วละ คงอยู่ เราจะทำอย่างที่บอกคือปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นที่ปลูกมันก็ไม่เหลือตามจำนวนทั้งหมด ก็ต้องปลูกไปเรื่อยๆ มันมีแล้งหรือไฟไหม้ป่าก็ตายไปบ้าง” เขาเล่า และมองว่า อยากทำความเข้าใจให้หน่วยงานต่างๆ เห็นว่า ทำอะไรที่เป็นก้าวต่อไป โดยอยากได้ความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน

ลภัสสรดา เล่าต่อว่าหลังจากจับเคลื่อนโครงการ สสส. ทำให้ทุกวันนี้ป่าดอนเทพมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ ของป่า และพืชสมุนไพร ป่าปลูกเพิ่มเข้าไปเราก็ให้ความรู้ โดยวิทยากร และติดชื่อต้นไม้

“เราอยากทำให้ป่าอยู่กับเราตลอดไป เป็นที่เรียนรู้สำหรับเด็กอนาคตเราอยากทำตรงนี้เป็นอย่างนี้ เป็นศูนย์เรียนรู้ และเป็นสำหรับชาวบ้านได้ใช้สำหรับการพักผ่อน เขาจะได้ดูแลป่าผืนนี้ไปด้วย เราจะทำสมุนไพรให้มากขึ้น โดยไปหาพันธุ์ใหม่มาปลูกอีก สมุนไพรอาจจะเกิดประโยชน์กับชาวบ้านได้จริง การมาหาไปใช้ก็ต้องใช้ร่วมกัน ไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง”

ต่อไปจะเป็นอย่างไรไม่รู้ แต่เธออยากให้ผืนดินตรงนี้เป็นของประเทศ ถ้าป่าอยู่ ก็ได้สูดอากาศที่สดชื่นที่ตรงนั้น

“เราก็แค่เป็นช่างเสริมสวยตัวใหญ่คนหนึ่งเท่านั้นค่ะ” เป็นครั้งแรกที่เธอหัวเราะ นอกจากร้านเสริมสวยเล็กๆ ที่บ้านเธอยังขายของชำ เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงปลานิล เพาะเห็ด ปลูกผัก ●

ยุทธการรักษาพรุตาอ่างขังจีน

**“ปีที่แล้วเราฆ่าปลาล์มที่เขามาปลุกบุงรุกแล้วปลุกไม้ทดแทน
กลับคืนมา 80 กว่าไร่”**

การบุงรุกที่ดินรายใหญ่ที่ป่าพรุตาอ่างขังยุติลงแล้วด้วยกระบวนการทางกฎหมาย ทุกวันนี้มีการสอบแนวเขตชัดเจนปลุกป่าแทนด้วยมะฮอกกานี ตะเคียน ยางนา ตำเสาและตาเสือ

โครงการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำพรุตาอ่าง (พื้นน้ำ อาหาร บ้านยา ผืนป่า ปะทิว) หมู่ที่ 1 บ้านท่าตาเสือ ตำบลทะเลทรัพย์ อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร ที่นำโดย นายถนอม จินดาพรหม ผู้ใหญ่บ้านท่าตาเสือกลายเป็นกรณีศึกษาในการทวงผืนป่ากลับมาเป็นสมบัติของชุมชนซึ่งกว่าจะได้กลับคืนมาก็ไม่ใช่เรื่องง่ายๆ

ชุมชนหมู่ 1 บ้านท่าตาเสือมี 103 ครัวเรือน พื้นที่หมู่บ้านร่วมกับป่าชุมชนขนาด 382 ไร่

พรุตาอ่างซึ่งอยู่ในชุมชนท่าตาเสือเป็นป่าพรุบนที่สูง แหล่งไม้หลากหลายพันธุ์ไม่ว่าซุมโค หวาย ระกำ เตย เพกา น้ำ ตังหนน้ำ ตะเคียนทอง กะพ้อ ชาวบ้านเคยช่วยกันอนุรักษ์กันไว้ ภายใต้ออกสารที่ดินนสล. เป็นที่หลวงให้ประชาชนใช้ร่วมกัน

พรุตาอ้ายเป็นต้นน้ำคลองท่าตาเสือ ไหลผ่าน 2 ตำบล 10 หมู่บ้าน ผู้ใช้น้ำต่างตำบลคือตำบลบางสนที่ปลูกข้าวเหลืองปะทิวและปลูกฟักทอง ในช่วงฤดูแล้ง จึงมีความต้องการใช้น้ำจากคลองมีความสำคัญในฐานะเป็น พื้นน้ำ อาหาร บ้านยา และผืนป่าปะทิว

1. พื้นน้ำ เพราะเป็นแหล่งผลิตน้ำ

2. อาหาร ชาวบ้านสามารถเข้าไปหาพืชผักอาหารในป่า ครั้นป่า ถูกบุกรุกทำลายชาวบ้านจึงหันมาช่วยกันลงมือปลูกใหม่ สิ่งที่ชาวบ้านเข้าไป หากินในป่านี้ได้ มีทั้ง เห็ด ระกำ เนียง ต้นกอ เป้าหมายให้ทุกคนสามารถ ใช้ร่วมกันได้ในป่าผืนนี้โดยไม่แย่งชิง

3. บ้านยามีสมุนไพรตามธรรมชาติหลายชนิดอยู่ที่พรุตาอ้ายหลัง วิกฤติพายุเกย์กระหน่ำชุมพรป่าเปลี่ยนแปลงสภาพสมดุล พืชบางชนิดหายไป เช่นหัวร้อยรู สมุนไพรที่ใช้รักษาเบาหวาน ความดัน ต้องใช้เวลานานกว่าป่า จะฟื้นตัวมา

4. ผืนป่าปะทิวสำคัญเพราะถือว่าเป็นผืนป่าสมบูรณ์แห่งเดียวของอำเภอปะทิว

ปัญหาใหญ่มาจากวันหนึ่งชาวบ้านถิ่นอื่นโผล่มาบุกรุกป่าผืนนี้ ปลุกป่าล้มน้ำมันถึง 80 ไร่ ซึ่งผู้ใหญ่ถนอมดำเนินการฟ้องร้องในนามชุมชน จนศาลพิพากษาให้ยึดคืนกลับมาเป็นของแผ่นดินตามเดิม มีการดำเนินการปักเขตที่ดินใหม่ให้ชัดเจนอีกครั้งโดยประสานกับสำนักงานที่ดินมาสอบแนวเขต

การฟื้นป่ากลับคืนมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง นอกจากช่วยกันปลูกไม้ป่า ยืนต้นขึ้นมาใหม่ ชาวบ้านยังนำเอาสมุนไพรและพืชอาหารเช่น ต้นก่อ ต้นเนียง เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าไปเก็บมากินใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ผู้ใหญ่ถนอมมั่นใจว่าป่าฟื้นสภาพได้แน่ ถ้าไม่มีคนมาบุกรุกอีก จากการดำเนินการโครงการฯ ได้เกิดกลุ่มแกนนำ เรียกว่า “กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ป่าต้นน้ำพรุดาอ้าย” มีชาวบ้านในชุมชน เยาวชน และกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ในตำบลบางสนที่ได้รับประโยชน์จากผืนป่าและสายน้ำราว 100 คน ช่วยกันชักชวนมาปลูกป่าพร้อมปักแนวเขตที่ดิน

หลังสวนป่าล้มที่บุกรุกถูกกำจัดออกไป มีการปลูกต้นไม้แทนที่ความอุดมสมบูรณ์ของสายน้ำกลับมาชาวบ้านเห็นความสำคัญของการปลูกป่า

ปัญหาบริษัทป่าล้มน้ำมันที่มีโรงงานกับพื้นที่ได้ปรับทำที่มาช่วยดูแลป่าให้ชุมชนและช่วยทำผายไม้ได้ทำการอันส่งกระทบกับชาวบ้านอีก จากเมื่อก่อนบริษัทมักทำการวางยาเบื่อหนูที่มากินป่าล้มจนฝนตกสารเคมีชะล้างลงแหล่งน้ำก็เปลี่ยนมาเลี้ยงนกแสมมาไล่ล่าหนูแทน

ทุกวันนี้ผู้ใหญ่ถนอมทำหน้าที่เป็นครูชาวบ้านแนะนำความรู้เกี่ยวกับป่าให้กับกลุ่มนักเรียนหรือเด็กที่สนใจ ต้องการให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญและส่งต่อความตระหนักเชิงอนุรักษ์ไปสู่พวกเขา

การทำกิจกรรมกับชุมชนอื่นที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเดียวกันนี้ อย่างต่อเนื่องทำให้ได้แนวร่วมที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

“ชาวบ้านบอกว่าถ้าไม่ได้ป่าผืนนี้กลับมากคน 3 ตำบลต้องขาดแคลนน้ำ เขาก็เลยมามีส่วนร่วม” ผู้ใหญ่ถนอมเล่านอกจากนี้คนรอบนอกก็รับรู้ยังพร้อม เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกรายการ

“ผมอยากให้ชุมชนมีน้ำกินน้ำใช้สมบูรณ์อยู่อย่างมีความสุข ชั่วลูกหลาน.. คดีความบวกรุกอย่าได้กลับคืนมา พอกันที่กับปัญหาที่ผ่านมา” เขอดกกล่าวถึงปัญหาดังค้ำใจนานปี ที่ผ่านมาการต่อสู้ในทางกฎหมายนับว่า ลำบากยุ่งยากกับชีวิตมาไม่น้อย

การปลูกป่าอย่างเดียวผู้ใหญ่นอมมองว่าคงไม่พอสอดดูแลสายน้ำไปด้วยกัน จึงคิดทำฝายชะลอน้ำเป็นช่วงๆ ตลอดลำคลองทำตาเสือ เพื่อนำความสมบูรณ์สายน้ำกลับมาเก็บน้ำไว้ใช้ได้นาน แทนที่จะไหลไปลงทะเลที่ปากคลองบางสนอย่างรวดเร็ว

หมู่บ้านผลัดกันของบประมาณจากเทศบาลสมทบได้ทำฝายคอนกรีตได้ 1 ตัวทำให้น้ำคลองมีมากพอสำหรับการสูบน้ำประปาและสูบน้ำใช้ในสวนชาวบ้าน

กิจกรรมปีที่สองจริงๆ จึงเน้นการเฝ้าระวังดูแลป่า ทำฝายชะลอน้ำ ปลูกป่าเสริมแนวเขตรอบป่าใหม่

“ป่าต้นน้ำได้คืนมา ระบบนิเวศกลับมา น้ำเพิ่มจำนวน ชุมชนที่รับน้ำ จากป่าพรุตาอ้าย ผ่านตำบลบางสน ตำบลชุมโค เกษตรกรก็ได้ปลูกผักในนาช่วงฤดูแล้งได้ การขาดแคลนน้ำก็ไม่มี มีน้ำเพียงพอตลอดปีและยังเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับทำน้ำประปาแจกจ่ายให้ชุมชนต่างๆ อีกด้วย”

การดำเนินงานตามโครงการของ สสส. ในปีที่สองชาวบ้านจึงพบว่าความอุดมสมบูรณ์ของน้ำเพิ่มขึ้น การเฝ้าระวังป่ามีคณะกรรมการชุมชน 20 คน เฝ้าติดตามการบุกรุก ในจำนวนนี้มีคนมาร่วมจากตำบลอื่นที่ใช้น้ำมาร่วมด้วย

“คณะกรรมการก็มีหน้าที่เข้าไปดูแลป่ามีข่าวอะไรก็แจ้งให้ผมและชุมชนดำเนินการ พบปัญหาทางทิศเหนือ 4 รายที่ยังบุกรุก เราก็ดำเนินการทางกฎหมายไปแล้ว”

ทิศทางตะวันออกพบการบุกรุกปลูกปาล์มล้ำป่าชุมชน 40 ไร่ ผู้ใหญ่เร่งเข้าเจรจากับเจ้าของต้นปาล์ม

“เขาก็บอกว่าจะคืนให้แน่นอนแต่ต้องให้ทางสำนักงานที่ดินเข้ามาทำการรังวัดแนวเขตให้ชัดเจนว่าของเขาเท่าไรกันแน่เพราะเขาซื้อที่ดินจากคนอื่นมาเหมือนกันและเขาก็ไม่รู้ว่กำลังล้ำเข้าเขตป่า”

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน **เรวัต โสมโสรส** เล่าว่าตัวเขาทำสวนผลไม้จำพวก ชมพู่ แก้วมังกร มีความต้องการใช้น้ำจากพรุตาอ้าย ก็ต้องรักษาเอาไว้ให้ดีที่สุด เขามองว่าพื้นที่จังหวัดชุมพรมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเยอะ เพราะเป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจไม่ว่ายางพาราหรือปาล์มน้ำมัน

“พวกนี้ปลูกแล้วไม่ต้องรักษามาก ไม่ได้ทำลายป่าให้เห็นตั้งแต่ต้น แต่ปลูกแซมเข้าไปในป่าก่อนได้เลย ตอนปาล์มเล็กก็ยังไม่ต้องโค่นต้นไม้ พอปาล์มใหญ่ขึ้น ก็โค่นทีละต้นสองต้นไปเรื่อย กว่าจะรู้ก็เป็นสวนไปแล้ว”

ผู้ช่วยฯ เรวัต เล่ากลวิธีของนักรุกป่าและเห็นว่าส่วนมากเลือกทำแบบนั้นเพราะไม่ต้องไถ หรือพลิกผืนดินเหมือนไร่ข้าวโพดที่ต้องกวาดตัดโค่นป่าให้เตียนก่อนปลูก

“แต่ก่อนในป่าพรุตาอ้ายซึ่งมีป่าเสื่อมโทรมมีไฟไหม้ป่าเกือบทุกปี
เข้าใจว่ามีคนเผาเอาที่นั่นแหละ ทุกวันนี้พอจับเคลื่อนโครงการนี้ก็ไม่
มีลักษณะดังกล่าวแล้ว”

ผู้ใหญ่ถนอมเล่าต่อว่าหลังได้จับเคลื่อนโครงการ สสส. ชาวบ้านก็มา
ร่วมปกป้องป่า เหมือนเป็นทรัพย์สินของเขาเลยก็ว่าได้

“ผมว่าอีก 3-4 ปีข้างหน้า ป่าคงจะคืนสภาพกลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง
ตอนนี้เราจะเห็นว่าน้ำจะซึมอยู่ตามรากไม้ของป่าต้นน้ำ ก่อนจะไหลลงคลอง
มีการเก็บกักน้ำได้เยอะ น้ำจะผุดในป่าที่ปลูกทดแทน มีค้างแวนอพยพในช่วง
ฤดูแล้ง เพราะตรงนั้นเป็นที่เดียวที่เป็นแหล่งน้ำในช่วงฤดูแล้ง ตอนนี้เรา
เอาป่ากลับมาได้แล้ว ต่อไปก็เป็นภาระในการที่จะดูแลป่าให้ยืนยาวต่อไป”

การพยายามทำฝายแม้วเก็บกักน้ำทำให้น้ำซึมกลับเข้ามาสู่ป่าต้นน้ำ
น้ำซึมเข้าดิน โดยงานฝายมอบหมายให้ผู้ช่วยฯ เรวัตี ซึ่งเป็นคณะกรรมการ
โครงการฯ มาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงหลัก

พื้นที่คลองบริเวณไหน มีกายภาพเป็นอ่างกักเก็บน้ำ ก็ไปหาไปชน
ก่อนหิน ที่อยู่ในพื้นที่นั้นไปวางกันขวางทางน้ำ ชะลอน้ำ หรือบางทีงมไม้
ที่จมอยู่ในน้ำมาเป็นส่วนประกอบของฝาย นัดทำฝายครั้งหนึ่งก็มีชาวบ้าน
และนักเรียนจากปะทิววิทยามาช่วยครั้งละ 30-40 คน คนเหล่านี้ได้มา
ทำงาน-กินข้าวร่วมกัน ต่างมีความสุขไปด้วย

“ฝายจะได้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษา นักเรียนในพื้นที่ โดยเฉพาะ
กับคนที่มาช่วยทำ ตอนนี้นำฝายแล้ว 3 แห่ง เราจะหางบมาทำเพิ่ม และทำ
ฝายน้ำล้นคอนกรีตแบบถาวรในช่วงล่างๆ เพื่อเก็บกักน้ำ” ผู้ใหญ่ถนอม
มองว่า ฝายจะดันน้ำเข้าไปในผิวดิน ทำให้น้ำไม่แห้ง ส่วนกิจกรรมการรังวัด
แนวเขต เน้นให้ทำอย่างชัดเจน เพื่อออกเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง
กับป่าของชุมชนที่จะใช้ประโยชน์ร่วมกัน

“พื้นที่บุกรุกเดิมที่ยังไม่เคลียร์ไปเจรจาแล้วเขบอกว่าจะคืน ที่แปลง
หนึ่งเจ้าของเป็นนายอำเภอเป็นคนเดิมที่ทำแะรับราชการอยู่ที่จังหวัดสงขลา
แกบอกว่าแกไม่เอาหรอก ถ้าเอาก็ติดคุกละผู้ใหญ่ เขาว่าอย่างนั้น แต่เขา
ต้องการตอให้ที่ดินไปรังวัดแนวเขตให้ชัดเจนก่อนระหว่างที่ดินแกกับแนวป่า
เพราะการซื้อต่อมาเขาก็คงไม่รู้” ผลสืบเนื่องมาจากคนบุกรุกรายก่อนที่ถูก
ฟ้องร้องเอาที่ดินไปหลอกขายต่อขนาดนายอำเภอยังไม่รู้เท่าทัน

มาถึงวันนี้ บ้านท่าตาเสือ แห่งพรตาลัย ได้ศึกษาชุมชนว่า

- ถ้าพบเห็นการบุกรุกป่า จะดำเนินการตามกฎหมาย
- ห้ามล่าสัตว์ ห้ามตัดไม้ในป่า
- ชาวบ้านสามารถเข้าไปเอามาเป็นอาหารได้ เช่น สมุนไพร หน่อไม้
ระกำ ของใช้สอยต่างๆ

มาถึงวันนี้ผู้ใหญ่ถนอมมองสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความสบายใจขึ้นว่าได้
ดูแลป่าผืนสุดท้ายอันเป็นต้นน้ำสำคัญของตำบล ●

สยงภาวะแผลมยงนง เปล่งงนพ้อดงเนล้งมยงเว้งด

“โครงการแรกในปี 2554 ที่เรำทำกบ สสส.นั้มยงนงปัญห
องชวำบำนมยงนงนลนงมก”

ธดร้งร้งนง ส้งช้งช้งย คณงท้งนงโครงการแผลมยงนงพ่งพงศรชฐกถ
พอเปล่ง หมู่ 4 บำนแผลมยงนง ต่ำบลตงคอก อำเกอท่งตงคอก จ้งหวัดชวมพ
เล่ำในตงอนนั้มยงนงการสำรวจข้อมูลองชวมชนและทำประชคมเพื่อค่นหำปัญห
ในหมู่บำนพพวอำนดบ 1 คอ นนลนง อำนดบ 2 น้ดตมสะออด และอำนดบ 3
การว้งงนง

โครงการ สสส. ปีแรกได้หำหนทงลดหนลนงเพราะปัญหดงกเล่ำ
น้มยงนงปัญหอำนงย ตามมยงนงมยงนงไม่วำจะเป้งนงการทะเลงเบงเว้ง การล้กชมย
กนเหล่ำ และการม้วสุม

“เรำคดถ้งค้ำสอนในหลวงเรอ้งศรชฐกถพอเปล่งจ้งเริ่มแ้กจก
ต้วเองเริ่มจกการทำบุญช้คร้วเรอ้งน ลดค้ำช้จ้ย เพ่มรยได้ ทำกลุ่มอมทรรพ์
วันละบท กลุ่มน้ยอเนกประสงค้ และกลุ่มอำช้พ้ที่แปรรูปผลผลดจกสว
เช่น ม้งคุด ทูเรอ้งน กล้วย”

ธดร้งร้งนงเล่ำวำผลที่เกดคอหนลนงลดลง การอมวันละบททำ
มยงนงรยได้มกช้งนง เกดกลุ่มทำน้ยอเนกประสงค้และปู้ยช้เองและเกดกถก
หมู่บำนนงการลดช้สารเคม้

เนื่องจากหมู่บ้านแห่งนี้ เกิดกระแสความนิยมการทำทุเรียนทวาย (บังคับให้ออกนอกฤดู ทำให้ขายได้ราคาแพง) ซึ่งจำเป็นต้องใช้สารเคมีปริมาณมากและรุนแรงเป็นอันตรายต่อคน แมลง และต้นไม้ แม้สร้างรายได้มหาศาล แต่ต้นทุเรียนอาจอายุสั้นและตาย ส่วนแมลงที่ถูกไล่จากสวนหนึ่งจะไปสวนคนอื่นที่ไม่ได้ใช้สารเคมี

“เราก็ให้ใช้ปุ๋ยเคมีครั้งหนึ่งกับใช้ปุ๋ยชีวภาพและใช้สมุนไพรหมัก กำจัดศัตรูพืชมาเปรียบเทียบว่าผลที่ได้อย่างไร” ธิดารัตน์เล่า

นอกจากทำน้ำหมักใช้ในการเกษตรทางกลุ่มยังพัฒนาน้ำหมักเพื่อบริโภคจากสมุนไพร ผัก ข้าวที่กินเหลือหมักกับน้ำตาล ใช้ได้ผลดีในการรักษาแผล แก้อักเสบ และรักษาสัตว์ที่โดนยาเบื่อ

“แต่ในกระแสน้ำหมักป่าเชิงที่เป็นข่าวช่วงนั้นคนก็กลัวเพราะไม่มีผลการรับรองทางการแพทย์ น้ำหมักของชุมชนก็ถูกเพ่งเล็งไปด้วย” เธอว่า

ยังมีการส่งเสริมการปลูกผักกูดจากธรรมชาติ นำมาปลูกเองตามที่เรียกสวนจนสำเร็จ ส่งออกขายสร้างรายได้

นอกจากนั้นมีการส่งเสริมการเพาะพันธุ์ทุเรียนน้ำ

“ในโครงการปี 2 เมื่อเรื่องความเป็นอยู่ รายได้ดีขึ้นแล้ว เราก็มาเห็นปัญหาหาเสพติดในชุมชน ก็มาคิดทำโครงการต่อยอดในประเด็นนี้”

การไล่ยาเสพติดจากชุมชน หรือสั่งให้เลิกไม่สามารถทำได้ เธอจึงมาคิดว่าวิธีป้องกันคนที่ยังไม่ติดอย่าเข้าไปเกี่ยวข้องเกิดแนวคิดสร้างครอบครัวอบอุ่นต้นแบบเพื่อขยายผลเรียกกลุ่มต้นแบบว่า “กลุ่มสี่ขาว” เป็นกลุ่มคนที่จูงมือลูกหลานเข้าวัดปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ

กลุ่มสี่ขาว เริ่มจากการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ 10 กว่าคน ซึ่งมีจิตวัตรนำข้าวปลาอาหารไปถวายพระที่วัดเทพนิมิตซึ่งเป็นวัดใกล้หมู่บ้านในทุกวันพระ ใช้คนกลุ่มนี้ชักชวนคนที่ไม่เคยเข้ามาเข้าวัดเป็นเครือข่าย จัดตั้งอุจรปฏิบัติธรรม ขยายผลไปเป็นกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน

แนวคิดหลักเน้นให้ครอบครัวจูงลูกจูงหลานเข้าวัดในวันสำคัญทางศาสนา ก่อนเป็นอันดับแรก กลไกสำคัญในกลุ่มมีต้นแบบ 4 วัยคือวัยสูงอายุ วัยทำงาน วัยรุ่น และวัยเด็ก

“ผู้สูงอายุที่ติดยากก็มีเรากี่มาชวนให้เขาลด ละ เลิก ให้เป็นบุคคลต้นแบบว่าหากติดมีผลเสียอย่างไร เลิกเพราะอะไร ไม่ใช่เลิกเพราะอายุมาก แต่เลิกเพราะกระทบต่อร่างกาย สิ่งแวดล้อม และชุมชน สุดท้ายเขาก็สามารถเลิกได้”

เธอยกตัวอย่างผู้สูงอายุที่ชาวบ้านเรียกว่า “ตาทาน” เคยติดบุหรี่ เหล้า เบียร์ พอเข้าวัดบวชและร่วมมือกับ รพ.สต., โรงพยาบาลมาช่วยให้ความรู้ เขาก็พัฒนาตัวเองจนเป็นคนต้นแบบได้

เมื่อมีงานประเพณี เทศกาลใหญ่ของชุมชน เช่น วันพระใหญ่ วันสงกรานต์ วันวิสาขบูชา วันพ่อ วันแม่ สวดมนต์ข้ามปี โครงการฯ ชวนเยาวชนมาร่วมกับกลุ่มสี่ขาว รณรงค์เข้าวัดปฏิบัติธรรมต่อยอดว่าเข้าวัดแล้วได้อะไร

เมื่อค่อยๆทำมาเรื่อยๆ ระยะเวลาหนึ่งก็มีคนเข้ากลุ่มสี่ขาวมากขึ้น จากกลุ่มสี่ขาว ผลักดันให้เกิดร้านค้าสี่ขาวต้นแบบในชุมชน

“ร้านต้นแบบเป็นร้านชำใหญ่ที่สุดใน 8 ร้านของชุมชนที่เคยขายทุกอย่างตั้งแต่ทุกอย่างหนึ่งทำให้รายจ่ายที่สูงของชาวบ้าน โดยเฉพาะบุหรี เหล้า เบียร์ ต่อมาเจ้าของร้านหันมาเข้าวัดปฏิบัติธรรมเปลี่ยนเป็นคนละคนเลิกขายสิ่งเสพติดทุกชนิดและเลิกขายแม้กระทั่งยาฆ่าแมลง”

เจ้าของร้านคนนั้นยังชวนครอบครัวผู้หญิงชาวห่มขาว สวดมนต์ตอนเย็น เข้าวัดทุกวันพระ หันมาขายสินค้าที่เกี่ยวกับธรรมะและยังเปิดเทปธรรมะ และวีดีโอช่องธรรมะให้ลูกค้าฟัง

“ที่เปลี่ยนตัวเองได้ขนาดนั้นคิดว่าเขาคงไปเจอคำสอนทางพระด้วยตัวเอง จึงกล้าเปลี่ยน” ธีธาร์ตน์เล่า

จากเรื่องนั้นเธอหันมาส่งเสริมให้เด็กที่ไม่ข้องเกี่ยวยาเสพติดมาเล่น กีฬา ปั่นจักรยาน ทำให้เกิดกลุ่มปั่นจักรยาน มีผู้นำ คือกรรมการหมู่บ้าน ปั่นเป็นกลุ่มราว 20 คน เพื่อชมภูมิทัศน์ของชุมชน ธรรมชาติและธรรมชาติที่สวยงาม

กลุ่มนี้ทำให้เกิดธนาคารขยะตามมาอีกเพราะว่าเมื่อเก็บขยะมาก็ใช้ขยะมาทำให้เกิดการออม จากธนาคารขยะขยับมาสร้างธนาคารสภาวะที่ไม่ได้พูดถึงขยะอย่างเดียวแต่ไปเชื่อมต่อการปลูกผักของสมาชิก

“ธนาคารทั่วไปฝากเงินได้ดอกเบี้ย แต่ธนาคารสุขภาวะก็ฝากสิ่งที่เกิดสุข อย่างรอบบ้านมีสิ่งที่เป็นมลภาวะเยอะเช่นขยะมากก็เปลี่ยนเป็นเงินเอาเงินมาออมไว้ คนปลูกผักข้างบ้านเหลือขายก็มาแจกออมที่ธนาคารสุขภาวะ”

สมุดบัญชีของธนาคารสุขภาวะที่แหลมยางนาจึงมี 2 ช่องรายการสำคัญคือขยะกับผัก เพราะเน้นการสร้างเงินออมจากกิจกรรมขยะและผัก มีดอกไม้ก็เป็นน้ำยาล้างจาน ยาหม่อง ที่ทำกันเองโดยกลุ่มอีกเช่นกัน

“ถ้าฝากทุกเดือนเราจะมีดอกไม้ให้นะแต่ถ้าไม่ต่อเนื่องก็ไม่ได้ เพราะอันนี้เป้าหมายเราต้องการสร้างนิสัยในการออมมากกว่าเรื่องดอกไม้”

เป็นการใช้เงินเล็กๆ น้อยๆ เป็นเครื่องมือพัฒนาคนต้องการสร้างวินัยการออม ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ธิดารัตน์เล่าว่าสิ่งที่ได้กับชุมชนหลังขับเคลื่อนโครงการก็คือพฤติกรรมของคน โดยคนมีหนี้สินลดลง เด็กที่เคยเกเร คนที่ติดยา ก็ลดลง

“เรามีมาตรการหลายแบบไม่ว่าการกระตุ้นทางสังคม สร้างกติกากลุ่มชนซึ่งกำลังขยับทำธรรมเนียมของหมู่บ้าน”

อุปสรรคของการขับเคลื่อน เธอมองว่าอาจอยู่ที่การพูดให้ชาวบ้านเข้าใจ เพราะการเปลี่ยนคนเป็นเรื่องยาก ต้องอาศัยสร้างต้นแบบหรือทำให้เขาดูก่อน ถ้าเป็นสิ่งดีคนอื่นก็ย่อมอยากเจริญรอยตามไปเอง

“สิ่งที่เราหวังสำหรับหมู่บ้านคือแต่ละครอบครัวไม่ทะเลาะเบาะแว้งดูแลตัวเองเป็น และช่วยกันดูแลครอบครัวข้างๆ พี่งพาท้ายได้ ยาเสพติดลดลง ไม่มีปัญหาหลักขโมย ไม่มีปัญหาสารพิษจากทุเรียนทวายอีกต่อไป”

เธอมองกลับมาถึงทุเรียนทวาย เพราะกำลังเป็นวาระปัญหาเร่งด่วนของกลุ่มชน ที่นี้มีคนมาดูรูปแบบการทำทุเรียนทวายกันมาก แม้รู้ว่าอันตรายจากสารเคมี แต่คนเลือกทำเพราะได้เงิน แต่ผลกระทบจากสารเคมีรัศมีกว้างกระทบคนมากมายจริงๆ ●

คำสารภาพของนักทาง ผู้ดูแลโรงงานอนุรักษ์อ่าวสามเสียม

เพราะอยากทำอะไรเพื่อบ้านเกิดบ้านสามเสียมหมู่ 5 ตำบล
นาชะอัง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ชัยสิทธิ์ กาลพัฒน์ จึงมาทำ
โครงการรักษาสิ่งแวดล้อมและประมงชายฝั่งบ้านสามเสียม

“เกิดจากจิตใต้สำนึกของผมที่อยากให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม
เนื่องจากชุมชนละแวกนี้ มีอาชีพประมงชายฝั่งเป็นส่วนใหญ่”

แม้เขาเติบโตขึ้นและไม่ค่อยได้อยู่กับบ้าน และไม่ได้อาศัยประมงเหมือนเพื่อนรุ่นเดียวกันคนอื่น แต่เมื่อกลับบ้านปัญหาที่เขาเห็นอย่างหนึ่งคือเรือประมงขนาดใหญ่จากที่อื่นรุกล้ำเข้ามาจับปลาในเขตชายฝั่ง นอกจากนี้เบียดเบียนชาวบ้านที่ทำประมงขนาดเล็ก ยังทำลายพื้นที่สำหรับอนุบาลตัวอ่อนสัตว์น้ำ

ปัญหาเรือใหญ่ที่เป็นเรืออวนลาก มีมายาวนาน ได้กระทบทั้งระบบนิเวศและอาชีพชาวบ้านสามเหลี่ยม จนกระทั่งในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาชาวประมงหลายคนต้องเลิกจับปลาหันไปหาอาชีพอื่นมาประทังชีวิต

“เมื่อมาทำโครงการนี้อันดับแรก เราต้องการให้ชาวประมง ประกอบอาชีพที่คุ้มทุน อยากให้เขาเห็นความสำคัญของระบบนิเวศ เพื่อการอนุบาลสัตว์น้ำ อยากให้ชุมชนเกิดความสามัคคี จากการได้มาช่วยเหลือในการทำกิจกรรม”

เนื่องจากไม่ได้มีบทบาททางสังคมอะไร หลังจบ ม.6 ก็ทำงานนอกหมู่บ้าน จนมายึดงานขายตรงของสินค้ายี่ห้อดังรายหนึ่ง กระบวนการทำงานเริ่มแรก ชัยสิทธิ์เล่าว่าได้กลับไปนั่งคุยกับผู้ใหญ่บ้านเพื่อสะท้อนปัญหาของชุมชน และได้แจ้งถึงการนำโครงการเข้ามา เพื่อจะเป็นตัวเชื่อมชาวประมงพื้นบ้าน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ ประมง และ กอ.รมน.

เขายอมรับว่าในช่วงที่ผ่านมา คนสามเหลี่ยมโดยทั่วไปมักไม่ค่อยมีส่วนร่วมกับการงานสังคมมากนัก เพราะวิถีชาวประมงอย่างที่รับรู้กันว่า ตื่นขึ้นมาต่างคนต่างออกไปทะเล โอกาสหันหน้ามาพบกันก็น้อย

ทุนการพัฒนาชุมชนที่พอมืออยู่บ้าง ก็คงในช่วง 2 ปีก่อนที่เริ่มมีการทำธนาคารปู

“สิ่งที่เราทำไปแล้วจากโครงการฯ คือได้มีการทำปูนป้องกันแนวเขตป้องกันไม่ให้เรือประมงขนาดใหญ่บุกรุก”

มีการวางปูนโดยได้สรุปพิกัด 7 จุด ห่างจากฝั่ง 3 กิโลเมตร แต่ละจุดมีระยะห่างประมาณ 500 เมตร แนวปูนมีไว้เพื่อแสดงอาณาเขตพื้นที่อนุรักษ์ในแนวปะการัง และให้คนในชุมชนพร้อมทั้งชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้องยึดหลักกติกาที่ได้ร่วมกันวางไว้ ได้แก่

1. ห้ามเรือประมงขนาดใหญ่ (เรือที่มีขนาดความกว้าง 6 เมตร ยาว 8 เมตร ขึ้นไป และมีลูกเรือ 30-40 คน) เข้ามาทำการประมงในแนวเขตอนุรักษ์

2. เรือประมงขนาดเล็กสามารถทำการประมงในแนวเขตอนุรักษ์ได้ แต่ห้ามใช้ตาข่ายลอบปลา ลอบปู ขนาดเล็กกว่า 1.7 เซนติเมตร

ชุมชนมีสติ๊กเกอร์ระบุให้ทราบ ว่าในเขตที่กันเอาไว้ให้ทำกินเฉพาะเรือขนาดเล็ก ส่วนเรือขนาดใหญ่จะไม่ให้เขาเข้ามา

“ถ้ามีการฝ่าฝืนเราก็จะตักเตือนก่อนเป็นอันดับแรก ถ้าทำซ้ำจึงจะทำการริบเครื่องมือ และแจ้งกับประมงในพื้นที่”

หลักใหญ่ใจความของกติกาสหประชาชาติ เน้นไปที่การห้ามบุงกรุกในเขตที่กำหนด ความลึกความตื้นของเรือที่เข้ามา กำหนดขนาดตาอวนที่จะทำการประมงได้

“อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นยังไม่น่าพอใจ ทูนท์เรววงก็ถูกทำลาย และถูกขโมยไป” ชัยสิทธิ์เล่า

กิจกรรมสำคัญอีกเรื่องคือการปลูกป่าชายเลน สภาพป่าชายเลนมองพื้นที่ทั้งหมด 5 และหมู่ 8 ซึ่งมีพื้นที่ติดกันระยะทางริมชายฝั่งหลายกิโลเมตร แม้ว่าปัญหาป่าชายเลนเดิมดูเหมือนว่าไม่มีปัญหาอะไรออกมาให้เห็นชัด และไม่ได้ถูกบุงกรุก แต่โครงการฯ ต้องการปลูกเพิ่มเติมให้มีมากกว่าที่มีอยู่

ในสายตาชาวบ้านสามเหลี่ยม ประโยชน์โดยตรงของป่าชายเลนอาจไม่ชัดเจนนัก แต่โดยอ้อมรับรู้ว่าเป็นแหล่งอนุบาลเพาะพันธุ์สัตว์น้ำเล็กๆ ในช่วงที่หน้าน้ำมากจะมีลูกปู ปลา กุ้ง เล็กๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก

ชัยสิทธิ์พูดกับชาวบ้านว่า ถ้าเราปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม ดูแลอนุรักษ์กันดีๆ ก็จะทำให้เพิ่มจำนวนสัตว์น้ำให้บริโภคได้มากขึ้น

การสำรวจพื้นที่ๆ จะปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติม พบว่ามีพื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรมและสมควรปลูกเพิ่มเติม 3 ไร่โดยประมาณ ให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ดูแลและเป็นการขยายพันธุ์และพักอาศัย/หลบภัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน/สัตว์น้ำขนาดเล็ก เช่น ลูกปูม้า/ลูกปลาหมึก และยังเป็นกำบังการกัดเซาะชายฝั่งของคลื่นลมมรสุมได้อีกทางหนึ่งด้วย

“สิ่งที่ได้มากกว่านั้น คือความสามัคคีของคนในชุมชนที่มีมากขึ้น” เขาเล่า ถึงแม้ไม่มากตามความคาดหวัง ก็พยายามทำความเข้าใจว่า อาจเป็นเพราะคนในปัจจุบันต้องต่อสู้ เอาชนะให้มีชีวิตรอดกันมากขึ้น จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการร่วมทำกิจกรรมทางสังคม

สภาพที่เป็นอยู่จริง ณ ขณะนี้ คนขาดความรู้ความตระหนักในการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและประมงชายฝั่ง ต่างคิดเพียงว่าทำอะไรให้ตนเองและครอบครัวอยู่รอด

“ปกติผมเองก็ทำงานออกนอกพื้นที่อยู่บ่อย การได้พบปะคนในชุมชนตัวเองก็น้อยเหมือนกัน” ชัยสิทธิ์ยอมรับ

แนวคิดอย่างนี้ถ้าบอกชาวบ้านเฉยๆ ย่อมไม่มีใครสนใจหรือทำอะไรจำเป็นต้องหากิจกรรมมาเป็นตัวเชื่อม ที่เขามาทำเรื่องนี้ก็อยากให้ชุมชนมีความสามัคคี เกิดลักษณะของชุมชนที่ร่วมด้วยช่วยกัน มีการพึ่งพาอาศัย อยากจะเห็นประมงพื้นบ้านได้ทำประมงต่อไป โดยไม่มีผลกระทบมากอย่างเช่นที่กำลังเผชิญอยู่ ล้วนแต่เพื่อนฝูง วงศาคณาญาติของเขาเอง

“ภาพที่ผมจำได้ตอนที่ผมยังเล็กอาหารการกินโดยเฉพาะอาหารทะเลหากินได้ง่าย แต่อาชีพประมงดูเหมือนว่าจะลำบากมากเวลานี้ เพื่อนผมที่สืบทอดมาทำเรือประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก น่าจะเหลืออยู่เพียง 30% บางคนผมก็เลยชวนมาทำขายตรงเสียเลย” ชัยสิทธิ์หัวเราะ ก่อนจะพูดจริงจังกับงานพัฒนาเขาจะไม่ชวนคุยเรื่องขายตรงเด็ดขาด ยกเว้นมีใครสนใจไล่ถามเอง เกรงชาวบ้านระแวงว่าจะไปขายของ

“ที่จริงแล้วผมก็ใช้เทคนิคขายตรง มาทำประโยชน์ในการสร้างเครือข่ายมาทำงานทางสังคม ก็คือการไปสร้างผู้นำเอาไว้เป็นจุดๆ แล้วให้เขากระจาย เป็นวิถีทางการตลาดมาใช้ในการพัฒนา”

กิจกรรมทำทุนแนวเขตและปลูกป่าชายเลนทำมาแล้ว ต่อไปเขาก็มีแผนที่จะให้ความรู้กับคนในชุมชน เรื่องระบบนิเวศ ระบบทรัพยากรชายฝั่ง และป่าชายเลน โดยจะไปเชิญเขตอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง และทางสำนักงานป่าชายเลน และประมงน้ำตื้น มาให้ข้อมูลชาวบ้าน

“ทุกวันนี้ผมมีความกังวลเหมือนชาวบ้านคนอื่น เพราะได้ข่าวแว่วๆ มาว่า ที่ทะเลหน้าบ้านจะมีท่าเรือน้ำลึกจะเข้ามาตั้ง จะมีการมาเช่าทำเทียบเรือเป็นที่ขึ้นของตู้สินค้า ถ้าเป็นอย่างนั้น ทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลนตรงนั้นจะมีปัญหาอย่างแน่นอน” เขาเล่าว่าเรื่องแบบนี้เป็นปัญหาใหญ่ที่รออยู่ แต่ชาวบ้านยังไม่ค่อยรู้

“สิ่งที่ผมอยากให้หมู่บ้านผมเป็นคือ ชุมชนเข้มแข็งและน่าอยู่ ความสามัคคีเป็นตัวหลัก ประกอบอาชีพกันแบบเดิมที่ชาวบ้านเขาก็ทำกันอยู่ โดยไม่ติดขัด”

เขาอยากให้เกิดความสามัคคีขึ้นในหมู่บ้านให้มากที่สุด นึกถึงสมัยก่อนนัดทำอะไรสักอย่าง เช่นลงแขก มากันพริบ ถ้าอยู่กันแบบนั้นเขามองว่ามีความสุขกันดี

“ทุกวันนี้ ต่างคนต่างอยู่ ผมคิดว่า ถ้าเราทำโครงการนี้แล้วมีกิจกรรมร่วมกันได้ แต่เสียดายว่าพอเอาเข้าจริง ก็พบว่ายังไม่สามารถตอบคำถามนี้ได้” เมื่อไม่ได้รับความร่วมมือ เขายอมรับว่าถ้าเหมือนกัน ยิ่งมาเห็นทุ่งน่าวเขต ถูกขโมย

“แต่พอมาถึงจุดหนึ่ง ที่เราเห็นบางอย่าง เช่นว่า เห็นป่าชายเลนที่รอดขึ้นมา มีป่าชายเลนเพิ่มขึ้นมา ก็ทำให้มีกำลังใจ อย่างน้อยก็ได้ในระดับหนึ่งและผมคิดว่าถ้าให้เห็นผลจริงๆ ก็ต้องใช้เวลาอย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป”

อย่างไรก็ตามสภาพทะเลหน้าบ้านเสียม จะต้องเป็นเขตอนุรักษ์ที่ดีมาก เพราะมีสภาพเป็นอ่าว ยิ่งถ้าปลูกป่าโกงกางได้ ก็เหมือนมีบ่อพันธุ์สัตว์น้ำแบบธรรมชาติ

เบญจา รัตนมณี พี่เลี้ยงโครงการแนะว่า อยากให้คณะทำงานไปดูกลุ่มแนวร่วมที่จะไปกับโครงการฯ ได้ เห็นด้วยที่จะไปดึงกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับโรงเรียนสามเสียมมาเดินเรื่องต่อเพราะเขาก็สนใจ แต่ต้องคุยในรายละเอียด แต่ยอมรับว่าแนวคิดการสร้างเครือข่ายชาวประมงอาจเกิดยาก ●

จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สูตรลับสุขภาพดี

๗ หมู่บ้านไกลปืนเที่ยง

บ้านควนสินชัย หมู่ 5 ตำบลไทรทอง อำเภอชัยบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ยังนับเป็นหมู่บ้านไกลปืนเที่ยงเพราะห่างจากโรงพยาบาลชัยบุรี 30 กิโลเมตร ส่วนโรงเรียนมัธยมอยู่ห่างถึง 40 กิโลเมตร

หมู่บ้านขนาด 675 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน พื้นที่หมู่บ้านกว้างใหญ่ บ้านเรือนตั้งอยู่ห่างไกลกัน แต่การคมนาคมเป็นไปอย่างยากลำบาก

“ผมเป็น อสม.มีการออกพื้นที่และคัดกรองภาวะสุขภาพของประชาชน พบว่าคนป่วยโรคเรื้อรังและกลุ่มเสี่ยงที่จะเป็นโรคต่างๆ เพิ่มขึ้นในแต่ละปี”

คำบอกเล่าของ **พิศิษฐ์ ชีวะ** ผู้รับผิดชอบโครงการอยู่อย่างวิถีไทย ชาวควนสินชัยสุขภาพดี

พฤติกรรมชาวบ้านอันเป็นสาเหตุของโรคภัยยุคใหม่ มาจากค่านิยมเปลี่ยนไปในสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การรับประทานอาหารรสจัด การติดความสะอาดสบาย ไม่ชอบออกกำลังกาย เป็นต้น

“อสม.จัดทีมลงไปเยี่ยมบ้านให้ความรู้ เมื่อแนะนำการปฏิบัติตนในการดูแลสุขภาพลงไปเขาจะปฏิบัติตามในช่วงสั้นๆ” พิศิษฐ์เล่าหมู่บ้าน

ขนาดใหญ่ติดตามผลยาก อีกอย่างคนเป็นโรคเท่านั้นจะตระหนัก คนที่ยังแข็งแรงยังไม่เจ็บป่วยก็ไม่ได้ให้ความสำคัญ

แม้กองทุนสุขภาพตำบลทำกิจกรรมและศูนย์สาธารณสุขมูลฐานของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสุขภาพ จัดนิทรรศการให้ความรู้ก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านนัก การมาทำโครงการฯ นี้เพื่อจุดประกายความคิดให้เกิดคนผู้หันมาตระหนักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากกลุ่มผู้นำคือแกนนำด้านสุขภาพ

เนื่องจากพิศฐูเล็งเห็นปัญหาตั้งแต่เขาทำงาน อสม. จึงมองเห็นคนและเลือกแกนนำสุขภาพ เพื่อมาเป็นคนต้นแบบให้คนอื่นเจริญรอยตามได้ราว 70 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและวัยทำงาน ส่วนวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่มักออกจากหมู่บ้านไปเรียนที่อื่น

“แกนนำที่ได้มีทั้งคนออกกำลังกายด้วยไม้พลอง แอโรบิค ด้านการบริโภคมีกลุ่มผู้สูงอายุที่มักนัดกันวันพระทำอาหารเมนูสุขภาพมากินกัน”

นอกจากแกนนำ 70 คนแรก มีการนำคนกลุ่มที่กรรมการของหมู่บ้านประเมินว่าสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ สร้างเป็นแกนนำแถวสองขยายวงต่อไปอีก

สำนักสงฆ์บ้านควนลินชัยซึ่งตั้งอยู่ในป่าชุมชน เป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้งทั้งคนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มคนปกติมาร่วมแชร์ประสบการณ์สุขภาพ ทั้งให้ความรู้ด้านสุขภาพ วางแผนประชุม ให้ประชาชนปรับเปลี่ยนตัวเอง

“เราบอกว่าไม่ต้องเดินตามต้นแบบคนที่ประสบความสำเร็จแล้ว เพียงเอาวิถีของเขามาเป็นต้นแบบประยุกต์ให้สอดคล้องแต่ละคนไป ไม่เน้นให้ทำตามอย่างเดียว แต่ให้คิดตระหนักรู้ของตัวเอง เป้าหมายคือสุขภาพดี”

พียกุล หนูอ่อน เจ้าหน้าที่ รพ.สต.โทรทอง คณะทำงานโครงการฯ เล่าว่าแกนนำสุขภาพคนต้นแบบคนหนึ่งชื่อว่าคุณสุชาติ ประกอบแก้ว อายุ 47 ปี เดิมติดสุรา ติดสุราบูหรีมาแต่วัยรุ่น อาการหนักจนถึงขั้นอัมพฤกษ์

“หลังจากเข้าโรงพยาบาล 2 เดือน และพักฟื้นที่บ้านอีกหลายเดือน หลังอาการดีขึ้นเขาก็กลัวกับสิ่งที่เกิดขึ้นจนถึงขั้นเลิกดื่มเหล้า บุหรี” พียกุลเล่า ในทุกตอนเย็นเขาก็หันมาชวนเยาวชนเตะตะกร้อ และตัวเองสมัครอสม. เอาประสบการณ์ตัวเองมาเล่าเป็นบทเรียน

“ก็ถือว่าได้ผลมากเพราะชาวควนลินชัยรู้จักเขาดีว่าผ่านอะไรมา เขาก็เปลี่ยนคนได้เลยอะ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาเขาก็จะจริงจังมากในเรื่องงดเหล้าเข้าพรรษา ถึงขนาดขับรถไปทุกบ้านเพื่อให้คนลงชื่อเพื่อปฏิญาณว่า จะไม่สูบบุหรี่ กินเหล้า คนที่ลงชื่อ 90% ก็ทำได้ตามนั้น”

พิศิษฐ์ เล่าถึงคนต้นแบบอีกคน ชื่อว่า คุณวิเชียร ประพันธ์ เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ เดิมเป็นคนติดเหล้า ถึงขนาดว่าวันไหนไม่ดื่มทนอยู่ไม่ได้

คุณวิเชียรสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้เพราะลูกสาวขอร้องและยื่นเงื่อนไขกับพ่อว่าถ้าอยากให้เธอไปเรียนต่อพ่อต้องเลิกเหล้าและบุหรี

นอกจากเหล้า บุหรี ก็มีต้นแบบของการบริโภคผักปลอดสารพิษ สมุนไพรในครัวเรือน

“ต้นแบบคือยายของดิฉันเองคือคุณยายสุนีย์ ชีราพร” พิชกุลเล่าว่า ยายของเธอปลูกผักกินเองมาตลอดชีวิต ไม่ใช่สารเคมี ตอนนี้อายุ 66 แล้วไม่เป็นโรคอะไรเลย

“ยายจะไม่มีการซื้อผักมากิน แยกปลูกเองผัก ที่ปลูกเยอะมาก เช่น บวบก กะเพรา ตะไคร้ นอกจากกินผักปลอดสารพิษยายแถมจะคั้นน้ำผลไม้ หรือเอาพืชสมุนไพรมาต้มน้ำกินอยู่ตลอดเวลาที่แกทำแกงสักอย่างจะมีสมุนไพรเข้าไปช่วยเยอะมากเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมา” พิชกุลเล่า ส่วนการออกกำลังกาย ยายของเธอจะรวมกลุ่มไม้พลองของหมู่บ้าน

“เราเองก็คิดเหมือนยายว่าจะปลูกผักกินเองเหมือนยาย แต่เราไม่มีเวลา ตอนนี้จึงไปเอาของยายมากิน” เธอหัวเราะ

พิชกุลเล่าว่าการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว สมุนไพร ซึ่งดำเนินการมา 5 เดือน ทุกบ้านปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

เนื่องจากหมู่บ้านใหญ่ การปลูกผักและสมุนไพรมีการแบ่งโซน ออกเป็น 6 โซน มีหัวหน้าโซนเป็น อสม.ดูแล ในแต่ละโซนจะมีกรรมการประกอบด้วย อสม. ชูรักษาความสงบ ฝ่ายปกครอง และฝ่ายสาธารณสุข

“ตอนนี้เรามีโรงเรียนสมุนไพร ที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน เพื่อเป็นธนาคารกลางของสมุนไพร ชาวบ้านคนไหนต้องการสมุนไพรที่เรา มีอยู่ ต้องนำสมุนไพรที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยน”

ส่วนนี้มาจากการทอดผ้าป่าสมุนไพรที่ต่างจากกาทอดผ้าป่าทั่วไปตรง มีการนำสมุนไพรต้นกล้ามาทำบุญแทนเงิน ทำให้ได้สมุนไพรมาไว้ที่โรงเรียนราว 250 ต้น ได้ทำการเพาะขยายพันธุ์ มีทีม อสม.คอยผลัดเปลี่ยนดูแลรดน้ำ

“เราจะใช้โรงเรียนแห่งนี้ เป็นศูนย์เรียนรู้สมุนไพรหมู่บ้าน ใครต้องการสมุนไพรก็พาสมุนไพรมาแลกเปลี่ยน เพื่อเพาะขยายพันธุ์ต่อ มีทีมให้ความรู้เรื่องสมุนไพร มีบริการอบสมุนไพรหลังออกกำลังกาย โดยเก็บค่าบริการบ้างเล็กน้อย”

มีความพยายามจะเปลี่ยนลานวัดที่สำนักสงฆ์บ้านควนลินชัยเป็นลานกีฬา เนื่องจากวัยรุ่นนิยมเล่นตะกร้อ ฟุตบอล จึงจะมีการจัดแข่งขันระหว่างห่อมบ้าน ซึ่งทำให้เห็นได้ชัดว่าคนสนใจออกกำลังกายมากขึ้น

พิศิษฐ์ เล่าว่าการขับเคลื่อนโครงการฯ นี้ทำให้เห็นว่าคนหันมาปรับเปลี่ยนการบริโภคก็ปรับเปลี่ยนมาดูแลสุขภาพมากขึ้น คนที่ไม่ออกกำลังกายมาก่อน ก็หันมาออกกำลังกาย เพราะเห็นว่าคนอื่นทำแล้วได้ผลดีต่อสุขภาพ ก็เลยทำตาม

ส่วนอุปสรรคเขาเล่าว่าเป็นเรื่องระยะทาง เพราะหมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่ราบสลับภูเขา ถนนหนทางยากลำบากเป็นเพียงถนนฝุ่นแดง ลูกวังซรุชะหญิงมีครรภ์ใกล้คลอดหลายรายในช่วงหลายปีที่ผ่านมาคลอดบนรถระหว่างไปโรงพยาบาล

“การที่เราเป็นหมู่บ้านห่างไกล ห่างจากสถานบริการสาธารณสุข การที่ทำให้ชาวบ้านมีความรู้ในการป้องกันตัวเอง ถือว่าทำให้ชาวบ้านมีสุขภาพดี เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายเขา” ●

คลองปัดกดีสิทธิ์บ้านทับคริสต์ ปลูกผักพื้นวัดความรักดั้งเดิม

ความเป็นมาของบ้านทับคริสต์ หมู่ 3 ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอบางคนที จังหวัดสุราษฎร์ธานีเริ่มต้นจากปี 2512 เมื่อคริสตจักรประเทศไทยขออนุมัติพื้นที่ว่างแห่งหนึ่งจากกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ (เกษตรและสหกรณ์) สมัยนั้นให้มูลนิธิคาทอลิกสุราษฎร์ธานี จัดสรรให้กับราษฎรเข้าทำกิน

คริสตชนที่ทราบข่าวได้อพยพกันเข้ามาจับจองที่ดินด้วยความหวังว่าจะมีชีวิตใหม่ที่ดีกว่า แต่บางคนทนความยากลำบากของพื้นที่ป่าเขาอันตรายกันดารแห่งนี้ไม่ไหวขอโบกมือยอมแพ้ทิ้งหรือขายที่ดินกลับถิ่นเดิมก็มี

อย่างไรก็ตามที่ดินทั้งหมดถูกรอครอบครองทำกินจนเต็มพื้นที่ราวปี 2517

การพลิกผืนป่าห้วยกลางพงในถิ่นที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ การคมนาคมไม่สะดวกทุกแห่งหันเต็มไปด้วยดินโคลน ต้องกักตุนอาหารแห้งเอาไว้กินนานๆ จึงมีการช่วยเหลือเอื้ออาทรแบ่งปันอาหารจึงจะมีชีวิตรอดมาได้

“ในอดีตทุกคนที่นี้ใกล้ชิดสนิทสนมช่วยเหลือกันทุกอย่าง สร้างบ้านหนึ่งหลังวันเดียวเสร็จ ช่วยกันปลูกข้าวด้วยความสามัคคีกันดี แต่ปัจจุบันไม่เห็นियแน่นเหมือนเดิม”

จำลอง บุญญา ผู้รับผิดชอบโครงการ “ผัก : สายสัมพันธ์สู่ทิวทัศน์คริสต์วิถีชีวิตที่พอเพียง” ภายใต้การสนับสนุนของโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สสส. เล่าและเห็นว่าอาจเป็นเพราะช่วงยุคสมัยหลังคนทิวทัศน์คริสต์มีความสะดวกสบายทำมาหากินคล่องขึ้น เงื่อนไขที่คนยากลำบากฝ่าฟันปัญหาด้วยกันค่อยคลี่คลายมาเป็นลำดับ

ตรงกันข้ามความเจริญที่เข้ามาทำให้ผู้คนมีหนี้สินเพิ่มมาจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น ต้นทุนชีวิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ฝนตกไม่ตามฤดู สภาพดินแย่ง ค่าแรงสูง หาคณงานยาก ปัจจัยเหล่านี้ค่อยปรับเปลี่ยนวิถีชาวสวนผลไม้แบบคนภาคกลาง ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของพวกเขาส่วนใหญ่ มาทำสวนยางและปล้ำแบบคนพื้นถิ่นได้ทั่วไปแทน

แม้คนทิวทัศน์มาจากภาคกลางและภาคอีสานมาอยู่ที่นี้เกือบ 50 ปีแล้ว ยังไม่นิยมพูดภาษาไทยได้ แต่เริ่มมีวัฒนธรรมของการเป็นคนใต้ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคนใต้

“ลูกหลานคนที่นี่หลังเรียนจบ ม.3 จากโรงเรียนของหมู่บ้าน มักออกไปทำงานนอกชุมชน ไม่ได้สืบต่องานของครอบครัว เหลือเพียง 10% ทำเกษตรในพื้นที่ของตนเอง นอกนั้นเป็นประชากรของกลุ่มผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ”

ประชากร 153 ครัวเรือน จำนวน 1,100 กว่าคน ซึ่งนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกจึงกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ

“ปัจจุบันเยาวชนมีความเคารพต่อผู้อาวุโสน้อยลงเยาวชนเข้าวัดน้อยลง พ่อแม่ไม่เคี่ยวเข็ญให้มาวัดแต่เน้นเรียนพิเศษมากกว่า”

จำลองเล่าว่าเพราะพ่อแม่มักกลัวว่าลูกจะลำบากเหมือนตัวเองในยุคอดีตที่ผ่านมา จึงไม่ให้ลูกทำงานหรือเผชิญกับความยากลำบากเด็กๆ รุ่นใหม่เติบโตขึ้นมาพร้อมกับความสะดวกสบายมีพร้อมทุกอย่าง กลับนำไปสู่ปัญหายาเสพติด (น้ำท่วม) ค่านิยมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย อิทธิพลจากสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย การสร้างหนี้ การเล่นหวย

การพูดคุยชุมชนเมื่อปี 2557 ที่ผ่านมามีความเห็นร่วมกันว่าต้องเริ่มฟื้นฟูชุมชนใหม่ ในเรื่องครอบครัว เริ่มจากหาทางให้เด็กหันมารักการเกษตรรักแผ่นดิน ถิ่นฐานที่อยู่

จำลองในฐานะเจ้าหน้าที่ฝ่ายงานสังคมของศูนย์ร่วมกันพัฒนาชนบท (IRDC) ประจำชุมชนของคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิก เริ่มกระบวนการทำงานด้วยการนำกลุ่มเด็กผู้หญิงที่เป็นนักขับร้องที่อยู่ในความรับผิดชอบมาทดลองขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มวันเสาร์ พัฒนาความสามารถในการขับร้องเพลงโบสถ์ พัฒนาระบวนการกลุ่มด้วยการทำงานปลูกผักลงแปลงผักด้วยกัน ออกเยี่ยมผู้สูงอายุสร้างสายสัมพันธ์ และต่อ ยอดด้วยการทำโครงการเสนอ สสส.ในโครงการ “ผัก : สายสัมพันธ์สู่ท้อคริสต์ วิถีชีวิตที่พอเพียง” พร้อมกับขยายกลุ่มเป้าหมายสู่ครอบครัวของเด็กคาทอลิกที่เรียนอยู่ในโรงเรียนในนามกลุ่มเด็กยุวธรรมทูต

“ผมใช้ศาสนาเป็นพลังในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง มีกิจกรรมของกลุ่มเด็กนักขับร้อง สู่กิจกรรมวันเสาร์ ช่วยกันเพาะต้นไม้ แล้วนำไปให้ผู้สูงอายุปลูกต่อ เป็นการไปเยี่ยมในลักษณะ 2 วยเจอกัน โดยมีซิสเตอร์ที่โรงเรียน มีหลายฝ่ายเข้ามาช่วยในการอบรมการปลูกผัก เช่น พี่เลี้ยงโครงการ สสส. ศูนย์พืชสวน และเกษตรอำเภอ”

เป้าหมายสำคัญของโครงการฯ คือลดช่องว่างระหว่างเด็กและผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมให้เด็กทำแปลงผัก ทั้งแบบลงดินและไฮโดรโปนิก เมื่อผักโต เด็กเก็บผักกลับไปกินที่บ้านได้ เมื่อมีโอกาสจะชวนเด็กกลุ่มนี้ไปเยี่ยมผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ถ้าที่บ้านผู้สูงอายุคนใดมีแปลงผักก็ทำกิจกรรมปลูกผักร่วมกับผู้สูงอายุ และให้คนแก่ช่วยกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่รักผืนแผ่นดินรักอาชีพเกษตร และนำสวดตามแบบคริสต์

มักมีความเชื่อทั่วไป ว่าภาคใต้เป็นพื้นที่ปลูกผักยาก เพราะสภาพภูมิอากาศที่ฝนตกหนักความชื้นสูง โรคเหอะ แต่ในช่วงที่ราคาผลผลิตในสวนตกต่ำ จำลองบอกทุกคนว่าการปลูกผักเป็นการลดค่าใช้จ่ายและยังปลอดภัยกว่าเพราะการบริโภคผักในตลาดมักมีสารเคมีปนเปื้อนมาก

“ในปี ค.ศ.2020 หมู่บ้านเราจะมีอายุครบ 50 ปี เมื่อปี 2013 ที่ผ่านมาเป็นปีเริ่มโครงการฯ นับเป็นก้าวแรกของ 7 ปีที่จะไป 2020 เราจะฉลองปีที่ 50 ด้วยโครงการฯ นี้”

ทางศาสนาคริสต์ถือว่าเมื่อก้าวขึ้นสู่ปีที่ 50 ถือว่าเป็นปีที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นปีโหมทนาคุณพระเจ้าเป็นปีที่พระเจ้าอวยพร ในปีที่ 2020 จำลองบอกว่า ต้องการนำบ้านทับคริสต์ ไปสู่การเป็นชุมชนคาทอลิกที่มีความเชื่อว่าพระเยซูเจ้าเป็นศูนย์กลาง

“เมื่อจิตวิญญาณของเราดี มองออกไปรอบข้าง ครอบครัวยุคใหม่บ้าน เพื่อมุ่งไปสู่ความสัมพันธ์ การรื้อฟื้นความสัมพันธ์ครอบครัวยุคใหม่ให้เป็นครอบครัว คริสตชนที่แท้จริง”

เท่าที่ดำเนินโครงการไป เขาเห็นการเปลี่ยนแปลงในตัวเด็ก จากเด็ก ที่อยู่บ้านติดทีวี ติดเกม แต่ถึงวันนี้เด็กจะถามเสมอว่าเมื่อไรจะถึงวันเสาร์ เพราะอยากมาร่วมกิจกรรมวันเสาร์

สำหรับประชาชนทั่วไปในวันอาทิตย์เข้าโบสถ์ เริ่มเปลี่ยนมามีกิจกรรม การประชุม พูดคุย กินกาแฟ หลังพิธีมิสซาทำให้เกิดการประสานระหว่าง โรงเรียน วัด และศูนย์ร่วมกันพัฒนาชุมชน

“นี่เป็นความฝันของเราที่จะกลับไปสู่ชุมชนเดิม ทุกวันนี้กระแส ยุคใหม่เข้ามาดีสังคม สถาบันครอบครัว เด็กๆ เรายึดตรงนี้มาด้านกระแส บริโภคนิยม ปังเจกนิยม เราเอาวิถีจุดแข็งทางศาสนามาเป็นตัวขับเคลื่อน แล้วเราจะบอกเด็กๆ ว่า สิ่งสำคัญทางศาสนาคืออะไร ซึ่งก็คือความรัก การแบ่งปัน”

เป้าหมายปี 2020 ของชุมชนคริสต์แห่งนี้ พวกเขาอยากเห็น ศาสนา
ที่มั่นคงเกิดในครอบครัวที่หล่อเลี้ยงด้วยพระวาจา ชุมชนมีความสัมพันธ์กัน

“เด็กรุ่นใหม่ที่ได้รับการหล่อหลอมตรงนี้ น่าจะเกิดสิ่งที่ดีกับชุมชน
เมื่อพวกเขาเรียนจบทำงาน อาจหวนกลับมาหมู่บ้าน หรือไม่กลับมา ก็ได้ปลูกฝัง
วิถีชีวิตที่พอเพียงให้ติดตัว”

บุญช่วย นักพรญา หญิงวัย 70 ปี ผู้อพยพเข้ามาทับคริสต์ในปี
2514 เล่าว่า ทุกวันอาทิตย์ชาวบ้านที่นี่ก็ไปร่วมกันสวดมนต์ภาวนาที่วัด
ทำพิธีขอบคุณพระเจ้า หลังจากเสร็จแล้ว บางกลุ่มก็มีการประชุมต่อ

“ดิฉันเองมีหน้าที่ติดตามเยี่ยมเยียนบ้านที่ตกทุกข์ได้ยาก คนป่วย
คนชรา ที่โรงพยาบาล สัปดาห์ก่อนกลุ่มเราขอให้เพื่อนหายป่วย พอได้อย่าง
ที่ขอก็มาร่วมขอบคุณพระเจ้า”

ในปีที่ 50 ที่จะมาถึงในปี 2020 อยากให้หมู่บ้านมีความกระตือ
รือร้อน มีการพัฒนา ช่วยกันทำหมู่บ้านให้ดีขึ้น ให้มีความรักกัน ช่วยเหลือกัน
ปรึกษาหารือ แนะนำ แบ่งปัน ไม่เห็นแก่ตัว

“เมื่อก่อนชาวบ้านช่วยกันสร้างบ้านภายใน 1 วันสามารถเข้าอยู่ได้เลย
บ้านดินนั้นก็เช่นกัน” เธอเล่าว่า การปลูกผัก ได้แลกเปลี่ยนกัน แบ่งปันผลผลิต
แม้จะมีการขายผัก แต่ก็แถมให้ด้วย ชวนเขาปลูก ถ้าเขาไม่มีเมล็ด เธอก็จะ
ให้เมล็ด แบ่งปุ๋ย น้ำหมัก น้ำส้มควันไม้ อยากให้เขามีกินไม่ต้องไปซื้อเขา
ยิ่งผักตลาดก็รู้แล้วว่า มีสารพิษปนเปื้อน

เธอมองว่าคนรุ่นหลังมีก่ง่าย ไม่ชอบมานั่งขุดดินปลูกผัก อยากกิน
ก็ซื้ออย่างเดียว เขาบอกว่าเหนื่อย เห็นแดดก็กลัว ไม่เหมือนคนแต่ก่อน
ซึ่งขึ้นอยู่กับพ่อแม่ที่ปลูกฝังกันมา

“อาจเพราะสมัยก่อนไม่มีโทรทัศน์ ไม่มีคอมพิวเตอร์ ทำให้เด็กไม่ไปไหน
มากมาย” ●

พื้นที่สร้างสรรค์บ้านหัวแหลม

“บ้านหัวแหลมเป็นชุมชนปิดตั้งอยู่ริมคลองปากแม่น้ำตาปี ฝั่งตรงข้ามท่าเทียบเรือสะพานปลาเมืองสุราษฎร์ฯ คนที่นี่ติดต่อกับชุมชนอื่นด้วยเรือเท่านั้นเพราะไม่มีถนนเชื่อมต่อ”

ชยาพร สุ่ม่วง คณะทำงาน โครงการพื้นที่สร้างสรรค์สถานสัมพันธ์คนสองวัยชุมชนหัวแหลมพัฒนา ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อธิบายถึงลักษณะพิเศษของบ้านหัวแหลมจำนวน 104 ครัวเรือน ประชากร 400 คน ในขนาดพื้นที่แค่ 7 ไร่ ทำให้บ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น

แม้ทุกวันนี้จะเป็นชาวสุราษฎร์ธานีแต่ถ้าไปดูความเป็นมาจะพบว่าคนรุ่นปู่ย่าตายายในชุมชนแห่งนี้ ส่วนใหญ่อพยพทางเรือมาจากภาคกลาง แลวสมุทรสาคร สมุทรสงครามและเพชรบุรี

“เท่าที่ฟังมาเดิมทีพวกเขามีอาชีพประมงอยู่แล้ว พอได้ข่าวว่าภาคใต้มีแหล่งทำประมงดีกว่า ก็พากันนั่งเรือลำเลาะลงมาหาที่ทำกินใหม่ พอได้หลักแหล่งแล้วคนอีกส่วนนั่งรถไฟย้ายตามมา” ชยาพรเล่า

เมื่อมาอยู่ที่บ้านหัวแหลม พวกผู้ชายทำหน้าที่ออกจับปลาในทะเล ส่วนแม่บ้านมักยึดอาชีพแปรรูปสินค้าประมง อาชีพดั้งเดิมดำเนินมาแต่วิถีเปลี่ยนไปเรื่อยๆ เพราะหาปลายากขึ้น หลายคนจึงเปลี่ยนมารับจ้างหรือค้าขาย ส่วนคนรุ่นลูกหลานที่เรียนจบสูงๆ มักทำงานในห้างร้านหรือรับราชการ

ธัญวรัตน์ จิตะโชติ คณะทำงานโครงการฯ อีกคนเล่าว่า สภาพเดิมของที่ตั้งชุมชนอาจเป็นเพียงจุดแวะพักเรือเท่านั้น ภายหลังคนที่อพยพมาค่อมองเห็นเป็นทำเลดีในการตั้งชุมชน พอเริ่มมีคนมาอยู่คนบ้านอื่นๆ ได้ข่าวก็ตามกันมาช่วยห้กร้างถางพงจนสร้างชุมชนแห่งใหม่

ทุกวันนี้ชุมชนแห่งนี้ยังมีสถานที่ทางประวัติศาสตร์หลายอย่างน่าสนใจปรากฏอยู่ อย่างเช่น โรงสีข้าว อยู่ต่อเรือเก่า ขณะเดียวกันมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันสอดคล้องกับความเป็นมาของผู้คน โดยพบคนมีฝีมือทางการทำจักสาน ทำขนมไทยแบบภาคกลางที่สืบทอดกันมา

“คนที่นี้พูดภาษากลางยกเว้นที่แต่งงานกับคนใต้ หรือคนใต้แท้ๆ ที่เข้ามาจับจองอยู่ด้วยก็มีบ้าง นอกจากนั้นยังมีกลุ่มแรงงานพม่าที่เป็นลูกจ้างในเรือมาอยู่ด้วยอีกกลุ่มหนึ่ง”

ชยาพร เล่าต่อว่าที่มาทำโครงการพื้นที่สร้างสรรค์สามัคคีคนสองวัยชุมชนหัวแหลมพัฒนา เพราะคนรุ่นใหม่อยากมาช่วยพัฒนาชุมชนของตนเองบ้าง

“เรามองเห็นปัญหาบางอย่าง เช่น สภาพอาชีพคนที่ที่ชาวประมงต้องออกไปหาปลา หลุดจากฝั่งออกสู่ทะเลกว้างต่างคนต่างไปการพบปะปฏิสัมพันธ์ของผู้คนมีน้อย”

ก่อนมาทำโครงการกับ สสส.เธอกับชัยวัฒน์เคยทำกิจกรรม “สามวัยสายใยรัก” ที่เทศบาลนครสุราษฎร์ธานีสนับสนุนให้พ่อแม่ลูกมาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจากการทำกิจกรรมดังกล่าวก็พบปัญหาว่าทุกเสาร์-อาทิตย์ ชาวบ้านหัวแหลมมักต้องออกไปขายของ ขณะที่วันธรรมดาเด็กต้องไปโรงเรียน สภาพดังกล่าวทำให้โอกาสที่คนสองวัยมาเจอกันได้มีน้อย

อย่างไรก็ตามพอเห็นกิจกรรมอยู่บ้าง เป็นการเน้นการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีการชวนผู้สูงอายุสอนเรื่องการหุงข้าวหม้อดินโดยใช้ไม้พิน สอนการทำขนมหม้อแกง ทองหยิบ ทองหยอด ส่วนเด็กสอนคุณปู่คุณย่าต่อจิ๊กซอว์

นอกจากนั้นมีการแข่งขันดำน้ำฟรีกทำกับข้าวไปพร้อมกิจกรรมการ
ละเล่นพื้นบ้าน ชักคะเย่อ ปิดตาตีหม้อ พอดึงคนต่างวัยมาคุยกันได้บ้าง

“ที่ผ่านมามีครอบครัวในชุมชนพูดคุยกันน้อยมากเพราะพ่อแม่กลับ
มาเหนื่อยรีบอบน้านอน เด็กกลับจากโรงเรียนก็เหนื่อย คุณตาคุณยายอยู่
กับบ้านเหงาไม่รู้คุยกับใคร”

มาถึงโครงการพื้นที่สร้างสรรค์สานสัมพันธ์คนสองวัยชุมชนหัวแหลม
พัฒนาที่สนับสนุนโดย สสส. เนื่องจากมีทุนเรื่องนี้อยู่บ้างแล้ว จึงประสบ
ความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวได้ระดับที่น่าพอใจ

“ก่อนนี้การรวมตัวทำอะไรสักอย่างกว่าจะนัดชาวบ้านได้เป็นเรื่อง
ยากมาก แต่โครงการนี้คนจะมานั่งรอทำกิจกรรมเลยทีเดียว” เธอเล่าว่ามี
กิจกรรมสำคัญเป็นลำดับกล่าวคือ

- มีการทำวิจัยของกลุ่มเด็กๆ เรียกว่าวิจัยวัยทีน (อายุระหว่าง ป.3-
ปวช.ราว 10 คน) ในเรื่องความเป็นมาของชุมชน
- พาเด็กไปศึกษาดูงานกับเพื่อนเครือข่ายเยาวชน สมุนไพร
เพื่อเรียนรู้ การทำสมุนไพร ลูกประคบ ยาหม่อง จากครูภูมิปัญญา

“เพราะตอนแรกทีเดียวเด็กไม่ค่อยรู้จักต้นไม้ เราจึงพาไปศึกษาดูงาน
สมุนไพรรอบบ้าน พอกลับมาเด็กเรารู้ว่าสมุนไพรมีอะไรบ้างก็มีในชุมชนของเราเอง
จึงมาคิดต่อว่าจะทำสมุนไพรรอบบ้านเราเอง” ธีธวัชรัตน์เล่า ตามมาด้วย
กิจกรรมที่ให้เด็กทำลูกประคบสมุนไพรรอบบ้าน แล้วนำลูกประคบที่ได้ไปเยี่ยมคนเฒ่า
ปู่ย่าตายาย สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับกลุ่มผู้สูงอายุ

ธีธวัชรัตน์และชยาพรที่เด็กเรียกว่า “พี่ธัญ” และ “พี่กั้ง” ทำตัวเป็น
ศูนย์กลางที่เด็กๆ จะเข้าถึงตัวได้ตลอดเวลา พร้อมคุยกันได้ทุกเรื่อง
บางครั้งบอกว่าพ่อแม่ของเด็กจะกลับจากทำงานก็พาเข้าไปสี่ห้าทุ่ม

การที่เด็กไว้ใจ มาปรึกษา พูดคุย อย่างน้อยพวกเขาก็เห็นว่า
ทำให้เห็นเด็กอยู่ในสายตาไม่เอาเวลาไปทำอะไรนอกกลุ่มนอกรทาง

“เด็กกลุ่มเสี่ยงก็มีอยู่บ้าง” ชยาพรเล่าต่อ แต่เสน่ห์อย่างหนึ่งของ
เด็กในชุมชนแห่งนี้คือจะไม่ติดเทคโนโลยี เห็นได้จากวันหยุดเสาร์-อาทิตย์
ยังมีการนัดกลุ่มมาเล่นกระโดดยาง หมากเก็บ หมากหลุม ทอยลูกเหรียญ
ขีดเส้นกระโดด ฯลฯ ซึ่งเป็นการละเล่นของเด็กยุคก่อน

“เรามีศาลาชุมชน เป็นพื้นที่ว่างจากที่ขึ้นท่าเรือมา ตรงนั้นมีพื้นทราย
เด็กๆ ก็จะไปเล่นที่นั่น”

ชยาพรมองว่านี่คือพื้นที่สร้างสรรค์ ไม่ได้หมายความว่าแค่ศาลา หรือ
แค่มุมบ้านใดบ้านหนึ่ง แต่เธอพยายามสร้างให้เด็กในชุมชนรับรู้พื้นที่ที่ทุกมุม
ในชุมชนมีความปลอดภัยสำหรับเด็กในการทำกิจกรรมต่างๆ

“เรามีแรงบันดาลใจมาตลอดว่าทำงานกับกลุ่มเด็กและเยาวชนแล้ว
มีความสุขตั้งแต่เริ่มทำงานกับสภาเด็กและเยาวชนของเทศบาล เรามีกลุ่มเด็ก
ที่เล่นกิจกรรมมาด้วยกัน ไม่ได้คิดในฐานของการตั้งกลุ่มใหม่”

เธอมองว่าการรวมกลุ่มมาจากเด็กกระโดดยางในชุมชน แสดงว่าฐาน
ของเด็กมาจากของจริงไม่มีการจัดตั้ง เพราะวิถีเด็กบ้านหัวแหลมถ้าเทียบกับ
เด็กถิ่นอื่นยังมีลักษณะธรรมชาติของเด็กยุคก่อนพวกเขายังตื่นขึ้นมาดูละคร
โทรทัศน์จ๊กรๆ วงศ์ๆ ในวันหยุด มีการนัดกันปูลู่อื่นเล่นหม้อข้าวหม้อแกง
เอาไปปักใบหญ้ามานั่งเล่นกัน

ชยาพรก็เป็นเด็กมาจากกระบวนกรดั่งกล่าว ครั้นมีโอกาสดำวอกจากบ้านมาเป็นคณะกรรมการสภาเด็กในเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี ความคิดแรกของเธอก็ตั้งใจพัฒนากลุ่มเด็กในชุมชนตนเอง

“ที่อื่นการทำกลุ่มเด็กเป็นการจัดตั้งใหม่ แต่ของเราเป็นกลุ่มตามธรรมชาติเกิดจากความผูกพันดั้งเดิมที่มีกันมา มีความภูมิใจในความเป็นเด็กหัวแหลม”

เป็นความภูมิใจของเด็กที่อยู่ในเขตเทศบาลนครสุราษฎร์ธานี แต่ยังคงวิถีชีวิตเด็กชนบท พวกเขาต่างผูกพันอยู่กับการนั่งเรือข้ามคลองไปเรียนในตัวเมืองสุราษฎร์ ด้วยค่าเรือ 10 บาท ใช้เวลาข้ามคลอง 2 นาที ชีวิตก็มาโผล่อีกซีกโลกหนึ่งที่ต่างกัน เมืองที่วุ่นวายกับชุมชนเล็กๆ รินน้ำ

เด็กคนอื่นกลับบ้านทางรถ กว่าจะถึงบ้านอาจต้องผ่านอะไรหลายแห่งที่ชวนไขวเขวนอกกลุ่มออกทาง แต่เด็กที่นี่จะได้รับการปลูกฝังห้ามกลับบ้านดึก เพราะการนั่งเรือเป็นเรื่องอันตราย ก่อนหกโมงเย็นจึงจะเห็นเด็กทุกคนกลับมาถึงบ้านพร้อมหน้าพร้อมตา

ความสนิทสนมของเด็กส่วนหนึ่งมาจากการนั่งเรือลำเดียวกัน

“หลังเลิกเรียนกิจกรรมต่อไปของเด็กในเมืองคือเรียนพิเศษกลับบ้านท่อมสองท่อมก็ว่ากันไป แต่สำหรับเด็กที่บ้านหัวแหลมพอลับบ้านน๊ับเที้ยนัดคนโน้นคนนี่มานั่งคุยเวลาเย็นที่ศาลาริมน้ำนั่งกินลมชมวิว”

เป็นวิถีสร้างความผูกพันของเด็กที่น่าสนใจซึ่งชยาพรเล่าขนาดว่าเด็กบ้านหัวแหลมคนหนึ่งครอบครัวย้ายข้ามฝั่งไปอยู่ในตลาดแล้ว แต่ความผูกพันกับเพื่อนยังเหมือนเดิม เขายังมักนั่งเรือกลับมาวิ่งเล่นกับเพื่อนเสมอเมื่อมีโอกาศ

“เหมือนกับว่าเด็กสร้างพื้นที่สร้างสรรค์เอาไว้อยู่แล้ว แต่เราทำให้ชัดยิ่งขึ้น” ชยาพรเล่า

เด็กที่รวมกลุ่มกันอยู่แล้ว พอทำโครงการยิ่งแนบแน่นไปอีกชั้น จึงพบว่าตอนนี้หากไปไหนมาไหนเจอหน้าทักทายถามไถ่สารทุกข์สุขดิบมากยิ่งขึ้นใครว่างก็นัดมาเจอกัน เด็กบางคนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมถึงขนาดวิ่งมาถามเองว่าเสาร์-อาทิตย์จะมีกิจกรรมอะไรบ้าง เข้าบางวัน

ที่ไม่ได้นัดหมายอะไรยังมีเด็กมาเคาะประตูบ้านชวนเล่น

ความประทับใจในตัวเด็กๆ เป็นแรงบันดาลใจให้เธออยากทำงานเพื่อพวกเขาต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ

“โครงการฯ เรายังมีการทำฝังเครื่องญาติให้เด็กสืบสาวว่ามีความเกี่ยวข้องกับใครบ้าง พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่าตายายเป็นใคร” ชยาพรว่าพอทุกคนเห็นฝังเครื่องญาติ เห็นว่ามีความเกี่ยวข้องเป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดกันมาแต่รุ่นปู่ย่าตายายก็ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์แนบแน่น

ธัญวรัตน์เล่าส่งท้ายว่า ภาพรวมการร่วมมือของเด็กและผู้ใหญ่ที่บ้านหัวแหลมหลังการขับเคลื่อนโครงการ สสส. ถือว่าน่าพอใจ แม้ที่ผ่านมาเคยตกในสภาพต่างคนต่างอยู่ แต่ทุกวันนี้สามารถเคลื่อนเข้ามาหากันได้โดยใช้กิจกรรมต่างๆ เป็นจุดศูนย์กลาง ขณะที่ทุกวันนี้บ้านหัวแหลมยังมีฐานะของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีโฮมสเตย์รองรับขายทริปชมหิ่งห้อย มักมีดาราชื่อดังของประเทศไทยลงมาพักผ่อนทุกเดือน •

แบ่งสีแบบสร้างสรรค์ จัดการขยะบ้านเหนือ

ใครไปที่ชุมชนบ้านเหนือ ตำบลนาใต้ อำเภอบ้านนาเดิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วเห็นธงสีต่างๆ ปักอยู่ตามบ้านเรือนประชาชน อย่าเพิ่งตกใจว่ามีปัญหาแบ่งแยกการเมืองอะไรเกิดขึ้น เพราะที่นั่นเขาใช้ธงมาแก้ปัญหาขยะ

กอบกุล ชุตินันต์ ผู้รับผิดชอบโครงการบ้านเหนือสะอาด ชุมชนสดใส ประชากรร่วมใจพัฒนา เล่าว่า คนบ้านเหนือส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยาง สวนผลไม้ สวนปาล์ม และค้าขาย เป็นชุมชนที่กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ

ปัญหากระทบชุมชนช่วงที่ผ่านมาคือขยะ นอกจากมาจากบ้านเรือนประชาชนในพื้นที่แล้ว เนื่องจากว่าเป็นชุมชนติดตลาดนาเดิม และมีเส้นทางหลักผ่านหมู่บ้านจึงมีขยะคนเดินทางผ่านโยนทิ้งลงมาจำนวนมาก

“เมื่อได้การสนับสนุนจาก สสส. เราก็มาทำงานด้านนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนจัดการปัญหาขยะ”

การจัดการขยะแบบบ้านเหนือใช้วิธีแบ่งโซน 10 สี เช่น สีฟ้า เขียว เขียวยอดตอง แดง เหลือง ม่วง โอลด์โรส ส้ม ฯ แต่ละโซนจะมีธงสีติดหน้าบ้าน

แต่ละโชนมีแกนนำทำหน้าที่ประสานงานกับโครงการฯ สิ่งเกิดง่าย ๆ ได้จากบ้านผืนธงที่ใหญ่เป็นหัวหน้ากลุ่มโชน บริเวณ 10 บ้าน มีธงผืนเล็ก สีเดียวกัน

กอบกุลเล่าว่าการแบ่งสีเกิดมาจากว่าถ้าให้ใครคนหนึ่งคนใดดูแล ปัญหาชุมชนจะเป็นเรื่องยากต่อการเจาะลึกไปแต่ละบ้าน จึงออกแบบให้ แกนนำคนหนึ่งดูแล 10 บ้านในชุมชนบ้านเหนือ ซึ่งมีอยู่รวมแล้วราว 100 หลังคาเรือน

การใช้ธงเป็นสัญลักษณ์เพื่อดูแลรับผิดชอบกลุ่มของตัวเอง และ สร้างความเป็นกลุ่มพวกเพื่อแข่งขันกันทำสิ่งดีๆ

“อันนี้เป็นความคิดของคนทำงานที่ว่าจะต้องมีการสร้างเอกลักษณ์ บางอย่างขึ้นมา ก็เหมือนว่ามีการทำเครื่องหมายในการรับผิดชอบพื้นที่ ะไรประมาณนั้น มันทำให้การทำงานกับกลุ่มย่อยง่ายขึ้น เช่น หากต้องการ ข้อมูลอะไรสักอย่างก็ใช้เครือข่ายนี้มาทำงาน สะดวก รวดเร็ว”

กอบกุล เล่าว่าปัญหาขยะที่พบมากที่สุดที่ไม่พ่นถุงพลาสติก ขวดน้ำ รongลงมาคือขยะอินทรีย์ในครัวเรือน

มีกิจกรรมที่สมาชิกจะต้องนำขยะมาส่งที่ศาลา 200 ปี ซึ่งเป็นศาลา ประจำชุมชน ในรูปแบบของธนาคารขยะ มีการแปรรูปขยะทำปุ๋ย น้ำหมัก จากขยะ ทำน้ำยาล้างจาน และผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิล ใช้ภูมิปัญญาชุมชน เปลี่ยนขยะเป็นของใช้ต่างๆ เช่น เอาขวดมาพื้นที่สี การสานตะกร้า ฯลฯ

การค้นหาภูมิปัญญาทำให้พบว่านางสุชาดา ขวัญจิต นางกมลทิพย์ ชัยเจริญ และนางรมิตา ซึ่บั้งเกิด มีความรู้ความสามารถในการแปรรูปลงน้ำยา ปรับผ้านุ่มให้เป็นหมวกที่ประชุมชนจึงได้คัดเลือกเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ในกิจกรรม “ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาการจัดการขยะสู่ชุมชนและเยาวชน” นำภูมิปัญญาที่ได้จากการสืบค้น ค้นหา มาถ่ายทอดสู่คนในชุมชน และ เยาวชน ส่งเสริมให้มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขยะ วัสดุเหลือใช้ไว้ใช้เอง ในชุมชน

“หลังทำโครงการฯ ระยะเวลาหนึ่ง ชาวบ้านเริ่มรู้จักการแยกขยะ เขาเริ่มตื่นตัวและมีความสุขกับกิจกรรม อย่่างไรก็ตามการทำอะไรกับชุมชนแห่งนี้ เพื่อสร้างแรงจูงใจเรามามองว่าต้องไปหาเขาแบบมีของติดไม้ติดมือไปฝาก จะเกิดความร่วมมือมากกว่า เราจึงทำน้ำยาล้างจานไปฝากเขาในระยะแรก เพื่อดึงความสนใจให้คนมาร่วม”

ด้านการณรงค์ ประชาสัมพันธ์การคัดแยกขยะในชุมชน ร่วมกับชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบ้านนา 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนตลาดบน ชุมชนตลาดล่าง ชุมชนบ้านน้ำเกลี้ยง รวมถึงชุมชนบ้านเหนือ เติมนรณรงค์ประชาสัมพันธ์การคัดแยกขยะ โดยจัดร่วมกับงานลอยกระทงของเทศบาลตำบลบ้านนา ทำให้คนในชุมชนทราบและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นพร้อมที่จะร่วมแก้ไขปัญหายุ่งยากในชุมชน

การนำโครงการ สสส.ลงมายังบ้านเหนือ เกิดความเปลี่ยนแปลงคือ ชาวบ้านรู้จักการจัดบ้าน ตกแต่ง ปลูกต้นไม้ สามารถต่อยอดเป็นโครงการที่รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลบ้านนา คือ โครงการ

“ถนนกินได้ดอกไม้สวย” ริมถนนสายบ้านนาหนองหญ้าปล้อง มีการปลูกมะละกอจำนวน 75 ต้น พวงโกเมน 55 ต้น และมะขามตลอดแนวถนนจำนวนประมาณ 1,000 ต้น

ปุ๋ยที่ได้จากขยะระยะแรกได้มีแผนนำไปใช้ในสวนมะพร้าวที่อยู่ริมคลองลำพูน ซึ่งเป็นสวนมะพร้าวส่วนรวมของชุมชนจำนวน 120 ต้น ในนามของ “กองทุนสวนมะพร้าว”

การทำงานของโครงการทำให้เกิดกระบวนการ แนวทางในการจัดหาคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุนขยะเพื่อสวนมะพร้าวกล่าวคือ

1. ให้มีกรรมการบริหารกองทุนอย่างน้อย 5-10 คน
2. มีการระดมทุนจากขยะเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการสวนมะพร้าว
3. มีการทำปุ๋ยหมัก เพื่อใช้ในสวนมะพร้าว เพื่อลดค่าใช้จ่ายค่าปุ๋ย

โครงการฯ ได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนขยะเพื่อสวนมะพร้าวชุมชน โดยหารายได้ในการจัดการ 5 ทาง คือ รายได้จากการขายขยะ รายได้จากการขายมะพร้าว เงินบริจาคจากสมาชิกกองทุนครัวละ 50 บาท เงินจากการขายปุ๋ยหมัก และดอกเบียธนาคาร

งานนี้เป็นโอกาสในการให้บทบาทหัวหน้าสี่จากโครงการขยะลงไปดูแลการใส่ปุ๋ยบำรุงสวนมะพร้าว

ทุกวันนี้คนในชุมชน 70% มาร่วมโครงการฯอย่างใกล้ชิดผ่านการประสานงานของ “แม่สี” ต่างๆ ยังมีการเชิญส่วนต่างๆ ลงมาช่วยกันทำงานอย่างเช่น เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล อสม. มาให้ความรู้เรื่องขยะกับชาวบ้าน

“จากสภาพหมู่บ้านที่ไม่ได้พัฒนาตอนนี้ชาวบ้านกระตือรือร้น มีอะไรที่ดีเกิดขึ้นมาก” กอบกุลเล่า เมื่อจบโครงการฯ คาดหวังว่าจะนำชุมชนไปสู่ชุมชนปลอดขยะ โดยคนในชุมชนรู้จักการคัดแยกขยะ บ้านเรือนสะอาด น่าอยู่ มีสภาพแวดล้อมดี ส่งผลคนสุขภาพจิตดีตามมา

สมาชิกโครงการฯ ซึ่งมารวมตัวกันหลายคนในวันที่เราลงไปเยือนชุมชน ช่วยกันเล่าว่าเมื่อมีการขับเคลื่อนโครงการทำให้ชาวบ้านมีความรู้

ว่าสามารถแบ่งขยะเป็น 3 ประเภท ต่อจากปัญหาขยะมีการเอาขยะมาทำ น้ำหมัก ต่อยอดมาเป็นน้ำยาล้างจาน แม้ก่อนนี้ ธกส.เคยมาส่งเสริมทำน้ำยาล้างจานพวกเขาบอกว่าโครงการนี้สามารถสร้างโอกาสพัฒนาไปอีกขั้นเพราะค้นพบว่าน้ำหมักจากขยะเอามาทำน้ำยาล้างจานได้คุณภาพดีกว่า

ชาวบ้านรู้จักวิธีเก็บเศษอาหาร เศษผัก ผลไม้ที่ทิ้งแบบไม่เห็นคุณค่ามาก่อนอย่าง มะยม มะม่วง มาหมักทำน้ำยาล้างจาน ส่วนขยะเปียกในครัวเรือนทุกคนได้รู้ว่าเอาไปทำปุ๋ยน้ำชีวภาพใช้ได้ผลดี

“ที่ผ่านมาคอนในชุมชนมักพบปะกันตามงานศพเท่านั้น โครงการฯ นี้ทำให้คนได้มาพบปะกัน ยิ่งพบกันมากคุยกันมากทำให้ชุมชนเข้มแข็ง”

“แม่สีแต่ละสีก็จะมีส่วนในการพัฒนาตรงนี้” พวกเขาเล่าต่อ

แม่สีหรือแกนนำ 10 คน มีหน้าที่ตรวจบ้านที่รับผิดชอบของตัวเอง 10 บ้าน เป็นกุศโลบายในการกระจายการทำงานและติดตามงานอย่างทั่วถึง

ในกิจกรรมประกวดหน้าบ้านนำมองที่ต้องการยกย่องคนรักษาความสะอาด นำภูมิปัญญา นวัตกรรมมาใช้ในการจัดการปัญหาขยะ แม่สี ซึ่งกระจายอยู่ทั่วชุมชนจะมีหน้าที่สังเกตบันทึกคะแนนอย่างละเอียดละไม ก่อนเสนอรายชื่อส่งเข้าประกวดรับรางวัลของโครงการฯ

สิ่งที่ทำกันจึงอาจจะนับได้ว่าเป็น “กีฬาสีขยะ” ก็ว่าได้

“ตอนนี้สีเหลืองเด่นอยู่” เสียงหนึ่งว่า

อีกคนว่า สีฟ้า

เราถามว่าทุกคนเห็นด้วยไหม? ตามมาด้วยเสียงหัวเราะครั้นแครง การแข่งขันในเรื่องแบบนี้ทำให้ชุมชนสนุก มีชีวิตชีวา กระจิดี้อร่อยอย่างเห็นได้ชัด

“แต่แต่ละคนรู้ว้ถึงเวลาที่ต้องลุกขึ้นมาจัดการตัวเองด้วย เพราะถ้าไม่ทำจะอายุเพื่อน ที่บ้านเหนือจุดแข็งคือ ชาวบ้านร่วมมือสามัคคีกันดี อยู่กันฉันทัญชาติพี่น้อง”

คณะทำงานโครงการฯ คนหนึ่งว่า บทบาทของแม่สื่อคือต้องเข้าถึงบ้านแต่ละหลัง เพื่อดูว่าพวกเขาต้องการความช่วยเหลืออะไรจะได้เข้าไปแนะนำ พูดคุยช่วยเหลือ เช่น พบว่ามีบ้านหลังหนึ่งมีความต้องการปลูกสมุนไพร ก็หาทางหาคนมาลงแขกช่วยเหลือกัน

“บ้านหลังหนึ่งในโชนสีเหลืองจึงทำสวนสมุนไพร โดยไม่ต้องพึ่งงบที่ไหนเลย” นี่คือการแบ่งสีในเชิงบวกขนานแท้

แม้ว่าบ้านเหนือจะอยู่ในเขตตำบลนาใต้ แต่ความที่เพิ่งแยกมาจากตำบลบ้านนา ความใกล้ชิดผูกพันของชุมชนเดิมทั้งคนและพื้นที่ ทำให้โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลบ้านนา

เนื่องจากเทศบาลบ้านนาต้องแบกรับภาระที่คนนอกชุมชนเอาขยะมาทิ้งวันละ 3-5 ตัน

เมื่อบ้านเหนือเป็นชุมชนแรกๆ ที่ลุกมาจัดการขยะด้วยตนเองทำให้เทศบาลบ้านนาลดภาระการจัดการขยะ จึงได้ยกบ้านเหนือเป็นชุมชนนำร่องเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นของเทศบาล และประกาศว่าจะต่อยอดให้กับโครงการฯ ถ้าเกิดผลประโยชน์กับประชาชนในพื้นที่ •

จังหวัดพิษณุ

สาขลมความเปลี่งนแปลง ณ เกาะทุ่งนางดำ

ทุ่งนางดำเป็นหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งเกาะห่างจากชายฝั่งจังหวัดพังงาเพียง 2 กิโลเมตร ใช้เวลานั่งเรือราว 20 นาที ซึ่งเป็นเรือหางยาวที่ชาวบ้านใช้กันเองในวิถีประจำวัน ไม่มีเรือโดยสารรับจ้างประจำ

ชาวเกาะที่นี่เป็นมุสลิม 90% มีอาชีพประมง รองลงมาทำการเกษตร ทุกวันนี้บนเกาะทุ่งนางดำมีคนอาศัยอยู่จริง 36 ครัวเรือน แม้จะระบุในทะเบียนราษฎรจำนวน 70 ครัวเรือน เพราะส่วนหนึ่งย้ายขึ้นมาอยู่บนฝั่งหนีความล่าบากยากแค้นบนเกาะ

“ไม่มีโรงเรียน ส่วนไฟฟ้าเพิ่งจะได้ใช้เมื่อปีกว่ามานี้เอง อยู่มา 42 ปี ตั้งแต่เกิดก็เพิ่งได้เห็น”

สมใจ บุญมาเลิศ เล่าให้ฟัง เธอเป็นผู้รับผิดชอบโครงการทุ่งนางดำ นำอยู่คู่ป่าชายเลน หมู่ 5 บ้านทุ่งนางดำ ตำบลคุระ อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา

“การมาทำเรื่องนี้เกิดมาจากเราคิดกันเองว่าจะสนับสนุนการท่องเที่ยวเพื่อเสริมรายได้ชุมชน”

ปกติมีนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านเกาะทุ่งนางดำ เข้าไปเที่ยวเกาะแก่งอื่นๆ ของทะเลอันดามันของพังงาเป็นประจำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงไม่ว่าหมู่เกาะสุรินทร์ เกาะพระทอง เกาะระ เป็นต้น ส่วนเกาะทุ่งนางดำ

นอกจากจะไม่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวแล้วยังรับชยะจากการท่องเที่ยวที่ลอมมาติดเกาะอีกด้วย

ตอนเกิดสึนามิเมื่อธันวาคม 2547 ชาวเกาะฟุงนางดำที่อยู่ริมหาดรับผลกระทบประมาณ 40 ครอบครัว หลายคนตัดสินใจย้ายขึ้นฝั่งมาอยู่ในหมู่ที่ 9 ตำบลคุระ แล้วไม่กลับมาอยู่ในเกาะอีกเลย สำหรับคนที่อยู่ทุกวันนี้ส่วนมากเป็นคนดั้งเดิมที่อยู่ด้านในของเกาะ ไม่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ

พื้นที่ทั้งหมดของเกาะฟุงนางดำราว 7,000 ไร่ สมัยก่อนคนไม่รู้จักด้วยซ้ำว่าเกาะแห่งนี้มีคนอาศัยอยู่ ส่วนมากนี้กว่าเป็นเกาะร้าง

แม้ว่าเรียกว่าเกาะ แต่ในแผนที่บางฉบับไม่มีระบุหรือลูกเขียนนิให้เป็นหมู่บ้านติดกับแผ่นดิน

“ครั้งหนึ่งเราถาม อบต.ว่าทำไม เราไม่ได้อยู่ในแผนที่ เขาบอกว่ากระดาษหมด เขาก็พูดง่ายๆ อย่างนั้น เราว่า อบต.งบประมาณเยอะไม่มีเงินซื้อกระดาษมาเขียนแผนที่ให้กับหมู่บ้านแห่งนี้เสียหรือ” เธอเล่า

หลังสึนามิมีหน่วยงานต่างๆ ลงพื้นที่มากขึ้น เป็นโอกาสที่เกาะฟุงนางดำเผยศักยภาพทางการท่องเที่ยว มีนักลงทุนเข้าไปสร้างวิหารเขียนแบบจีนรองรับการท่องเที่ยว ขณะที่มีคนจัดการท่องเที่ยวแบบตั้งแคมป์นอนเตนท์ แม้ยังไม่มียางรถยนต์จริงจัง แต่กลุ่มนายทุนเข้าไปกว้านซื้อที่ดินจำนวนมากทำรีสอร์ต

“นั่นกลับเป็นปัญหาหนึ่งกับชุมชนเล็กๆ ชาวบ้านพอเห็นที่ดินมีราคาสักนิดพวกเขาก็ตัดสินใจขาย เพราะไม่รู้ว่าเอาที่ดินไว้ทำอะไร”

ศักยภาพของเกาะฟุงนางดำมีมากมาย สมใจแล้วว่านอกจากชายหาดที่สวยงามยาว 7 กิโลเมตร ในอ่าวมีหญ้าทะเล 11 ชนิด มีกุ้ง หอย ปู ปลา และมีปลาพะยูนที่มาอยู่ประจำ 2 คู่ในดงหญ้าทะเลในหน้ามรสุมพื้นที่โดยชายหาดขึ้นมายังมีป่าพรุและพื้นที่ภูเขา

“การที่เราทำโครงการกับ สสส. ปัญหาสำคัญที่เราจับตาคือชยะที่ลอมมาในน้ำทั้งจากโรงงานอุตสาหกรรม แพลตา การท่องเที่ยว และอื่นๆ ล้วนลอมน้ำมาขึ้นหน้าหาดบ้านฟุงนางดำและติดตามรากโกงกางป่าชายเลน” ลูกพลาสติก หลอดไฟ เชือกอวน เนื้ออวนที่เรือประมงทิ้งลงทะเล ที่ถูกคลื่น

ชัดเจนมากเป็นเมื่อก่อนชาวบ้านอาจมองผ่านเลยเพราะไม่รู้จะจัดการอย่างไร จนมาทำโครงการฯ ต่างเล็งเห็นว่าปัญหานี้ใหญ่มาก

“ตอนนี้เราสร้างทีมรณรงค์เก็บขยะเดือนละ 1-2 ครั้ง คนที่เราชวน มาร่วมมีทั้งผู้ใหญ่บ้าน อบต. อสม. ซึ่งดิฉันเป็น อสม.คนหนึ่ง” สมใจเล่า

ก่อนหน้านี้คนที่มิจิตอาสาในบ้านทุ่งนางดำมีอยู่บ้าง ทั้งแบบไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานไหน หรือบางหน่วยงานสนับสนุน ดูแล อย่างเช่น กรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจะมีกิจกรรม ปิดอ่าวในฤดูสัตว์น้ำวางไข่เป็นหลัก

“มีกิจกรรมปลูกป่าทดแทนทั้งป่าชายเลน และป่าบก อสม. เป็นแกนนำอยู่ คนที่มาร่วม 100 กว่าคน ตอนแรกทำด้วยจิตอาสาแต่บ่อยครั้ง เขาก็ต้องแบกรับค่าใช้จ่าย เราก็มาคิดกันว่าจะทำอย่างไร จึงมีโอกาสเมื่อได้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ รพ.สต.”

เป็นที่มาถึงการรับการสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. เป้าหมายต้องการดูแลเกาะทุ่งนางดำ อยากรจะให้ท้องถิ่นอยู่เย็นเป็นสุข สร้างเยาวชนให้รักถิ่นฐานบ้านเกิด

“ตอนนี้เราก็มีกลุ่มเยาวชนที่มาร่วม 15 คน พวกนี้ต้องขึ้น-ลงเกาะเพื่อไปโรงเรียน ก็น่าสงสารมาก” ทรายไต้ที่บนเกาะยังไม่มีโรงเรียน สมใจอาจจะเล่าถึงวัยเด็กของเธอที่ไม่ต่างกับปัจจุบัน เพียงแต่สมัยก่อนยากลำบากกว่า จำภาพเธอกับเพื่อน 4-5 คนพายเรือมาโรงเรียน ใช้เวลานับชั่วโมง ยิ่งวันน้ำขึ้นพายเรือทวนน้ำอาจใช้เวลามากกว่านั้น

สมใจเป็นเด็กหญิงคนเดียวในกลุ่ม ส่วนเพื่อนผู้ชายที่นั่งเรือลำเดียวมาโรงเรียนด้วยกัน ทุกวันนี้หลายคนมีบทบาทขึ้นมาเป็นผู้นำชุมชน

เด็กรุ่นใหม่สบายกว่าตรงนั่งเรือหางยาวไม่ต้องออกแรงพาย แต่ส่วนมากต้องเดินจากบ้านราว 1 กิโลเมตรมาถึงท่าเรือก่อน 7 โมงเช้า ทุกวันนี้ในเกาะทุ่งนางดำมีนักเรียน 15 คน เรือบริการ 3 ลำ

เมื่อเด็กมาขึ้นฝั่งถ้าจังหวัดไม่มีรถรับจ้างต้องเดินอีก 2 กิโลเมตร ไปถึงโรงเรียน สำหรับโรงเรียนที่เด็กกระจายไปเรียนมีอยู่ 4 แห่งคือ โรงเรียนบางหัว โรงเรียนบ้านเตريم โรงเรียนบ้านหินลาด และโรงเรียนดารีสสลาม “เด็กที่นี่ต้องเดินรอนมากต้องกระตือรือร้นจึงจะอยู่รอด ตอนแรกพวกเขาถูกลงโทษประจำเพราะมาโรงเรียนสาย ผอ.ไม่เข้าใจ เราก็ตอบไปอธิบายว่าเด็กอยู่เกาะเขาตื่นแต่เช้าแล้วบางวันเรือติดแห้งคือเรือไปไม่ได้เมื่อระดับน้ำลดต่ำเขาก็มาไม่ทัน”

สมใจเล่าว่าชาวบ้านเคยเสนอให้สร้างโรงเรียนในเกาะ แต่คำตอบจากผู้เกี่ยวข้องคือไม่คุ้มกับการลงทุนเพราะเด็กน้อย

“เหมือนกับเมื่อเราของบประมาณอะไรสักอย่างจะได้รับคำตอบว่างบประมาณไม่คุ้มกับคนที่อยู่ เราก็ตอบถามตัวเองไม่ได้ว่าเราไม่ใช่คนหรือเวลาจะเลือกตั้งก็มาเอาฐานเสียงจากพวกเรานี้แหละ แค่เสียงเดียวก็ชี้ว่าแพ้ชนะได้” สมใจกล่าวอย่างคับแค้น แต่เมื่อถามว่าทำไมไม่ขึ้นมาอยู่บนฝั่งเธอมียคำตอบ

“ถ้าพ่อแม่เราอยู่ตรงไหนก็จะอยู่ที่นั่นมีความอบอุ่นมากกว่าไม่นึกถึงความเหน็ดเหนื่อย ตอนแรกมีคนชวนเหมือนกันว่าไปอยู่บ้านญาติๆ ข้างบนไหมไม่ต้องรีบตื่นตั้งแต่หัวรุ่งแต่ทุกคนอยากอยู่บนเกาะ”

อย่างไรก็ตามสังคมยุคใหม่เด็กไปเรียนหนังสือที่อื่นแล้วไม่กลับมาอยู่กับชุมชนก็มี เธอยกให้ลูกหลานกลับมาอยู่บ้าน บนเงื่อนไขที่ว่าพื้นที่ต้องมีงานรองรับ

“อาชีพประมงแค่ทำไปกินไปช่วงมรสุมก็ทำไม่ได้ เด็กรุ่นใหม่จึงนิยมออกมาทำงานข้างนอก ยกเว้นคนรุ่น 40 ปีขึ้นไป”

กลับมาเรื่องขยะที่ลอยมาติดเกาะเธอมองว่าแก้ปัญหายาก เพราะชาวบ้านไม่ใช่ต้นเหตุ แต่มาจากสถานประกอบการ และหมู่บ้านข้างเคียงอื่นๆ

“ที่ใกล้กันคนละฝั่งจะมีแพปลา ซึ่งมีเรือมาจอดมาก 200-300 ถ้าน้ำเสียจะมาจากตรงนั้น ไม่รวมโรงงานปาล์มน้ำมันที่ปล่อยน้ำเสียมาลงคลอง บางครั้งทำให้ปลาตายลอยเป็นแพเลยทีเดียว กระทบกับคนที่เลี้ยงปลากระชังและปูน้ำในพื้นที่”

โครงการฯ เน้นการจัดการขยะ จึงจัดให้มีกิจกรรมชุดหนึ่งขับเคลื่อนแนวคิดเอาขยะมาแยกขายและทำปุ๋ย ส่วนขยะอันตรายใช้วิธีขุดหลุมเพื่อกลบฝัง

กิจกรรมที่ทำไปแล้วประกอบด้วย

- ตั้งคณะกรรมการ
- สำรวจเส้นทางขยะ
- ค้นข้อมูลให้กับชุมชน ว่าเรื่องขยะจะจัดการอย่างไร มีมาตรการและกติกาอย่างไร
- สร้างถังขยะที่นำมาจากวัสดุเหลือใช้ คือ ลอบปลาหมึก หรือลอบปูที่ไม่ใช้แล้ว แทนที่จะทิ้งลงทะเลเป็นมลพิษ เก็บขึ้นมาซ่อมแซมปรับปรุงเป็นถังขยะหน้าบ้านหรือสถานที่สาธารณะ

“ชาวบ้านที่นี่ให้ความร่วมมือเกือบ 100% คนในพื้นที่จะเห็นดีด้วย มากยกเว้นก็แต่คนที่ย้ายมาจากที่อื่น เขาอาจจะทำเฉยๆ เหมือนว่าไม่ใช่ปัญหาของเขา”

ทุกวันนี้ปริมาณขยะบนเกาะทุ่งนางด่ำลดลงเป็นลำดับ

กับกลุ่มเป้าหมายเยาวชน มีการจัดอบรมมีคุณเทศก์น้อย สร้างงาน สร้างอาชีพ และปลูกฝังให้รักท้องถิ่น รักทรัพยากรธรรมชาติ

“แม้ในมุมมองหนึ่งอยากให้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น แต่ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมาจริงๆ เราคัดกังวลไม่ได้ว่าขยะ อาจจะมากกว่าเดิม ป้าชายเลน ถูกทำลาย เราคิดว่าจะอย่างไรกับมัน”

การป้องกันคนนอกมานุกรุกเกาะในอนาคตสนใจมองว่าอาจเกินกำลัง เพราะหากมีการซื้อขายที่ดินไปแล้ว ก็เป็นสิทธิ์ของคนมาใหม่

“การที่ชาวบ้านจะขายที่เราที่ไม่สามารถที่จะห้ามอะไรเขาได้ แต่เราจะอย่างไรให้เราอยู่ร่วมกันได้”

กลุ่มนายทุนที่ลงไปกว้านซื้อที่ดินในเกาะตอนนี้ สมใจประเมินว่าน่าจะซื้อที่ดินไปแล้วเกือบครึ่งเกาะ มีความพยายามรุกคืบมาซื้อเพิ่มอีกท่ามกลางความกังวลกับปรากฏการณ์นี้ โดยเฉพาะที่สาธารณะของชุมชน ซึ่งเป็นทุ่งกระดุมทอง 50-60 ไร่ ชาวบ้านกลัวว่าจะถูกซบไปด้วย

“ตอนนี้ก็มาคิดว่าเราจะปกป้องที่ตรงนี้เอาไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังลูกๆ หลานๆ ได้อย่างไร การสู้กับนายทุนเราก็ต้องคิด เพราะบางเรื่องก็เสี่ยงเราก็คิดอีกว่าจะมีหน่วยงานตรงไหนมาช่วยพวกเราตรงนี้” ●

หลงเสน่ห์ “บางวัน”

บัณฑิตอาสาสมัครชุมชน

นิคม ลำจวน เป็นเลขานุการโครงการสร้างครอบครัวมีความสุขด้วยครอบครัวคุณภาพที่บ้านบางวัน หมู่ 1 ตำบลบางวัน อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา

นิคมเป็นคนกรุงเทพฯ เข้ามาที่บ้านบางวันครั้งแรกเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ในบทบาทบัณฑิตอาสา ทำมกลางเสียงทัดทานของญาติพี่น้อง ที่ไม่ต้องการให้เขาลงมาในพื้นที่ภาคใต้ เนื่องจากนึกถึงภาพลักษณ์คนใต้ที่ดูร้ายมาแล้ว แต่เมื่อเขาลงมา กลับพบว่าต่างจากที่คิดแบบหน้ามือเป็นหลังมือ เขาพบสังคมที่เอื้ออาทร รักใคร่

ทันทีที่เขามาก็หลงรักหมู่บ้าน และนับจากวันนั้นเป็นต้นมาเขาก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนา

“ที่นี่เราก็เห็นปัญหาของเยาวชนและเด็กเหมือนชุมชนอื่น คือไม่เรียนหนังสือบ้าง ไม่มีงานทำบ้าง บางคนเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ถ้าเรามีว่แต่รอแก้ปัญหาที่ปลายเหตุจะเป็นเรื่องทีลำบาก”

ประชากร 600 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยางและทำประมง

“ผมเคยเป็นบัณฑิตอาสา ต่อมาผมเป็นประธานประชาคมบ้านบางวัน ก็เข้าใจปัญหาชุมชนว่าส่วนใหญ่จะมีปัญหาในการบริหารจัดการก็พยายามเข้ามาช่วย”

เขาพบว่าตลอด 30 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

“ในเมื่อเราก็จะอยู่กับชุมชนไปจนแก่เฒ่าเสียชีวิต ทำไมเราไม่มาทำอะไรเพื่อชุมชนเพื่อรองรับตัวเราและลูกหลานเราในอนาคต”

การประชุมชาวบ้านทุกวันที่ 8 ของเดือน ถือเป็นจุดเด่นของหมู่บ้าน เพราะมีคนมาร่วมจำนวนมาก เขาจึงใช้เวทีดังกล่าวในการทำงานพัฒนาต่างๆ รวมทั้งการประชุมชี้แจง “โครงการสร้างครอบครัวมีความสุขด้วยครอบครัวคุณภาพ” ซึ่งหลักการสำคัญของโครงการคือมองหาครอบครัวที่ดูแลลูกได้ดี ลูกหลานประสบความสำเร็จมีศีลธรรม มาเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างให้คนอื่นเจริญรอยตาม

การดำเนินงานได้แบ่งชุมชนออกเป็น 4 กลุ่มตามหย่อมบ้าน เพื่อการบริหารจัดการได้ครอบคลุมทั่วถึง จัดให้มีประธานกลุ่มที่ชาวบ้านเลือกกันเอง และใช้ 4 กลุ่มดังกล่าวในการขับเคลื่อนงาน

“เรามามองเห็นว่าลักษณะสังคมที่เป็นอยู่ชั้จะเป็นแบบตัวใครตัวมันมากกว่าอดีต คนตื่นเช้าออกไปทำงาน เย็นกลับบ้าน โอกาสสังสรรค์อะไรก็ไม่มีมาก กรรมการโครงการเลยคิดว่าเราน่าจะจัดกีฬาชุมชนสัมพันธ์”

กีฬาพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ตีเปี๊ยะ วยักกลางคน วิ่งกระสอบ สำหรับเด็กและเยาวชนให้แข่งกีฬาสากล ฟุตซอล วิ่งเปี้ยว มีกิจกรรมเชียร์ แยกสีตามโซนชุมชน

กิจกรรมดูเหมือนพื้นๆ แต่สามารถใช้รวมคนได้ดี สามารถละลายพฤติกรรมเป็นอันสงฆ์ทำให้หมู่บ้านจัดงานถวายพระพร 12 สิงหาคมเป็นครั้งแรก

“หมู่บ้านนี้ที่ผ่านมารวมตัวยากมากที่ได้เจอกันบ้างก็งานบุญประเพณีที่วัดซึ่งก็ไม่บ่อย”

เมื่อได้ความร่วมมือจึงขยับมาจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทำแผนชุมชน และทำศูนย์ข้อมูลหมู่บ้านไว้ที่ศาลาประชาคมประจำหมู่บ้าน

“ผมมองและทำอย่างนี้อาจจะเป็นจิตวิญญาณของบัณฑิตอาสาเดิม” เขาคำนึงถึงถึงภาพของเด็กหนุ่มบัณฑิตอาสาชาวเมืองกรุง ลงมาที่นี่เมื่อ 30 ปีก่อนแต่งงานกับสาวบางวัน บทเรียนการทำงานตลอดเวลาที่ผ่านมา อาศัยความเชื่อมั่นในตัวเขาเอง การทำอะไรกับชาวบ้านจะต้องให้รายละเอียดทุกขั้นตอน แสดงเหตุผล และโปร่งใส

“แม้ผมเป็นคนกรุงเทพฯ แต่ผมก็เป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้านมาโดยตลอด คอมพิวเตอร์เครื่องแรกของหมู่บ้านผมเป็นคนบุกเบิกหามาใช้เป็นคนนำสิ่งใหม่ๆ ลงมายังหมู่บ้านตลอด”

เพื่อปลูกฝังและสร้างความรู้ให้กับเด็กเพื่อตอบโจทย์โครงการสร้างครอบครัวมีความสุขด้วยครอบครัวคุณภาพ นิคมได้จัดกิจกรรมการสอนธรรมะในโรงเรียนบางวัน

“เราเห็นว่าน่าจะใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการเสริมด้านคุณธรรม จึงทำเป็นหลักสูตรธรรมะจัดทุกวันจันทร์มีวิทยากรมาบรรยายธรรมที่ศาลาหมู่บ้าน ครั้งละ 2 ชั่วโมง”

สิ่งที่เกี่ยวข้องกันจากการอบรมคุณธรรมมาสู่การขับเคลื่อนสมุดบันทึกความดี โดยให้นักเรียนบันทึกว่าเขาทำอะไรกับครอบครัว

สมุดเล่มนี้ให้ผู้บันทึกได้พิจารณาว่าได้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง กำหนดกรอบความดี 8 ประการ

1. ความดีที่ปฏิบัติต่อตนเอง
2. ความดีที่ปฏิบัติต่อครอบครัวพ่อแม่ญาติพี่น้องและผู้มีพระคุณ
3. ความดีที่ปฏิบัติต่อโรงเรียนครูอาจารย์
4. ความดีที่ปฏิบัติต่อเพื่อนและเพื่อนร่วมโลก
5. ความดีต่อสังคม ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
6. ความดีที่ปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
7. การมองให้เห็นถึงความดีของผู้อื่น จะมีผลทำให้เป็นคนที่มีทัศนคติในเชิงบวก
8. การทบทวนข้อบกพร่อง

ตัวอย่างของการทำดีในแต่ละด้าน

1. ความดีที่ปฏิบัติต่อตนเอง เช่น เป็นคนมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น มุ่งมั่น ขยัน ประหยัด อดทน ตั้งใจเรียน ตรงต่อเวลา อ่อนน้อมถ่อมตน เป็นคนมีมารยาท สะอาดเรียบร้อย ทานอาหารที่เป็นผลดีต่อสุขภาพ ไม่ดื่มเครื่องดื่มไม่บริโภคอาหารขยะ ไม่เสพของเสพติด หมั่นออกกำลังกาย เป็นคนมีเหตุผล กล้าแสดงออก รู้จักประหยัดมัธยัสถ์ รักษาศีล นำหลักศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

2. ความดีที่ปฏิบัติต่อครอบครัวพ่อแม่ญาติพี่น้องและผู้มีพระคุณ เช่น การเคารพพ่อกับแม่เชื่อฟังพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ กอดพ่อแม่ ปฏิบัติตัวให้พ่อแม่มีความสุข ไม่ดื้อ ไม่ดูตายนางานในครอบครัว ไม่โกหกพ่อแม่ ไม่ใช้จ่าย

ฟุ่มเฟือย มีความเคารพความรักให้ความช่วยเหลือต่อญาติพี่น้อง ทำตัวให้พ่อแม่ ญาติ-วงศ์ตระกูลภาคภูมิใจ สำนึกคุณและหาทางตอบแทนคุณผู้มีพระคุณ

3. ความดีที่ปฏิบัติต่อโรงเรียนครูอาจารย์ เช่น เคารพเชื่อฟังคุณครู ตั้งใจเรียน ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนโดยเคร่งครัด ช่วยเหลือกิจกรรมของโรงเรียน เก็บกวาดขยะ ช่วยจัดโรงเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สวยงาม สร้างชื่อเสียงที่ดีให้กับโรงเรียน

4. ความดีที่ปฏิบัติต่อเพื่อนและเพื่อนร่วมโลก เช่น ชักชวนแนะนำเพื่อนในทางที่ดี ที่ถูกต้อง มีความรักความสามัคคี รู้จักการให้อภัย ไม่พุดจา ยุยงให้เพื่อนทะเลาะกัน เอื้อเฟื้อช่วยเหลือแบ่งปัน มีความเห็นอกเห็นใจต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

5. ความดีที่ปฏิบัติต่อสังคม ประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น การนำหลักศาสนามาประพดปฏิบัติให้เห็นผลเป็นรูปธรรม การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา งานประเพณี การไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่ทำตัวเป็นภาระแก่สังคมตั้งมั่นอยู่ในความสุจริต ไม่คิดฉ้อโกง การชักชวนให้พ่อแม่และ

บุคคลต่างๆ ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ให้มีการเลือกตั้งที่ไม่เห็นแก่อำมิสลินจ้าง
ประชุมหมู่บ้านและร่วมกิจกรรมในชุมชน มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน
พระมหากษัตริย์ การแสดงออกต่อสถาบันในโอกาสต่างๆ

6. ความดีที่ปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร เช่น การรู้จักการ
จัดการขยะที่ถูกต้อง การรู้จักคัดแยกขยะนำไปใช้ประโยชน์ การไม่เผาขยะ
การหลีกเลี่ยงการใช้ถุงพลาสติก กล่องโฟม การไม่ทิ้งขยะและของเสียลง
แม่น้ำคูคลอง การชักชวนให้พ่อแม่ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ไม่ล่าและบริโภคเนื้อ
สัตว์สงวน การช่วยปลูกต้นไม้ การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ การลดการใช้พลังงาน
เปิดเครื่องไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น ใช้จักรยานแทนรถยนต์หรือมอเตอร์ไซด์ การใช้
ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และเท่าที่จำเป็น

7. การมองให้เห็นถึงความดีของผู้อื่น เช่น ในวันหนึ่งๆ ใครทำอะไร
ดีๆ ให้กับเราบ้าง หรือเราเห็นใครทำความดีที่เราชื่นชม และเป็นแบบอย่าง
ที่ดีให้แก่เราได้ประพฤติปฏิบัติตาม

8. การทบทวนข้อบกพร่องผิดพลาด เป็นการทบทวนพฤติกรรม
ของตนเองทุกๆ ด้านในรอบวันว่า มีความบกพร่องผิดพลาดตรงไหน มีสาเหตุ
มาจากอะไร แล้วมีความพยายามที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดนั้น ไม่ให้เกิดซ้ำอีก
สมุดเล่มนี้นี้ผมเล่าว่าจะเป็นข้อมูลให้ผู้บันทึกได้พิจารณาว่าได้ปฏิบัติ
ตนอย่างถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ และสามารถพัฒนาปรับปรุงในด้านใดบ้าง
ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เป็นการ
บ่มเพาะคุณลักษณะอันดีงาม ซึ่งจะเกิดผลดีต่อความสำเร็จ ความก้าวหน้า
ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว สังคมต่อไปในอนาคต

“มีเด็กคนหนึ่งอยู่ ป.2 วันก่อนมาถามผมว่า เขียนลงไปได้ไหม
แม่เป็นอัมพฤกษ์ แต่ก่อนไม่ได้ทำอะไรให้แม่ แต่ตอนหลัง มาซื้อขนมให้แม่
ดักข้าวให้ ผมก็บอกว่า อันนี้แหละเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด เพราะเมื่อแม่เดิน
ไม่ได้แล้วลูกทำให้ ลูกคนนี้จะเขาจะทำตลอด ผมก็ให้บันทึกเลยว่าเขาทำ
ความดี”

มีการขยายกิจกรรมไปยังเด็กคนอื่นที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มเป้าหมาย
โครงการอีกด้วย หลังทำกิจกรรมคนในชุมชนมีความรักสามัคคีมากขึ้น ปัญหา
ต่างๆ ลดน้อยลงกว่าเดิม •

ปลูกกระแสน้ำพลังธารต้านพิษ:

“จุดเด่นของชุมชนห้วยทรัพย์คือ เรามีปลั้วปลิงธาร ซึ่งได้รับฉายาว่าราชินีแห่งสายน้ำ”

เป็นคำกล่าวของ ศักดิ์ชาย เรืองศรี พี่เลี้ยงโครงการบ้านห้วยทรัพย์ นำอยู่คู่ปลั้วปลิงธารร่วมต้านโรคติดต่อ ดำเนินการในพื้นที่ หมู่ 6 ตำบลคุระ อำเภอกุระบุรี จังหวัดพังงา

ปลั้วปลิงธารเป็นพืชน้ำหายาก ออกดอกสีขาวเฉพาะช่วงปลายฤดูฝน มีชื่อภาษาถิ่นว่า “หญ้าช้อง” หรือ “หอมน้ำ” เจริญเติบโตในแหล่งน้ำที่สะอาด และการไหลเวียนของน้ำในเขตพื้นที่รอยต่อจังหวัดพังงาและระนองเท่านั้น

การลดหายของปลั้วปลิงธารอย่างรวดเร็วมาจากการขุดหัวปลั้วปลิงธารไปขายตามกระแสนิยมช่วงหนึ่ง และมาจากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศจากการขุดลอกคลองอีกด้วย

“ปลั้วปลิงธารจะเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของลำธารเพราะว่า ถ้าในลำธารไม่สะอาด สภาพแวดล้อมไม่สมบูรณ์พืชชนิดนี้จะไม่ได้อยู่ได้”

ที่บ้านห้วยทรัพย์พบปลั้วปลิงธารอยู่ในลำคลองที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร แม้ว่าอัตราการเจริญเติบโตและขยายพันธุ์ไม่ได้หนาแน่นมาก แต่ 2 ปีที่ผ่านมาทางอำเภอกุระบุรีและ อบต.คุระ ได้ส่งเสริม

ให้มีการอนุรักษ์และส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาที่บ้านห้วยทรัพย์เพื่อชมพลับพลึงธาร ขณะที่ทาง รพ.สต.เตรียม ต.คุรุะทำหน้าที่ดูแลความสะอาดชุมชนและลำคลองเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าว

“การมาดูพลับพลึงธารจะไม่ลงไปในน้ำเพราะพลับพลึงธารเป็นพืชที่บอบบาง จึงมีการทำ walkway ข้างคลองเพื่อผู้ที่มีเยี่ยมชมได้เดินสะดวกสบายยิ่งขึ้น” ศักดิ์ชายเล่า

วาสนา เจ๊ะมุล คณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า **นายเชษฐ กาลังگان** ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านห้วยทรัพย์ เป็นคนแรกที่เป็นหัวหน้าในการอนุรักษ์พลับพลึงธาร ส่วนหนึ่งเพราะพลับพลึงธารขึ้นอยู่มากบริเวณพื้นที่หลังบ้านของเขาเอง

“ชาวบ้านมองว่าไม่ควรปล่อยให้เขาทำอยู่คนเดียว ยิ่งต่อมาหลายหน่วยงานให้ความสำคัญ ชาวบ้านคนอื่นจะต้องมีส่วนช่วยตรงนี้ด้วยพลับพลึงธารที่อื่นที่เคยมีก็หมดไปแล้ว หรือพอมืออยู่บ้างแต่ก็ไม่ได้ติดเส้นทางถนนสายหลักคือถนนเพชรเกษมอย่างที่นี่ เราจึงคิดพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว”

วาสนาเล่าว่าการเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องทำหลายอย่าง หลังจากวิเคราะห์สถานการณ์ขยะในชุมชนพบว่า ชาวบ้านไม่ได้ใส่ใจดูแลความสะอาด ภายในครัวเรือน ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งขยะไม่เป็นที่ เป็นทาง หรือทิ้งลงลำคลองเสียเลย

ผลกระทบของปัญหาขยะกระทบพลับพลึงธาร “ราชินีแห่งสายน้ำ” จึงเริ่มขอความร่วมมือจากชาวบ้าน ช่วยกันรักษาความสะอาดในบริเวณบ้านเรือนที่อยู่อาศัย สร้างชื่อเสียงสร้างความประทับใจให้กับแขกที่มาเยี่ยมเยียน

“พลับพลึงธารส่วนหนึ่งได้สูญหายไป ทำอย่างไรให้ชาวบ้านเกิดกระแสนุรักษ์ขึ้นมาจึงหันมาชี้ให้เห็นความสำคัญที่ชาวบ้านจะได้ประโยชน์ เช่น การท่องเที่ยวและมองถึงอนาคต”

สุกัญญา อ้วนน้ำ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่าวัตถุประสงค์ที่ได้ขอรับทุนสนับสนุนจาก สสส.ว่าเพื่อ

- ให้ชุมชนเกิดกระบวนการจัดการขยะกันในชุมชน
- ลดการเกิดโรคติดต่อที่มาจากขยะ ยกตัวอย่างโรคฉี่หนูซึ่งเมื่อย้อนหลังไป 5 ปี มีผู้ป่วยโรคฉี่หนูติดต่อกันทุกปี หากได้มีการจัดกิจกรรมขึ้นในชุมชน ปัญหาโรคฉี่หนูน่าจะลดลง เพราะได้มีการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยซึ่งเป็นแหล่งรังโรค
- เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงในเรื่องของ “พลับพลึงธารราชินีแห่งสายน้ำ” พืชที่มีหนึ่งเดียวในโลก

กิจกรรมโครงการที่ผ่านมา อย่างเช่นการเสวนาพลับพลึงธาร มีนายเชษฐ กาลังگان และนางสมใจ กาลังگان ประชาสัมพันธ์ชุมชนในด้านอนุรักษ์พลับพลึงธารและเป็นเจ้าของพื้นที่จุดชมพลับพลึงธารมาเป็นวิทยากร

“แกซึ่งเป็นคนแรกที่อนุรักษ์เพราะว่า ต้นพลับพลึงธารอยู่แถวบ้านแกมาก และออกมาเขียนป้ายคนแรกว่าห้ามมาขุดต้นพลับพลึงธารไปขาย”

นายเชษฐาได้กล่าวว่าชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางกำหนดมาตรการระยะยาวในการอนุรักษ์และจัดการพลับพลึงธารไม่ให้พืชนิดนี้สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย

ขณะที่นางสมใจ สอนและเป็นผู้นำกลุ่มประดิษฐ์ดอกไม้พลับพลึงธารเป็นของที่ระลึก เพื่อต่อยอดในการท่องเที่ยว

การจัดกิจกรรม ทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการดูแลและร่วมอนุรักษ์ไม่ให้พลับพลึงธารในชุมชนถูกทำลาย และมีกติกาชุมชนห้ามสูบบุหรี่และนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ลงในพื้นที่พลับพลึงธาร ส่วนกติกาชุมชนในการแก้ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อม โดยเกิดจากมติของคนในชุมชนด้านการจัดการขยะ คือ

1. เราจะมีถังขยะประจำบ้าน
2. เราจะไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ
3. เราจะมีรถคัดแยกขยะภายในครัวเรือน
4. เราจะนำขยะมารีไซเคิล

สืบเนื่องกันมีการจัดกิจกรรมคัดแยกขยะพร้อมด้วยผู้ปกครองนักเรียน และได้จัดทำจุดคัดแยกขยะ 5 จุด ได้แก่ จุดพลับพลึงธาร, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยทรัพย์, มัสยิดนุรุลอามานะ, มัสยิดบ้านห้วยทรัพย์ และโรงเรียนบ้านห้วยทรัพย์ ทำให้เด็กและชาวบ้านได้มีความรู้ถึงผลกระทบที่มาจากขยะ คัดแยกขยะได้อย่างถูกต้อง

“ที่ทำเรื่องขยะนำเพราะขยะมีผลกับพลับพลึงธาร กับอีกอย่างไม่สวยงามกับลำคลอง ส่วนการห้ามเก็บหรือเด็ดนั้นไม่ต้องออกกติกาเพิ่มเพราะผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทำมาก่อน หรือการห้ามกินเหล้ากินเบียร์เป็นที่รับรู้อยู่แล้ว เพราะมีป้ายเตือน”

การนัดเสวนากับชาวบ้านพร้อมจัดกลุ่มอนุรักษ์พลับพลึงธาร โดยมีนายเชษฐา กำลังกาน เป็นวิทยากร มีการขอความร่วมมือกับชาวบ้าน ไม่ให้มีการขุดหัวพลับพลึงธารเพื่อนำไปขาย และชาวบ้านได้ให้คำมั่นสัญญาจะมีการรักษาแม่น้ำลำคลองให้มีความสมบูรณ์เอื้อต่อการเจริญเติบโตของพลับพลึงธารและระบบนิเวศ

โครงการบ้านห้วยทรัพย์นำอยู่คู่พลับพลึงธารร่วมต้านโรคติดต่อ
ยังมีเป้าหมายต่อต้านโรคติดต่อ เพราะว่าเป็นพื้นที่เคยมีโรคฉี่หนูและ
ไข้เลือดออกกระบาดอันเนื่องมาจากขยะมาก

“สามีของคุณวาสนา คณะทำงานของเราเองก็เคยเป็นโรคฉี่หนู”
สุกัญญาเล่า ถ้าไม่มีขยะหนูก็คงลดลงจึงต้องการกำจัดส่วนนี้ การแก้ปัญหา
จึงสืบเนื่องกันตั้งแต่ขยะ พลับพลึงธาร และโรคติดต่อ

แต่หากมองต้นทางปัญหาจริงๆ ก็คือขยะ

ศักดิ์ชาย เล่าต่อว่าเมื่อขับเคลื่อนโครงการแล้วก็เห็นได้ชัดว่า
สภาพแวดล้อมของลำคลองห้วยทรัพย์ที่มีพลับพลึงธารขึ้นอยู่ก็ดีขึ้นเป็น
ลำดับ พบสัตว์น้ำเยอะขึ้นตัวโตกว่าเดิม เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาทำให้
ความเป็นอยู่ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำดอกไม้ประดิษฐ์และของ
ที่ระลึกขาย

ทุกวันนี้พลับพลึงธารมีความสำคัญกับพื้นที่จนมีการแต่งเพลงโดย
อาจารย์ประยูร แทนบุญ กลายเป็นเพลงที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายซึ่งเนื้อเพลง
มีดังนี้

พลับพลึงธารชูดอกบานในสายน้ำ
กับสายน้ำที่หลังไหลใสสะอาด
สีดอกขาวใบเรียวยาวชมชื่นใจ
ผู้คนมากมายให้นามว่าราชินี

ราชินี ราชินีแห่งสายน้ำ
ช่างงดงามงามหนึ่งเดียวในโลก
ถิ่นพั่งจากรบุรี นี้คือโชค
หอมน้ำงามอกบอกถึงถิ่นอุดมสมบูรณ์

เราช่วยกันดูแลพลับพลึงธาร
ดอกขาวเปล่งบานในสายธารชูช่อ
ถึงหน้าแล้งราชินีงามละออ
ได้ชมละก็ประทับใจในความงาม

“การที่จะให้พลับพลึงธารอยู่ได้นั้นมีหลายปัจจัย แต่กิจกรรมในโครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขาอยู่ได้ แต่ต้องมองเรื่องอื่นด้วยเช่นต้นน้ำที่อยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งถ้าไม่มีการดูแลให้ดีก็จะส่งผลหรือโครงสร้างของตลิ่งถ้าน้ำกัดเซาะดินมาทับถมในคลองอาจทำให้พลับพลึงธารตายได้” ศักดิ์ชายเล่า ไม่ใช่แค่ปัญหาขยะอย่างเดียวจึงจะอนุรักษ์ต้นไม้หายากนี้ไว้ได้ แต่สิ่งที่ทำมันจะเกิดกระแสอนุรักษ์สืบเนื่องกันไปหลายมิติ

ขณะที่วาสนา กล่าวส่งท้ายว่าการขับเคลื่อนโครงการนี้ทำให้บ้านน่าอยู่ ดูสะอาด ยังมีพลับพลึงธารที่คู่กันไปจะเป็นภาพชุมชนที่น่ามอง

“ทางอำเภอมักพูดเสมอว่าหมู่ 6 เป็นหมู่บ้านนำร่องในเรื่องความสะอาด เราไม่เน้นถังขยะ อบต. แต่เน้นแนวความคิดการลดขยะทุกอย่าง มีการกำจัดเอง คัดแยก ทำปุ๋ย เป็นการลดรายจ่ายไปด้วยในตัว” ●

จังหวัดกระบี่

ฝ่าใจกลางความขัดแย้ง ไต่เงงเดินหน้าสู่ชุมชนพึ่งตนเอง

“จากการชวนคิดชวนคุยชุมชนของเราพบปัญหาหากกลุ่มเยาวชนว่างงานแล้วหันไปทำในสิ่งไม่ถูกต้อง”

มน พลพิชัย ผู้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมเยาวชนตามหลักวิถีเศรษฐกิจพอเพียงบ้านไต่เงง หมู่ 9 ตำบลสินปุน อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ เล่าถึงความเป็นมา

เขาจึงมาทำโครงการโดยหวังให้เยาวชนมีกิจกรรมสร้างรายได้ ซึ่งย่อมดีกว่าปล่อยให้ว่างงานจนเดินถลำลึกทางผิด ที่น่ากลัวมากยุคปัจจุบันคือ ยาเสพติด

“เราเห็นว่าน่าจะชวนเขามาปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้” เขาเล่า แต่ครั้งทดลองมือทำจริง เห็นว่าน่าจะเน้นสมุนไพรที่ใช้ปรุงอาหารในครัวเรือนจำพวก ตะไคร้ ขมิ้น พริก อันเป็นส่วนประกอบของเครื่องแกงที่ทุกครัวเรือนมีความจำเป็นต้องใช้ประจำวัน

“เราให้เยาวชนลงไปสำรวจกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกับนักเรียนระดับประถมของตำบล” มนมีความคาดหวังสำคัญที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการพัฒนา ในแบบที่ชาวบ้านพร้อมบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง “อยากหายใจ

ด้วยจุมูกของตัวเองสักทีหนึ่ง” เพราะที่ผ่านมามีเขา มองว่าบ้านไผ่เป็นชุมชน
หนึ่งที่ถูกรอรับงานเชิงความคิดมาตลอด

เขามองชุมชนนี้จากหลายมิติ เพราะอีกบทบาทหนึ่งเขา ดำรง
ตำแหน่งเป็นประธานสภา อบต.สินปุน

ชุมชนบ้านไผ่ ประสบปัญหาหลายช่วงหลายตอน โดยเฉพาะ
ปัญหาการเมืองระดับตำบล ซึ่งไม่นานมานี้ นายก อบต.ถูกยิงเสียชีวิต นอกจาก
กระทบหลายด้านยังส่งผลกระทบต่อโครงการฯ นี้ด้วย

“ที่จริงการทำงานเราก็มีปัญหามากแล้ว โดยเฉพาะในช่วงที่
บ้านเมืองแตกแยกออกเป็นสองขั้ว ก็มาถึงปัญหานายก อบต. ถูกยิงเสียชีวิตอีก”

อย่างไรก็ตามทุกอย่างต้องเดินไปข้างหน้า โครงการส่งเสริมเยาวชน
ตามหลักวิถีเศรษฐกิจพอเพียงบ้านไผ่ รับบทบาทชักชวนชาวบ้านมานั่งคุย
ในรูปแบบสภาภาคแพ เพื่อหาจุดลงตัวในหมู่บ้าน

“สิ่งที่ทำยังไม่เห็นผลเพราะมีสะดุดอยู่ช่วงหนึ่ง ที่ได้มาขับเคลื่อนต่อ เพราะผมเป็นคนที่มีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชนมาโดยตลอด คิดเสมอว่าถ้าเราไม่ทำใครจะทำ”

แม้สวมหมวกหลายใบ แต่เขายอมรับว่างานการเมืองกับการขับเคลื่อนงาน สสส. ต่างกันมาก

งานการเมืองนั้นเขาถือว่าเป็นหัวโขนที่ชาวบ้านมาสวมให้

สำหรับงานพัฒนาในรูปแบบการสนับสนุนของ สสส. เขาเคยรู้สึกเหนื่อยหน่าย ท้อแท้ ลึนหัว กับปัญหาอุปสรรคที่ประดังกันเข้ามาถึงขนาดปรึกษากับพี่เลี้ยงของยูดีโครงการ แต่เมื่อพี่เลี้ยงให้เวลามาทบทวนร่วมกับคณะทำงานในหมู่บ้าน สุดท้ายจึงคิดว่าจะสู้เดินทางทำโครงการกันต่อ

“ผมทุ่มเททุกอย่างเพื่อสังคมเพราะตัวผมเคยมีวิกฤติชีวิตที่สุดๆ มาแล้ว พอกลับมาได้ก็อยากทำงานรับใช้สังคม ใจหนึ่งที่ไม่อยากเลิกโครงการนี้เพราะต้องการให้เยาวชนมีที่พึ่ง ถ้าหยุดโครงการก็รู้ว่าเขาจะได้พึ่งใคร”

মনเล่าว่าเขาเป็นคนที่อยู่เบื้องหลังการแก้ปัญหาให้เด็กในชุมชนมาตลอด เด็กที่มีปัญหาจะมาปรึกษาเขาเป็นคนแรก

“เอาไปเล่าคนอื่นเรื่องของเขาอาจถูกเปิดเผย แต่หากเขามาปรึกษาผมแล้วสบายใจได้ ส่วนผมจะแก้ปัญหาให้เขาได้หรือเปล่านั้นก็อีกเรื่องหนึ่ง ไม่เฉพาะเด็กคนไสยงถ้ามีปัญหอะไรเขาก็เรียกหาผม น้ำประปาไม่ไหล ไฟดับ จนถึงงานใหญ่ของหมู่บ้าน”

ปัญหาที่เกิดกับเยาวชน โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด มนเล่าว่ารุนแรงขนาดทำให้ชุมชนไสยงมีความรู้สึกว่าจะต้องแยกหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านขัดแย้งกับผู้นำ เมื่อหาทางออกสุดท้ายไม่ได้จึงมีคนทำเรื่องไปถึงอำเภอขอแยกหมู่บ้าน

“ผมเหนื่อยมากต้องเชื่อมระหว่างท้องที่กับท้องถิ่น และองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ มองว่าเด็กที่บ้านไสยงถ้าเราสร้างงานสร้างรายได้ทุกอย่างจะคลี่คลาย”

เด็กมีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในหมู่บ้าน 15 คน ตอนแรกมาขอ
เสนอฝึกเล่นดนตรี เขาเห็นว่าไม่มีงบประมาณช่วยเหลือ

“เราก็น่าจะรวมกลุ่มทำอะไรบางอย่าง เริ่มจากปลูกผัก ปลูกหญ้า
ในลำดับต่อไปผมอยากให้เด็กตั้งกลุ่มปลูกข้าวกินเอง เพราะหมู่บ้านเรา
มันมีที่ดินบริจาค 5 ไร่ สำหรับปลูกข้าวไร่ได้” เขาเล่า

แนวคิดนี้กรรมการโครงการฯ บอกว่าเด็กน่าจะหาเงินมาคนละ
300-400 บาทลงทุนกันก่อนเพื่อเริ่มดำเนินการ อีกส่วนผู้ใหญ่ต้องช่วยหา
งบกองกลางให้ การทำข้าวไร่ตรงไหนเกินกำลังเด็กก็อาจมีการจ้างทำได้บ้าง
แต่หลักสำคัญต้องให้พวกเขาดูแล

ผมมองว่า จุดอ่อนของชุมชนแห่งนี้ที่ผ่านมานอกจากการแบมือ
ขอมากไม่ค่อยคิดพึ่งตนเองแล้วยังเป็นเป็นชุมชนที่มีความขัดแย้ง

“กรณีนายก อบต. ถูกยิงก็ยิ่งทำให้เห็นปัญหา ตอนนั้นผมเองก็เลือก
ที่จะออกมาจากชุมชนชั่วคราวระยะเวลานึง เป็นความขัดแย้งที่เดินมาถึงจุด
อันตรายมาก”

ที่เขาพูดว่า ตัวเขาเคยมีวิกฤตชีวิตที่สุดๆ มาแล้ว พอกลับมาได้ก็อยาก
ทำงานรับใช้สังคมคนไม่ใช่คนดั้งเดิมที่นั่น เขาขยายความว่าเขาเองไม่ใช่คน
พื้นถิ่นที่นี่ เป็นคนนครศรีธรรมราช ที่เรียกได้ว่าเคยล้มละลายในชีวิต บากหน้า
มาอยู่ที่บ้านไผ่สงแห่งนี้ คนในชุมชนบริจาคที่ดินให้เขา 3 ไร่ เขาก็ไปปลูกบ้าน
พาครอบครัวไปอยู่

“คนที่ยกที่ดินให้ผมเรียกเขาน้ำพล เขาช่วยทั้งที่ไม่ได้เป็นญาติ
มีแต่สมัยที่ผมยังเป็นวัยรุ่นเคยมาเที่ยวที่นี่ ตอนที่ผมขายบ้านขายทุกอย่าง
สู้คดีเหลือแต่ลูกกับเมียก็เลยปรึกษาแก แกก็บอกว่ามาเถอะจะยกที่ให้
3 ไร่”

เมื่อเขามาอยู่ที่ไผ่สง ลง อบต.สมัยแรก ชาวบ้านลงขันซื้อรถยนต์ให้
เพื่อให้เขาใช้ช่วยชุมชน เพราะตอนนั้นการเดินทางไม่สะดวก มีรถแล้วจะได้
ช่วยชาวบ้านกลุ่มต่างๆ

“การเลือกตั้งแต่ละครั้งผมก็ไม่เคยลงทุนอะไร เขาเลือกผม แม้ว่าผมไม่มีญาติพี่น้องอยู่ที่นั่น การที่คนยอมรับผมก็ถือว่าเป็นโชคดีของผม อาจเพราะว่าผมถือสังข์จะเป็นใหญ่ พูดอย่างไรต้องทำอย่างนั้น การทำงานเป็นตัวชี้วัด”

อย่างไรก็ตามในชุมชนที่ขัดแย้งกันสูง เขายอมรับว่ามาถึงจุดที่เครียดมากกับสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่ล่าสุด ในการบริหารการเมืองท้องถิ่นที่ไม่ลงตัว ความไม่ชอบมาพากลและเขาต้องรับผิดชอบ จนส่งผลถึงปัญหาสุขภาพของตัวเองที่ไม่มีเวลาดูแลถึงกับต้องเข้าพักรักษาตัวในโรงพยาบาลหลายครั้ง

“ผมคิดว่าปัจจัยความขัดแย้งในชุมชนมาจากการเมืองเป็นหลัก นอกจากนั้นมาจากกลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ ในกลุ่มเยาวชนผมจะห้ามเขาพูดเรื่องการเมือง ให้พูดแต่การกินการอยู่ในแต่ละวันว่าเป็นอย่างไร ฟรุ้งนี้จะกินอะไร เอาอันนั้นมาเป็นตัวตั้งก่อน เราต้องมารวมมือกันให้ได้ แต่หากยังมีลักษณะของต่างคนต่างอยู่จะเลื่องมาก”

মনবকৱাতী হেখাতুমতাতুকোয়ং হাঁকিতুমখনহাঁংনী হেৱানিকলিংৱনতী নীমীওরো নীমীমুৱাতীপীংনংল্লেৱহেখাওপৌয়ুইনতুমখন ৱাৱাননীহাঁহেখামৌয়ুগীওয়াকতাতোরোইনহীৱিতহেওপেইনকাতোবতাননতীনী

“โครงการชุมชนน่าอยู่ของ สสส. สำหรับหมู่บ้านแห่งนี้ผมคิดว่าทำอย่างไรให้คนกลับมาพึ่งกันให้ได้ก่อน เพราะที่ผ่านมามีชุมชนได้ผ่านความขัดแย้งแตกแยกมามาก แม้แต่โครงการของรัฐบางโครงการที่ลงไปหมู่บ้านและตำบลก็นำมาสู่ความแตกแยกเพราะความเห็นไม่ตรงกัน”

ความต้องการสร้างเยาวชนก้าวข้ามปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ เขาคิดว่าหากมีผลสำเร็จ 50-60% ก็บรรลุเป้าหมายแล้ว

ที่เขาอยากเห็นคือเยาวชนมาทำฝึกสวนครัวรั้วกินได้กับเรื่องของกลุ่มปลูกข้าวไร่กินเอง สิ่งหนึ่งสิ่งใดประสบความสำเร็จก็ถือว่าอย่างน้อยๆ ให้มีบางอย่างเกิดขึ้นจากก้าวเล็กๆ ถ้าปลูกข้าวได้ไม่เฉพาะกลุ่มวัยรุ่นคนสูงอายุ และสมาชิกในครอบครัวก็ได้กินข้าวปลอดสารพิษ และเป็นข้าวในชุมชน อาจเป็นก้าวเล็กๆ ไปสู่ความเปลี่ยนแปลง

“กับเด็กที่ติดยา เราก็พยายามคุยให้เห็นความสำคัญกับชีวิตที่ผ่านมามีครอบครัว และการดำเนินชีวิตต่อไปให้ได้ ออกมาจากชีวิตที่ติดยาให้ได้ก่อน ผมช่วยทุกอย่างให้มากที่สุด”

ปัญหาเด็กติดยาในชุมชนกำลังถึงทางตัน หลายครั้งมีคนร้องขอเขาให้ช่วยดูแลเด็กติดยาอย่างใกล้ชิด บางคนพาเด็กขอมายู่กับเขาเพื่อเลิกยา เขาหางานให้ทำ เพราะมองว่าการเลิกยาต้องไม่บังคับต้องมีศิลปะโดยการทำงานและไม่ต้องดึงมาทั้งกลุ่มแต่ดึงมาทีละคน

เมื่อนึกถึงกรณีปัญหาแวดล้อมหลายด้าน ณ หมู่บ้านของเขาที่กำลังถูกรุมเร้ารอบตัว บางจังหวะเขาถึงกับพูดไม่ออกแวตบปากบอกถึงความเจ็บปวดลึกในใจ และน้ำตาถูกผู้ชายพาลจะไหล •

หุ้นส่วนความดี

ณ ชุมชนคลองขนาน

ประดิษฐ์ ขนานใต้ เป็นคณะทำงานโครงการการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ชุมชนบ้านคลองขนาน หมู่ที่ 3 ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

สภาพปัญหาพื้นฐานชุมชน ประดิษฐ์เล่าว่ากลุ่มวัยรุ่นมีเวลาว่างมาก เกิดการมั่วสุม

“มองกันว่ากระแสล้างคมยุคใหม่ทำให้เด็กกับผู้ใหญ่ไม่ค่อยได้พบปฏิสัมพันธ์กันเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหา เริ่มแรกจึงมีความคิดว่าจะเอาเยาวชนมาทำกิจกรรมเยี่ยมคนสูงอายุ”

ปกติของวิถีการพบปะระหว่างคนต่างวัยในชุมชนมุสลิมใช้เวทีกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งประดิษฐ์ยอมรับว่าเด็กยุคหลังเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาน้อยลง ชุมชนมีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นลักษณะสังคมเชิงเดี่ยวมากขึ้น แม้แต่ประเพณีรายาที่ทุกคนจะต้องมาพบปะกัน ทุกวันนี้ต่างคนต่างแยกไปคนละทิศคนละทาง ไม่มีความสนิทชิดเชื้อเหมือนเมื่อก่อน

“เด็กไม่รู้จักหน้าคาคากัน มีการทะเลาะวิวาท โดยไม่รู้ว่าเป็นพี่น้องตระกูลเดียวกัน”

โครงการฯ นี้มีวัตถุประสงค์ฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและลดเยาวชนกลุ่มเสี่ยง มีการจัดตั้งคณะทำงาน 4 ชุดมาศึกษาหาข้อมูลของดีที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อบรมชาวบ้าน คลองขนาน

คณะทำงานแต่ละชุดจะมีเยาวชนและ อสม.เป็นหลักในการไปพบปะผู้สูงอายุและผู้รู้ในชุมชน แบ่งไปตามหัวข้อคือ

ชุดที่ 1 คณะศึกษาหาข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตรผั่งเครือญาติ หาข้อมูลจาก 4 ต้นตระกูลหลักของหมู่บ้านคือตระกูลขนานใต้ ตระกูลหลิจ ตระกูลเห่เต็น และตระกูลศรีเกิด จนได้ลำดับต้นตระกูลรุ่นแรก (ทวด) ลงมา 4 ลำดับ (หลาน) และค้นหาผู้อาวุโสสูงสุดตระกูลละ 2 คน

ชุดที่ 2 คณะศึกษาหาข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตรรองคักร หาข้อมูลประวัติมีสยิด ทำเนียบโต๊ะอิหม่าม หลักการศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา จุดเด่นและจุดด้อยของคนในชุมชนด้วยเรื่องศาสนา

ชุดที่ 3 คณะศึกษาหาข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตรร้านค้าปุ๋ยชุมชน บ้านคลองขนาน หาข้อมูลประวัติความเป็นมาของร้านค้า นำเสนอที่มาของร้านค้า หลักการบริหารการจัดการ และจุดเด่นคือการคืนกำไรสู่สังคมในรูปแบบของกองทุน เพื่อการสร้างรักล้อมลูกสร้างรั้วล้อมร้านล้อมชุมชน

ชุดที่ 4 คณะศึกษาค้นคว้าเพื่อพัฒนาหลักสูตรอาชีพของชุมชน
หาข้อมูลอาชีพเดิมของคนในชุมชน วิถีชีวิตและความเปลี่ยนแปลงมาสู่
ปัจจุบัน

“เริ่มจากการจัดทำผังเครือญาติ ทำให้เราพบว่าในชุมชนมีตระกูล
ใหญ่อยู่ 4 ตระกูลหลัก เมื่อสืบสาวตระกูลดูแล้วก็พบว่าแต่ละคนในหมู่บ้าน
นี้ก็ไม่ใช่ใครอื่น ล้วนแต่ญาติพี่น้องตัวเองทั้งนั้น อย่างผมใช้นามสกุลขนานใต้
เกี่ยวพัน 3 ตระกูลจากสายพ่อและแม่” ประดิษฐ์ยอมรับว่าตัวเองก็ไม่รู้เรื่อง
แบบนี้มาก่อน

กระบวนการจัดทำผังเครือญาติเขาเล่าว่าคณะทำงานเยาวชนที่แบ่ง
การทำงานออกเป็นกลุ่ม ต่างก็ไปหาต้นตระกูลตัวเองว่ามาจากไหน ดูจาก
4 ชั่วอายุคน พอได้ข้อมูลก็มาวิเคราะห์เชื่อมโยงร่วมกับผู้หลักผู้ใหญ่ของ
ชุมชน

ในเวทีนัดพบเครือญาติมีจำนวนคน/ผู้เข้าร่วม 215 คน ประกอบด้วย
เยาวชนและผู้ปกครอง/ผู้สูงอายุและลูกหลานใน 4 ตระกูลหลัก/คณะกรรมการ
มัสยิด/คณะกรรมการหมู่บ้าน/ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น/
ตัวแทนจาก สก.คลองท่อม/กลุ่ม อสม.

ในงานนี้ได้สรรหาผู้อาวุโสสูงสุดในแต่ละตระกูลมาขึ้นเวทีเพื่อให้
ลูกหลานได้เคารพชื่นชม มีการร่วมกันขอพร (ดูอา) ตามพิธีศาสนาอิสลาม
และรับประทานอาหารร่วมกัน

“การจัดนุหรี (งานเลี้ยง) ครั้งนั้นทำให้ทุกคนได้รู้จักตัวเอง หลายคน
ก็มีเครือญาติมากขึ้น เพราะความรู้ใหม่ที่ได้นี้ โดยที่แต่ก่อนคิดว่าเป็นเพียง
เพื่อนบ้าน ไม่รู้ว่าที่จริงก็เป็นญาติพี่น้องกันนั่นเอง”

ข้อมูลจากผังเครือญาตินำมาจัดทำเป็นหลักสูตรโดยประสานกับ
โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 53 (บ้านคลองขนาน) ทำเอกสารหนังสือที่ว่าด้วย
เรื่องเครือญาติ ให้โรงเรียนใช้สอน เอกสารอีกชุดนำไปเผยแพร่ที่ศูนย์อบรม
คุณธรรมและจริยธรรมของมัสยิด

“อันนี้เราได้อ่านตามหลักอิสลามอย่างหนึ่งได้เหมือนกันว่า มุสลิมเป็นพี่น้องกันทั่วโลก แต่มันก็ต้องเริ่มจากหมู่บ้านชุมชนต้องเริ่มที่นี่ และคำว่าพี่น้องก็ไม่ได้หมายความว่าต้องนามสกุลเดียวกันเท่านั้น”

สิ่งหนึ่งที่ทำไปพร้อมกับการทำผังเครือญาติ คือการเรียนรู้ที่มาของชุมชน หมู่บ้านจากคนเก่า คนแก่ ทำให้รู้จักวิถีของชุมชนมากขึ้น

“พื้นที่คลองขนานเดิมเคยเป็นที่นาคนส่วนใหญ่ทำนามีชื่อเรียก เป็นหย่อมบ้านขึ้นต้นด้วยนา ไม่ว่าจะเป็นดิน นาทำหน้า นาหน้าใหญ่ เป็นต้น แต่สภาพเหล่านี้ค่อยเปลี่ยนไปช่วง 30 ปีที่ผ่านมามีการปรับที่นามาปลูกยาง ปลูกปาล์ม ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน”

จากการเรียนรู้อาชีพหลักคือการเกษตรจากในอดีตถึงปัจจุบันทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดน้อยลง ส่งผลต้นทุนการผลิตของชาวบ้านที่สูงขึ้นจากความจำเป็นที่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี สิ่งนี้ทำให้เห็นว่าเกษตรกรอินทรีย์หรือการทำเกษตรด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นการลดต้นทุนการผลิตและคืนความสมบูรณ์ให้แก่ดิน

เพราะเห็นความจำเป็นที่เยาวชนจะต้องเรียนรู้และเข้าใจถึงวิธีการและกระบวนการดังกล่าวอย่างจริงจัง โครงการฯ จึงจัดให้มีกิจกรรมอบรมภาคปฏิบัติทำปุ๋ยหมักด้วยทะเลลายปาล์ม ปุ๋ยอินทรีย์น้ำจากปลาและผักผลไม้ เพื่อทำให้กลุ่มเยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน

“เด็กเรียนรู้การทำปุ๋ยหมักได้แล้ว เราก็ได้ชักชวนชาวบ้านทั่วไป มาทำเกษตรอินทรีย์บ้างเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง ใช้หลักของ บ- ร- ม คือ บ้าน โรงเรียน และมัธยมร่วมมือกัน”

ประดิษฐ์เล่าต่อถึงประเด็นน่าสนใจซึ่งมีที่มาจากการศึกษาหาข้อมูล เพื่อพัฒนาหลักสูตรร้านค้าปุ๋ยชุมชนบ้านคลองขนานหรือกองทุนความร่วมมือคนรุ่นใหม่บ้านคลองขนานที่ใช้ร้านค้าชุมชนมาเป็นตัวขับเคลื่อน

ร้านค้านี้แปลกตรงที่ไม่ได้มีหน้าร้านแต่มีการซื้อขายโดยเฉพาะปุ๋ยสำหรับชาวสวนมาแล้ว 8 ปี สามารถหักกำไร 20% มาทำกองทุนได้

“สิ่งที่ได้คือเกิดความร่วมมือกันในกลุ่มชน เพราะที่ผ่านมามีคนไม่ค่อยเข้ามาให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ การทำกองทุนนอกจากดึงคนมามีส่วนร่วมยังสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันอีกด้วย”

จัดตั้งร้านค้ามา 8 ปี ประดิษฐ์เล่าว่าทำให้เห็นความต่างจากองค์กรสาธารณะอื่น เพราะยื่นหยัดดำเนินการอยู่ได้และยังจัดสรรผลกำไรไปต่อยอดกิจกรรมอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กิจกรรมสร้างโอกาสเด็กกำพร้ากับร้านค้าปุ๋ยชุมชน โดยสมาชิกผู้ถือหุ้นทุกคนร่วมกันบริจาค (ออกชากาตามหลักการศาสนา) ร้อยละ 2.5 จากผลกำไรของทุกปี ให้แก่เด็กกำพร้าทุกคนในชุมชน และเด็กกำพร้าก็จะเอาเงินดังกล่าวลงทุนกับร้านค้า ตามระเบียบข้อบังคับของร้านค้า เป็นการสร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสเท่าเทียมกัน คือเป็นเจ้าของร้านค้าปุ๋ยชุมชนด้วยการถือหุ้น

กิจกรรมต่อยอดของร้านค้า คือการจัดสรรเงินจากผลกำไรร้อยละ 20 ไปจัดตั้งเป็นกองทุนสร้างคนด้วยความรัก ด้วยปณิธานของคณะทำงาน

ที่ว่า “สร้างรักล้อมลูกเพื่อสร้างรั้วล้อมร้านล้อมชุมชน ด้วยสายใยรักและรัก
แห่งคุณธรรมจริยธรรม” ด้วยกรรมวิธีการสร้างรัก 2 วิธี กล่าวคือ

1. สร้างจิตสำนึกด้วยคุณธรรมจริยธรรม โดยการนำคุณธรรม
จริยธรรมแทรกเข้าไปในกิจกรรมสังคมผ่านระเบียบข้อบังคับในกิจกรรม

2. เปลี่ยนความรู้สึกด้วยการใส่เครื่องหมายแสดงความเป็นเจ้าของ
เข้าไปในกิจกรรมสังคม ในกองทุนความร่วมมือเพื่อคนรุ่นใหม่บ้านคลองขนาน

“มีการออกกติกาชุมชนว่าเด็กที่เกิดใหม่จะได้ถือหุ้ 1 หุ้
ในร้านค้าปุ๋ยชุมชนโดยอัตโนมัติ และ อสม. ที่ทำหน้าที่แจ้งข่าวก็จะได้ 1 หุ้
เช่นเดียวกัน หุ้หนึ่งมูลค่า 100 บาท พอผ่านไปในแต่ละปีจะได้เงินปันผล
จากหุ้”

การบริหารกองทุนใช้รูปแบบของคณะกรรมการ สามารถสร้างให้ทุก
คนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมอย่างที่ไม่เคยปรากฏ
มาก่อน

“ตอนนี้เงินที่ได้จากร้านค้าปุ๋ยชุมชนส่วนหนึ่งเราก็ได้นำไปช่วยเหลือ
เด็กกำพร้า โดยให้ทั้งแบบเงินสดและหุ้ในร้านค้าชุมชน ในใบเสร็จของร้านค้า
ก็จะระบุเอาไว้ชัดเจนว่า เงินรายได้ส่วนหนึ่งจะนำไปให้เด็กกำพร้าในชุมชน และ
ใครอย่าคิดมาคดโกงคอร์ปชั่นเพราะจะเป็นเรื่องบาปกรรมหนักที่มาฉ้อโกง
เงินส่วนนี้”

ฐานกองทุนมีลักษณะพิเศษกล่าวคือ มีการเข้าถือหุ้นในลักษณะของ
หุ้นสมาชิกและหุ้นสวัสดิการ

“เด็กเป็นสมาชิกโดยการเกิด นอกจากนั้นถ้าศูนย์อบรมคุณธรรม
และจริยธรรมประจำสมัยได้รับรองจริยธรรมของบุคคลใดเป็นกรณีพิเศษ
โดยมีเอกสารรับรอง เช่น การทำความดีหรือกิจกรรมที่บูรณาการกับงานสุขภาพ
เช่น เด็กที่กินนมมากที่สุดจะได้รับการแจกหุ้นเป็นกรณีพิเศษ เพื่อจูงใจให้
ทำความดีตามวาระที่ชุมชนคาดหวัง”

ประดิษฐ์มองว่าการมาทำโครงการกับ สสส. เกิดมิติใหม่ชัดเจน
เพราะชุมชนได้อะไรมาบางอย่างซึ่งไม่เคยมีมาก่อน เป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถ
เชื่อมโยงนำไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่นๆ ได้อีก

“กลับไปตอบคำถามเดิมของชุมชนเกี่ยวกับกลุ่มเด็กและเยาวชน
ที่มีเวลาว่างมาก ไม่มีใครมาเข้าศูนย์อบรมคุณธรรมและจริยธรรม มารณรงค์
ให้เด็กสนใจเข้าศูนย์ มีโอกาสในการพัฒนาตัวเองมากขึ้น จะได้ใช้เวลาว่าง
ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งสืบเนื่องมาจากกิจกรรมการทำผังเครือญาติที่เริ่มจุด
ประกายมาเป็นอันดับแรก”

เขามองว่านับจากนี้ต้องขับเคลื่อนชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป
เมื่อเด็กมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับชุมชนมากขึ้นโอกาสเสี่ยงที่จะทำอะไร
ไม่ดีไม่ถูกต้องก็จะน้อยลง ช่องทางพัฒนาสร้างสรรค์จะขยายใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ
มาแทนที่ ●

กองทุนน้ำชา

ผลลัพธ์อนาคตนาเกาะไทร

“คนที่นี่ส่วนใหญ่ทำสวนปาล์ม สวนยางและรับจ้าง มีบ้างต้องออกไปทำงานที่อื่น ครอบครัวไหนพ่อแม่ไม่อยู่บ้านลูกหลานก็กระจัดกระจาย”

คำบอกเล่าของ สมชาย เนียมหวาน คณะทำงานโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ โครงการเยาวชนคนสร้างสุข หมู่ที่ 9 บ้านนาเกาะไทร ตำบลปกาสัย อำเภอนือคลอง จังหวัดกระบี่

บ้านนาเกาะไทรมีประชากรมากกว่า 1,500 คน ในจำนวนนี้เป็นมุสลิม 120 หลังคาเรือนหรือ 550 คน

“ในกลุ่มพี่น้องมุสลิม ผมเห็นว่ามีความน่าเป็นห่วงกรณีกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กำลังสุ่มเสี่ยงต่อปัญหาที่จะออกนอกกลุ่มนอทาง”

สมชายในฐานะกรรมการมัสยิดอดกั๊งวลถึงปัญหายาเสพติดและการพนันที่แพร่ระบาดในชุมชน เพราะแม่ไม่รู้ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรแต่ไม่นานมานี้ถึงขนาดว่าเคยมีการเปิดวงพนันในชุมชนที่เรียกว่า “บ่อนไฟฟ้า” เป็นสิ่งใกล้ตัวและเด็กเห็นจนชินตา

ช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ และปิดเทอม เด็กมีเวลาว่างมากก็ยั้่น่าห่วง เพราะไม่มีทางรู้ว่ากลุ่มเด็กและเยาวชนไปอยู่ที่ตรงไหนหรือกำลังทำอะไร

สังคมยุคใหม่ สภาพสังคมเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ยิ่งถ่างช่องว่างระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กที่บ้านนาเกาะไทรห่างกันเกินกว่าจะมาพบกันได้ง่ายๆ

กรณีของครอบครัวที่พ่อแม่เด็กออกทำงานรับจ้างที่อื่น ในเวลาที่เหมาะสม กลับมาที่บ้านอยู่กับครอบครัวพร้อมหน้าพร้อมตา ก็ไม่เป็นเช่นนั้น พวกเขา ยังคงกลับไม่ถึงบ้านเมื่อเด็กอยู่ตามลำพังจึงเสี่ยงทำอะไรไม่ถูกต้อง จึงพบว่าเด็กติดยาบ้าแล้วและปัญหาที่ว่ากำลังรุกรืบ

“เราก็เลยคิดว่าน่าจะมาทำอะไรสักอย่างจนปี 2556 ได้ทำโครงการฯ นี้ โดยเริ่มจากพี่เลี้ยง สสส.คือคุณทวีชัย อ่อนนวน มาให้คำแนะนำ”

กลุ่มเป้าหมายคือพี่น้องมุสลิมในชุมชน ครั้นขับเคื่อนจริงได้เห็นปัญหาจึงลงลึกมาสู่กลุ่มเยาวชนเป็นการเฉพาะด้วย ซึ่งสมชายยอมรับว่าเป็นการทำงานที่ยากและตัวเขารู้สึกท้อถอยหลายครั้ง แต่ในที่สุดตั้งใจไปสู่เป้าหมายหลักๆ 3 ประการ

- พัฒนาศูนย์จริยธรรมและคุณธรรมประจำมัสยิด ซึ่งทำให้ที่ศูนย์ฯ มีการนัดพบกันทุกวันช่วงเย็น กลุ่มเด็กเป้าหมายทุกระดับ 120 คน

- การทำกิจกรรมเน้นใช้กิจกรรมทางศาสนาอิสลาม ที่เป็นวิถีชีวิตของทุกคนเป็นศูนย์กลาง
- ต้องการเปิดพื้นที่หรือสร้างเวทีให้เด็กในชุมชน เพื่อให้เด็กสะท้อนความคิดเห็นของเขา

เขาเล่าว่าที่ผ่านมาชุมชนเกิดช่องว่างระหว่างเด็กและผู้ใหญ่มาก แต่ก็ไม่รู้จะหาทางออกอย่างไร เมื่อทำโครงการฯ พบว่าแม่เด็กในชุมชนจะอยู่ต่างโรงเรียนกันแต่ก็มารวมตัวกันได้ โดยเฉพาะช่วงเย็นจะมีการนัดเล่นกีฬาก่อนจะเข้ากิจกรรมทางศาสนา ตอนค่ำสามารถดึงเด็กมาเรียนคัมภีร์กุรอานและเข้าร่วมละหมาด ส่วนช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ สามารถจัดเวทีเปิดโอกาสให้เด็กและผู้ใหญ่พูดคุยกัน สร้างการสื่อสารที่ขาดหายไปนานกลับมาใหม่

“จังหวะแรกเราใช้วิธีสร้างแกนนำก่อน หาเด็กที่มีศักยภาพพอเป็นแกนนำเพื่อชวนเด็กคนอื่นๆ มาร่วม”

มีการจัดกลุ่มเด็กกลุ่มละ 5-6 คน รวมเป็น 6 กลุ่ม เหล่านี้เรียกว่าแกนนำ มีหน้าที่ชวนเด็กคนอื่นมารวมกลุ่มและโครงการฯ มีการประกาศออกไปว่าเด็กในหมู่บ้านทุกคนต้องเข้ากลุ่ม ส่วนใครจะเลือกเข้ากลุ่มไหนก็ได้ตามถนัด

“เมื่อเริ่มอย่างนั้นและทำเวทีหลายครั้ง เราถามเด็กว่าอยากทำอะไร คำถามนี้เมื่อเอาคำตอบมาประมวลก็ได้สรุปออกมาเป็นกิจกรรม”

จากจุดนั้นทำให้ได้เริ่มงานสำคัญคือการทำหลักสูตรชุมชน ที่แบ่งเป็น 2 หมวดใหญ่ ประกอบด้วย

1. ศาสนา
2. วิถีชุมชน

หลักสูตรศาสนาเน้นหลักฟัรดูอิน หรือหลักปฏิบัติตนพื้นฐานของมุสลิม ซึ่งใช้หลักสูตรของสมาคมครูสัมพันธ์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นแกน

ขณะที่ด้านวิถีชุมชนต้องการให้เด็กได้รู้จักชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดของตนเองในทุกด้านไม่ว่าสังคม เศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี จึงมีการแต่งตั้งอาสาเยาวชนเพื่อเก็บข้อมูลชุมชน ถ่ายภาพ บันทึกข้อมูลกับประชาชน คนเฒ่าคนแก่ที่มีความสามารถด้านต่างๆ

ได้รวบรวมร้อยเรียงคำบอกเล่าประสบการณ์ของชาวบ้านวิถีชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ มีการวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดเนื้อหาหลักสูตร โดยคณะนายค อดต.ปกาสัย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำศาสนา คณะกรรมการมัสยิด คณะกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย คณะครู นักเรียนและผู้ปกครองโรงเรียนบ้านนาเกาะไทร ซึ่งกลุ่มคนที่กล่าวถึงเหล่านี้ มาช่วยทำงานในรูปแบบกรรมการ

ระหว่างทางของการทำงานยังได้ค้นพบภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยบังเอิญจากการเดินสำรวจข้อมูลของเยาวชน เช่น การทำหนาง อาหารที่สามารถเก็บไว้ได้นานอาหารท้องถิ่นประจำภาคใต้ และการสร้างฝายทดน้ำ ที่เรียกว่า เล่ ซึ่งรู้กันว่าเป็นเครื่องมือจับปลาทั้งที่จริงแล้วคือฝายชะลอน้ำ บรรเทาภัยแล้ง

หลังวิเคราะห์ ทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ มีการพิมพ์ออกมาเป็น รูปเล่มมอบให้โรงเรียนและศูนย์อบรมคุณธรรม จริยธรรม ประจำมัสยิด เพื่อให้ชาวบ้านทุกคนสามารถมาเปิดอ่านทำความเข้าใจได้

เมื่อได้หลักสูตรชุมชนแล้วมีการคัดปราชญ์ชุมชนที่เกี่ยวข้องทั้ง 2 หมวด มาสอน มีการเรียนรู้อย่างคู่ขนานกันไปในช่วงเย็นทุกวัน บูรณาการ กับพิธีกรรมทางศาสนาที่มีสยิด

“แค่เด็กรวมตัวกันได้ นับเป็นโอกาสสำคัญของชุมชนแล้ว” สมชาย เล่าว่า หลังการจัดแกนนำเด็กขึ้นได้ สิ่งที่เห็นชัดเจนอันดับแรกจะได้เด็กกลุ่ม แกนนำซึ่งคอยดูแลเด็กคนอื่น พวกเขาสามารถรายงานได้ว่าเด็กคนไหนมา โรงเรียน หรือขาดเรียนแล้วไปอยู่ที่ตรงไหน มีปัญหาอะไร

“จะเกิดตาที่มองเห็นเด็กทั้งชุมชนว่าเด็กที่หายไป แอบอยู่ใต้ต้นปาล์ม เล่นน้ำ หรืออยู่ตรงไหน เราสามารถรู้ความเคลื่อนไหวเด็กทั้งหมด”

เมื่อเด็กได้เรียนหลักสูตรฟรีดูอื่น สามารถกระตุ้นให้มีการตื่นตัวจน เด็กไปสอบวิชาของครูสัมพันธได้รางวัลที่ 1 ระดับอำเภอและเป็นที่ 9 ระดับ ประเทศ เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

สิ่งที่สืบเนื่องกันมีการให้ความรู้กับเด็กในเรื่องอื่นๆ อีกเช่นเกี่ยวกับ ยาเสพติด สามารถจัดค่าย 10 วัน 10 คืน โดยดึงหลายหน่วยงานมา ช่วยได้

“ต้องยอมรับว่าถ้าไม่มีโครงการ สสส. นำร่องมาอย่างนี้ ก็คงเป็น ไปยากเพราะไม่มีทุนในเรื่องของคนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่”

เมื่อสร้างกลุ่มเด็กขึ้นมาได้ ยังใช้ศักยภาพส่วนนี้มาร่วมกันทำแปลง เกษตรประจำหมู่บ้าน ใช้ตัวหลักที่เป็นเด็กแกนนำ 20 คน จากระดับ ป.5- ม.3 ปลุกผักพื้นบ้าน และร่วมกันดูแลแปลงปาล์มสมบัติส่วนรวมของมัสยิด

มีการปรับปรุงพื้นที่เกษตรเก่าที่ขาดการดูแลเป็นสถานที่ทิ้งขยะ นำมาปรับปรุงเป็นแปลงเกษตรนำร่องเกษตรปลอดภัยใช้ปุ๋ยชีวภาพในการ ปลุกผักปลอดภัย และการปลุกผักโดยไม่ต้องขุดหลุมซึ่งเป็นการปลุกแบบ ธรรมชาติ ให้ผักเอาตัวรอดจากความแห้งแล้ง

การได้ไปศึกษาดูงานจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากที่อื่น ทำให้เด็กๆ เข้าใจว่าการปลุกพืชหรือผักไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ดินที่ดีแต่สามารถ ปลุกวิถีธรรมชาติให้พืชพยายามเอาตัวรอด

คณะทำงานโครงการฯ ยังมองว่ากระบี่เป็นพื้นที่การท่องเที่ยว มีชาวต่างชาติเข้ามาจำนวนมากในแต่ละปี การรู้ภาษาอังกฤษเป็นเรื่องสำคัญ แต่โอกาสเด็กในชุมชนแห่งนี้จะได้เรียนพิเศษไม่ค่อยมี เพราะฐานะยากจน โครงการฯ จึงมีการเชิญวิทยากรที่เป็นไกด์อาสาสอนภาษาอังกฤษ สร้างความรู้ แรงบันดาลใจ และความมั่นใจให้เด็ก

เด็กและเยาวชน 7-15 ปี ที่อยู่ในพื้นที่ดำเนินการและที่สนใจ ต้องการเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ด้านภาษาอังกฤษได้ใช้เวลาว่างช่วงปิดภาคเรียนเข้ารับการอบรมกับโครงการฯ เอาความรู้จากการอบรมไปต่อยอดการเรียนรู้ด้านภาษาอังกฤษเพิ่มเติมอย่างมีพื้นฐานที่ดีและเข้าใจการใช้ภาษาอังกฤษกับชีวิตประจำวันและพื้นที่จังหวัดของตัวเองดียิ่งขึ้น

หลังจากอบรมภาษาอังกฤษเบื้องต้น มีการปฏิบัติจริงกับชาวต่างชาติ ที่เข้ามาท่องเที่ยว และร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์

นอกจากภาษาอังกฤษทางโครงการฯ ยังส่งเสริมเด็กและเยาวชน ผู้ที่สนใจเข้ารับการอบรมภาษาอาหรับและภาษามลายู ณ ศูนย์อบรมคุณธรรม ประจำหมู่บ้าน ทำให้เกิดชมรมภาษาและแกนนำด้านภาษา

การตื่นตัวของหลายกิจกรรมนำมาสู่การเกิด “กองทุนน้ำชา” นับว่าเป็นสิ่งที่เปิดมุมมองการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนของคนนาเกาะไทร เพราะเป็นการมองเรื่องทุนที่จะมาใช้ขับเคลื่อนชุมชนต่อไปในอนาคต เพราะทุกคนเข้าใจได้ว่า สสส. เองมีข้อจำกัดไม่สามารถเข้ามาสนับสนุนชุมชนตลอดไป

ทางโครงการฯ เห็นว่าในวันอาทิตย์ร้านน้ำชาในชุมชนมักจะหยุดบริการทางกลุ่มเด็กและเยาวชนเห็นโอกาสดังกล่าวจึงมาช่วยกันเปิดร้านน้ำชาโดยใช้ศูนย์อบรมคุณธรรมและจริยธรรมของมัสยิดดำเนินการ

“ในส่วนนี้จะมีเด็กเข้ามาช่วยงาน 20 คน ต้องตื่นมาเตรียมงานตั้งแต่ตี 4 หัวรุ่งกว่าเสร็จงานราว 10 โมง”

ร้านน้ำชาให้บริการน้ำชา กาแฟ ข้าวต้ม ข้าวยำ ข้าวหมก รับประทานสดหรือขนมพื้นเมืองของชาวบ้านมาวางขาย และทุกสิ้นเดือนทางร้านยังทำแกงออกมายขาย

ขณะที่เด็กกลุ่มหนึ่งจะมักเขม้นกับร้านน้ำชาเด็กอีกส่วนหนึ่งไปทำกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มปั่นจักรยาน ออกเชิญชวนชาวบ้านจากชุมชนอื่นมาใช้บริการที่ร้านน้ำชา เป็นกิจการสาธารณะของเด็กๆ ด้วยโดยมีเงินลงทุนครั้งแรก 8,000 บาท สามารถทำกำไรวันละ 1,000-1,500 บาท

การบริหารกองทุนน้ำชาเป็นรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งมีทั้งผู้ใหญ่และเด็ก 15 คนมาร่วมกันบริหาร มีการจัดทำบัญชีรายได้หลังหักค่าใช้จ่าย และได้สรุปรวบรวมเงินเพื่อทำการเปิดบัญชี กองทุนน้ำชาเพื่อพัฒนาการศึกษาโดยมีเงินเปิดบัญชีตั้งต้น 8,000 บาท

หลังจากทำมากระยะหนึ่ง มีเงินกำไร 30,000 กว่าบาท ได้จัดสรรเงินจำนวนหนึ่งเพื่อช่วยเหลือการศึกษาของเด็ก โดยให้ทุนการศึกษาไปแล้ว 6 ราย และซื้ออุปกรณ์การเรียนให้เด็กกำพร้าในชุมชน

สมชายมองว่าการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนน่าจะเดินต่อไปได้ด้วยกองทุนน้ำชาที่จะทำต่อไปในอนาคต วางแผนว่าจะมีการตอบแทนคนที่มาทำงานตรงนี้ เพื่อจูงใจและมองไปถึงการพัฒนาอาชีพอีกทางหนึ่งด้วย

“ความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับเด็กยังทำให้ชาวบ้านเห็นว่าน่าจะมาทำกับกลุ่มผู้ใหญ่บ้าง เพราะผู้ใหญ่โดยเฉพาะแม่บ้านก็มีเวลาว่างมากเช่นเดียวกัน” ●

จังหวัดนครราชสีมา

เดิน-วิ่งรอบเขา

พลังเรื่องเล่าสร้างกระแสสุขภาพ

ณ บ้านเขาปูน หมู่ที่ 8 ตำบลพรหมโลก อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ภูเขาที่เรียกว่า “เขาปูน” ที่อยู่กลางหมู่บ้านแห่งนี้ นอกจากสวยงามตามธรรมชาติ ยังมีความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรม

ณ วัดเขาปูน ชาวบ้านเชื่อมาแต่โบราณว่ามีเทวดาสองพี่น้องสิงสถิตอยู่ ...

เมื่อ พ.ศ.2528 ท่านอาจารย์แก้ว ปุณฺณภูโก ได้จุดศรัทธาปฏิบัติธรรม ต่อมาชาวบ้านช่วยสละเงินคนละเล็กคนละน้อยปรับพื้นที่บนเขาปูน สร้างพระธาตุชัยมงคลศรีมโกลโลเสร็จใน พ.ศ.2530 มีการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือมาก่อนสร้างขึ้นมากมายดังที่พบเห็นในปัจจุบัน

สังเวียน แก้วนพ นำพาดูเด่นเรื่องความเชื่อของชุมชนดังกล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนโครงการ “รวมพลังสานสัมพันธ์สร้างสุขภาพคนเขาปูน”

ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการฯ เขาเล่าว่าจากข้อมูลที่ อสม.และคณะกรรมการชุมชนบ้านเขาปูนลงเก็บข้อมูลพบว่า คนที่ป่วยโรคเบาหวาน 39 คน โรคความดัน 50 คน และเป็นมะเร็ง 5 คน

“คณะกรรมการร่วมกัน 3 ฝ่ายก็คือ อสม. กรรมการชุมชน และโรงเรียนได้จัดเปิดเวทีเสวนาถึงสาเหตุดังกล่าวก็ได้พบพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนในชุมชนว่าไม่ตระหนักสำนึกในการออกกำลังกาย”

นั่นเป็นเพียงประเด็นแรก ปัญหาถัดมาคือการไม่มีสำนึกในการบริโภคอาหารปลอดภัย คนส่วนใหญ่ยังนิยมซื้อผักจากตลาดแทนที่จะเก็บผักมาจากชายรั้วชายคาที่ปลูกเองแบบไม่ใช้สารเคมีมาปรุงอาหาร ที่เป็นอย่างนั้นเพราะคนชอบความสะดวกสบาย ชาวบ้านมักพูดว่า “ซื้อ 10 บาทแกลงได้เลย ดีกว่าเดินเก็บผักให้หุงปะขบ” ตั้งเวียนเล่าจำนวนชาวบ้าน หมายความว่าทำอะไรง่ายๆ เอาไว้ก่อนอย่าหาเรื่องยุ่งใส่ตัวเอง

ประเด็นนี้เองเลยชวนขบคิดให้เขาหันมาทำโครงการออกกำลังกายและรับประทานผักที่ปลอดภัยไร้สารพิษ

กิจกรรมการออกกำลังกายเริ่มมีการนัดหมายชาวบ้านในชุมชนหันมาเดิน - วิ่ง ทุกวันเวลา 5 โมงเย็นเป็นต้นไป สภาครอบครัวเขามีถนนคอนกรีตโดยรอบ ริมเส้นทางเป็นที่ประดิษฐานของศาลเจ้าเกจิอาจารย์ศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย

หลังโครงการฯ สร้างกระแสอกกำลังกายไม่นานทางเทศบาลตำบลพรหมโลกเข้ามาสนับสนุนอีกทางโดยจัดเวทีแอโรบิคพร้อมครุภัณฑ์จากหน่วยสาธารณสุขมาช่วยในวันจันทร์ พุธ และศุกร์

คนที่มาร่วมออกกำลังกายเป็นประจำมีทั้งคนแก่ คนวัยทำงาน และเด็ก ใครวิ่งได้ให้วิ่ง ใครวิ่งไม่ได้ก็มาเดิน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุไม่ถนัดวิ่งและเดินแอโรบิค มักมาเดินเล่าความหลังรอบเขาปูน โดยเฉพาะตำนานชุมชน

“ผมสังเกตว่าเขาจะมีความสุขในการเล่าถึงตำนานถึงศักดิ์สิทธิ์ เพราะชาวบ้านที่นับถือเทวดาสองพี่น้อง เขาจะเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์กันว่า สมัยก่อนเมื่อคณะโนราห์หรือหนังตะลุงเดินทางผ่านมาบริเวณนี้ต้องตีกลอง หรือสวมเทริดบูชาเทวดาสองพี่น้องก่อนที่จะเดินทางต่อไปอย่างปลอดภัย”

บางคนเล่าว่าสมัยรุ่นพ่อเขาเอาวัวมาเลี้ยงให้กินหญ้า เคยเห็นเสือซึ่งเป็นเสือเทวดามาปรากฏตัวให้เห็น ตรงตามตำนานเทวดาสองพี่น้องที่เล่าต่อกันมาว่าเทวดาคณที่เป็นเสือเทวดาคณน้องเป็นงู

ตำนานยืนยันด้วยสถานที่ “เหมืองน้ำ” ซึ่งมีอยู่จริง คำบอกเล่าที่ว่า ... ครั้งหนึ่งชุมชนต้องเผชิญกับความแห้งแล้งขนาดหนัก เกิดการปรากฏตัวของคนจีนแก่ๆ สองคน คนหนึ่งชุดสายน้ำมาจากน้ำตกพรหมโลก อีกคนชุดมาจากนอกทุ่ง มาพบตรงหัวมุมตรงเหมืองน้ำ ครั้นแล้วสองคนแก่หายกลับไป มีคนพบเพียงเสือและงู

ณ ปัจจุบันสิ่งเวียนเอาความเชื่อตรงมาเป็นตัวร่วมชวนชาวบ้านทำในสิ่งที่ดีงามกับชุมชน

สำหรับคนสูงอายุ นอกจากชวนเล่าตำนานหมู่บ้าน เมื่อกลับมาเดินอยู่ในสถานที่จริง เรื่องราวต่างๆ ก็จะกลับมาอย่างมีความสุข

“ระหว่างเดินไปคุยไปรอบเขาปูน หลายคนชวนให้นึกถึงสมัยที่ยังเป็นนักเรียนว่า มีเคยสร้างวีรกรรมอะไรเอาไว้บ้าง บางคนหนีออกไปหาผลไม้ตามป่าเขาปูนหรือตามบ้านชาวบ้าน”

พวกเขาเดินไปพลางเล่ากันไปพลางตามประสบการณ์ของตัวเอง ขณะที่กลุ่มเด็กจะชอบเดินฟังผู้ใหญ่เขาคุยอะไรกันแบบนี้ ช่วยฟื้นตำนาน ทำให้คนตระหนัก เห็นความสำคัญของชุมชน

คนแก่ๆ เดินเล่าตำนาน นอกจากสุขภาพทางกาย ถือว่าได้ผลต่อสุขภาพจิต ผลพลอยได้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรมากมาย ทำให้เกิดเครือข่ายการออกกำลังกายราว 50-60 คน

กิจกรรมการออกกำลังกายยังมีส่วนช่วยเด็กที่มีภาวะเสี่ยงคืนคนดีสู่สังคมอย่างชัดเจนแล้ว 2 คน โดยเริ่มจากชวนพวกเขามาเดินวิ่งรอบเขาปูน “ผลพลอยอีกอย่างทำให้ชุมชนที่เคยมีความขัดแย้งทางการเมือง จากการเลือกตั้งท้องถิ่นต่างๆ หันมาพูดคุย และลืมเหตุการณ์ขัดข้องหมองใจในอดีตลงไปบ้างพอสมควร”

จากที่ไม่พูดจากันมานาน พอมาร่วมออกกำลังกาย หรือร่วมปลูกผัก ช่วยกันหยิบจอบหยิบเสียม ช่วยลดความขัดแย้งลงทีละนิด ความใกล้ชิดช่วยลดความขัดแย้งแบบอัตโนมัติ ยังมีกิจกรรมวัฒนธรรมมาเสริม เช่น การใส่ข้าวโบสถ์ ชาวบ้านคู่ขัดแย้งมาทำข้าวหลามร่วมกันคนหนึ่งชูดมะพร้าวอีกคนหนึ่งเอาข้าวเหนียวใส่กระบอกลูกไม้ไผ่ แม้ไม่ยอมพูดกันในตอนแรกแต่หันหน้าเข้าหากันมากขึ้น

“ผมนั่งดูเขาก็ ไม่ได้พูดอะไรหรอกก็คอยดูเฉยๆ” สักเวียนเล่า กิจกรรมต่างๆ ทำให้คนค่อยๆ ลืมความขัดแย้งไปได้ในที่สุด

สำหรับกิจกรรมการปลูกผัก เทศบาลตำบลพรหมโลกเคยสนับสนุนงบประมาณสร้างแหล่งอาหารของชุมชน ปัญหาจากครั้งนั้นคือชั้นการดำเนินการมีการปลูกเฉพาะที่บ้านกรรมการชุมชนคนหนึ่ง และต่อมาเขาได้แสดงความเป็นเจ้าของจนคนอื่นก็ไม่อยากไปร่วม

เพื่อคลี่คลายปัญหาโรงเรียนเขาปูนจึงรับเป็นศูนย์กลางของแปลงปลูกให้แทนจะได้ไม่มีความขัดแย้ง เพราะโรงเรียนนับเป็นสมบัติของทุกคน

“เมื่อได้งบประมาณหนึ่งทางโรงเรียนก็มาทำโรงเรียนปลูกผักกางมุ้งจำนวน 2 หลัง พื้นที่ 40 ตารางเมตรให้คนในชุมชนได้ปลูก”

กระบวนการจัดการใช้ผู้ปกครองของนักเรียนที่มารับบุตรหลานกลับบ้านในช่วงบ่าย โครงการฯ นัดผู้ปกครองมาก่อน เพื่อมาช่วยกันปลูกและดูแลผัก ถึงเวลาโรงเรียนเลิกค่อยทยอยพาลูกกลับบ้าน

เมื่อหว่านต้นกล้าผัก จำนวนมากเกินไปใช้งาน ก็แบ่งให้นำไปปลูกที่บ้านตามสะดวก

ผักที่ได้จากการผลิตนำไปปรุงเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียน จัดกลุ่มผู้ปกครอง 2 คน กับนักเรียน 3 คน หมุนเวียนรับผิดชอบทำอาหารมื้อกลางวันมีอาหารจานผัก เมนูสลัดผักและห่อกระทะสัปดาห์ละ 2 วัน

เด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนมีจำนวนน้อยแค่ 45 คน ผักเหลือจากทำอาหารกลางวันก็แจกจ่ายให้กับผู้ปกครองที่มาช่วยปลูก

หลังดำเนินการมาระยะหนึ่งพบว่าไม่เฉพาะกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนเท่านั้นที่มาช่วย ยังคนอีกส่วนหนึ่งมาร่วมปลูกผักด้วยความสมัครใจ

“เราก็มองว่าเขาเป็นพวกจิตสาธารณะ ขณะที่ อสม. ก็ช่วยดึงคนมาร่วมเป็นเครือข่าย”

นอกจากที่โรงเรียน ยังมีการปลูกกล้วยกับมะละกอริมถนนรอบๆ เขาปูน แต่เริ่มเงาไม้ใหญ่บังจึงได้ผลไม่เท่าที่ควร จึงคิดจะขยายไปยังที่สาธารณะอีกแปลงหนึ่ง

ทางโครงการฯ ยังได้ตั้งคณะกรรมการและกลุ่มนักเรียนไปเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ ผู้สูงอายุในชุมชน มีของเยี่ยมเล็กๆ น้อยๆ พุดคุยให้ขวัญกำลังใจให้เขาสู้ชีวิต “มีเสียงสะท้อนดีมาก ทำให้คนรู้สึกที่ตัวเองมีคุณค่าในสังคม” สังเวียนเล่า เขาแอบดีใจไม่น้อยที่สร้างกระแสแบบนี้ให้เกิดขึ้นในชุมชนได้สำเร็จ

สมศรี อนันตมาศ คณะทำงานเล่าว่า กระบวนการทำงานโครงการฯ ได้เคลื่อนกิจกรรมสร้างกระแสออกกำลังกายครั้งก่อน 3 ครั้งเพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ว่าที่เขาปูนมีเดิน วิ่ง แอโรบิคเกิดขึ้นแล้ว

“เราชวนเจ้าหน้าที่ฝ่ายเวชศาสตร์ครอบครัวและฝ่ายโภชนาการของโรงพยาบาลมาให้ความรู้ เพราะเรื่องสุขภาพชาวบ้านจะเชื่อเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล การพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้ 100 กว่าต้องการสร้างกระแส หลังจากนั้นจึงจะมาทำตกิกกันว่าวิ่งกันวัน เวลาไหน”

สังเวียนเล่าต่อว่า อนาคตจะมีการคุย ถามคนที่ร่วมโครงการด้วยกันดูว่า เราจะเดินหน้าแนวคิดต่อไปอย่างไร

“ชุมชนเขาปูนมี 2 หมู่บ้าน จะมีหมู่ที่ 4 อยู่ฝั่งคลองด้านหนึ่ง เขาก็ถามว่า ทำไมไม่ไปเยี่ยมเขาบ้าง ผมบอกว่าเป็นโครงการของหมู่ที่ 8 แต่มีแนวทางว่าจะไปขยายผลโดยไปชวน อสม.ของหมู่ที่ 4 มาทำโครงการด้วย ตามแนวทางของหมู่ที่ 8 ที่ดำเนินการมาแล้ว”

การสร้างให้เห็นความสำคัญของการออกกำลังกาย ในตัวชาวบ้านเขา ประเมินว่าที่ได้เป็นความสุขทางกาย ส่วนความสุขทางใจเกี่ยวกับการพูดคุย ตำนาน เรื่องราว

“ความคิดต่อยอดเราจะดึงให้ความสุขทางใจมากขึ้นกว่านี้ ผ่านงานทางประเพณี วัฒนธรรม” เขาเล่า อย่างไรก็ตามหากมองช่วงที่ผ่านมา คนเขาปูนเกิดความตระหนักดูแลพฤติกรรมเกี่ยวกับสุขภาพ 3 ประเด็นใหญ่ๆ ชัดเจนแล้วคือ

- คนในชุมชนดูแลสุขภาพของตนเองโดยการออกกำลังกายในตอนเย็นทุกวัน เริ่มต้นจากการเดินวิ่งรอบเขาปูนและเดินแอร์โรบิกที่โรงเรียนวัดเขาปูน
- ร่วมกันปลูกผักกางมุ้ง เพื่อนำผักที่ปลอดสารพิษไปบริโภคในครัวเรือน และเป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหารกลางวันให้นักเรียนและเยาวชน สามารถขยายผลให้คนชุมชนบ้านเขาปูนตระหนักและนำความรู้ไปใช้ในการปลูกผักปลอดสารพิษประกอบอาหารในครัวเรือน
- ผู้ป่วยติดเตียงในชุมชนได้รับการเยี่ยมดูแล ทำให้ผู้ป่วยดังกล่าวมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

ปรากฏการณ์นี้ทำให้คนมารวมตัวและมีความสุข ช่วยปรับพฤติกรรมมาให้ความสำคัญของการออกกำลังกาย หันมาปลูกผักกินเองโดยใช้ผักเป็นสื่อ ใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เด็กและเด็กสื่อไปถึงผู้ปกครอง ใช้สายใยของลูกหลาน ผู้ปกครอง ต่อไปยังบ้านเรือน •

นากุ้งร้างสร้างสุข

ปรากฏการณ์ล่มสลายนากุ้งพื้นที่ริมทะเลอ่าวไทย นับตั้งแต่
อำเภอปากน้ำ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชลงมาถึง
อำเภอรโนด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ทิ้งบาดแผลอันยากจะ
เยียวยาเอาไว้ในใจผู้คน แม้ผ่านมานานหลายปี

สายจิตร คงชู คณะทำงานโครงการบ่อกุ้งร้างสร้างสุขบ้าน
หนองนกอไข่ หมู่ที่ 5 ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช
เป็นอีกคนหนึ่งที่ผ่านมาประสบการณ์นี้มาด้วยตนเอง

“หากถามถึงรุ่นพ่อแม่เราก็ทำนาแบบดั้งเดิมใช้วัวควายไถนา
เริ่มเปลี่ยนนาข้าวเป็นบ่อกุ้งครั้งแรกตั้งแต่ปี 2530 ก็คือ 20 กว่าปีมาแล้ว”

ธุรกิจเลี้ยงกุ้งเข้าอำเภอหัวไทรระยะแรก ทำให้ผู้คนร่ำรวยอย่างผิดหู
ผิดตาในระยะเวลาอันรวดเร็ว ยิ่งมีการชักชวนชาวนาให้หันมาทำบ่อกุ้งอย่าง
คึกคัก ทุกคนเห็นดีด้วยเมื่อเห็นเงินก้อนโตรออยู่

“เราเปลี่ยนนาข้าวมาทำนากุ้ง ครอบครัวเรามีหลายบ่อทั้งของพี่
ของพ่อ ยุครุ่งเรืองของนากุ้งน่าจะ 10 ปี” เธอเล่าการทำงานกุ้งลงทุนสูง
ตกอยู่ราวบ่อละ 4-5 แสน แต่ผลที่ได้รับคุ้มค่า

“ขุดบ่อแล้วมันก็ต้องมีท่อน้ำสูบน้ำเข้าบ่อ ทำคันบ่อ ทำปูนชาว
ทำบ่อ มันหลายอย่าง ทุกอย่างไม่ใช่สิ่งที่เรามีมาก่อนก็ต้องลงทุนใหม่ทั้งหมด”

สุภาวดี ชุมิ คณะทำงานโครงการฯ อีกคนช่วยเล่าว่า กระบวนการ
เปลี่ยนนาข้าวมาเป็นนากุ้งต้องจ้างรถแบ็คโฮขุดฝึนนาขึ้นดินกลายเป็นหลุมลึก
และต้องทำให้ลึกที่สุดเพราะเก็บน้ำได้มากยิ่งดี เมื่อได้บ่อกุ้งแล้วยังต้องมี
บ่อพักน้ำ เพื่อกักน้ำเอาไว้ใช้อีกบ่อ ทุ่งนาข้าวเดิมเลยมาเป็นหลุมลึกไปทั่ว
ซึ่งชาวบ้านบางคนเรียกว่า “เปลี่ยนนาเป็นรู”

ยุคกุ้งกุลาดำราคาพุ่งสูงหลายคนได้กำไร มีเงินซื้อที่ดิน สร้างบ้าน
ใหม่ ในตลาดอำเภอหัวไทรมีร้านอาหาร คาราโอเกะผุดเป็นดอกเห็ดให้เศรษฐกิจ
ใหม่ได้ใช้เงินใช้ชีวิตอิมหันต์สำราญ และเพลิดเพลินใจอย่างล้นเหลือ

ดูเหมือนว่ากระแสความตื่นเต็นทางเศรษฐกิจในคราวนั้นพัดพาให้
ทุกคนไปทางเดียวกันหมด จนนากุ้งตกต่ำจนน่าใจหาย เวลานั้นเองที่มีคนหัน
มาถามว่า ยังมีพื้นที่เหลือส่วนไหนพอจะทำนาได้บ้าง?

เนื่องจากกระบวนการเลี้ยงกุ้งของชาวบ้านที่ไม่มีทุนรอนมาก่อน มักเข้าสู่รูปแบบกึ่งีมีอาหารกุ้ง วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ จากกลุ่มทุนที่ให้เครดิต เอมาก่อนจ่ายทีหลัง ตอนที่ยังรวยพวกเขาไม่ได้เคลียร์หนี้แต่้มักเอาไปลงทุนต่อ ตอนมีกำไรอยู่ยังไม่เป็นไร ครั้นขาดทุนหลายรอบ ไม่มีเงินคืนเจ้าหนี้ ทำให้มองเห็นปัญหา แต่ส่วนใหญ่ยังคิดว่าอนาคตของนากุ้งยังอีกยาวไกล

ยิ่งขาดทุนต้องสู้ต่อ ชาวบ้านหลายคนเอาโฉนดเข้าไปกู้ยืมเงินกับ ธกส. มาลงทุนใหม่ เมื่อขาดทุนนากุ้งซ้ำซาก วงจรหนี้สินยิ่งพอกพูนหลายเท่าตัว “บอกได้เลยว่าจนถึงวันนี้คนในหมู่บ้านต่างก็เป็นหนี้ ธกส.ทั้งนั้น เพราะเราต้องกู้เงินมาลงทุน ช่วงเกิดโรคกุ้งตาย ราคาถูก และปัญหาการฉ้อโกง จากการรับซื้อเข้าอีกก็ขาดทุนย่อยยับ” สุภาวดีเล่า

สุดท้ายนากุ้ง หลายคนต้องหางานอย่างอื่นเสริมรายได้ เพื่อจะได้มีเงินมาจ่ายหนี้ ธกส. แม้จะสูญเสียเกือบทุกอย่าง แต่ยังอยากจะทำอาชีพนี้ที่ ดินของตัวเองไว้

“ได้มาพบว่า การเปลี่ยนนากุ้งกลับมาทำนายนั้นยากแล้ว ยกเว้นอยู่ในไซ้ในน้ำจืดแต่ต้องไม่ให้น้ำเค็มเข้าไปอีก และต้องใช้เวลานานกว่าจะกลับมาทำนอย่างเดิมได้”

หลายคนหันมาใช้บ่อกุ้งเลี้ยงปลา เลี้ยงปู โดยหาพันธุ์ปลาจากในคลองเอามาเลี้ยง บางคนก็ซื้อปลานิล ปลาตุ้มมาปล่อยเอาไว้บ่อกุ้งเลี้ยงแบบธรรมชาติ

“เรายอมรับว่าบอบซ้ำ ได้กับบ่อกุ้งมานาน แต่ก็เสียไปเป็นล้าน ต้องเป็นหนี้เป็นสินจำนวนมาก”

เมื่อยอมรับสภาพความจริงว่าบ่อกุ้งทำอะไรไม่ได้ หลายคนในหมู่บ้าน กระเด็นออกนอกชุมชน หันไปทำมาหากินอย่างอื่น ไปค้าขาย รับจ้างตามที่พอจะเป็นไปได้

คนที่ยังอาศัยอยู่กับชุมชนปรับตัวเองมาทำนา ปลูกผัก เท่าที่จะเป็นไปได้ บางคนเลี้ยงปูดำในบ่อกุ้ง ปลูกพริก ข่า ใช้พื้นที่ตรงคันบ่อ

ให้เกิดประโยชน์ เมื่อฝนตกลงมาเก็บน้ำจืดไว้ในบ่อกึ่งเอาไว้รดพืชผักที่ปลูกทำอะไรก็ได้เพื่อเอาตัวรอด

“เรามีโอกาสไปเรียนรู้โครงการ สสส. ในพื้นที่บ้านบางฉลาก หมู่ 2 ตำบลปากพ่องวันออก อำเภอปากพ่อง สภาพปัญหาจากนาถ้ำเหมือนกัน เราเห็นเขาใช้บ่อกึ่งร้างเอามาเลี้ยงปลา ปลูกผักขาย”

สุภาวดีเล่าว่าการไปคราวนั้น เพื่อดูบ่อกึ่งร้างว่าเขาจัดการกับมันอย่างไร เป็นการเรียนรู้ให้ชาวหนองน้ำไข้หาทางกลับมายืนด้วยลำแข้งตัวเองอีกครั้ง หาทางจัดการกับอนุสรณ์ความล้มเหลวจากบ่อกึ่งร้างในอดีตที่หลายคนยังปล่อยพื้นที่ที่ร้างไม่ได้ใช้ประโยชน์มายาวนาน

“เราเห็นว่าคนบ่อสามารถปลูกผักหรือเลี้ยงเปิดเลี้ยงไก่ เขาทำได้ เราก็กทำได้ แต่ต้องดูอีกว่าบ่อกึ่งแต่ละแห่งเป็นน้ำจืดหรือน้ำกร่อย ถ้าน้ำเค็มจัดก็ไม่สามารถเลี้ยงปลาบางอย่างเช่นพวกปลานิลเลี้ยงในน้ำเค็มจัดปลาจะตายอด ตัวเป็นแผล”

สุภาวดีเล่าว่า โครงการบ่อกึ่งร้างสร้างสุขบ้านหนองนกไข่ เดินตามรอยโครงการบ่อกึ่งร้างที่ปากพนัง ซึ่งจุดเด่นมีการลงแขกมาช่วยเหลือกันฟื้นฟูบ่อกึ่งร้าง

ชาวหนองนกไข่รวมตัวกัน 20 ครัวเรือนเพื่อช่วยเหลือฟื้นฟูบ่อกึ่งร้างลักษณะของการลงแขก มีงานกลางขอบบ่อซึ่งเป็นปัญหาทำด้วยตัวคนเดียวจะยาก หรือใช้เวลานาน หากลงทุนจ้างรถชุดต้องสิ้นเปลืองเงินอีก

“การลงแขกเราจะช่วยกันฉาบน้ำขอบบ่อให้หมด บริเวณที่มีเพื่อ (ต้นธูปฤาษี) เราก็ต้องช่วยกันตัดออกเพื่อปรับสภาพน้ำ ส่วนการจะเลี้ยงอะไรลงไปก็แค่เพิ่มกระชังลงไปบ่อ บนคันดินก็ปลูกผัก”

หลังการดำเนินโครงการฯ บ่อกึ่งร้างที่หนองนกไข่จึงค่อยเปลี่ยนมาเลี้ยงปลาดุก ปลานิล ปลาช่อน เพียงพอสำหรับการบริโภคในครอบครัวบางคนเหลือขายหรือแปรรูปเป็นปลาแดดเดียว

“แต่ก่อนเราทำนาทุ่งพุดเงินเป็นแสน แต่ทุกวันนี้ได้วันละ 300-400 บาท ก็ได้ใช้จ่ายอันนี้แล้วแต่ว่าพ่อค้าแม่ค้าจะมารับซื้อ”

สายจิตกรกล่าวต่อว่า ในวันนี้อดีตชาวนาทุ่งแห่งหัวไทรสามารถฝ่าวิกฤติไปได้บ้าง แต่ก็ไม่ได้มากมายอะไร เพราะหนี้เก่าจากการทำบ่อกึ่งร้างนั้นยังไม่อาจสะสางได้หมด

“ขาดแคลนนี้ยังไม่หายแต่ทุเลาได้บ้าง รายได้ที่ได้มาต้องเลี้ยงดูครอบครัวที่เหลือต้องจ่ายหนี้ ธกส. บางคนยังคิดว่าหาเงินผ่อน ธกส. ได้ปีสักหมื่นก็ยังมีดี อย่างน้อยการทำเรื่องนี้ก็ช่วยให้ครอบครัวมีกินมีใช้ ไม่ต้องไปซื้อข้างบ้านปลูกก็แลกกันกิน ช่วยประหยัดไปทางหนึ่ง”

ศานิต นุ่มคง ผู้รับผิดชอบโครงการฯ ซึ่งเรียนจบวิศวกรรมศาสตร์ เคยทำงานอยู่ในเมืองแต่ชอบงานเกษตรกรรมเลยกลับมาทำนาที่บ้านเกิด

เขาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเองให้อยู่กับภาคเกษตร เลิกเหล้า บุหรี่ การพนัน เพราะรู้ว่ารายได้จากภาคการเกษตรมีน้อยนิด การมาทำโครงการบ่อกึ่งรังสร้างสุข เขาทำให้ทุกคนเห็นตัวอย่างว่า บ่อกึ่งรังทำอะไรได้บ้าง ขอบบ่อปลูกผัก ในบ่อเลี้ยงปลาได้ หากเป็นน้ำเค็มก็เลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติให้กุ้งกินอาหารบ้างเล็กๆ น้อยๆ ไม่ต้องตีน้ำ หรือใช้กระบวนการแบบเลี้ยงกุ้งในอืด เพราะเลี้ยงเอาไว้แค่เป็นอาหารในครัวเรือนเป็นหลัก

เขาเล่าว่าจากการขับเคลื่อนโครงการ ส่งผลคนในหมู่บ้านเปลี่ยนพฤติกรรมจากที่เคยซื้อทุกอย่างสำหรับการบริโภค หันมาปลูกผัก เลี้ยงปลา ส่วนที่ทำนาได้ก็ทำนาอินทรีย์ และทำข้าวซ้อมมือ ถือว่าเป็นการฟื้นตัวของคนที่เคยล้มเหลวบนฐานการพึ่งตนเอง •

บวชคลองทำนอง ลอบดีตสาขาน้ำคณฑ

ชุมชนนี้เป็นชุมชนดั้งเดิมโบราณ เป็นแหล่งกำเนิดของ
บทกลอน “สรรพสิทธิ์”

นายหนังตะลุง “วิชนะ งามขำ” เล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน
บ้านเหนือทุ่งคลอง หมู่ 2 ตำบลเขาน้อย อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช
คำว่า “สรรพสิทธิ์” เป็นวรรณกรรมคำกลอนผวนที่รู้จักกันมานาน

ตามสายคลองทำนองเมื่อสี่ทศวรรษก่อน ชีวิตผู้คนที่นี่ตกอยู่ภายใต้
อิทธิพลมืด คล้ายแดนเถื่อนคนซึ่งพวกมากเท่านั้นจึงจะดำรงอยู่ได้ การปล้น
ฆ่าเป็นเรื่องธรรมดา คาบเกี่ยวยุคต่อสู้ทางการเมืองคอมมิวนิสต์

ส่วนร่องรอยประวัติศาสตร์ที่คนในชุมชนเสียดายมากที่สุดคือราง
รถไฟขนาดเล็กที่เคยใช้สำหรับขนส่งแร่จากภูเขาแห่งเดียวในประเทศไทย

คลองทำนองเป็นเส้นเลือดของคน 4 ตำบลคือ เขาน้อย ทุ่งปรั้ง
เสาเกา และฉลอง หล่อเลี้ยงคนมาตลอด

อุทกภัยเมื่อปี 2554 ส่งผลให้คลองเกิดความสกปรกและรกร้าง
จากปัญหาดินเลนที่ไหลทะลักลงมาจากภูเขา ะตลิ่งเสียหายอย่างกว้างขวาง
ส่งผลต่อ “กิจกรรมในพื้นที่ของคน” ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง

วันนั้นเล่าว่าชาวบ้านเหนือทุ่งคลองได้รวมตัวเป็นหมู่บ้านแรกของอำเภอสิชล มีตัวเขาเป็นแกนนำดูแลสายน้ำแห่งนี้ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณมาแผ้วถางข้างคลองให้สะอาด จนน้ำใส เห็นพื้นทรายขาว ผุงปลากลับมา

ต่อมาจึงเสนอทำโครงการกับ สสส. ระดมชาวบ้านมาพัฒนาลำคลอง โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์บริเวณริมคลองตลอดสองฝั่ง รื้อถางไม้ที่มีขนาดใหญ่ไม่ให้ล้มลงกีดขวางลำคลอง

คลองช่วงที่ต้นเขินมีตะกอนดินทางเดินน้ำไม่สะดวก เขาได้นำผู้ร่วมกิจกรรมใช้จอบขุดเปิดทางน้ำ ทุกคนให้ความร่วมมือ จนคลองสวยน้ำใสกลับมา มีการสร้างจิตสำนึกจะไม่ปล่อยของเสียลงคลอง โดยเฉพาะคนเลี้ยงหมูซึ่งเป็นตัวการสำคัญมาก่อน

“แล้ววันหนึ่งผมก็เห็นโอเดียจากลือว่า หากเอาผ้าไปผูกที่โคนต้นไม้ คนก็ไม่กล้าโค่น เรามามองที่คลองบ้านเราก็งงคิดในลักษณะเดียวกัน หากบวชคลอง ยังได้อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ”

วัชระมีความคิดบวชคลองทำนอยในระยะทาง 2.5 กิโลเมตร ที่ไหลผ่านหมู่บ้าน การดำเนินการส่วนนี้ไม่มีงบประมาณอุดหนุนจากที่ไหน อาศัยเพียงว่าเขาเองเป็นคนทำงานสังคม มีบทบาทเป็นผู้นำหลายองค์กร ก็ใช้วิธีรับบริจาคและตั้งจิตอาสาคนสองฝั่งคลอง

การบวชคลองมีรูปแบบพิธีกรรมเช่นเดียวกับการบวชพระ นิมนต์ พระระดับเกจิอาจารย์ระดับอำเภอ 9 วัด 9 รูปมาร่วม แยกที่มาร่วมจากหลาย ภาคส่วน โดยฝ่ายราชการผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ส่งหัวหน้า สำนักงานแรงงานนครศรีธรรมราชมาร่วม

“เมื่อผมบวชคลองได้สองกิโลเมตรครึ่ง ชาวบ้านไม่ยอมแค่นั้น พวกเขาขอขยายไป 4 กิโลเมตรเศษ ประกาศเจตนารมณ์ขึ้นมาเองว่าพวกเขาจะช่วยดูแลรักษาส่วนที่เพิ่มมาเอง ผมบอกว่าถ้าอย่างนั้นก็ได้อ”

งานดังกล่าวมีการปล่อยพันธุ์ปลา 1 แสนตัว กับปลูกต้นตะเคียนทอง 400 ต้นสองฝั่งคลอง วัชระมองเห็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน จึงคิดตั้งเป็น “ชมรมรักษคลองสวยรวยทรัพยากร” สร้างแรงจูงใจชาวบ้าน โดยทำเล็อกกลุ่ม

อย่างไรก็ตามแนวคิดที่ว่า ให้ชาวบ้านปลูกต้นตะเคียนทอง เพื่อเป็นหมู่บ้านตะเคียนทอง เขามองว่านอกจากต้องใช้เวลานาน และมีราคาแพง ถ้าคนปลูกตาย ไม้ตะเคียนทั้งหลายอาจก็ถูกโค่นทำลาย จึงขอเปลี่ยนแนวมาปลูกต้นประ เพราะสีต้นสวยและได้กินผล ได้มองว่าต้นไม้แนวนี้คนจะเก็บรักษาไว้ได้ดีกว่า

อย่างไรก็ตามมีการปลูกต้นยางนา พะยูง ตะเคียน เพื่ออนุรักษ์เอาไว้ส่วนหนึ่ง ขณะที่ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรจำพวกขมิ้น ตะไคร้ ผักกูด โดยมองว่าประโยชน์สูงสุดคือ ประชาชนสามารถนำสมุนไพรไปใช้อย่างยั่งยืน

การทำเขตอภัยทานตลอดลำคลองเท่านั้น แสดงให้เห็นอาณาเขตโดยลากสายสัญญาณ และปักป้ายเตือน ประกาศอย่างชัดเจนว่า “เขตอภัยทานห้ามจับสัตว์ทุกชนิด” ซึ่งชาวบ้านให้ความร่วมมือ

“ตอนปล่อยพันธุ์ปลา ก็มีทั้งปลาตะเพียน ปลาแรด แต่คลองนี้ไหลมาจากภูเขา ก็มีปลาชนิดต่างๆ อยู่จำนวนมากอยู่แล้ว แต่หลังจากบวชคลองแล้วคนไม่เข้าไปจับ เพราะกลัวสายสัญญาณ ผมบอกว่า ถ้าพื้นที่เขตอภัยทานให้ชาวบ้านจับได้ แต่ห้ามซื้อปลา คนก็มีสำนึกขึ้นมา”

เขาเล่าว่า คนจับปลาจริงๆ ในหมู่บ้านพบว่ามีไม่กี่คน เป็นคนที่เห็นแก่ตัว ซื้อปลาไปขาย

“คนที่ทำแบบนั้นเข้าใจว่ารู้ตัวกันอยู่ มีคนต่างถิ่นที่มาได้แฟนในพื้นที่ เป็นคนนำวิธีการนี้เข้ามา ซึ่งในบริเวณที่ผมอยู่ ระยะห่างจากบ้านไปด้านบน และด้านใต้ของคลองประมาณ 200 เมตร เขาไม่กล้ามาซื้อต ผมจะหาวิธี ไล่ออกไป”

เพื่อความต่อเนื่องในการดูแลลำคลองสมาชิกของโครงการฯ จะลง ไปยังคลองเดือนละ 2-3 ครั้ง เพื่อดูต้นไม้ และสิ่งกีดขวางในลำคลอง

“คำว่าจิตสำนึก มันเป็นนามธรรมที่ได้ยินมาแต่เด็ก ตอนนี่เห็นแล้วว่าคลองกลับมาสวยจนลงไปอาบน้ำได้เหมือนในอดีตที่ผ่านมา”

หลังจากบวชคลองแล้ว คลองก็ดีขึ้นไม่มีสิ่งกีดขวาง

การรักษาคลอง ก็ใช้กฎหมายเชิงวิถี วัฒนธรรม ประเพณี

“บางครั้งอาจเอาคนดูๆ บ้างเข้าไปห้ามไม่ให้คนมาจับปลา ตั้งวงคุย กับประมง ทหาร อส. ว่าให้มาช่วยดูแล แต่เราก็ต้องคุยกับคนที่มีปัญหา ก่อน”

คำว่าจิตสำนึกเป็นนามธรรม ซึ่งจริงแล้วหลายแห่งมันก็เกิด รูปธรรมได้ แต่ที่นี้วัชระบอกว่าต้องใช้เวลานานกว่าจะสำเร็จ เพราะมีคน หลากหลายประเภท ทั้งนักพนัน คนดู ร้อยพ่อพันแม่

“แต่คุณสมบัติอย่างหนึ่งของคนบ้านผมคือรักพวกพ้อง รู้สึกว่า ต้องขอขอบคุณสมัยคอมมิวนิสต์ยุคหนึ่งที่เข้ามาปราบอิทธิพลเถื่อน เพราะ สมัยหนึ่งใครลูกสาวสวยก็เอาไปเสียเฉยๆ ใครเลี้ยงหมู เลี้ยงวัว ก็มาเอา ถ้าไม่ให้ก็ยิงตาย ความชั่วงถูกบังคับให้ไปตากไม้ ถ้าตากไม้ไหวก็ยิงตาย”

อย่างไรก็ตาม เมื่อบวชคลองระยะทางหนึ่งแล้ว ก็มีความคิดว่า อยากรจะทำได้ระยะทางที่มากกว่าเดิม ล่าสุดได้งบประมาณทบกก็จะมีเพิ่มอีก 2 กิโลเมตร มีความคิดว่าจะบวชได้ตลอดลำคลองใน 3 ตำบลที่เป็นทาง น้ำไหลผ่านไปออกสู่ทะเล

เนื่องจากวัชชนะเป็นนายหนังตะลุง และเป็นถึงประธานชมรมศิลปินภาคใต้ และรองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช เขาได้สร้างยุวศิลปินมาเชื่อมโยงกับชมรมอนุรักษ์คลอง

เยาวชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด และกลุ่มที่มีศักยภาพในการว่ากลอนตะลุง ผ่านการเรียนรู้จากการดำเนินกิจกรรมกับชุมชนที่ใช้ลำคลองเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

ให้เยาวชนสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมการว่ากลอน และการละเล่นหนังตะลุง

สอนว่ากลอนหนังตะลุง พร้อมสอนการละเล่นหนังตะลุง โดยมีวิทยากรมาสอนการว่า/การแต่ง/การเขียนกลอนตะลุง ให้เข้าตามร้อยกรองที่มีมาแต่โบราณ

“มีคนมาฝึกหนังตะลุงกับผม โดยเฉพาะเด็กๆ ก็ไปคว่ำรางวัลเป็นที่รู้จัก เราก็เขียนบทเกี่ยวกับการอนุรักษ์คลองให้พวกเขาไปแสดง” ●

หนังสือโฆษณสด ขับเคี่ยวกันเกษตรอินทรีย์ปากเหมือง

“คนเขาว่าผมเที่ยวบอกให้คนอื่นทำ ทำไมไม่ทำเอง ผมเลยต้องแสดงหนังสือคนกับเขาด้วย”

วินัย อนุวัฒน์วงศ์ นึกถึงตัวเองต้องมารับบทรูปหน้าโค ในตะลุงแบบที่ใช้คนแสดงแทนรูปหนังเรียกว่า “หนังสือโฆษณสด”

ในบทรูปหน้าโคเขาต้องแบกโครงโคขนาดใหญ่พร้อมเครื่องทรงเทวดา ตัวเขาสอดตัวอยู่ในนั้น โผล่แค่หัว ยังต้องออกแรงวิ่งวนบนเวทีเหนื่อยใจแทบขาดแต่ลูกคู่แก๊งเชิดดนตรีไม่หยุด “ผมตะโกนบอกว่าหยุดเถอะ เหนื่อยเต็มที่ เขายังแก๊งเชิดให้วิ่งกลับไปกลับมาจากผู้ชมพากันหัวเราะงอหงายกันทั้งงาน”

วินัยเป็นผู้รับผิดชอบโครงการหนังสือโฆษณสดลดสารเคมีบ้านปากเหมือง ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เขาเล่าเรื่องนี้ด้วยสีหน้ามีความสุขทุกครั้ง แม้เบื้องหลังเรื่องราวจะเต็มไปด้วยปัญหาทุกซ์ใจให้ฝ่าฟัน

การฟื้นฟูหนังสือโฆษณสดมาเพื่อขับเคี่ยวกันแนวคิดเกษตรอินทรีย์ “หนังสือโฆษณสด” หรือตะลุงโฆษณ เป็นการแสดงพื้นบ้านในอดีตที่กำลังสูญหายไปจากชุมชนภาคใต้ รูปแบบการแสดงไม่ต่างจากหนังสือโฆษณแต่แทนที่จะใช้รูปตัวละครที่ตัดมาจากหนังวัวหนังควายเล่นเงาบนจอผ้าขาว

กลับใช้คนจริงๆ มาโลดเล่นบนเวทีโล่ง ส่วนตัวแทนรูปหนังและบุคลิกการแต่งตัวยังยึดตามรูปหนังตะลุง เช่น ไอ้เพ่งใช้เสื้อผ้าสีดำอัดให้ทอองป้องกันตัวแสดงก็ต้องพุดจาตามแบบไอ้เพ่ง

อาจนับเป็นของแปลกสำหรับคนรุ่นใหม่ ทั้งที่สิ่งนี้เคยอยู่คู่ชุมชนมาก่อน

วินัยเล่าว่าการที่สนใจเรื่องนี้เพราะในชุมชนปากเหมืองสมัยก่อนเคยมีคนคณะหนังตะลุงโขนในนามคณะหนังตะลุงโขนบ้านจอแหล มีนายโรงชื่อว่า “ลุงเหมียม” หลังท่านเสียชีวิต บรรดาหัวโขนต่างๆ มีคนขอออกไปใช้ลูกหลานได้แต่ตั้งหิ้งบูชาครูเอาไว้ที่บ้าน

“วันหนึ่งญาติลุงเหมียวฝันว่าจะต้องไปตามหัวโขนนั้นกลับมาคืนที่เดิม ชาวบ้านที่ได้ฟังเรื่องนี้เชื่อถือกันมาก ผมก็มองว่าเรื่องนี้มีความศักดิ์สิทธิ์เลย ว่าศักดิ์สิทธิ์เช่นกันที่จะสืบทอดศิลปวัฒนธรรมการแสดงนี้สืบต่อไป”

คณะหนังตะลุงโขนภายใต้การนำของเขามีการเชิญอดีตผู้แสดงหนังโขนคณะบ้านจ้อแหล ซึ่งตอนนี้อายุแปดสิบแล้วมาสอนคนรุ่นใหม่ราว 6-7 คนให้ทำการแสดง ขณะที่อีกหลายคนให้ความสนใจ

“ผมดึงส่วนต่างๆ กลับมาประสานรวมตัว มีการซ้อมกันทุกคืนจนได้ออกงานปีใหม่ งานวันเกิด งานสงกรานต์ ทุกคนชอบและข่าวกระจายออกไปจนคณะนี้รับเชิญไปแสดงในที่ต่างๆ เช่น ที่ตลาดน้ำคลองแดน อำเภอระโนด”

เป้าหมายหลักของวินัยคือการเอาหนังตะลุงโขนมาเผยแพร่แนวคิดเกษตรอินทรีย์

“เพราะปีแรกที่ทำโครงการกับ สสส. เราทำเรื่องเกษตรอินทรีย์ มันเป็นเรื่องยากที่เราจะสื่อสารชักจูงชาวบ้านให้เปลี่ยนมาทำเกษตรแนวนี้” วินัยเล่า

“ถ้าเราเรียกชาวบ้านประชุมทางด้านการเกษตร การลดสารเคมีอันตรายต่างๆ เขาบอกว่าบริษัทผลิตมาให้ใช้ ถ้าเราไม่ให้เขาใช้ ทำไม่ไปบอกบริษัทให้เลิกผลิตเสีย หรือไม่ก็บอกให้รัฐสั่งพวกบริษัทพวกนั้นให้หยุดเสีย”

เขายอมรับและพยายามอธิบายชาวบ้านต่อว่าบริษัทผลิตสารเคมีออกมา ถูกต้องครบถ้วนตามกระบวนการกฎหมายกำหนด “พวกเราเองที่ผิด เขาบอกว่า 15 วันสารเคมีพวกนี้จะสลาย แต่เรานัดยาไม่ถึง 15 วันก็นำผลผลิตมากินแล้ว”

ชวนคิดชวนคุยทุกวิถีทางแล้ว เขายังเห็นว่าเป็นเรื่องยากจะทำให้เพื่อนบ้านเข้าใจในการลดการใช้สารเคมี ผลกระทบเรื่องนี้ยิ่งใกล้ตัวมากเมื่อวินัยมาพบว่าน้องสาวเขาเป็นโรคมะเร็ง ผลสืบเนื่องชัดว่าการรับสารเคมีจากภาคเกษตร

“เป็นแรงผลักดันอย่างแท้จริง
 ที่ผมลุกขึ้นมาทำเรื่องนี้ ไม่เฉพาะ
 น้องสาว ยังมีญาติพี่น้อง เพื่อน
 ฝูงที่เป็นมะเร็ง เมื่อก่อนคนที่
 เป็นโรคนี้นี้ได้เพียงแต่ได้ยินข่าว เราก็ก
 ไม่ได้รู้จักตอนนี่ถือว่าเข้ามาใกล้
 ตัวมาก โดยเฉพาะน้องสาวผมเอง
 ตอนนี่เขาก็ยังรักษาตัวอยู่ที่
 โรงพยาบาล”

เขามองว่าถึงเวลาที่จะเปลี่ยน-
 แปลงวิถีการใช้สารเคมี ขณะที่
 ชาวบ้านถลำลึกมากแล้ว

“รณรงค์เกษตรอินทรีย์ปีแรก
 ไม่ได้ผล เพราะคนยังยึดตาม

วิถีเก่าที่ดำเนินมา เราก็มองว่าคนปักขี้ไต้บ้านเราเขาก็ชอบศิลปะการแสดง
 ได้ดูแล้วมีความสุข ยิ้ม หัวเราะเฮฮา กัน น่าจะเอาความรู้อะไรใส่ลงไปด้วย”

สุดท้ายพบคำตอบที่หนึ่งตระกูลโจนที่ยังบูรณาการกับศิลปวัฒนธรรม
 พื้นบ้านอื่นๆ ไม่ว่าจะโนราห์ รำวงเวียนครก

หนังตะลุงโจนที่นำโดยวินัยใช้เวลาแสดงราวชั่วโมงเศษ เนื้อเรื่องอิง
 มาจากภาพยนตร์ไทยยอดฮิตที่คนรู้จักคือ “มนต์รักลูกทุ่ง”

“เราจะถามผู้ชมก่อนว่าเคยดูหนังมนต์รักลูกทุ่งมาหรือเปล่า จะร้อง
 เพลงให้ฟังก่อน ให้เกิดจินตนาการว่ามีภาพท้องทุ่ง วิวควาย การทำนาแบบ
 สมัยก่อน”

บทบาทตัวหนังตะลุงล้อกับภาพยนตร์มนต์รักลูกทุ่งมีพระเอกพี่คิ้ว
 นางเอกทองกวาว แต่ตัวตลกชูโรงหนังตะลุงเป็นอ้ายเท่ง อ้ายหนู้ย
 ยอดทอง

“คนดูหนังตะลุงร้อยทั้งร้อยชอบตัวตลก คณะของเราได้คนเก่า
 มาเล่น พบว่าเล่นได้ตลก เข้ามุกดีเข้ากับสถานการณ์ มีปฏิภาณแซวแม่ค้า

ผู้ชม ตามวิธีหนึ่งตะลุง บทกลอนหนึ่งตะลุงได้อาจารย์ลำดวน ข้าราชการเกษียณ ปรากฏชุมชนเกี่ยวกับเพลงบอกมาช่วยแต่งให้”

เนื้อเรื่องสอดแทรกปัญหาของชุมชนการทำไร่ทำนาในอดีตมาถึงยุคปัจจุบันว่าต้องสูญเสียอะไรไปบ้างในแง่สิ่งแวดล้อมและเกษตรอินทรีย์

“ผลจากการแสดงเราพบว่ามีคนทีเล็กลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตรเพิ่มมากขึ้น หลายคนมองว่าถึงเวลาเปลี่ยน มีแนวคิดว่าคุณไม่ควรเอาเงินนำหน้าชีวิตอย่างเดียว คนมีเงินผูกคอตายก็เยอะแยะไป” วินัยเล่าว่าหลังการแสดง เขาจะเป็นผู้ออกมาสรุปว่าจากหนึ่งตะลุงบอกอะไร

“บางครั้งผมก็จะยกเอาคำสอนของพระอาจารย์พุทธทาสภิกขุ เข้ามาสอดแทรกหรือใส่ในบทหนึ่งให้เขาพูด โดยบอกว่า ชีวิตของเราเกิดมาไม่ใช่ว่าจะมีอะไร เราจะไปไขว่คว้าอะไรมากมาย เกิดมาก็แค่นั้น ไม่มีอะไรที่เป็นตัวตน ทุกอย่างเกิดจากการปรุงแต่ง คนมาใส่หัวโขนเหมือนกับที่หนึ่งตะลุงมาใส่ เมื่อเราถอดแล้วก็ไม่มีอะไร”

วินัยได้คำสอนพระอาจารย์พุทธทาสภิกขุจากการศึกษาค้นคว้า และอาศัยว่าเขาคลุกอยู่กับวัด

เนื่องจากโครงการฯ นิมนต์พระภิกษุมาเป็นคณะทำงาน พระท่านยังแนะนำแนวทางการทำงานโดยเอาศีลธรรมเข้ามาสอดแทรก

“ผมกล่าวถึงคำสอนของพระอาจารย์พุทธทาสภิกขุว่าสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงมี 4 อย่างคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แต่คนนั้นเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตัวเรา แต่วันหน้าก็ไม่ใช่ตัวเรา เขาถามต่อว่าจะเป็นอย่างไหน ผมก็ว่าตายชีพอตายแล้ว ต้องหย่า ถ้าไม่หย่าวิญญูณกลับมากลางคืนจะทำอย่างไร ผมพูดแบบนี้”

การใช้หนึ่งตะลุงโขนมาช่วย เปลี่ยนความคิดชาวบ้านได้ดีกว่าการบอกด้วยวิธีอื่น

“ถ้าเราพูดกับเขาตรงๆ เขาโกรธแน่ แต่ถ้ารูปหนึ่งตะลุงพูดกับเขา นี่เขาไม่โกรธ เพราะว่าเป็นการแสดง แชวกันได้ ไม่ใช่มาสอนกันตรงๆ ก็ทำให้การต่อต้านเบาลง”

วินัยมองเห็นคุณค่าในเรื่องนี้เพราะถ้าเราบอกความรู้ ความคิดเห็น
กันตรงๆ จะไม่ได้ผลเท่ากับเอาไปใส่ในคำพูดของหนังตะลุง

“สมมติว่าคนในโครงการของเราเที่ยวไปบอกกล่าว เขาจะไม่มีเทคนิค
ในการพูดทำให้เขาโกรธได้ จนทีหลังเขาก็ไม่มาร่วมประชุมทำงานกับเรา
แต่หนังตะลุงพอทำให้ได้ยิ้มหัว ก็ผ่อนคลายการรู้สึกต่อต้านในใจได้” วินัยเล่า
แต่ผลที่เกิดการเปลี่ยนแปลงมาสู่วิถีเกษตรอินทรีย์ที่ปากเหมืองมากขึ้น

จากการขับเคลื่อนโครงการฯ เขาพบว่า หลายคนในหมู่บ้านที่หันมา
ทำเกษตรอินทรีย์แบบ 100% แม้คนที่เคยไปอยู่ที่อื่น ก็กลับมาทำนา
ที่บ้านเกิด

“เราก็ถามว่าทำไมกลับมาบ้าน ไปไหนไม่รอดแล้วหรือ เขาก็เล่าว่า
ลูกเรียนจบหมดแล้ว หมดภาระ อยากกลับมาอยู่กับพ่อแม่ในบ้านปลาย
เขาก็ทำเกษตรอินทรีย์ วันใดลูกมาเยี่ยมจะได้กินอาหารที่ปลอดภัย นาที่เคย
ให้คนอื่นเช่า ก็ดึงกลับมาหมด แล้วทำเองหมด เดินมาพร้อมกับกลุ่มเรา”

คนกลุ่มนี้เคยอยู่ที่อื่น ทำงานดี มีความรู้เชิงวิชาการและเคยไปดู
งานเกษตรอินทรีย์ที่อื่นมาด้วยหลายแห่ง จึงได้อีกแรงหนึ่งมาช่วย

หลังจากฟื้นฟูหนังตะลุงสำเร็จจะมีการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นกลับมาด้วย จากคำขวัญอำเภอหัวไทรมีว่า “ทุ่งนาข้าว ชาวทะเล เสน่ห์หาดทราย มากมายศิลปิน” วินัยยังมองว่าครั้งหนึ่งศิลปินที่รุ่งเรือง

“ทุกวันนี้ศิลปินกำลังหมดไปแล้ว อย่างนั้นต้องเปลี่ยนคำขวัญ ถ้าไม่เปลี่ยนต้องเอาศิลปินกลับมา” วินัยมีพ่อเป็นช่างปูนปั้น เขาเองมีฝีมือด้านศิลปกรรม จึงคิดจะเปิดโรงเรียนชุมชนสอนด้านเกษตร มโนราห์ งานช่าง อยากรกระตุ้นชาวหัวไทรหันมาสนใจเรื่องแบบนี้

“ถ้าเด็กจะมาเล่นได้ ผู้ปกครองตามมาดูลูกแสดง ตรงนั้นเองที่เป็นโอกาสให้ความรู้เรื่องต่างๆ ได้”

ที่สำคัญเขาคิดว่าจะต้องสอดแทรกความรู้เกษตรอินทรีย์แถมฟ่วงเรื่องสุขภาพ ไปเผยแพร่กับชาวบ้านจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด •

นางรุ่งรุ่งหัวใจทันเทพ เปลื้องตนเองสร้างคุณदाชุมชน

“แต่ก่อนเพื่อนต่างเรียกผมว่าไอ้รุ่ง เพราะชีวิตผมมันรุ่งรุ่งเสีย เหลือเกิน พวกเขาล้อเสมอว่าไปไหนไอ้รุ่ง? แต่เดี๋ยวนี้เรียกว่าเทพ”

สุเทพ จอกทอง เล่าเรื่องราวชีวิตอย่างจะฉาน ตรงไปตรงมาสไตล์ ลูกผู้ชายเมืองคอน

เขาเป็นผู้รับผิดชอบโครงการคืนสู่ธรรมชาติบ้านพัฒนา หมู่ที่ 11 ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งนำสิ่งดีๆ หลายอย่าง กลับมาสู่ชุมชน

“หมู่บ้านเรามีสภาพธรรมชาติเสื่อมโทรมลงจนเห็นได้ชัด เราจึงมา คิดกับคนรุ่นใหม่ที่อยู่อยากจะทำให้สภาพธรรมชาติกลับมาเหมือนเดิม” สุเทพหรือ ที่คนทั่วไปเรียกว่า “เทพ” เล่า

บ้านพัฒนาสมัยก่อน “ในนามีข้าว มีปลา มีผัก” ปัจจุบันนอกจาก ไม่มีอะไรให้กินให้ใช้แล้วน้ำยังเน่าเสีย

“ตอนนี้คนยังทำนากันอยู่ครับ แต่ธรรมชาติเสื่อมโทรม ผักที่ปลูกกิน ก็มีสารพิษทำให้สุขภาพคนอ่อนแอลง”

เมื่อคิดทำโครงการคืนสู่ธรรมชาติบ้านพัฒนากับ สสส. เขาจึงไปชักชวนคน 30 ครั้วเรือนมาร่วมเพื่อเป็นต้นแบบ ก่อนขยายผลไปสู่ทั้งหมดบ้านที่มีอยู่ถึง 300 ครั้วเรือน

เขาต้องการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้าน ให้นำมาตรฐานมาถึงความสำคัญของธรรมชาติและร่วมกันฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในพื้นที่และไร่นา ให้เป็นที่ทำกินแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับวิถีลดสารเคมีเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และดำเนินตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง

เห็นเป้าหมายชัดแล้วจึงเริ่มให้ความรู้ด้านต่างๆ ตั้งแต่ตั้งปราชญ์ชุมชนมาเป็นวิทยากรสอนการเลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่แบบคนโบราณที่ปล่อยหาอาหารตามธรรมชาติ

ความหาปราชญ์ชุมชนด้านการทำปุ๋ยหมักมาให้ความรู้ ในการเอาเศษผักที่เหลือกินมาทำปุ๋ย ดีกว่าปล่อยเป็นขยะ

ดึงประชาชนผู้ดำเนินงานหัตถกรรม มาสอนชาวบ้านในการทำจักสานของใช้จำเป็น เช่น เข็ม (กระดั่งชนิดตาห่าง)

ส่วนตัวของเทพเองเขาเป็นวิทยากรด้านเกษตร อาศัยองค์ความรู้ที่ได้มาจาก กศน. และองค์รทางการเกษตรหลายแห่งที่เคยไปสัมผัสมาด้วยตัวเอง

“ผมเคยเป็นคนเสเพล” เทพเล่าประวัติส่วนตัว เขาเป็นลูกโอรสของพ่อกับแม่ หลังจากแม่เสียชีวิตพ่อมีภรรยาใหม่จึงมีพี่น้องต่างมารดาอีก 2 คน

“ผมเป็นคนอาภัพ นั่นเป็นปมด้อยของผม”

ปมชีวิตบางอย่างค้างคาในใจ ช่วงหนึ่งเขาเลยใช้ชีวิตสะเปะสะปะ ล่ามทะเลเทมา คนในหมู่บ้านรู้ถึงกิตติศัพท์เรื่องนี้ดี บ่อยครั้งเขาเมาจนหมดสติ ชาวบ้านช่วยกันหามใส่รถซาเล้งมาทิ้งเอาไว้หน้าบ้าน

“ตลอดเวลาที่ผ่านมา ครอบครัวยุติธรรมไม่มีใครเคารพยอมรับหรือเชื่อถือสักเท่าไร ผมมาคิดว่าถ้าอย่างนั้นผมจะทำให้ชาวบ้านยอมรับให้ได้”

เขาตัดสติใจเปลี่ยนตัวเอง ทำตัวให้มีประโยชน์กับชุมชน จึงตัดสติใจลด ละ เลิก บุหรี่ เหล้า นับจากนั้น

“จุดเริ่มต้นของผมคือเข้าไปร่วมทำงานกับจิตอาสา กับ อสม. ช่วยเหลือคนแก่ คนแก่ก็บอกผมว่า มีลูกเทพนี่แหละที่ช่วยยาย ช่วยลุง อันนี้เองที่ทำให้ผมรู้สึกตื่นตัวใจ มันดีมากแม้ว่าไม่ได้เงินทองอะไร แต่รู้สึกว่าคุณที่ได้ช่วย”

ก่อนมาทำโครงการของ สสส. เทพขับเคลื่องานจิตอาสามาแล้วราว 6-7 ปี จนมีตำแหน่งติดตัวมากมาย เช่น ประธาน อพปร. ด้านจิตอาสา ด้านป้องกัน, อสม., ตำรวจชุมชน ฯลฯ

“งานมากมายกว้างขวางขยายไปหลายพื้นที่ ผมเลยมาคิดถึงเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านตัวเองบ้าง มองว่าผู้นำที่มีอยู่ยังไม่สนใจเรื่องนี้มากนัก แต่ผมมีศักยภาพที่สามารถเชื่อมต่อบริษัทกับบทบาทจิตอาสาต่างๆ ที่ผมคลุกคลีอยู่ทุกด้าน”

ที่บ้านพัฒนา เหนือมองเห็นความเลื่อมโทรมกีดกร่อนชุมชน ไปทีละนิด จนเข้าขั้นวิกฤติโดยเฉพาะมลพิษจากสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบชัดเจนต่อ สุขภาพของคนสูงอายุและเด็ก

ผลชีวิตนี้ได้มาจากเชิญหมอมাত্রวจัตสารเคมีในเลือด 30 ครั้วเรือน พบว่ามีเพียง 2 คนเท่านั้นที่อยู่ในระดับปลอดภัย

“ผมมาคิดและลงทำกิจกรรมโดยกลุ่มแกนนำ และปราชญ์ชาวบ้าน จะเป็นตัวนำหันมาใช้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง” เขาจัดให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็น กลุ่ม ชี้แจงและหาแนวทางในการเรียนรู้การทำเกษตรดั้งเดิม โดยมีปราชญ์ ชาวบ้านเป็นผู้สอนในเรื่องการทำเกษตรในด้านต่างๆ

1. นาข้าว
2. ปลูกผัก
3. การเลี้ยงเป็ด ไก่ และปลา

มีการร่วมมือร่วมใจกันพัฒนากันแต่ละบ้านหันมาปลูกผักปลอด สารพิษ ผักริมรั้ว ไร่กินเอง มีการทำน้ำหมักเป็นปุ๋ยแทนสารเคมี และไว้ใช้ กำจัดศัตรูพืช ซึ่งยังช่วยลดรายจ่ายในครั้วเรือน

“มาร่วมกันพูดคุยว่าดูแลผักด้วยวิธีตามธรรมชาติทำอย่างไร เมื่อทำตามแนวทางนี้ก็พบว่าผักเจริญเติบโตเร็ว กรอบอร่อย เก็บได้นานกว่า ตอนนีกลุ่มที่ยังไม่ได้ปลูกผักกินเองพากันสนใจมาขอขยายพันธุ์จากกลุ่มเป้าหมายชุดแรกหลายคน”

กลุ่มเป้าหมายอีกจำนวนหนึ่งมาขอพันธุ์เปิดและไถไปเลี้ยง จากหนึ่งคู่เพิ่มเป็นร้อยๆ ตัว โดยการขยายพันธุ์แบบธรรมชาติ จนสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการเลี้ยงไก่ไข่ไว้กินเองบ้านละจำนวน 10 ตัวเป็นอย่างน้อย

คณะทำงานใช้วิธีลงพื้นที่ ติดตามผลเยี่ยมบ้านของกลุ่มเป้าหมายวันละ 2 หลังนำโดยปราชญ์ท้องถิ่นคือ นายสุทัศน์ พุนเสน เป็นผู้นำทีมเพื่อลงไปตามดูตามบ้านว่าทำตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

“มีกติกายางหนึ่งที่เราจะเน้นชาวบ้านเสมอว่าอย่าไปซื้อของที่มาจากบรลเร่ หรือจากตลาด เพราะไม่ใช่ผักของเราก็ไม่รู้ที่มาว่าเป็นอย่างไร เราบอกให้กลุ่มเป้าหมายผลิตแลกกันกินหรือซื้อกันกินเอง”

เทพเล่าว่าในการปลูกและบริโภคผักปลอดภัยในกลุ่มชาวบ้าน เขาได้พยายามสร้างกติกานี้ในระดับกลุ่มเล็กให้มีความชัดเจน เข้มแข็ง แล้วค่อยหาโอกาสขยายวงให้ชัดขึ้น เพราะคิดว่าการเจาะกลุ่มเป้าหมายใหญ่ในตอนแรกเลยจะเป็นการยาก

“ทุกวันนี้ผมเห็นว่าทุกคนมีความสุข ผมก็มีความสุขไปด้วยครับ ภูมิใจที่ได้พัฒนาศักยภาพกลุ่มของเรา แม้แต่คนเฒ่าคนแก่ซึ่งไม่เคยทำอะไรเลย เดี่ยวนี้หาล้อย่างมาปลูกผัก ปลาที่ผมทำโครงการขอมาจาก กศน. ตอนนีของแกโตเต็มบ่อ เขามีภาวะจิตใจแจ่มใส เราไปเยี่ยมที่บ้านเขาจะลากมือไปดูปลาวามันตัวโตขึ้น”

เทพเล่าว่า เขาไม่ได้แะให้คนอื่นทำอย่างเดียว บ้านของเขาเป็นตัวพ่อในเชิงปฏิบัติ เฉพาะการเลี้ยงเปิดที่ขยายพันธุ์เองตามธรรมชาตินับ 100 ตัว สำหรับไก่อันเขาพัฒนาสายพันธุ์เองจนตัวหนึ่งได้น้ำหนักขึ้นถึง 4 กิโลกรัม นับว่าเป็นไก่อันขนาดใหญ่มาก

“เมื่อก็เมียวโทรมารายงานว่าชายกลัวได้ 700 กว่าบาท ผมจะปลุก
กลัวเอาไว้ 2 ข้างทาง ผมได้ชายกลัว ต้นก็เอามากินเองหรือผ่านผสมรำ
ให้เปิดไถ่กิน ชี้เปิดผมก็มีรางนำไปเป็นปุ๋ยต้นไม้ได้อีก”

เขาจบแค่ ป.6 ความรู้ต่างๆ อาศัยค้นด้วยตนเอง ส่วนหนึ่งมาจากการเรียน กศน. ซึ่งเขาก็ไม่ใช่ย่อยได้รับเลือกเป็นประธานขององค์กร กศน. อำเภอหัวไทร ล่าสุดเมื่อเขาทำโครงการ สสส.สำเร็จ กศน.ก็ให้เขาเป็นวิทยากรสอนคนอื่นอีกด้วย

มีคนถามว่าเทพเอาความรู้ต่างๆ แบบนี้มาจากไหน เขามักบอกว่า
มาจากการค้นคว้าจากหนังสือสิ่งรอบข้างรอบตัว ผสมผสานความคิด
ประสบการณ์จากการลงมือทำ

เทพใช้ชีวิตอยู่บนหลักการ ทำมาหากิน ให้พอมีพอกิน ไม่ต้อง
ทะเลาะทะเลยน พอประมาณในการดำเนินชีวิต รู้จักการใช้จ่าย ไม่ฟุ่มเฟือย

“ชาวบ้านแบบผมความรู้ไม่เก่งครับ เก่งแต่ทำด้วยความจริงใจ เพราะ
เราเป็นลูกทุ่งอยู่กับชาวบ้าน อยู่แบบใจถึงใจกันคำว่าสวมหน้ากากพูดอย่างนั้น
อย่างนี้สุดท้ายอาจไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่ของเรานี้ชนกันเลย”

เขาบอกว่าในหน้าที่นี้มีความสุขมากที่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้ชาวบ้าน

“อะไรที่ไม่เป็นธรรมนี้ผมจะไม่ยอม ผมกล้าชนไม่ว่าใคร และทำจริง
จนชาวบ้านยอมรับ เพราะเราอยากจะทำให้หมู่บ้านของเราเข้มแข็ง ทุกวันนี้
ผมภูมิใจที่ชาวบ้านยอมรับจากเดิมที่เป็นคนเกรง ไม่เอาไหน เมาเหมือนหมา
จนเพื่อนโยนใส่รถไม่รู้ไปไหน”

การเปลี่ยนคนที่ใช้ชีวิตลำบากมาเป็นคนใหม่จนคนยอมรับได้
เทพเข้าใจดีเพราะผ่านมาด้วยตนเอง คนที่มีอดีตชีวิตเหมือนเทพหลายคน
ในหมู่บ้าน เมื่อมาร่วมโครงการฯ ก็เปลี่ยนชีวิตให้ดีขึ้นอีกหลายคนเช่น
เดียวกัน

หลายคนฟังเขาแล้วยอมเลิกเหล้าได้เด็ดขาด เปลี่ยนแปลงตัวเอง
หันมาปลูกผักเลี้ยงปลา

“เพราะการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทุกวันนี้
ครอบครัวผมซื้อแต่เนื้อหมูอย่างเดียว จะกินผัก ปลา ไข่ เบ็ด ผมก็มีแล้ว
ที่ต้องเสียอยู่ตอนนี้ก็คงเป็นค่าเรียนลูกครับ ลูกผมมี 3 คน คนเล็กยังอยู่
อนุบาล คนกลางอยู่ ม.4 คนโต เข้ามหาวิทยาลัยปี 1”

หลังเทพมาทำกิจกรรมให้ชุมชน ชาวบ้านชื่นชอบในตัวเขา
จึงสนับสนุนให้ลงสมัครสมาชิก อบต. เขาแพ้คู่แข่งไป 7 เสียงเท่านั้น

“ผมทำงานของผมไป ไม่จำเป็นต้องไปไขว่คว้าอะไรมากมาย เพราะ
ผมก็มีตำแหน่งมากมายอยู่แล้ว ตำแหน่งผมมันเต็ม จนคิดว่าน่าจะให้ไปอยู่

กับคนอื่นบ้างไม่ได้ติดอยู่กับผมคนเดียว ที่ผมทำก็เพราะความสุข ไม่ได้สนใจ การเมือง ตำแหน่งจะต้องไปอยู่กับคนต่างๆ ในชุมชน ที่แบ่งงานกันทำครับ จึงจะถือว่าเก่ง ไม่ใช่ผูกติดอยู่กับคนๆ เดียว”

กระนั้นสมัยหน้านี้เขาคิดว่าจะลงสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้าน ตามความ คาดหวังของชาวบ้าน

“ผมได้สร้างคุณค่าตัวเองจากคนที่ไม่ได้รับการยอมรับ กระทั่งคน ยอมรับก็ภูมิใจตรงนี้อยู่แล้ว จากนายรุ่งรุ่งผมก็สามารถเปลี่ยนตัวเองมาดูแล ครอบครัว ดูแลชาวบ้านได้ภูมิใจว่าที่เกิดมาชาตินี้ได้ตอบแทนชุมชนของ ผมแล้ว”

ด้านชีวิตส่วนตัว เขาบอกว่ามีความสุขกับครอบครัว เขาภูมิใจที่มี ภรรยาแสนดีให้โอกาสกับเขาเต็มที่ในการทำงานรับใช้ชาวบ้าน

“อาจจะกล่าวได้ว่า เธอมีส่วนสำคัญที่มาเปลี่ยนแปลงชีวิตผมให้เดิน มาสู่ทางที่ถูกต้อง ก็ถือว่าเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งทำให้ผมเองบริหารเวลาทั้งดูแล ครอบครัว และงานชุมชนให้เหมาะสมเหมือนกัน ไม่ให้บกพร่อง”

จากนายรุ่งรุ่ง ที่คนทนดูไม่ได้ที่นอนสลบไสลด้วยความเมา ทุกวันนี้ มีแต่คนเข้ามาถามทักทาย ไปไหนมีคนตีฝ่ากของกลับบ้านเต็มรถ มีคนชวน กินกาแฟเป็นความภูมิใจของเทพที่ได้มากกว่าเงินทอง

กมลพรรณ หวานอม เลขากลุ่มฯ เล่าว่า คนที่บ้านพัฒนาแต่ก่อน เราก็อ่าน “หยาม” (อ่านตามฤดูกาล) พอปัจจุบันมาทำนาปรัง ก็เปลี่ยน ไปมาก อย่างปูนาก็หากินไม่ได้

“นำเทพชวนมาทำโครงการนี้ ตอนนั้นก็ยังเรียนที่ราชภัฏนครฯ ในสาขา คอมพิวเตอร์ ในหมู่บ้าน คนรุ่นนี้ คนอื่นเขาไม่มีเวลาก็เลยมาช่วยหมู่บ้านดู เพื่อได้มีประสบการณ์ พอลองมาทำดู เราก็ใช้ความรู้ทางคอมพิวเตอร์มาช่วย ชาวบ้าน อย่างเช่นการค้นหาข้อมูลต่างๆ ด้วยกูเกิ้ล เช่น การทำนา การทำ ปุ๋ยหมัก ว่ายุคก่อนกับสมัยใหม่เป็นอย่างไร ก็ได้วิธีที่ผสมผสานมาเสนอ ในที่ประชุม” ●

รื้อมะขาม-งานสุขภาพบางไทร

“คนแต่ก่อนชาวบ้านเราก็อยู่กันปกติ กระทั่งว่าสารเคมี
สิ่งแปลกปลอมเข้ามาเยอะ ปลาที่เคยกินตามธรรมชาติในคลอง
ก็ไม่ได้กิน เราก็เลยมาทำโครงการนี้”

ชุมชนที่กำลังถูกกล่าวถึงนี่คือหมู่ที่ 2 บ้านบางไทร ตำบลคลองน้อย
อำเภอปากพะนึ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช

คนที่มาเล่าประเด็นนี้ สุวิทย์ สุขศรีนวล คณะทำงานโครงการ
ร่วมอนุรักษ์คลองบางไทร ล้อมรั้วด้วยใจ ถักทอสวนสายใยด้วยภูมิปัญญา
นำพาสุขภาพะชุมชน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม/โครงการ

- เพื่อให้ชุมชนบ้านบางไทรหมู่ที่ 2 มีรื้อมะขามสร้างสุขภาพ และ
สวนสุขภาพภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ชุมชนร่วมสร้างเอง และคน
ในชุมชนรู้จักใช้ภูมิปัญญาและการแพทย์พื้นบ้านในการจัดการ
ดูแลสุขภาพ และสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน
- เพื่อให้ชาวบางไทรร่วมอนุรักษ์สายน้ำ การละเล่นพื้นบ้านทางน้ำ
และสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่น
- เพื่อให้คลองบ้านบางไทรมีความสมบูรณ์และความมั่นคงทาง
ด้านอาหาร

“สิ่งที่เกิดขึ้นจากโครงการฯ ที่เห็นได้ชัดอันดับแรกๆ คือเราได้เกิดรูปแบบใหม่ในการประชุมของหมู่บ้าน เมื่อก่อนจะมีประชุมกลางวันเท่านั้น แต่เรามองเห็นแล้วว่าการประชุมกลางวันกระทบภารกิจการทำงาน คนก็ไม่ค่อยมากัน จึงนัดประชุมกันหัวค่ำและเกิดการประชุมกลางคืน”

ที่ประชุมมีความคิด ชักชวนชาวบ้านให้มองเห็นคุณค่าของพืชผักที่อยู่ข้างบ้านแทนที่จะรอซื้อจากรถเร็วตามกระแสนิยม ครัวชุมชนที่พึ่งรถเร่ นอกจากจะเสียเงินแล้ว ยังเสียสุขภาพอีกด้วย แนวคิดดังกล่าวนำมาสู่การส่งเสริมรัฐกินได้ เน้นรูปแบบเฉพาะของคนถิ่นนี้คือ “รั้วช่อม้านหลังและมะขามด้านหน้า”

ก่อนเกิดโครงการคนนิยมปลูกต้นไม้ทำรั้วบ้าน แต่มักเน้นความสวยงาม เขากลับมองว่า ไม้ดอกและไม้ประดับเป็นความสวยงามด้านจิตใจ แต่รัฐกินได้เป็นรั้วส่งเสริมสุขภาพ

“ตอนนี้ชาวบ้านดีใจที่ได้ออกมาขึ้นหน้าบ้านเก็บยอดมะขาม ส่วนชะอมก็เป็นอาหารได้หลายชนิดและมีหนามแหลมเอาไว้ป้องกันการบุกรุกของผู้ไม่หวังดีที่จะแอบเข้าด้านหลัง อันนี้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ”

สุวิทย์ เล่าว่าสำหรับมะขามเป็นสมุนไพรชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับคนในอดีต

“เป็นพืชที่อยู่คู่ชุมชนตอนที่ผมเด็กๆ ผมก็หามะขาม ทั้งฝักและยอดนำไปปรุงอาหาร ประโยชน์อื่นของมันก็หลากหลาย อย่างคนเป็นหวัดเอาใบมะขามมาต้มกับหัวหอม”

ตำนานปากพ่องเรื่องของการโสะไข่ รักษาอาการไข้หวัด ตัวร้อน ภาวะร้อนใน ให้ใช้มะขาม หัวหอม ต้มรวมกันแล้วเอาน้ำอุ่นๆ ที่ได้มารดหัวทำให้ไข้ลดลงในเวลาอันรวดเร็ว

มะขามยังเป็นไม้มงคลเพราะมีความเชื่อว่าใครปลูกมะขามก็จะเป็นที่ “เกรงขาม” ของคนอื่น ขณะที่กระแสสุขภาพยุคปัจจุบันพบว่าความเปรี้ยวในมะขามสามารถชะล้างอนุมูลอิสระต่างๆ ได้

มะขามเป็นพืชที่ยังตัดยอดอ่อนมากินมันก็จะยิ่งแตกยอดออกมาเรื่อยๆ

“ชุมชนเราปลูกมะขามเป็นรั้วหน้าบ้านเพื่อให้มันสอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิม”

หลังขับเคลื่อนโครงการฯ ในชุมชนจึงมีรั้วมะขาม 30 กว่าหลังคาเรือนเป็นแนวยาวไปตามถนนในหมู่บ้าน

ในการดำเนินงาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ติดตามประเมินผลการจัดทำรั้วมะขาม ชะอม และไม้ประดับ ไม้กินได้ของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการเพื่อร่วมคัดเลือกจัดทำเกียรติบัตรแก่ผู้เข้าร่วมโครงการดีเด่นจำนวน 10 หลัง ประเภทบ้านรั้วสวยงาม รั้วความคิดสร้างสรรค์ และรั้วประหยัด

จากการสำรวจ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีการใช้รั้วมะขามปลูกหน้าบ้านเป็นแนวสูง สวยงาม หนา ร่ม ตัดเป็นระเบียบ บางบ้านจัดทำตัดแต่งสวนหน้าบ้านในรูปแบบต่างๆ

สุวิทย์ ซึ่งในอีกบทบาทของเขาคือนายหนึ่งตะลุงเล่าว่า หลังจากได้รับสุขภาพแบบคนบางโทร แล้วมาคิดทำลานสุขภาพประจำชุมชน ที่ดินที่ใช้เป็นสถานที่จัดทำสวนภูมิปัญญานี้ได้รับบริจาค น.ส.เสาวนีย์ ศรีดำ สมาชิก อบต.บ้านบางโทร เป็นพื้นที่ขนาด 4x10 เมตร จัดการเอากรวดมาโรยเป็นทางทำให้คนนวดฝ่าเท้า จัดทำอุปกรณ์ออกกำลังกาย เช่น ราวเดี่ยวราวคู่ มีราวกระบอกไม้ไผ่ที่เรียกว่า “กระบอกเวียน”

ที่ลานแห่งนี้ยังรวบรวมภูมิปัญญาชุมชน ไม่ว่าจะสมุนไพร เครื่องมือเครื่องใช้คนรุ่นก่อน เช่น เครื่องมือการจับสัตว์น้ำ สุ่ม แห กระด้ง และเจีย ซึ่งกำลังสูญหายไปแล้วมาจัดแสดงเรียกว่า “สวนภูมิปัญญา” ยังใช้เป็นพื้นที่ออกกำลังกาย ให้คนได้มาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนถ่ายทอดภูมิปัญญาต่างๆ เช่น การสานหมากจาก (เครื่องมือตักน้ำทำด้วยใบจาก) ร้องเพลงบอก และหนังตะลุงสด

“เราจัดกิจกรรมแข่งสวดหมากจากให้เด็กได้เรียนรู้ภูมิปัญญา เราจะต่อยอดอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านการละเล่น ตอนนี้มีเพลงบอกโนรา อยู่ในหมู่บ้าน พร้อมแสดงให้เห็นคนในชุมชนได้ดูในประเพณีสำคัญต่างๆ”

สุวิทย์เล่าว่า สิ่งที่เกิดขึ้นหลังดำเนินโครงการฯ อย่างเป็นรูปธรรมคือสามารถสร้างบ้านต้นแบบด้านสุขภาพ ที่มีองค์ประกอบคือ

- สุขภาวะทางกาย มีริ้วสุขภาพ มีการปลูกผักเอาไว้กิน มีการทำลานบ้านสะอาด แข่งขันกันทำความสะอาดหน้าบ้าน เกิดกระแสในชุมชนว่าบ้านไหนที่ริ้วสวย โดยตัดต้นมะขามให้เป็นรูปร่างต่างๆ
- สุขภาวะทางปัญญา คือ เขาได้เอาภูมิปัญญาชุมชนมาให้ลูกหลานได้ดู แล้วเกิดความสุข
- สุขภาวะทางจิตวิญญาณ เพื่อนบ้านยอมรับความสามารถของคนที่ทำตามแนวทางโครงการฯ เกิดการยอมรับ มีความภาคภูมิใจ
- สุขภาพองค์รวม สามารถทำให้คนในชุมชนลดบุหรี่ปริศการพนัน และเกิดความสามัคคี จากที่เคยแตกแยกในการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่น

สุธรรม แก้วประดิษฐ์ ที่เลี้ยงโครงการเล่าถึงการขับเคลื่อน โครงการว่าหมู่บ้านบางไทรในอดีต เป็นคลองบางไทรซึ่งเป็นคลองประจำหมู่บ้าน มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำสะอาด มีป่าชุมชน ครั้นยุคประปาเข้ามาถึงคนกลับมองคลองเป็นที่ใส่ขยะ ปลาในคลองนำมากินไม่ได้ คนจึงหันมาซื้อกับข้าวสำเร็จรูป

ในประชาชนส่วนใหญ่พบสารพิษตกค้างอยู่ในเลือด ทำให้ต้องหันมาอนุรักษ์คลองบางไทร

กิจกรรมจากโครงการร่วมอนุรักษ์คลองบางไทร ล้อมรั้วด้วยใจ ถักทอสวนสายใยด้วยภูมิปัญญา นำพาสุขภาวะชุมชน กิจกรรมหนึ่งมีการใช้เด็กนักเรียนจำนวน 30 คน ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน คือ นายสุวิทย์ สุขศรีนวล ร่วมกันสำรวจคลองบางไทรโดยการตรวจตราบันทึกภาพในคลอง และนำมาอภิปรายที่ศาลาบางไทร เปรียบเทียบคลองในปัจจุบันกับในอดีต พบว่า

- คลองตลอดแนว 4 กิโลเมตรที่เดินเข้าไปถึง เต็มไปด้วยผักบุ้ง ผักกะเฉด และวัชพืชขึ้นคลุมรกมาก
- น้ำแห่งขอดคลองเป็นช่วงๆ บางช่วงมีน้ำใส เห็นปลาเล็ก เช่น ปลาโทง ปลากระกะตี ลูกครอกปลา สัตว์เล็กๆ ในคลอง เช่น แมงเข้

- มีซากต้นไม้ ขวดแก้ว วัสดุอื่นๆ บริเวณข้างคลอง ริมคลอง ที่อาจเกิดอันตรายได้
- ปลาชะโดมีในคลองมาก ซึ่งไปไล่กินปลาเล็กๆ หหมด
- การลอกคูคลองต้องทำต่อเนื่องและไม่ใช้เครื่องจักร เพราะทำลาย ริมคลอง
- ควรใช้กิจกรรมลอกคูคลองให้เป็นกิจกรรมในการบำเพ็ญประโยชน์ ของกลุ่มจิตอาสาในหมู่บ้าน และควรเข้าแผนพัฒนาหมู่บ้านไว้ ต่อเนื่อง

เวทีต่อมา ผู้สูงอายุในบ้านบางไทรร่วมอภิปรายประเด็นการร่วมกัน อนุรักษ์และดูแลสายน้ำลำคลองบางไทร ผลักดันให้เกิดข้อกติกาในการร่วมกันดูแลลำคลอง การรักษาพันธุ์ปลา สัตว์น้ำ ไม้้ำ ให้คงอยู่เป็นแหล่งอาหาร แก่รุ่นลูก การสืบสานพิธีกรรมทางน้ำ การรื้อฟื้นละเล่นทางน้ำที่เป็นความ สนุกสนานสามัคคีของคนในหมู่บ้าน

ครั้งนั้น **นายประสิทธิ์ นาคแก้ว และนายอุดร สมาชิก อบต.** เป็นผู้ให้ข้อมูล และร่วมกันอภิปรายปัญหา และแนวทางการดูแล โดยมองว่า สภาพปัญหาคลองแห่งนี้เกิดจาก

1. การทำนาปรัง (ข้าวสั้น) ปีละ 2-3 ครั้ง ของครัวเรือนต่างๆ จำนวน 15 ครัวเรือน มีจำนวนที่นาประมาณ 200 ไร่ ต้องสูบน้ำจากคลอง บางไทรเข้าคูลนา
2. การจัดตั้งฝายเหมือนกั้นน้ำเค็มของกรมชลประทาน เพื่อแก้ปัญหา น้ำเค็มหนุน ทำให้ผักบุง ผักกะเจด หล้าริมคลองขึ้นชุกชุม ไม่ตายเน่า โดยธรรมชาติเดิมแต่ก่อนจะตายเมื่อน้ำเค็มขึ้น
3. สภาพภูมิอากาศทั่วประเทศแห้งแล้งต่อเนื่องยาวนานเกิน 8 เดือน ซึ่งทำให้ขาดน้ำในลำคลอง

จากผลดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ อาชีพที่เคยรับจ้าง เช่น เรือจ้างหาปลาเร่ขาย พายเรือเร่ขายผักบุงสมัยก่อนหายไป

คลองที่เคยอุดมด้วยปลาสองน้ำเช่น ปลาสาวย ปลากด ปลาตะพง ปูดำ กุ้งก้ามกรามแม่น้ำหายไป ปลาน้ำจืดพันธุ์ต่างๆ หายไป ความอุดม สมบูรณ์แหล่งอาหารลดลง

คนมีวิถีอาชีพออกทำงานนอกบ้าน การใช้แรงงานในหมู่บ้านลดลง เพราะไม่สร้างรายได้ ทำให้ขาดแรงงานในการร่วมกันดูแลบ้าน ดูแลคลอง ประเพณีการลงแขกหายไป ต่างคนต่างทำ บ้านใครบ้านมัน

4. วิถีชีวิต ประเพณีการละเล่นในคลองสายน้ำสมัยก่อน เช่น การตีโป่งแข่งกัน การแข่งกระโดดน้ำ การติดกุง การช้อนปลา สุ่มปลาไม่มีให้เห็น การขอขมาลาโทษพระแม่คงคาหายไป คงเหลือประเพณีลอยกระทง ซึ่งยังจัดอยู่ในปัจจุบัน แต่คนมักนิยมไปเที่ยวที่อื่น ทำให้บรรยากาศเงียบเหงา

การจัดการรื้อฟื้น มีแนวทางให้กิจกรรมลงแขกลอกคูคลองเป็นกิจกรรมประจำปี เดือนแปด หรือเดือนสิบเอ็ด และจัดการแข่งขันกีฬาสามัคคีประจำปีเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและประสานสามัคคีชุมชน

“เราจึงมาพูดถึงคลองถึงสายน้ำ พูดถึงการลงแขกที่บางไทร ซึ่งไม่ได้หมายถึงการลงแขกเกี่ยวข้าว แต่ลงแขกให้คนในชุมชนมาช่วยกันลอกคลอง หลังลอกคลองก็มีการปล่อยปลา”

ที่ประชุมมีความเห็นร่วมว่าควรจะลอกคลองบริเวณหน้าวัดกลางยาว ตลอดไปถึงสวนภูมิปัญญา โดยแบ่งเป็นกลุ่มบ้านประมาณ 4-5 กลุ่มและมีการตรวจเพื่อประกวด และดึงเด็กมาช่วยตรวจสภาพน้ำ

เยาวชนและนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการโครงการ ร่วมอนุรักษ์คลองโดยการตรวจสภาพคลอง วางแผนการจัดการอนุรักษ์ทำกิจกรรมลอกคูคลองอย่างต่อเนื่อง เช่น แผนการประชุมและตรวจตราสายน้ำ การเฝ้าระวังการทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ การให้ความรู้และการขยายเครือข่ายเยาวชน

รักษ์คลองบางไทร เกิด “กลุ่มคนรักษ์คลองบางไทร” ร่วมอนุรักษ์คลองบางไทรต่อเนื่อง

ชาวบางไทรลงแขกลอกคลองบางไทรบริเวณหน้าวัดกลางระยะทาง 20 เมตร ชาวบางไทรร่วมกันปล่อยพันธุ์ปลาน้ำจืด ที่ได้รับสนับสนุนจากโครงการและจากชาวบ้าน ที่จับปลาพันธุ์แปลกๆ ได้มาเช่น ปลาหมอช้างเหยียบ ปลาสลิค ปลาเสือ จำนวนกว่า 1,000 ตัว โดยเป็นปลาเล็ก เช่น ปลาแรด ปลาดุก ปลาหมอ จำนวน 1,000 ตัว จากโครงการ และปลาใหญ่ เช่น แม่ปลา จากที่ชาวบ้านนำมาบริจาคเพื่อเป็นการรักษาพันธุ์ปลาให้มีอยู่ในคลองบางไทร โดยมีเด็กในบางไทรร่วมกิจกรรมปล่อยปลาร่วมกับผู้ใหญ่ ให้เป็นแหล่งอาหาร แก่ลูกหลานสืบไป

ขณะที่กลุ่มสตรีในชุมชนมาช่วยกันก็ทำกับข้าวเลี้ยงกันริมคลองบรรยากาศสนุกสนานเป็นกันเอง

กิจกรรมอนุรักษ์คลองบางไทร นำความเกี่ยวโยงของกิจกรรมหลากหลายกับคนกลุ่มต่างๆ ตั้งแต่เด็กถึงคนแก่

“ในการมาทำเรื่องนี้ ได้โอกาสเรื่องอื่น อย่างคนแก่เขาจะว่าเพลงบอก ส่วนเด็กก็มาสืบสานศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้น”

กิจกรรมแรลลี่ครอบครัว ทัวร์คลองบางไทร เป็นการเอาครอบครัว พ่อแม่ลูกมาปรองดอง สมานฉันท์ ผ่านกิจกรรมกีฬา เพื่ออนุรักษ์คลองบางไทร และสร้างสามัคคีภายในชุมชน จัดกิจกรรมที่สวนภูมิปัญญา มีการเล่านิทาน การหัดร้องเพลงกล่อมเด็กและประกวด การเล่านิทานและการร้องเพลงบอก และการละเล่นของเด็ก เช่น ก่้าอืดนตรี การเล่นหมากขุมรายครอบครัว

มีความพยายามที่จะรื้อฟื้น การละเล่นกับสายน้ำที่เป็นแบบโบราณ เช่น พายเรือแข่ง ว่ายน้ำจับเบ็ด มวยทะเล ดิดกุง ตีโป่ง พายเรือหัวบอด ท้ายใบ เป็นต้น

“อย่างไรก็ตาม ไม่สามารถทำกิจกรรมที่วางแผนเอาไว้ได้ตลอด เพราะคลองแห้งเสียส่วนหนึ่ง” เขาเล่า สิ่งที่ได้มากที่สุด เขาเห็นว่าเกิดการเมืองเชิงสมานฉันท์ เพราะก่อนหน้านี้มีความแตกแยกระหว่างคนสองกลุ่ม

“สาयน์ามีคุณค่ามากขึ้น มีแหล่งอาหารกลับมา ทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะพฤติกรรมของคนที่เปลี่ยนแปลงในชุมชน สวนภูมิปัญญาสร้างสุข หัวใจคนบางไท่ เกิดจากความรักความเชื่อ ความสามัคคี” สุธรรมเล่าและว่าผลสรุปการดำเนินโครงการนี้คือ

1. คนในหมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ที่ดี สามัคคีกลมเกลียวมากขึ้น ลดความขัดแย้งทางการเมืองท้องถิ่นในอดีต ผู้นำในชุมชนมีการพบปะกันตามแผนการประชุมอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการปรึกษาเรื่องการวางแผนพัฒนาให้เป็นชุมชนน่าอยู่ แบบไม่เป็นทางการมากขึ้น

2. สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ได้แก่ ครัวเรือนมีรั้วสวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย มีรั้วมะขาม ชะอม โมก และเข็ม ปลูกเป็นรั้วหน้าบ้านเพิ่มขึ้นจากก่อนทำโครงการร้อยละ 50

3. เกิดสวนสุขภาพที่ชุมชนร่วมคิดร่วมทำ 1 แห่ง คือ สวนภูมิปัญญาบ้านบางไทร ที่เป็นทั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านและจุดประสานงานโครงการเพื่อชุมชน ซึ่งเกิดจากความร่วมมือร่วมใจ การเสียสละ เช่น ที่ดินในการใช้สถานที่ แรงกาย แรงคิดจากช่างไม้ลูกมือจากหนุ่มๆ ในหมู่บ้าน ในการช่วยกันทำงานฝีมือช่างในโครงการ รวบรวมเครื่องมือจักรสานที่เคยใช้ทำมาหากินในอดีต ได้จัดเก็บตกแต่งศาลาภูมิปัญญา โดยมีนายสุวิทย์ สุขศรีนวล เป็นผู้รวบรวมด้านข้อมูลประกอบ

4. เกิดกลไกที่ดีด้านวิธีการชุมชนและประชุม โดยใช้เวทีประชุมชาวบ้านทุกเดือน ในการสื่อสาร บอกเรื่องราว นัดแนะการมาพบปะประชุม และมีเวทีสภาผู้นำทุกเดือน ทำให้มีการพัฒนาด้านความคิด การประสานงาน และการจัดการที่ดีขึ้น

5. เกิดความรู้ในการพัฒนา ชาวบ้านรู้ว่าความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจและความมุ่งมั่นของชาวบ้านเอง ไม่ใช่คำสั่งที่มาจากหน่วยงานของรัฐ

สุธรรมมองว่า การพัฒนาที่ดีต้องมีความต่อเนื่องเข้มข้น ทำต่อเนื่องแบบกัดไม่ปล่อย มีผู้นำที่เอาจริงเอาจัง โปร่งใส และรู้เข้าใจแนวคิดจึงจะเกิดองค์ความรู้ ด้านแนวคิดการพัฒนาภายใต้เศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน และตระหนักในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างมั่นคง ●

ผักเกาะกลางถนน

“เอาคนไม่ร่วมมือมาเป็นพวกให้ได้ก่อน”

เป็นกลวิธีสร้างความร่วมมือของชุมชนในแบบฉบับของ **จิตติพร เรืองทอง** ผู้รับผิดชอบโครงการสืบสุขร่วมใจทำบ้านนำอยู่ถึงแวดล้อมสะอาดปราศจากโรค ในปี 2556 เมื่อมาถึงปี 2557 โครงการนี้ต่อยอดในนามโครงการสืบสุขร่วมใจสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนแห่งนี้มีสมาชิกราว 239 ครัวเรือน อยู่ในเขตเทศบาลเมืองปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้คนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างและทำประมงพื้นที่ติดปากน้ำปากพอง มีปรากฏการณ์ตามธรรมชาติระดับน้ำขึ้นน้ำลงโดยไม่อาจคาดเดา บางเวลาน้ำได้พัดพาขยะเข้ามาใต้ถุนบ้าน และพัดลงคลองในอีกช่วงหนึ่ง ขณะที่ชาวบ้านมักทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน

การทำโครงการระยะแรก จึงมุ่งสร้างจิตสำนึกให้คนไม่ทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน ส่งเสริมการคัดแยกขยะ เพราะนอกจากช่วยสิ่งแวดล้อมแล้วยังเป็นการสร้างรายได้ มีการดำเนินการจัดตั้งธนาคารขยะ รับซื้อขวดน้ำ ขวดแก้ว เหล็ก กระดาษ ฯลฯ ทุกวันที่ 5 ของเดือน

ขยะประเภทถุงขนม ถุงน้ำยาปรับผ้านุ่ม ถุงผงซักฟอก สร้างมูลค่าเพิ่มโดยรวมกลุ่มคนมาทำเป็นสิ่งของประดิษฐ์ ประกอบด้วย กำพริก (เหรียญโปรยทาน) ดอกไม้ที่ทำจากถุงพลาสติกหลายรูปแบบ กระเช้าชั้นหมากทำจากไฟตองที่ใช่แล้ว กระปุกออมสินทำจากไม้ไผ่ ดอกไม้และตะกร้าที่สานจากเชือกมัดของ

ขณะที่ขายไม่ได้ โดยเฉพาะเศษอาหารเหลือทิ้ง นำมาใส่ถังรวมทำ น้ำหมักไว้ใช้ร่วมกัน ทำคู่นานไปกับการส่งเสริมชาวบ้านมาปลูกผักกินเอง ลดรายจ่ายในครัวเรือน

ด้วยความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่แตกต่างกัน และส่วนใหญ่อาชีพ รับจ้าง คนจึงไม่มีเวลา ที่ผ่านมามากไม่จำเป็นจริงๆ พวกเขาจะไม่มาร่วมกิจกรรมใดๆ ของชุมชน ครั้นมาทำโครงการฯ กับ สสส. พบว่ามีความร่วมมือ ร่วมมือเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน หลายคนยอมสละเวลาสูญเสียค่าแรงที่ต้องหายไปในวันนั้นเพื่อมาร่วมกิจกรรม

ชาวสินสืบลุขมีโอกาสรับรู้ปัญหาซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน มากขึ้น

หลังขับเคลื่อนโครงการฯ ปีแรกเป็นต้นมาคนในชุมชนมีความสุข เพิ่มขึ้น เปลี่ยนชุมชนที่ระเกะระกะไปด้วยเศษขยะ กลายมาเป็นชุมชน สะอาดตา สบายใจ

“การคัดแยกรับซื้อขยะ ทำให้เราได้ขยะบางส่วนมาแปรรูปเป็น
สินค้าชุมชนวางจำหน่ายอย่างเช่นเปลือกขนมซองเอามาห่อเหรียญกำพริก
ใช้สำหรับโปรยทานแจกจ่ายในงานบุญต่างๆ ได้รับความนิยมนมาก” **อรลักษณ์
พรหมชาติ** คณะทำงานเล่าถึงผลคืบหน้าในปีที่ 2

ห่อเหรียญกำพริกตามท้องตลาดทั่วไป มักใช้รีบบิ้นห่อมีราคาแพง
เมื่อทำจากวัสดุเหลือใช้ สามารถขายราคาสูงกว่า โดยเงินเหรียญบาทจำนวน
100 ชิ้น ขายในราคา 150 บาท

“หักลบแล้วในจำนวน 100 ชิ้น คนทำได้ค่าห่อ 50 บาท เป็นการ
สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน” **จิตติพร** เล่าต่อ ทุกวันนี้การห่อเหรียญกำพริก
กลายเป็นอาชีพเสริม ในช่วงหัวค่ำเสร็จจากงานรับจ้าง ชาวบ้านก็มานั่งทำ
ก่อนนอน หรือระหว่างนั่งดูทีวี การห่อกำพริก 100 เหรียญใช้เวลาราว 3 ชั่วโมง
หรือเร็วกว่านั้น ขึ้นอยู่กับความชำนาญ หลายคนหารายได้ง่ายๆ อย่างนี้คืนละ
100 บาท

กำพริกกลายเป็นสินค้าขายดี ที่มีกระแสขายตามงานบวช งานศพ
ร้านขายสังฆทานและร้านขายโถงในจังหวัดนครศรีธรรมราช

เนื่องจากเธอทำงานร่วมกับโรงเรียน ก็ไปชวนเด็กนักเรียนมาฝึกทำ
เช่นเดียวกับกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่กับบ้าน ได้รับการสนับสนุนแปรรูปขยะเป็น
ผลิตภัณฑ์ชุมชนหลายรายการ โดยสินค้าทั้งหมดทางโครงการฯ พร้อมรับซื้อ
เพื่อนำไปจำหน่ายให้อีกทอดหนึ่ง

สินค้าเหล่านี้ ทางโครงการฯ มักขายให้กับคนที่มาดูงานชุมชนซื้อเป็น
ของฝากและยังผลิตเป็นของขวัญในกิจกรรมต่างๆ ของเทศบาล

การแปรรูปขยะยังพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ โดยในแต่ละเดือนจะมีวิทยากร
มาอบรมให้กลุ่ม นอกจากสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ยังทำให้ผู้สูงอายุกับ
เด็กมีความผูกพันกันในครอบครัว เพราะกิจกรรมดังกล่าวสร้างโอกาสของ
การพูดคุยทำงานร่วมกันมากขึ้น

ด้านขยะที่ไม่สามารถแปรรูป นอกจากการส่งเสริมการทำน้ำหมัก
ดำเนินการไปพร้อมสวนผัก เนื่องจากเป็นชุมชนพื้นที่ใช้สอยน้อย จึงประยุกต์
เกาะกลางถนน ข้างถนน และริมถนนซอยมาปลูกผักและสมุนไพร

ที่ดินรอบชุมชนว่างเปล่ามีการปลูกตะไคร้ กะเพรา กระจับปี่ โหระพา ร่วมกับโรงเรียนเทศบาล 5 (เทศบาลวัดคงคาสวัสดิ์) ธรรมรงค์ให้นักเรียนปลูกผักในโรงเรียน ใช้น้ำหมักจากขยะไปรดเป็นปุ๋ย ช่วยนักเรียนได้บริโภคผัก ลดค่าใช้จ่ายอาหารกลางวัน สร้างนิสัยเก็บออมในลักษณะธนาคารผักแลกไข่ และย้งนำผักมาจำหน่ายที่ศูนย์เรียนรู้และธนาคารขยะร่วมกับกลุ่มชาวบ้าน

“การปลูกผักของชาวบ้านทั่วไป ยึดเอาความกว้างหน้าบ้านตัวเอง เป็นเกณฑ์ของแปลงผัก แต่ว่าที่ปลูกกันก็ไม่ได้ขาย ใครจะมาขอไปกินก็ ย่อมได้ อย่างตะไคร้มาขอเอากับคนปลูกได้เลย ขนาดบางคนมาขอเยาะๆ ไปทำพุงปลาแห้งเขาก็ให้กันนะ” **อรลักษณ์**ว่า นอกจากนี้ได้ถนนสีเขียว สดชื่น งามตากว่าเดิม ยังเป็นถนนกินได้ กระตุ้นให้ชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่หันมาทำตาม

คนขยันปลูกได้กินได้ใช้แต่เปิดโอกาสให้คนขี้เกียจลงมือทำเอง มาแบ่งผลิตผลกินได้ เป็นการสร้างสังคมของการแบ่งปัน ความรัก ความเข้าใจ ผูกพัน ช่วยเหลือเกื้อกูลมีน้ำใจมากขึ้น

ปาลิรัตน์ แก้วประดิษฐ์ พี่เลี้ยงโครงการฯ เล่าว่า เมื่อเทียบในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ชุมชนลีนีสืบสุขได้เปลี่ยนไปผิดหูผิดตา

จากที่ใครผ่านไปตรงนั้นเคยเห็นถนนที่เคยเต็มไปด้วยขยะ ตอนนั้นถนนเป็นแปลงผัก พื้นถนนคอนกรีตดูเกลี้ยงเกลาถึงขยะไม่ล้นออกมาจนพ่นพ่าน อูจาดตา เมื่อความสกปรกหายไป โรคที่เกี่ยวข้องจากยุง หรือระบบทางเดินอาหารที่พบมากก็หายไปโดยอัตโนมัติ

การมาทำกิจกรรมโครงการฯ นี้ เธอมองว่าในปีแรกดูเหมือนเป็นลักษณะผู้รับผิดชอบต้อนรับคนมาร่วมอยู่ส่วนหนึ่ง แต่ในปีที่ 2 ได้เห็นทุกคนมาร่วมมืออย่างแท้จริง

“อย่างการเปลี่ยนขยะมาเป็นผลิตภัณฑ์ พวกเขาก็มีความชำนาญ และทำแล้ว สามารถพัฒนาชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งนายพล เจริญศรี มาเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์จากขยะ นอกจากนั้นคณะทำงานหลายคนก็เป็นวิทยากรที่ไปแสดงให้ชาวบ้านถึงวิธีการทำของเหล่านี้ได้”

เธอสรุปว่าการจัดการขยะของชุมชนลึบสุข มีกระบวนการที่ชัดเจน เช่น งานประเพณีต่างๆ มีการเอาถังไปรองรับเศษอาหาร เอาไปเลี้ยงปลาหรือทำน้ำหมัก กระทั่งของที่ไม้ถูกต้องอย่างไร ผ่านการเล่นแล้วมีการรับซื้อนำมาประดิษฐ์เป็นของสวยงามได้

เทศบาลเมืองปากพองเห็นความสำคัญของการคัดแยกขยะของชุมชนลึบสุข จึงสนับสนุนกรงเหล็กเป็นคอกขยะมาวางในชุมชนแบบถาวร เพื่อเป็นแบบอย่างรณรงค์ให้ชุมชนอื่นคัดแยกขยะและทำธนาคารขยะ

จากที่ลดขยะเทศบาลเคยเก็บขยะรายวัน ปัจจุบันรถมาเก็บเพียง 3-4 วันต่อสัปดาห์ก็ถือว่าเพียงพอ ผลจากการคัดแยกจนขยะมีน้อย การลดขยะจากครัวเรือน ช่วยทำให้บ่อฝังกลบของเทศบาลเต็มช้าลงกว่าเดิม

“คิดว่าขยะลดลงไปจากชุมชนมากจริงๆ แต่ก่อนเรารับซื้อขยะ ไปส่งขายพวกเศษเหล็ก ขวด อะไรพวกนี้ เดือนละ 2-3 คันรถกระบะ แต่ทุกวันนี้เดือนหนึ่งยังไม่ค่อยได้สักคัน” **จิตติพร** เล่าต่อ จากประเด็นที่คนในชุมชนแห่งนี้ไม่ค่อยให้ความสำคัญในการทำงานสังคมร่วมกัน มาถึงขณะนี้เธอมองว่า ทุกคนให้ความร่วมมือ และยังไปชวนคนอื่นมาร่วมอีก

“การชวนคนมาร่วมเราจะใช้ลูกตู้เดินหน้า มาถึงวันนี้จากที่คนที่แอบมองเราตอนทำกิจกรรมและชอบดี กลายเป็นว่านอกจากเขามาร่วมด้วยตัวเอง ยังพาเพื่อนออกมาด้วย เราจึงได้สมาชิกเพิ่มขึ้นอีก”

จิตติพรเล่าว่าในเวทีชุมชนชาวลึบสุขต่างเห็นด้วยกับการลดปริมาณขยะ ขณะที่เดินหน้าจัดการขยะ ยังจัดให้นักเรียนและชาวบ้านมีความรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเรียนรู้หลักการทำบัญชีครัวเรือนแบบง่าย สามารถฝึกปฏิบัติจนลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยไม่ว่าค่าบุหรี่ปั๊ว ค่าหอยใต้ดิน ค่าโทรศัพท์

สำหรับชาวลึบสุขแห่งปากพอง ถึงเวลาที่ทุกคนต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่ออนาคต ●

ออกกำลังกาย “ตามชนิด” ที่บางสระ:

ปีก่อนคนบ้านบางสระ ตำบลคลองกระปือ อำเภopakพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ยอมรับว่ารู้สึกอับอายขายหน้าที่จะมาออกกำลังกายเพราะไม่ใช่วิถีทั่วไปของชุมชน

โครงการบางสระสัมพันธ์ ออกกำลังกายร่วมกันผูกพันครอบครัว โดยการสนับสนุนของ สสส. ช่วยเปิดมิติให้คนหันมาออกกำลังกายโดยไม่ขัดเงินอีกต่อไป กระแสหลักมองผ่านการสร้างกลุ่มรำไม้พลอง เต็นแอโรบิค โดยมี อบต.คลองกระปือ อุทยานงบประมาณทำลานแอโรบิคแบบมาตรฐาน รพ.สต.บ้านบางสระ ยังใช้งบประมาณ อสม.ซื้อเครื่องออกกำลังกาย กลางแจ้ง 6 ตัวมาวางประกอบ

จุดศูนย์รวมหน้า รพ.สต. คีคักทุก 5 โมงเย็นเพราะคนในชุมชนจะมาออกกำลังกาย กระตุ้นชาวบางสระหันมาออกกำลังกายเพิ่มนับ 100 คน จนหลายคนยอมรับว่าการออกกำลังกายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีประจำวันอันไม่แปลกแยกอีกต่อไป

“ปีแรกพระเอกนางเอกเป็นวงตะกร้อกับแอโรบิก เราพบว่ายังมีคนอยากออกกำลังกายอีกมาก เพียงแต่กีฬาที่มีอายุไม่ถูกจริตเขา ปีสองเราเลยคิดทำกลุ่มออกกำลังกายให้เหมาะกับสุขภาพ และความชอบของคนแบบหลากหลาย”

ณภัทร เครือแป้น เล่าเธอเป็นผู้รับผิดชอบโครงการบ้านบางสะพาน 6 อ. ตู้หมู่บ้านจัดการสุขภาพองค์รวมซึ่งต่อยอดมาจาก โครงการบางสะพานสัมพันธ์ ออกกำลังกายร่วมกันผูกพันครอบครัวเมื่อปีก่อน

โจทย์สำคัญของการงานในปีสอง นอกจากทำให้มีคนมาร่วมมากขึ้นยังเน้นความสม่ำเสมอในการออกกำลังกาย

เมื่อจัดแกนนำเครือข่ายและต้นแบบคนสุขภาพจากโครงการปีแรก ร่วมเสวนาเกี่ยวกับการจัดการสุขภาพตนเองและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พวกเขาสะท้อนว่า

- ควรหาวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสุขภาพและรูปแบบการออกกำลังกายที่สอดคล้องกับสุขภาพตนเอง
- แบ่งกลุ่มย่อยและสร้างผู้นำกลุ่มเพื่อจัดกลุ่มออกกำลังกายให้สอดคล้องกับสภาพร่างกายและข้อจำกัดที่มีอยู่
- วิเคราะห์สภาพร่างกายของกลุ่ม
- เรียนรู้การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย โดยมีแกนนำและเครือข่าย 3 กลุ่มภาคี ได้แก่ เครือข่ายอสม. เครือข่ายผู้สูงอายุ และเครือข่ายกลุ่มโรคเดียวกันร่วมกิจกรรม

การเสวนาพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่องการออกกำลังกาย และดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวม จึงจัดให้มีวิทยากรนำผู้เข้าร่วมฝึกการบริหารร่างกายสำหรับผู้สูงอายุ การบริหารสำหรับผู้ที่มีปวดเข่า การให้ข้อแนะนำเกี่ยวกับการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับวัย สภาพร่างกายและโรคประจำตัวของแต่ละคน

“การขับเคลื่อนระยะต่อมาระยะที่เราเพิ่งพบสิ่งใหม่ๆ เช่นกลุ่มเด็กที่ชอบออกกำลังกาย มักวิ่งมาที่บ้านดิฉันแล้วบอกว่า พี่เอ (ณภัทร) ดีแบดีหน่อยมายืมไม้ ยืมลูกแบดมินตันจากเราไปจับกลุ่มเล่นกันในช่วงนี้”

ณภัทรเล่าว่าสถานการณ์ออกกำลังกายของหมู่บ้านบางสระในปัจจุบันถือว่ามีความกระตือรือร้นดีมาก

“เห็นได้จากกลุ่มตะกร้อมีสมาชิกมากจนต้องเพิ่มวง ฟุตบอล ฟุตซอล อย่างไรก็ตามพวกเขาเป็นต้องออกมาเตะตะกร้อ สำหรับกลุ่มจักรยานตอนแรกเห็นแต่เด็กถีบรถเล่นหลังเลิกเรียน พอเกิดกระแสฮิตคนซื้อจักรยานมาถีบรุ่นไหนแบบไหนก็ได้ ชำร่าชการบ้านอายุ ครูผู้หญิงที่เดินแอโรบิกไม่ไหวก็หันมาถีบรถไปตามเส้นทางตามถนนซีเมนต์ในหมู่บ้าน ระยะราว 1 กิโลเมตร คนกลุ่มนี้ชาวบ้านแซวว่าแก๊งค์แฟนฉัน” ณภัทรเล่า

สำหรับกลุ่มนักเดิน ยังขยันออกมาเดินตั้งแต่เช้ามืดเหมือนเดิม

ปีก่อนโครงการกำหนดกฎเกณฑ์ว่าชาวบ้านต้องออกกำลังกายอย่างน้อยอย่างนี้ ปีนี้แตกต่างเพราะให้ดูแลไปตามสภาพของแต่ละคนไป ไม่ว่าจะเด็กผู้ใหญ่ คนสูงอายุ โดยใช้วิธี

- แบ่งกลุ่มย่อยและสร้างผู้นำกลุ่ม
- วิเคราะห์สภาพร่างกายกลุ่มและเรียนรู้การออกกำลังกายที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของสภาพร่างกาย
- กำหนดแผนปฏิบัติการออกกำลังกายประจำกลุ่มจากนั้นนำเสนอการออกกำลังกายแต่ละกลุ่ม

ภาพรวมจึงพบว่า

กลุ่มปั่นจักรยานศึกัดัก

กลุ่มแอโรบิค แม้วันฝนตกยังหันไปก้ออกกำลังกายโดยเครื่องออกกำลังกาย

กลุ่มเดินตอนเช้าในผู้สูงอายุมีความต่อเนื่อง

กลุ่มเด็กวัยรุ่น นั้ดตีแบดมินตันทุกเย็น

กลุ่มตะกร้อสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเป็นสองเท่า

กลุ่มแม่บ้าน จัดรางวัลเวียนครก เมื่อมีงานบุญ

กลุ่มเด็กประถม มัธยม โยเฉพาะเด็กผู้ชายมีการเล่นฟุตบอล

ณภัทร เล่าว่า**क्रमล** **เส่งส่ง** ข้าราชการบำนาญ เป็นหัวหน้ากลุ่ม ตะกร้อ เขานำกลุ่มเล่น แลวที่ว่างหน้าตลาด ทุกวันक्रमลมาก่อนใคร เพื่อออร์มร่างกายและนั่งสมาธิรอ

“แกเตะของแกมอย่างนั้น ใครมาไม่มาแกต้องมา มีความสม่ำเสมอ เด็กประถมสองสามคนเข้ามาเล่นแกก็จะสอนให้”

สิ่งที่โครงการฯ เสริมให้กลุ่มสำหรับตะกร้อ คือให้หลักการกายบริหาร ก่อนและหลังเตะตะกร้อ มีการให้ความรู้ว่าท่าเล่นที่ผิดธรรมชาติควรปฏิบัติอย่างไร

ด้านกลุ่มผู้สูงอายุที่รูปร่างอ้วนเดินไม่สะดวก โครงการฯ มีการแนะนำให้กายบริหารเฉพาะ

“**ป่าเกลือ**มเดินออกกำลังกายทุกเช้า เดินตัวตรงแม้อายุเจ็ดสิบแล้ว แกสามารถบอกเล่าคนอื่นว่าทำได้อย่างไร ต้องปฏิบัติตัวอย่างไร แนะนำให้คุณสูงอายุเรียนรู้อัน เราก็ไปเสริมอีกที” **ปาลีรัตน์ แก้วประดิษฐ์** พี่เลี้ยงโครงการฯ ช่วยเล่าบ้าง

“ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ก่อนจะเริ่มกระบวนการอย่างอื่นเราจะมีท่ากายบริหารมาแนะนำ เน้นท่าที่มาตอบโจทย์ปัญหาของคนในชุมชนเรา”

ณภัทรเล่าต่อว่าโครงการปีแรกการมีมุมมองไปที่การนัดออกกำลังกาย พร้อมกัน นั่นคือความหมายเดิมของชาวบ้านด้วย

“ปีนี้ไม่ใช่แล้ว พอถึงเวลาทำโหม่งครึ่งตอนเย็นกลุ่มต่างๆ จะเคลื่อนไหว เขาเอง กลุ่มเดินมารวมกันที่บ้านป่าคนหนึ่งก่อน ระวังรอกก็ได้พูดคุยสนทนา เด็กที่หนีไปร้านเกมส์หน้าปากซอยจนพ่อตามไปตีให้อายเพื่อน เขาก็มายิ้มไม่แบดที่เราออกไปตีเล่น”

ที่ผ่านมา ณภัทร พยายามชักชวนเด็กที่ขลุกอยู่กับเกมในร้านคอมพิวเตอร์ ออกไปตีแบดมินตันอย่างน้อยสักครึ่งชั่วโมงก่อนกลับบ้าน

ขณะที่เด็กสาวบางคนเธอชักชวนมาออกกำลังกายก็ไม่สนใจ ในตอนแรก ครั้นนี้มั่นใจว่าการออกกำลังกายช่วยหุ่นดี ทำให้แต่งตัวสวย พวกเธอจึงมีแรงจูงใจที่จะเข้าร่วม

“กลุ่มวัยรุ่นมีน้องสุ น้องแจน ชายฝึก รู้ว่าออกกำลังกายนั้นดี แต่เขายังเย็นใจว่ายังสาวยังรุ่น เบาหวาน ความดัน คงยังไม่มา แต่พอบอกว่าต้องผอมจะได้สวย ก็เป็นจุดขายดึงเขามาออกกำลังกายได้”

กับคนรุ่นใหม่มีการใช้สื่อเฟซบุ๊ก ชวนมาออกกำลังกาย ผ่านการแกล้งแซวเรื่องรูปร่างและสรรเสริญว่าควรมาออกกำลังการ เป็นการดำเนินการหลายส่วนอย่างต่อเนื่อง จนขณะนี้อาจกล่าวได้ว่า

- ชาวบางสระจะมีกลุ่มกิจกรรมออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง
- มีการเพิ่มขยายทางเลือกในการออกกำลังกายได้แก่กลุ่มไม้พลองโยคะ
- สร้างนวัตกรรมการออกกำลังกายวิธีบางสระโดยการประยุกต์กิจกรรมออกกำลังกายผสมผสานกับประเพณีท้องถิ่น
- มีการทำ เอกสารความรู้การจัดการสุขภาพ (คัมภีร์สุขภาพ)

“หลังขับเคลื่อนโครงการ เราพบกระแสตื่นตัวเรื่องการออกกำลังกายเป็นอย่างมากในชุมชน ทุกคนตระหนักและยอมรับเรื่องประโยชน์ของการออกกำลัง สุขภาพเปลี่ยนไปในทางที่ดีกว่าเก่า มีการชักชวนไปออกกำลังกายตอนเช้าและเย็น”

เกิดสัมพันธภาพระหว่างคนในชุมชน มีการออกกำลังกายมากขึ้น สม่่าเสมอ และมีความตั้งใจที่จะทำอย่างต่อเนื่อง เพราะรับรู้ถึงสุขภาพกายและสุขภาพใจที่สดชื่น กระปรี้กระเปร่า

ย้อนกลับจุดแรกที่มาทำเรื่องนี้ณภัทรเล่าว่าเพราะบ้านเธออยู่ทางไป รพ.สต. จึงเลี้ยงไม่ได้ที่จะเห็นคนป่วยชักแถมมาทางนี้เป็นกิจวัตร

เดือนละสองครั้ง ที่ รพ.สต.บ้านบาสระ มีการนัดผู้ป่วยเบาหวาน และความดันมาตรวจ คนป่วยกลุ่มนี้จะมีการถือกระเป๋าหิ้วสี่ขาสายสีฟ้า ซึ่งเป็นกระเป๋าพยาบาลที่ รพ.สต.แจกผู้ป่วยความดัน เบาหวาน ประจำตัวคนป่วย

“ตั้งแต่ไม่ทันสว่างคนจะชักแถมออกมารอคิวตรวจเยอะมากกว่าจะได้กลับก็บ่ายโน่นแหละ มาคิดว่าพวกเขาจะต้องไปชายนากันมาขนาดนี้ทุกเดือนหรือ หน้ันตาก็ดูห่อเหี่ยว เราอยากจะทำคนให้สุขภาพดีหน้าตาสดชื่นไปเอายาน้อยลง”

คำว่าดูแลสุขภาพองค์รวมจึงไม่ใช่ออกกำลังกายอย่างเดียว แต่หมายถึงการกินอยู่หลับนอน ครอบคลุมด้าน โครงการฯ จึงหันไปส่งเสริม การปลูกผักกินเอง

“นวัตกรรมของโครงการอย่างหนึ่งที่เราตั้งไว้คือทำคัมภีร์สุขภาพ เป็นเล่มรวมแจก 100 เล่ม โดยเฉพาะ อสม. เด็ก และกลุ่มที่เรียกว่าคน โรคเดียวกัน”

เป็นหนังสือคู่มือดูแลสุขภาพ เนื้อหาแนะนำการกินอาหารแบบ ไม่เป็นโรค ลดเสี่ยง หรือคนที่เป็โรค กินอย่างไรไม่เสี่ยง และคุมโรคได้ ความรู้ในการปลูกพืชผักพื้นบ้านกินเองแบบปลอดภัยและแนะนำทำการ ออกกำลังกายของผู้สูงอายุ

ปาสีรัตน์เล่าว่า สิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นที่บางสระมาจากมาการประชุมกลุ่ม แลกเปลี่ยนกันอยู่ตลอดนั่นเอง

“อย่างคนที่ไปหาหมอได้คำแนะนำว่าควรกินอยู่อย่างไร มักเล่าเพื่อน ต่อ การเล่าสู่กันฟัง บางทีมันไม่ได้สอดคล้องกับหลักวิชาการหรอก แต่เป็น ความเชื่อที่เขาสบายใจ” บางคนเล่าคนอื่นว่าสุขภาพดีขึ้นเพราะตอนเช้ากิน น้ำเปล่าพร้อมน้ำลายบด

“ชีวิตจริงไม่ใช่อยู่บนพื้นฐานความเชื่ออย่างเดียว ต้องมีหลักวิชาการ เข้ามาผสมด้วย แต่วิชาการก็ต้องฟังชาวบ้านเหมือนกัน ปัญหาสุขภาพต่างๆ จะส่งต่อไปยังหมอ ประจำ รพ.สต. เพื่อวิเคราะห์สรุปข้อมูล อธิบายให้คน เข้าใจทุกอย่างล้วนเป็นวงเชื่อมให้ทุกคนดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง” ●

รักดวงใจนางป่าสาธุ

บ้านป่าใหม่หมู่ 1 ตำบลท่าจี้ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ลุ่มมีป่าสาธุอยู่ราว 500 ไร่ ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งมองป่าสาธุอย่างเห็นคุณค่าต้องการรักษาให้อยู่ชั่วลูกชั่วหลานจึงเป็นที่มาของโครงการบ้านป่าใหม่ร่วมใจนำป่าสาธุสร้างสุข ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สสส.

“ป่าสาธุของเราแต่ก่อนมีมาก ทั้งในที่สาธารณะและที่ดินมีเจ้าของ แต่ต่อมามีการทำลายไปมากเหมือนกัน บางแห่งมีการขุดทำถนน ส่วนที่มีเจ้าของอาจหายไปเพราะการขุดคูและใช้พื้นที่ปลูกปาล์ม”

ตีพร สุภาพล ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าและว่านับแต่อดีตชาวบ้านที่นี่ใช้ประโยชน์จากป่าสาธุอย่างมากมาย ส่วนลำต้นเอามาบดเพื่อเป็นอาหารเลี้ยงเป็ด แบ่งสาธุทำขนม ใบสาธุห่อขนมจากและเย็บจาก มุงหลังคา เปลือกของก้านใบทำจักตอกสานเสื่อ

ใส่ในก้านใบสาธุทำจุกข้าวหลามนับเป็นเอกลักษณ์ของข้าวหลามจากบ้านป่าใหม่

“อย่าให้ป่าสาธุสูญหาย เราจึงคิดการเพาะด้วง เพราะทำให้คนเห็นค่าของป่าสาธุ”

ตีพรเล่าว่านอกจากแนวคิดการใช้ต้นสาकुเพาะด้วงขายสร้างราย
กับชาวบ้าน ทำให้คนหันมาให้ความสำคัญกับป่าสาकु ยังหวังว่าจะเป็นกระแส
สร้างรักษาป่าสาकुเอาไว้ อาจนำพาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
แบบป่าสาकु

การเพาะด้วงของชาวป่าไหม้ นอกจากอาศัยความรู้ดั้งเดิมของ
ชาวบ้านเอง ได้บูรณาการภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน กศน. และวิทยากร
ภายนอกชุมชน ที่มาแนะนำให้ความรู้ให้กลุ่มผู้เลี้ยงจำนวน 10 ครัวเรือน

กลุ่มคนเลี้ยงด้วง เน้นมีคุณสมบัติที่โครงการฯ ใช้ในการพัฒนาคน
ได้ด้วย เช่น จะพิจารณาคนที่เลิกบุหรี เลิกเหล้า ผู้ป่วยเรื้อรัง คนว่างงาน
มาร่วมเป็นอันดับแรก ทุกคนที่จะมาร่วมได้ต้องทำบัญชีครัวเรือน เงินส่วนหนึ่ง
จากการขายด้วงตัดยอดเอาไปฝากธนาคารหมู่บ้าน เป็นการพัฒนาโดยเอาด้วง
มาเป็นตัวนำ

หลายคนอยากทราบถึงวิธีการเลี้ยงด้วง เธอเล่าว่าภูมิปัญญาของ
ชาวบ้านเดิมพบว่าหากมีการโค่นต้นสาकुลงมาตัดลำต้นออกเป็นท่อนจะมี

แมลงที่ชาวบ้านเรียกว่า “แมลงหวี่” ซึ่งเป็นพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ ของด้วง
มาไว้ในต้นสาकु ไม่นานจะได้ตัวด้วงอันเป็นตัวหนอนสีขาวยาวบ้วนขนาด
นิ้วมือนำมาบริโภคได้

กระบวนการเพาะด้วงที่ชาวบ้านป่าไหม้นำมาประยุกต์ใช้ เพื่อเลี้ยง
ด้วงได้จำนวนมากพอที่จะสร้างรายได้ในครัวเรือน ใช้วิธีเพาะลงในกะละมัง
พลาสติก โดยนำแมลงหวี่พ่อแม่พันธุ์มาใส่กะละมังละ 5 คู่ ใช้ต้นสาकु
ที่บดแล้วคลุกกับอาหารเม็ดที่ใช้สำหรับเลี้ยงหมูเต็มลงแล้วใช้ผ้าปิดรอ 17 วัน
เปิดฝาเพื่อเพิ่มอาหาร ปิดฝาทิ้งอีก 20 วัน เปิดฝ่อีกครั้งก็จับหนอนด้วง
ออกขาย เว้นเฉพาะตัวด้วงที่สมบูรณ์จะมีการเพาะให้เป็นแมลงหวี่พ่อแม่พันธุ์
แม่พันธุ์

ตอนนี้บ้านป่าไหมมีต้นสาकुอยู่ราว 1,000 ต้น การตัดต้นสาकुไป
เลี้ยงด้วงโดยไม่ซุดทำลายจะไม่เป็นอันตรายต่อสาकु เพราะจะงอกต้นใหม่
ออกมาเรื่อยๆ ซึ่งชาวบ้านรู้ดีว่าถ้าดูแลดี ๆ จะไม่มีวันหมด

“การโค่นแต่ละต้น เราจะพยายามใช้ประโยชน์จากทุกส่วนของสาकुตามธรรมชาติของต้นไม้ชนิดนี้ เมื่อตัดไปต้นหนึ่งมันจะงอกต้นใหม่ ขึ้นมาเรื่อยๆ ไม่ขาด”

การเลี้ยงด้วงที่บ้านป่าใหม่ แต่ละรอบกินเวลา 40 วัน แต่ละกลุ่มเลี้ยงได้ราว 100 กะละมัง หนอนด้วงราคา กิโลกรัมละ 200 บาท ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวเดือนละ 20,000 บาท ถือว่าเป็นรายได้ที่ดี

“ตัวด้วงที่ได้เราก็มาทำอาหารกินในครัวเรือนก่อน เหลือกก็เอาไปขาย” ติวพรเล่า หนอนด้วงทำอาหารได้หลายอย่าง เช่น ผัดกะเพรา ผัดซีอิ้ว จิ้มซอส ชุบแป้งทอด ฯลฯ

“รสชาติก็มันเหมือนแมลงอื่นแต่อร่อยกว่า ชาวบ้านเรากินดิบๆ ก็ยังได้” เธอว่า

ในด้วงพบว่ามีโปรตีนมาก เป็นที่นิยมกินของคนทั่วไป แต่การเลี้ยงแบบนี้ มีเสียงลูกค้านำมาทำให้หนอนด้วงมีกลิ่นอาหารหมูติดมาด้วย ชาวบ้านป่าใหม่ มีเคล็ดลับที่ศึกษาค้นคว้าเองให้ด้วงอร่อยเหมือนด้วงตามธรรมชาติแบบไม่มีกลิ่นอาหารหมูที่นำมาเลี้ยง โดยหลังจากจับด้วงมาแล้วนำมาแช่สาकुบด พักเอาไว้คืนหนึ่งก่อนจะนำไปปรุงอาหาร ทำให้ตัวด้วงคายกลิ่นอาหารหมูออก เหลือแต่กลิ่นของสาकु จะกินได้รสชาติแบบด้วงธรรมชาติจริงๆ

นอกจากใช้ด้วงเป็นอาหาร ภูมิปัญญาของคนโบราณ พบว่ามีการใช้
น้ำมันจากตัวด้วงไปยาทาผมหักเด็กที่มีปัญหาผมไม่งอกหรืออกช้า

ด้วงทำให้หมู่บ้านอื่นรู้จักบ้านป่าใหม่มากขึ้น เพราะหลายคนที่ทราบ
ข่าวต่างเดินทางมาซื้อด้วงถึงถิ่นที่ หรือถ้าบางกลุ่มเลี้ยงปริมาณมากพอสามารถ
รับคำสั่งซื้อทางโทรศัพท์ได้เลย

นอกจากชุมชนใกล้เคียงด้วงที่ป่าใหม่จึงยังส่งขายไปถึงกรุงเทพฯ
โดยการแช่แข็งทำให้หนอนด้วงสลบ เมื่อนำไปแช่น้ำ มันจะมีชีวิตขึ้นมา
อีกครั้ง

“ต้นสาकुที่นำมาเลี้ยงด้วงโค่นลำต้นลงมา เราจะตัดเป็นท่อน บดให้
ละเอียดกับเครื่องบด หลังจากใช้เลี้ยงด้วงแล้ว เศษสาकुที่เหลือ นำมาใส่โคน
ต้นไม้เป็นปุ๋ย ทำให้ดินร่วนมีไส้เดือนเยอะ ต้นไม้งามใบเขียวทันตา” คิวพร
เล่าต่อ

การขับเคลื่อนเรื่องนี้ ส่งผลให้เทศบาลตำบลท้าวจิว หันมารณรงค์
ให้ชาวบ้านในพื้นที่อนุรักษ์ป่าสาकु โดยนายกเทศมนตรีส่งตัวแทนมาเข้าร่วม
ในการประชุมโครงการฯ ขณะที่ทางราชการมีหัวหน้าพัฒนาชุมชนของ
อำเภอเมือง ลงมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ร่วมกิจกรรม และยังมีกร่วมมือ
กับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ทำวิจัยเกี่ยวกับด้วง

ขณะที่สื่อมวลชนหลายสำนักได้มาทำข่าว นำเสนอ การเลี้ยงด้วง
ของชาวป่าใหม่ ทั้งทางช่อง 11 ช่อง 9 อสมท. รายการโลกเกษตรของ
คำรณ หว่างหวังศรี ทางช่อง 3 เป็นต้น

“สิ่งที่เราทำเป็นการจุดกระแสให้ทุกคนหันมาสนใจดูแลป่าสาकुอย่า
ให้ถูกทำลายและสูญหายไปจากชุมชน”

เธอกล่าวว่าถึงเวลานี้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจทั้งในเรื่องด้วง และ
การอนุรักษ์ป่าสาकुที่ต้องอยู่กับชุมชนแห่งนี้ต่อไป

“โครงการได้ปลูกกระแสไม่ให้ป่าสาकुของเราต้องสูญพันธุ์ ขณะเดียว
กันคนในหมู่บ้านมีอาชีพเสริม มีความสุข คนว่างงานมีรายได้ขึ้นมา กระบวนการ

ทำงานมีการลงแขกในการเคลียร์พื้นที่ป่าสาकु สามารถนำฐานความร่วมมือ
ของชุมชนกลับมา เกิดความสามัคคี ร่วมมือ ภายในหมู่บ้าน”

นับว่าใช้ตัวเป็นตัวจุดกระแส ขณะที่การอนุรักษ์ป่าสาकुก็ได้เดิน
คู่ขนานกันไป

“ในฐานะที่ดิฉันเป็นกรรมการหมู่บ้านจะบอกในที่ประชุมประจำ
เดือนของหมู่บ้านว่าตอนนี้ในหมู่บ้านเรามีกลุ่มเพาะเลี้ยงตัวงและเชิญชวนคน
ให้ออนุรักษ์ป่าสาकुเอาไว้ ให้เขาเห็นประโยชน์และความสำคัญ”

เพื่อขยายเครือข่าย นอกจากการเลี้ยงตัวง โครงการฯ ยังส่งเสริม
กลุ่มนำใบสาकुมาทำเส้น กลุ่มขนมจาก กลุ่มเย็บจาก กลุ่มทำอุตสาหกรรม
จากกลุ่มมีการขยายฐานความรู้ไปสู่คนอื่นในชุมชน

อนาคตศิวพรตั้งใจว่าจะทำศูนย์เรียนรู้ป่าสาकु เพื่อต่อยอดส่งเสริม
ท่องเที่ยวป่าสาकुโดยมีโฮมสเตย์ของชาวบ้านรองรับ •

น้ำตาจิตอาสา

นางฟ้ากลางใจคนแก่ปากพนัง

โครงการสามวัยสานใจดูแลชุมชนสนามกีฬา เทศบาลเมืองปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผู้รับผิดชอบโครงการเป็นแม่ค้าขนมหวานอยู่ในตลาดปากพนังเธอชื่อว่า “พลอยปวีร์ เกลี้ยงณรงค์”

นอกจากจะต้องแหกขี้ตาตื่นมาทำขนมตั้งแต่ตีสามกลางคืนงานยังยุ่งชิงต่อเนื่องจากการขายขนมถึงเที่ยงวัน แม้วัฏจักรวนเวียนซ้ำซากแทบไม่มีเวลาเป็นของตัวเอง แต่เธอยังแบ่งเวลาทำงานจิตอาสาช่วยเหลือผู้คนมายาวนาน

คำตอบแทนจากการทำงานเพื่อคนอื่น ได้ผลมาเป็นเพียงความรู้สึกที่อ่อนโยนและน้ำตา

“ฉันเป็นแม่ค้าและเป็น อสม.” เธอเล่า ก่อนมาทำโครงการ สสส. เทศบาลปากพนังได้ให้ อสม. ลงสำรวจผู้สูงอายุในเขตเทศบาล เป็นกิจกรรมหน่วยสาธารณสุขเทศบาลที่ต้องการดูแลผู้สูงอายุ

กิจกรรมนี้ทำให้พบว่าผู้สูงอายุจำนวนมากอยู่ที่บ้าน บางคนเลี้ยงหลาน บางคนอยู่โดดเดี่ยวเดี๋ยวเดียวตาย ส่วนมากมีโรคประจำตัวเป็นเบาหวานและความดัน

“พวกเรามีความเสียใจอะเราปรึกษา กับ หมอประจำเทศบาลว่าจะทำอย่างไร ต่อมามีการนัดผู้สูงอายุมาซึ่งนำหนักวัดความดัน ”

ภารกิจของเธอในฐานะ อสม. ที่เข้ามาช่วยงานเทศบาล ในเขตพื้นที่ดูแลของเธอมิผู้สูงอายุหลายรายไม่สามารถมายังศูนย์สาธารณสุขสุขชุมชนที่สนามกีฬาเทศบาลได้เอง ด้วยสปีดเธोजึงอาสาขับรถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้างที่ใช้ขนนมไปขายตลาดทุกวัน ออกรับผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรมของเทศบาล

“เราทำงานตัวเองเหนื่อยอยู่แล้ว พอมาทำตรงนี้ไม่ได้อะไรตอบแทนพูดได้เต็มปากมันเหนื่อยจนร้องไห้” เล่าถึงตรงนี้น้ำตาเธอรื้นกลับมาอีก

“เราเหนื่อยมาก” ชีวิตแม่ค้าขายนมตื่นเตรียมของกลางคืน กว่าจะเสร็จงานเที่ยง ไมทันดูแลครอบครัวตัวเอง ยังต้องมารับ-ส่งคนแก่ราว 10 ราย

“รับค่าน้ำมัน 100 บาท มันก็ไม่คุ้มหรอก พาพ่อแม่เขามาเลี้ยงอีกนั่งรถพ่วงข้างถ้าเกิดอุบัติเหตุ คิดดูว่าจะเอาอะไรไปจ่ายเขา บ้านเขาก็อยู่ไกลราว 3 กิโลเมตร กลางวันแดดร้อนเหนื่อยมากจนท้อ เราบอกผู้สูงอายู่ว่าจะไม่ทำแล้วก็กลับมานั่งร้องไห้คนเดียว”

เมื่อเธอบอกว่า “ไม่ไปรับอีกแล้ว” กลุ่มคนสูงอายุและคนพิการที่เธอดูแลอยู่ก็เข้าใจ และพยายามเดินอย่างทุลักทุเลตามนัดหมายของเทศบาล

เธอพยายามช่วยด้านอื่นเท่าที่พอช่วยได้ โดยรับงานกิจกรรมสันตนาการให้กับพวกเขา อีก 3 ปีถัดมาจำนวนผู้สูงอายูที่มาร่วมโครงการก็เพิ่มขึ้น จาก 20 คนเป็น 50 คน เธอเป็นคนให้ความรู้หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้กับผู้สูงอายูในการดูแลสุขภาพ

“เราทำทุกอย่างไม่ว่าวิทยากร พี่เลี้ยง แต่มันก็แค่นั้น” ในความน้อยอกน้อยใจ ทดท้อ และเหนื่อยล้าเธอยังคิดว่า อย่างน้อยการที่ได้ช่วยเหลือคนทำให้ได้บุญ

“คนสูงอายุที่นี้หลายคน ไม่มีสามี พิกการ อยู่คนเดียว มีโรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดัน การที่เราดูแลเขาถึงบ้านอยู่ระยะหนึ่งด้วย คนเหล่านี้ติดเรามาก เพราะบุคลิกส่วนตัวของเราชอบพูดคุยสนุกด้วยมั้ง”

เธอรับรู้ได้ว่าคนเหล่านี้รักเธอ จนเมื่อเธอเจอกับ**อาจารย์กำไลสมรภัษ** แนะนำให้ทำโครงการกับ ทางสสส. เธอจึงมาเป็นผู้รับผิดชอบโครงการสามวัยสานใจดูแลชุมชนสนามกีฬา

กิจกรรมแรกที่ชวนสมาชิกของกลุ่มมาทำคือ “ปลอดดูดดมอม สุกภาพ” เป็นการนำเอาหลอดกาแฟที่ใช้แล้วมาล้างให้สะอาดตัดเป็นชิ้นเล็กๆ ราว 1 เซนติเมตร นำไปตากแห้งเพื่อยัดดมอมแทนนุ่นหรือฟองน้ำของหมอนแบบทั่วไป

“เราเคยเห็นหมอนแบบนี้มาขายในตลาดแต่ราคาแพงก็ลองมาทำกันเองดูจากวัสดุที่หาได้ง่าย สำหรับผู้สูงอายุหมอนแบบนี้ไม่มีฝุ่นช่วยลดการกรน นวดคอ แก้อาการอัลไซเมอร์ บำรุงเส้นเลือด”

สิ่งที่ได้มากกว่านั้นคือการที่สามารถชวนคน ผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรม โดยมีนัดรวมกลุ่มมานั่งตัดหลอดกาแฟ และยัดดมอม โครงการเตรียมปลอดดมอมเอาไว้ให้ เมื่อทำเสร็จผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ที่บ้าน

“เพราะว่าเป็นโครงการสามวัยเราก็ใช้เด็กให้ไปเก็บหลอดกาแฟ มาขายเรา ล่อเขาด้วยการรับซื้อหลอดกาแฟ และแจกขนม และนม สำหรับผู้สูงอายุ ได้ทำงานอดมื่อไปในตัว”

ขณะทำกิจกรรมมีการชวนคุย ร้องเพลง เมื่อยล้าแอบอิงพิงกัน เด็กนั่งบนตักผู้สูงอายุ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสามวัย ทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ และวัยทำงาน

“เกิดความผูกพันของคนสามวัย ผู้สูงอายุกับเด็กมีความสุขสนุกสนาน และเพลิดเพลิน สามารถพัฒนาต่อ หลายแบบตามที่สมาชิกนำเสนอ ให้ทุกคนคิดอย่างอิสระ นอกจากได้ใช้แล้วมีความคิดจะผลิตวางขายในงานเดือนสิบ ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช”

เธอเล่าว่าหลายคนรู้สึกสนุกที่ได้มาร่วมตัวกัน จึงทยอยไปตามผู้ใหญ่และผู้สูงอายุมาร่วมเพิ่มอีก บางครอบครัวมาช่วยกันทำหมอนกันยกบ้าน คนที่ไม่เคยพูดคุยกัน ไม่เคยหยอกล้อก็หันหน้าเข้ามาหากันได้ ผู้สูงอายุวัยถึง 90 ปี คนหนึ่งดีใจมากที่ได้หมอนหนุนและหมอนแบบรองคอกกลับไปใช้ด้วยฝีมือตัวเอง

หลังทำหมอนสำเร็จ เธอชักชวนคนกลุ่มเดิมมาสานปลาตะเพียนจากเส้นพลาสติก เพื่อส่งขายให้กับเทศบาลเมืองปากพั้งที่มีโครงการแจกโคมบายปลาตะเพียนให้แม่และเด็กแรกเกิด กิจกรรมดังกล่าวยังร่วมกันทำที่ได้ศูนย์สนามกีฬาในวันหยุดเช่นเดิม รวมคนทุกวัยที่มาร่วมราว 60-70 คน

“ค่าแรงในการสานปลาตะเพียน ชุดละ 80 บาท คนที่ทำก็ได้ค่าจ้าง เขาก็มีกำลังใจที่จะทำ เงินอาจไม่มากมายแต่คนทำก็มีความสุขที่ได้ทำงาน โดยเฉพาะคนแก่ที่เวลาแต่ละวันผ่านไปอย่างไรค่า”

ผลที่เกิดจากโครงการพลอยปวีร์ ได้เห็นแกนนำชุมชนมีความสามัคคี มีการทำงานเป็นทีมช่วยทำงานกันอย่างขยันขันแข็ง โดยประธานชุมชนเป็นผู้ประสานงาน มีพี่เลี้ยงพื้นที่จากเทศบาลเมืองปากพองดูแล ขณะที่พี่เลี้ยงติดตามจาก สสส. ร่วมถอดบทเรียน จนได้ข้อสรุปดังนี้

1. เกิดการพัฒนาศักยภาพของคนอย่างต่อเนื่อง ขยายเป็นวงกว้างมากขึ้น เริ่มจากแกนนำผู้รับผิดชอบโครงการ นำโครงการมาทำในนามของชุมชน เกิดแกนนำชุมชนมาร่วม ชวนแกนนำผู้สูงอายุมาเพิ่ม สอนลูกหลาน จนเกิดแกนนำเด็กทั้งในโรงเรียนพลพันธ์ และโรงเรียนใกล้เคียงในชุมชน

2. เกิดสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาพ ทั้งสุขภาพกาย ใจ สังคม และปัญญา โดยใช้ความสัมพันธ์คนสามวัยเป็นฐานสร้างความรัก ความอบอุ่น ร่วมทำกิจกรรมเกิดความสุข เกิดความเอื้ออาทรช่วยเหลือเผื่อแผ่ เกิดความอบอุ่นในครอบครัวและในชุมชน

3. สร้างพลังภาคร่วมสร้างสุขจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ได้แก่ ครู กศน. พยาบาลวิชาชีพจากเทศบาลเมืองปากพอง ปราชญ์ชุมชนที่มี

ความรู้ด้านการทำหมอนสุขภาพและปลาตะเพียน เป็นต้น

4. พัฒนาศักยภาพชุมชนต่อเนื่อง โดยการร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ ออกจำหน่าย ให้เทศบาลเมืองปากพอง

5. ร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม/ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการนำใบมะพร้าว มาเป็นแบบในการสอน

เรณู ชูวิสุทธิ พนักงานทำความสะอาดเทศบาล คู่หูจิตอาสาที่ร่วมทำงานกันมากับพลอยปวีร์ เล่าว่า ผู้สูงอายุหลายรายในพื้นที่เทศบาลเมืองปากพองมีชะตากรรมที่น่าเห็นใจ อย่างพี่น้องชรา 70-80 เป็นพี่น้องผู้หญิงสองคนที่พิการอยู่ในบ้านซอมซ่อ ทั้งคู่ร่างกายไม่แข็งแรง ไม่มีลูกหลานบ้านอยู่ในป่า ต้องดูแลกันเอง 2 คน

“เราช่วยเขามา ถึงตอนนี้ทั้งคู่ก็ยังมาร่วมกิจกรรมไม่ขาด ที่จริงไม่ได้ทำอะไรหรอกก็มาวัดความดัน ชั่งน้ำหนัก ได้พูดคุยอะไรให้ฟัง เขาได้สนุกในเวลาบ่ายโมงถึงสามครึ่ง เขาก็ได้หัวเราะ หรือลุกขึ้นมารำบั้ง ยิ่งพอได้มาทำปลาตะเพียนเขาก็มีความสุข”

นั่นเป็นเหตุผลเล็กๆ ที่มีพลังในตัว

หลังจากร้องไห้หลายยก **พลอยปวีร์** ตัดสินใจทำงานสังคมต่อ เพราะเห็นว่าอย่างน้อยมีคนที่เห็นความสำคัญของเธอ

“ใจเรายังอยากช่วยเขาเพราะเราเห็นคนที่มาเขาเขียนหนังสือก็ไม่ได้อินน้ำก็ลำบากเพราะมือพิการ” เธอเล่า

การที่เธอเองมีแม่อายุ 80 ปีที่ต้องดูแล อาจเป็นแรงบันดาลใจให้อยากดูแลคนแก่ก็เป็นได้ “การทำบุญกับคนแก่ ก็ทำให้เราทำอะไรไม่ติดขัด อาจจะเป็นบุญอย่างหนึ่งก็ได้ เราไม่ได้เงิน แต่คิดว่าบุญของการกระทำอาจทำให้ชายของดิฉัน เพื่อนฝูงรักใคร่” แม้เธอประเมินว่างานจิตอาสาที่ทำอยู่นานหนักกว่าคนเงินเดือนเป็นหมื่นเสียอีก

“ประชุมจนไม่ได้อยู่กับครอบครัว ผัวท้อมแล้ว” เธอเอาน้ำตาอีกก้อนมาเล่า ความที่เป็นคนทำงานให้กับสังคมจนไม่มีเวลาให้กับครอบครัว ทำให้สามีขอแยกทางพร้อมกับคำพูดที่ว่า “เธอไปอยู่กับชุมชนเถิดฉันจะไปหาเมียใหม่”

นั่นเพราะไม่มีเวลาให้เขายังดีเธอมีลูก 2 คน เป็นแม่ค้าขนมหวานที่เข้านอนสี่ทุ่ม ตื่นตี 3 และยังมียินดีช่วยคนอื่นเสมอ ●

บ้านปลาบ้านปู

กับการอนุรักษ์ประมงสองแบบ

สุธรรม โต๊ะหมาด ผู้ใหญ่บ้านหน้าทับ หมู่ 7 ตำบลท่าศาลา อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีงานประจำเป็นเจ้าของร้านน้ำชาแต่กลับมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาให้กับพี่น้องชาวประมงในหมู่บ้าน โดยขับเคลื่อนโครงการ “บ้านปลาบ้านปูฟื้นฟูปูชายเลนลดหนี้เกษตรกรบ้านหน้าทับ”

“ทะเลหน้าหมู่บ้านผมเดิมจะมีหาดทรายสวยงามมาก จนกระทั่ง 20 ปีที่แล้ว เกิดมีการทับถมของดินตะกอนของทะเลครั้งใหญ่ ทำให้เกิดโคลน”

สุธรรมเล่าว่าสาเหตุสำคัญของปรากฏการณ์ในครั้งนั้น น่าจะมาจากเครื่องมือประมงผิดประเภทที่เรียกว่าเรือลาก เพราะช่วงนั้นจะมีการลากหอยอย่างชุกชุมที่สุด

โคลนเลนทะเลลึกจนอ่าววิกฤติ กระทั่งเรือหาปลาบางส่วนต้องหยุดทำกิน จนชาวตำบลท่าศาลาเคยมาร่วมกันออกซื้อบัญชีดีท้องถิ่นเพื่อดูแลเรือผิดประเภทที่เข้ามาลากหอย ลากปู โดยเฉพาะเรือใหญ่จากต่างถิ่น

“เมื่อถามว่าจะอนุรักษ์กันอย่างไรผมบอกกับชาวประมงว่า เราน่าจะทำบ้านปูบ้านปลาเพราะปลาที่จะเข้ามาวางไข่ในอ่าวถ้าลูกปลาไม่มีที่อยู่ปลาใหญ่ก็กินหมดอยู่ดี”

สุธรรมเสนอกุมิปัญญาชุมชนเดิมคือเอาไม้ไผ่มาปักล้อมกัน 4-5 ลำ เอาใบมะพร้าวกับกิ่งแสมมาสุ่มเข้ากันซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ซั้ง” เป็นบ้านให้ปูปลา

“ผมเห็นว่าวิธีนี้ ได้ผลดีทีเดียวเมื่อเราปักซั้งในพื้นที่ 1 ไร่ เราก็ได้บ้านปลา สำหรับบ้านปูเอาตาข่ายมาล้อมเหล็กสี่เหลี่ยม จับปูไข่ไปใส่ไว้ในนั้นให้มันละลายไข่มาเกาะตามซั้งอีกที”

เมื่อปักไม้ไผ่เป็นอาณาบริเวณ เปรียบเสมือนเขตอภัยทาน ห้ามเรือประมงเข้ามาเพราะเป็นที่อยู่อาศัยของปู ปลา นับแหล่งเป็นเพาะพันธุ์

มีการตั้งกติกาดูแลบ้านปลาบ้านปู โดยผู้ใหญ่สุธรรมเป็นผู้นำ ทีมดูแล มีหัวหน้าโซนทำงาน กำหนดกติกาตรวจจับปราบปรามการประมง ผิดกฎหมาย ข้อตกลงร่วมของชุมชนประกอบด้วย

1. ห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่
2. ห้ามทำลายบ้านปลาหรือซั้งให้ได้รับความเสียหายจากเครื่องมือประมง
3. หากบ้านปลาหรือซั้งเกิดเสียหายหรือชำรุดให้ผู้รับผิดชอบซ่อมแซมโดยด่วน
4. ให้ฝึกทำบัญชีครัวเรือน
5. เมื่อมีรายได้จากการขายปลา-ปู ที่เกิดจากโครงการให้ผู้ร่วมโครงการนำเงินที่ได้ไปออมหรือไปใช้หนี้ในระบบให้หมด

ในส่วนการดำเนินงาน มีสาระสำคัญคือ

- 1) สมาชิกโครงการบ้านปลาบ้านปูพื้นฟูป่าชายเลนลดหนี้้นอกระบบ จะต้องออมทรัพย์เดือนละ 50 บาท ต่อ 1 ครัวเรือน
- 2) สมาชิกจะต้องบริจาคปูไข่ เมื่อได้ปูไข่จากทะเลอย่างน้อย ถังละ 1 ตัว
- 3) กำหนดประชุม เดือนละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อย
- 4) ผลัดเวียนกันไปดูแล เป็นรายวันและนำไปปล่อยในกระซัง
- 5) จัดเฟ้ระวังอย่าให้เรือ หรือบุคคลภายนอกเข้ามาทำการในบริเวณพื้นที่ดำเนินโครงการ
- 6) เสนอความคิดเห็นในที่ประชุมใหญ่
- 7) วางแนวเขต
- 8) จัดทำกติการ่วมกันมอบหมายให้มีหัวหน้าชุดในการเป็นผู้ตัดสิน หากมีข้อผิดพลาดในการทำงาน
- 9) เสนอแนวทางในการเพิ่มเติม
- 10) ปรับปรุงรูปแบบและหาแนวทางในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่สำหรับ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ทะเลบ้านหน้าทับ

- 11) หากพบเห็นผู้ที่ทำการประมงผิดประเภท และเข้ามาในพื้นที่เขตอนุรักษ์บ้านปูบ้านปลา โดยในกรณีที่พบผู้ทำผิดกฎจะต้องแจ้งให้ทางผู้ใหญ่และเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลประสานงานต่อไป
- 12) ให้สมาชิกที่มีเรือประมงแบ่งกันจัดเวรในการดูแลพื้นที่เขตอนุรักษ์บ้านปูบ้านปลา
- 13) ตั้งคณะกรรมการในการดูแลเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
- 14) มีคณะกรรมการหลักเป็นผู้ดูแลอีกครั้งหนึ่ง

หลังการดำเนินโครงการ ทำให้มีบ้านปลาเกิดขึ้น 15 หลัง/บ้านปู 10 หลัง/ส่งเสริมจิตสำนึกของชาวบ้านในพื้นที่เกิดการอนุรักษ์และหวงแหนพื้นที่ทำกิน และอาชีพของตนเองอย่างยั่งยืน

ปรากฏว่ามีชาวบ้านที่เห็นประโยชน์เข้าร่วมกับโครงการมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งที่ตั้งแต่เดิมบางคนไม่ได้เป็นสมาชิก แต่เห็นว่าได้รับประโยชน์จากปริมาณสัตว์น้ำที่เพิ่มขึ้น

“ชาวประมงและครอบครัวดีใจมากที่ได้ออมอนุรักษ์ชายฝั่ง พวกเขารับรู้ได้ว่ามีสัตว์น้ำมาเพิ่ม เกิดแนวร่วมของชาวประมงพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น เกิดการหวงแหนพื้นที่ ลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้ให้กับหลายครอบครัว เกิดกลุ่มออมทรัพย์บ้านปูบ้านปลาเป็นกองทุนไว้ให้ช่วยเหลือกัน” ผู้ใหญ่สุธรรมเล่า

สันติ หิมมะ เจ้าของร้านเบเกอรี่ในหมู่บ้านหน้าทับ ขณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า เท่าที่รู้จะมีเรือลากออกหากินอยู่บริเวณชายฝั่ง 3-4 ลำ เรือพวกนี้ทำการลากลูกกุ้ง หอย ปู ปลา โดยใช้วนตาเล็ก

เมื่อสร้างเขตบ้านปูบ้านปลา เขาก็เข้ามาไม่ได้

“ตอนที่เรากั้นเขตตอนแรกก็มีการต่อต้าน ตั้งคำถามว่าทำไมต้องมากั้นที่ตรงนั้น”

หลังสร้างบ้านให้ปลาให้ปูราว 1-2 เดือนช่วงปลายปี 2557 ที่ผ่านมาพบว่าฝูงปลาจำนวนมากไปอยู่รอบบริเวณดังกล่าว ก็ทำให้เรือลากที่ต่อต้านตั้งแต่ต้นกลับได้ประโยชน์มากกว่าเดิม

“เพราะว่ารอบนอกเขตบ้านปลาบ้านปู เราก็ให้เขาจับได้ไม่ว่ากัน
เรากันเขตเฉพาะพื้นที่ 1 ไร่เท่านั้น แต่ปลาที่ออกไปจากบ้านปูบ้านปลา
มีมากก็จับได้”

การที่สัตว์น้ำบริเวณดังกล่าวมีมากขึ้น เพราะก่อนนั้นปลาไม่มีที่หลบ
พักอาศัย ทำให้ถูกจับจำนวนมากโดยอวนลากและอวนรุน ซึ่งเกิดการทำลาย
ล้างอย่างรวดเร็วกว่าการใช้เครื่องมือแบบอื่นๆ

“ทุกวันนี้ทุกคนมุ่งไปสู่บริเวณขอบบ้านปลา เพราะว่าปลาหลบ
ไปวางไข่ตรงนั้น จึงมีปลามาก”

สันติ ก็ไม่คาดคิดว่าบ้านปลาบ้านปูที่สร้างขึ้น นอกจากจะเป็นแหล่ง
เพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ยังเป็นสื่อวงจรชีวิตที่น่าอัศจรรย์ กล่าวคือปลาตัวเล็ก
ออกไปเป็นอาหารให้ปลาใหญ่ ส่วนปลาตัวใหญ่เห็นว่ามีอาหารกินก็เข้ามา
จำนวนมาก

“การที่เราก็มีเกราะคุ้มกันให้ปลาผาแอบ ไม่คิดเหมือนกันว่าในพื้นที่แคบๆ แค่ 1 ไร่จะมีพันธุ์สัตว์น้ำจำนวนมาก มาอยู่รวมกันขนาดนั้น”

เมื่อรอบบ้านปลาบ้านปูเป็นแหล่งปลาชุกชุมแห่งใหม่ จึงมีการจัดคิวให้ชาวประมงมาหาปลาบริเวณดังกล่าวโดยไม่ขัดแย้งกัน

สันติเล่าว่า ภายหลังขับเคลื่อนโครงการฯ มีการจัดตั้ง กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านหน้าทับ สมาชิก 30 คน เป็นชาวประมง 70 % ที่เหลือก็เป็นเพื่อนบ้านที่มาช่วย ซึ่งยังทำงานร่วมกับกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนในนามกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านแหลมโฮมสเตย์ ที่เกิดมาก่อนราว 2 ปีก่อน

“พอมีโครงการนี้ ก็ได้ไปส่งเสริมให้กลุ่มนี้มีศักยภาพมากขึ้นอีก” เขาเล่าว่าโครงการฯ ยังสร้างกิจกรรมที่ ททท.ได้นำไปใส่ในโปรแกรมท่องเที่ยว “สถานที่ห้ามพลาด” อีกด้วย โดยนักท่องเที่ยวเข้ามาที่ชุมชน แล้วสามารถมีส่วนร่วมสร้างบ้านปูบ้านปลาผ่านการบริจาคไม้ไผ่ต้นละ 30 บาท เพื่อทำบ้านปลาบ้านปู

“นักท่องเที่ยวทั่วไปจะมีส่วนในการอนุรักษ์ นอกจากการปลูกป่าที่ทำกันมาอยู่แล้วเป็นหลัก” สำหรับการประสานงานกับนักท่องเที่ยว สันติบอกว่าใช้กลุ่มอนุรักษ์เป็นหลัก

ส่วนการพัฒนารองรับการท่องเที่ยวนั้น ชาวบ้านยังช่วยกันหางบมาทำสะพานไม้เพื่อเดินไปตามป่าชายเลน โดยรับการอุดหนุนจากศูนย์ศึกษาวิทยาศาสตร์ทางทะเล และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

“สะพานไม้นี้ได้มาจากโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่ง เคยติดต่อพาไปดูลูกปู ลูกปลาในป่าชายเลน เราเห็นว่าเด็กเดินไปลำบาก ชาวบ้านในกลุ่มจึงมีความตั้งใจว่าถ้าทำเสายสะพานราว 40 เมตร”

ทุกวันนี้นักท่องเที่ยวจึงสามารถไปศึกษาปูแสม หรือสิ่งอื่นๆ ในป่าชายเลนได้สะดวกขึ้น ผิดกับเมื่อก่อนที่ต้องลุยเข้าไปในป่านอกจากยากลำบากแล้วเสี่ยงต่อการเดินย่ำเหยียบปู รูปู ทำลายระบบนิเวศน์

“พอมีสะพานสามารถชี้ให้คนที่มาท่องเที่ยว หรือศึกษาเห็นสภาพปลาตีน ปูแสม ปูก้ามดาบ ว่าเป็นอยู่อย่างไร”

โรงเรียนในพื้นที่มีส่วนร่วมโดยทำหลักสูตรท้องถิ่นในเรื่อง พิษไม้ สัตว์ป่าชายเลน และร่วมกับชาวบ้านทำศูนย์ศึกษาวิทยาศาสตร์ทางทะเลและ ป่าชายเลน โดยใช้วิธีจ้างงานเลี้ยงน้ำชาเพื่อระดมทุน

สันติมองว่าหมู่บ้านแห่งนี้ มีศักยภาพในการท่องเที่ยว เพราะว่า เส้นทางนี้มักจะมีนักท่องเที่ยวแวะมากางเต็นท์นอน ก่อนจะไปเข้าเมืองนครฯ มีโฮมสเตย์ ของชาวบ้านรองรับ ที่นักท่องเที่ยวชอบแวะที่บ้านหน้าทับเพราะ ชาวบ้านที่นี่มีความเป็นมิตร จึงมีการแนะนำต่อไปเรื่อยๆ

ด้วยปรากฏการณ์ดังกล่าว **สุธรรม**เล่าต่อว่า ชาวบ้านจึงมีความคิดว่าจะในอนาคต จะทำตลาดปลาสดรองรับนักท่องเที่ยว สนับสนุนให้นักท่องเที่ยว ได้ซื้อสินค้าประมงจากชาวประมงโดยตรง

“เมื่อเราได้ปลาจากทะเลมาแล้วจะมาขาย ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง นอกจากชาวบ้านได้อุรุรักษ์แล้ว ชาวบ้านจะได้มีความสุขจากผลที่เขามีส่วน ในการอนุรักษ์”

ตอนนี้ก็เริ่มมีการทำตามแนวทางดังกล่าว แต่ผู้ใหญ่สุธรรมอยาก ทำให้มีความชัดเจน บนพื้นฐานที่ว่าให้ชาวประมงมีความมั่นคงทางรายได้ นอกจากขายปลาสดจากชาวประมงโดยตรง มีแนวคิดการแปรรูปสินค้าประมง เป็นสินค้าอีกด้วย

สันติเล่าต่อว่าชาวบ้านกำลังได้ผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยว ขณะที่ยัง จิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ดีขึ้น ตอนที่โครงการฯ เหมือนออกไปขางการทำ มาหากินของเรือลาก แต่ตอนนี้เรือลากมาให้ความร่วมมือในแนวทางอนุรักษ์

ทะเลที่บ้านหน้าทับ ในสมัยก่อนกลุ่มชาวประมงแบบพื้นบ้านกับ เรืออวนลากจะขัดแย้งกันอยู่บ้างไม่ต่างจากทะเลส่วนอื่นในประเทศนี้ พอมี โครงการฯ ปรากฏว่าตั้งคนทำเรืออวนลากมาร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

“ตอนแรกเขามองอีกอย่างว่าการทำบ้านปลาบ้านปูทำให้เขาเสีย ประโยชน์ แต่พอกุ้งปลามากขึ้นและเขาเองก็ยังหาปลาในเขตบริเวณรอบ นอกบ้านปลาบ้านปู เขากลับได้ประโยชน์เพราะจับได้ปลาเยอะขึ้น แทนที่จะ

ไปลากไกลๆ แต่มาตรงนี้ก็ใกล้บ้านเสียอีกอันนี้ที่เขาพอใจมาสนับสนุนว่าให้ทำใหญ่กว่านี้อีก”

สุธรรม กล่าวต่อว่า ที่ผ่านมามีความขัดแย้งระหว่างเรือพื้นบ้านกับเรือลากแม้จะมี แต่สำหรับที่นี่ไม่ได้รับแรงเหมือนถิ่นอื่น เพราะเป็นลักษณะของวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของการอยู่ร่วมแบบให้เกียรติกัน

“เรือลากมีไม่เยอะแต่มีคู่ชุมชนมานานแล้วเหมือนกัน เป็นวิถีชีวิตที่เขาหากินมาแต่รุ่นปู่ย่า เรายังมีคิดว่าเรือลากเล็กพวกนี้มีผลกระทบน้อยมากแค่เขาลากกุ้งเคย เครื่องมือเขาเล็ก แต่ที่เราต้องระวังคือเรือลากใหญ่ที่มาจากที่อื่นทำให้เสียหายมากเพราะดึงขึ้นขึ้นมาด้วย”

คำว่าเรือลากในสายตานักวิชาการหรือนักเคลื่อนไหวทางประมงอาจมองว่าเป็นปัญหาใหญ่ จัดการอะไรไม่ได้ แต่ชาวบ้านหน้าทับมองต่างมุมว่าเป็นวิถีของเพื่อนร่วมชุมชนที่ต้องอยู่ร่วมกันได้

“ต้องให้เกียรติกันในหมู่บ้าน ไม่ใช่ว่าเขาลากมาแล้วจะได้ของมาเติมลำเรือ ก็แค่ลูกกุ้งที่ทำเคย เป็นวิถีของเขา ไม่ได้เสียหายมากมายเทียบกับระบบที่นำกังวลคืออวนรุนใหญ่ที่มาลากปู ปลา หอย เอาหมด”

พลิกอีกมุมหนึ่งตอนเขาทำเรื่องนี้ครั้งแรก เรือลากก็คิดว่าเขาทำเพื่อตัวเองหรือเรือพื้นบ้าน เพราะเอาพวกเรือพื้นบ้านมาเป็นคู่คิดแต่เรือลากไม่เอาด้วยเลย และขัดขวางโดยแอบหักไม้ไผ่ หรือแกล้งลากหินให้โดนไม้ไผ่ให้ล้ม

สุธรรม เดินหน้าโครงการ โดยขอความร่วมมือและประกาศตนว่าที่ทำไม่ใช่ประโยชน์ส่วนตัว แต่ทำร่วมกับชุมชนประมงทุกคน

“ผมจะได้อะไรส่วนตัวกับสิ่งที่ทำละ ผมเองไม่ได้ทำประมง อาชีพผมคือขายน้ำชา ที่ผมทำเรื่องนี้เพราะผมมีบทบาทผู้ใหญ่บ้านมากกว่า เห็นความเดือดร้อนของลูกบ้าน อยากแก้ปัญหาให้ชุมชน” สุธรรมกล่าว

มาถึงเวลานี้ การขับเคี่ยวโครงการฯ ทำให้เกิดกลุ่มอนุรักษ์ที่มีชัดเจนคือ

- ส่งเสริมการปลูกป่าชายเลนตลอดปี

- ดูแลในการอนุรักษ์พันธุ์ปูแสม

“อย่างปูแสมมุสลิมไม่ได้จับมากิน เรอยากอนุรักษ์เอาไว้บอกลูกหลานว่า อย่างนั้นะที่เรียกว่าปูแสม บางอย่างจึงอนุรักษ์เอาไว้ให้คนอื่น ไม่ใช่ให้เราเอง”

ขณะนี้ คณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการหมู่บ้านได้ชี้แจงผลการดำเนินงานโครงการนี้ว่าเกิดคุณค่าใหม่ กล่าวคือ

1. มีการขยายผลความรู้เรื่องการทำบ้านปลาบ้านปูไปให้หมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อร่วมทำเพิ่ม ช่วยเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์สัตว์น้ำได้มากขึ้น เพิ่มเติมในหมู่ 6 และหมู่ 14

2. ได้ทบทวนการดำเนินงานตามกติกา พบว่าทุกคนได้ปฏิบัติตามกติกา ได้แก่ ผลัดเวรดูแลไม่ให้ใครมาทำลาย มีกลุ่มเรือวนลากคอยเฝ้าระวังให้ ที่ผ่านมาไม่มีใครมาทำลายบ้านปลาบ้านปู

3. มีปูเป็ยมากขึ้น จับได้ประมาณวันละ 100 กิโลกรัม

4. เกิดความรู้เพิ่มเพื่อพัฒนาการทำบ้านปลาบ้านปูให้มีความทนทานกว่าเดิม โดยใช้ท่อพีวีซีแทนไม้ไผ่ เมื่อถึงฤดูมรสุมยกออกมาเก็บได้ ไม่ต้องถูกทำลายโดยคลื่นเหมือนไม้ไผ่ •

ฝายมีชีวิต

:ชุดนวัตกรรมจัดการน้ำแบบยั่งยืน

คนลานสกาไม่เอาฝายแบบเก่า (ปูน, คอนกรีต, หิน, ไม้) จึงเกิดต้นแบบฝายแนวใหม่แบบยั่งยืนชนิดต้อง “มีชีวิต” พลิกภูมิปัญญาพื้นวิถึคนกับคลองอยู่ร่วมกันได้อย่างเอื้ออาทรบนกระบวนการ “ประชาเข้าใจ”

สมเดช คงเกื้อ มีหลายบทบาท นอกจากเป็นข้าราชการสังกัดสถานีพัฒนาทรัพยากรชายเลนที่ 15 (ปากพนัง นครศรีธรรมราช) กรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง ยังเป็นนักธุรกิจและนายกลสโมสรไลออนด์ นครศรีธรรมราช งานที่เขาถนัดมาตลอดชีวิตคือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ล่าสุดจึงมาขับเคลื่อนโครงการฝายมีชีวิตสร้างสุข ชุมชนบ้านตลาด หมู่ 1 ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

แต่กว่าจะกลับมาขยายแนวคิดฝายมีชีวิตที่บ้านเกิดเขาเป็นผู้นำการสร้างฝายแบบนี้ประสบความสำเร็จมาแล้วหลายแห่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช

คำว่า “ฝายมีชีวิต” เป็นเครื่องมือชุมชนในการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนด้วยตนเองแตกต่างจากฝายทั่วไปคือต้องเริ่มมาจากการสร้างกระบวนการ “ประชาเข้าใจ” อันพัฒนามาจากแนวคิดประชาพิจารณ์ แต่เหนือกว่าประชาพิจารณ์ ด้วยหลักคิดว่าต้องทำให้ประชาชนเข้ามาจัดการตัวเองเกี่ยวกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อย่างแท้จริง

“ฝายธรรมชาติทำมาจากปูนและเหล็กซึ่งไม่มีชีวิต แต่ฝายมีชีวิตเน้นวัสดุธรรมชาติทั้งหมดไม่ว่าไม้ไผ่ ทราย การปลูกต้นไม้เพื่อยึดฝายในระยะยาวเพื่อไม่ต้องสร้างฝายใหม่ทุกปี”

เขาชวนคนมาคิดและทำความเข้าใจในระบบนิเวศน์ด้วยภาษาชาวบ้านว่า “มึงกับกูอยู่ร่วมกันได้” อธิบายง่ายๆถึงแนวคิดสิ่งของสองสิ่งมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัย อย่างต้นไม้ที่ปลูกตรงห้วยรากลงกินน้ำในคลอง รากที่รักษาตลิ่ง ลูกไม้เป็นอาหารนก อาหารปลา

ระหว่างที่สมเด็จพระเจ้าพนักงานพิทักษ์ป่า กรมป่าไม้ ผ่านประสบการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาอย่างถึงแก่นแท้ของปัญหา เขามีความเชื่อส่วนตัวว่ากฎหมายทำให้ป่าเป็นสีเขียวไม่ได้ มีแต่การอนุรักษ์ทำให้ป่าเขียว สำหรับแนวคิดการทำฝายชะลอน้ำเป็นการเก็บน้ำเอาไว้ในป่า

“ผมเป็นนายกสโมสรไล่อ่อนนศศรีธรรมราช 5 สมัย เน้นทำงานสิ่งแวดล้อม ผมพบข้อมูลว่าเมื่อคนในเมืองไม่มีน้ำใช้มักกล่าวหาว่าคนต้นน้ำว่าไม่รักษาต้นน้ำ ขณะที่คนต้นน้ำก็กล่าวหาว่าคนในเมืองใช้น้ำมากเกินไปต่างคนต่างก็ว่ากันไปมา”

ปี 2549 เขาเคยจัดเอาคนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำมาพบคุยกัน ร่วมตลกเถลิกว่าทุกคนมีส่วนผิดที่ไม่หนุนเสริมดูแล

สมเด็จพระส่งเสริมปลูกต้นจำปาทอง 2,000 ต้นบนป่าต้นน้ำ มีการนำสมาชิกสโมสรไล่อ่อนนศศรีธรรมราชไปสร้างฝายชะลอน้ำที่อำเภอ

จุฬากรณ์ พบว่าชาวบ้านต่อต้านฝายแม้ว่าที่ถูกบิดเบือนแนวคิด มาสร้างฝายแบบทรายผสมปูน ซึ่งสร้างปัญหาและสิ้นเปลือง

“ผมเอาคำว่าฝายมีชีวิตไปนำเสนอกับสถาบันการเรียนรู้เพื่อจัดการตนเองจัดการดินน้ำป่าของชุมชน ขณะนั้นเองที่กระบวนการประชาเข้าใจของผมเริ่มถูกนำมาใช้ทำงานร่วมกับส่วนอื่น ขยายเครือข่าย และประสบความสำเร็จในนครศรีธรรมราช จนมีฝาย 6 ตัวเกิดขึ้นบนกระบวนการประชาเข้าใจ และเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ”

ในการทำงานสมเดชมักเริ่มต้นจากการตั้งคำถามกับชุมชนว่า สมัยก่อนชุมชนที่มีความสุขเป็นอย่างไร คนมักนึกถึงภาพต้นไม้ใหญ่ ปลาตัวใหญ่ หนาน้ำได้จับปลา

พอทุกคนเห็นภาพความสุขก็หาทางนำความสุขกลับมายังชุมชน

“ที่ผ่านมามีผมไปทำให้อื่นมามาก จนคนที่บ้านบอกผมว่ากลับมาช่วยบ้านตัวเองเสียที สิ่งที่ทำจึงท้าทายว่าจะกลับไปทำอะไรเพื่อบ้านเกิด

ตัวเองจริงๆ ลองคุยพบเพื่อนที่เป็นกำนัน เขาเห็นด้วยก็เลยชวนชาวบ้านมาทำ“ สมเดชเล่า

ขับเคลื่อนโครงการฝายมีชีวิตสร้างสุข ชุมชนบ้านตลาด ซึ่งเป็นบ้านเกิดของตัวเอง เป็นชุมชนที่อยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่สำคัญของนครศรีธรรมราช เขาพบว่าผลที่เกิดขึ้นได้พบความสุขที่เห็นเพื่อนบ้านในชุมชน กลับมาทำอะไรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคลอง ดึงลูกดึงหลานมาช่วยและหาเทคนิคการทำฝายแบบที่มีชีวิต เน้นการทำฝายที่ใช้วัสดุธรรมชาติโดยเฉพาะไม้ไผ่ และรักษาตลิ่งโดยการปลูกต้นไม้ริมคลอง ใต้ต้นไม้ที่มีรากมหาศาล เป็นตัวยึดฝายสองฝั่งในอนาคต

“ฝายปูนทำใหม่ทุกปี แต่ฝายมีชีวิต ซ่อมแซมแค่ 20% และไม่กระทบกับปลายน้ำ เพราะน้ำยังไหลผ่านได้แต่ประชาชนต้องเข้าใจจริงๆ ว่าประโยชน์อย่างไร ต้องทำให้ทุกคนมาเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ป่าและน้ำอย่างจริงจังด้วย”

สิ่งสำคัญของฝายมีชีวิตที่ถาวร คือ ทำให้ดินมีน้ำชุ่มพื้นดิน สามารถแก้ปัญหาที่เขตรัฐกิจสำคัญคือมั่งคุด ซึ่งมั่งคุดที่ขาดน้ำจะเรียกว่า ”มั่งคุดทำयरูด” สภาพแห้งแคะแกร็น ลูกเล็ก ไม่เต่งตึงสมบูรณ์ ขายไม่ได้ราคา เมื่อน้ำเต็มเต็มในระบบนิเวศฯ สามารถแก้ปัญหามั่งคุดทำयरูด ทำให้รสชาติดี เป็นมั่งคุดหวานถาวรแบบดั้งเดิม

“การเคลื่อนเรื่องแบบนี้ที่ผ่านมามีหน่วยงานบางหน่วยทำ แต่ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ผมก็เลยว่าจะถ้าจะให้สำเร็จในวันนี้ น่าจะใช้มิติ

ทางกฎหมาย และสังคมมาช่วยกัน ตอนนี้ฝ่ายมีชีวิตทำให้ คนหันมาสนใจระบบนิเวศน์ อย่างที่ผมใช้คำว่า มึงกับกูอยู่ร่วมกันได้ เราตั้งโรงเรียน เพื่อให้มีศูนย์กลางในการที่คนเข้าใจเรื่องนี้ เอาชุมชนบ้านตลาดเป็นโรงเรียนภายใต้การสนับสนุนโครงการของ สสส.”

สำหรับห้องเรียนฝ่ายมีชีวิตนั้นกว้างมากสมเดชมกล่าวว่า จะอยู่ที่ไหนก็ได้ที่ซึ่งพูดเรื่องฝ่ายมีชีวิต การเรียนเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คนที่มาเป็นทั้ง นักเรียน หรือครูอาจารย์ เพราะประเด็นคนอยู่ร่วมกับคลองไม่ได้มีสอนในระบบการเรียนทั่วไป หรือสอนอยู่บ้างแต่ไม่ลึกซึ้ง วิธีการที่คนจะอยู่กับคลองจริงๆ ต้องคิดขึ้นมาเอง หรือดึงมาจากประสบการณ์แต่ละคนขึ้นมา

สำหรับกระบวนการทำงานที่หมู่ 1 ตำบลเขาแก้ว สมเดชมในฐานะประธานกลุ่ม ทำงานเชื่อมกับหมู่บ้านอื่นซึ่งคลองสายเดียวกันไหลผ่านขณะที่ในหมู่บ้านนี้มีเจ้าของที่ดินข้างคลอง 85 คน มีการเลือกมา 15 คนมาเป็นกรรมการบริหาร หาความต้องการของคนส่วนใหญ่ ว่าจะทำอย่างไรกับคลอง เน้นการใช้กระบวนการ ประชาเข้าใจ และตั้งเป็นเครือข่ายคลองหมู่บ้านเชื่อมต่อไปยังคลองตำบล คลองอำเภอและคลองจังหวัด

“ผมไปนั่งกินข้าวช่วงเย็นถึงมาทีละคน ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวผมเองแม้รับราชการทำธุรกิจอยู่นอกพื้นที่ เป็นนายกสโมสรไลออน แต่ก็ไม่ได้ทำงานคลุกคลีกับชุมชนมาก่อน พอลงมาคนก็คิดว่าจะลงเล่นการเมืองซึ่งต้องเคลียร์ตัวเองตรงนี้มากในระยะแรก ซึ่งผมยืนยันว่าจะไม่ทำงานการเมืองเด็ดขาด”

กลยุทธ์ที่เขานำเสนอเน้นคิดวิธีไม่หัดลึงฟัง เอาน้ำกลับมาปลาเต็มคลอง ทำให้คนมีความสุขเหมือนในอดีต ใครมีปัญหาข้อมูลอย่างไรมาคุยกันในนามเครือข่าย

“ความเป็นข้าราชการ นักธุรกิจ และนักพัฒนา ผมได้เอามาใช้ทั้งหมด อย่างธุรกิจผมมองว่า การทำการค้าคือการทำให้ได้ใจคน ไม่ใช่ซื้อขายของอย่างเดียว การประสานประโยชน์ที่เป็นธรรมเท่านั้น งานถึงจะก่อเกิดผมเอาหลักคิดนี้มาใช้กับเครือข่ายคลอง การมีส่วนร่วมตอนนี้มี 2 ส่วน ราชการให้หนึ่งดูห่างๆ คนใกล้ชิดจริงคือ เจ้าของคลอง ทั้งเจ้าของที่ดินและผู้รับประโยชน์จากคลอง เช่น ลงไปอาบน้ำ เก็บผักกูดมากิน เครือข่ายเป็น

หัวใจสำคัญของงานนี้ ตอนนี่เราใช้นามเครือข่ายคลองอนุรักษ์ชุมชนบ้านตลาดคลองเขาแก้ว”

การทำงานในช่วงต้น เขาพาคนในชุมชน เด็ก และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ลงไปสำรวจในคลองเก็บข้อมูลในพื้นที่ เรียนรู้การทำฝายและเริ่มทำฝายโดยมีการปักแนวหูช้าง วัดระดับน้ำและเตรียมต้นไทรไว้ปลูกกับประชุมชนเครือข่าย

จากรังตังข้างถึงโหรา

“ถ้าไม่เชื่อกัน อาจจะต้องเอารังตังข้างมาปลูกเอาไว้บ้าง”

สมเดช คงเกื้อ เล่าชาวคณะที่ตามไปดูความคืบหน้าโครงการฝายมีชีวิตสร้างสุขชุมชนบ้านตลาด หมู่ 1 ตำบลเขาแก้ว อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

ในการขับเคลื่อนทำฝายมีชีวิตนั้น ถ้าหากว่ายังมีคนฝ่าฝืนอาจต้องใช้ตัวช่วย โดยเอาเอาต้นรังตังข้างไปปลูกเป็นแนวกันชนริมคลองแน่นอนว่าจะไม่มีใครกล้าบุกรุกในสถานที่ดังกล่าวเป็นแน่

ในพืชพืชที่ทำให้คนตระกุก “รังตัง” คนใต้รู้จักมี 3 ชนิดเรียงตามความรุนแรงของพืชคือ รังตังไก่ รังตังกวางและ รังตังข้าง ข้อมูลจากพืชมีพิษในประเทศไทยโดยจำลอง เพ็งคล้าย เรียก กะลังตังข้าง เป็นไม้พุ่มสูงได้ถึง 8 เมตร ส่วนที่เป็นพิษ คือขนตามใบ และส่วนต่างๆ ของช่อดอก ทำให้คัน ผิวหนังไหม้แดงเป็นผื่น และปวด

หลายคนรู้สึกขนลุกขนพอง เมื่อเขาอธิบายว่าไม้พุ่มเล็กา ที่ขึ้นอยู่ริมน้ำ ซึ่งมีอยู่ทั่วไปตามถิ่นนั้น มีพิษน่ากลัว เพียงสัมผัสผิวทึงส่วนที่มีรูขุมขนแม้เพียงเล็กน้อย จะมีอาการคันอย่างรุนแรง แต่นั้นเป็นเพียงกับตักแรกเท่านั้น เพราะเมื่อเกาบริเวณที่คันจะตามมาด้วยความรู้สึกเจ็บสาหัสสากรรจ์ ไม่เกาก็คัน หากลงมือส่วนที่คันเกากลับเจ็บมาก นักเดินป่าพากันขยาด ยังไม่รู้วิธีแก้ อาจถึงช็อคเสียชีวิต

“ผมอยากให้คนรักคลองจริงๆ โดยเฉพาะในโครงการ ฝายมีชีวิต สร้างสุข ชุมชนบ้านตลาด ในระยะทางคลอง 10 กิโลเมตรซึ่งที่ผ่านมาคอน หันหลังให้คลองหันหน้าออกถนนมานาน เรากำหนดจุดสร้างฝาย 10 จุด เราอยากจะทำให้คนหันหน้ากลับไปหาคลองเอาคนกลับไปอาบน้ำในคลอง หาปลาในคลอง ไม่ทิ้งขยะลงคลอง เจ้าของที่ดินริมคลองนอกจากดูแลคลอง แล้วจะมีการปลูกผักตามโครงการผักข้างคลองสองชีวิต (ชีวิตคนและชีวิต

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ 33 พรรษา) สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ 33 พรรษา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ 33 พรรษา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ 33 พรรษา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ 33 พรรษา

“ถ้าโดนรังด้งข้าง แล้วจะต้องรักษาอย่างไร” เราถาม

“ต้องใช้อย่างไร มันจะแก้พิษได้ครับ” คุณสมเดชเฉลย พิษแก้ พิษนี้อยู่ในตระกูลต้นบอนขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่ไม่ไกลกันนัก คนที่มีความรู้ สามารถตัดโหลมาแกงได้อร่อย พร้อมต้องรู้วิธีกิน หากเราไม่รู้จักมันดี พอโหลมาเป็นพิษอันตรายอีกอย่างหนึ่ง

โหลมาเป็นพิษมีพิษที่ อันตรายอย่างมาก บางคนกินเข้าไป โดยไม่รู้เพราะคล้ายต้นอ้อดิบ ย่างโหลมีพิษ ส่วนลำต้นหากปรุงไม่เป็น เมื่อนำไปกิน จะเกิดอาการระคายเคืองอย่างรุนแรง ทั้งในลำคอและปาก ลื่นแข็ง อาการปางตาย คนที่รู้กรรมวิธีการปรุง ก็จะนับได้ว่าเป็นอาหาร ที่อร่อยมากอย่างหนึ่ง การบริโภคยังมีกรรมวิธี กล่าวคือห้ามกินร่วมกับ แกงชนิดอื่นเป็นต้น

สรุปคือร่วมกันของชาวบ้านที่นี่คือเป็นเครือข่ายฝายมีชีวิต ตีกว่าเจอรังด้งข้าง •

คลอง) ประมาณ 10 ราย ซึ่งตอนนี้ มีคนทำแล้ว ใครจะมาทำอะไรกับคลอง ต้องผ่านคณะกรรมการคลอง ไม่ใช่ใครจะมาทำร้ายคลองก็ได้”

นอกจากนั้น ทางโครงการจะรวบรวมข้อมูลทำคู่มือในการดูแลรักษา คลอง ต้นไม้ พันธุ์ปลา สมุนไพรริมคลอง และการทำฝาย เพื่อแจกจ่ายให้ ชุมชน

“ในอนาคตประชาชนในพื้นที่จะมีความสุขร่วมกันได้ในการรักษา คลอง ฝายมีชีวิตซึ่งทำให้ระดับน้ำในคลองสูงขึ้น ส่งผลดีต่อพืชผลในชุมชน แก้ปัญหาภัยแล้งทำยรุค ให้มีงคุดกลับมาหวนตลอดปี” สมเดชกล่าว อย่างไรก็ตาม มองว่าชุมชนที่ยังไม่ตื่นตัวส่วนหนึ่งเพราะมักเข้าใจว่า ปัญหาตัวเองต้อง ให้รัฐหรือคนอื่นมาช่วย สังคมไทยมักรอให้รัฐส่งงบประมาณมาทำแล้วเขา ยืนดูเฉยๆ แต่การทำเรื่องนี้ ไปปลุกให้เขามาจัดการตัวเอง การชวนคนมาทำ เป็นเรื่องจิตอาสา

พุฒิสักดิ์ ผกาศรี เครือข่ายโครงการฝายมีชีวิตสร้างสุขชุมชนบ้าน ตลาด ซึ่งเป็นผู้มีส่วนประสพการณัเชิงลึกเกี่ยวกับคลองเล่าวว่า ชาวบ้านในพื้นที่ เคยทำนบ หรือว่าฝายในภาษากลาง ก็จะได้ใช้ประโยชน์จากน้ำ ทำเองง่ายๆ ไม้ปัก ขอนไม้ ทางมะพร้าว ก็ทำกันมาอยู่แล้ว

“สมเดชมาชวนผม ซึ่งผมรักษาตลิ่งเองอยู่แล้วพอเคยทำให้เห็น ก็ทำไปตามนั้น คนสมัยก่อนมีภูมิปัญญาเรื่องการรักษาแนวตลิ่ง พยายาม รักษาหน้าเอาไว้ พอผมบอกว่าให้รักษาบ้าน รักษาที่ อย่างงหญ้าริมคลอง เพราะรากไม้จะยึดตลิ่งริมคลองเอาไว้ การทำฝายเพื่อรักษาหน้าเอาไว้ใช้ใน หน้าแล้งทำให้น้ำไม่ขาดแคลน ทุกวันนี้ถ้าแล้งมากก็มีปัญหา แต่ชวนคนอื่น มาทำฝายด้วยบางครั้งก็ไม่มีแรงพอ ชวนชาวบ้าน เขาก็เฉยและคิดตาม แนวของเขา”

พุฒิสักดิ์ เล่าว่าในสวนริมคลองเขามีต้นไม้อยู่จำนวนมาก ไม้บางชนิด เช่น ลูกฉิ่งเป็นไม้ที่ช่วยอุ้มน้ำ ยังมีต้นมะกอกป่า ผักกูดตามธรรมชาติ

“คงจำกันได้ว่า มีการสอนว่า ดินดีเพราะป่าปก ป่ารกเพราะเสียยัง ดินเย็นเพราะหญ้าบัง หญ้ายังเพราะดินดี ธรรมชาติรักษาธรรมชาติของมันเอง

ผมคิดว่าประสบการณ์จากภูมิปัญญาจะต่อเชื่อมกับ ชุมชน วิทยุรุ่น เยาวชน นักเรียน หรือชุมชน ได้”

ศิริพร เนาวสน์ คณะทำงานโครงการฯ ที่ถูกชักชวนมาทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาบ้านเกิดโดยสมเดช ในฐานะคนบ้านตลาดและเป็นเพื่อนเก่าสมัย เรียนชั้นประถมศึกษา เล่าว่าตัวเองไปเรียนและทำงานอยู่ที่อื่นเป็นเวลานาน ทุกวันนี้กลับมาอยู่บ้านเห็นความเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดกับบ้านเกิด น้ำแห้งขอด ตลิงพังมากขึ้น จนไปฟังการบรรยายเรื่องระบบนิเวศของคุณ สมเดช ได้รับการชักชวนว่ากลับมาช่วยบ้านเกิดกันดีกว่า ได้คุยกับหลายคน มาทำงานร่วมกัน เราจะไปชวนเจ้าของที่ดิน 85 ราย ที่อยู่ริมคลองมาช่วย กันด้วย

“ทราบว่ามีบางคนก็ลงมือทำไปเองแล้ว แต่สำหรับบางคนอย่างตัว ดิฉันเองไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็มาคุยกันหาทางออกโดยชุมชน” ศิริพร กล่าว ●

“ไม่ปลูกผัก=เซ่ง”

กระแสมาแรงขนาดวารี

เพ็ญพร โอชาพงศ์ ประธานสัมพันธ์โครงการนาควารีคนสุขภาพดี ชุมชนสี่เขียว เล่าถึงข้อจำกัดของ ชุมชนนาควารี เทศบาลเมืองปากพ่อง หมู่ที่ 3 ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันตก อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช ว่า “อยู่ในพื้นที่ซึ่งมีธรรมชาติน้ำขึ้นน้ำลงส่งผลต่อวิถีชีวิต”

คนที่ส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสปลูกผักเอาไว้กินเอง นอกจากความเป็นห้องแถวบ้านเช่าไม่อำนวยแล้วสภาพชุมชนริมน้ำที่รับอิทธิพลน้ำทะเลขึ้นลงบ่อยครั้ง บางเวลาน้ำขึ้นมาท่วมจึงไม่สามารถปลูกผักเอาไว้กินเอง เหมือนกับที่อื่น

“ที่ว่าปลูกผักในเมืองนั้นง่ายไปเราต้องปลูกผัก ในพื้นที่น้ำทะเลขึ้นลง” เพ็ญพรเล่าแต่เมื่อมาทำโครงการ สสส. กลับแสดงวัตถุประสงค์แย้งกับวิถีดังกล่าว ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษแก่ครัวเรือน เพื่อให้มีอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพไว้บริโภค และเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อคนเมืองมากขึ้น
2. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของกลุ่มคนในชุมชน และปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องแหล่งอาหารในบ้านเอง คำนึงครอบครัวด้านการลดละเลิกบุหรี่ยี่ สุรา และสถานความสัมพันธ์ในครอบครัว

3. เสริมสร้างและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้เกิดการ พัฒนาชุดความรู้เรื่องเกษตรในชุมชน

โครงการฯ ได้พาหลายคนก้าวข้ามข้อจำกัดทางธรรมชาติ จนขนาด เกิดกระแสในชุมชนว่าถ้าไม่ปลูกผักก็จะเป็นคนไม่ทันสมัย

“คนไม่ทำอะไรจะดูว่ามียังเซยอยู่อีกหรือ คนอื่นเขาปลูกผักกินหมดแล้ว คนที่ไม่อยากเซยก็ต้องบอกว่า เราปลูกผักเองแล้ว เป็นคำพูดคำเดียวที่เปลี่ยน พฤติกรรมของคนให้หันมาปลูกผัก บางคนก็หันมาปลูกขมิ้น หรือผักสักหนึ่ง สองอย่างให้เข้ากระแสสังคมของชุมชน”

สถานการณ์ด้านสุขภาพของชุมชนคนนาควาริพบปัญหาสารพิษ ตกค้างในร่างกายสูง โดยเฉพาะคนที่อายุ 40 ปี ขึ้นไป ยังพบโรค คล้ายกัน คือ เบาหวาน ความดัน ไขมันในเส้นเลือด ซึ่งน่าจะมาจากการบริโภคจาก การกินผักที่ซื้อมาจากตลาด มีสารพิษปนเปื้อน สารเร่ง สารก่อมะเร็งต่างๆ

“พวกเราได้พบกับครูเกษียณคนหนึ่งในชุมชนที่ปลูกผักกินเอง มีวิถี การปลูกชนะธรรมชาติน้ำขึ้นน้ำลง โดยเอาวัสดุที่เหลือใช้มาปลูกผักให้พ้น จากน้ำ หรือเคลื่อนย้ายหนึ่ยามน้ำขึ้นมาท่วม เป็นการจุดประกายว่าคนอื่น น่าจะทำได้เราชวนชาวบ้านที่เต็มใจจะปลูกผัก มาร่วมราว 80 ครัวเรือน ... ก็เกือบหมดหมู่บ้านแล้วนี่” เพ็ญพรเล่าพลางหัวเราะอารมณ์ดี

มีการรวมกลุ่มทำเกษตรพอเพียงในครัวเรือน ปลูกเองกินเอง จากคนที่นั่งมองคนอื่นทำ เมื่อชักชวนมาพูด ช่วยเหลือกันทำ ร่วมกันทำปุ๋ยหมัก ใครไม่มีเมล็ดผักหรือขาดแคลนวัสดุอะไร ต่างพร้อมมาช่วยกันเติมเต็ม นอกจากปลูกผักโครงการฯ ยังสนับสนุนการทำบ่อปลา บอกกับชาวบ้านว่า ถ้าใครเลี้ยงปลากินเองก็ถือว่าเป็นการดี

“ดีเพราะว่าเรารู้ว่าให้ปลากินอะไร ถ้าซื้อปลาที่เขาเลี้ยงมาเราก็ไม่รู้ว่าเขาเลี้ยงด้วยอะไร”

ทำโครงการฯ ครบ 1 ปี นายกเทศมนตรีเมืองปากพองนั่งลงมาตรวจเยี่ยมทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการที่พยายามทำมีคุณค่า

พวกเขามีความภูมิใจที่สามารถปลูกผัก ในพื้นที่อันมีข้อจำกัดของปรากฏการณ์น้ำขึ้น น้ำลง และบางจังหวัดยังมีน้ำเค็มขึ้นมาอีกด้วย เมื่อปลูกผักได้ก็ไม่ต้องไปซื้อผัก

“ก็รู้กันอยู่ว่าผักแพง เราปลูกเอง หันมาแลกเปลี่ยนผลผลิตกันเอา ถั่วฝักยาวไปแลกมะเขือ”

เพ็ญพรเล่าว่า เป็นสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้น บางคนยอมเลิกเล่นแค่ง (การพนันชนิดหนึ่งที่นิยมเล่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช) เอาเงินไปซื้อเมล็ดผักนำมาปลูก บางคนมองไม่มีที่ปลูกทางโครงการฯ ช่วยลงไปดูแลแนะนำตามสภาพ

“สภาพพื้นที่น้ำขึ้นน้ำลงไม่เป็นเวลาอย่างนี้ เราจะออกแบบวิธีใหม่ๆ ให้ทุกบ้านปลูกผักเพื่อสู้กับข้อจำกัดดังกล่าว อย่างการหาตำแหน่งวางภาชนะปลูกผักตรงนั้นตรงนี้เป็นทางหนีทีไล่จากน้ำที่ขึ้นมาท่วม”

สิ่งดีๆ เกิดตามมาอย่างมากมาย เพ็ญพรเห็นคนสูงอายุที่ไม่มีอาชีพและเคยทนอยู่กับความเข็ดเมื่อวัย ไม่สบายต่างๆ นานาตามวัย เมื่อเปลี่ยนวิถีอันจำเจมาปลูกต้นไม้ เลี้ยงปลาตกเขาได้นั่งยิ้มกับปลาตก จากที่ไม่มีประเด็นอะไรจะพูดกับคนอื่น ก็ได้พูดเรื่องการปลูกผักและเลี้ยงปลาตก

“คนชอบเล่นแค่งก็มาปลูกผัก เปลี่ยนเป็นชุมชนที่มีความอบอุ่น ตอนนั้นก็มานั่งเฝ้าบ่อปลาตกกัน”

บรรยากาศที่ดีเกิดขึ้น เพราะได้ออกมาแลกเปลี่ยนถึงสิ่งที่ทำร่วมกัน “บทสนทนาที่พูดกันได้เรื่อยๆ ทำไม่เลี้ยงปลาถูกแล้วไมโต บางคนบอกว่าถ่ายน้ำทุกวัน บางคนว่าใส่ดินเอาไว้ก่อน บางคนว่าเอามะขามเปียกไปทาขอบบ่อ ซีเมนต์ใหม่เลี้ยงปลาแก้ปัญหาปูนกัด”

หลังจากชวนชาวบ้าน ปลุกผัก เลี้ยงปลานั้น โครงการฯ จัดให้มีตลาดนัดปลอดสารพิษบริเวณหน้าชุมชนทุกเดือน

“คนมีปลาดุกปลาร้าก็เอามาในตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า คนที่ไม่ได้ปลุกก็มาซื้อ เราอยากได้ตลาดสีเขียว”

เพื่อชมรมองว่า โครงการนี้ถือว่าดีมาก เพราะทำให้ทุกคนสามารถพึ่งตนเอง เมื่อพึ่งตนเองได้ ก็จะมีพลังมาก

“ถ้าเราไม่ซื้อผักที่เขาฉีดยามา ต่อไปคนที่ปลุกผักขายในตลาดเขาก็ไม่ฉีด เพราะกลัวว่าจะขายไม่ได้”

ผลสะท้อนจากโครงการฯ ทำให้ชุมชนใกล้เคียงเช่น ชุมชนวาริสวัสดิ์ สนใจหันมาปลุกผักปลอดสารพิษ เช่นกัน

ปาลีรัตน์ แก้วประดิษฐ์ พี่เลี้ยงโครงการฯ เล่าว่า อำเภอปากพนัง มีสองฝั่ง แม่น้ำปากพนัง ไหลผ่าน แบ่งชุมชนออกเป็นสองฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตก และตะวันออก แม่น้ำจะมีน้ำขึ้น-น้ำลง มีประตูเขื่อน ปิด-เปิด เพื่อให้ รับกับสภาพของน้ำขึ้นน้ำลง

“เป็นชุมชนที่แปลกเพราะต้องเผชิญกับภาวะน้ำที่ท่วมถึงหัวเข่า อยู่ตลอดทั้งปีที่ผ่านมาคนปากพนังไม่คิดจะปลูกผักเอาไว้กิน เพราะว่ายาก ถ้ามีน้ำขึ้นสิบห้าวันผักก็จะตายหมด เขาก็เลยคิดว่าซื้อกินเองง่ายกว่า”

โครงการฯ นี้ สามารถเอาคนในข้อจำกัดดังกล่าว มาปลูกผักได้

“ตอนนี้ก็มีชุมชนอื่นที่มีสภาพคล้ายกันมาดูแล้วกลับไปทำแล้ว หลายชุมชน ส่วนใหญ่เคยอ้างว่าจะไม่มีที่ปลูก พอมาเห็นชุมชนนาควาริ คนเหล่านั้นถึงบางอ้อว่าทำได้”

ปาลีรัตน์เล่าว่า จุดเด่นอย่างหนึ่งของโครงการ คือความพยายาม ประชาสัมพันธ์ไปให้ถึงคนที่เกี่ยวข้องให้ได้รับรู้ เราจึงใจให้คนมาร่วมและทำ บัญชีครัวเรือน สร้างวิถีประชาสัมพันธ์ของคนที่ทำไปแล้วบอกต่อโดยใช้ กระแสว่า “อยู่นาควาริ ใครไม่ปลูกผักนะเชย รู้ยัง” •

ความสุข ณ โรงเรียนร้าง

“คนที่มาร่วมน้ำตาไหลว่าครั้งหนึ่งเคยมาเรียนที่นี่ และได้กลับมาที่นี่อีกครั้งในบรรยากาศที่แตกต่างกัน...”

คำบอกเล่าของ สันติ รัฐนิยม ผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนร้าง สร้างชีวิต ณ บ้านทุ่งหนองควาย หมู่ที่ 4 ตำบลดุดิต อำเภอลำพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

โรงเรียนประชาบาลประจำชุมชนถูกปิดตัวลงมานานนับสิบปี เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการยุบรวมสถานศึกษาขนาดเล็กเพื่อลดงบประมาณ สถานที่แห่งนี้จึงถูกปล่อยรกร้าง มีปลวกที่เข้ามาทำรัง

สันติจึงมีความคิดพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่าของโรงเรียนร้างให้เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ต่อชุมชนและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อจัดศูนย์เรียนรู้

“ผมเคยเสนอโครงการ สสส.มาแล้วครั้งหนึ่งแต่ไม่ผ่านจึงมีพลังที่จะผลักดันเรื่องนี้ต่อเพราะถ้าสิ่งที่เราคิดไม่ผ่านหมายถึงว่าถูกมองอย่างสเปอะประมาทเราก็ต้องพยายามทำให้ได้”

สันติเล่าว่าในชุมชนแห่งนี้คงเหลือโรงเรียนร้างเป็นพื้นที่สาธารณะจุดเดียวของชุมชน นอกจากไม่ได้ใช้ประโยชน์ยังสุ่มเสี่ยงต่อการที่เยาวชนแอบมั่วสุมยาเสพติด ผู้นำและคณะทำงานจึงมานั่งหารือว่าจะทำอย่างไรให้ใช้พื้นที่ราชพัสดุแห่งนี้ให้เกิดประโยชน์

“ทำอะไรให้โรงเรียนนี้มีชีวิตขึ้นจึงกลายเป็นคำว่าโรงเรียนร้าง
สร้างชีวิตคำว่ามีชีวิตคือต้องการสร้างประโยชน์กับชุมชนกับเยาวชน”

กิจกรรมโครงการฯ เน้นชวนชาวบ้านมาทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
แบ่งเป็น 4 กลุ่มย่อย

- ปุ๋ยหมัก
- ปลูกผักสวนครัว
- เพาะชำ ต้นกล้า
- เครื่องแกง

นับจากมีการลงมติว่าน่าจะใช้พื้นที่โรงเรียน ปลูกผักแบบพื้นบ้าน เช่น
ผักหวาน ผักเคลียง ชะอม มันเทศ ส้มป่อย ข้าวโพด มะเขือ ฯลฯ เนื่องจาก
มีความทนต่อโรค สามารถลดการใช้สารเคมี เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ
เป็นที่นิยมบริโภค และเป็นที่ต้องการของตลาด นอกจากนั้นมีการปลูกพืช
วัตถุดิบในการทำเครื่องแกง เช่น ตะไคร้ ขมิ้นดั่ง พริกขี้หนู ฯลฯ

“กิจกรรมเหล่านี้ สะท้อนโยงใยกันทั้งหมดทำปุ๋ยหมักก็ต้องไปปลูก
ผักปลอดสารพิษเอื้อต่อสุขภาพ พอปลูกผัก ฯลฯ ตะไคร้ มองถึงการมาทำ
เครื่องแกง”

สันติเล่าว่าเครื่องแกงสำเร็จรูปที่ชาวบ้านนิยมซื้อมาจากตลาด มักจะ
มีคุณภาพไม่ดี เพราะพ่อค้าแม่ค้ามักลดต้นทุนโดยซื้อวัสดุเหลือทิ้งราคาถูก
มาปรุง สำหรับกลุ่มเครื่องแกงของชุมชนเน้นความสะอาดในกระบวนการผลิต
ภาชนะที่ใช้ใส่เป็นพลาสติกสำหรับใส่อาหาร และเก็บในอุณหภูมิที่เหมาะสม

เครื่องแกงจากบ้านทุ่งหนองควายไม่ใช้สารกันบูด คัดสรรวัตถุดิบ
ธรรมชาติที่มีคุณภาพจากในหมู่บ้านโดยมีการจัดการให้ชาวบ้านได้หมุนเวียน
กันปลูกให้พอดีกับการใช้

“ขมิ้นที่ใช้ทำเครื่องแกงคือขมิ้นดั่ง ลักษณะทั่วไปภายนอกคล้ายๆ
ตัวดั่ง สีเหลืองกลิ่นไม่ฉุน พริกขี้หนูที่ใช้บดเครื่องแกงส้มเรียกว่าดีปลีสี
ดอกขาว เมื่อสุกจะเป็นสีส้ม บดเครื่องแกงแล้วสีจะออกสวยแบบสะอาด”

สันติเล่าว่าชาวบ้านไม่ได้เปลี่ยนโฉมโรงเรียนร้าง เพียงแต่ปรับปรุงภูมิทัศน์ ปลูกผัก ทำโรงเพาะชำ ใช้โรงเรียนเป็นจุดนัดพบและเรียนรู้ จุดปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงจริงๆ อยู่ที่แต่ละครัวเรือน “เราใช้โรงเรียนเป็นที่นัดพบ เมื่อนำข้อมูลต่างๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ก็ไปทำกันที่บ้าน ทำแล้วก็สนุกสนานเกิดความคิดต่อยอดไปเรื่อยๆ” หากใครถามว่าที่ทำมาทั้งหมดถือว่าสำเร็จหรือไม่ สันติจะบอกว่า “นี่คือบันไดขั้นที่ 1”

อย่างไรก็ตาม โครงการ สสส. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความเข้มแข็งและการกระตือรือร้นครั้งใหญ่ของหมู่บ้าน หลายหน่วยงานมองเห็นความสำคัญอยากเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าสำนักงานพัฒนาที่ดินเข้ามาส่งเสริมเกี่ยวกับการทำปุ๋ย กศน. สนับสนุนเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาเครื่องแกง ขณะที่พัฒนาชุมชน อำเภอถ้ำพรรณราสนับสนุนบ้านทุ่งหนองควาย เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

สันติเล่าว่าการขับเคลื่อนโครงการทำให้มีการพัฒนาด้านภาวะผู้นำ การเชื่อมโยงเครือข่ายของหลายกลุ่มในหมู่บ้าน โดยใช้กิจกรรมในโครงการฯ และพื้นที่โรงเรียนร้างเป็นตัวเดินเรื่อง พัฒนากลุ่มเพาะชำ กลุ่มเครื่องแกง กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ให้มาร่วมพัฒนาไปพร้อมกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การพัฒนาระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน ได้ติดตั้งสัญญาณ TOT บริเวณที่ทำกรกลุ่ม เพื่อให้เด็กและประชาชนได้สืบค้นข้อมูลความรู้ สื่อสาร กับบุคคลภายนอกได้ เนื่องจากหมู่บ้านนี้เป็นพื้นที่ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ และ ไม่มีอินเทอร์เน็ต

“คนในหมู่บ้านตั้งใจดีมาก สนใจร่วมกิจกรรม มีความห่วงหาพันที่ มีความคิดจะขยายผลต่อไป ให้เกิดตลาดชุมชน”

สมาชิกโครงการต่างรู้สึกประทับใจที่พัฒนาโรงเรียนรกร้างมีปลวก ขึ้น กลายเป็นศูนย์เรียนรู้ มีแผนงานพัฒนาให้โรงเรียนเป็นศูนย์รวมของ หมู่บ้าน พัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นตัวอย่างเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เกิดศูนย์รวมใจ ของคนทุ่งหนองควาย

ยังมีข้อเสนอแนวทางพัฒนาพื้นที่สาธารณะ ให้ประชาชนได้ใช้ ประโยชน์ เป็นพื้นที่ตัวอย่าง เป็นแปลงสาธิต เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับหมู่บ้าน อื่นๆ โดยมีแนวทางการพัฒนาต่อเนื่อง ดังนี้

- พัฒนาพื้นที่ว่างในหมู่บ้านเป็นพื้นที่ปลูกผักปลอดสารพิษ ใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นฐานเรียนรู้และไปทำต่อที่บ้าน โดยขยายผลให้ทั่วหมู่บ้าน มีกลุ่มปุ๋ย กลุ่มปลูกพืชผัก กลุ่มเครื่องแกง กลุ่มเพาะชำ เป็นต้น
- ร่วมกันกำหนดแหล่งผลิตที่มีคุณภาพ ให้มีการทำข้อมูลการใช้และการจำหน่าย รายเดือน รายปี มีการบริหารจัดการครบวงจร จัดทำแผนผังการผลิตทั้งหมู่บ้าน แบ่งโซนทำข้อมูลวัตถุดิบ เพิ่มทีมให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน เพิ่มคุณภาพและการตลาด
- เกิดการจัดการของชุมชน โดยมีกติกา คือ ในหมู่บ้าน มีงานก็ต้องซื้อจากกลุ่มและมีการหมุนเวียนเปลี่ยนกันช่วยเหลือในกลุ่ม ทำเป็นโซนทั้งหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์ตามกลุ่มออมทรัพย์ ป้ายประชาสัมพันธ์ ปากต่อปากจากกรรมการ 20 คน บอกในเวที อสม. และติดตามเยี่ยมตามบ้าน
- พัฒนาการตลาด ทำแพ็คเกจ ให้นำเครื่องแกงไปใช้ได้ง่ายมีสติ๊กเกอร์ใช้กระปุก วันหมดอายุ ขอ อย.

อาจารย์กำไล สมรักษ์ พี่เลี้ยงโครงการ เล่าว่าโครงการโรงเรียนร้างสร้างชีวิต เริ่มดำเนินการในปี 2555 ปรับโรงเรียนร้างที่เต็มไปด้วยปลวก อาคารเก่า ผุ มาเป็นแหล่งเรียนรู้ ผลที่เกิดขึ้นมีทั้งการปลูกผักที่สร้างรายได้ ผักที่นำมาทำเครื่องแกง

“การลงไปถอดบทเรียน เมื่อปี 57 พบว่าจากโรงเรียนร้างเปลี่ยนโฉมกลายเป็นตลาดเศรษฐกิจพอเพียง ที่ลดการใช้สารเคมีของอำเภอ” อาจารย์กำไลกล่าวและว่าได้เปลี่ยนจากหมู่บ้านที่เรียกว่า ไม่มีจุดรวม ให้เป็นหมู่บ้านที่โดดเด่น

“คนที่รับผิดชอบโครงการโดยเฉพาะคุณสันติ เป็นคนเด่นของอำเภอ ทำให้มีหลายหน่วยงานลงมาดูชุมชนแห่งนี้ และให้การสนับสนุนไม่เพียงเท่านั้น ยังทำให้ในชุมชนนี้เกิดผู้นำขึ้นมากกว่า 10 คน เก่งกันคนละ

เรื่อง มาคุยกันทุกเดือน มีการต่อยอดออกไปเรื่อยๆ ถึงเครือข่ายระดับอำเภอ จังหวัด ในการพัฒนาเกิดนวัตกรรมการปรับวิธีการคิด และใช้การจัดการจากคนที่เก่งๆ ในชุมชนมาทำงานร่วมกัน”

วงจรการพัฒนาของบ้านทุ่งหนองควาย จึงเริ่มจากบ้านมาโรงเรียนร้าง และจากโรงเรียนร้างส่งต่อเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือน

“เราจะพบว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เลย พอเอาอย่างนี้ไปทำที่บ้าน แล้วมาขายให้กลุ่มเครื่องแกง อย่างการปลูกพริก ปลูกขมิ้น ตะไคร้ ทำให้คนแก่ยิ้มออก ไม่เครียด ไม่เหงา”

การทำกิจกรรมของโครงการฯ นำมาสู่การเปลี่ยนแปลง 3 ยอด คือ

1) ยอดคน มีการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ การมีส่วนร่วม การเสียสละ ทำงานเป็นทีม และทุกคนสามารถเล่าผลงานที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างละเอียด และยังมีความคิดต่อยอดโครงการ

2) ยอดสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดจากเดิมเป็นพื้นที่รกร้าง สุ่มเสี่ยงกับภัยสังคมหลายรูปแบบ เราสามารถปรับเปลี่ยนให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น โดยกิจกรรมของโครงการจึงเห็นว่าโรงเรียนเรามีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง ดูจากไม่มีป่ารก้างปกคลุมแต่เป็นพืชผักปลูกคลุมพื้นที่แทน เมื่อก่อนมีกลุ่มเยาวชนใช้เป็นที่เล่นมั่วๆ แต่ปัจจุบันอาคารใช้เป็นสถานที่ประชุม พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กลายเป็นสถานที่สาธิตการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สนามที่เคยรกร้างปัจจุบันแบ่งเป็นสองส่วน คือ ส่วนของแปลงปลูกพืชผักสวนครัว โรงเพาะชำ อีกส่วนหนึ่งเป็นสนามกีฬา สนามเด็กเล่นได้

3) ยอดการบริหาร คือการทำงานที่มี กฎ กติกา ระเบียบ มีแผนงาน การทำงานระบบภาคี การทำกิจกรรมต้องมีการจดบันทึกและวางแผนต่อ เช่นการจัดตั้งตลาดนัดชุมชน อาจารย์กำไลชมว่า ดีมาก ให้ดำเนินการตามที่ตั้งใจและสอดคล้องวัตถุประสงค์ ความต้องการของ สสส. ●

กตึกานมวักกันน้อด ที่ปากคลองวัดแดง

“เมื่อปี 2556 มีการตัดถนน 4 เลนผ่านชุมชนบ้านปากคลองวัดแดง หมู่ที่ 6 ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นถนนสายหลักออกไปทางอำเภอหัวไทรและอำเภอเชียรใหญ่หลังจากนั้นไม่นาน เดี่ยวก็โครมๆ... เราเห็นคนเจ็บคนตายใจก็เสีย ไม่รู้จะทำอย่างไร”

ศรีวิไล ทองใสพร ผู้รับผิดชอบโครงการชุมชนบ้านปากคลองวัดแดง ร่วมใจลดอุบัติเหตุกล่าวถึงที่มาว่าถนนแบบเดิม 2 เลน มีปัญหาเยอะอยู่แล้ว แต่พอมา 4 เลน มีคนเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจำนวนมากเฉลี่ยเดือนละ 1-3 ราย สาเหตุอุบัติเหตุมาจากหลังทำถนนใหม่ มีกองวัสดุ ระเกะระกะกับขยะที่ถูกโยนมาจากผู้สัญจรจำนวนมาก

ชาวบ้านพยายามแก้ปัญหาพร้อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทางหลวง ก็ไม่ได้เกิดผลอะไรขึ้น แม้แต่ฝ่ายตำรวจเองยอมรับว่าถ้าไปบังคับใช้กฎหมายอย่างเช่นจับหมวกกันน้อคก็ไม่ได้ผลเพราะชาวบ้านมักวิ่งเต้นไม่ให้ถูกปรับ

เพื่อแก้ปัญหาหน้าหวาดเสียวของชุมชน มีการประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมลดอุบัติเหตุ

ในชุมชน มอบหมายหน้าที่การทำงาน ติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรม ซึ่งในคณะกรรมการ 55 คน ประกอบด้วย (1)กรรมการหมู่บ้าน 10 คน (2)สอต.2 คน (3)ตัวแทน รพ.สต.2 คน (4)ตัวแทนตำรวจ 5 คน (5)ตัวแทนครู 2 คน (6)แกนนำเยาวชน 5 คน (7)ทีมกู้ชีพ 29 คน

คณะกรรมการบริหารงานเสนอแนวทางเพื่อลดอุบัติเหตุในเขตพื้นที่ ในชุมชน โดยแจกเอกสารขอความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ในการจัดตั้งจุด ตักเตือนและปรับ ในการตั้งจุดตักเตือนครั้งที่ 1 มีผู้ที่ขับรถผ่านไม่สวมหมวก กันน็อค 54 คน ครั้งที่ 2 จำนวน 19 คน ครั้งที่ 3 จำนวน 12 คน

มีมาตรการเปรียบเทียบปรับโดยตำรวจชุมชน คนที่ขับรถแล้วสวม หมวกกันน็อค จะได้ใบเขียวชื่นชมความดีและเขียนบัตรชิงโชค เพื่อรับรางวัล คนที่ไม่สวมหมวกกันน็อคได้ใบเหลืองตักเตือนรณรงค์สวมหมวกกันน็อค กำหนดตักเตือน 3 ครั้ง ถ้าเกิน 3 ครั้ง จึงจะบังคับใช้ตามกฎหมาย

- ใบเขียว แจกสำหรับคนใส่หมวก
- ใบเหลือง เตือนคนไม่ใส่หมวก
- เตือนครบสามครั้ง แจกใบแดง ปรับ 500 บาท

ศรีวิไล เล่าว่า เนื่องจากขณะทำงานโครงการมีความใกล้ชิดชาวบ้าน ทำให้รู้ว่าใครทำผิด ก็จะจับตาเรียกมาคุยเป็นพิเศษ หลังจากมีการณรงค์ มีผู้สวมหมวกกันน็อค เพิ่มขึ้นจากเดิม 18% เป็น 32% และล่าสุด 90% ความตระหนักรู้มาจากการที่ให้ความรู้ย้ำเตือนเสมอว่าเมื่อเกิดอุบัติเหตุ รถชน มักร้าวและ พร้อมย้ำให้ชาวบ้านเกรงกลัวการลงโทษของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผ่านกติกากันร่วมกันตกลง

“ที่เราประทับใจมาก คือมีภาคีเครือข่ายมาร่วมทั้งหมด ไม่ว่าโรงเรียน หรือส่วนต่างๆ ถ้าเรายังไม่ทำตรงนี้จะเกิดอุบัติเหตุอีกมาก เพราะป้ายจราจร ไม่ได้มีครบทุกจุด พฤติกรรมการขับรถของคน คนที่ย้อนศรก็ยังไม่ย้อนศร อยู่เรื่อย พอมีตำรวจเข้าไปอบรมเรื่องกฎจราจรให้ ก็ดีขึ้น คนที่ไม่ใส่หมวกกันน็อคก็เริ่มจะบดสี (อับอาย) เพื่อน เพราะว่าใครไม่ใส่หมวกคนอื่นก็จะพูดว่า...เดี๋ยวคอยดูเถอะ”

ทุกคนในชุมชนกลัวตาย จึงใส่หมวกเพื่อความปลอดภัยของตัวเอง โดยไม่ต้องให้ใครมาเตือน

ยงยุทธ สุขพิทักษ์ พี่เลี้ยงโครงการฯ เล่าว่า การทำเรื่องนี้ต้องใช้เวลา 8 เดือน ในการตีฆ้องร้องป่าว ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งหอกระจายข่าว ป้ายไวเนล และเคาะประตูบ้าน

กว่าจะเกิดผลได้จริงต้องดึงข้าราชการเกี่ยวข้องทั้ง รพ.สต. ตำรวจ และ อบต. มาช่วยกัน

“จะเห็นว่าในการทำเรื่องแบบนี้เราก็ไม่ได้ใช้การหักดิบ เพราะว่ามีการเตือนครั้งที่ 1-3 ในครั้งที่ 3 ยังเตือน เพราะทุกคนเป็นพี่น้องเครือญาติกัน ใช้วิธีเอาชุมชนมาสอนชุมชน”

เขามองว่าความยากอยู่ที่การเชิญ นายก อบต. ตำรวจ และทุกหน่วยราชการที่อยู่ในพื้นที่ มาร่วมกันทำงาน

“หลังผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัญหา เมื่อเราทำป้ายรณรงค์ความปลอดภัย ยังกระทบกับแผงลอยริมทาง ป้ายจึงถูกมือดียกโยนทิ้ง ทีมงานขึ้นป้ายใหม่อยู่หลายรอบ ใช้ อสม.ไปเคาะตามบ้าน แนะนำโครงการไปที่โรงเรียนคุยกับครู นักเรียน ผู้ปกครอง แต่มีคนพูดว่า ฉันไม่ใส่มาตั้งนาน เกี่ยวอะไรกับคุณ นี่มันหัวฉัน”

เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจ กว่าคนจะยอมฟัง ครั้นมาถึงจุดที่คนเข้าใจแล้วยังมีปัญหาอ้างว่าไม่มีเงินซื้อหมวกกันน็อค

“พอดีว่ามีคนที่สามารถซื้อหมวกกันน็อคราคาถูกมาขายให้ชาวบ้านได้ คนยังไปพูดกันอีกว่า คนที่เกี่ยวกับเรื่องนี้มีผลประโยชน์จากการขายหมวกกันน็อค” ยงยุทธเล่า

พอเข้าสู่รูปเข้ารอยเริ่มนับจำนวนคนที่ใส่หมวกกันน็อคบนถนน ยังพบว่าคนมีหมวกไม่ได้สวมแต่วางในตะกร้าหน้ารถหรือแขวนเอาไว้

มีความพยายามขับเคลื่อนเรื่องนี้อย่างเป็นทางการเป็นลำดับต่อเนื่อง โดยกิจกรรมสำคัญ มีการจัดขบวนรณรงค์โดยมีรถมาร่วม ราว 500 คัน นายกอบต.มาเป็นประธาน การรณรงค์ในโรงเรียน ทั้งประกวดวาดภาพ และจัดเด็กเข้าไปดูผู้ช่วยถูกเงินจากอุบัติเหตุใน รพ.สต. เพื่อให้เกิดความกลัว

เชิงสัญลักษณ์มีการแจกสติ๊กเกอร์ “สวมหมวกหรือยัง” มีการกล่าว
ปฏิญาณร่วมกัน เนื้อหาคือ สวมหมวกกันน็อกทุกครั้ง เปิดไฟเวลาขับขี่
ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร ตักเตือนบุตรหลาน ไม่ขับรถซิ่ง หรือย้อนศร

“การรณรงค์ ทำให้พบว่าไม่มีอุบัติเหตุที่ทำให้มีคนที่ตายโดยเฉพาะ
ช่วงเฝ้าระวังในเทศกาลสำคัญ พบว่าไม่มีอุบัติเหตุเลย”

ยังยุทธมองว่าความสำเร็จมาจากผู้นำท้องถิ่นให้ความร่วมมือ สำหรับ
ชาวบ้านได้ตระหนักถึงการลดการตาย ลดการสูญเสีย ลดค่าใช้จ่าย สิ่งที่ทำ
ไม่ได้ทำเพื่อคนอื่น แต่ทำเพื่อตัวเอง ครอบครัว ผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการ
ยังยุทธรายงานว่า

1. สภาพแวดล้อมเปลี่ยน ตอนนั้นถนนโล่ง ไม่มีขยะหน้าบ้าน
หรือริมถนน
2. สิ่งก่อสร้างที่กีดขวาง เช่น ร้านค้าริมถนน ก็ถูกจัดระเบียบ
ไม่ให้ชิดถนนมากเกินไป

3. มีการติดแผ่นป้ายไวโนล อย่างเป็นระเบียบ ไม่เกะเกะ
 4. การขับรถยนต์ น้อยลง
 5. ทางข้ามที่เป็นแผ่นซีเมนต์ที่เป็นทางตัดผ่านระหว่างถนนใหญ่ลดน้อยลง
 6. อุบัติเหตุลดลงมาก
 7. มีป้ายเตือน ป้ายรถรงค์ ติดไว้ตลอดเวลา เป็นการเตือนสติ
 8. เป็นการสร้างจิตสำนึก
 9. หลายครอบครัว หลายคนเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนวิธีปฏิบัติ จากเดิมเคยต่อต้าน ปัจจุบันเข้าร่วมกิจกรรม
 10. การที่ชุมชนได้ร่วมกันหาทางลดอุบัติเหตุ ทำให้หลายหน่วยงานไม่เดือดร้อน เช่น ตำรวจได้มีเวลาพักผ่อนบ้าง เพราะเกิดเหตุต้องเสียเวลา ทางโรงพยาบาลไม่ต้องเดือดร้อนในการนำส่งผู้ป่วย
 11. เป็นสิ่งที่ดี เป็นกิจกรรมที่สร้างให้ทุกคนได้มีส่วนร่วม
 12. ตอนนีเรื่องสุขภาพบนท้องถนนดีขึ้นเยอะมาก ได้แก่ สวมหมวก ไม่ขับซ้อนกันหลายคน ไม่ย้อนศร มีหลายหน่วยงานมาช่วย ไม่มีรถซิ่ง
 13. กิจกรรมนี้ทำเฉพาะบ้านปากคลอง แต่ได้ผลงานทั้งตำบล เพราะทุกหมู่บ้านต้องผ่านที่สี่แยกปากคลอง เพราะเป็นศูนย์กลางชุมชน
 14. คนในชุมชนตอนทำใหม่ๆ ต่อต้าน ไม่ยอมรับ ต่อว่าด้วยถ้อยคำที่รุนแรง พอผ่านไปสักระยะ เขาเห็นทำกิจกรรมจริง ก็เข้าร่วมกิจกรรม ระยะหลังเห็นด้วยไม่ต่อต้าน
 15. คนยอมรับมากขึ้น
- ผลสำเร็จของชาวปากคลองวัดแดงส่งผลไป 9 หมู่บ้านในตำบลเขาพระบาท จึงมีแนวคิดต่อยอดที่จะเป็นศูนย์เฝ้าระวังอุบัติเหตุของตำบลด้วย
- “ผมว่าการต่อสู้ยังไม่จบ ทำอย่างไรก็ได้ให้คนใส่หมวกกันน็อคจัดการจุดเสี่ยง ผ่านการปรับวิธีคิด โดยภาคประชาชนที่แข็งท้อถิ่นเสริมราชการปรับวิธีคิด” เขากล่าวในที่สุด •

รอยยิ้มข้ามคลอง

ก่อนทำโครงการบ้านอยู่แคว้นเป็นหมู่บ้านวิถีพอเพียงกับ สสส. หมู่ที่ 9 ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช แห่งนี้ เป็นพื้นที่เกษตรกรรม สมัยก่อนคนนิยมทำนา

ต่อมามีการเปลี่ยนพื้นที่นา เป็นสวนยางและปาล์ม โดยวิธีการเกษตรยุคใหม่ มีการใช้สารเคมีรุนแรง ทำให้คนร่างกายทรุดโทรม มีโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น

ระบบนิเวศเปลี่ยนไปชัดเจน จากที่ปลาในแหล่งน้ำมีมาก กลับหายากหรือไม่พบอีกเลย สันนิษฐานกันว่าอาจเป็นเพราะว่ายาที่ใช้กำจัดหอยเชอรี่ กระทบถึงสัตว์น้ำชนิดอื่นใ้น้อยลง

จากที่ปลูกผักกินเองข้างบ้านชาวอยู่แคว้นกลับนิยม หันไปซื้อผักในตลาด เลือกแต่ผักที่งามๆ แต่ก็เต็มไปด้วยสารเคมี

“เราจึงมาคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะปลูกผักกินเอง ลดสารเคมีในการเกษตร ได้จึงหว่าโครงการ สสส. ลงมา ก็ทำเรื่องนี้” **วันดี อักษรคง** ผู้รับผิดชอบโครงการฯ กับ **สุนีย์ อักษรคง** คณะทำงาน ช่วยกันเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้น

สิ่งที่ทำคือการรณรงค์ให้หันมาทำเกษตรอินทรีย์ เริ่มจากการทำน้ำหมักชีวภาพที่คิดกันเองชื่อว่า น้ำหมักสูตรลูกตก มีส่วนผสมสำคัญคือน้ำข้าวข้าวสารก่อนที่จะนำไปหุง

พวกเขายังคิดสูตรยาไล่แมลง จากการหมักใบเตยมี สะเดา ข่า ตะไคร้ และสาบเสือ

แต่สิ่งสำคัญที่เดินมาพร้อมกันและกระตุ้นให้ชาวบ้านหันมาให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ ลดการใช้สารเคมี เรียกว่า “กิจกรรมรื้อครัว”

สุนีย์เล่าว่าคณะทำงานราว 10 กว่าคนจะเดินไปตามบ้านเรือน โดยไม่มีการบอกกล่าวล่วงหน้า เพื่อจะเข้าไปดูในครัวของชาวบ้านในกลุ่มเป้าหมาย

“เรานुकเข้าไปถึงครัว เพื่อดูว่าพวกเขาใช้สารปรุงรสอะไรบ้าง เราก็ไปพบว่ามีการใช้ผงชูรส ผงปรุงรส ซอสต่างๆ ก็ไปควักกลับมา มีคนที่ใช้ทั้งผงชูรสและผงปรุงรส ซึ่งเป็นผลเสียต่อร่างกายนำมาสู่การเกิดอันตรายของโรคเรื้อรัง โดยเฉพาะเบาหวาน ความดันฯ เราก็จะบอกเขาว่า น่าจะลดลงสักอย่างลงได้หรือไม่ เราไม่ได้บอกให้เขาเลิกเลย แต่เรอบอกว่าเขาควรจะลดปริมาณลงเรื่อยๆ”

ทางโครงการฯ แนะนำให้ชาวบ้านหันมาปลูกผักเอาไว้ข้างบ้าน ใช้คำว่าสร้าง “ตู้เย็นข้างบ้าน” เพราะพบว่าผักสดนำมาแทนผงชูรสได้ โดยการที่นำผักสดจริงๆ มาต้มหรือผัด น้ำที่ออกมาจากผักสดจะมีรสอร่อยตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องเติมเครื่องปรุงรส

ชาวบ้านได้พบว่าผักสดข้างบ้านนำมาปรุงอาหาร ทำให้อร่อยโดยไม่ต้องเติมผงชูรส

“ในช่วง 2-3 เดือนเราพบว่า สามารถลดผงชูรสและผงปรุงรสลงได้ แต่ไม่ชัดเจนทีเดียวหมดเลย” วันดีเป็นฝ่ายเล่าบ้าง พ่อแม่บ้านลดผลปรุงรสทั้งหลายไป หันถามพ่อบ้านว่า ยังกินอร่อยเหมือนเดิมหรือเปล่า?

พ่อบ้านก็บอกว่าได้ก็ไม่มีปัญหา บางบ้านพ่อบ้านสามีปั่น ภรรยา ก็เลยให้สามีทำกับข้าวเองให้รู้เองว่าเมื่อไม่ได้ใส่ผงชูรสหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “แป้งหวาน” จะเป็นอย่างไร

เมื่อคณะทำงานติดตามผลกลับไปดูที่ครัว พบว่าจาก 30 ครัวเรือน สามารถลดผงชูรสเด็ดขาด ประมาณ 8-9 ครัว ค่อยเปลี่ยน ลดลง หรือจากที่ใช้ทั้งผงชูรส และผงปรุงรสเหลือเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง

นอกจากผงชูรส โครงการฯ ยังมีการแนะนำให้ใช้เกลือเม็ดตามธรรมชาติแทนเกลือผงเกลือผสมไอโอดีนเพราะผลจากการศึกษาเกลือผงมีแนวโน้มให้คนเป็นเบาหวานความดันมากกว่า

ยังมีคำแนะนำการเลิกใช้น้ำตาลทรายขัด มาเป็นน้ำตาลทรายแดง **ยงยุทธ สุขพิทักษ์** พี่เลี้ยงโครงการฯ เสริมว่าหลังเลิกใช้ผงชูรส 6-7 เดือน พบว่ามีผลที่น่าสนใจสำหรับผู้ชายในหมู่บ้าน เพราะมีดัชนีที่ชี้ว่าสุขภาพทางเพศของผู้ชายในวัย 40 ปีขึ้นไปดีขึ้นกว่าเดิม

“เขาเรียนรู้ว่าไม่กินแป้งหวานและใช้ชีวิตแบบเดิมเรื่องในมุ้ง ปัญหาจะน้อยลงคนที่กล่าวเรื่องนี้ชื่อว่า **นายยอดชาย สีโท** ตอนนี้นายยอดชายมาเป็นแนวร่วมโครงการ มาช่วยภรรยาทำครัว มาช่วยทำบัญชีครัวเรือน”

โครงการนี้ เมื่อต่อยอดในปีที่ 2 เกิดข้อบัญญัติชุมชน 11 ข้อสาระสำคัญเช่น

- ทุกบ้านปลูกผักและสมุนไพรเอาไว้กินเองมากกว่า 5 ชนิดต่อ 1 ครัวเรือน
- ร่วมกันลดใช้สารเคมีในครัวเรือน และการเกษตรทุกชนิด
- ลดการใช้ผงชูรส และสารปรุงรส ในการปรุงหรือประกอบอาหาร
- ทุกบ้านมีรั้วที่มีชีวิต สีเขียว มีป้ายบอกคติเตือนใจ
- ขยะจากครัวเรือน นำไปเป็นปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ

- ทำบัญชีครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย
- ลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และสุรา
- ขับขี่มอเตอร์ไซด์ ต้องใส่หมวกกันน็อคทุกครั้ง
- ออกกำลังกายทุกวัน เพื่อให้มีสุขภาพที่ดี หรือ ออกแรงทุกวัน จนมีเหงื่อซึม อย่างน้อยวันละ 30 นาที
- เข้าประชุมหมู่บ้าน 9 ครั้งต่อปี จึงจะมีสิทธิสวัสดิการชุมชน หรือ ขอความช่วยเหลือจากหมู่บ้าน
- ร่วมกัน กำจัดลูกน้ำยุงลาย และร่วมกัน เป็นหมู่บ้านกำจัด ไข่เลือดออก

กติกาดังกล่าว จะมีการแจกและติดป้ายอยู่ที่บ้านทุกหลัง ครัวเรือน ที่ทำครบ 11 ข้อ มีจำนวน 40 ครัวเรือนจาก 147 ครัวเรือน

“เราก็จะพยายามเพิ่มปริมาณ ของคนที่หันมาปฏิบัติให้มากขึ้น คาดว่าทำได้ แต่ค่อยเป็นค่อยไปในบางข้อ”

ยงยุทธ์ เล่าต่อว่าผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามโครงการฯ มีดังนี้

1. ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม และมอบหมายหน้าที่การทำงาน
2. มีแปลงเพาะพันธุ์แปลงผักรวมของชุมชน
3. มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการทำน้ำหมักและปุ๋ยหมักจาก ครัวเรือน
4. รั้วบ้านเป็นรั้วมีชีวิต ปลูกผัก ปลอดภัยไร้พิษ
5. มีการสอนกันในชุมชน โดยการติดป้ายเตือนสติ
6. มีการกำจัดขยะครัวเรือนลดแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค
7. เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับครัวเรือน
8. ลดรายจ่ายของครัวเรือนในการซื้อผัก
9. ส่งเสริมสุขภาพกาย จิตสังคม และจิตวิญญาณ

“เห็นได้ชัดว่า มีแผนการลดค่าใช้จ่ายของบุคคลและครัวเรือน และแผนชีวิต ลักษณะเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของบุคคลในครัวเรือน มีแนวทางสร้างสุขภาพแบบพอเพียง ส่วนสิ่งที่เกิดขึ้นเกินความคาดหมาย คือทำให้ได้มีการเรียนรู้การทำบัญชี มีบัญชีครัวเรือนทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน”

ยงยุทธเล่า โดยสิ่งที่เราต่อยอดคือ จะมีกลุ่มอาชีพเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่
ขณะที่ที่บ้านผู้นำชุมชนจะมีศูนย์เรียนรู้เพาะเห็ดฟาง และปุยชีวภาพ
แบบแห้งมีภาคเครือข่าย กศน. ซึ่งมีเครือข่ายสมาชิกที่ให้เชื้อเห็ดมาเลี้ยง
คนที่มาเลี้ยงเห็ดราว 20 ครัวเรือน มี 4-5 รายที่ทำขนาดใหญ่
วันดีในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าต่อว่า การแบ่งหมู่บ้าน
ใช้สภาพภูมิศาสตร์สองฝั่งคลอง บวกกับผู้ใหญ่นิยมกับผู้ใหญ่เก่า
“มีคลองที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ก็เกิดความรู้สึกว่าคุณแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

ปัญหาของเราจากการเลือกผู้ใหญ่บ้าน แล้วจากสภาพของคลองดังกล่าว เลือกผู้นำที่ก็ทะเลาะกันที่ เมื่อได้ผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ คนที่อยู่อีกฝั่งคลอง จะไม่ให้ความร่วมมือ”

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ก็บอกว่าโครงการฯ เข้ามาจะปลูกผักจะมี เมล็ดผัก มีการแจกลูกไก่ ใครมาร่วมในวันประชุม ทุกวันที่ 6 โดยใช้เงิน สวัสดิการหมู่บ้าน

“อย่างนั้นคนจึงจะมากขึ้น แต่ก่อนไม่คนค่อยเข้ามาพอบ้านมามาก ผู้นำจะพลอยเด่นขึ้นมาด้วย ได้มานั่งพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละเดือน ซึ่งเดือนละ 2-3 ครั้ง”

โครงการนี้จึงมีส่วนให้คน สองฝั่งคลองกลับมาเป็นกลุ่มเดียวกันได้ การประชุมครั้งหลังๆ คนมามากจนไม่มีเก้าอี้ นั่ง เป็นการสมานรอยร้าวในอดีต

“เราก็บอกว่าอะไรที่มันผ่านไปแล้วก็ให้มันผ่านไป แล้วเราจะมาเริ่มต้นใหม่ พูดอย่างนี้ก็จะเข้าใจกัน เมื่อโครงการนี้เข้ามาก็เชื่อมกันได้ที่ผ่านมาก็ถือว่าให้ปล่อยวางลงเสีย มาช่วยหมู่บ้านทำกิจกรรมร่วมกันดีกว่า มาช่วยหมู่บ้านเขาก็ว่าโอเค”

เมื่อแจกลูกไก่บ้านละคู่ หรือสองคู่ ชาวบ้านก็ได้มีเรื่องคุยกันว่า ลูกไก่ที่แจกไปนั้น มันเติบโตแข็งแรงดี อะไรอย่างนั้น

“แต่ก่อนผู้ใหญ่บ้านไม่ค่อยยิ้ม เห็นลูกบ้านก็หน้าบึ้งอยู่ ทุกวันนี่ยิ้มแล้ว อาจจะเป็นเพราะแกมีโรงเห็ดด้วยมัง” เธอหัวเราะ

วันดีเล่าว่าทุกวันนี้มีพื้นที่สาธารณะหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้านขนาดสัก 1 ไร่ มีแปลงผักรวมของชุมชน ซึ่งใครมีผักอะไรก็ไปปลูกลงในแปลงผักนั้น ถึงเวลาเก็บกินก็ไปเก็บกินได้ เป็นแปลงรวม แบ่งกันรับผิดชอบ ส่วนนี้มีเป้าหมายสำหรับคนแก่ หรือคนพิการ และนักเรียน ปลูกผักหลายอย่าง ถั่ว แตงกวา มะเขือ พริกขี้หนู พริกเขียว ผักกาด ผักกวางตุ้ง

“สิ่งที่เราทำมาทั้งหมด เราต้องการลดโรคเรื้อรังในชุมชน เป้าหมายนี้ได้แล้ว เพราะในปีที่แล้วก็ยังไม่ได้เพิ่มขึ้น แต่สิ่งที่ต้องการมากที่สุด คือเราอยากเห็นรอยยิ้มของผู้คน ไม่ใช่ว่าหน้าตาบูดบึ้ง เพราะว่าเมื่อเราปลูกผักลดการใช้สารเคมีได้แล้ว รายจ่ายลด รายได้เพิ่ม คิดว่าหน้าตาของคนน่าจะมีความสุขมากขึ้น คงไม่แยกเขี้ยวใส่กันอีก” ●

ฝ่าวิกฤติรอบใหม่ “ไกรไทย” เปลี่ยนวงกาแพเป็นวงสมุนไพรม

โครงการสานสัมพันธ์คนสามวัยสืบสานตำรับสมุนไพรบ้านไกรไทย หมู่ที่ 4 ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ในปีที่ 1 อำนวย สุขหวาน ผู้รับผิดชอบโครงการฯ อำนวยเคยเล่าว่า ช่วงที่ผ่านมาโครงการที่ลงมายังหมู่บ้านแห่งนี้ไม่ประสบความสำเร็จเพราะความขัดแย้งทางการเมืองภายในหมู่บ้าน ผลสืบเนื่องมาจากการเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่น ที่มีการแบ่งฝักฝ่ายถือพรรคถือพวก จนไม่สามารถมารวมตัวกันได้

อำนวยเป็นช่างเย็บผ้า เคยผ่านงานมาหลายอย่างทั้งค้าขายของชำปลูกผัก กรีดยาง ทำนา มีบทบาททางสังคมเป็น อสม. และเป็นผู้นำกลุ่มข้าวกล้อง เธอบอกว่าไม่ได้ฝักใฝ่การเมือง มารวมกับชาวบ้าน ของบ สสส. ร่วมกันทำเรื่องสมุนไพร หวังว่าจะก้าวข้ามความขัดแย้ง สู่ก้าวแรกของการพัฒนาเหมือนหมู่บ้านอื่นเขาบ้าง

กิจกรรมที่ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรในหมู่บ้านนับ 100 กว่าชนิด ที่กำลังจะสูญหาย ช่วยสร้างกลุ่มอาชีพโดยแปรรูปสมุนไพร และต้องการให้คนรักเกิดความรัก ความสามัคคีกัน มีการเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกสมุนไพรที่ศูนย์สมุนไพรประจำหมู่บ้าน โดยใช้ที่ดินของราชพัสดุ และให้ชาวบ้านกลับไปทำที่บ้านเรือนแต่ละคน

มีการจัดตั้งกลุ่มผลิตลูกประคบสมุนไพร รณรงค์ให้ชาวบ้านหันมาใช้

ประโยชน์จากสมุนไพรในการดูแลสุขภาพของตนเองและสมาชิกในครอบครัว ต่อจากนั้นก็มีกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคี โดยเป้าหมายต้องการสร้างห้องอบสมุนไพรประจำชุมชนรองรับการท่องเที่ยว สำหรับศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน พบรอยพระพุทธรูปอายุมากกว่า 750 ปีอยู่ที่วัด

อำนวยการกล่าวว่า โครงการฯ ในปีที่ 1 เกิดผลดีตามมา จากผู้คนเข้าร่วมกิจกรรม นำพาบรรยากาศซัดแย้งชุมชนคลี่คลายไปในทางที่ดี

“เราโชคดีว่าในการเลือกตั้งเราไม่ได้เข้าข้างใครเลย ไม่เคยได้ผลประโยชน์ เราไม่ได้อยู่ฝ่ายไหน เขาก็มองว่าเราทำเพื่อชุมชนจริง มีความเสียสละจริง หลังจากทำโครงการประเพณีเบื้องต้น พบว่า คนเกิดความรักความสามัคคี และความร่วมมือเกิดขึ้น” เธอย้ำอย่างนั้น

พอมมาถึงปีที่ 2 การต่อยอดโครงการบ้านไกรไทยเป็นชุมชนสร้างเสริมสุขภาพดีด้วยตำรับสมุนไพร ซึ่งอำนวยการยังเป็นผู้รับผิดชอบโครงการต่อ กลับมีเสียงสะท้อนจากคณะทำงาน ว่าต้นตอของปัญหาการทำงานมาจากตัวของอำนวยการ

วันนี้อำนวยความสะดวกแก่เด็กผู้ชายบ้านมองเป็นตัวอย่างเสียเอง ชาวบ้านส่วนหนึ่งมองว่าปัญหาเกิดมาจากอำนาจมักไม่ยอมรับฟังความเห็นคนอื่นคิดเอง ทำเอง ไม่ไว้ใจใคร กระทั่งมอบหมายอะไรให้คนอื่นทำไม่นานก็เรียกกลับมาทำเอง

“ผู้รับผิดชอบโครงการเดิม เป็นคนแบบที่สั่งทำอะไรแล้วต้องเป๊ะๆ ทุกอย่างเลย ไม่มีภาระลืมน้อยใดๆ ทุกคนร่วมงานพากันเครียด ทำแล้วไม่มีความสุข”

ทีมงานเล่าว่าปัญหาเบื้องต้นดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกันหลายส่วน อย่างไรก็ตามมติส่วนใหญ่มองว่าควรขับเคลื่อนเรื่องนี้ต่ออีกจึงเชิญทุกคนมาประชุมหารือให้อำนวยประทานโครงการออกจากผู้รับผิดชอบไปก่อน แล้วเลือกประธานใหม่ โดยเชิญผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.มา รับรั้วอำนาจรับฟังเสียงสะท้อนของทีมงาน ประกาศด้วยอมที่ก็จะอยู่เฉยๆ และบอกว่าจะไม่ขัดขวางการทำกิจกรรมของชาวบ้าน

เมื่ออำนาจถอย แนวร่วมที่เคยไม่ลงรอยกัน หันหน้ามากลับมาช่วยโครงการฯ อย่างเช่นผู้ใหญ่บ้าน และดึงหลายฝ่ายมาช่วยทำกิจกรรม เดินหน้าโครงการต่ออีกครั้ง หลังจากสะดุดไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง

“วิธีการฝ่าวิกฤติของเราคือมีอะไรดีๆ ก็นำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเพื่อเดินไปข้างหน้า เป้าหมายเรายังอยู่คือการทำหมู่บ้านเป็นศูนย์เรียนรู้สมุนไพร กับกลุ่มนักเรียนและผู้สูงอายุ”

สมสวย ภูแข็งและชะอ้อน สารักษ์ ทีมคณะกรรมการซึ่งมารับบทผู้เดินหน้าโครงการต่อช่วยกันเล่าในโครงการต่อยอดในปีที่ 2 เน้นการนำสมุนไพรมาปลูกโดยจัดโซนเหมือนปีก่อน แต่ขยายเพิ่มเติมแบ่งเป็น

- (1) สมุนไพรที่ใช้ทำลูกประคบ คือ ไพล มะกรูด มะขาม ตรีโครี ขมิ้น ส้มป่อย
 - (2) สมุนไพรสำหรับชุดอบ คือ ไพล ขมิ้นชัน ตะโครี ผิวมะกรูด ผักบุ้ง ใบหนาด ใบมะขาม ส้มป่อย
 - (3) สมุนไพรตำรับยาต้ม ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ไหลเผือก
- มีการมอบหมายให้แกนนำ อสม.และนักเรียน ช่วยกันสำรวจข้อมูล

สมุนไพรรวมชุมชน ขณะที่ทุกโซนต้องชักชวนชาวบ้านมาเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มเติมและร่วมกันกำหนดพื้นที่ในการปลูกสมุนไพรร่วมกันเป็นสวนสมุนไพรรวมชุมชน 2 จุด คือ บริเวณศูนย์เรียนรู้บริเวณวัดพระบาท และปลูกทุกบ้าน ให้เป็นกองกลางของชุมชน ภายใต้กติกาว่าทุกคนต้องปลูกเผื่อไว้ให้กับธนาคารสมุนไพรรวมชุมชนอย่างละ 5 ต้นต่อบ้านเพื่อนำไปแจกจ่ายกับชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน

“สมุนไพรร่วมกันได้ผลแล้วก็มาแปรรูป ชนิดที่ดื่มยาได้ เราก็ให้นำมาต้มยาที่แปรรูปตากแห้ง ก็มีชาใบขลู่ ชาตะไคร้ ใบเตย กระเจี๊ยบ อัญชัน ทูเรียนน้ำ ทำเป็นชาชงกินในหมู่บ้าน และก็มีคนในหมู่บ้านข้างเคียงก็มาแบ่งไปกินเหมือนกัน”

โครงการฯ ได้สนับสนุนสูตรสมุนไพรร่วมกันของ สมบูรณ์ ชูศรีแก้ว ปราชญ์ชุมชน ให้นำมาต้มกินในหมู่บ้านส่วนผสมมีสมุนไพรร่วมกันที่เรียกว่า กระตุกไก่

ไหลเผือก ม้ากระทืบโรง โด่ไม่รู้ล้ม ย่านควายถึก ย่านโคง ย่านเอ็น ไม้ไผ่คลาน ฟ้าทลายโจร บอระเพ็ด และอย่างอื่นรวมแล้วเกือบสามสิบชนิด สรรพคุณ เป็นยาเลือด แก้เซ็ด แก้เมื่อย บำรุงร่างกาย ในหม้อเดียวกัน มีจุดต้มยาที่บ้านนายกระจ่าง กิ่งแก้ว เปิดบ้านให้ทุกคนสามารถเดินเข้ามากินยาหม้อนี้ ได้ตลอดเวลา

“เราต้มยาที่ว่าเตรียมกันเป็นตีบ (ปีบ) ใครมากินก็ได้ไม่หวง จุดต้มยานั้นเป็นจุดเดียว ชาวบ้านจะมารวมตัวกินยาพร้อมกัน เหมือนวงกาแพหั่วเซ้า นั้นแหละ”

พวกเธอเล่าว่าย่าตีบหนึ่ง กินได้ราวสัปดาห์ ครั้นยาจืดก็ต้มหม้อใหม่ คนรู้ข่าวก็มากินยาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ยาหม้อนั้นนอกจากมีสรรพคุณดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีผลให้คนที่กินไม่อยากดื่มเหล้า กาแฟ และ ไบกระท่อม เท่ากับช่วยคนลดเลิกสารเสพติดดังกล่าวได้

“หลังชาวบ้านรวมตัวกินมาสองสามเดือนแล้วคนที่กินเข้าเย็นก็เลิกกระท่อมได้ คนหนึ่งที่เป็นอัมพฤกษ์ เดินไม่ได้ ตอนนี้อลุกขึ้นมาเดินได้คล่องก้าวขาได้สูงๆ คนหนึ่ง หมอให้กลับมตายที่บ้าน ลูกหลานไม่รู้จะทำพริอดี (ทำอะไร) ก็เอายาต้มหยอดทุกวันๆ วันนี้หายเป็นปกติ”

แม้เป็นยาที่มีรสขม ชาวบ้านมีภูมิปัญญาลดรสขม โดยทัพพีที่ทำจาก
กะลา ตักใส่จอกดื่มที่ทำมาจากกะลา ทำให้ยาที่ดื่มใหม่อ่อนลงอย่างรวดเร็ว
และลดความขมของยาได้

ช่วงเวลาแปดโมงเช้า หลังจากไปกรีดยางเสร็จแล้วทุกวัน ชาวบ้าน
ชาวไทยนัดกลับมานั่งอ่อนยากินกัน ตั้งวงกินยา แทนวง ซา กาแฟ ที่มีมา
แต่เดิม

แต่ละคนมีจอกกะลาส่วนตัว มาวางเตรียมเอาไว้ ถึงเวลาก็มาตั้งวง
กินยา นับเป็นภาพแปลกตาไปอีกอย่าง

“การกินยาชานานนี้คิดว่าไม่มีผลเสียเพราะเป็นยาสมุนไพรอายุวัฒนะ
กินแค่วันละครั้ง กินไม่มาก ไม่ได้สะสม และจริงแล้วไม่ได้กินพร่ำเพรื่อ
คนทั่วไปกินเฉพาะหัวเช้า ยกเว้นต้องการรักษาโรคจริงๆ ต้องกินเช้า-เย็น”

สมสวย และชะอ้อนช่วยกันเล่าว่าคนที่ เป็นโรคเรื้อรังในชุมชน
อยู่ในความควบคุม ของ รพ.สต.เขาพระบาท ซึ่งทำงานควบคู่กันอยู่แล้ว

การตั้งวงดื่มสมุนไพรนี้ ส่วนหนึ่งต้องการลดการใช้ยาปัจจุบัน
ปรับพฤติกรรมของคนที่เป็นโรคเรื้อรัง โรคเข็ดเมื่อด้วย

การต่อยอดโครงการฯ ยังมีแนวคิดทำลูกประคบ อบสมุนไพร
เหมือนเดิมในปีที่ 1 แต่เปลี่ยนจากการใช้สถานที่อาคารเอนกประสงค์ของ
หมู่บ้าน ไปใช้สถานที่วัดพระพุทธรบาท นอกจากได้พื้นที่ทำงานใหม่ยังเปลี่ยน
วัดซึ่งไม่ค่อยมีคนขึ้นไปที่นั้นมากนัก มาเป็นพื้นที่ซึ่งคนเข้าไปเพื่อเรียนรู้
สมุนไพรและได้ทำบุญไปในตัว

การมาทำกิจกรรมที่วัดแทนศูนย์สมุนไพรในหมู่บ้าน ยังช่วยพื้น
ให้วัดกลับมาเป็นศูนย์กลางชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

จากศูนย์สมุนไพรในวัด ชาวบ้านมีความคิดต่อในการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ทางสมุนไพรในวิถีพุทธ เป็นประเด็นที่ผู้นำชุมชนกำลังคุยกับ
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งแนวคิดดังกล่าวทำให้คนหันมาสนใจ
กันมาก

พวกเขาช่วยกันเล่าต่อว่าสมัยก่อน บนเขาพระบาทต้นไม้อุดม สมบูรณ์กระทั่งมีการบุกรุกแผ้วถางป่า พันธุ์ไม้ต่างๆ จึงสูญหายไปมากเช่นกัน ทุกวันนี้จึงมีความจำเป็นในการหันมารณรงค์ให้ชาวบ้านหวงแหนต้นไม้

“บนยอดเขาพระบาทยังพบบัวสวรรค์ขึ้นอยู่ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้าน สมุนไพร ก็บอกว่าที่ไหนมีบัวสวรรค์ แสดงว่าดินมีความสมบูรณ์มาก และ พื้นดินยังบริสุทธิ์อยู่” สมสวยเล่าล่าสุดได้มีการเชิญครูแพทย์แผนไทยและ ปราชญ์ชุมชนด้านนี้มาช่วยพัฒนาสมุนไพรในด้านต่างๆ

“ในอนาคตอย่างลูกประคบสมุนไพรก็คงไม่ได้ทำเฉพาะโอท็อป แต่จะตั้งหน่วยงานราชการ ลงมาตรวจคุณภาพสมุนไพร เพื่อส่งจำหน่ายทั่ว”

พวกเขาเล่าว่าตอนนี้มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านมาปลูกสมุนไพร โดยเฉพาะสมุนไพรที่ชาวบ้านเรียกว่า “ดีปลีเชือก” พบอยู่มากในพื้นที่ มีการส่งเสริมปลูกเพิ่มรายได้ด้วย สามารถขายได้ถึงกิโลกรัมละ 400 บาท ขณะที่ดอกดาวเรือง มีการส่งเสริมปลูก ส่งขายท้องตลาดทั่วไป หากตลาด ไม่รองรับสามารถส่งเข้าโรงสมุนไพรของชุมชนใช้เป็นส่วนประกอบของยา สมุนไพรอัดเม็ด

“เราจะไปให้ถึงหมู่บ้านศูนย์กลางสมุนไพรให้ได้” พระอ้อนกล่าวอย่าง มีความมุ่งมั่น “ทุกวันพระ ชาวบ้านจะหิ้วปิ่นโตมาวัด เพื่อได้พบกัน โดยมี องค์กรภายนอกมาช่วยหนุนกระบวนกรนี้ คงไม่หยุดแล้ว เพราะมีองค์กรข้างนอกมาช่วยเสริมหลังผ่านความขัดแย้งมาได้ตอนนี้ เดินหน้าขึ้นเขากันแล้ว ไม่ถอยหลังอีก”

ด.ญ.ภัทรากร ภูแข็ง ตัวแทนเด็กที่มาร่วมโครงการฯ เล่าว่า เธอมาช่วยผู้ใหญ่ปลูกสมุนไพร และเป็นแม่เพลงสำหรับเพลงบอก ที่นำมา ขับเคลื่อรณรงค์สมุนไพร ทำให้มีความรู้สมุนไพรไปในตัว

“เด็กคนอื่นก็มีบทบาท ปลูกสมุนไพร ปรับปรุงอาคารมีอะไรเขาก็ มาช่วยกัน สำหรับที่โรงเรียนเด็กก็ช่วยปลูกสมุนไพรและสืบทอดความรู้” เธอเล่า เวลาที่มีกิจกรรมมักมีกิจกรรมการจัดร้องเพลงเพื่อบอกเล่าถึงสมุนไพร และสรรพคุณ ให้รับรู้กันว่ายาชนิดต่างๆ เป็นอย่างไรอยู่เช่นเดิม สืบเนื่องมาจากโครงการปีแรกและคงจะสืบทอดดำเนินต่อไป ●

“ในดอน” บริหารบ้าน 7 คุ่ม

โครงการชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงบ้านในดอน หมู่ที่ 5 ตำบลฉลอง อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนเรียนรู้การทำเกษตรปลอดภัยและมีพื้นฐานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

กรณีการ อินทสุวรรณ ผู้รับผิดชอบโครงการเล่าว่าชุมชนนี้มีความพิเศษโดยหมู่บ้านเดียวแบ่งย่อยเป็น 7 คุ่มบ้านประกอบด้วย คุ่มนาคลองควาย คุ่มตลาดศุภร์ คุ่มโนไส คุ่มนาพร้าว คุ่มน้ำขาว คุ่มพังมัด และคุ่มฉลองรัฐ

แม้อยู่แบบแยกกลุ่มแต่การหมุนเวียนไปมาหาสู่ ช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้ได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับตำบล

“การพัฒนาโดยโครงการ สสส. เรามาแบ่งการทำงานเป็นคุ่ม จัดแกนนำคุ่มละ 5 คน มีกิจกรรมการทำบัญชีครัวเรือนเป็นจุดเริ่มต้น กำหนดว่าเมื่อครบ 6 เดือน จะประกวดบัญชีครัวเรือนระหว่างคุ่ม” กรณีการเล่า เธอชักชวนให้ชาวบ้านเห็นความจำเป็นว่าการทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจัง

“คนซื้อหอยพอมาทำบัญชีครัวเรือนจะเห็นว่าซื้อหอยเป็นการสุ่ยสุ่ย สู้เก็บเงินไว้ซื้อข้าวสารดีกว่า ตัวเลขการใช้จ่ายที่ไม่เกิดประโยชน์

ต่างๆ ส่งผลต่อการรู้จักกินรู้จักใช้ หรือหันมาทำของใช้เองอย่างน้ำยาล้างจาน”

บัญญัติศรีวเรือนช่วยต่อกับกิจกรรมอื่นได้ตลอดเวลา

“วันหนึ่งที่เรานั่งล้างจานกันอยู่เหลือบไปมองเห็นมะนาวบนต้น ก็คิดว่าทำไมต้องไปซื้อคนอื่นเมื่อล้างจานเสร็จก็เดินไปบ้านผู้ใหญ่คุยกันว่า จะทำอะไรเรามีวัตถุดิบอยู่แล้วทำไมไม่ทำน้ำยาล้างจานกัน”

เป็นแนวคิดให้มาทำน้ำยาล้างจาน สบู่เหลว น้ำยาปรับผ้านุ่ม น้ำยาซักผ้า แชมพู ประสบความสำเร็จจนมีหน่วยงานภายนอกอย่าง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏฯ เข้ามาขอคูงาน

เมื่อผู้คนเห็นความสำคัญของบัญญัติศรีวเรือน มองเห็นตัวเลขรายรับ รายจ่ายในบ้าน ยิ่งดึงคนกลุ่มหนึ่งตระหนักรู้ หันมาปลูกผักเอาไว้กินเอง

นอกจากช่วยประหยัด ทุกบ้านมีศักยภาพปลูกทุกอย่างเอาไว้กินเอง
ยังปลอดภัยต่อสุขภาพ

การปลูกผักกรองรับด้วยแนวคิดการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพและปุ๋ยหมัก

“คนสมัยก่อนปลูกผักเอาไว้กินอยู่แล้ว ทุกวันนี้ไม่มีเวลาไม่สนใจ
จนกระทั่งราคาขายตกต่ำลงมานั้นแหละ คนมาสนใจปลูกผักมากขึ้น ตอนนี
โครงการฯ พยายามให้การช่วยเหลือ”

การจัดทำแปลงผักสวนครัว กำหนดให้แต่ละคุ้มบ้าน ทำแปลง
ผักสวนครัวที่บ้านของตัวเอง มีกรรมการของโครงการฯ เป็นผู้ติดตามและ
รายงานผล

ทางโครงการฯ เลือกบ้านหลังหนึ่งที่คุ้มบ้านตลาดศุภร์ เป็นแปลง
สาธิตแปลงผักสวนครัวหลังแรก หลายคนเข้ามาดูมีคนที่สนใจที่จะเจริญรอย
ตามบ้าง

โครงการฯ จัดวิทยากรให้ความรู้เกษตรกรอินทรีย์ ชาวบ้านได้ความรู้
ใหม่ๆ ว่าการปลูกผักมีหลายวิธีเช่น การปลูกผักในยางรถยนต์ เป็นต้น

โครงการฯ นี้ยังส่งผลดีต่อผู้ป่วยเรื้อรังในชุมชนบนสโกลแกนว่า
“ผักปลอดภัยสารพิษ ต่อชีวิตผู้ป่วยเรื้อรัง”

“เราจะขยายเรื่องนี้ให้ครบทั้งหมู่บ้าน เป้าหมาย 80 ครัวเรือน
สำหรับตอนนี้ยอมรับว่ายังสนใจอยู่ในกลุ่มแกนนำ”

กรณีการพยายามบอกทุกคนว่า การทำบัญชีครัวเรือนทำให้รู้จักออม ส่วนการทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างผ้า สบู่ ปลูกผักสวนครัว เป็นการสร้างอาชีพอย่างหนึ่ง

สุดาพร ชูรัตน์ คณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า ในหมู่บ้านมีประชาชน ชาวบ้านหลายสาขา ทุกคน ทุกภาคส่วน มีความร่วมมือกันดี เธอเองเป็น วิทยากรในการทำสบู่ล้างมือ ได้ลงมือสาธิตปฏิบัติการทำสบู่สมุนไพรให้ชาวบ้าน มาเรียนรู้โดยใช้เกลือสบู่ น้ำผึ้ง ขมิ้นชัน มะขามเปียก หัวน้ำหอม เป็นส่วนผสม มีการนำเกลือสบู่มาตั้งไฟแล้วกวนให้เหลว หลังจากนั้นนำน้ำผึ้ง ขมิ้นชัน และน้ำมะขามเปียกมาใส่ลงคนให้เข้ากัน เอาลงจากไฟ นำหัวน้ำหอมมาใส่ลง ในสบู่เหลว ตักใส่ในแม่พิมพ์ทิ้งไว้จนสบู่แข็งก็พร้อมที่จะนำมาใช้ได้

“ผู้เข้าร่วมโครงการทำสบู่สมุนไพรเป็น สามารถทำไว้ใช้และจำหน่าย สร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว”

ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย น้ำยาล้างจาน สบู่ล้างมือ ใช้มะนาว มะขาม การมีวัตถุดิบเอง สามารถเพิ่มปริมาณวัตถุดิบ ลงในผลิตภัณฑ์โดยไม่กังวลต้นทุน ทำให้ได้สินค้าคุณภาพสูง และยังให้ผู้สนใจทดลองใช้ก่อน จนกว่าได้ผลดี จนล่าสุดมีคำสั่งซื้อจำนวนมาก

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ล่าสุดสมาชิกเสนอให้หารูปแบบที่สวยงาม เพื่อให้ลูกค้าสะดุดตาและสนใจผลิตภัณฑ์

เมื่อเดินมาถึงจุดนี้ได้เห็นศักยภาพและโอกาสมีข้อเสนอจากสมาชิก ให้มีการส่งเสริมการปลูกสมุนไพร และสร้างจุดขายหมู่บ้านทางด้านสปา ขณะที่มีการต่อยอดแนวคิดส่งเสริมการเลี้ยงปลาจุกเพื่อทำปลาร้าให้แต่ละ คุ่มบ้านรับผิดชอบอีกด้วย ●

ลงแขกฟันซากนากุ้ง ต้นแบบปากพ่องพ่อง

ชื่อและแนวคิดโครงการ “บ่อกุ้งร้างสร้างสุข” เกิดขึ้นครั้งแรกที่หมู่ 2 บ้านบางฉลาก ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันออก อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่คราวนั้นไม่ผ่านการพิจารณาสนับสนุนของ สสส.

ต่อมาจึงพัฒนามาเป็นโครงการ “สามประสานร่วมพัฒนาองค์ความรู้ นำสู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง”

ปัญหาพื้นฐานของชุมชนมาจากปรากฏการณ์ล่มสลายของการทำนากุ้งในพื้นที่ริมทะเลอ่าวไทย อาจกล่าวได้ว่ากินพื้นที่กว้างนับตั้งแต่อำเภอปากพ่อง อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชลงมาจนถึง อำเภอรโนด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ล้วนทิ้งบาดแผลเอาไว้ในใจผู้คนจำนวนมาก

ครูจรัส หรือ โหมิต เวทยานงค์ คณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า ในยุคสมัยหนึ่งกุ้งกุลาดำทำให้คนในหมู่ 2 บ้านบางฉลากร่ำรวยขึ้นมาทันตาเห็น เปลี่ยนบ้านหอมช่อปูพากมาเป็นตึก บ้านสวยๆ งามๆ ผุดขึ้นเป็นดอกเห็ด ทุกคนยิ้มแย้มแจ่มใส มีเงินใช้เต็มไม้เต็มมือ

หลังจากปี 2538 ยุคอวสานนาุ้งพบว่าที่ดินชาวบ้านจำนวนมากติด
จำนอง ธกส. บ้างถูกยึด นาุ้งแหล่งทำเงินกลายเป็นนาร้าง ไม่มีใครอยาก
เหลียวไปดูผืนนาร้างอนุสรณ์แห่งความล้มเหลว
คนไร้ทางออก ยอมทิ้งบ้านไปทำงานที่อื่น
“คนขาดทุนนาุ้งอพยพออกไปหลายคน ท้ายที่สุดเมื่อนาุ้งมันร้าง
อยู่นานๆ คนที่เหลืออยู่ก็มาคิดว่าจะทำอะไร”

ครูจาร์สเชิงญแกนนำในหมู่บ้านมานั่งคุยกันถึงแนวคิดดังกล่าว
ครั้งแรกเสนอโครงการบ่อุ้งร้างสร้างสุข แต่ก็ไม่ผ่านการพิจารณาของ สสส.
จนปี 2556 จึงรับงบประมาณสนับสนุนภายใต้โครงการสามประสานร่วมพัฒนา
องค์ความรู้ นำสู่การแลกเปลี่ยนเศรษฐกิจพอเพียง

การฟื้นฟูชุมชนซึ่งอยู่ในสภาพเค็งคว้าง หดหู่ หมดหนทาง เป็นเรื่อง
ยาก แต่เมื่อคนหลายกลุ่ม หลายวัย และทำกิจกรรมร่วมกันก็พอเห็น
ถึงความเป็นไปได้ที่ค่อยก่อตัว

โดยกิจกรรมหลัก และโดดเด่นมากของการฟื้นฟูน้ำกุ้งร้าง ครูจรัสเล่าว่าเป็นการลงแขกเพื่อปรับน้ำร้างให้มีสภาพดีพร้อมพอจะกลับมาใช้ทำอะไรบางอย่างได้อีกครั้ง

“ที่ผ่านมาน้ำกุ้งร้าง หมดหวังที่จะทำอะไรได้อีก ไม่มีใครคิดว่าจะเริ่มทำอะไรกับมันได้”

การลงแขกเป็นวิถีดั้งเดิมของชุมชนที่หายไปช่วงหนึ่ง โดยเฉพาะในช่วงที่เงินมาบังตาคนในชุมชน มันถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งในกาการปรับน้ำกุ้งร้าง เริ่มจากลากถางบริเวณให้โล่งเตียน ทำความสะอาดบ่อ เอน้ำที่เคยขังอยู่ในบ่อนานหลายปีออกแล้วตากบ่อให้แห้ง

“บ้านไหนที่ได้รับการลงแขกจะดีใจมาก เพราะเปลี่ยนพื้นที่ว่างเปล่าของเขาโล่งเตียนพอจะปลูกพืชผักสวนครัวหรือดอกสั้วบนคันนา”

เนื่องจากการอาศัยแรงงานในครัวเรือนอย่างเดียว ไม่สามารถปรับน้ำร้างแต่ละบ้านได้นอกจากพวกเขาไม่มีเวลาพอแล้วยังเป็นงานที่หนักสำหรับคนจำนวนน้อยอีกด้วย ที่ผ่านมาก็จึงยอมปล่อยให้ดินกร้างนานหลายปี

“การลงแขกเป็นเรื่องที่ดีมากๆ ที่จริงสมัยก่อนบ้านเรามีลงแขกทำนาอยู่แล้ว ช่วยกันทำงานไม่ต้องเสียเงินเสียทอง น่าจะมีการสืบสานต่อไป”

ครูจรัสเล่าจากประสบการณ์ของเขาเอง วันที่โครงการฯ จัดลงแขกในที่นาเขาเตรียมตะไคร้เอาไว้ 100 ต้น ลงแขกปลูกไม่นานก็เสร็จ ทุกวันนี้มีตะไคร้ดอกงามกินไม่หมดและยังเหลือสำหรับขายอีกด้วย

กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระยะต่อมา เพื่อให้ได้ทราบกันว่าใครทำอะไรกับน้ำกุ้งร้างหลังได้ปรับพื้นที่แล้วพบว่า ชาวบ้านใช้พื้นที่ในการเลี้ยงปลา ปูดำ และเลี้ยงแพะ

“สัตว์น้ำก็ดี สัตว์บกก็ดี มีปัญหาในการเลี้ยงที่ต่างกันจะได้มาแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนคนยังไม่เลี้ยงมันงังก็ได้ประโยชน์” ครูจรัสเล่าว่าการเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยปรับน้ำกุ้งร้างมาเป็นบ่อ ที่ได้ผลมากที่สุดคนในชุมชนขณะนี้คือปลานิล

ในฐานะครุจารีตเป็นประธานวิสาหกิจชุมชนอยู่ด้วยเขาได้เห็นคนเลี้ยงปลานิลที่ประสบความสำเร็จ 7-8 ราย เป็นผลมาจากโครงการฯ

จากเป้าหมายบ่อกุ้งร้าง 15 ครัวเรือนจึงขยายมาเป็น 30 ครัวเรือนในปัจจุบัน ซึ่ง**อาจารย์กำไล สมรักษ์** พี่เลี้ยงโครงการฯ อธิบายเสริมว่าการทำงานปีแรกเป็นการลงแขก ปรับบ่อกุ้งให้สะอาด โลงเตียน สำหรับในปี 2 ได้เกิดองค์ความรู้ต่อยอด อีกปีจึงเดินมาสู่วิสาหกิจชุมชนเกิดความก้าวหน้าจนมีการเลี้ยงสัตว์ และปลูกผักปลอดสารพิษ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

“เป็นโครงการ สสส. ในระยะแรกๆ ที่เห็นภาพชัด นอกจากแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ยังมาเปลี่ยนที่ตัวคนชัดเจน” อาจารย์กำไลกล่าว

ชัยวุฒิ บั่นแป้น ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่าครั้งที่ชาวบ้านขาดทุนจากบ่อกุ้งทุกๆ คนในพื้นที่ ตกอยู่ในสภาพคิดอะไรไม่ออกไม่รู้ว่าจะทำอะไรต่อ หลายคนเครียดมาก หลายคนตัดสินใจทิ้งบ้านทิ้งเรือนออกไปขายแรงงานที่อื่น เหลือแต่คนเฒ่าคนแก่คอยเลี้ยงเด็ก

การขยับขยายหาทางออกในอาชีพใหม่ของชวานากุ้งที่ล้มเหลว ได้รับคำตอบแล้วว่าพอมีรายได้เลี้ยงชีพไปวันๆ แต่หนี้สินเดิมที่มีอยู่และที่พอกพูนขึ้นมาใหม่ทุกเดือน ยังไม่รู้จะทำอย่างไร

“สุดท้ายก็เลยหาผู้นำมาช่วยกันคิดว่าหาทางออก ถึงแม้ไม่เหมือนเดิมก็ให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ จึงมาทำโครงการนี้”

ชาวบ้านได้หันกลับมามองว่าบ่อกุ้งร้าง เป็นทุนของสังคม ทุนของพื้นที่

“การลงแขกทำอะไรก็ไม่เหนื่อยเท่าบ่อกุ้งร้าง เพราะรกร้างอยู่นาน ต้องลงกันต่อเนื้อเป็นปี กว่าจะขยับมาสู่กระบวนการอื่นที่สืบเนื่องกันมาได้”

เมื่อร่วมมือกันปรับปรุงบ่อกุ้งร้าง ผ่านกิจกรรมลงแขก จึงค่อยเชิญเจ้าหน้าที่ด้านประมงและเกษตร มาให้ความรู้ นำมาสู่การพัฒนาหมู่บ้าน

“ผมภูมิใจว่า ทุกวันนี้ บ่อกุ้งร้างไม่ได้ร้างแล้ว ในบ่อมีการเลี้ยงปลาเลี้ยงกุ้ง บนคันนามีการปลูกพืชผัก ที่ว่างเปล่ามีการเลี้ยงสัตว์ ขึ้นต้นเอาไว้บริโภคเองในครัวเรือน ถ้าเหลือก็ส่งขาย”

เขามองเห็นพัฒนาการบางอย่างด้วย จากการเลี้ยงแพะ มีเจ้าหน้าที่
ปศุสัตว์มาให้ความรู้ ระยะแรกต่างคนต่างเลี้ยง ต่อมาชาวบ้านมารวมกลุ่ม
เลี้ยง และจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนทำให้ไม่มีปัญหาทางการตลาดในการจำหน่าย

นอกจากสามารถพลิกฟื้น หรือกลับมาทำเป็นอาชีพของชาวบ้าน
การพลิกฟื้นบ่อกุ้งร้าง ยังทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกิดขึ้นในชุมชน
ชีวิตจิตใจ ของคนบางฉนมาก่อยฟื้นกลับมาอีกครั้ง

“สสส. สนับสนุนหลายปี จึงได้มาถึงเป้าหมายในวันนี้ได้ สิ่งที่ชุมชน
บางฉนทำยังเป็นอานิสงส์ต้นแบบ ให้พื้นที่อื่นข้างๆ ที่ประสบปัญหา
เดียวกัน มาเรียนรู้และทำต่อ เช่น บ้านหนองนกไข่ อำเภอหัวไทร เป็นต้น” ●

พึ่งตัวเองสูตรดอนโรง

“ที่นี่ใช้กลยุทธ์หลายทางหยอดไปทางปราชญ์ก่อนหยอดมาที่บ้านหยอดมาทางโรงเรียนฝ่าฟันอุปสรรคได้แล้วมาเจอกันที่ครัว”

อาจารย์กำไล สมรักษ์ พี่เลี้ยงโครงการดอนโรงสร้างสุขด้วยวิถีเกษตรพอเพียง หมู่ที่ 8 ตำบลเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้นิยามกระบวนการของโครงการฯ นี้

หมู่บ้านดอนโรงเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำ ชาวบ้านยึดอาชีพทำนามาตั้งแต่ดั้งเดิมแต่เนื่องจากต้องอาศัยธรรมชาติประกอบกับเจอปัญหาจากดินเปรี้ยวและน้ำท่วมทุกปีทำให้ชาวนาประสบภาวะขาดทุน

ปี 2550 ชาวดอนโรงหันมาปรับที่นาเพื่อปลูกยางพาราและปาล์มมากขึ้น มีการใช้ปุ๋ยเคมีเร่งต้นให้โตเร็ว การปรับดินเปรี้ยวโดยใช้สารเคมีล้วนมีส่วนทำให้แหล่งน้ำปนเปื้อนสารเคมี

จากการเก็บข้อมูล 200 ครัวเรือน พบว่าการทำเกษตรที่นี่ มีต้นทุนการผลิตสูง สาเหตุหลักมาจากต้องซื้อปุ๋ยเคมี มีเพียง 15 ครัวเรือนเท่านั้นทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง

พบข้อมูลที่น่าสนใจว่าคนที่ทำปุ๋ยใช้เองนอกจากได้ผลผลิตเพิ่มเป็น 2 เท่า ยังเป็นครอบครัวที่มีเงินเหลือเก็บ

หนูฟอง หนูทอง ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่าบ้านดอนโรงได้รับเลือกขับเคลื่อนประเด็นเชิงสุขภาพตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมาแต่ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ จนกระทั่งมาทำโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาบ้านดอนโรง และส่งเสริมให้ลดการใช้สารเคมีจากการเกษตร ร่วมกันปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อกระบวนการผลิตอาหารจากชุมชน

แนวคิดต้องการเปลี่ยนชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาหมู่บ้านตัวเอง จุดเริ่มต้นสำคัญใช้กิจกรรม 4 ฐานเรียนรู้

- 1) การผลิตและทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ
- 2) กระบวนการปรับปรุงดินและน้ำ
- 3) การปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภค
- 4) การนำสมุนไพรมาใช้ในภาคเกษตรไล่แมลง

“เราอยากให้ชาวบ้านดอนโรงมีความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษไว้กินเอง สมาชิกโครงการจึงต้องมาเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ พวกเขาต้องหาเพื่อนบ้านที่อยากเรียนรู้มาถ่ายทอดต่อขยายออกไปเรื่อยๆ”

เธอเล่าว่าช่วงที่ผ่านมาเมื่อชวนโรงเรียนมาร่วมโครงการฯ ผู้บริหารโรงเรียนมักไม่เห็นด้วย มองว่าการปลูกผักที่โรงเรียนมักเสียหายจากสภาพที่ตั้งโรงเรียนอยู่เชิงเขาและดินพรุ เมื่อฝนตกน้ำไหลบ่าลงทำลายแปลงผัก

อย่างไรก็ตามโครงการฯ ใช้ความพยายามสามารถสร้างกลุ่มเด็กนักเรียนทำกลุ่มปลูกผักในโรงเรียนจนได้ ผักที่ปลูกส่งโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนแบบให้ฟรี ที่เหลือเด็กนำกลับบ้าน เสริมகுศโลบายเด็กเป็นคนบอกพ่อแม่หันมาสนใจ

พอส่งต่อความคิดกับผู้ปกครองเด็กได้ เธอหาช่องทางใส่ความคิดเรื่องการใช้เศษผัก เศษอาหารในครัวเรือนที่ย่อยสลายได้มาทำปุ๋ยหมักเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

“ทำปุ๋ยหมักนอกจากลดค่าใช้จ่ายของปุ๋ยยังได้ลดปริมาณขยะลดประชากรหนู ตำบลนี้มีโรครึ้นหนูอยู่หลายราย”

ปุ๋ยหมักสูตรตอนโรงนำแกลบ ขี้วัว ขี้แพะ ขี้ไก่ แกลบ ผักตบชวยกกล้วย เศษใบไม้ คลุกเคล้ากับกากน้ำตาลและน้ำหมักใช้เวลา 1 เดือนเมื่อนำไปใช้จะได้ผักอ้วนสวยงามไม่มีแมลงมากัดกิน

“หยวกกล้วยทำให้ดินชุ่มน้ำ ผักตบช่วยซับน้ำ แกลบทำให้ดินร่วนซุยดินโปร่งและเกิดไส้เดือนดิน” เธอเล่าสำหรับ สูตรน้ำหมักมีการใส่หัวปลาคะเพาะ ผัก เศษอาหารที่เหลือกินจากครัวเรือน หากต้องการทำฮอร์โมนเร่งต้นเร่งดอก เสริมโดยการใส่กล้วยน้ำว้าสุก ฟักทอง ผสมกากน้ำตาล

“การตอบรับของประชาชนสนใจมาก ให้ความร่วมมือ รู้คุณค่าของเศษอาหาร คุณค่าน้ำหมักมากขึ้น เริ่มเห็นคุณค่าสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว”

การทำสารไล่แมลงใช้ส่วนผสมของสะเดา ยาเส้น ข่า ใบเทียม เจ็ดหมูน กระเพราแดง กากน้ำตาล พด.7 นำมาหมัก 1 เดือน นำไปใช้โดยมีอัตราส่วน 1 ลิตร ต่อ 20 ลิตร สามารถไล่แมลง ลดค่าใช้จ่าย เพราะเป็นวัสดุที่มี หาง่ายในชุมชน

ยังมีการนำสมุนไพรมาทำยาเอนกประสงค์ใช้เองในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย

เมื่อหันมาดำเนินการตามแนวทางนี้ พบว่าในกลุ่มเป้าหมายสามารถลดรายจ่าย 300-500 บาทต่อครัวเรือน/เดือน สุขภาพดีขึ้นจากปลูกผักกินเอง การทำงานร่วมกันในครอบครัวได้ทำให้ครอบครัวอบอุ่น

หนูฟองเล่าว่าก่อนหน้านี้ไม่นาน ตอนโรงเป็นหมู่บ้านติดอันดับยากจนที่สุดของอำเภอเชียรใหญ่ คนตอนโรงมักไปทำงานต่างถิ่น ปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่อยู่บ้าน โครงการนี้ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนที่นำอยู่ผ่านภาพความอบอุ่นแบบใหม่ตัวอย่างการคนที่มาร่วมกันการปลูกผัก แลกผักกันกิน ทุกวันนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกผักกินเอง มีการรณรงค์ให้ปลูกผักอย่างน้อย 5 ชนิด ใครไม่ทำตามเกณฑ์ จะไม่ได้รับสวัสดิการชุมชน เป็นมาตรการแข่งขันทางสังคม

ใครเข้าร่วมโครงการจะมีป้ายบอกสถานะให้หน้าบ้านว่า “ครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง”

“ผัก” สื่อนหัวใจผู้สูงอายุบางไร่

สุเมธชา หนูสีคง คณะทำงานโครงการสร้างงานสำนรอยยิ้ม บ้านบางไร่ หมู่ 8 ตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช เดิมเป็นคนหมู่ 4 บ้านหัวลำภู ตำบลหัวไทร และเคยเป็นกรรมการของมหาวิทยาลัยหัวลำภู แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแบบฉบับชาวบ้าน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สสส. เช่นเดียวกัน

“เราได้เห็นการทำงานที่หัวลำภูทำประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาสารเคมีสาเหตุหลักที่ทำให้คนเป็นมะเร็ง เห็นชาวบ้านสุขภาพดีขึ้น ก็เอาแนวคิดนี้มาปรับใช้ที่หมู่ 8 บ้านบางไร่ โดยปรึกษาและเรียนรู้จากมหาวิทยาลัยหัวลำภู”

เธอเล่าถึงกระบวนการทำงานว่า เริ่มจากขอโอกาสนำเสนอโครงการฯ ในเวทีประชาคมก่อน ว่าชาวบ้านจะเห็นด้วยและให้ความร่วมมือหรือไม่อย่างไร จนเมื่อทุกคนยอมรับเห็นว่าส่งผลดีกับสุขภาพจึงค่อยเดินหน้า

ครั้งได้รับการสนับสนุนจาก สสส. มีการตั้งกรรมการ หากกลุ่มเป้าหมายตั้งกฎกติกาของกลุ่ม และลงทำงานในพื้นที่จริง

“เป้าหมายของเรามุ่งไปสู่กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งในชุมชนมีอยู่ราว 20-30% เวลากลางวันหลานไปโรงเรียน พวกเขามักอยู่เฝ้าบ้านตามลำพัง ไม่ได้ทำอะไร เราก็มองเห็นว่าบุคคลเหล่านี้ยังทำอะไรได้อีกเยอะนะ”

ระยะแรก คิดถึงกลุ่มผู้สูงอายุก็จริงแต่พอทำงานไปก็มีคนกลุ่มอื่นเข้ามาด้วย โดยเฉพาะในหมู่บ้านมีคนตกงานอยู่จำนวนหนึ่ง เลยชวนพวกเขา มาร่วมวงคุยทุกวันที่ 7 ของเดือน

มุมมองชาวบ้านต่อการส่งเสริมสุขภาพ มีคนแสดงความคิดเห็น ให้ใช้พื้นที่ข้างบ้านทำประโยชน์ให้มากที่สุด พื้นที่ดังกล่าว บางบ้านเคยใช้เลี้ยงกุ้งกุลาดำ แต่ช่วงหลังประสบภาวะขาดทุนสิ้นเนื้อประดาตัวจึงปล่อยเป็นที่รกร้างว่างเปล่า

พื้นที่อื่นในตำบลหัวไทร ก็ประสบปัญหาไม่ต่างกัน ยิ่งพวกกลุ่มชาวบ้าน บางไร่ไปเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงกับมหาวิทยาลัยหัวลำพู 3 วันเต็ม ได้บทเรียนมากมาย เป็นพลังมาขับเคลื่อนหมู่บ้านตัวเอง

โครงการฯ ส่งเสริมเลี้ยงปลาในบ่อกุ้ง เน้นการเลี้ยงโดยธรรมชาติ ไม่ต้องการให้ชาวบ้านมีต้นทุนต่างๆ ที่อาจนำไปสู่การประสบภาวะขาดทุนเหมือนที่เคยเจอมาแล้วในนากุ้ง

การส่งเสริมการเลี้ยงแบบธรรมชาติ มีวิธีการหลายอย่างแตกต่างจากการเลี้ยงเชิงพาณิชย์อย่างเดียว เช่น ปล่อยให้ปลาหากินเองตามธรรมชาติ เมื่อถึงเวลาปลาโตเต็มที่ ต้องจับมากินหรือขายจะใช้วิธีทอดแหหรือดักไซ่ เพื่อรักษาปลาให้ขยายพันธุ์ต่อ ผิดกับการเลี้ยงเพื่อขายมักใช้วิธีจับแบบทีเดียวเกลี้ยงบ่อ ถ้าเลี้ยงอีกก็ต้องเริ่มใหม่

“ตอนนี้เราสามารถส่งเสริมการเลี้ยงปลาแบบธรรมชาติไปแล้ว 5 ครัวเรือน เป็นการเลี้ยงปลานิล นอกจากไม่ต้องลงทุนและไม่ต้องดูแลมาก ก็ทำรายได้ให้กับครอบครัว”

โครงการฯ ส่งเสริมปลูกผักเน้นให้สมาชิกนำมาบริโภคเองในครัวเรือน หากเหลือจากกินจึงจะนำไปขาย โดยชวนสมาชิกที่เข้าร่วม พาเม็ดพั่ว จอบ เสียม พลั่ว ช่วยกันลงแขกปรับพื้นที่เกษตรพอเพียงในครัวเรือนเป้าหมาย

ผ่านการทำงาน 3 เดือน พบว่าคนบางไร่ให้ความสำคัญกับการปลูกผักกินเองแบบไม่ใช้สารเคมี เพื่อเสริมกิจกรรมดังกล่าวมีการตรวจสุขภาพทุกเดือนโดยภาคีเครือข่ายสุขภาพตำบล ร่วมกับ ทีม อสม.

“ตอนนี้เมื่อเราขับรถผ่านในหมู่บ้านเราจะรู้เลยว่าบ้านหลังนี้ปลูกอะไร เราก็แวะถามโอภาปราศรัยถามเรื่องผัก ก่อนหน้านี้อีกทายกันสั้นๆ แล้วก็ผ่านตอนนี้มีเรื่องคุยยาว แสดงให้เห็นว่าการปลูกผักเป็นการสร้างความสัมพันธ์อีกแบบขึ้นมา”

ผักที่ปลูก หากเหลือกินในครัวเรือน สามารถมาวางขายในร้านค้าชุมชน ซึ่งได้ใช้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านเป็นที่ทำการ

สุমনทาเล่าว่า สิ่งที่ได้จากโครงการฯ ชัดเจนพบว่าทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีรายได้ และสุขภาพจิตดีขึ้น

“การทำงานมีเงินใช้เอง เป็นความภูมิใจของผู้สูงอายุ คือเมื่อก่อนเขาก้อยู่ตามประสาเขาแต่เมื่อเรา ไปแนะนำให้เขามาปลูกผักที่สามารถกินเอง หรือ

นำมาขายได้ เป็นอะไรที่เล็กน้อย รายได้อาจจะ 50 บาทต่อวัน แต่ว่าเขาภูมิใจแล้ว เงินเท่านี้สำหรับเราอาจไม่พอ แต่สำหรับผู้สูงอายุพอแล้ว”

ประเทือง มิ่งใหญ่ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ บอกว่าในความเป็นจริง ผู้สูงอายุที่ปลูกผักมักแจกผักให้กับคนอื่นมากกว่า เหลือสุดท้ายจริงๆ จึงจะขาย

กิจกรรมที่โครงการฯ ขับเคลื่อน ทำให้ผู้สูงอายุสุขภาพดีขึ้นในทุกมิติ โดยเฉพาะพวกเขาได้มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น เพราะระหว่างที่ทำโครงการมีคนเข้าไปหาตลอด ทั้งที่แต่ก่อนไม่มีคนสนใจต่อกันมากนัก เท่ากับสร้างโอกาสให้พวกเขาเข้าสู่สังคม มีความสุข คุณภาพชีวิตที่ดี

“เราเห็นว่าแค่กิจกรรมเล็กๆ บางอย่างก็ทำให้ชีวิตมีความหมายมากขึ้นเกินคาดคิด อย่างเช่น เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ในการหมักไบโอดีมาแก๊สโรคิโบยิก การทำปุ๋ยหมัก” สุมณฑาเล่าต่อ ที่เธอประทับใจที่สุดก็มีความสูงอายुरายหนึ่งชื่อว่า นางคิม เอียดแก้ว อายุ 84 ปี อยู่คนเดียวเพราะสามีเสียชีวิต เดินเหินไปไหนมาไหนได้ ลูกอยู่ข้างๆ บ้านคอยเลี้ยงดู เมื่อปี 2556 เธอเคยสำรวจ จปฐ. ของนางคิมปรากฏว่าตกเกณฑ์

“พอมาร่วมโครงการนี้ แก่มาคิดว่าจะปลูกอะไร ที่ไม่ต้องดูแลมาก สรุปว่าจะปลูก กะเพรา และโหระพา แก่ปลูกที่หัวกระไดเลย เมื่อได้ผลผลิตแล้วทุกตอนเย็นจะเห็นแก่งั้วแก้อี้ มีกรรไกร และชะลอม นั่งเก็บใบกะเพรา และโหระพา ทำเป็นมัดก็ทำรายได้วันละ 100 บาท ลูกสาวก็จะเอาออกมาขายให้ที่ตลาด แก่มีความสุขมาก”

อีกรายหนึ่งผู้สูงอายุชื่อว่า นางจรรยา ดวงคงทอง ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านการเลี้ยงไก่ สอนคนอื่นให้เรียนรู้การเลี้ยงไก่ด้วยอาหารที่ทำได้ตามธรรมชาติในชุมชน การใช้วัสดุในชุมชนสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ ใช้แกลบที่เป็นวัสดุเหลือใช้จากการสีข้าวมาใช้รองพื้นคอกไก่ ใช้ใบกระถินและสาหร่ายในบ่อน้ำซึ่งเป็นวัชพืชในชุมชนมาใช้เป็นอาหารไก่ การทำความสะอาดโรงเรือนและวิธีการดูแลสุขภาพของไก่เพื่อป้องกันโรคต่างๆ เหล่านี้สามารถลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ให้กลุ่มเกษตรกรพอเพียงในครัวเรือน

“โครงการฯ จึงส่งเสริมการพัฒนาให้บ้านของนางจตุฎฐเป็นศูนย์เรียนรู้”

ขณะที่ผู้สูงอายุอีกราย **อารี อันเมฆ** ซึ่งเป็นคณะกรรมการโครงการฯ สามารถปลูกผักมาขายในตลาดนัดชุมชนของบ้านบางไร่ ในวันจันทร์ พุศศุภร์ และมีการเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่อีกด้วย

“สำหรับกลุ่มคนว่างงานนั้น ตอนแรกเราไม่แน่ใจว่าเขาสนใจจะทำเกษตรหรือไม่ เมื่อเห็นว่าผู้สูงอายุทำได้ หลายคนก็หันมาปลูกผักเป็นงานเสริม เพราะการปลูกผักเอาไว้กินข้างบ้าน ใช้เวลาดูแลไม่มาก”

เวทีสรุปโครงการสัมมนาบ้านต้นแบบ มีคณะกรรมการ 15 คน กับกลุ่มเกษตรกรในครัวเรือน 31 คน ให้กลุ่มเกษตรกรพอเพียงในครัวเรือน มาสรุปผลการทำงานพบว่า

- สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้
- มีการนำผักไปขายที่ตลาดนัดในชุมชน

- มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพิ่มรายได้ มีเงินออม
- ปลูกผักกินเองแล้วสุขภาพดีขึ้น
- ได้ออกกำลังกาย
- ได้ความสามัคคีในชุมชน มีการแบ่งปันกันเอื้อเฟื้อต่อกันในกลุ่ม
- ได้บ้านต้นแบบเพิ่มขึ้น สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สำหรับชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จในการปลูกผักมองว่า การปลูกผักขายเป็นอาชีพนั้นสามารถเลี้ยงชีพได้อย่างสบาย แต่ต้องทำจริงจัง

“ตอนนี้ มีคนที่ทำจริงจังมากกว่า 20% เพราะสมาชิกมี 46 คน แล้วจากประชากร 170 กว่าครัวเรือน”

นอกเหนือจากรูปธรรมจากอาชีพ สิ่งที่ได้มาอย่างแท้จริง คือทำให้เกิดความสามัคคี ความร่วมมือมีมากขึ้น ช่วยเหลือกัน นอกจากปลูกผักมีความคาดหวังอยากให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มอาชีพ

“เวลาลงพื้นที่ทุกคนมาช่วย ก่อนนี้ มีความขัดแย้งทางการเมืองอยู่บ้างแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ได้เรื่องนี้ก็มาช่วยได้ ได้มาพูดมาคุย ใช้โครงการเป็นตัวเชื่อมได้”

อนาคตสุเมธนาหวังว่าจะทำให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาอีกแห่ง ●

จากปลาตุ๋นทอดถึงหมูนุ่ม จับตาคณตันแบบบ้านโพธิ์ทอง

โครงการคณตันแบบเกษตรอินทรีย์ที่เอื้อต่อสุขภาพบ้าน-
โพธิ์ทอง หมู่ 5 ตำบลโพธิ์เสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ได้นำเสนอคณตันแบบนายปริญญา ปรีชา ผู้นำแนวคิดการเลี้ยงหมูหลุม
และวิถีเกษตรอินทรีย์

ปริญญาเล่าว่าหลังจบการศึกษาด้านสัตวศาสตร์เขาพบว่าตัวเองเป็น
โรคเนื้องอกในกระดูกต้องนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์
“อยู่โรงพยาบาลนานเป็นปี พอเริ่มบริหารตัวเองกลับมาปกติผมก็ไป
ทำงานที่นครปฐม เป็นฝ่ายเทคนิคอยู่ประจำฟาร์ม ดูแลแม่พันธุ์หมูในฟาร์ม
ต่างๆ”

ในฐานะนักวิชาการทางด้านสัตวศาสตร์ เขาต้องให้คำแนะนำเกษตรกร
ว่าควรเลี้ยงหมูอย่างไรให้ได้กำไรสูงสุด ทำอยู่พักหนึ่งก่อนตัดสินใจมาขายยา
ที่ใช้สำหรับการเลี้ยงหมูหลายรายการ “ทำไปทำมาเรากลับพบว่าถ้าอยากให้มี
มีสุขภาพดีต้องให้มันอยู่แบบธรรมชาติอย่าให้ยาให้มาก”

ในที่สุดเขาตัดสินใจออกมาอยู่กับครอบครัวบ้านเกิด เพราะแนว
ความคิดส่วนตัวขัดแย้งกับงานที่ทำและเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า เขาประสบ-
การณ์ที่ได้กลับมาเลี้ยงหมูหลุม

“ถ้าเลี้ยงหมูแบบทั่วไปกลืนหมิ้นโซยไปไกลมีคนดำทั้งบ้าน
เท่านั้นเองจึงมาเป็นหมูหลุม” เขาเล่า

ลักษณะการเลี้ยงหมูหลุม จะต้องขุดดินให้ลึกลงไปจากพื้นธรรมดา
เป็นหลุมลึกลดหลั่นลงไปตั้งแต่ 30 ซม. จนถึง 90 ซม. ส่วนลึกลงไป
ใช้เศษวัสดุที่ย่อยสลายได้เช่นเปลือกมังคุดรองพื้น แต่ส่วนที่หมูอาศัยอยู่ใช้
เศษวัสดุที่สะอาด อย่างแกลบ ขี้เลื่อยมาปู การเลี้ยงหมูหลุมจะแก้ปัญหา
เรื่องกลิ่นและไม่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะอย่างที่ฟาร์มทั่วไปใช้ ปลอดภัยในการนำ
มาบริโภค

“หมู 10 ตัวเลี้ยงในหลุมจะได้มูลหมูมาทำปุ๋ย 2 ตัน สามารถขาย
ให้กับเกษตรกรเป็นปุ๋ยคุณภาพสูงเพราะตัวผมนำไปใช้ในสวนยาง ทำให้ยาง
ที่อายุมากยังให้ผลผลิตดี”

ปริญญาต้องการทำให้ชาวบ้านคนอื่นทำตามวิธีดังกล่าว อย่างไรก็ตาม
ก็ตามการเลี้ยงหมูแบบดังกล่าวยังมีต้นทุนสูงอยู่

ปริญญาเล่าว่านอกจากหมูหลุมโครงการฯ นี้ ยังมีการแจกจ่ายปลาจุก
ไปเลี้ยงในบ่อซีเมนต์ มีการนำพันธุ์ปลาแจกให้กับสมาชิกที่มีความพร้อม
ในการเลี้ยงปลา ทั้งในบ่อซีเมนต์และในบ่อดินตามธรรมชาติก็ได้

“เราพบว่าการใช้ท่อซีเมนต์ใหม่มาเลี้ยงปลาจุกได้ผลไม่ดีนักเพราะ
มีปฏิภณระหว่างปูนซีเมนต์ที่ยังใหม่กระทบกับตัวปลาแต่ก็มีภูมิปัญญา
ชาวบ้านแก้ปัญหาคือฝานหอยกกล้วยใส่ลงไป”

การทำเรื่องนี้ทำให้พบกับภูมิปัญญาชาวบ้าน แต่ปัญหาตามมาอีกอย่างคือปลาตุกที่เลี้ยงในบ่อซีเมนต์เนื้อไม่สวยเท่าการเลี้ยงแบบอื่นๆ ทำให้ตลาดไม่นิยม

กิจกรรมของโครงการคนต้นแบบเกษตรอินทรีย์ที่เอื้อต่อสุขภาพบ้านโพธิ์ทองยังเน้นการจัดอบรมและสาธิตเรื่องประโยชน์จากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ โดยคณะทำงานโครงการ แกนนำสมาชิก เจ้าหน้าที่ รพ.สต. บ้านยวนแหล นักเรียนในโรงเรียนประจำหมู่บ้านและชาวบ้านที่สนใจมาเข้าร่วม

กิจกรรมจัดที่โรงเรียนวัดโพธิ์ทอง มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และโทษของการใช้สารเคมีในการทำสวนสมรม การกินผักปลอดสารพิษ ลดโรคเรื้อรัง เป็นต้น

การอบรมสมาชิก 30 คน เรียนปฏิบัติการทำน้ำหมักชีวภาพ โดยวิทยากรจากเกษตรอำเภอ สูตรน้ำหมักที่เน้นส่วนผสมของสับปะรด กากน้ำตาล กล้วย มะละกอ ที่หาได้ในท้องถิ่น ทำให้สมาชิกทำน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้ด้วยตนเองที่บ้าน

ชาวบ้านได้รู้ว่าการทำปุ๋ยหมัก ใช้วัสดุขี้เลื่อย ขี้วัว ขี้ไก่ ปุ๋นขาว รำเนียน โดยตัดหญ้ามาหมักกับขี้เลื่อย คลุกเคล้ากับอีเอ็ม กากน้ำตาล ผสมอีเอ็มมารดคลุมไว้ด้วยพลาสติกสีดำ ทิ้งไว้ 7 วัน มากลับปุ๋ยอีกครั้ง ทิ้งไว้ 1 เดือน เพื่อให้หายร้อนก่อนจึงนำไป

ปฏิบัติการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ น้ำหมัก น้ำยาปราบศัตรูพืช ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงวิธีการทำน้ำหมักปราบศัตรูพื้่นจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นและไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สะเดาช้าง ต้นข่า ยาเส้น โหระพา เจ็ดหมุน ใส่อีเอ็ม ใส่กากน้ำตาล

เพ็ญณี มหาชล ผู้รับผิดชอบโครงการกล่าวว่าการส่งเสริมทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ และน้ำยาปราบศัตรูพืช ต้องการให้ชาวบ้านปลูกผัก

ปลอดภัยพินกันเองที่เหลือจึงจะขาย สมาชิกตอนแรกมี 30 คน เพิ่มเป็น 50 คน ปลูกในพื้นที่ทุกบ้านที่มีที่ว่าง

“ตอนนี้ปลูกและเก็บพันธุ์ผักมาทำธนาคารผัก เอาเมล็ดพันธุ์ที่ได้มาเก็บหรือใครมีอะไรก็มาแลกเปลี่ยนกันที่นี่ได้”

กรรมการและครัวเรือนต้นแบบได้ร่วมกันคัดสรรเมล็ดพันธุ์ที่สมบูรณ์มาเก็บไว้เป็นกองกลางของชุมชน เพื่อให้คนที่สนใจมาขอไปขยายพันธุ์มีการจัดประชุมเก็บรวบรวมพันธุ์ผักเพื่อเป็นกองกลางไว้ให้แก่สมาชิก

“คนปลูกพืชผักชนิดใดและมีความรู้เรื่องผักชนิดนั้นเป็นพิเศษจะต้องแนะนำการปลูกพืชผักให้แก่สมาชิกท่านอื่นด้วย ผักที่สมาชิกรนำมาให้เก็บรวบรวมนั้นมี มะละกอ มะเขือ พริก ถั่วฝักยาว ฯลฯ”

สมาชิกโครงการฯ ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมพันธุ์ผักและได้ช่วยกันแนะนำความรู้ในการปลูกผักแก่สมาชิกด้วยกัน และล่าสุดมีคนในชุมชนที่ไม่ใช่สมาชิกแต่มีความสนใจได้นำกิ่งพันธุ์มะนาว, กิ่งพันธุ์ชะอม, กิ่งพันธุ์มันปู มาเพื่อขอแลกเปลี่ยนกับเมล็ดพันธุ์ผัก

“เราเล็งเห็นเรื่องสุขภาพของคนในชุมชนเป็นหลัก อยากให้มีความสุขภาพที่ดีตั้งแต่รุ่นผู้ใหญ่สืบไปถึงรุ่นลูกหลาน โดยการปลูกผักปลอดภัยไว้กินในครอบครัว จะได้ปลอดภัยอย่างน้อย 60% ก็พอใจ ขอบคุนที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือ นำไปปฏิบัติต่อในครัวเรือนกันเอง” เพ็ญณีกล่าว

สมบูรณ์ ขวัญสง พี่เลี้ยงโครงการกล่าวว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันพอจะช่วยเหลือกันได้ นั่นคือการเพิ่มความแข็งแกร่งของชุมชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น •

ทำสบู่ใช้เอง ทำน้ำยาปรับผ้านุ่ม ทำน้ำยาสระผมจากสมุนไพรที่ปลูกเอง
วิธีดังกล่าวทำให้เขามีสุขภาพดี มีความสุข ได้รับการยกย่องเป็นบ้านต้นแบบ
ในชุมชน

ยงยุทธ สุขพิทักษ์ พี่เลี้ยงโครงการสร้างคนสร้างชุมชนทองพูนตาม
รอยพ่อเล่าว่าจากการพูดคุยและทำเวทีประชาคมเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม
2556 ประชาชนได้ร่วมกันคิดและพบปัญหาของบ้านทองพูนมีดังนี้

- ปัญหายาเสพติดในหมู่บ้าน พบประมาณ 10 ครอบครัว
- ปัญหาการพนัน 50 ครอบครัว
- ประชาชนยังมีความขัดแย้ง ร้อยละ 10
- ในชุมชนมีผู้สูงอายุ ร้อยละ 25
- ปัญหารายรับน้อยกว่ารายจ่าย ร้อยละ 50

จากการดำเนินงานและเก็บรวบรวมข้อมูลหมู่บ้านสถานะสุขภาพ โดยกลุ่ม อสม.บ้านทองพูน ในปี 2556 พบกลุ่มปกติจำนวน 822 คน (ร้อยละ 82.69) กลุ่มเสี่ยง 78 คน (ร้อยละ 7.84) กลุ่มป่วย 74 คน (ร้อยละ 7.44) กลุ่มพิการ 16 คน (ร้อยละ 1.71) จากการคัดกรองสุขภาพ ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไป พบกลุ่มที่มีค่าดัชนีมวลกายเกินมาตรฐาน ร้อยละ 24.52 อ้วน ร้อยละ 3.56 เสียต่อเบาหวาน 5 คน เสียต่อความดันโลหิตสูง 26 คน ชอบรับประทานอาหารหวานมันเค็ม ร้อยละ 26 ออกกำลังกายสม่ำเสมอ (5 วันต่อสัปดาห์หรือมีการออกแรง) ร้อยละ 87

“ทองพูนเป็นชุมชนเก่าแก่ 300 กว่าปี คนที่นี่ปัจจุบันเป็นคนที่มีการศึกษาทั้งนั้น แต่เมื่อเรียนหนังสือจบมักทำงานที่อื่น ทิ้งให้คนเฒ่าคนแก่อยู่กับลูกกับหลาน”

หมู่บ้านแห่งนี้มีพื้นที่ทำนามาก แต่ระยะหลังพบการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น เพราะลูกหลานชาวนาไปทำงานที่อื่น มีเงินส่งกลับมาให้พ่อแม่ทำนา

“การทำงานที่ลูกหลานยุคใหม่ผู้มีเงินทองคาดหวังคือชาวนาไม่ต้องออกแรงเอง หมายความว่าให้พ่อแม่จ้างทำนา ซึ่งไปเข้าทางการใช้สารเคมี จึงพบการตกค้างสารเคมีในร่างกายคนที่นี่ค่อนข้างสูง”

เมื่อลูกหลานส่งเงินทองมาให้ใช้อย่างไม่ขีดสน ชีวิตความอยู่ของคนทองพูนเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน โดยนิยมความสะดวกสบายมากขึ้น

“ที่พุ่มกับที่มงานสังเกตเห็น คือถ้ำรถเร่ยังไม่มาขายของคนที่นี่ก็ยังไม่กินข้าวกัน แต่ทุกวันพวกเขาซื้อของที่มากับรถเร่”

รถเร่ที่ตะลอนมาขายของกว่าจะมาถึงทองพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านไกลสุด เหลือสินค้าอาหารเย็นชืด เหี่ยวแห้ง ไม่ถูกอนามัยนัก

“เราก็มานั่งคิดว่าทำไมชาวบ้านจึงไม่ปลูกผักกินเอง ที่ทองพูนมีปราชญ์ชุมชนหลายคนและเป็นคนที่ม้องค์ความรู้จริงๆเสียด้วย”

จากแนวคิดดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการจัดทำโครงการสร้างคนสร้างชุมชนทองพูนตามรอยพ่อ โดยมีวัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านทองพูนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ลดปริมาณการใช้สารเคมีในภาคเกษตรของชุมชน

(2) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้ถูกต้องเหมาะสม “ชุมชนตรงนี้ มีความพร้อม คือมี บ้าน วัด โรงเรียน แต่ที่ผ่านมา โรงเรียนกับชุมชนเข้ากันไม่ได้ คนก็ไม่ยอมเข้าวัด ไม่รู้เพราะอะไรไปวัดเฉพาะวันพระ เลยเอาแนวคิดนี้มาคุยกับทีมงานสร้างกระบวนการให้คนเข้าวัด ให้นักเรียน ครู และชุมชนใช้โรงเรียนในการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง และให้พระได้มีโอกาสทำงานกับชุมชนบ้าง”

ยงยุทธเล่าว่ามีโอกาสได้คุยกับพระเห็นพ้องกันว่าถ้าชุมชนยังยึดวิถีเดิมไปเรื่อยๆ อย่างที่เป็นมา “พระก็จะอยู่กับศพและเมรุเท่านั้นเอง” ควรหาวิธีดึงคนในชุมชนและเด็กมาเข้าวัด หรือทำอย่างไรให้คนรักและภาคภูมิใจกับวัดที่เก่าแก่ถึง 330 ปี นั่นเองเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ วัด บ้าน โรงเรียนเดินไปด้วยกันได้ กิจกรรมโครงการฯ ที่ตามมา ประกอบด้วย

1. ชวนเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยทำกิจกรรมแบบสมัครใจ
2. เชิญปราชญ์หรือผู้รู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือสอนประสบการณ์
3. สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้มีการประยุกต์ใช้วัสดุในท้องถิ่นมาใช้พัฒนาทางด้านเกษตร
4. แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการทำการเกษตรแบบพอเพียง
5. แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการดิน
6. ให้ความรู้และแรงบันดาลใจลดการใช้สารเคมีภาคเกษตร
7. อบรมเกี่ยวกับวิธีการปรับปรุงสภาพดิน และจัดกิจกรรมปรับปรุงสภาพดิน
8. จัดทำแผ่นป้ายความรู้และสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

9. ประสานหน่วยงานรัฐในพื้นที่ให้เป็นพี่เลี้ยงในการแก้ปัญหาตาม
โครงการ

10. ใช้กลไกภาคีเป็นแรงหนุนเสริมในการพัฒนา

11. เชิญผู้นำชุมชนและหน่วยงานรัฐเข้าร่วมกิจกรรมทุกเวที

12. ร่วมกันออกมาตรการหรือระเบียบปฏิบัติ เกี่ยวกับการลดใช้สาร
เคมีและเศรษฐกิจพอเพียง

“เราใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวเดินเรื่อง เราสมัครแกนนำ

30 คน ดึงปราชญ์ชุมชน 4-5 คน มาสอนก็จะเกิดเป็นครูชุดใหม่ 30 คน
แล้วมาแบ่ง 10 กลุ่ม ร่วมกันรวบรวมองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้
เพื่อนำไปสอนคนอื่นต่อ”

ยงยุทธ เล่าว่านวัตกรรมเด่นจากการพัฒนาองค์ความรู้ ทำให้มีฐาน
เรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้น เช่น การผลิตยาสีฟัน สบู่จากสมุนไพร
 เป็นต้น

ครูภูมิปัญญาได้สอนให้ชาวบ้านทำสบู่ขมิ้นไว้ใช้เองในครัวเรือน
 นำมะกรูดที่มีอยู่ในครัวเรือนมาทำเป็นแชมพู น้ำมะนาวทำน้ำยาอเนก-
 ประสงค์

มีการนำภูมิปัญญาบรรพบุรุษมาสอนทำยาสีฟัน มีส่วนผสมง่ายๆ
 คือ พิมเสน การบูร เกลือ เมนทอล รากช่อย

ส่วนสูตรการทำสมุนไพรไล่แมลง ประกอบด้วย ข่า สะเดา ใบเตย
 ฟ้าทะลายโจร กากน้ำตาล บอระเพ็ด น้ำหอมักไว้ 3 เดือน สามารถฉีดไล่แมลง

ทั้งหลายเหล่านี้ ชาวบ้านตอบรับอย่างพึงพอใจเพราะนอกจากไม่ต้อง
ใช้สารเคมี ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้วยังเป็นการประหยัดรายจ่ายและเพิ่ม
ผลิตผลเกษตร

“ทองพูนมีเด็กอยู่ 100 กว่าคน เราดึงเยาวชนมาร่วมโครงการ
 ก็เป็นการป้องกันไม่ให้เยาวชนไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดหรือสิ่งไม่ดีทั้งหลาย”

พี่เลี้ยงโครงการเล่าว่ามีการส่งทีมงานไปคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียน
 ทองพูนทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง

“ผอ.ไม่เห็นด้วย เห็นว่าสนามกีฬาโรงเรียนที่จะใช้เป็นพื้นที่สาธิต เศรษฐกิจพอเพียงมีน้ำท่วมประจำ เลยมีการปรับแนวคิดมาซื้อท่อซีเมนต์ ให้นักเรียนปลูกผักนำไปใช้ทำอาหารกลางวันและกลับไปกินที่บ้านได้”

โรงเรียนยังเปิดโอกาสให้โครงการฯ โดยทุกวันพฤหัสบดีที่มีกิจกรรม ลูกเสือให้ทีมงานโครงการเข้าไปสอนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักสูตร ท้องถิ่น ภาคปฏิบัติมีการทำโรงปุ๋ยหมักในโรงเรียนและปลูกพืชผัก

“เราต้องการให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเลยบอกพระท่านว่าอยาก ให้โรงปุ๋ย และจุดทำน้ำหมักอยู่ที่วัด นิมนต์พระลงมาช่วยชาวบ้านหลังฉันเพล ท่านมาช่วยจับจอบจับเสียมกับชาวบ้าน”

ทุกวันพระถูกกำหนดเป็นวันเผยแพร่ความรู้ สำหรับกลุ่มผู้เข้าร่วม โครงการฯ นอกจากปลูกผัก ก็ต้องมาสวดมนต์และมาฟังการสรุปกิจกรรม

“แม้กลุ่มเป้าหมายเราจะเป็นคนสูงวัยก็นับว่ามีพลังมาก พวกเขา ทำทุกอย่าง”

วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ นักเรียนมานั่งทำกิจกรรมด้วยกันในวัด
ต่อมาเด็กกลุ่มนี้ยังสมัครเป็น อสม.น้อย ทำงานประกบ อสม.ตัวจริง

“โครงการของทองพูนจึงตอบคำถามเรื่องบวร คือ บ้าน วัด และ
โรงเรียนอย่างชัดเจน”

สำหรับโครงการต่อเนื่องปีที่ 2 ынยุทธเล่าว่าได้ให้วัดทำสวนสมุนไพร
และแปรรูปมาเพื่อดูแลสุขภาพประชาชนในพื้นที่ วางตำแหน่งให้วัดเป็นศูนย์
รวมในการพัฒนาทั้งหมดซึ่งผลการดำเนินงานพบว่า

- (1) มีฐานเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 3 ฐาน คือ ฐานทำปุ๋ยหมัก
ฐานน้ำหมักชีวภาพ ฐานเกษตรวิถี
- (2) ครั้วเรือนต้นแบบ จาก 10 ครั้วเรือนเพิ่มเป็น 60 ครั้วเรือน
- (3) กลุ่มเป้าหมายปลูกผักกินเองและบริโภคผักทุกวัน ร้อยละ 100
- (4) กลุ่มเป้าหมายมีการออกกำลังกายเป็นวิถีประจำวัน วันละ 30
นาที 5 วันต่อสัปดาห์ ร้อยละ 85
- (5) มีแนวทางการลดน้ำหนักที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน 1 เรื่อง
ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ
 - 1) มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญา
 - 2) มีฐานเรียนรู้ในชุมชน
 - 3) มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

- 4) มีกระบวนการลดรายจ่าย โดยการผลิตสบู่ ยาสีฟัน น้ำยาซักผ้า ไว้ใช้เอง
- 5) มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยการทำน้ำหมัก ปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง
- 6) ลดการใช้สารเคมีโดยการทำน้ำส้มควันไม้
- 7) คนมีความสุขมากขึ้น
- 8) คนคิดบวกมากขึ้นและเปลี่ยนทัศนคติ

ยังพุทธมอ่งว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จของชุมชนทองพูน เพราะผู้นำทุกระดับมีความพร้อม เข้มแข็ง ประสานงานกันได้ มีปราชญ์ชุมชนและครัวเรือนต้นแบบสอนแนะให้ความรู้ นอกจากนั้นประชาชนได้เรียนรู้และเปลี่ยนวิธีคิดเป็นภาพบวกมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีทั้งระดับของ (1)การเปลี่ยนตัวเอง คือ คนให้ความร่วมมือ มีความสุขจากการทำงาน มีแนวทางลดค่าใช้จ่าย สุขภาพกาย สุขภาพจิตดีขึ้น มีการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างสัมพันธภาพ ปรับทัศนคติเชิงบวก (2)การเปลี่ยนแปลงในครอบครัว คือ ทุกคนเข้าใจกันมากขึ้น ครอบครัวอบอุ่น ลดรายจ่ายครัวเรือน สมาชิกลดสูบบุหรี่ และ (3)การเปลี่ยนแปลงชุมชน คือ มีกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน ชุมชนน่าอยู่มากขึ้น ทุกคนให้ความร่วมมือในการพัฒนากิจกรรมโครงการ มีวิธีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม

จารย์ สมบูรณ์ ผู้รับผิดชอบโครงการเล่าว่า โรงเรียนวัด สวนผัก ในโรงเรียน แต่คนทำคือเด็กกับกลุ่ม อสม.

“มีหลานชายอยู่คนหนึ่ง เรียนโรงเรียนทองพูนได้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทองพูน รู้สึกว่าเขาดีใจ ภูมิใจที่ได้รับการแนะนำ ชักชวนให้ปลูกผัก ทำน้ำหมัก น้ำยาอเนกประสงค์ ในช่วงวันหยุดเขาก็ได้ไปทำน้ำหมัก”

เธอเล่าว่า ก่อนหน้านี้เขายังไม่รู้จักแต่ก่อนเขาไปโรงเรียน เสาร์อาทิตย์ดูทีวี เล่นเกม แต่สิ่งนี้เป็นของใหม่ที่เขาเริ่มมาชอบ

การทำปุ๋ยหมักก็นำมาใช้ในที่นา สามารถลดค่าใช้จ่าย แม้ว่าไม่ได้เปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ทั้งหมดยังใช้ร่วมกับสารเคมี แต่ก็นับว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่น่าสนใจ ●

มานานมาทำประโยชน์โดย
ทำเกษตรอินทรีย์บนเรือน
แพและเลี้ยงปลาในกระชัง

การจัดประชุม ณ
ศาลาหมู่บ้าน มีคนทั้งใน
หมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง
มาช่วยกันให้ข้อมูล
สะท้อนให้เห็นปัญหาของ
ชุมชนที่เป็นอยู่หลายด้าน
ไม่ว่าปัญหาเศรษฐกิจใน
ครัวเรือน การว่างงาน ยา
เสพติด และพื้นที่สาธารณะ
รกร้างในหมู่บ้านดังกล่าวก็
เป็นเรื่องหนึ่งที่ถูกหยิบยก
นำมาเสนอ

เพื่อเปิดแนวคิดเปลี่ยนสรรกร้างมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง
คณะทำงานได้เริ่มขับเคลื่อนโดยลงแรงรื้อวัชพืชออกจากสระกูด

“สระกูดเป็นที่สาธารณะเดี่ยวของหมู่บ้านและมันก็ไม่ได้รับการดูแล
เมื่อทุกคนมาช่วยพัฒนาตรงนี้เหมือนกับการเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกัน”
วารภรณ์ เล่าเดิมที่มีคนเห็นว่าถ้าลงไปพัฒนาแล้วไม่ได้ทำอะไรจริงจัง อาจกลับ
มารกเหมือนเดิม

“เราว่ามันก็จะเห็นผลอะไรบางอย่างที่ดีกว่านั้น”

เป้าหมายเชิงลึกต้องการให้ผู้เข้าร่วมปรับเปลี่ยนจากเกษตรเคมี
มาเป็นเกษตรอินทรีย์แบบเศรษฐกิจพอเพียง จึงจัดให้มีการชี้แจงเรื่องการ
ปลูกผักบนแพที่จะสร้างให้ลอยอยู่ในสระกูด ขนานไปกับเรื่องการปรับเปลี่ยน
จากเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ และให้ความรู้การทำบัญชีครัวเรือน
ไปพร้อมกัน

การอบรมการทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ ทำโดยปราชญ์ชาวบ้าน เน้นการหาวัตถุดิบในท้องถิ่นมีมูลวัว รำ และผักตบชวาที่ได้มาจากการรื้อสะพานตัวเอง

“ทุกครั้งที่เราทำกิจกรรมร่วมกัน มีการร่วมรับประทานอาหารมีคนอาสาทำอาหารมาเลี้ยง สร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ไม่เคยเกิดในชุมชน”

การสร้างแพขึ้นในสระเพื่อเป็นฐานการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับปราชญ์ชุมชน ผู้มาร่วมกิจกรรมช่วยกันหาวัสดุช่วยกันผูกแพ นอกจากไม้ไผ่ ยังต้องการวัสดุที่เหลือใช้ที่หาได้ในชุมชนไม่ว่า โปม ถังน้ำมัน สแลน และผักตบชวา

“ทุกคนมาช่วยงานบ้างชนไม้ไผ่ เอาโพงใส่กระสอบ เชือกมัดแพ” วราภรณ์เล่า นอกจากนี้กลุ่มสตรี เด็กและเยาวชน ยังดึงก้านมัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิก อบต.มาช่วยคนละไม้ละมือจนงานสำเร็จ

“วันที่คณะเรากำลังทำก็มีคนอื่นมาดูด้วยความสนใจ ตอนแรกชาวบ้านไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้เยอะมาก เห็นว่าทำอะไรบ้าๆ จากคำพูดนั้น ทำให้เรารู้สึกว่าเราต้องทำให้ได้ ทำให้เขาเห็นว่ามันเป็นไปได้จริงๆ”

วางตำแหน่งให้แพได้ทำหน้าที่ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ปลูกข้าวอินทรีย์บนแพที่ออกแบบสร้างขึ้นเป็นการเฉพาะ อบรมเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมือง มีการเตรียมดินที่ผสมปุ๋ยหมักขึ้นบนแพและเตรียมเมล็ดข้าว

วิธีการจัดเตรียมพื้นที่บนแพโดยเอาสแลนปูบนแพแล้วเอาผักตบวางทับ จากนั้นเอาดินผสมปุ๋ยหมักโรย ก่อนหย่อนเมล็ดพันธุ์ปลูก

วราภรณ์ เล่าว่าทุกคนมีความสุขกับกิจกรรมปลูกผักบนแพ ไม่เฉพาะงานหลัก แต่ภาพที่เด็กๆ กระโดดลงเล่นน้ำहाปาก็เป็นภาพความสุขที่กลับมาด้วย นอกจากข้าวก็มีการปลูกผักบุ้ง ซึ่งมีการนัดหมายกันมาขย่มแพ เพื่อให้ผักเติบโตดี เทคนิคนี้ค้นพบระหว่างการทำงานร่วมกัน

“ได้เห็นความร่วมมือของคนที่มาทำกิจกรรมมีความสุข จับปลาหาหอยขมไปทำอาหาร ได้ความรู้ใหม่ เรื่องการคัดเลือกผักที่เหมาะสมกับแพผักสวนครัวได้แก่ ตะไคร้ ขมิ้น ถั่วฝักยาว กระเพรา แต่ผักบุ้งจะขึ้นสวยกว่าผักอื่น”

คนในหมู่บ้านมีความเข้าใจเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์บนเรือนแพแบบเศรษฐกิจพอเพียงและยั่งยืน มีการให้ความรู้กลุ่มสตรีแกนนำในการทำเกษตรอินทรีย์บนเรือนแพแบบพอเพียงและยั่งยืนในด้านต่างๆ เช่น ผลเสียจากเกษตรเคมีและข้อดีของเกษตรอินทรีย์บนเรือนแพต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพของคนในชุมชน

มีการเน้นและส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์บนแพแบบเศรษฐกิจพอเพียงโดย 6 หลักการ คือ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เพิ่มการออม ปรับการดำรงชีวิต จัดการพื้นที่ที่รกร้างและเอื้ออาหารของคนในชุมชนและเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือน

มีการชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนจากเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์

นอกจากปลูกพืช มีการอบรมเลี้ยงปลาในกระชัง โดยปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์เลี้ยงปลาในเขื่อนมาช่วยสอนวิธีการทำ

กระชัง การเย็บกระชัง การเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับทำกระชังปลา เน้นหาวัสดุที่สามารถหาได้ในชุมชน

ก้านันอำพัน คิตติ ก้านันตำบลเสาเสา กล่าวว่าโครงการนี้ได้ผลตอบรับเป็นอย่างดีจากชาวบ้านและคนในชุมชน ในการร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาเกษตรอินทรีย์และใช้ชีวิตที่พอเพียง ไม่ว่าจะเรื่องการทำปุ๋ยหมัก การเลี้ยงปลาในกระชัง การปลูกข้าวบนเรือนแพ

“แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือได้เกิดภาวะน้ำหลากและน้ำท่วมขึ้นในหมู่บ้าน และชุมชนโดยรอบในช่วงเดือนกันยายน - พฤศจิกายน 2557 ทำให้พืชผลการเกษตรได้รับความเสียหายรวมทั้งกระชังที่ทางโครงการได้จัดทำขึ้นได้พังเสียหายทั้งหมด”

นั่นทำให้เป้าหมายที่วางไว้ต้องการยังไม่ถึง

“เป็นเพราะภาวะน้ำท่วมและอุทกภัยเกิดขึ้นในพื้นที่ มักกินระยะเวลายาวนานหลายวัน หลังจากน้ำลดทางโครงการและสมาชิกได้ร่วมกันจัดทำแพขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนของเดิม” วรภรณ์เล่า สมาชิกร่วมกันผูกแพ ปลูกข้าวในแพเป็นครั้งที่สองหลังจากเสียหายจากน้ำท่วม

“คนที่ไม่เห็นด้วยกับเราแต่ต้นพอน้ำท่วมเขาก็ว่าสมน้ำหน้า แต่เราอดทนทำต่อ ปัญหาเดิมคือน้ำพัดพาแพไปเราก็มาปรับเรือนแพให้มีเชือกดึง และมีไม้ค้ำยัน บางคนรู้สึกท้อแต่คนที่ไม่ท้อก็ทำให้มียุทธศาสตร์ความสำเร็จ”

วรภรณ์ กล่าวและว่าต้องปรับวิธีการทุกอย่างให้แพในสระเป็นศูนย์เรียนรู้ การพยายามเปลี่ยนสระร้างมาใช้ประโยชน์ร่วมกันทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ มองเห็นวิธีการแก้ปัญหา และสร้างจุดร่วมชุมชนได้แล้วเบื้องต้น ●

นาอินทรีย์ควนพัง เพิ่มมูลค่าข้าวสังข์หยด

• สมนึก นุ่นด้วง •

“จากกองปุ๋ยหมักเล็กๆ ของลุงมั่งเปลี่ยนคนหมู่บ้านควนพังมาทำนาอินทรีย์”

วิมล สัมนิม ประธานวิสาหกิจชุมชนควนพังทำความเป็นมาของการทำนาอินทรีย์ที่ควนพังซึ่ง “ลุงมั่ง” หรือนายจ้าย จันทร์บุญแก้ว พ่อของเธอเป็นคนแรกของหมู่บ้านที่หันมาทำนาตามแนววิถีนี้เมื่อปี 2553

หมู่ 2 ตำบลควนพัง อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 4 หย่อมบ้านย่อยคือ บ้านทุ่งค้อ บ้านห้วยข่อย บ้านในขลิม และบ้านดอนปีศาจ ประชากร 3,221 คน 688 ครัวเรือน มีพื้นที่ทำนากว่า 600 ไร่ คนที่นี่ทำนากันมายาวนาน

วิมลเป็นผู้รับผิดชอบโครงการข้าวสังข์หยดขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นให้นำอยู่ที่บ้านควนพังเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการผลักดันการทำปุ๋ยหมักและการทำนาอินทรีย์

“สมัยนั้นฉันกับพ่อทำปุ๋ยหมักจากขี้วัวขี้ไก่ได้ปีละ 60 กระสอบใช้กับนาอินทรีย์ที่ทดลองปลูกข้าวสังข์หยด 10 ไร่ ทำมา 3-4 ปี ก็เห็นว่าสามารถลดต้นทุน ข้าวก็งามดี รวงสวย โรคแมลงน้อย”

เมื่อข้าวสังข์หยดราคาดีเธอตั้งใจหาความรู้เพิ่ม โดยไปดูงานเรื่องนาอินทรีย์จากหลายๆ แห่ง จนมีความรู้มากขึ้นและนำมาใช้โดยเชื่อมั่นในวิถีคิดของเธอ

“เราทำข้าวสังข์หยดมีเท่าไรก็ขายไม่พอได้ราคาดี ฉะนั้นจึงต้องการจะชักชวนเพื่อนบ้านขยายพื้นที่ทำนาอินทรีย์ปลูกข้าวสังข์หยดเพิ่มขึ้น ประกอบกับได้ทราบเรื่องโครงการร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ของ สสส. ฉะนั้นและเพื่อนบ้านจึงรวมกลุ่มกัน นั่นแหละจึงเป็นที่มาของโครงการข้าวสังข์หยดขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ที่บ้านควนพัง” วิมลเล่าอย่างภาคภูมิใจ

เธอรวบรวมเพื่อนบ้านในห้วยอมบ้านห้วยข่อยที่ตั้งใจจะปลูกข้าวสังข์หยดแบบไม่ใช้สารเคมี ได้จำนวน 16 ราย ได้พื้นที่นารวม 160 ไร่ ในจำนวนนี้มี **เจือ ศิริพร** เกษตรอำเภอร่อนพิบูลย์ มีนาอยู่ในพื้นที่โครงการด้วย

“การที่เกษตรอำเภอมาร่วมทำนาอินทรีย์เราจึงมีวิทยากรการทำนาอินทรีย์อยู่ประจำในพื้นที่ ทำให้พี่น้องเราเข้าใจง่ายและรวดเร็วและยังส่งผลให้ **ธำรงค์ เขมรัตน์** นายอำเภอ มาสมัครเข้าร่วมทำนาอินทรีย์กับเราอีก ยิ่งทำให้พี่น้องเรามีความเชื่อมั่นต่อการทำนาอินทรีย์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว” เธอเล่า

โครงการฯ ได้สนับสนุนพันธุ์ข้าวสังข์หยดแก่สมาชิกทุกคน คนละ 60 กิโลกรัม มีข้อตกลงร่วมกันว่าเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จจะนำข้าวเปลือกมาคืนโครงการเท่ากับจำนวนที่รับไป

ส่วนการทำปุ๋ยหมักเพื่อการทำนาอินทรีย์อาศัยการเรียนรู้ดูงานจาก กองปุ๋ยและที่นาของลุงมั่งเป็นหลัก

ยามหน้านาทุกคนทำนาอินทรีย์คนละ 10 ไร่ มีกิจกรรมการลงแขก บรรรยากาศเป็นไปอย่างคึกคัก มีเรื่องให้คุยกันมากมายในเวลาดำเนิน

“นาข้าวของใครรวงสุกก่อนก็เฮโลกันไปเก็บของคนนั้น ผลัดเปลี่ยนกันไป เพิ่มความรักความสัมพันธ์ ช่วงลงแขกเกี่ยวข้าวเรากินข้าวกลางวันพร้อมกัน เจ้าของนาเตรียมอาหารนั่งล้อมวงกินกันที่หน้า (กระต๊อบ) หรือไม้ก่ไต้ต้นไม้ริมปลวก ทุกคนเข้าใจถึงความเหนื่อยล้า ความหิว กระจาย แต่ก็ยังมีสีหน้าแห่งความสุข”

นอกจากการสนับสนุนจากโครงการ สสส.แล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลควนพังได้ให้การสนับสนุนค่าไถนาแก่สมาชิก เป็นอีกหนึ่งพลังจากท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อนการทำนาอินทรีย์เพื่อสร้างอาชีพที่มั่นคงให้พี่น้องในตำบล

“ข้าวสังข์หยดราคาดีอยู่แล้วยิ่งมาจากนาอินทรีย์ ก็ยิ่งดีเพราะช่วยให้พี่น้องได้กินข้าวที่ดีที่สุดสุขภาพ และคนทำนาก็ลดความเสี่ยงอันตรายจากสารเคมี” วัฒนเล่า และเมื่อข่าวดีๆ เหล่านี้ถูกกระจายไปในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว เธอกับ **มะลิวัลย์ ห่อทอง** ซึ่งเป็นเหมือนผู้จัดการโครงการพร้อมด้วยทีมงานจึงสามารถนัดประชุมครัวเรือนที่เป็นสมาชิกโครงการได้อย่างสะดวก

กระบวนการขับเคลื่อนโครงการถูกเผยแพร่ทำความเข้าใจกับคนทั้งหมู่บ้าน ผ่านสื่อหอกระจายข่าว ผ่านสื่อบุคคลโดยเฉพาะทีมหมออนามัย อสม. แกนนำฝ่ายปกครอง และผู้บริหารท้องถิ่น

“ก่อนถึงวันเวลาลงนาพวกเราไปเรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก และกลับมาร่วมกันทำกองปุ๋ยหมักโดยอาศัยขี้วัว ขี้หมู ขี้ไก่ จากสมาชิก”

วัสดุทำปุ๋ยที่ต้องซื้อจากข้างนอกมีเพียงกากนมหมักเท่านั้น เมื่อทำปุ๋ยได้ ก็แบ่งปันใช้มากขึ้นตามจำนวนที่นาของแต่ละคน

กองปุ๋ยสร้างอันิสงส์ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยขึ้น

“เราทำข้าวต้มโดยใช้ข้าวสังข์หยดของพ่อไปเลี้ยงผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ซึ่งมารับยาที่โรงพยาบาลตำบลในตอนเช้าเพราะบางคนมาเจาะเลือดหมอส่งงดอาหารและน้ำหลังเที่ยงคืน” วิมลเล่าด้วยความภูมิใจกับการได้ช่วยเหลือคนป่วย

ขณะเดียวกันหมอโรงพยาบาลตำบล ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์โครงการฯ ช่วยส่งเสริมความรู้เรื่องอันตรายจากสารเคมีแก่ผู้ป่วยและญาติอย่างต่อเนื่อง

“เมื่อเห็นคุณลุงคุณป้าชดข้าวต้มอย่างมีความสุข เราเองก็มีความสุข กลุ่มของเราทำแบบนี้มาจนปัจจุบัน” เธอเล่า

เทศกาลเดือนสิบซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของคนใต้โดยเฉพาะจังหวัด นครศรีธรรมราช กลุ่มได้รับโอกาสจากจังหวัดให้ไปร่วมออกร้านในงานเดือน สิบที่หน้าเมืองคอน มีการเปิดบูธประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการมีการเอา ข้าวกล้องทำข้าวต้มแจกจ่าย เมื่อผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมบูธได้ชิมข้าวสังข์หยด อินทรีย์จากทุ่งห้วยช่อยต่างชมเป็นเสียงเดียวกันว่าอร่อยมาก

“นั่นแหละคือความสุขของพวกเขาทุกคน”

ถึงวันนี้ วิมลบอกว่าสมาชิกโครงการและชาวบ้านควนพังภาคภูมิใจ ที่มีคนจากพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ดูงานการทำปุ๋ยหมัก การทำนาอินทรีย์ จากหมู่บ้าน แห่งนี้ แคนนำได้พัฒนาตัวเองขึ้นเป็นวิทยากร พี่น้องได้นำผลิตผลจากชุมชน มาขาย อบต. ควนพังประกาศได้ให้พื้นที่โครงการเป็นศูนย์เรียนรู้ปุ๋ยหมัก และ การปลูกข้าวสังข์หยดในนาอินทรีย์ ตลอดจนการแปรรูป การเพิ่มมูลค่าผลิต ข้าวสังข์หยด

เป้าหมายพวกเขาต้องการขยายพื้นที่นาอินทรีย์ข้าวสังข์หยดต่อไป อีกในพื้นที่ใกล้เคียง ●

จังหวัดพัทลุง

สืบสานตำนาน “สำนักเขาอ้อ”

• สมนึก นุ่นดวง •

“รวบรวมจากภูมิปัญญาบรรพชนของเราสืบทอดไว้เพราะหาก
หายไปก็เสียดาย เสียโอกาส”

ประโยคที่ออกจากปากกำนันเล็กหรือนายอนันต์ มณีประสิทธิ์
กำนันตำบลมะกอกเหนือ เมื่อทุกคนได้ยินและพอเข้าใจในความหมาย
แต่ไม่วายกำนันต้องขยายความต่อ

เขาอ้อเป็นสถานที่ขึ้นชื่อเรื่องสมุนไพรนานา กิตติศัพท์การแช่
น้ำว่านเพื่อรักษาโรคและให้อยู่ยงคงกระพันต่อศาสตราจารย์บรรดางานักเลง
รุ่นเก่าไว้วางใจสมุนไพรเขาอ้อของพ่อท่านทองเฒ่า พ่อท่านปาน ซึ่งทุกวันนี้
ยังมีร่องรอยอย่างแช่ยาปรากฏเป็นประจักษ์

วัดเขาอ้อยังคงความขลังและมีชื่อทางด้านนี้เป็นที่เลื่องลือมาจนถึง
ปัจจุบัน...

อย่างไรก็ตามเนื่องจากวิชาอาคมของคนรุ่นเก่าไม่ได้มีระบบการ
บันทึกเหมือนอย่างระบบปัจจุบัน อาศัยการจดจำ คำบอกเล่าย่อมขาดหายเชิง
สาระไปบ้างประกอบกับสิ่งเหล่านี้คาบเกี่ยวกับความเชื่อเฉพาะบุคคลที่ไม่ให้
ทำทายเป็นให้พิสูจน์ ครั้นหมดสิ้นบุคคลรุ่นเก่าภูมิปัญญาก็สูญสิ้นไปด้วย

อันเป็นที่ไว้วางใจจากชาวบ้านมานาน เช่น นายเปลี่ยน หัตถยานนท์ อายุ 78 ปี นายห้วน จันทรรอดภัย อายุ 70 ปี โดยมีนายวิชัย คงนวน อายุ 65 ปี เป็นผู้เชี่ยวชาญสมุนไพรเขาอ้อโดยเฉพาะ ขณะที่ยังมีคนรุ่นใหม่สืบสานตามรอยบรรพชนอย่างนายป้อม คงคาวิสุข วัย 35 ปี มีความสนใจศึกษาวิชาสมุนไพรของวัดเขาอ้อ

เมื่อทีมงานเราลงไปเยี่ยมที่วัดเขาอ้อจึงมองเห็นกระจาด กระดังตาก แก่นไม้ เปลือกไม้ เป็นสมุนไพรที่เตรียมไว้ปรุงยาอยู่ข้างกุฏิ

เด็กนักเรียนกลุ่มหนึ่งเดินเข้ามาแนะนำให้ทีมงานเรารู้จักกับสมุนไพรบริเวณนั้นหลายชนิดทั้งยืนต้น ล้มลุก และเลื้อยพันเป็นเถาวัลย์เกาะต้นไม้

เด็กๆ บอกว่าสมุนไพรที่สำรวจพบในพื้นที่มี 50 ชนิด

“บางชนิดพบน้อยใกล้สูญพันธุ์ ลุงกำนันก็ให้เด็กๆช่วยกันเก็บมาเพาะชำนำไปปลูกขยายในพื้นที่เดิมให้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ชนิดไหนมีมากแล้วให้นำกลับไปปลูกไว้เรียนรู้หรือปลูกเลี้ยงเป็นไม้ประดับที่บ้าน หรือชนิดไหน

เคยมีแต่สูญพันธุ์แล้ว ต้องช่วยกันเก็บหามาจากที่อื่นมาปลูกที่นี่ อย่างหนู
ไปบ้านญาติพบสมุนไพรก็ขอแบ่งมาเพาะชำที่ไว้ที่โรงเพาะชำของโรงเรียน”
เด็กหญิงคนหนึ่งกำลังเล่าให้เราฟังขณะที่ **ครูทัศนีย์ อ่อนจันทร์** ที่เดินตาม
มาด้วยกล่าวเสริมขึ้นมาว่า

“นอกจากโรงเรียนมีโรงเพาะชำสนับสนุนการเพาะกล้าขยายพันธุ์
แล้ว เรายังจัดหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้เรื่องวัดเขาอ้อ และส่งเสริม
นักเรียนให้ทำโครงการเรื่องสมุนไพรวัดเขาอ้อ”

คุณครูก็หันไปทางเด็กชายผิวคล้ำตัวอ้วนๆ ส่งต่อให้เด็กคนนั้น
เล่าต่อ

“พวกผมชอบที่ได้ออกไปสำรวจเรียนรู้พืชสมุนไพรโดยรอบๆ เขาอ้อ
พวกผมอยากไปให้ถึงยอดเขาแต่คุณครูบอกว่ารอให้พวกผมโตกว่านี้เรียนรู้
ให้มากกว่านี้แล้วค่อยไปกันเอง”

ทีมงานเราตั้งคำถามแซวเล่นๆ ตามประสา

“ตอนที่พระลักษณะถูกหอกโมกษศักดิ์ หนุมานไปเก็บยาสังกรณีตรีชวา
มาใส่ บนเขานี้มีต้นยาที่ว่านี้หรือเปล่า”

คุณครูหันไปทางเด็กอ้วน เด็กคนนั้นเดินหายไปไม่นานก็กลับมา
พร้อมกับใบไม้ชนิดหนึ่ง รูปใบเล็กตรงโคนป้อมกลางปลายใบแหลมถือมา
ยื่นให้

“นี่ศรีบสังกรณี”

กำนันเล็กมองดูพวกเราแล้วกล่าวต่อว่าการสร้างเครือข่ายได้ขยาย
การเรียนรู้สู่ 9 หมู่บ้าน ประชาชนรับรู้ผ่านที่ประชุมประจำเดือนและมีมติ
ร่วมกันว่าจะฟื้นฟูรักษาสมุนไพรเขาอ้อเพื่อส่งต่อแก่ลูกหลาน มีการประสาน
เทศบาลมาเป็นภาคีร่วม

“ผมอยากให้มีเทศบัญญัติเพื่อการปกป้อง ฟื้นฟู อนุรักษ์สมุนไพร
มีเครือข่ายโรงเรียนและวัดทั้ง 6 แห่ง ประสานกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ
ตำบลเพื่อจะได้เครือข่าย อสม. มาร่วมขับเคลื่อนการอนุรักษ์สมุนไพร
ด้วยอีกแรง”

กำนันเล็กเล่าว่าบนเขาอ้อน่าจะมีสมุนไพร 100 ชนิด หลากอย่างเป็นของหายาก เช่น มะคำดีควาย มะตูม บอระเพ็ด ดีปลี สลัดได บรรดาสมุนไพรเหล่านี้ถูกนำมาใช้ปรุงยาตามตำรับเขาอ้อ เช่น ตำรับยาระบาย ตำรับยาริดสีดวง ตำรับยาลม ยาร้อนใน

ปัจจุบันวัดยังคงปรุงยารักษาโรคมากมายหลายตำรับมาอย่างต่อเนื่อง

“เราได้รับการสนับสนุนจากวัดให้ใช้พื้นที่ 10 ไร่ ปรับปรุงเป็นแปลงเพาะปลูกสมุนไพรเพื่อการเรียนรู้และใช้ปรุงยาตำรับเขาอ้อ ตอนนี้ได้ทำการถมที่ไปแล้วบางส่วน” กำนันกล่าวพร้อมกับชี้ไปยังบริเวณพื้นที่หลังกุฏิ

“ผมและทีมงานพร้อมภาคีเครือข่ายตั้งใจจะทำตรงนี้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องสมุนไพรเขาอ้อ ส่วนจะถึงขั้นปรุงยาขายหรือทำในฟู้ดแชร์สมุนไพรแบบดั้งเดิมได้หรือเปล่า คงจะได้คิดกันในลำดับต่อไป” กำนันเล็กกล่าวในที่สุด •

สามพลังสร้างนาหวด

• ถาวร คงศรี •

ช่วยประกอบวังมัจฉาที่หน้าวัด
ริมฝั่งคลองด้านหน้าร้านค้ามี
ส่วนในคลองเห็นมัจฉาขึ้นคลาค่า
มีทั้งปลาใหญ่น้อยคอยรับแพน
มีเรือนั่งชมทิวทัศน์ประหยัดมาก
ดูภูมิทัศน์ฝั่งคลองล่องธารา
คลองสายนี้น้ำไหลใสสะอาด
ให้หาบกินปลุกินทรพยาณานา
กรมชลประทานก็ขานรับปรับขยาย
ช่วยเศรษฐกิจที่ลุ่มรุ่งพัฒนา
พร้อมเศรษฐกิจนาข้าวมะพร้าวสวน
หากเขียนมาก พูดมาก ถ้าหากการ

ให้เด่นชัดสมค่าสง่าศรี
ขอดี ๆ มากมายให้คนทาน
บ้างหยุดดำกินอาหารใต้สะพานแขวน
ดูแล้วแสนสำราญเบิกบานใจ
เริ่มต้นจากทำหน้าวัดชมมัจฉา
เชิญท่านมาชมดูนิตร์รับรองว่าติดใจ
ช่วยทวยราษฎร์เมืองลุ่มมุ่งไผหา
น้ำประปาก็ได้ใช้ทั่วเมือง
ชุดคลองฝายน้ำล้นชลลดา
ทิ้งหอยปลาดูชุกชุม
ก็ต่างล้วนได้รับผลเพราะชลผ่าน
ขอเพียงผ่านไว้แค่นี้สวัสดิ์เอย

กชกานต์ คงชู ปลัดเทศบาลตำบลนาท่อม อำเภอเมือง จังหวัด
พัทลุง อำนวยการโดยอาจารย์เอื้อพงษ์ แก้วสม ผู้อำนวยการของ
ชุมชนบ้านนาหวด ในพิธีเปิดงานประเพณีแข่งขันเรือพายปี 2556

บทกลอน บรรยายสารพัดประโยชน์ของคลองนาท่อมซึ่งบอกว่า มีเพียงคนตำบลนาท่อมเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ ยังมีหลายชุมชนจากเขา จนถึงทะเล

ในอดีตคลองแห่งนี้เป็นเส้นทางเดินเรือไปมาหาสู่ค้าขาย โดยมีตลาด นาท่อมเป็นศูนย์กลาง วิถีชีวิตเปลี่ยนไปเมื่อถนนตัดผ่าน คนลี้มคลอง ปล่อยรกร้างเป็นเพียงที่ทิ้งขยะและน้ำเสีย

สุรศักดิ์ จิตนาคินทร์ ผู้ใหญ่บ้านนาท่อม หมู่ 7 ตำบลนาท่อม อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ในฐานะหัวหน้าโครงการ บวร ไตรพลัง สร้างสุข คู่บ้านนาท่อมอยู่ เล่าว่า เป็นโครงการ ที่สืบเนื่องมาจากก่อนหน้านี้มีโครงการ สืบชะตาคลองนาท่อมปฏิบัติการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเน้น 4 กิจกรรม คือ เก็บขยะ ปลูกไม้ ปล่อยปลา และขยายผล

กิจกรรมปีแรกได้สร้างคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนนำในการทำงาน ให้ชุมชน โรงเรียน และวัด มาร่วมเรียนรู้ เกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดการ ปัญหาขยะ และน้ำเสีย

สืบเนื่องจากการดำเนินงานปีแรกเช่นเดียวกัน เทศบาลตำบลนาท่อม มีนโยบายการจัดการขยะโดยวิธีการมีส่วนร่วม “วิถีชุมชนไม่มีถังขยะไว้คอยให้บริการ ไม่มีรถเก็บขยะ คริวเรือนมีการจัดการขยะกันเอง” จึงเกิดครัวเรือนต้นแบบจำนวน 10 ครัวเรือน (ดำเนินการแยกขยะ ขายขยะ กำจัดขยะ ทำปุ๋ย ปลูกผัก ครัววงจร) มีการรณรงค์กิจกรรมหลากหลาย เช่น ใช้เด็กเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว รณรงค์เก็บและคัดแยกขยะ ชักชวนชุมชนเดินเก็บขยะบนพื้นที่ถนนเดือนละครั้ง เป็นต้น

วิภา พรหมแท้ หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลนาท่อม ซึ่งมาร่วมเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านนาท่อม เล่าว่ามีแรงบันดาลใจอยากเห็นการทำงานร่วมกันของ 3 ฝ่ายในชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน

เธอเป็นผู้นำสภาพปัญหาจากข้อมูลในแผนชุมชนที่คณะกรรมการนำมาทบทวนวิเคราะห์ ซึ่งพบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนว่ามีปัญหาขยะครัวเรือนปลายทางยังไม่มีที่ทิ้ง ปัญหาน้ำเสียจากครัวเรือนและธุรกิจครัวเรือนที่ถ่ายลงแหล่งน้ำลำคลองและแหล่งน้ำสาขา

การสำรวจทุนศักยภาพของชุมชน พบว่าแม้ชุมชนบ้านนาท่อมมีกิจกรรมตลอดทั้งปี โรงเรียนวัดนาท่อมมีเด็กนักเรียน 100 คน และวัดนาท่อมที่มีการบริหารด้วยกรรมการ อย่างไรก็ตามแต่ละส่วนมีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการคิดร่วมในปัญหาเดียวกัน

“จนต่อมาเมื่อศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลนาท่อมเข้าร่วมกับโครงการจัดกิจกรรมครอบครัวใช้เด็กเป็นสื่อในการสร้างจิตสำนึก กิจกรรมครอบครัวจักรยานสานฝันวันอาทิตย์รณรงค์รวมเด็กนักเรียนโรงเรียนวัดนาท่อมและครอบครัวทั่วไปชวนปั่นจักรยานเก็บขยะในสถานที่สาธารณะต่อเนื่องทุกวันอาทิตย์ ทำให้ขยะในที่สาธารณะลดลง เสียงป่นและการร้องเรียนลดลง” วิภาเล่า

วิภาเห็นว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนวัดนาท่อม จากเดิมที่ไม่เคยคัดแยกขยะหรือทำน้ำหมักเป็นปุ๋ยรดน้ำต้นไม้ เมื่อหันมาทำอย่างจริงจังมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี

ในโครงการบูรณาการร่วมสร้างชุมชนนาท่อมอยู่ ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องเป็นปีที่สอง สิ่งที่ได้ครูและสถานักเรียนโรงเรียนวัดนาท่อมดำเนินการตามแนวคิดโรงเรียนปลอดขยะมีกิจกรรมเด่นคือ ธนาคารขยะ

จิตรลดา ทองคำ ผู้อำนวยการโรงเรียนนาท่อม ให้ความร่วมมือกับเทศบาลและชุมชน โดยให้ใช้เวลา 2 ชั่วโมงของทุกวันพุธเพื่อขับเคลื่อนเรื่องนี้อย่างจริงจัง มีการจัดกระบวนการโดยสภาเด็กนักเรียน สำหรับครูได้พัฒนาหลักสูตรโรงเรียนปลอดขยะ

ด้านทีมเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลนาท่อมเข้ามาช่วยในกระบวนการร่วมกับแกนนำชุมชนบ้านนาท่อม ช่วยสอนเด็กทำกระบวนการจัดการขยะ ตั้งแต่เรียนรู้กระบวนการจัดการขยะ 4 ประเภท เปิดธนาคารขยะ การแยกขยะ ทำปุ๋ย ปลูกผัก ขณะที่ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลนาท่อมเข้ามาช่วยในการสื่อสาร รณรงค์ให้ประชาชนเกิดจิตสาธารณะ เก็บขยะ กวาดวัด ให้อาหารปลา ปลูกต้นไม้ เป็นต้น

ผู้ใหญ่สุรศักดิ์เล่าต่อว่า การทำงานร่วมระหว่างชุมชน วัด เทศบาลกับโรงเรียนวัดนาท่อม เกิดความสัมพันธ์ที่ดี เราสามารถทำงานร่วมกับเด็กๆ ได้เป็นอย่างดี เขาสามารถต่อยอดไปกิจกรรมใหม่ๆ จากเดิมที่เคยทำกิจกรรมกับเด็ก ป.5-6 ปัจจุบันเด็กทุกชั้นเรียนเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะ ธนาคารขยะ

ผลที่ได้รับตามมาจากการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กนักเรียนโดยใช้สภาเด็กเป็นกลุ่มแกนนำในการขับเคลื่อน มีเด็กเข้าร่วมงานเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมครอบครัวจักรยานสามล้อในวันอาทิตย์มีผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมรณรงค์เก็บขยะในที่สาธารณะเพิ่มมากขึ้น

เด็กยังได้ร่วมกันทำสื่อละครหุ่นเงา นำเสนอเรื่องสืบชะตาคลองนาท่อม และเกิดกิจกรรมหนังสือเล่มเล็ก “เด็กเล่าเรื่องชุมชนตนเอง” ช่วยในการเชื่อมคนทุกวัยให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมรูปแบบเด็กทำผู้ใหญ่หนุน

ทางด้านวัดนาท่อม การเข้าร่วมโครงการในปีแรกเจ้าอาวาสวัดนาท่อมคือท่านอาจารย์สนอง ธรรมพุทโธ ช่วยเทศน์ให้ความรู้เรื่องสุขภาพและการจัดการขยะ ท่านยังอนุญาตให้ใช้อาคารสถานที่ในการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

วัดเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมให้นักเรียนโรงเรียนวัดนาท่อมและโรงเรียนวัดโคกแถม ทำกิจกรรมร่วมกับเทศบาลจัดเก็บข้อมูลเรื่องเล่าทำหนังสือเล่มเล็กเด็กเล่าเรื่องชุมชนตำบลนาท่อมเก็บข้อมูลแล้ว 4 เรื่อง คือตลาดนาท่อมร้อยปี, คลองนาท่อมกว่าจะมาเป็นวังมัจฉา, ตาหลวงเหลื่อม และโรงเรียนวัดนาท่อม

นอกจากทำให้เด็กได้เรียนรู้ชุมชนของตนเองแล้วยังได้สร้างความสัมพันธ์เชื่อมการเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่าของผู้สูงอายุกับเด็ก ได้เห็นความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และวัดชัดเจนยิ่งขึ้น

นอกจากเขียนเรื่องเล่าและสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน รูปธรรมด้านอื่น เช่น กิจกรรมปั่นจักรยาน ทำให้จำนวนเด็กนักเรียนปั่นจักรยานมาโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น เด็กยังได้แสดงออกถึงความสามารถเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มละครหุ่นเงา ซึ่งเคยมีโอกาสดำเนินการให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ชมในงานผู้ว่าราชการจังหวัดเยี่ยมบ้านยามเย็น

วิภา หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลนาท่อม เล่าต่อว่า การได้มาทำโครงการฯ นี้ ได้สะท้อนสิ่งดีๆ ที่เกิดกับกลุ่มจิตอาสาบ้านนาควด เช่น

- ช่วยเหลือเป็นพี่เลี้ยงเด็กในชุมชนทำกิจกรรม
- ช่วยเหลือผู้พิการงานวัด งานบุญ งานศพ งานของผู้ด้อยโอกาส
- งานพิธีต้อนรับแขกรวม
- กิจกรรมรณรงค์เก็บขยะสาธารณะในชุมชน โครงการถนนสวย หมู่บ้านสะอาด
- สอนทำผลิตภัณฑ์รีไซเคิลสอนเด็กนักเรียนนำเสนอวิธีการจัดการขยะ
- ช่วยโรงเรียนทำธนาคารขยะในโรงเรียน
- รวมกลุ่มกันฝึกอาชีพพัฒนาฝีมือโดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาล จาก กศน. เกษตรจังหวัด จากวัด และจากโรงเรียน ผลลัพธ์ที่เกิดกับกลุ่มจิตอาสา ได้พัฒนาเป็นอาชีพมีรายได้เสริมให้กับสมาชิกในกลุ่มกับงานในพื้นที่และนอกพื้นที่ เท่ากับว่าโครงการบรรเทาภัยแล้งสร้างสุขสู่บ้านนากวัดน่าอยู่เป็นโครงการต่อเนื่องที่ได้สร้างและพัฒนา กลไก การทำงาน 3 ฝ่าย

1. ฝ่ายชุมชนเรียกว่า คณะกรรมการหมู่บ้านหรือสภาแกนนำ
2. โรงเรียนใช้สถานักเรียนเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรม
3. วัดนันท่อม โดยมีคณะกรรมการวัด

เทศบาลนันท่อมเห็นความสำคัญมาตลอดจึงสนับสนุนทั้งคน วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ

“ภาพฝันที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากพลังของ 3 ส่วน บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) อยากเห็นการเปลี่ยนแปลง เป็นสังคมน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วม ในระดับบุคคล ทุกคนมีจิตสำนึก ครอบคลุมเข้มแข็งอบอุ่น กลุ่มองค์กรและชุมชนอยู่กันอย่างมีกฎกติกาและปฏิบัติตามกติกา” วิทยากล่าว

ภาพฝันที่ปรากฏเป็นรูปธรรมขึ้นในชุมชนบ้านนากวัดแล้วคือ ผู้นำทุกหมู่บ้านมาร่วมลงปฏิญาณในคืนวันลอยกระทงปีที่ผ่านมานี้ คือการร่วมกันรักษาแหล่งน้ำทุกแหล่งให้สะอาด ไม่ทิ้งขยะ และกำหนดเขตอภัยทานปลา ระยะทาง 1 กิโลเมตร เป็นกติกาสังคม ที่ทุกคนถือปฏิบัติเกิดขึ้นจริง

ทุกวันนี้ถือว่าน้ำในลำคลองนันท่อมเป็นน้ำที่สะอาดและมีคุณภาพ ดีมากที่สุดของจังหวัดพัทลุง เนื่องมาจากคนในชุมชนร่วมรณรงค์อย่างต่อเนื่อง ●

พลังชุมชนโคกแฉิม กินของเซอริ์กับการทำนาอินทรีย์ 4 แบบ

• สมนึก นุ่นดั่ง •

ภูเขอกทะเลสูงโดดเด่นยื่นหยักกลางผืนฟ้าสีคราม เสาไฟฟ้าแรงสูงยื่นเข้าแถวเป็นแนวตรงขนาดค้อยๆ เล็กกลงๆ จนลับหายไป ในแดดจ้ายามบ่ายของท้องทุ่งนาที่แต้มทาดด้วยรวงข้าวสีเหลืองทองอร่าม

คณะทำงานพามาให้เห็นถึงแปลงนาสาธิตของไพเราะ เกตุชู ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและผู้รับผิดชอบโครงการเสริมพลังชุมชนด้วยคนสามวัยบ้านโคกแฉิม

เขาพร้อมคณะสรุปให้เราทราบว่านาต้นแบบจำนวน 4 แปลงที่เห็นเป็นต้นแบบการทำนาหว่านน้ำตมล้มตอซัง นาดำ นาโยน และนากล้าต้นเดียว ซึ่งกำลังเป็นส่วนหนึ่งของ “ทุ่งนาตาลก” ตอนนี้ทุกแปลงมีรวงข้าวสีทองเหลืองอร่ามอย่างที่เราเห็น

“ทุกคนพอใจและชื่นชมกับส่วนหนึ่งของผลงานนี้” ถาวร คงนิลผู้ใหญ่บ้านโคกแฉิม และเป็นหัวหน้าโครงการฯ ซึ่งยืนห่างถัดออกไปกล่าวขึ้นด้วยรอยยิ้ม

เมื่อทุกคนก็เดินทางกลับมาที่ศาลาหมู่บ้าน คณะทำงานส่วนหนึ่งที่รอคอยอยู่ก่อนแล้วได้เตรียมน้ำร้อน ชา กาแฟ และขนมไว้เพียงพอสำหรับทุกคน

“เด็กๆ มีความกระตือรือร้น ส่วนหนึ่งเพราะได้เงินค่าสำรวจ แต่ที่น่าสนใจมากที่สุดสำหรับเขาคือการได้ไปบ้านนุ่นบ้านนี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันทั้งนั้น”

ไฟเระนั้นก็ถึงภาพของเด็กๆ พวกกันปั่นจักรยานไปกันเป็นกลุ่ม 2-3 คน ด้วยบรรยากาศสนุกเฮฮา มีความสุขกับการร่วมกันไปพบผู้ให้ข้อมูล ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลก็มีความสุขกับการได้เห็นลูกหลานร่วมกันทำงานให้ชุมชน

สรุปผลจากการสำรวจการใช้สารเคมีของชุมชน ผลปรากฏว่าพบสารเคมีประเภทยาฆ่าหญ้ามากเป็นอันดับ 1 ร้อยละ 8.75 ของครัวเรือน รองลงมาเป็นยาคุมหญ้าร้อยละ 5.63 และยากำจัดหอยเชอรี่ ร้อยละ 5 ของครัวเรือน

“การทำนาบ่อยครั้งเท่ากับการใช้สารเคมีบ่อยครั้ง ทำให้พืชที่เป็นอาหาร และสัตว์ในนาทุกชนิดลดลง กบ เขียด กุ้งสูญหาย ปูนา มีหนอนพยาธิเต็มในกระดอง ปลาพบได้ไม่มาก หอยก็มีแต่หอยเชอรี่ มันเป็นวิกฤต

ที่ชุมชน สังคม ต้องทบทวนโดยเร็ว” ถาวร กล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยความห่วงใยต่อถิ่นฐานบ้านเกิด

“การประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้านอาศัยหอกระจายข่าวเป็นหลัก พี่ลี้เป็นแกนมีเด็กๆ มาช่วยกันบอกกล่าวข่าวสารกับชุมชนเป็นประจำทุกวัน” **ลี้ คณินิล** คณะทำงานซึ่งควมหลายตำแหน่งในชุมชนกล่าวบ้าง

“ผู้สูงอายุก็ปลูกผักสวนครัวกันเกือบทุกบ้าน” **นวลจันทร์** หนึ่งในคณะทำงานที่ร่วมให้ข้อมูล

ผู้สูงอายุมีสวนในกระบวนการขับเคลื่อนการลดสารเคมี ด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว ทำปุ๋ยหมักจากปุ๋ยคอกและขยะอินทรีย์ในครัวเรือน สอดคล้องกับนโยบายการจัดการขยะโดยชุมชน และนโยบายเกษตรอินทรีย์ของเทศบาล จึงได้รับการสนับสนุนขุยมะพร้าว ขี้หมู และถุงดำขนาดใหญ่เป็นภาชนะปลูก

ผักที่ได้ไว้กินเองในครัวเรือน เหลือก็นำไปแจกจ่ายที่ร้านค้าในหมู่บ้าน ช่วยให้ผู้สูงอายุมีงานทำมาๆ และมีรายได้เล็กๆ จากกิจกรรมดังกล่าว

การทำงานก่อนมีโครงการ สสส. ชุมชนมีกลุ่มทำนาก่อนแล้ว มีสมาชิก 70 กว่าคน รวมทั้งคนนอกพื้นที่ซึ่งมาทำนากว่า “ทุ่งนาตาลก” ส่วนที่รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเกษตรเรียกว่า “กลุ่มผู้ทำนากว่า 2 ตำบลนาท่อม” ส่วนกลุ่มที่รับการอุดหนุนจากหน่วยงานชลประทานเรียก “กลุ่มผู้ใช้น้ำ”

โครงการเสริมพลังชุมชนด้วยคนสามวัยบ้านโคกแย้ม ที่สนับสนุนโดย สสส. เห็นว่ากลุ่มคนทำนากันควรได้รับการส่งเสริมให้ทำนาอินทรีย์ เพื่อลดการใช้สารเคมี และลดต้นทุนการผลิต จึงส่งเสริมการทำนาอินทรีย์ต้นแบบ 4 แบบในเนื้อที่ 4 ไร่ตามที่เราได้ลงไปเห็นท้องทุ่งที่กำลังเหลืองอร่ามด้วยรวงข้าวนั่นเอง

ไพเราะ เล่าถึงการทำนากันต้นแบบว่าได้รับความสนใจจากคนในหมู่บ้าน คนต่างหมู่บ้าน และกลุ่มเด็กเยาวชนในโครงการ ทุกคนมีความสุข สนุกสนาน และได้เรียนรู้

เท่าที่ตัวเขาทำนากมา เด็กๆ รุ่นใหม่ไม่เคยลงไปร่วมทำนาก แต่คราวนี้เด็กได้ลงไปเรียนรู้ตั้งแต่การสำรวจสิ่งแวดล้อมในแปลงนาก่อนการไถ ไปดูการไถนา จนถึงวันปลูกข้าว

“เด็กๆ ลงคลุกดินคลุกโคลนกันเลย บ้างก็ช่วยแบกแพงแพะกล้า บ้างก็ร่วมโยนกล้า ตัวโตหน่อยช่วยขุดร่องระบายน้ำ เด็กตัวเล็กก็ถือถุงปุ๋ย เก็บหอยเชอร์ ใส่ถังที่จัดตั้งไว้บนคันนาเพื่อหมักเป็นปุ๋ยน้ำ แต่ถ้าหากได้หอย ตัวโตก็เอาไปทำอาหารกลางวันกินกันที่ศาลาในทุ่งนานั้นแหละ”

วันทำนาหอยเชอร์ตัวปัญหาของท้องทุ่งในยุคปัจจุบันถูกจับมาเป็นเมนูอาหารกลางวัน ทั้งแกงกะทิหอยกับใบชะพลู หอยผัดตะไคร้พริกไทยดำ หอยผัดเผ็ด หอยจี่คลุกเกลือป่น

“ทุกคนพอใจกับรสชาติอาหารที่ปรุงจากหอย ในโอกาสต่อมาเมนูจากหอยก็ถูกจัดทำมาส่งเสริมให้ประชาชนได้ชิมในงานทอดกฐินที่วัดโคกแย้ม ซึ่งได้รับคำชมในรสชาติที่ได้ชิม” ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเล่าต่อและว่าในวันทำนาหลังกินข้าวอิ่มหน้าสำราญดี เด็กๆ พวกกันลงเล่นน้ำในคลองชลประทาน ล้างซั้ดินซั้โคลน กระโดดตีลังกา เป็นภาพความสุขที่อยากจดจำไปนานๆ

มาถึงวันนี้มาข้าว 4 แบบ งอกงามเป็นที่พอใจมาก การทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เองทำให้ประหยัดเงินลงเกือบครึ่ง ถาวรมั่นใจว่าปีหน้าการทำนาอินทรีย์แบบนาโยนกับนากกล้าต้นเดียวซึ่งได้ผลดีกว่าแบบอื่นจะเพิ่มขึ้น เมื่อถึงวันนั้นชุมชนจะเดินต่อโดยการแปรรูปเพิ่มมูลค่า ชาวนาจะยิ้มออกแน่นอน •

สร้าง “ฝาฟ” ได้ดีน “กบขักรษ” พลักรวักฤตหน้าแ่งนักรงสังแ

ฝนตกพรำๆ ตลอดวันที่ห้วยสังแ บ้านทุ่งยาว ตำบลโคกม่วง อำเภอเขษขัยสน จักรหวัดพัทลุง เมื่อฝนตกจะได้ยินเสียงร้องอ๊บๆ ของกบที่ออกมากระโดดโลดเต้นในหน้าน้ำ เพราะที่นี่เป็นถิ่นของ “กบห้วย” ที่เสียงร้องแตกต่างจากกบนาหรือกบเลี้ยงทั่วไป

“เสียงร้องกบห้วยจะแปลกมากมันน่ากลัว เสียง วู้งๆๆๆ ทุ้มกักรวานไปทั้งป่า โดยเราไม่อาจรู้ตำแหน่งซัดเจนของมัน”

สุริยา นุ่นด้วง เล่า เขาเป็นแกนนำเยาวชนบ้านทุ่งยาว ที่ชวนเด็กๆ ในหมู่บ้านมาร่วมโครงการสร้างคนรักรัษลักรวักฤตเพื่อสุขภาพที่บ้านทุ่งยาว ภายใต้การสนับสนุนของโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ สำนักสร้างสรรคักรวักฤตและนวัตกรรม สสส.

“พวกเด็กมาร่วมกิจกรรมนี้ด้วยความชอบที่ได้ฟื้นฟูธรรมชาติกลับมาสู่หมู่บ้านตัวเอง อย่างเมื่อเราได้ร่วมทำฝายก็ทำให้คลองที่แห้งขอดและเป็นปัญหามาระยะเวลา 10 ปีก่อนมีน้ำกลับมา เด็กๆ ก็ได้ลงไปเล่นน้ำ”

สุริยาเล่าว่า การทำฝายเป็นกิจกรรมหนึ่งของโครงการฯ ที่ประสบความสำเร็จ ผู้ใหญ่บ้านทุ่งยาวจะเป็นผู้ออกประกาศว่าวันเสาร์ของทุกเดือน

จะนัดชาวบ้านขึ้นไปทำฝายที่ต้นน้ำของหมู่บ้าน แต่ละครั้งมีชาวบ้านร่วม 70-80 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มเยาวชนราว 20 คน

มีการประสานงานจัดกระสอบทรายและหิน แบ่งหน้าที่กันทำตาม จิตอาสา แต่ละคนมีหน้าที่พร้อมสลับเปลี่ยนให้งานเดินหน้าไป ไม่ว่าจะลงแรง โภยทราย โภยหิน แบก ขนวัสดุ

พอน้ำแรกพัดลงมาต้องกลับไปสำรวจว่าฝายเสียหายอย่างไรเพื่อ ต่อเติมใหม่

“จากเด็กบางคนที่มีปัญหายุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด พอมาทำเรื่องแบบนี้ก็ดึงมาในทางที่ดีได้ ผู้ใหญ่ก็มองเด็กในแง่ดีว่ามาให้ความร่วมมือกับหมู่บ้าน เวลาทำงานยังได้กินข้าวเที่ยง พบปะ สนทนากับคนอื่น มันสนุกมากในการช่วยทำฝาย” สุริยาเล่า

สิ่งหนึ่งที่กลับมาพร้อมกับการฟื้นตัวทางธรรมชาติที่บ้านทุ่งยาวคือ กบภูเขาประจำถิ่นที่ชาวบ้านเรียกว่า “กบห้วย” เป็นกบขนาดใหญ่ที่มีกพบ

เฉพาะบริเวณลำธารและน้ำตกบนภูเขาในป่าลึกบางแห่งของประเทศไทย
เท่านั้น และบ้านทุ่งยาวก็เคยเป็นแหล่งอาศัยสำคัญของกบห้วยที่ว้านี้

สุริยาเล่าว่า กบห้วยพบมานานตั้งแต่รุ่นปู่ตายาย แตกต่างจากกบนา
ตรงขนาดลำตัวโตกว่าอาจเรียกว่าเป็นกบยักษ์ก็ได้ ตัวที่โตสุดเคยพบว่า
มีความยาวจากปลายจมูกถึงปลายกันถึง 1 ฟุต เกือบเท่าเด็กทารกเลยทีเดียว
ขาหลังยาว ผิวเนียน สีผิวกลมกลื่นกับปลา ไม่มีลายเหมือนกบนา ลูกตาของ
กบห้วยจะใหญ่กว่ากบทั่วไป 2 เท่า

“กลางคืน ถ้าเราส่องตะเกียงออกไปจะมองเห็นสีส้มสะท้อนแสง
รู้เลยว่านั่นคือตาของกบห้วย” เขาเล่า ส่วนสัตว์ในจำพวกเดียวกันอีกชนิด
หนึ่งชาวบ้านเรียกว่า “กง” จะต่างออกไปเพราะนัยน์ตาสีแดงผิวขรุขระเหมือน
คางคกนำมาเป็นอาหารไม่ได้

“ผมเจอกบห้วยครั้งแรกตอนออกหากบเมื่อหลายปีก่อน ตอนนั้นยังพบว่ามีเยอะ ตอนนีพอมืออยู่นะแต่ขนาดเล็กกลงและหาได้ยากมากขึ้น บางตัวที่ใหญ่เต็มทีจะมีเขี้ยว ตัวที่ใหญ่มากเนื้อของมันจะมีลักษณะคล้ายเนื้อไก่อรสชาติอร่อย”

สุรียาเล่าว่า สมัยก่อนธรรมชาติในหมู่บ้านยังอุดมสมบูรณ์กับห้วย จึงยังมีมาก จนความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติโดยเฉพาะการเปลี่ยนป่าเป็นสวนยางที่รุกเข้าไปอยู่ติดลำห้วยมากทำให้กบก็หาที่อยู่ไม่ได้

“จากที่เคยมีปากกบได้เคยมีที่อยู่หลบซ่อน หาดอาหาร ก็กลายเป็นว่าพอป่ายางมาอยู่ใกล้ริมห้วย กบต้องมาอยู่ในป่ายางคนที่กรีดยางมาเห็นก็จับไปกิน กบพวกนี้ไม่หนีครับเพราะเป็นความเคยชินว่ามันเคยอยู่ที่นั่นมาก่อน ไม่เคยมีใครมาทำร้ายมันในที่สุดคนก็จับมากินจนเกือบหมด”

สุรียาเล่า สำหรับการทำฝายทำให้ชะลอน้ำในลำธารเอาไว้ได้นานจากที่ในช่วงปีหนึ่งเมื่อฝนตกมีน้ำขังตามแหล่งน้ำธรรมชาติราว 2 เดือนเมื่อทำฝายชะลอน้ำสามารถเก็บน้ำให้อยู่ได้ 4-5 เดือน ธรรมชาติที่กลับมาทำให้กบมีที่อยู่อาศัยได้มีที่หลบซ่อน ก็คิดว่ากบห้วยจะกลับมาเพิ่มจำนวนอีกครั้ง

สมนึก นุ่นด้วง นักวิชาการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านนาท่อม พี่เลี้ยงโครงการฯ กล่าวว่า กบห้วยที่อื่นอาจจะเรียกว่า กบทูตหรือกบภูเขา ซึ่งเป็นสัตว์ที่หายากและเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 การฟื้นฟูธรรมชาติของคนที่นี่ทำให้กบห้วยกลับมาถือว่าเป็นผลที่น่ายินดี

บ้านทุ่งยาวถือเป็นชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะหลังจากการดำเนินโครงการฯ เห็นภาพความร่วมมือชุมชนดีมากไม่ว่าระดับปัจเจกและการประสานงานกับองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่

“ที่เขาสามารถรวมคนมาได้มากขนาดนี้ก็เพราะมาจากการเลือกทำในปัญหาที่แท้จริงของชุมชน ชาวบ้านเดือดร้อนจากน้ำในห้วยส่งแกที่นำมาทำประปาขาดแคลนบางช่วง ขนาดเทศบาลตำบลโคกม่วงเองต้องไปหาน้ำที่อื่น

มาเติม ชาวบ้านต่างเห็นปัญหามานาน แต่ที่ไม่มีช่องทางให้ทำเองได้ หลังจาก
มีโครงการของ สสส. ให้ทำฝายปรากฏว่าคนออกมามากหมู่บ้าน ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่
คนแก่ โรงเรียน เทศบาล สถาบันการเงิน กองทุน องค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ใน
พื้นที่”

สมนึกเล่าว่า จริงๆ โครงการฯ นี้ก็ให้ทำฝายแค่ 8 ตัว แต่ว่าเนื่องจาก
เป็นปัญหาจริงๆ ของชุมชน คนจึงรวมพลังทำฝายเองได้จริง 86 ตัว
จนสำนักงานสิ่งแวดล้อม จังหวัดพิจิตรได้ลงมาหนุนเสริมให้ทำต่อในปี 2558

“จุดเด่นที่เขามาร่วมมือกันได้ เพราะเขาได้ร่วมกันทำสิ่งที่แก้ปัญหา
พื้นฐานของเขาจริงๆ ก็คือการขาดแคลนน้ำ ส่วนปัญหาที่ยาวไปกว่านั้นคือ
เขาเห็นปัญหาถึงความบกพร่องสูญเสียของสิ่งแวดล้อม”

เขาเล่าว่า เพราะคนที่นี่อยู่ได้กับข้าวปลามานาน ทุกวันนี้ไม่มีนาข้าว
แล้วเพราะยางพารามาแทนแต่ชาวบ้านยังอาศัยหาปลาหาสัตว์น้ำในห้วย
การที่คนรุ่นนี้มาดูแลสิ่งแวดล้อมให้สมบูรณ์ขึ้นมามันส่งผลให้คนรุ่นหลัง
หวงแหนสิ่งแวดล้อมต่อไป เมื่อได้ความสมบูรณ์ก็กลับมาและได้ฝายแล้ว
สิ่งสำคัญคือได้ความร่วมมือของชุมชน

“เป็นนิมิตหมายว่า เมื่อชาวบ้านทำฝายแล้วก็คิดจะดึงให้ภรรยา
กลับมาอยู่ในห้วยสังแก สิ่งที่ทำในวันนี้จะเกิดประโยชน์กับคนในอนาคตต่อไป
ความอุดมสมบูรณ์นอกจากกบก็มีเรื่องปลา นก สัตว์ทุกชนิดจะบ่งบอก
ความสมบูรณ์ จากการทำฝายกับชาวบ้านไปส่องดูกบกลางคืน ก็เห็นว่ากบตัว
เล็กเกิดขึ้น ต่อไปก็ต้องมองในมุมมองอนุรักษ์ด้วยไม่ใช่ตั้งหน้าถ่ามากินอย่าง
ที่ผ่านมาเพราะศัตรูสำคัญของกบห้วยก็คือคน”

สมมิตร ปานเพชร ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า นอกจากฝาย
ชะลอน้ำแล้วยังมีการจัดกิจกรรมบวชป่าเพื่อสร้างความตระหนักให้คน
หวงแหนอนุรักษ์ต้นไม้ ความสุขที่ได้มากที่สุดจากการลุกขึ้นมาทำเรื่องนี้คือ
การรวมคนได้มากมายโดยไม่นึกมาก่อนว่ากิจกรรมนี้จะทำให้คนมาร่วมมือ
ร่วมแรงร่วมใจสามัคคีทั้งที่ก่อนหน้านี้มีความขัดแย้งมากมายทางการเมือง
และความคิดเห็นส่วนตัว

“พอมีกิจกรรมอันนี้ทุกคนมาร่วมกันหมด โดยคณะกรรมการ ไม่ได้คาดคิดมาก่อน” สมมิตรกล่าวและว่า ประเด็นสำคัญที่คนมาร่วมกันมาก เพราะที่นี้มีกษัตริย์แคลนน้ำในฤดูแล้ง ชาวบ้านเห็นว่าควรอนุรักษ์น้ำมาตั้งนานแล้ว จึงเกิดการลุกขึ้นมาพร้อมกับโครงการนี้อย่างมากมาย

“โครงการนี้ไม่ได้ทำเฉพาะโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติ เราได้ขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพ การศึกษาไปด้วย เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราต้องการเห็นในอนาคตข้างหน้าคือเยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้นำชุมชนก็เป็นตัวอย่างที่ดีต่ออนุชนรุ่นหลัง สิ่งแวดล้อม ทำให้ความเป็นอยู่ในชุมชนดีขึ้น สิ่งแวดล้อมล้อมมีความสมบูรณ์มากขึ้น” สมมิตรกล่าว •

เขาวชนวชิโร

วันที่น่าใจไกล “กระท่อม”

• ถาวร คงศรี •

บ้านหุเล่ หมู่ 8 ตำบลชะรัด อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง มีประชากร 609 คน จาก 134 ครัวเรือนมีอาชีพกรีดยาง ทำหมาก และรับจ้าง

ผู้ใหญ่บ้านสิทธิศักดิ์ ไพชำนาญ ผู้รับผิดชอบเขาวชนวชิโรใส่ใจ ป้องกันภัยยาเสพติดบ้านหุเล่ เล่าว่าเนื่องจากลักษณะพื้นที่ชุมชนบ้านหุเล่ มีถนนผ่านเข้าออกหมู่บ้านหลายเส้นทาง ผลดีทำให้การสัญจรไปมาสะดวกสบาย แต่ผลเสียเป็นช่องทางให้เด็กวัยรุ่นจากภายนอกนำปัญหายาเสพติด เข้ามาแพร่ระบาดได้ง่าย

“การประชุมประจำเดือนกำนันผู้ใหญ่บ้านของอำเภอกงหรา ผมนำ เสนอนายอำเภอไปว่าบ้านหุเล่มีปัญหายาเสพติดเป็นหลัก ตรงกับที่ขณะนั้น ทางอำเภอก็มีนโยบายแก้ไขเรื่องนี้อย่างเร่งด่วน โดยมีเป้าหมายนำคนติดยา ไปบำบัด และติดตามผล เดือนละ 50 คน”

ผู้ใหญ่สิทธิศักดิ์เล่าว่าหลังจากส่งเด็กในหมู่บ้านหุเล่ที่มีปัญหา เข้าบำบัดได้ร่วมกันประชุมหาข้อตกลงในหมู่บ้าน หาทางไม่ให้เด็กและ เขาวชนเหล่านั้นกลับยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอีก

“ขณะนั้นปัญหาน้ำกระท่อมเป็นที่นิยมกันเพราะราคาถูกและหา ได้ง่าย”

จากการประชุมและทำประชาคม แกนนำของหมู่บ้านจึงร่วมกัน นำปัญหาทำเป็นโครงการฯ สร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนเห็นโทษพิษภัยของ ยาเสพติด ร่วมกันตระหนักในผลกระทบและร่วมสร้างสภาพแวดล้อม ตลอดจนถึงแก้ไขเคลือบแก้ปัญหายาเสพติด โดยในปีแรกให้ทางโรงเรียน ในชุมชนเป็นหัวหอก

หัวหน้าหริ หม้าเหล็ม ครูสอนศาสนาในศูนย์อบรมศาสนา จริยธรรมประจำมัสยิด ได้ทำงานร่วมกับกรรมการมัสยิด กรรมการหมู่บ้าน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านชะวัด (รพ.สต.) พบว่าในความ เป็นจริงปัญหายาเสพติดไม่ได้แก้ง่าย และทันใจอย่างที่คิด เพราะนับเป็น เรื่องที่ละเอียดอ่อน

“การดำเนินการในระยะแรก เราชวนเด็กมาทีละคนสองคนมาพูดคุย พวกเขาอายุ 12-14 ปี เป็นกลุ่มเสี่ยงของโรงเรียน เราทำกิจกรรมไปเรื่อยๆ ให้เด็กรู้สึกสนุกคุ้นเคยเพิ่มขึ้นจนได้แกน 35 คน” หัวหน้าหริ หม้าเหล็ม เล่า

เมื่อกลับมาเล่าให้คนอื่นฟัง ส่งผลให้การมีส่วนร่วมมากขึ้น การทำงานโครงการฯ ปีสองก็ง่ายขึ้น

หันสำหรับเล่าว่าโครงการในปีที่ 2 แคนนำเยาวชน 35 คนเดิมได้ พัฒนาระดับให้เด็กได้เข้ามามีส่วนร่วมและขยายตัว

“มีการชักชวนแคนนำได้พาไปดูงานที่เดิมอีกครั้ง ที่จังหวัดสงขลา หลายหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ อย่างค่ายเยาวชนก็มีตำรวจเข้ามาช่วยฝึก ธกส. เข้ามาฝึกและสอนการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย จนโรงเรียนต่อยอด ให้ในรูปแบบเงินฝากกับสหกรณ์บ้านทุ่งเล็บ เด็กที่ฝากเงินกับสหกรณ์จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด”

ผู้ปกครองที่ห่วงกังวลบุตรหลานจนนอนไม่หลับ ปัจจุบันหลับสบายขึ้น และเมื่อเด็กเข้าร่วมกิจกรรมโครงการฯ ผู้ปกครองมาร่วมด้วย จนทำให้เกิดเรื่องดีๆ ตามมามากมาย อย่างเช่น

- เด็กที่เป็นแกนนำ 35 คนได้รับการคัดเลือกให้ไปเข้าเฝ้ารับเสด็จ ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ในตอนเสด็จที่โรงเรียนบ้านท่ามิหรำ
- ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ติดต่อนำดีเกิร์ฮูลู ที่เป็นศิลปะการแสดง ตามแบบมุสลิมของหมู่บ้านไปแสดงโชว์ในงานต่างๆ เพื่อแสดง ถึงการรณรงค์ แก้ปัญหาต่อต้านยาเสพติด

ดีเกิร์ฮูลูของหมู่บ้านเป็นการแสดงที่ได้รับความนิยม นอกจากการแสดงยังแต่งเพลงสอดคล้องกับการขับเคลื่อนโครงการฯ ถือเป็นนวัตกรรมของชุมชน ที่เกิดจากการต่อยอดขยายผลกิจกรรมของเด็ก บนแนวคิดที่ว่า “เด็กคิด เด็กทำ เด็กนำ ผู้ใหญ่หนุน”

หลังจากดีเกิร์ฮูลูได้งานแสดงต่อเนื่อง วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงได้ ให้เป็นตัวแทนของจังหวัดไปแสดงดีเกิร์ฮูลูเพื่อรณรงค์ป้องกันภัยยาเสพติด สัปดาห์ไปแลกเปลี่ยนในงานต่างๆ เช่น งานวันเด็ก จังหวัดพัทลุง และเป็น ตัวแทนจังหวัดพัทลุง ไปร่วมการประชุมทศวรรษบูบีนิ้มเบอร์วันในระดับภาคใต้ ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนได้อันดับที่ 9 ทุกวันนี้เด็กได้มีงานแสดงเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เด็กมีประสบการณ์ รายได้ และเป็นความภาคภูมิใจของผู้ปกครอง ซึ่งหวังสำหรับ เปรียบเทียบความสำเร็จว่า

“ถ้าเริ่มจาก 0 ถึง 10 เราทำได้ 3-4 ผู้ใหญ่ลืมหื้มก็มีความพอใจ 70% ในปีแรก ผลจากทำการรณรงค์อย่างต่อเนื่องนั้น เมื่อมีการสุ่มตรวจ ปัสสาวะ ก็ไม่พบยาเสพติดในเด็กและเยาวชนของชุมชนบ้านหูละเลย”

ประเทือง อมรวิริยะชัย หมอประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลบ้านชะรัด พี่เลี้ยงโครงการฯ บอกว่า คณะทำงานโครงการได้ร่วมกันหารือตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการบำบัด โดยขอความร่วมมือจากชาวบ้านร่วมกันบริจาคเงิน หรือให้เด็กทำกิจกรรมหารายได้เข้า

กองทุนนี้เอาไว้สนับสนุนให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องหลังจาก ที่ สสส.ไม่สนับสนุนทุนแล้ว แต่กิจกรรมของชุมชนต้องทำต่อ ให้เด็กเป็นผู้ขับเคลื่อนมีการตั้งคณะทำงานมีผู้ใหญ่คอยให้คำปรึกษา ●

แปลงผักรวมบ้านนา

ฝ่ากระแสแกงดุง

• ถาวร คงศรี •

อนันต์ ทิพย์รัทธ์ ผู้รับผิดชอบโครงการตลาดอาหารปลอดภัย หมู่ 13 บ้านนา ตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ต้องการเห็นชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพด้านการบริโภค จึงสร้างคณะทำงานกลไกชุมชนทำงานตลาดอาหารปลอดภัย

ตำบลเกาะเต่าห่างจากที่ว่าการอำเภอป่าพะยอม ประมาณ 4 กิโลเมตร สำหรับชุมชนบ้านนา ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการมีประชากรราว 1,098 คนจาก 315 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยางและเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปด้วย

“ผมเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเต่า ใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่กับชุมชนอย่างแนบชิด เห็นชุมชนมีปัญหาด้านพฤติกรรมเชิงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง”

อนันต์เล่าว่าจากเดิมที่เป็นชุมชนวิถีเกษตรปลูกพืชใช้ปรุงอาหารกินเอง กระทั่งสถานการณ์ช่วงหนึ่งที่คนหาเงินได้ง่ายเนื่องจากยางพาราราคาดี เริ่มมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายเข้ามาถึงชุมชน

ผักที่ทุกบ้านเคยปลูกเพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน อาหารที่เคยทำกินกันเอง จึงเปลี่ยนมาเป็นการนั่งรอรับความความสะดวกสบายไม่นับตลาดร้านค้าที่มีมากขึ้น ยังมีรถขายของวิ่งเข้า-ออกจากหมู่บ้าน ซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างให้ซื้อ

“คนนั่งรอรถขายของกินวิ่งเข้าสู่ชุมชน แกงฉุงเป็นที่นิยม เวลาว่างที่เหลือของคนในชุมชนไม่รู้ทำอะไร ก็เกิดการรวมกลุ่มเล่นการพนัน”

การปลูกผักกินเองตามวิถีในอดีตลดลง สารเคมีที่ปนเปื้อนที่มากับอาหารนอกบ้านเข้าสู่ครัวเรือน ซึ่งอันดับบอกว่าผลที่ตามมาคือ คนในชุมชนเจ็บป่วย เป็นโรคที่สาเหตุมาจากพฤติกรรมกิน ได้แก่ โรคความดัน เบาหวาน โรคมะเร็ง และโรคหัวใจ

“เหล่านี้เป็นมัจจุราชเอาชีวิตของคนบ้านนาไปจำนวนมากขึ้น ผมรู้ดีเพราะต้องไปงานศพทุกคนในชุมชนบ้านนา และชุมชนใกล้เคียง”

จากการลงเก็บข้อมูลและให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนบ้านนาจึงเป็นที่มาในการคิดร่วมกันของ คณะทำงานชุมชน 16 คนร่วมกับ รพ.สต. คลองใหญ่ และ อบต.คลองใหญ่ที่ประกอบด้วย หัวหน้าสำนักปลัด พัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่เกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะเต่าเพื่อทำโครงการตลาดอาหารปลอดภัย ชุมชนบ้านนา หมู่ 13

อนันต์ เล่าว่าทั้งหมดเริ่มจาก รพ.สต.คลองใหญ่ เข้ามาเก็บข้อมูลในชุมชน ให้ความรู้กับประชาชนถึงสาเหตุที่มาของการเป็นโรค ความดัน อ้วน เบาหวาน ไขมันในเลือดสูง เบาหวาน และโรคมะเร็งที่พบบ่อยของคนในชุมชนมากที่สุด และมีคนความเสี่ยงต่อการเป็นโรคอีกจำนวนมาก

“ผมใกล้ชิดกับประชาชนมากได้เห็นข้อมูลประจักษ์ สอดคล้องกับ รพ.สต.คลองใหญ่ ก็ได้ประชุมปรึกษาหารือถึง โทษพิษภัยของการใช้สารเคมีพฤติกรรมในการบริโภค”

คณะทำงานประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านอำเภอ ลังค์แก้วและผู้ช่วยชุมชนบ้านนาหมู่ 13 อบต.เกาะเต่า รพ.สต.คลองใหญ่ และแกนนำกลุ่มบ้าน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มบ้านเหนือ กลุ่มบ้านนา กลุ่มบ้านตรอกพ้อ จำนวน 16 คน

เหล่านี้มาคุยถึงปัญหาที่ชุมชนพบอยู่ ปัญหาชัดเจนคือคนในชุมชนมีเวลาว่างมากชอบความสะดวก จึงซื้อทุกอย่างเพื่อบริโภค

“อาหารไม่ปลอดภัยก็เหมือนซื้อยาพิษมาให้คนในครอบครัวและลูกหลานเรากิน” อนันต์กล่าว กับชุมชนในเรื่องนี้หลังจากนั้น จึงมีการนัดประชุมคณะทำงานทั้งหมดเพื่อทำโครงการ ที่ประชุมกรรมการได้เห็นตรงกันในการทำโครงการตลาดอาหารปลอดภัยในชุมชน ให้อันต์เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ได้รับความสนับสนุนจาก สสส. รณรงค์ให้ความรู้กับชุมชน และสร้างครัวเรือนต้นแบบในการปลูกและกินพืชผักปลอดสารเคมี ลดรายจ่ายครัวเรือนกับชุมชนบ้านนา

“คณะทำงานได้ไปชักชวนให้มาเป็นครัวเรือนต้นแบบปลูกผักกินเอง” อนันต์เล่า ลักษณะการปลูกมี 2 อย่าง คือ

1. ปลูกกินเองที่บ้าน โดยมี อบรม.เกาะเต่า เข้ามาสนับสนุนเมล็ดพันธุ์และปุ๋ย
2. แปลงรวมที่เป็นพื้นที่สาธารณะ มาจากเดิมเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ ต่อมารัฐบาลได้ยกเลิกจากทุ่งเลี้ยงสัตว์เป็นพื้นที่ สปก.ให้พื้นที่ 57 ไร่เป็นพื้นที่สาธารณะ เริ่มดำเนินการจาก 15 ไร่

ที่ดินแปลงรวมมีการบริหารจัดการโดย อบต.เกาะเต่า ได้ตั้งคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะทำงานกลุ่มบ้าน อบต. และ รพ.สต. คลองใหญ่โดยมีผู้ใหญ่ไพ สังก้าวเป็นประธาน ทาง อบต. เกาะเต่าประกาศรับสมัครคนจากในชุมชน และสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ ค่าไถ แบ่งแปลงขนาด กว้าง 7 เมตร ยาว 30 เมตรต่อคน

การบริหารในรูปแบบคณะกรรมการในช่วงแรกมีผู้สมัครเป็นสมาชิก 40 คนโดยผู้ใหญ่ประกาศประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวเป็นโครงการ ส่งเสริมการทำเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติในหลวง 88 พรรษา

คณะกรรมการในแปลงรวมได้แบ่งเป็นฝ่ายๆ เช่น ฝ่ายการตลาด ฝ่ายการเงิน ฝ่ายประชาสัมพันธ์และมีฝ่ายดูแลระบบน้ำ ซึ่งหลังจากการทำงานเป็นระบบมาระยะหนึ่ง ทำให้กลุ่มเกิดมีรายได้มากขึ้น และชาวบ้านในชุมชนเห็นความสำคัญถึงเรื่องสุขภาพ และการมีรายได้ จึงเข้ามาสมัคร ใช้พื้นที่มากขึ้น ทำให้ต้องขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นอีก 30 ไร่

“พอได้งบประมาณโครงการที่สนับสนุนจาก สสส. เข้ามาก็นำมาทำ กระบวนการเรียนรู้เรื่องดิน”

อนันต์เล่าต่อว่าเนื่องจากที่ดินบริเวณนี้มีปัญหาจากสภาพดินเป็นกรด หน่วยงานเกษตรของ อบต. เกาะเต่าจึงได้ประสานกรมพัฒนาที่ดินให้เข้ามาสนับสนุนปรับปรุงดินขอสนับสนุนสารโดโรไมค์และอาหารพืชสดตระกูลถั่ว เช่น ปอเทือง เพื่อปรับสภาพดิน จนดินสมบูรณ์

“ที่ดินแห่งนี้เคยทำนามาก่อนพอดินไม่ดีก็ปรับมาเป็นสวนยาง และสุดท้ายก็มาปรับเพื่อใช้ในการทำการเกษตรโดยกรมที่ดินให้หน่วยงาน สปก. ยังเข้ามาชุดสระเก็บน้ำขนาด 9 ไร่ให้”

อนันต์ เห็นการรวมตัวกันของชุมชนในครั้งนี้อย่างมีระบบ จนสร้างแรงจูงใจให้คนที่เคยไม่เห็นด้วยก็สามารถเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ทำกิจกรรมในแปลงรวมร่วมกัน

คนที่เข้ามาใหม่ในช่วงแรกทาง อบต. สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ และค่าไถแปลง รอบที่สองสมาชิกต้องลงทุนกันเอง ผลที่ปรากฏชัดคือทั้งคนเก่าและคนใหม่พอใจ จึงยังไม่คืนพื้นที่และยังทำการปลูกในแปลงรวมนี้ต่อไป

“เป็นผลทำให้หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมโครงการครบวงจร เช่น ชลประทานเข้ามาชุดคูรอบๆ พื้นที่แปลงรวม เกษตรเข้ามาดูเรื่องพืช ปศุสัตว์เข้ามาส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์อินทรีย์ กศน. เข้ามาส่งเสริมอาชีพ รพสต. ให้ความรู้เรื่องการใช้สารเคมี หลายหน่วยงานหันหน้ามาสู่ตำบลเกาะเต่า”

ด้านปศุสัตว์มีการยกให้พื้นที่ทุ่งนานอกเป็นต้นแบบด้านปศุสัตว์ ได้งบประมาณไปขยายผลส่งเสริมการเลี้ยงวัว 10 ราย ส่งเสริมการเลี้ยงแพะจำนวน 20 ราย ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ดำ จำนวน 20 ราย

อนันต์ยังฟื้นฟูชาวบ้านเลี้ยงปลาจุกบ่อพลาสติกขึ้นมาใหม่จากเดิมเคยหยุดเลี้ยงไประยะหนึ่งจากปัญหาการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐทำให้ผลผลิตจากปลาจุกถล่มตลิ่ง

ทุกวันนี้ตลาดผักปลอดสารพิษในชุมชน ไม้รับคนภายนอกเข้ามาขายเกษตรกรที่เป็นสมาชิก 150 รายมีกรรมการได้ตรวจแปลง ตามมีกฎระเบียบข้อตกลงของกลุ่ม สุ่มตรวจเดือนละหนึ่งครั้งจาก รพ.สต. และเกษตรอำเภอ

การพัฒนาธนาคารปุ๋ยหมักในชุมชน มีกรมพัฒนาที่ดินเข้ามาช่วย วัสดุที่ใช้ในพื้นที่ที่มีพร้อม เพราะมีการเลี้ยง วัว แพะ ไก่ หมู นอกจากนี้ใช้เองทางกลุ่มผลิตขาย ภายใต้สโลแกน “สุขภาพดี จิตใจร่าเริง ใช้ภูมิปัญญา นำทาง”

ด้านปัญหาอุปสรรค อนันต์เล่าว่า การบริหารพื้นที่แปลงรวมเต็มพื้นที่ทำให้ขาดแคลนน้ำในทางเกษตร “เครื่องสูบน้ำสองเครื่องแต่ละเครื่องใช้ได้ 4 แปลงทำให้ต้องรอคิวกัน ทางคณะกรรมการกำลังทำเรื่องขอสนับสนุนจาก อบต. เกาะเต่าเพื่อบรรเทาปัญหา” อีกปัญหาเกิดจากพื้นที่แปลงรวม เมื่อไถพื้นที่ทั้งหมด หลังฝนตกน้ำจะขุ่นขึ้น เป็นอุปสรรคกับผลผลิต ใบจะหยิกงอไม่สวย แก้ด้วยการใช้น้ำในคูที่ชลประทานไปขุดไว้ให้

แม้ว่าพื้นที่ในอำเภอป่าพะยอมมีเขื่อนแต่คนเกาะเต่าไม่สามารถใช้น้ำเขื่อน ซึ่งทางคณะกรรมการได้ร้องเรียนไปยังอบต.เพื่อให้ประสานชลประทานทำโครงการเพื่อนำน้ำเขื่อนมาใช้ ซึ่งล่าสุดยังไม่ได้รับการแก้ไข

“การดำเนินการโครงการอาหารปลอดภัยของหมู่ที่ 13 บ้านนาผมคิดว่าทำได้สำเร็จ 50-60%” ที่มองดัชนีความสำเร็จยังต่ำเขายอมรับว่า เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังมีการใช้สารเคมีในการทำเกษตรนั่นเอง •

สภาแกนนำชุมชนจัดการตนเอง

• ถาวร คงศรี •

“...คนที่ไปดูก็เห็นได้ว่า เริ่มต้นด้วยไม่มีอะไรเลย แต่ว่าต่อมาภายในวันเดียว ทุกคนที่อยู่ในท้องที่นั้นก็เข้าใจว่าต้องช่วยกัน และยิ่งในสมัยนี้ ในระยะนี้ เราต้องร่วมมือกันทำ เพราะว่าถ้าไม่มีการร่วมมือกันก็ไม่ก้าวหน้า ฉะนั้นการที่ท่านได้ทำแล้วมีความก้าวหน้านี้เป็นสิ่งที่ดีมาก หลักการก็อยู่ที่ทุกคนต้องช่วยกันเสียสละ เพื่อให้กิจการในท้องที่ก้าวหน้าไปด้วยดี ก้าวหน้าได้อย่างไร ก็ด้วยการช่วยเหลือกัน แต่ก่อนนั้นเคยเห็นว่ากิจการที่ทำมีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งทำ แล้วก็ทำให้ก้าวหน้าแต่อันนี้มันไม่ใช่กลุ่มหนึ่ง มันทั้งหมดรวมกันทำ และก็มีความก้าวหน้าแน่นอน อันนี้ก็เป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ และเป็นสิ่งที่ทำให้มีความหวังมีความหวังว่าประเทศชาติจะก้าวหน้า ประเทศชาติจะมีความสำเร็จ...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 21 สิงหาคม 2552

จากปี 2552 เป็นต้นมา แรบงันดาลใจคิดถึงและอยากทำงานกับชุมชนได้ฝังอยู่ในจิตสำนึกของ **ถาวร คงศรี** ผู้รับผิดชอบโครงการสวนผักชุมชน คนหุยาน บ้านนำอยู่สู่การจัดการตนเอง บ้านหุยาน หมู่ที่ 8 ตำบลนาท่อม อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ส่วนปัญหาอันเกี่ยวกับเศรษฐกิจของชาวบ้าน มีการออกแบบกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและแผนชุมชน กำหนดเงื่อนไขให้ปลูกผักปลอดสารพิษเอาไว้กินเองครัวเรือนละ 20 ชนิด เป้าหมายลดรายจ่ายครัวเรือน

สำหรับปัญหาเกี่ยวเนื่องด้านสุขภาพต้องรณรงค์ ลด ละ เลิกการใช้สารเคมีทุกชนิด ซึ่งประเด็นนี้ถาวรเล่าว่าทางหมออนามัยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาท่อมคือคุณหมอสมนึก นุ่นด้วงนักวิชาการชำนาญการได้ให้ความรู้กับแกนนำ กับประชาชนบ้านหุยานถึงปัญหาสารเคมีปนเปื้อนสู่ร่างกายว่าต้นเหตุมาจากพฤติกรรมการกินเป็นหลัก ดังนั้น การปลูกผักกินเองต้องไม่ใช่สารเคมี นอกจากส่งผลดีต่อสุขภาพแล้ว ยังดีต่อสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่าด้วย และลดต้นทุน ลดรายจ่ายครัวเรือน ที่เหลือจากการกินนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเป็นรายได้

คณะกรรมการชุดโครงการฯ ได้มีบทบาทสำคัญในช่วงตั้งต้นคือการเป็นนักประสานแกนนำกลุ่มบ้าน คัดเลือกมากลุ่มบ้าน 2-3 คน มานั่งพูดคุยกัน ตามสภาพเหตุผลทางครอบครัว ทางอาชีพที่หลากหลาย ต่อมาเมื่อได้มาแกนนำ 15 คนมีการประชุมให้ความรู้ ความเข้าใจ

แกนนำ 1 คน ชวนสมาชิกมา 4 คนรวมแล้วได้ 75 คนเป็นครัวเรือนต้นแบบ

หลังจากสร้างความเข้าใจ แกนนำ และสมาชิกครัวเรือนต้นแบบแล้วมีการชวนปลูกผัก 20 ชนิด นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมรวมกลุ่มทำสินค้าทดแทนโดย **ประคอง จันทรเพ็ง** เป็นหัวหน้ากลุ่มและเป็นวิทยากร กิจกรรมสืบทอดภูมิปัญญาการเลี้ยงผึ้ง จาก **นิกร อรุณกิจ** ขยายผลโดย **บุญเรืองแสงจันทร** เป็นแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนผึ้ง ศูนย์พัฒนาเป็นหลักสูตรในปีที่ 2

กิจกรรมตลาดสีเขียว เป็นการรวมผลผลิตจากครัวเรือนต้นแบบ มานำเสนอแลกเปลี่ยนเป็นรายได้ของสมาชิก ในปีแรกนำมาวางขายที่ รพ.สต.นาท่อม ในวันพุธแรกของเดือน ในปีที่สองพัฒนาเป็นกลุ่มสวนผักฯ โดย **สุมาลี ศรีโตน** เป็นหัวหน้ากลุ่ม

กิจกรรมตลาดสีเขียว เป็นการรวบรวมผักจากสมาชิก ทำบัญชีกลุ่ม แบ่งบทบาทหน้าที่ในการไปออกบูธร่วมกับเครือข่ายภายนอกชุมชน เช่น งานเกษตรแฟร์ งานกาชาดของดีเมืองลุง และงานรณรงค์ของหน่วยงานต่างๆ ได้พัฒนาเป็นกลุ่มยกระดับและเปิดตลาดเขียวในชุมชน เรียกว่า “ตลาดชุมชนสะพานคนเดิน” เป็นพื้นที่ของชุมชน ฝึกการนำเสนอผลิตภัณฑ์ของชุมชน ส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมที่หลากหลาย สร้างพื้นที่ให้กลุ่มเด็กได้เรียนรู้ ฝึกทำกิจกรรมการขายผลผลิตและสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุให้ได้มีรายได้

“บางเดือนก็มีกิจกรรมจากหน่วยงานอื่นในพื้นที่เข้ามาร่วม เช่น โคนม พัทลุง เทศบาลตำบลนาท่อม นำกิจกรรมของเด็กและเยาวชนมาร่วม ได้แก่ โครงการ ยิ้มนี้...ที่คลองนาท่อม เพิ่มพื้นที่ดีๆ ให้เด็กๆ ในชุมชน โดยคุณ **วิภา พรหมแทน** หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลนาท่อม”

ถาวรเล่าว่าในปีแรกชุมชนหุยานได้รับรางวัล ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัดที่มีผลงานเด่นคือการปลูกผักปลอดสารพิษ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมีทุกชนิด มีการทำกันเป็นชุมชน 50 ครัวเรือน เกิดนวัตกรรมจากฝั่งภูมิปัญญาพื้นชุมชนในหน้าอยู่ ครัวเรือนต้นแบบเลี้ยงผึ้ง ได้ผลผลิตสูงถึง 108 รัง

ปีสองต่อเนื่องจากปีแรก สภาแคนนำได้ยกระดับความเข้มข้น ในการจัดระบบโครงสร้างแบ่งหน้าที่ จนมีความซัดสามารถทำงานช่วยเหลือผู้นำ และชุมชน ทำงานผนวกกับงานปกครองของอำเภอคือคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่มีกฎหมายรองรับ แบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ด้านอำนวยการ ด้านแผนพัฒนาชุมชน ด้านความสงบ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม

“ผลที่เกิดขึ้นในปีที่สองมาจากการทำงานที่เป็นระบบของสภาแกนนำ ทำให้ชุมชนหุยานได้ผลักดันให้กำหนดตำบลนาท่อม รับรางวัลกำหนดแบบทองคำในปี 57”

สำหรับชุมชนหุยานพลิกจากชุมชนที่เคยมีปัญหากลายเป็นชุมชนที่มีความพร้อมที่สุดของตำบลนาท่อม โดยเฉพาะภาพของประชาชนมีความพร้อมในการทำงานเป็นกลุ่มสูง

ถาวรเล่าถึงการพัฒนาสภาแกนนำที่ผ่านมามาว่าผ่านกระบวนการหลากหลาย เช่น ฝึกอบรม เรียนรู้ดูงานนอกพื้นที่

“ปีแรกศึกษาดูงาน อบต.ควนรู ดูการจัดกระบวนการสภาแกนนำ และธนาคารอาหาร และในปีที่สองไปดูงานที่คีรีวง ดูการจัดการชุมชนเป็นชุมชนท่องเที่ยว”

นอกจากนั้น มีการร่วมกับเพื่อนเครือข่ายและหน่วยงานองค์กรที่เข้ามาทำงานร่วม นำความรู้ประสบการณ์กลับมาพัฒนาในพื้นที่ นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จนคณะทำงานของนายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงสมัยนั้น เชิญเข้าร่วมเป็นคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการเมืองลุงพอเพียง

บุญเรือน แสงจันทร์ สมาชิกสภาแกนนำ วิทยากรเจ้าของแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนผึ้ง ได้รับความไว้วางใจให้เป็นคณะทำงานขับเคลื่อนเมืองพอเพียงของผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ขยายประเด็นผึ้งในระดับจังหวัด ส่งผลให้มีชุมชนจากภายนอกมาเรียนรู้ดูงาน เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

สมาชิกแกนนำคนอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้มีตำแหน่งสำคัญอย่างสุมาลี ศรีโดน สมาชิกแกนนำเดิมเป็นหัวหน้ากลุ่มสวนผัก ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกสภาเทศบาล พี่ระพงค์ บาลทิพย์ สมาชิกแกนนำเดิมเป็นสมาชิกสภาเทศบาล ได้รับเลือกให้เป็นนายกเทศมนตรี จริยา ฮันพิพัฒน์ เป็นสมาชิกแกนนำได้รับเลือกเป็นผู้นำบทบาทสตรีตำบลนาท่อม

อีกหลายคนที่มียบทบาทหน้าที่ของตนเองดีขึ้นจากการเป็นแกนนำในกลุ่มบ้าน ที่เริ่มจากเรื่องเล็กๆ

การประชุมสภาแกนนำหลังจากที่กำนันได้รับรางวัลกำนันแทน
ทองคำในปี 2557 สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนหุยานมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น
มากมาย ทั้งคน พื้นที่ และกิจกรรมดีๆ ที่มีความต่อเนื่อง มีเพื่อนเป็นเครือข่าย
จากภายนอกจำนวนมาก เช่น สหกรณ์การเกษตรพัทลุง กศน ธกส. เป็นต้น

จากความร่วมมือของคนหุยานทำให้เห็นพัฒนาการความสุขของ
ชุมชนนำอยู่ปรากฏขึ้นมาจากฐานความร่วมมือของคนทั้งชุมชน ในที่สุดการ
สื่อสาร การพูดคุยอย่างน้อยเดือนละครั้งของชุมชนบ้านหุยานเป็นฐานการ
สร้างความสัมพันธ์ ได้พูดคุยซ้ำๆ บ่อยๆ ทำให้ดู อยู่ให้เห็นของผู้นำ ร่วมคิด
ร่วมทำต่อยอดกิจกรรม บนฐานความคิด คือความร่วมมือของคนหุยานตาม
กระแสพระราชดำริสพระเจ้าอยู่หัว

จากเดิมไม่มีอะไรเลย วันนี้เงินเห็นพัฒนาการเห็นอนาคตการเป็น
ชุมชนหุยานจัดการตนเอง •

ความมั่นคงของอาหารบนวิถีทำซ้ำ

• ถาวร คงศรี •

อมร สุขวิน เป็นผู้รับผิดชอบโครงการความมั่นคงทางด้านอาหารวิถีบ้านท่าช้าง ชุมชนบ้านท่าช้าง หมู่ 5 ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

อมรยังมีบทบาทอีกอย่างเป็นหัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจรวมข้าว เขาเล่าว่า วิถีเดิมแห่งบ้านท่าช้าง ผูกพันอยู่กับการประกอบอาชีพทำนาเนื่องจากภูมิประเทศราบริมทะเลสาบ ก็มีลำคลองไหลผ่าน ที่นี่จึงเคยเป็นพื้นที่อยู่ข้าวอยู่น้ำของพัทลุงมาก่อน

จุดเปลี่ยนอยู่บนวิถีใหม่ทางการแข่งขันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งเหตุการณ์ปี 2543 ซึ่งพบว่าน้ำจากนาที่ถ่ายลงคลองปนเปื้อนด้วยสารเคมี ไม่ว่าจะกำจัดหอยเชอรี่ ยาฆ่าหญ้าและฆ่าแมลง ส่งผลให้ปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติพากันลอยหัวตายจำนวนมาก

หลังจากปีนั้นเองที่เขาเริ่มเข้าร่วมเครือข่ายเกษตรทางเลือก ศึกษาเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืน เห็นประโยชน์ของการทำเกษตรที่มีหลักการลดต้นทุนโดยพึ่งตนเอง ไม่ใช่สารเคมี จึงคิดนำกลับมาทำที่บ้านท่าช้าง

ปี 2547-2548 อมรชักชวนเพื่อนในชุมชน 7 คนมาทำงานงานวิจัยของ สกว. เก็บข้อมูลการทำเกษตรเรื่องการทำนา ผลที่ได้จากงานวิจัยพบปัญหาชุมชนบ้านท่าช้างมี 9 เรื่อง แต่สำคัญที่สุด 3 ลำดับแรกประกอบด้วย

1. เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้านกำลังจะหายไปจากชุมชน ที่เหลือในตอนนั้นแค่สายพันธุ์เดียว คือ พันธุ์ไอ้เลี้ยง
2. การใช้แรงงานในภาคเกษตรหรือการทำนาต้องจ้างแรงงาน ทั้งที่วิถีเดิมใช้การออกปากลงแขก
3. การใช้สารเคมีที่นำมาใช้ในการเกษตรทำนาที่ส่งผลต่อสุขภาพและทำให้ต้นทุนสูงขึ้น

ผลจากงานวิจัยเขาได้รวมตัวกันตั้งชมรม “สื่อแห่งปัญญาพัฒนาเกษตรยั่งยืน” ทำงานทางความคิดการพึ่งตนเอง ต้องการพัฒนาการทำนาตามแนวทางในอดีตและปรับเป็นการทำนาอินทรีย์

ปี 2549 เขาชวนคณะทำงานที่ร่วมขับเคลื่อนด้วยกันจำนวน 5 คน ทำแปลงทดลองทำนาอินทรีย์ในพื้นที่ของตนเอง 2 ไร่ มีการทำปุ๋ยใช้เองจากขี้วัว แกลบ รำ กากน้ำตาล น้ำหมัก ผลจากการทดลองทำนาพบว่าได้ผลผลิตเท่ากับคนทำนาระบบเคมี

ปี 2550-2551 กลุ่มได้ขยายการทำนาอินทรีย์จำนวน 18 ไร่ ที่วิทยาลัยภูมิปัญญา ต.พนาขตุง อ.ควนขนุน จ.พัทลุงใช้ข้าว 3 สายพันธุ์ คือ ข้าวสังข์หยด ข้าวเล็บนก และข้าวเหนียวดำ มีหน่วยงาน 3 หน่วยงานให้การสนับสนุน คือ

- วิทยาลัยภูมิปัญญาสนับสนุนสถานที่ ที่นำปลูกข้าวและโรงปุ๋ย ใช้คน 10 คนในการทำปุ๋ยใช้เองลดต้นทุน
- เครื่องช่วยเกษตรทางเลือกสนับสนุน การทำกระบวนการ ให้ความรู้ แก่กลุ่มและเยาวชนในชุมชน ให้ข้อคิด แนวทาง หรือการวางแผน จะทำอะไรต่อไปในแต่ละขั้นตอน
- หน่วยงานศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง สนับสนุนพันธุ์ข้าวทั้ง 3 สายพันธุ์ การดำเนินงานในครั้งนี้นำกลุ่มลงพื้นที่กันจำนวนพื้นที่ละ 100 ไร่

ได้งบประมาณจากยุทธศาสตร์จังหวัดพัทลุง สนับสนุนโรงปุ๋ยให้ชุมชนและ
กรมพัฒนาที่ดินรับผิดชอบโรงปุ๋ย

ปี 2552 ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุงพาสมาชิกในกลุ่มไปดูงานในภาคกลาง
และภาคอีสาน เพื่อกลับมาทำกระบวนการรับรองผลผลิตข้าวออแกนิก
จากกรมส่งเสริมข้าวเรียกว่าใบรับรองมาตรฐานแปลงนามาตรฐานข้าวอินทรีย์
กับพันธุ์ข้าวที่ปลูก

ปี 2553 มีผู้สนใจมากขึ้นจาก 5 คนเป็น 9 คน พื้นที่เดิม 20 ไร่
เป็น 60 ไร่ เป็นข้าวสังข์หยด ผลผลิตที่ขายให้โรงสีทั่วไปในราคาปกติ

มีการรวมตัวเป็นกลุ่มหลายกลุ่มเป็นเครือข่ายร่วมกัน เช่น เครือข่าย
เกษตรทางเลือก กลุ่มคนรักกลุ่มน้ำ ได้ขายผลิตภัณฑ์คือ ข้าวสังข์หยด

ในปีนี้เช่นเดียวกันกรมการข้าวที่ส่งเสริมการทำนาอินทรีย์ ได้อบรมการทำนาอินทรีย์ การตรวจแปลงนา การปรับปรุงพัฒนาขยายโรงปุ๋ยอินทรีย์ ตลอดจนรับรองผลผลิต ผลที่เกิดขึ้น ได้เชื่อมโยงกับเครือข่ายข้าวสังข์หยดพัทลุง ไปร่วมงานกับชาวนาอื่นๆ

“กลุ่มของเรา 30 คนได้ประชุมกันเพื่อหาปัญหาอุปสรรคและร่วมคิดเพื่อจะหางบประมาณมาพัฒนาชุมชนในด้านอื่น เราคิดจัดการขยะในชุมชน เพราะเห็นชุมชนอื่นเขาทำได้ผล แต่พอกลับมาคุยกับชุมชนชุมชนไม่เห็นด้วยและยังไม่พร้อม” อมรเล่า

คณะทำงานกลับมาคุยกันใหม่ เห็นว่าน่าจะทำประเด็นนาอินทรีย์ที่ทำอยู่แล้ว มีการปรึกษา **เสนีย์ จำวิสุต** มาช่วยทำโครงการลดมลพิษผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดภัย

“ได้งบประมาณครั้งแรก ทางกลุ่มก็ทำลดเคมีทุกชนิดในนาข้าว โครงการ ทำ 20 คน 20 ไร่ เป็นครัวเรือนต้นแบบการลดการใช้สารเคมี มีเป้าหมายไว้กินเอง”

อย่างไรก็ตาม อมรเล่าว่าในปีนั้น ครัวเรือนต้นแบบประสบภัยจากน้ำท่วมอย่างหนัก ชุมชนเสียหายจากการทำนา ขาดกำลังใจ

ก่อนจบโครงการครั้งนั้นมีกิจกรรมการทำขวัญข้าวที่เป็นภูมิปัญญาเดิมของชุมชนบ้านท่าช้างที่ขาดผู้สืบทอด จนขาดช่วงไปประมาณ 20 ปี ในงานนี้ปรากฏว่ามีเพื่อนเครือข่ายชาวนามาร่วมงานจำนวนมาก ประโยชน์ที่ได้รับจากงานนี้ คือช่วยเสริมกำลังใจคนบ้านท่าช้างดีขึ้น เพราะได้กำลังใจจากคนภายนอกที่มาร่วมงาน

ปี 2554-55 คณะทำงานมีแนวคิดใช้คลองในการรวมคนในชุมชนร่วมทำกิจกรรม แนวคิดการทำนาอินทรีย์ เห็นความเชื่อมโยงกับน้ำที่ทำนา จึงได้ทำโครงการรักษาน้ำ รักษาคลอง ชวนน้องมาช่วยทำ ขอบุญสนับสนุนจาก สสส. เป้าหมาย ต้องการให้ชุมชนดูแลน้ำในนาที่เป็นส่วนเกินระบายให้ไหลลงลำคลอง ไม่ให้ปะปนสารเคมีทางการเกษตร มีการรณรงค์สร้างกิจกรรมขึ้นในพื้นที่ 20 ไร่ ครั้งหนึ่งปลูกบัวแดง ส่วนที่เหลือออกวัชพืชเพื่อให้ปลาได้อยู่

งานนี้มีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และ อบต. เพราะคนเหล่านี้เคยทำเขตอนุรักษ์ร่วมกันมาก่อน ขณะที่กลุ่มนักเรียนมาช่วยปลูกต้นไม้ขอบ คลองปากประ การปลูกบัวแดงและปล่อยปลาหมออาสาสมัครครัวเรือนที่บ้านเรือนติดริมคลองร่วมกันทั้งสองฝั่ง ช่วยกันทำแนวเขตและลอกนำวัชพืช และร่วมกันวางกฎกติการ่วมกัน ของชุมชนทั้งสองฝั่งคลอง

“ผลสำเร็จของการทำแนวเขตอนุรักษ์คลองปากประ ได้มีกติกาคือความร่วมมือของชุมชนสองฝั่งที่ร่วมกันเป็นหูเป็นตาเฝ้าระวัง อาสาสมัครชุมชนและผู้ใหญ่บ้านก็ประชาสัมพันธ์ให้อย่างต่อเนื่อง คอยบอกคนภายนอกว่าเป็นแนวเขตอนุรักษ์ของชุมชน นอกจากป้ายประกาศ ความร่วมมือของชุมชนได้พัฒนาต่อในการปลูกต้นไม้ริมคลองและร่วมกันปรับปรุงหลายอย่างให้ดีขึ้น แม้ยังมีคนภายนอกเข้ามาหาปลาอยู่บ้างอาสาสมัครและชุมชนยังต้องคอยเป็นหูเป็นตา”

อมร เล่าต่อว่าหลังจากการดำเนินงานของกลุ่มแกนนำในชุมชน ทำงานทางความคิดมาทีละเรื่อง จากนามาเรื่องคลอง แม้ยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก แต่เห็นชุมชนมีพัฒนาการอย่างค่อย เป็นค่อยไป ด้วยวิธีการทำงานทางความคิดทีละเรื่อง เรียนรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติจริง

จากการทำงานเอาจริงเอาจังของแกนนำ ถึงแม้จะมีสมาชิกที่เพิ่มขึ้นในกลุ่มไม่มากแต่เพิ่มความเข้มแข็ง ต่อสู้ยืนหยัดอยู่ได้ด้วยวิธีการทำงานที่ใช้ข้อมูล ความรู้ประสบการณ์ ผลงานรูปธรรมจนชุมชนยอมรับ

จากการทำนาอินทรีย์เพื่อผลิตข้าวที่ปลอดภัยไว้กิน และจากทุนเดิมยังมีการสร้างโรงสีข้าวโดยใช้แรงงานคน เรียกว่าโรงสีมือ ในที่สุดได้ตัดสินใจรวมกลุ่มรวมเงินทุนกันเองสร้างโรงสีของกลุ่ม สิ่งที่ได้ที่หลีกเลี่ยงเก็บไว้กินก็สีขาย กลุ่มนำไปแปรรูปเป็นทำขนม เป็นสมุนไพรจากข้าวอินทรีย์

การทำนาข้าวอินทรีย์แบบพึ่งตนเอง สมาชิกมีข้อตกลงกันจะนำเอาผลผลิตมาเข้ากลุ่ม มาแปรรูปเป็นข้าวหลายชนิด เช่น ข้าวขาว ข้าวกล้อง ในรูปแบบต่างๆ ส่วนการตลาด ทางกลุ่มจะสีข้าวตามที่ถูกคำสั่ง ส่วนหนึ่งฝากขายตามร้านค้า แกนนำก็นำไปออกบูธในงานสำคัญ ร่วมกับเครือข่ายหรืองานรณรงค์ของภาคีเครือข่าย ส่วนในชุมชนคนในกลุ่มในชุมชนมาซื้ออีกบางส่วนแกลบ รำ ทางกลุ่มและสมาชิกร่วมไปทำปุ๋ย เลี้ยงสัตว์

ที่ผ่านมา ทางกลุ่มได้ทำการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เช่น สบู่ น้ำมันรำข้าว จมูกข้าวกินกับน้ำร้อนทำจากรำข้าว ส่วนข้าวกล้องนำมาทำข้าวพองข้าวสังข์หยด เป็นผลิตภัณฑ์เด่นอีกอย่างของชุมชน

ผลจากการทำกิจกรรมของกลุ่มพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ดูงาน จากหน่วยงานและเครือข่าย ทำให้สมาชิกกลุ่มและคนในชุมชนได้มีงานทำอยู่กับชุมชน พื้นที่ มีรายได้จากกิจกรรมแต่ละกระบวนการ เช่น คนสีข้าว คนตากข้าว

“ที่ชัดเจนมากคือการพึ่งตนเองเรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าว ทำให้ชุมชนยอมรับและเข้าร่วมมากขึ้น นำมาสู่กลุ่มใหม่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มที่ทำเรื่องคลอง อาสาสมัครทำงานร่วมกับ ผู้ใหญ่บ้าน อบต กลุ่มการทำนาอินทรีย์ครบวงจร” อมรเล่า

บทนันทางสร้างใจ “ของดีศรีทองสม”

**“ความสุขของชุมชนทุกคนต้องร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจ
ผมอาศัยมติของคณะกรรมการทุกครั้ง ที่ต้องตัดสินใจแทนชุมชน”**

วิโรจน์ เหตุทอง ผู้ใหญ่บ้านกล่าวอย่างหนักแน่นท่ามกลาง
คณะทำงานโครงการเกาะทองสมใหม่เกษตรอินทร์สร้างสุข หมู่ที่ 15
บ้านเกาะทองสมใหม่ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

บ้านเกาะทองสมใหม่มี 3 กลุ่มบ้าน 155 หลังคาเรือน มีประชากร
494 คน มีคณะกรรมการหมู่บ้าน 15 คนทำหน้าที่บริหารจัดการเพื่อแก้ไข
ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน คณะกรรมการนี้เสมือนเป็น “คณะรัฐมนตรีของ
หมู่บ้าน” ที่สามารถทำงานร่วมกับส่วนราชการได้

หน่วยงานภายนอกที่มาร่วมทำงานกับชุมชน เช่น พัฒนาชุมชน
พัฒนาที่ดิน การศึกษานอกกระบบฯ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
ส่วนหน่วยงานภายใน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ เทศบาล
ตำบล ศูนย์พัฒนาครอบครัว เหล่านี้ได้ช่วยชุมชนตั้งแต่การค้นหาปัญหา
ของชุมชน จนถึงการจัดทำแผนชุมชน

กรณีตัวอย่าง “สวนยายลอย” เป็นสวนยางที่ทดลองปลูกพืชผักที่เป็นอาหารเสริมเข้าไปในสวน ขณะที่ นางสุจินตนา อภัยรัตน์ แกนนำในการสร้างต้นแบบการแซมกล้วยหอมรอบๆ สวนยางขยายแนวคิดไปสู่สวนอื่นๆ นายปิ่น ทองศรี และนายเลื่อน พรหมสังคหะ เป็นแกนนำปราชญ์ชุมชนด้านการปลูกและใช้พืชสมุนไพร ประสานความร่วมมือกับสมาคมแพทย์แผนไทยส่งเสริมความรู้การใช้พืชผักเป็นสมุนไพรแก่คนในพื้นที่ ในโอกาสที่มีกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน นายเคื่อน พรหมยา เป็นแกนนำกลุ่มกลองยาวหมู่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มกลองยาว เพราะสมาชิกโครงการฯ ยังต้องการให้มีกิจกรรมบันเทิง

เมื่อมีการจัดเวทีเรียนรู้และประชาสัมพันธ์โดยความร่วมมือจากบรรดาแกนนำกลุ่มต่างๆในพื้นที่ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้ชื่องาน “ของดีศรีทองสม” ได้รับความร่วมมืออย่างมากมาย มีนายอำเภอควนขนุนมาเป็นประธาน หัวหน้าส่วนราชการมาร่วมชมกิจกรรม

ในวันนั้นนายอำเภอกล่าวชมว่า “งานแบบนี้มันต้องจัดระดับอำเภอ หรือระดับจังหวัด แต่หมู่บ้านทำได้ดีมาก” คำพูดนี้ทำให้ชาวบ้านกำลังใจมาก และนับจากวันนั้นเกินได้ว่าหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหลายหน่วยงานตามมา เช่น สำนักพัฒนาชุมชนคัดเลือกหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุน 50 ครั้วเรือน ให้เลี้ยงไก่ไข่ และสนับสนุน ให้มีกลุ่มเยาวชนต้นกล้าแก้ปัญหาเสพติด พร้อมจัดตั้งกองทุนแม่ของแผ่นดินขึ้นมาขับเคลื่อนกิจกรรม การศึกษานอกระบบฯ สนับสนุนการเลี้ยงปลาในท่อซีเมนต์ 30 ครั้วเรือน พร้อมกับการเผยแพร่ภูมิปัญญาที่ค้นพบ จากศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ด้วยการนำเอาน้ำที่เลี้ยงปลาตกมาเป็นปุ๋ยสำหรับพืชผัก ทั้งยังสนับสนุนงบประมาณเพื่อตั้งกลุ่มผลิตเครื่องแกง

ศูนย์พัฒนาที่ดินเห็นด้วยกับการตั้งกลุ่มเครื่องแกงที่ใช้วัตถุดิบจากชุมชน จึงได้สนับสนุนเครื่องบด 1 เครื่อง ให้กับกลุ่ม

เมื่อความทราบถึงจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ลงมาตรวจเยี่ยมพื้นที่ เห็นความตั้งใจของคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงอนุมัติงบประมาณจังหวัด จำนวน 173,200 บาทเพื่อสนับสนุนเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้เลี้ยงวัวเนื้อ 10 ครั้วเรือน เลี้ยงหมู 10 ครั้วเรือน เลี้ยงไก่พื้นเมือง 10 ครั้วเรือน เลี้ยงเป็ดเนื้อ 10 ครั้วเรือน และเลี้ยงแพะ 10 ครั้วเรือน พร้อมกับสนับสนุน ชุดอุปกรณ์สาริตทางปศุสัตว์อีก 1 ชุด

“ผมเชื่อมั่นว่าคณะกรรมการของเราได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ ทุกอย่างดำเนินการอย่างไร้เงา ใส ตรวจสอบได้”

ผู้ใหญ่วิโรจน์กล่าวด้วยความมั่นใจและเล่าต่อไปถึงการได้มาของงบประมาณที่สนับสนุนมาจากทุกหน่วยงาน ว่าเป็นอันสงฆ์อันเริ่มต้นมา กับการทำงานกับ สสส.

ถึงวันนี้ตัวเขาและคณะทำงานได้เข้าใจระบบการทำงาน การประสานงาน การเชื่อมร้อยเครือข่ายมาร่วมงาน

ช่วงเวลาไม่ถึง 1 ปี คณะทำงานสามารถสร้างความโดดเด่น ให้เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน จนหมู่บ้านได้รับรางวัลพระราชทาน เชิดชูเกียรติชุมชนต้นแบบส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

“ผลพวงที่ได้รับมาจากงบประมาณตั้งต้นจาก สสส. อย่างแท้จริง จะเห็นได้ชัดว่าหมู่บ้านของเรามีแหล่งอาหารที่ปลอดภัยเพิ่มขึ้น ประชาชนปลูกพืชผักเอง เลี้ยงสัตว์ในครัวเรือนเอง สามารถสร้างต้นแบบการผลิต แก๊สชีวภาพ”

นอกจากนั้น ชุมชนสามารถนำผลผลิตมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าและกระจายขายให้ชุมชนกันเองยังนำเอาความรู้เครื่องมือที่มีมาเป็นทุนรับซื้อจิ้งหรีดจากผู้เลี้ยงในชุมชนมาแปรรูปเป็นน้ำพริกจิ้งหรีด น้ำพริกแมงดา น้ำพริกปลาตุ๋น อีกทั้งทำผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่นออกมาเช่น กระท่ายชุดมะพร้าวแบบดั้งเดิม เขียงไม้มะขาม ไม้กวาดไม้ไผ่ ด้ามพริก ด้ามจอบ และกระบวย

ทั้งหมดนี้จำหน่ายภายใต้ตรา “ของดีศรีทองสม” ซึ่งหมู่บ้านเกาะทองสมใหม่ มีความตั้งใจที่จะขจัดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนทุกคนเชื่อว่ามันจะเกิดขึ้นได้ในเร็วๆ นี้ พร้อมไปกับการพัฒนาคนในชุมชนและหวังว่าจะพัฒนาคณะกรรมการไปสู่สภาแกนนำในไม่ช้านี้ •

จังหวัดสตูล

คลัง : ต้นไม้แห่งการปรองดอง

บ้านทุ่งใหญ่ หมู่ 8 ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล สมัยก่อนมีคนทำหัตถกรรมจากคลุ้มอยู่จำนวนมาก ต่อมาเหลือเพียง นายเกลื่อน ชื่นอารมณ์ อายุ 80 กว่าปีเพียงผู้เดียว เมื่อสุขภาพไม่ดี เขาเองก็ไม่อาจสานคลุ้มขายได้อีกเช่นกัน

“ต้นคลุ้ม” ลักษณะคล้ายต้นข่า แต่เปลือกแข็งและเหนียวกว่า หาได้ทั่วไปในหมู่บ้านในป่าชุมชนหรือสวนยางพาราของบ้านทุ่งใหญ่

เมื่อมีคนต้องการอนุรักษ์การสานคลุ้มไว้ในฐานะภูมิปัญญาชุมชน จึงให้นายเกลื่อนมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ตามโครงการภูมิปัญญา สานสามัคคี บ้านทุ่งใหญ่

การสืบทอดภูมิปัญญาโดยบ. สสส. ในปีแรก เปิดหลักสูตรจักสาน ต้นคลุ้มของชุมชนมี **พรทิพย์ คอยอาสา** คณะทำงานโครงการฯ ผู้ทำหน้าที่ เชิญวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ นอกจากนั้นยังสัมภาษณ์วิทยากร รวบรวม องค์ความรู้เป็นคู่มือจักสานคลุ้ม ตั้งแต่การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ตลอดจนขั้นตอนจักสานคลุ้มมาเป็นหัตถกรรมในรูปแบบต่างๆ

พรทิพย์เล่าว่าระยะแรกกลุ่มที่มาเรียนรู้การสานคูลุ่ม เป็นกลุ่มแม่บ้าน สตรี และเยาวชนในหมู่บ้าน ภายหลังขยับเข้าสู่กลุ่มนักเรียน ซึ่งทุกคนที่สนใจจะต้องลงมือฝึกปฏิบัติจริง

ต้นคูลุ่มที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งใหญ่ มีมากพอรองรับสำหรับการทำอาชีพ ประกอบกับลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของคูลุ่มคือยิ่งตัดยิ่งแตก หมายถึงว่ายิ่งไปตัดต้นคูลุ่มมาใช้เท่าไรมันจะแตกกอใหม่เพิ่มเป็นทวีคูณ ไม่มีวันหมด ยกเว้นคนไม่เห็นความสำคัญขุดทิ้งไป เมื่อนั้นคูลุ่มอาจสูญหายไปจากระบบนิเวศนี้ได้

ป่าชุมชนของหมู่บ้านที่มีขนาด 75 ไร่ นั้น ปกติชาวบ้านทุ่งใหญ่ช่วยกันดูแลในนามกลุ่มอนุรักษ์ป่าคูลุ่ม เป็นการช่วยกันดูแลป่าชุมชนไปในตัว เพราะถ้าไม่มีป่า ก็ไม่มีคูลุ่มเอาไว้ใช้

ทุกวันนี้มีผู้ผ่านหลักสูตรการสานคลุ้มราว 70 คน หลายคนทำเอาไว้ใช้เองในครัวเรือน บางคนทำเป็นอาชีพเสริม ซึ่งสามารถทำรายได้ดีมีคำสั่งซื้อจากลูกค้าชาวมาเลเซียจนผลิตไม่ทันความต้องการ

โครงการฯ สามารถพลิกมุมมองต้นคลุ้มเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ทันยุคสมัย ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่นานนัก เด็กรุ่นใหม่ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าต้นคลุ้มสามารถทำอะไรได้บ้าง

หลังประสบความสำเร็จระดับหนึ่งจึงมีแนวคิดที่จะทำร้านรวมสินค้าในชุมชน ร่วมกับชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากหมู่บ้านมีศักยภาพติดถนนสายหลัก สดุด-ตรัง มีศักยภาพในการเป็นจุดจำหน่ายสินค้า ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ

สิ่งที่เกิดตามมานอกเหนือจากการสืบสานภูมิปัญญาสร้างอาชีพเสริมให้กับหมู่บ้าน คือความสามัคคี จากปัญหาในอดีตที่การเลือกตั้งทำให้เกิดการแตกแยก การมารวมกลุ่มสานคลุ้มเป็นเครื่องมือสร้างความร่วมมือได้เป็นอย่างดี เพราะคนได้ทำอะไรร่วมกัน รวมคนทุกกลุ่ม ในจังหวัดอันอ่อนคลายบรรยากาศทางการเมือง

พรทิพย์ คอยอาสา คณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า ถึงปีที่ 2 ของการขับเคลื่อนในนามโครงการปราชญ์ชุมชน เรื่องคลุ้มก็ยังคงมีความสำคัญ โดยวิทยากรมีความสุขที่มาช่วยสอน นอกจากสอนให้คนในชุมชนแล้วยังสอนให้กับคนจากหมู่บ้านด้วย

“วัดลุดิบบยังมีพอ หาได้ในสวนยางพารา ที่นี้ยังเป็นแหล่งคลุ้มที่อุดมสมบูรณ์อยู่ พอฟื้นมาใช้ก็แตกหน่อมาใหม่ วัดลุดิบที่ต้องซื้อมาเพิ่มในการทำหัตถกรรมมีเพียงหายที่เป็นส่วนประกอบบ้างไม่มาก”

เธอเล่าว่าโครงการฯ ในปีที่ 2 นับว่ามาจาก การขับเคลื่อนเรื่องคลุ้มในปีแรก

คลุ้มต้นเดียว นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายที่บ้านทุ่งใหญ่ นอกจากเกิดความสามัคคี ก็เกิดกลุ่มสร้างสรรค์ต่างๆ ตามมา

“ปีนี่เรานำภูมิปัญญาหลายตัวมาต่อกัน มีแนวคิดแผนไทย การทำดอกไม้จันทร์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มมะนาวไร้เมล็ด จากเรื่องคลุ้มตัวเดียวได้นำไปสู่ภูมิปัญญาด้านอื่นๆ” เธอเล่า

มีการสร้างศูนย์วิสาหกิจชุมชน เพื่อรองรับการจำหน่ายสินค้าของชุมชน บริหารโดยกรรมการแต่ละวิสาหกิจคอยดูแล ของที่วางจำหน่ายมีผลิตภัณฑ์จากคลุ้ม ผักปลอดสารพิษ มะนาวไร้เมล็ด เครื่องแกง ขนมลา เป็นต้น

ศูนย์วิสาหกิจนี้ ซึ่งเปิดทุกวัน ช่วยเสริมรายได้ของชาวบ้าน

“ตอนแรกชาวบ้านบอกว่าทำมาแล้วไม่รู้ว่าจะขายที่ไหน เราไปรับซื้อมาแล้วไปขายต่อ ในงานออกบู๊ทต่างๆ เอาผลต่างกำไรมาบริหารหลายคนมองว่า หากไม่สามารถสร้างมูลค่าได้มันก็จะจบ แต่ศูนย์วิสาหกิจชุมชนเท่ากับสร้างเรื่องมูลค่าได้”

ตอนนี้พบว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งที่หันมายึดอาชีพหัตถกรรมจากคลุ้มสามารถมีรายได้พอใจ และมีตลาดรองรับสินค้าแน่นอน ในจังหวัดสตูลรู้จักและต้องการซื้อหาหัตถกรรมจากตำบลนาทอน นับเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้ชาวบ้านที่มีความชัดเจนขึ้น

ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ คลุ้มเกือบจะสูญหายจากระบบไปแล้ว

“ตอนนี้มีคนทำตัวจริงราว 20-30 คน และขยาย ไปยังหมู่บ้านอื่นใกล้เคียงแล้วด้วย เพราะเขาเห็นว่าเราประสบความสำเร็จ เขาก็อยากทำด้วยเราจึงกลายเป็นหมู่บ้านต้นแบบ” พรทิพย์เล่า และให้รายละเอียดว่าที่เห็นได้ชัดคือคนหมู่ 9 หมู่ 4 ตำบลนาทอนลุกขึ้นมาเรียกร้องที่จะทำแบบบ้านทุ่งใหญ่บ้าง

การพัฒนาดังกล่าวจากต้นคลุ้มมาสู่เรื่องต่างๆ เป็นลำดับ นำไปสู่นโยบายสาธารณะที่ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมและขับเคลื่อนข้อเสนอขึ้นไปสู่ข้อตกลง ของหมู่บ้าน เรียกว่า “ขันชี” หรือข้อตกลงของบ้านทุ่งใหญ่ หมู่ 8 ตำบลนาทอน

ข้อซันซี 9 ข้อ มาจากการประชุมสภาแกลลา (สภาจัดการตนเอง) ซึ่งสภาแกลลาทุ่งใหญ่ มีคณะกรรมการ 22 คน ประชุมเพื่อหาว่าอะไรบ้าง ที่หมู่บ้านทำเองได้ มาสร้างการซันซีหรือสัญญาใจ นำเข้าสู่กรรมการหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านขอตัดออกหรือเสนอเพิ่มเติมจนได้ 9 ข้ออันประกอบด้วย

1. ร่วมกันพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเดือนละ 1 ครั้ง
2. ทุกครัวเรือน ต้องแยกขยะ และเก็บขยะให้เป็นระเบียบ
3. จะกันพื้นที่ป่า 76 ไร่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ ของหมู่บ้าน
4. จะเก็บค่าธรรมเนียม การตัดไม้ยางพาราเพื่อจำหน่าย เป็นกองทุนรวมของหมู่บ้าน
5. จะไม่ยิงปืนในหมู่บ้าน หรือตามงานพิธีต่างๆ
6. จะจัดให้มีการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้าน
7. ให้ทุกคนทุกวัยออกกำลังกายอย่างเหมาะสม
8. ทุกครัวเรือนจะร่วมประชุมพร้อมกันเดือนละ 1 ครั้ง
9. จะร่วมกันรณรงค์ปัญหาโรคต่างๆ ที่ สาธารณสุขประกาศอยู่

ข้อซันซี 9 ข้อดังกล่าว เป็นข้อตกลง ที่ทางอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูลได้รับประกาศเป็นกฎระเบียบของหมู่บ้าน และจะเข้าไปอยู่ในแผน 3 ปีของ อบต.นาทอนอีกด้วย

ข้อซันซี 9 ข้อนี้เป็นข้อตกลงในรูปแบบสัญญาใจที่ทุกคนในชุมชน
รับทราบ และทำตาม แม้ไม่ได้มีข้อกำหนดบทลงโทษ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นเป็น
สัญญาจากชุมชนว่านับจากนาที่นี้ไปบ้านทุ่งใหญ่จะเป็นชุมชนพึ่งตนเอง
และเดินทางต่อไปได้อย่างดีแน่นอน

“จากต้นคลุ้มเรื่องเดียวก็ได้อะไรหลายอย่าง ตอนนี้หลายหน่วยงาน
ก็เข้ามาสนใจให้ความช่วยเหลือและบูรณาการ ในการทำงาน เป็นแหล่งเรียนรู้
ต้นไม้นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนไปแล้วจากต้นไม้อ
ที่พันกิ่งทำให้มีคุณค่ามาก นอกจากสินค้าชุมชนแล้วยังทำให้คนมารักกัน”

อาจมองในมุมหนึ่งว่า ความขัดแย้งในชุมชนก็เป็นแรงผลักดัน ให้มาสู่
ความสำเร็จ หากพลิกความขัดแย้งทำให้คนมาครุ่นคิด สามารถพลิกวิกฤติ
เป็นโอกาส

กรณีบ้านทุ่งใหญ่ คลุ้มเกิดมาเป็นเครื่องมือที่เชื่อมได้พอดี แต่การมา
นั่งสนคลุ้ม ทำให้ชุมชนที่แบ่งฝักฝ่าย ได้นั่งคุยกันเกิดพัฒนาการมาจนถึงวันนี้
โดยหากมองปัจจัยความสำเร็จอีกๆ อีกครั้งจะพบว่ามาจากความร่วมมือร่วมใจ
ของชาวบ้าน และความเป็นจิตอาสาของผู้นำด้วย •

“ปลูกต้นไม้ให้คนแปลกหน้า” ความอึ้งใจคนบ้านกลาง

โครงการร้อยดวงใจสู่ชุมชนสุขภาวะวิถีไทยชุมชนบ้านกลาง หมู่ 4 ตำบลควนสะอาด อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล ในปีแรก ขับเคลื่อนลดโรคอ้วน

“จากข้อมูลของหมู่บ้าน 70% อ้วนจากพฤติกรรมการกินเพราะเรามี “นุหรี” (งานเลี้ยง) ในชุมชนบ่อยตลอดปี จัดเลี้ยงแกล้งมันๆ เช่น มีส้มมันเนื้อ แกงตอแมะ (ปลาต้มกะทิ) และแกงกะทิทั้งหลาย บ้านไหนไม่เลี้ยงแบบนี้ ถือว่าขี้เหนียว” รอหวัน อุละ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่า

วิธีการแก้ปัญหาโรคอ้วน คณะกรรมการประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชาวบ้าน ประชาชนชาวบ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ร่วมคิดจนได้ข้อสรุปที่จะใช้หลัก 3 อ. 2 ส. (อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์/สุรา สิ่งเสพติด)

“ด้านอาหารเริ่มจากเน้นการลดหวาน มัน เค็ม ให้พี่น้องในชุมชนปลูกผักมากขึ้นอย่างน้อยวันละครึ่งกิโล”

ครั้นเห็นว่านุหรีเป็นแหล่งอาหารไขมันจึงรณรงค์เปลี่ยนงานนุหรีมากขึ้นผัก โดยคณะกรรมการของโครงการฯ ช่วยเดินไปบอกเจ้าภาพงานเลี้ยงนุหรีให้ปรับเมนูกับข้าวจาก 3-4 อย่าง ขอให้เมนูผักอย่างน้อย 2 อย่าง

“เขาเองก็กลัวว่ามันจะไม่อร่อย แต่คณะกรรมการเราคุยกันบ่อย และหาวิธีที่จะเปลี่ยนให้ได้”

การเรียกคนในชุมชนมาทำประชาคมหมู่บ้าน โทวตเสียง สุดทำได้ กติกาชุมชน ที่สำคัญ เช่น

- กินผักครึ่งกิโลกรัมต่อวัน
- ทุกครัวเรือน ต้องปลูกผักอย่างน้อย 5 อย่าง อย่างน้อย ชিং ข่า ตะไคร้ ขมิ้น พริก
- มีเมนูผักในงานนุหรี อย่างน้อย 2 อย่าง
- คนไปร่วมงานนุหรี ต้องไม่พาน้ำอัดลม ในชวงงานนุหรี (ในวิถี เดิมคนไปร่วมงานจะหิ้วของไปช่วยสมทบเจ้าภาพ)
- ห้ามใส่ข้าวร้อนในถุงพลาสติก และใส่โลข้าวแทน
- ผากครรภ์ก่อน 12 สัปดาห์
- มีการให้สวัสดิการหลังคลอดกับบุตร เพื่อส่งเสริมการอม
- ห้ามเกี่ยวข้ออบายมุข ยาเสพติด บ้านไหนฝ่าฝืน จะไม่ให้ร่วม กิจกรรม
- กำจัดลูกน้ำุงลายทุกวันศุกร์

เนื่องจากหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นชุมชนมุสลิม 100% และความเป็น เครือญาติกันสูง สามารถคุยกันได้ง่าย ทั้งมีการใช้หลักชุกมปากัดทางอิสลาม มาคุมกติกาชุมชน หากครอบครัวไหนไม่ปฏิบัติตาม คนอื่นจะไม่เข้าร่วมกิจกรรม กับเขา และไม่ให้คนนั้นมาเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

“จริงแล้วเนื่องจากว่าแม่ครัวงานนุหรีจะเป็นกรรมการโครงการฯ นั้นเอง จึงไม่ค่อยมีปัญหาไม่ร่วมมือ แม่ครัวจัดให้อยู่แล้ว” รอหวันเล่า

โครงการนี้ก่อให้เกิดสภานำชุมชน มาจากตัวแทนทุกกลุ่มในชุมชน ไม่ว่า อบต. ผู้ใหญ่ ผู้ช่วย สตรี เยาวชน อสม. มาร่วมประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แก้ปัญหา

“ส่วนที่ต้องช่วยผลักดันคือ พอรู้ว่าบ้านไหนมีหูหรือจะรู้กันล่วงหน้า เราก็จะรู้ว่าในงานนั้นจะกินอะไรก็บอกว่าจะต้องมีเมนูผักอย่างน้อย 2 อย่าง”

นอกจากสร้างกระแสดังกล่าว แล้วยังทำให้เกิดครอบครัวต้นแบบ ในการดูแลสุขภาพด้วย โดยกิจกรรมการวัดรอบสะดือ ซึ่งน้ำหนัก พบว่าภาพรวม ชุมชนลดน้ำหนักได้ 3-7 กิโลกรัม และมีชาวบ้าน 10 ครอบครัวลดพุงสำเร็จ

ในโครงการปีที่ 2 รอหวั่นหันมาเน้นเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็น กิจกรรมต่อเนื่องจากที่ทุกครัวเรือนปลูกผักกินเอง เลี้ยงปลา ไข่ ปลูกผัก มีอาชีพเสริม ผักที่เหลือกิน มาขายในชุมชน มีร้านค้าของชุมชนรองรับ เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้

ในชุมชนมีแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพื้นที่ 5 ไร่ ได้มาจากการ ร่วมกันบริจาคทำการปลูก ขี้เหล็ก พริก มะเขือ ค่ะน้า สายซิม ต่อเนื่อง มาจากโครงการปีแรก ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวชาวบ้านสามารถมาเอาผักไปกินก็ได้ ส่วนใครปลูกผักที่บ้านทางโครงการฯ พร้อมสนับสนุนต้นกล้า

“ถ้าไม่ทำเขาบอกว่าโอย.. มันจะมาร้องเพลงให้ฟังทั้งวันทั้งคืน ..
ปี .. เพียะ.. ใস্যกัณยงลดปัญหาลงบ้าง”

รอหวันมาคิดว่าการที่ชาวสวนกริตยางโดยสุดควันจากรูปกัณยง
อยู่ตลอดเวลาของการทำงานเป็นเรื่องอันตรายต่อสุขภาพมาก ก็วัน ก็เดือน
ก็ปี ที่ทำอย่างนั้น สุขภาพเขาจะเป็นอย่างไร

“บางคนมีอาการไอเรื้อรังหรือที่ชาวบ้านมีสำนวนเรียกว่าไอจนเยี่ยว
เล็ด ขนาดต้องใส่แพมเพิส เมื่อไปหาหมอบอกว่า เป็นภูมิแพ้ แม้ไม่อาจจะรู
ษัดว่ามาจากปัญหาภัยกัณยงติดตัวนี้หรือเปล่า”

แม้เธอไม่ได้กริตยาง แต่คิดถึงสุขภาพของพี่น้องว่าจะแก้อย่างไร
เห็นว่าในชุมชน ตะไคร้หอม มะนาวกรูด ขี้เลื่อย ปรึกษากับเจ้าหน้าที่
สาธารณสุข ทำตะไคร้หอมไล่ยุง โดยชวยตะไคร้หอม ตากแดด เปลือก
มะนาว-มะกรูดชวย ตากแห้ง แบ่งข้าวเจ้าผสมกับขี้เลื่อย ใช้ได้เหมือนยา
กัณยงจากสารเคมีแต่ปลอดภัย

การมาทำโครงการของ สสส. รอหวันบอกว่า สิ่งที่ได้กลับมาอย่าง
ชัดเจนคือด้านสุขภาพ นอกจากนั้นเป็นความร่วมมือของชุมชนและส่วนต่างๆ
มาช่วย เช่น ท้องถิ่น ท้องที่ ราชการหลายหน่วยงาน พอเคลื่อน โครงการ
สสส. หน่วยงานจะเห็นความสำคัญให้ความร่วมมือมากขึ้น

“นอกจากผักในพื้นที่แหล่งเรียนรู้ของหมู่บ้าน ตอนนี่เราปลูกต้นแค ผักหวาน ตาเปิดตาไก่ เอาไว้ข้างถนนในหมู่บ้านเส้นไปชายแดนวังประจัน ซึ่งมีคนผ่านไปมาเยอะ”

สองฝั่งถนนของหมู่บ้านจึงเต็มไปด้วยต้นแค เมื่อแคออกดอก ใครมาเก็บก็ได้

“คนในชุมชนก็เก็บเอามากิน หรือมีหนูหริ ก็ไปเก็บมาทำอาหาร เลี้ยงกัน เพื่อให้ชุมชนได้ผักสด ปราศจากสารพิษ หรือว่าไปทำกับข้าวเอง สมัยก่อนคนข้างนอกไม่กล้าเก็บหรือผ่านไปมาสักพัก คนต่างถิ่นที่ขับรถผ่าน ก็มาขอคนในชุมชน หรือไม่มีใครก็เอาไปเลย บางคนครั้งแรกมาจอดรถเก็บ เอาไปแล้วครั้งที่สองเขาก็ไม่บอกกล่าวแล้ว”

รอวัน บอกว่า “เราก็เหนียต (ตั้งใจว่า) ใครมาเอาไปกินก็ได้ ตั้งแต่ วันที่เราปลูกแล้ว เราเชิญคนในชุมชนทุกครัวเรือนมาช่วยกันปลูกสองฝั่งถนน อยู่หน้าบ้านใครก็ช่วยดูแล แต่ใครมาเอาไปกินก็ถือว่าได้บุญไป” ●

มุมนุ้มนัดดของนักรัก บงนลปลุกป่าตามองการพระเจ้า

แม้บุคลิกจะดุดัน พุดจาโพงผางแต่เมื่อ “อารีย์ ดิงหวัง” ต้องพุดถึงกรรยาผู้ล่งลับ เลียงเขาจะลั่นเครื่องและน้ำตาดลอเสมอ

อารีย์ หรือที่คนเรียกกันว่า “บงนล” เป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 14 บ้านหลอมปิ่น อำเภอละงู จังหวัดสตูล ซึ่งเมื่อปี 2556 รับผิดชอบโครงการจัดการอ่าวทุ่งนุ้มน ต่อเนื่องมาถึงปีนี้ ดำเนินโครงการ กระบวนการจัดการชุมชน เพื่อพัฒนาอ่าวทุ่งนุ้มนสู่การจัดการตนเองบ้านหลอมปิ่น ภายใต้การสนับสนุนของโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ สำนักสร้างสรรค์โอกาสและนวัตกรรม สสส.

บทบาทโดดเด่นทางด้านสิ่งแวดล้อม ล่าสุดเขาได้รับ รางวัลลูกโลกสีเขียวประจำปี 2557 ประเภทบุคคล ผู้มีผลงานโดดเด่น ปลุกป่าชายเลนตามองการของพระเจ้า

ใครจะรู้ว่าการต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ที่ผ่านมา อยู่บนแรงบันดาลใจจากหญิงสาวที่เขารักสุดหัวใจ หัวใจมีชื่อเล่นเดียวกับอ่าวที่เป็นชีวิตจิตใจของเขา

“นุ้มน” กรรยาของอารีย์ชื่อจริงว่า ยามิลละห์ ดิงหวัง เลียงชีวิตด้วยอาการป่วยไวรัสตับอักเสบบีเมื่อปี 2552 อารีย์เล่าว่า ตอนนั้นเขาทนแบกรับกับความสูญเสียแทบไม่ไหว กลายเป็นคนเลื่อนลอยนานแรมปี เพราะเธอ

ไม่ใช่เพียงภรรยาแสนประเสริฐ แต่เป็นคู่ชีวิตอันมีอิทธิพลกับจิตวิญญาณ
เขาอย่างยิ่ง

“พวกเราเป็นชาวประมงพื้นบ้าน เมื่อปี 2545 บังคับภรรยาออก
ทะเลจับปลาและหาหอยเสียบตามชายฝั่งก็มีแนวคิด ว่าทำอะไรที่จะหา
ไม้ฟังกาหรือโกงกางไปปลูกในทะเล”

เพราะเชื่อว่าหากต้นไม้มีมากทรัพยากรสัตว์น้ำน่าจะเพิ่มตามมา
สองคนผิวเมีย จึงออกหาโกงกาง 100 ฝักลงปลูกป่าชายเลนและ ปลูกมา
เรื่อย คนอื่นเห็นสองคนช่วยกันทำก็หาว่า “บ้า” แต่พวกเขายังปลูกขยาย
พื้นที่ป่าโกงกางไปถึง 6-7 ไร่ จากพื้นที่อ่าว 30 ไร่

เห็นชายหาดเลี่ยนเตียนโล่ง ร้อนแดด ชาวบ้านออกมาหาหอย
ไม่มีที่หยุดพัก พวกเขาหันมาปลูกป่าชายหาด ปี 2548 ผุง้วบुकเข้ามากิน
ต้นไม้เกือบหมด ได้ขอรืจาดเงินพี่น้องซื้อลวดหนามกั้น เดือนสิงหาคม
2549 การปลูกซ้ําทำให้ปางอกงาม

ครั้งป่าชายหาดเติบโตมีร่มเงาใบบังน่านั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสิ่งที่ไม่คาดคิดตามมา กล่าวคือเยาวชนเข้าไปมั่วสุม กินเหล้าเบียร์ และมีพฤติกรรมระหว่างหญิงชายที่ไม่เหมาะสมตามหลักศาสนาอิสลาม

จากปัญหาสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาสังคม ผู้ใหญ่อารีย์จึงขอจบ สสส.มาแก้ปัญหา

“เริ่มจากมีการทำข้อมูล แผนที่ชุมชน หลังจากนั้นจัดค่ายเยาวชนให้กลุ่มที่มีปัญหานั้นแหละ”

กิจกรรมค่าย มีการเชิญโต๊ะครูมาอบรมสั่งสอนเยาวชนผ่านแนวคิดตามหลักศาสนาอิสลาม จนกลุ่มเป้าหมายเริ่มคลี่คลายปัญหาจากภายในทีละนิด

เพื่อพัฒนาเยาวชนอย่างสืบเนื่องจึงให้พวกเขามีส่วนในการสำรวจการใช้ประโยชน์ป่าชายหาด ป่าชายเลนอ่าวทุ่งนุ้ย จากแกนนำเด็ก 15 คน จึงสามารถสร้างแนวร่วมเยาวชนเข้มแข็ง 37 คน กลุ่มเหล่านี้เองในเวลาต่อมามีส่วนในการออกกระเบียบกติกาศุมนชุมชน รวมไปถึงการบริหารจัดการอ่าวทุ่งนุ้ยซึ่งเป็นพื้นที่ของชุมชน

“การที่คณะทำงานเยาวชน นิ่งคุยประชุม กันในป่าทรายของชายหาด ใต้ต้นสน ต้นยูคา หรือ โกงกาง เป็นประจำ ทำให้คนที่คิดเข้ามาทำอะไรไม่เหมาะสมในบริเวณป่าดังกล่าวก็จะไม่กล้าเข้ามาตรงนั้นอีก” บังหลีเล่า

เป้าหมายระยะที่ 1 มีผลสำเร็จระดับหนึ่ง

เป้าหมายระยะที่ 2 ต้องการทำอ่าวทุ่งนุ้ยเป็นศูนย์เรียนรู้ 3 นิเวศน์ คือ ป่าชายเลน ป่าชายหาด และบริเวณชายฝั่งซึ่งก็คือการดำเนินการโครงการกระบวนการจัดการชุมชนเพื่อพัฒนาอ่าวทุ่งนุ้ยสู่การจัดการตนเอง บ้านหลอมป็นในปีนี้

เป้าหมายระยะที่ 3 เป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชน

“ที่ผ่านมามีคนมองว่าบ้าหรือเปล่านั้นน้อยใจ เพราะทำของดี แต่คนมองอย่างนั้น คนที่ให้กำลังใจยังคงคือยามิละห์ ถ้ามีปัญหาอะไรภรรยามาตบปาก แล้วพูดว่า เรื่องอื่นค่อยพูดกัน ยิ้มซิ ..ยิ้มซิ ..เขาลากมือผมออกมายืนแล้วพูดว่านี่ปะทำเพื่ออัลเลาะห์นี่ละ คิดอย่างนี้แล้วสบายใจ”

กันยายน 2552 ช่วงเทศกาลฮารีรายอ ลูก หลานออกเที่ยว เขากับนุ้ยผู้เป็นภรรยา มานั่งริมทะเล นุ้ยบอกว่าหากในทะเลมีกุ้งหอย ปู ปลา ที่สมบูรณ์ พี่น้องจะได้สบาย

เขาคิดว่าสิ่งที่เขาทำ ได้ทำไปตามโองการของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของมนุษย์ขึ้นมา โองการพระเจ้าบอกว่าสร้างมนุษย์มีวัตถุประสงค์ 2 อย่าง คือ เคารพภักดีต่อพระองค์ และมนุษย์ทุกคนเป็นตัวแทนของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ที่จะมาปกครองดูแลโลกใบนี้ คนทำลายทรัพย์ากร จะได้รับบทลงโทษจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ

“ยามิละห์ ไม่เคยคิดถึงตัวเธอเองนะ ตลอดชีวิตคิดเพื่อคนอื่น นี่เป็นพลังให้บังทำเพื่อชุมชนอยู่ได้ คิดดูซิชาวบ้านคนอื่นเขามีแต่มุ่งแต่เรื่องเงินวัตถุนิยม มีคน 2 คนมาปลูกต้นไม้ คงคิดว่าบ้าแล้ว เป็นงานที่สวนกระแสสังคมเลยในวันนั้น แต่วันนี้กิ่งหอยปูปลา มันเกิดประโยชน์ได้กับ ชาวบ้านทุกคน” ปี 2545-2552 ผู้ใหญ่อารีย์ดูแลพื้นที่ฟู่อ่าวเจียบๆ กับภรรยา ทุกวันนี้ มีคนเข้ามาช่วยเป็นกลไกใหม่ในชุมชน

“ยามิละห์เคยบอกบ้างว่า ถ้าจะถูกหว่างโง่บ้างจะแปลกอะไร ทำเพื่ออัลเลาะห์แล้วก็สบายใจ เขามาก็คงก็เรื่องของเข ไม่มากก็เรื่องของเขา แต่เรามีความสุขใจอย่างแปลกประหลาดที่สุด”

ก่อนแต่งงานบังหลี ออกหักมา 3-4 ครั้งซ้อน เลยเกลียดผู้หญิง จึงหวะติดทหารเกณฑ์จึงคิดสมัครทหารพรานต่อ พ่อของเขากลัวว่าลูกชายจะเตลิดเสียศูนย์ เลยประกาศขอเมียให้อารีย์

“บังสวนกลับว่าถ้าสาวละงูไม่เอาอีกแล้ว พ่อเลยไปขอสาวชาวท่าแพให้ ที่นี้จึงมีอจาปฏิเสฐ ทุกอย่างเป็นไปตามพระประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ และท่านได้ทีที่มอบสิ่งที่ดีที่สุดให้”

หลังภรรยาเสียชีวิต ขาดคู่คิด ร่วมทำ และทอดถอย แต่พอมานี้กว่า ขณะนี้อย่างน้อยก็มีทีมงานส่วนหนึ่งเกิดขึ้น จากที่เราทำให้เขาเห็น ยอมรับขึ้นมาทีละนิด

“ทั้งหมดบังยกให้ภรรยาผมเป็นพลังสำคัญ ทุกวันนี้แม้ว่าเขาเสียชีวิตไปแล้ว แต่รู้สิว่าเธอยังอยู่ข้างตลอด ทำให้เรามีพลังเพิ่มขึ้นมาอีกสิ่งทีช่อจากพระเจ้าก็คือหลังจากตายก็ขอให้พบในโลกหน้า เพื่อบอกเธอว่า ภรรยาได้ทำในสิ่งที่เธอฝันไว้สำเร็จ” ●

ญาติใครใครก็รัก

ผิงเคเรือโรค13 ตระกูล

หมู่ 2 บ้านปากละงู ตำบลละงู จังหวัดสตูล เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่มีประชากร 1,000 กว่าครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกริต่าง ไร่ไปเป็นประมง รับจ้างและข้าราชการ

เพราะหมู่บ้านใหญ่ทำให้การดูแลสุขภาพ โดยหน่วยงานต่างๆ ไม่ทั่วถึง แม้มี อสม.มาช่วยก็ทำได้เพียงการดูแลพื้นฐาน

ก่อนมาถึงโครงการญาติใครใครก็รัก บ้านปากละงูเริ่มทำโครงการกับ สสส. ตั้งแต่ปี 54-55 ะยะแรกมีปัญหาหลายเสพติด เพราะเป็นหมู่บ้านติดริมชายหาด แหล่งพบปะเยาวชนทั้งในและนอกหมู่บ้าน เกิดความสุมเสี่ยงจากผู้ใหญ่ไม่สามารถดูแลติดตามพฤติกรรมเด็กอย่างทั่วถึง

กัลยพรรณ ดั่งหวัง พี่เลี้ยงโครงการฯ เล่าว่าอาชีพของคนในชุมชนที่ทำให้ต่างคนต่างอยู่ สนใจแต่งงานตัวเอง เป็นปัญหาอย่างหนึ่งในที่สุดเลย มาคิดเรื่องทำผิงเคเรือญาติ เพราะแม้คนที่นี้จะอยู่ด้วยกันมานาน แต่หากไปถามชาวบ้านว่าตระกูลใหญ่ๆ ในชุมชนมีใครบ้าง ก็ไม่มีใครรู้ ส่วนมากจำได้แค่บ้านใกล้เรือนเคียง ห่างไปหน่อยไม่รู้ใครญาติใคร

“เราเห็นว่าที่นี้มีต้นทุนคนเก่งแต่ไม่ได้ร่วมคิดทำเพื่อหมู่บ้านตัวเอง เราก็คิดว่า ถ้าทำโครงการฯ จะมีการเกาะกลุ่มทำอะไรเพื่อบ้านตัวเองบ้าง”

กัลยพรรณณี เล่าว่าแนวคิดการจัดทำผังเครือญาติตั้งแต่ต้น จึงทำขึ้นเพื่อดูแลญาติพี่น้องตัวเอง เน้นกลุ่มเด็กและเยาวชน

เริ่มจากการออกแบบสำรวจคนในหมู่บ้าน โดยทีมงาน อสม. ได้ข้อมูลหลากหลาย ต่อมาจึงจะมาวิเคราะห์ความเป็นเครือญาติ สุขภาพ กระทั่งมองไปที่กลุ่มเสี่ยง

จากการดำเนินงาน พบว่าในหมู่บ้านมี 13 ตระกูลใหญ่ นำไปเชื่อมกับปัญหาเรื่องโรคเลื้อยหิบบเรื่องผังเครือญาติมาเชื่อมโยง

“ข้อมูลทำให้เรารู้ว่าในตระกูลต่างๆ มีคนป่วยเป็นโรคอะไรบ้าง ข้อมูลผู้ป่วยที่นอนติดเตียง ผู้ป่วยที่อยู่ในความเสี่ยง เป็นโรคแล้วกำลังไปหาหมออยู่และที่กำลังเสี่ยง”

ทีมงานร่วมกับหมอ รพ.สต. ทำหลักสูตรการอบรม อสม. เยาวชน เพื่อลงเยี่ยมบ้านตามผังตระกูล ซึ่งผลจากการทำข้อมูลผังเครือญาติทำให้รู้เกี่ยวกับโรคทางพันธุกรรม เชื่อมโยงตระกูลโรคที่เกี่ยวกับความดันหรือโรคอ้วน เพราะมีเรื่องข้อมูลบริโภคอยู่ด้วย

“การลงไปเก็บข้อมูลทำให้รู้ว่า บ้านนี้อ้วนกันทั้งตระกูล นำมาสู่เบาหวาน ความดัน ทำให้เห็นเส้นทางการเป็นโรคของตระกูล บางคนก็ไม่รู้ว่าที่มาตัวเองอย่างไร ตระกูลไหน ไปแต่งงานกับตระกูลไหน แต่เห็นเส้นทางวิถีสุขภาพ ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม พฤติกรรมการบริโภคในครอบครัว”

กัลยพรรณณ์เล่าว่าการทำโครงการนี้ สามารถต่อยอดช่วยเหลือคนอื่นในชุมชนที่มีปัญหาสุขภาพได้

เจาะหัวัน บุหลงหลี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 และผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า คนในหมู่บ้านปากละงูมีทั้งคนไทยเชื้อสายจีน และไทยมุสลิม อยู่ร่วมกันอย่างให้เกียรติอย่างพี่น้องไม่มีทะเลาะเบาะแว้ง ทำอะไรร่วมกันได้ กระทั่งงานบุญประเพณีต่างศาสนาที่ไม่ขัดกับตัวเอง ก็จะมาเข้าร่วมสำหรับตระกูลใหญ่ๆ ในชุมชน เช่น โชติมัน นิละ ปองแท้ ดินนุ้ย เอมละฯ

แม้ประชากรมุสลิม 80% แต่คนเชื้อสายจีนเช่นตระกูล อาโป เอ็มเล้ง แต่งงานกับมุสลิม ลูกหลานหน้าตามุสลิมหลายเชื้อสายจีนกลมกลืน

“อย่างไรก็ตามในช่วงหลังแม้คนในตระกูลเดียวกันก็ไม่รู้จักกัน สาเหตุ เพราะไม่ได้ไปมาหาสู่กันเหมือนก่อน การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างญาติ ก็ทำได้ไม่ดีนัก ด้วยวิถีชีวิตคนรุ่นใหม่” เจ๊ะหวันเล่าพอทำผังเครือญาติ จึงทำให้ กลับมารู้จักกันอีก เพราะถึงแม้นามสกุลจะไม่เหมือนกัน แต่ก็ เป็นญาติสนิทกันก็เป็นได้ ด้วยนามสกุลที่เปลี่ยนไปบางครั้งเพราะผู้หญิงแต่งงาน และเปลี่ยนใช้นามสกุลสามี จริงแล้วอาจนับเป็นญาติสนิทฝ่ายแม่

เจ๊ะหวันเล่าว่า โอกาสสำคัญในการพบญาติของชุมชนมุสลิม ส่วนมากจะใช้เทศกาลฮารีรายอ ที่ชาวมุสลิมทางใต้เรียกว่า วันรพหยาหรือ รายอ จะมีการรวมตัวกันทำขนม ข้าวเหนียว ออกไปเยี่ยมญาติ คนเฒ่าคนแก่ การที่คนได้ไปพบกันที่บ้านญาติผู้ใหญ่ นั่งคุยกันก็รู้ว่าเป็นญาติกัน ได้แม้นามสกุลไม่เหมือน ก็สามารถสืบสาวความเป็นญาติ

“รายอปีละ 2 ครั้ง ทุกบ้านต้องทำขนม เพื่อแจกเวลาที่ญาติมาหา ที่บ้าน นอกจากนั้น 7 วัน ก่อนจะถึงวันสำคัญนั้นคนจะไม่ออกไปไหนแต่จะ อยู่ทำขนมด้วยกัน โอกาสได้พบตอนร่วมกันทำขนมก็มี จากนั้นทุกคนจะไป มัสยิดพร้อมกัน ไปขอขมาลาโทษในสิ่งเคยที่ทำผิดพลาดต่อกัน”

นอกจากนั้นในการทำ “กูรบ้าน” คือมีใครคนหนึ่งเชือดสัตว์ใหญ่ ก็เป็นโอกาสให้ญาติพี่น้องได้มาพบกัน เพราะคนทำกูรบ้านจะมีการแจกจ่าย เนื้อให้ญาติและคน บ้านใกล้เคียง เป็นการทำชากาด (บุญ)

“สมัยก่อน รอยอ 3 วันเต็มมีคนจะอยู่ร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ไปแต่งกูโบร์ (สุสาน) อ่านหนังสือ ทำพิธีที่กูโบร์ หลังจากนั้นไป เยี่ยมญาติผู้ใหญ่ อีก 2 วันไปเที่ยว ในสมัยก่อนก็เน้นไปเที่ยวบ้านญาติ รู้อยู่ตรงไหนจะไปหมด แต่ทุกวันนี้คนเปลี่ยนไป มักไปตามแหล่งท่องเที่ยว” เจ๊ะหวันเล่า ทุกวันนี้ดูเหมือนพ่อแม่มีโอกาสดูลูกไปเยี่ยมญาติน้อยลง หลังออกมัสยิด ลูกก็ไปทาง พ่อแม่ไปทาง

“โทรศัพท์คือตัวปัญหา เพราะมีการนัดแนะกันส่วนตัวออกไปไหนๆ นัดไปสังสรรค์กันแทนที่จะไปบ้านญาติ กลายเป็นเที่ยวน้ำตก ห้าง พอวันที่ สองของรายอ นัดไปกินข้าวที่อื่นอีกตกลงไม่ได้ไปบ้านญาติ”

นรินทร์ สมันตกาญจน์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 บ้านปากละงู เล่าว่า ทุกวันนี้เทคโนโลยี ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก สมัยก่อนหากใคร มีญาติต้องไปหาด้วยตนเอง แต่ทุกวันนี้ติดต่อกันทางโทรศัพท์ หรือไลน์

“อันนี้ผมคิดว่าทำให้เราห่างกัน ทำให้ไม่รู้จักพี่น้องบางที่เจอกัน ข้างนอก เห็นหน้ากันมาแล้ว แต่ไม่รู้ว่าเป็นญาติ เพราะไม่พบกันมาก่อน ส่วนประเพณี เป็นตัวช่วยดึงให้พี่น้องมารู้จักกันมากขึ้นอย่าง ฮารีรายอ ไม่รู้ จะอยู่ที่ไหน”

ผู้ใหญ่บ้านปากละงูเล่า ถ้ามองถึงการทำผั่งเครื่องญาติ มองว่าผล ที่เกิดชัดเจน คือได้รู้ว่าในหมู่บ้านใคร เป็นญาติพี่น้องใคร

เขาเล่าว่ากระบวนการจัดทำผั่งเครื่องญาติ มาจากการทำผั่ง คนหลาย วัย หลายกลุ่ม และหลายขั้นตอน โดยมีเจ้าหน้าที่จาก รพ.สต. เป็นผู้มา สอนการเขียนแผนผั่ง หลังจากนั้นแบ่งคน 10 ทีม แต่ละทีมลงไปหาข้อมูล เพื่อทำแผนที่ว่าตระกูลไหน อยู่ตรงไหน

“ตระกูลโชติมัน্ন เราก็ไปดูว่าอยู่ตรงไหน สมาชิกมีใครบ้าง ไปแต่งงานกับใคร ตระกูลไหน มีลูกกี่คน มีหลานกี่คน เราก็ถามต่อว่าตระกูลโชติมัน্নนี้มีคนเป็นโรคอะไรบ้าง หรือฝ่ายภรรยา ฝ่ายสามีเป็นโรคอะไร ลูกเป็นโรคหรือเปล่า” เจ๊ะหวันเล่าต่อ

แบบสอบถามจะมีข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อสังเคราะห์ว่าคนเป็นโรคไหนก็เปอร์เซ็นต์ เบาหวาน ความดัน โรคจิต พิกัดเท่าไร

“ในตระกูลปองแท้ เรามาสำรวจแล้ว จะเป็นโรคอ้วนกับความดัน แต่ไม่ทราบว่ามีอาการกินมากหรือเปล่า ตระกูลโชติมัน্ন เป็นโรคหอบ เบาหวาน” เธอเล่า ซึ่งแสดงว่าแต่ละตระกูล ความเป็นโรคเฉพาะเด่นออกมาอย่างตระกูลโชติมัน্ন อาการหอบกับเป็นเบาหวาน ตระกูลปองแท้้วนมาก เป็นความดันตระกูลทุมมาลีเป็นโรคหัวใจ หรือบางตระกูลเป็นโรคจิตกันหลายคน

“แต่เราก็ไม่ได้ชี้ได้ว่ามาจากกรรมพันธุ์หรือเปล่า”

ข้อมูลที่ได้ ทีมงานจะใช้ลงไปเยี่ยมสอบถามเบื้องต้นว่าดูแลรักษาตัวเองอย่างไร ก็พบอีกว่าบางตระกูล เขาไม่ชอบไปหาหมอ และปฏิเสธการไปหาหมอ ก็มีหมดบันทึก โดยมีการแบ่งตระกูลให้ทีมงานรับผิดชอบลงไป

“ในโครงการต่อยอด นี้ทางทีมที่ลงไปเยี่ยมคนป่วย จะมีการหยิบสลากว่าใครจะลงไปดูแล ตระกูลไหน ซึ่งคนที่ลงไปดูแล ไม่เจาะจงเป็นพี่น้องตัวเอง อยู่กับผลการจับสลาก”

เหตุผลของเจ๊ะหวันคือแม่ “ญาติใครใครก็รัก” ดูเหมือนว่าตระกูลไหนดูแลตระกูลนั้น แต่พอมาทำสาแทรกเครือญาติ จึงมาได้ความคิดใหม่ว่า คิดว่าทุกคนในชุมชนเป็นญาติคนหนึ่งที่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิดด้วย

“ญาติใครใครก็รัก แต่พอสืบดูแล้วญาติตัวเองทั้งนั้น ก็เลยหยิบสลากเพื่อให้ทุกคนในชุมชนแลกันเองได้ โดยไม่ต้องคิดว่าต้องดูแลญาติตัวเองเท่านั้นคำตอบสุดท้ายทุกคนเป็นพี่น้องเกี่ยวโยงกันหมด เราก็ต้องดูแลโดยไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง”

ตอนนี้จำนวนคนที่ลงไปเยี่ยม 50 กว่าคน ใน 14 ตระกูล (ล่าสุดมีการสืบสาวเครือญาติเพิ่มอีก 1 ตระกูล) เป็นผู้ป่วยติดเตียงจากโรคเบาหวาน และความดัน

การไปดูแลสุขภาพของญาติ เป็นการแสดงออกที่ไม่มีเงื่อนไขอยู่แล้ว ไม่ใช่หน้าที่ อสม.หรือใคร ผังเครือญาติยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวชัดเจนยิ่งขึ้น

“เราไปเยี่ยมคนแก่ที่นอนติดเตียง เขาตั้งใจที่มีคนไปเยี่ยมจนลืมป่วยไป บางรายลุกขึ้นนั่งแม้ไม่ลุกมานานแล้ว ถ้าหมู่บ้านเราอยู่กันแบบรักใคร่ช่วยเหลือกันแบบนี้ ปัญหาต่างๆ คงไม่มี” เจ๊ะหวันเล่า ความร่วมมือแบบใหม่ที่เกิดขึ้น ยังเป็นโอกาสที่จะเดินไปสู่การตั้งสภาชุมชนที่จะคุยทุกเรื่อง

“อยากฝากบอกกับคนรุ่นใหม่ว่า ญาติของเราไม่รู้ว่าจะอยู่กับเราอีกกี่วัน ไม่รู้ว่าเขาจะตายไปในวันไหน เมื่อมีโอกาสเยี่ยมก็ควรทำ เพราะเวลาย้อนกลับไม่ได้ อย่าให้คิดได้ตอนสายไปแล้ว” เจ๊ะหวันว่า •

แพทย์แผนไทยเพื่อบ้านเกิด สกัดคนละชุดดีดงาชุด

ชญาณี ไพนุสิน จบปริญญาตรี แพทย์แผนไทย กลับมาอยู่บ้านเกิด ใช้ความรู้ที่ร่ำเรียนมาเป็นหมอประจำคลินิกแพทย์แผนไทย ในโรงพยาบาลละงู

เธอมาเป็นคณะทำงาน โครงการบ้านควนไสน รวมพลังสร้างสุขภาพ ปลุกและใช้สมุนไพรใกล้ตัว ซึ่งอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 1 ตำบลกำแพง อำเภอละงู จังหวัดสตูล

“เราก็มีทั้งการนวด สมุนไพร และการใช้สมุนไพรหลังคลอด การอบสมุนไพร เป็นที่รู้จักของคนแถวนั้น” ชญาณีเล่าและว่าในท้องถิ่นมีสมุนไพรอยู่หลายตัว

เธอตั้งข้อสังเกตว่าปรากฏการณ์สมุนไพรไทยที่พบบ่อยในระยะหลังคือกระแสสมุนไพรตัวไหน ถูกกล่าวถึงหรือสื่อโฆษณาจนโด่งดังเป็นที่กล่าวถึงมาก คนมักออกไปค้นหาจากธรรมชาติ จนเกิดการสูญหายจากระบบ

“อีกมุมหนึ่งชาวบ้านรู้จักสมุนไพรแต่ไม่รู้สรรพคุณว่าใช้ทำอะไร เอาไปรักษาอาการเบื้องต้นของโรคได้อย่างไร”

ความรู้เรื่องแบบนี้มักจะอยู่กับปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพร หรือที่เรียกว่าหมอสมุนไพรแต่เป็นวิถีหมอพื้นบ้านดั้งเดิมลักษณะของการผูกขาดวิชา เข้าลักษณะรู้อยู่คนเดียวไม่บอกใคร ขนาดบางคนปลูกเอาไว้รอบบ้านแต่คนอื่นก็ไม่รู้ว่าเป็นต้นอะไรหรือใช้ประโยชน์อย่างไร

การสืบทอดของปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพรมักจำกัดอยู่แค่ลูกหรือหลานของเขา

สำหรับกิจกรรมของโครงการบ้านควนไสนรวมพลังสร้างสุขภาพปลูกและใช้สมุนไพรใกล้ตัว เธอเล่าว่าเน้นการใช้สมุนไพรไปแก้ปัญหาโรคของชาวบ้านที่เป็นกันมาก ได้แก่ อาการปวดเมื่อย และกล้ามเนื้ออักเสบจากการทำงาน เนื่องจากชาวบ้านเป็นโรคนี้อันตรายตั้งแต่อายุ 25 ขึ้นไป สาเหตุมาจากการทำงานตามอาชีพต่างๆ และอิริยาบถในชีวิตประจำวัน

“เราเขียนแผน แบ่งหน้าที่แต่ละคน มีการทำแผนสุขภาพหาข้อมูลของชุมชนเช่นว่าในหมู่บ้านคนทำอาชีพอะไร มีความสัมพันธ์เชิงสุขภาพอย่างไร”

ชฎานี พบว่าในการลงข้อมูลชาวบ้านต้องการพัฒนาเครื่องต้มสมุนไพร ลูกประคบ น้ำมัน ยาทา ยาไถ่ และเมนูอาหารต้านโรคร

“อาหารต้านโรครไม่ต้องไปหาที่อื่นเพราะพืชผักในชุมชน สามารถนำมาปรุงอาหารได้ไม่ว่ากะเพรา ผักเหมียง ดอกแค ฯลฯ มีการประสานวิทยากรที่มีความรู้ในการอาหารเป็น จาก อสม.ต่างถิ่น ทำอาหารสมุนไพรทั้งของหวานของคาว ตั้งแต่ข้าวยาใส่ดอกดาหลา จนซูชิสมุนไพร และใช้สมุนไพรเป็นสีในขนมท้องถิ่น”

น้ำสมุนไพรมีการทำน้ำอัญชัน ซึ่งมีสรรพคุณช่วยบำรุง ทำให้สดชื่น น้ำฝาง บำรุงกำลัง ความดัน หัวใจ กระจับเกี่ยวกับเลือด หรือน้ำย่านาง น้ำรางจืด

สิ่งเหล่านี้ใครมีวัตถุดิบที่บ้านก็หิ้วมาทำในเวทีอบรมของโครงการ

“เราสอนการทำลูกประคบส่วนประกอบ มีหัวไพร ขมิ้น มะขาม ตะไคร้ เกลือ พิมเสน การบูร ผิวมะกรูด ใช้บรรเทาอาการปวดเมื่อย”

เธอเล่าว่าการทำลูกประคบของโครงการฯ นับเป็นนวัตกรรม เพราะไม่ได้เป็นลูกกลมๆ อย่างที่เห็นทั่วไป แต่เป็นลูกประคบแบบถุงผ้าประคบร้อน ลูกประคบแบบเดิมใช้ไป 3-4 นาทีจะหมดความร้อน ส่วนลูกประคบแบบถุงผ้า มีคุณสมบัติใช้ได้ง่ายเก็บความร้อนได้นานกว่า

“เราได้ไปดูงานมาบ้างแล้วพอดีว่าลงมาพบกับกลุ่ม อสม. ที่เขามีกลุ่มจักรเย็บก็เลยคิดมาทำแบบนี้ ยังช่วยเพิ่มรายได้เขาด้วย เพราะเขาจะเอาเศษผ้ามาเย็บทำลูกประคบได้”

ถุงผ้าประคบแบบนี้ มีการออกแบบช่องซิปสำหรับเปิดใส่ตัวยาสสมุนไพร ในช่องเล็กๆ 2 ด้าน หลังจากนี้ใช้งานไปแล้ว ยังนำกลับมาใช้ซ้ำอีก 1-3 ครั้ง

“เนื่องจากโครงการฯทำกิจกรรมเยี่ยมบ้านร่วมกับโรงพยาบาลละงู ทีมก็จะเอาอุปกรณ์ลงไปทำลูกประคบในพื้นที่การเยี่ยมพร้อมกับสอนชาวบ้านให้เขาทำลูกประคบใช้เอง”

ชาวบ้านสนใจ เพราะเคยเห็นแต่ลูกประคบที่เป็นลูกกลมๆ ทำดูง่ายดี เศษผ้าและ สมุนไพรก็สามารถหาได้ง่าย

แบบไม่ซับซ้อน จะมีคำแนะนำชาวบ้านเค้าว่าเอาผ้าขาวหรือผ้าสีอื่นชนิดบางแต่ที่ไม่เสียดง่ายเมื่อถูกความร้อนมาห่อสมุนไพร

“สมุนไพรที่จะนำมาทำลูกประคบ ถ้าจะให้ได้ดี ต้องเป็นสมุนไพรสด มาทำแบบสับแคง ส่วนสมุนไพรแบบอบ มีประโยชน์ที่เก็บเอาไว้ได้นานกว่า แต่คุณภาพต่างกัน”

ทีมเยี่ยมผู้ป่วยที่ร่วมกับโรงพยาบาลละงู มักพบผู้ป่วยที่มีอาการอัมพฤกษ์ เข็ดเมื่อย หัวใจ การใช้ลูกประคบสามารถบรรเทาอาการเหล่านั้น

ชญาณี เล่าว่า ทางที่มิวิทยาการจากโรงพยาบาลละงู ยังทำการสาธิตยาหม่องโพล ให้ชาวบ้านมาลงมือทำเพื่อนำกลับไปใช้ที่บ้าน

การขับเคลื่อนโครงการฯ ทำให้เกิดแปลงสมุนไพรรวมของหมู่บ้าน โดยพื้นที่ปลูกได้รับความเอื้อเพื่อให้ใช้ที่ดินของชาวบ้านคนหนึ่ง ปัจจุบัน มีสมุนไพรราว 20 ชนิด โดยมีการเริ่มเพาะชำ เจตมูลเพลิง หม่อน ผักหวาน แบ่งหน้าที่กันดูแล มีแผนที่จะทำป้ายแนะนำสมุนไพรต่างๆ ด้วย

พอดำเนินโครงการมาระยะหนึ่งมีการลงสำรวจบ้านที่ร่วมทำกิจกรรม เพื่อสอบถามว่าใครต้องการเอาต้นกล้าสมุนไพรจากแปลงเพาะชำรวมไปปลูก บ้านตัวเอง ซึ่งชาวบ้านบางคนก็ให้ความสนใจ

ขณะเดียวกันกับมีการจัดบอร์ด ทำสมุดเล่มเล็ก แลกเปลี่ยนความรู้ เกี่ยวกับสมุนไพรแต่ละตัว มีชื่อเรียกท้องถิ่น สรรพคุณอย่างไร พยายามประชาสัมพันธ์แบบเข้าถึงประชาชน

“สมุนไพรที่รักษาอาการเข็ดเมื่อยซึ่งเป็นโรคหลักที่เราอยากดูแล อยู่ระหว่างการ เสาะหาเมล็ดพันธุ์ มีเถาวัลย์เปรียง ปลายไหลเผือก โดยติดต่อกับคนที่เข้าป่าหาสมุนไพรให้ช่วยหาให้ เราต้องการนำมาปลูกในชุมชน เพราะต่อไป จะหายากหรือสูญหาย” ชญานีเล่า แต่การนำสมุนไพรหายากเหล่านี้ มาปลูก ก็ต้องมีกฎระเบียบบางอย่างในชุมชนกันพอสมควร เพราะสมุนไพร ราคาแพงอาจจะมีการลักขโมยตามมา

“ด้านปราชญ์ชาวบ้าน เราพยายามดึงเข้ามาแต่ว่า เขาก็ยังไม่บอก ความรู้หมด” เธอเล่า พวกเขาวิธีคิดต่างกับแพทย์แผนไทยยุคใหม่แบบเธอ ที่อยากแนะนำทุกอย่างให้ชาวบ้านโดยไม่ปิดบัง และคิดว่าหมอจะรักษาอย่าง เดียวไม่ได้ ต้องแนะนำในการดูแลตัวเองด้วย

“ปราชญ์ชาวบ้าน พุดแก่ง รู้หมด แต่เมื่อชาวบ้านไปขอความร่วมมือ จะยังไม่เต็มทีกับชาวบ้านเขายังหวงความรู้กัน บางทีเราพยายามถามความรู้ จากปราชญ์ชาวบ้าน บางเรื่องเขาไม่อยากตอบก็ทิ้งไปเสีย แล้วชวนคุยเรื่อง อื่นเสียอย่างนั้น”

ชญานี เล่าถึงเป้าหมายเปลี่ยนหมู่บ้านมารับมืออาการปวดเมื่อย

“ตอนนี้ เขารู้แล้วว่าถ้ามีปัญหา อย่างนี้จะติดต่อกับใครได้อาจจะมา ขอสูตรไปทำเองที่บ้านก็ได้ โดยไม่ต้องไปเอายาที่โรงพยาบาล”

ปัญหาของคนปวดเมื่อยหลักๆ ซึ่งรักษาไม่หายขาดคือการที่พวกเขาจะเข้าหาอายุรศาสตร์ ข้อมูลส่วนนี้พบมากในการลงเยี่ยมคนไข้ พบว่าผู้ป่วยกลุ่มนี้มีการซื้อยาชุดมาจากมาจาก โรงพยาบาลเอกชนบางแห่ง จากคนมาเดินขายหรือแนะนำต่อกันมา

“ที่มลงเยี่ยมของโรงพยาบาล อย่างเช่นเกษัซกร พยายามเปลี่ยนทัศนคติเหล่านี้ แต่ชาวบ้านบอกว่ายาชุดกินแล้วหาย แต่บางคนก็ว่าซื้อกินมา 5 ปีแล้วก็ยังเหมือนเดิม เกษัซกรบอกว่ายกเลิกไปได้หรือเปล่า แพ่งด้วยนะให้เปลี่ยนมาทางแพทย์แผนไทยหรือกายภาพบำบัด”

ชฎานีเล่าว่า เธอพบกับลุงคนหนึ่ง มีอาชีพเลี้ยงแพะ และกริตยางมีลักษณะของคนอ่อนแรง เขาไปหาหมอ และซื้อยาชุดจากร้านขายยาในตลาดมากิน

“เราลงไปเยี่ยม ก็มีการนัดให้ด้วย แต่เราก็สอนการนัดไม่ได้ เพราะต้องใช้เวลาพอสมควร เราก็บอกว่าตอนลงเยี่ยมบ้านเราจะนัดให้ และให้คนในหมู่บ้านที่แวดล้อมช่วยประคบ แนะนำ เรื่องการบริหาร แขนขา หลังจากที่เราลงไปเยี่ยมในครั้งที่ 2 แกบอกว่ หลังจากนัด 2-3 วันรู้สึก

เบาสบายขึ้น โดยไม่ต้องกินยา เขาก็ตามมาที่คลินิกแพทย์แผนไทย ของโรงพยาบาลละงู หันมารักษาด้วยยาสมุนไพร และแพทย์แผนไทยไป เลยเลิก ยาชุดไปเลย”

นอกจากแนะนำยาสมุนไพร เธอยังแนะนำเกี่ยวกับอาหารจากผักสมุนไพร และยาสมุนไพร

การทำแผนอาหาร การสำรวจอาหารการกินของคนในพื้นที่พบว่า อาหารเข้าคนถิ่นนี้คือ น้ำซบ่า กาแฟดำ ข้าวเหนียว ข้าวหมก เหนียวไก่ ไรต์ เหล่านี้มีโอกาสก่อให้เกิดโรคเรื้อรัง จึงมีการทำกลุ่มข้าวต้ม การทำน้ำสมุนไพรมาแทนกาแฟ

ผู้ป่วยอีกคนเป็นชาวประมง อยู่สองคนผิวเมียว

“เราก็ดำขาบก่อนลงไปเยี่ยม ว่าหลังออกจากโรงพยาบาล เดินไม่ได้ แกก็เครียด มีการกระตุ้นตัวเองให้เดิน พอทีมลงไปแกเดินได้ เราก็มแนะนำ เรื่องการกินยา ไปนวดและประคบ และนวดมหา เราก็กถามว่ายังกินยาอยู่ หรือเปล่า แกบอกไม่ได้กินยาอะไรแล้ว ซื่อก็กเปลืองเงินเปล่าๆ”

สมุนไพรจึงเป็นทางเลือกอีกอย่างของชาวบ้าน แต่ไม่ใช่กิน หรือ ประคบอย่างเดียวอาจร่วมกับการทำกายภาพ และสำหรับแพทย์แผนไทย อาจต้องต้องรักษาร่วมกับแผนปัจจุบัน

“ตอนที่เราไปเรียนแพทย์แผนไทย เรานึกว่าสมุนไพรอย่างเดียว จริงแล้วมีหลายด้าน มีนวด เกสซ์ ผดุงครรภ์” ชญาณี เล่าเส้นทางชีวิตของคนรุ่นใหม่อย่างเธอ ก่อนมาสนใจเรื่องแบบนี้

“แม่ชอบสมุนไพรมาก่อน เราเองเคยมีปัญหาเลือดลม แม่ก็ให้กิน ยาสมุนไพรก็ได้ผล ตอนเอ็นทรานซึ่ก็เลยเลือกเรียน การนวดนี้ไม่ชอบเลย เพราะเห็นว่ามันต้องนวดคนไข้ แต่ก็ชอบไปเอง เพราะเราไปสอนคนอื่น แล้ว เขาดีขึ้น เราก็ดีใจที่ว่าเขาดีขึ้น มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น”

เธอมองว่าในปัจจุบันตามป่าตามเขาสมุนไพร คงหายากขึ้นเต็มที ถึงเวลาที่จะต้องมาปลูกกันอย่างจริงจังดังกลับมาในหมู่บ้าน แล้วให้ชาวบ้าน รู้จักสมุนไพรและใช้ประโยชน์ได้จริง •

ดูแลผืนนา-ป่าชายเลน ความสุขดินสู่ควนโต๊ะเจ๊ะ

ยูโสภ ทิ่งน้ำรอบ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านควนโต๊ะเจ๊ะ ตำบล
ท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เล่าว่าในปีแรกทำโครงการกับ สสส.
ใช้ชื่อโครงการงูมีลูกงูมือหลานอนุรักษ์ป่าชายเลน

นั่นเป็นจุดเริ่มให้คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ขณะที่ก่อนหน้านี้
ไม่มีปรากฏการณ์เชิงสังคมในรูปแบบดังกล่าวมาก่อน

“ชุมชนเราเป็นชนบทคนกริดยาง ประมง สวนปาล์ม มีเลี้ยงกุ้งบ้าง
แต่ไม่มาก อยู่บริเวณพื้นที่ติดป่าชายเลนริมปากคลองที่ไหลลงทะเล” ยูโสภ
เล่าว่าคลองลำค้ำยูล้อมรอบชุมชน คือคลองรางกา และคลองบาราเกด
สภาพเป็นระบบนิเวศน์คลอง 3 น้ำทั้งจืด กร่อยและเค็ม

“เราเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ของตำบลที่เข้าไปลึกที่สุด มีป่าชายเลนมาก
แต่ก็ถูกทำลายมากเหมือนกัน” เขาเล่าว่าพื้นที่ป่าชายเลน ราว 1,800 ไร่
อยู่ระหว่างคลองรางกาและคลองบาราเกด ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่า
ชายเลนในการตกปูดำ หาดหอยและทำประมงพื้นบ้าน

“มี 15-16 ครัวเรือน จับปูดำซึ่งตอนนี้ได้ราคาดี เขาจะเอาเรือเล็กๆ
ไปในคลอง ไซไซไม้ไผ่ และไซอวน บางคนไม่ไซแค่อาชีพเสริมแต่เป็นรายได้
หลักเลย”

ป่าผืนนี้จึงมีคุณค่ากับชาวบ้านมาก แต่ถูกบุกรุกทำลาย สมัยยังเป็น
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ยูโสบเคยร่วมกับชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้านคนก่อนปลูก
ป่าชายเลน ก็พบว่ามีคนนอกพื้นที่มาบุกรุกป่าชายเลน

“คนที่มาบุกรุกก็รู้จักกัน แต่เราอมรับไม่ได้” เขาเล่าแต่ชาวบ้าน
ก็ไม่กล้าทำอะไร เพราะคนชุมชนนี้มีบุคลิกอยู่กันแบบง่าย ๆ ไม่ชอบเบียดเบียน
หาเรื่องใคร

เนินกลางป่าชายเลนสภาพดินดี ถูกยึดไปปลูกปาล์ม จนมีการต่อสู้
ความไม่ชอบมาพากลเรื่องนี้ในนามกลุ่มอนุรักษ์สามัคคีป่าชายเลน แต่ไม่มี
เสียงตอบรับจากสังคมอย่างกว้างขวางนัก

“จนเมื่อผมได้มาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผมรู้สึกว่สิ่งที่เกิดขึ้นตลอดมานั้น
รับไม่ได้” ยูโสบเล่าว่าคนที่บุกรุกจับจองยังไม่พอ ยังมีการขยายออกนอก
แนวเขตอีกต่างหาก เขากับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ลงไปเจรจากับผู้บุกรุก
ก็ยังไม่ได้ผล

“หลายคนไปพูดเขาก็ไม่หยุด เขากล่าวว่าผมกลัวใคร ผมว่าไม่ได้กลัวใคร แต่ผมกลัวใจของผมเอง เพราะว่าผมชวนชาวบ้านมาปลูกป่าแต่ท่านมาจากนอกพื้นที่มาทำลาย ถามว่าถ้าป่าโกงกางตรงนี้หายไปชาวบ้านที่ตกปลูกได้อย่างไร จะหาหอยตันในป่าโกงกางอย่างไร”

พอโครงการ สสส. เข้ามาทำให้ยูโสบเห็นว่าสามารถดึงงบประมาณมาบูรณาการ ป่าชายเลนนี้ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาอีกครั้ง ก็เลยปรึกษากับคณะทำงานในหมู่บ้าน ซึ่งมีชื่อเรียกว่ากลุ่ม “25 ตาสับประรด” ที่รวมผู้นำท้องที่ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา อสม. และกลุ่มเยาวชน มาร่วมกันทำงาน

ปีแรกประสบความสำเร็จในการดึงคนกลุ่มต่างๆ ไปปลูกป่าชายเลน ทำให้หน่วยงานด้านป่าชายเลน เห็นว่าคนในหมู่บ้านนี้ต้องการอนุรักษ์ป่าจริงๆ จึงทนนิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ ในการต่อสู้ของชาวบ้านตามกระบวนการกฎหมาย ต่อมาจึงได้มีคำสั่งศาลให้หรือถอนส่วนที่รุกป่าชายเลนไปปลูกป่าล้มได้ทั้งหมด 30 ไร่ ชาวบ้านได้กลับเข้าไปปลูกป่าโกงกางทดแทนอีกครั้ง

“เมื่อมีความขัดแย้งนี้ทำให้ชาวบ้านตาดำๆ ที่เห็นความไม่ถูกต้องแต่ไม่รู้จะสู้อย่างไรเพราะไม่มีแกนนำได้ลุกขึ้นมา” ผู้ใหญ่ยูโสบเล่า และตั้งคำถามเองว่าเสี่ยงไหมในสิ่งที่ทำ เขายอมรับเองว่าเสี่ยง เพราะกลายเป็นเป้าหนึ่งของฝ่ายตรงข้ามที่เสียผลประโยชน์ เขาเองเป็นเป้าใหญ่และยังต้องออกกรีดยางกลางคืนท่ามกลางความมืด อะไรก็เกิดขึ้นได้เสมอ

“ผมก็พูดกับลูกกับเมียกับทีมงานตลอดว่าวันนี้เราทำสิ่งที่ถูกต้องคิดว่าดีเป็นประโยชน์กับคนอื่นในชุมชน มีคนถามว่าผมไม่กลัวหรือผมก็บอกว่าเกิดเป็นคนถ้าเราตั้งใจทำความดีสักสิ่งหนึ่งให้คนในชุมชน ดีมาแต่ตายก็จบ นั่นคือความหวังของผม”

ตอนต่อต้านการบุกรุก ชาวบ้านที่นี้ยังมองว่าทำเกินไปด้วยซ้ำ ยูโสบพยายามอธิบายให้เข้าใจ

“บางคนหาว่าที่ดินที่บุกรุกไม่ใช่ดินของผมเสียหน่อย เราบอกว่าถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่างคนต่างจะบุกรุกไปคนละนิดละหน่อย คนในชุมชนจะไม่เข้าไปทำมาหากินไม่ได้อีก ปัญหาจะตามมาอีกมากมาย”

เขาคิดว่าพระเจ้าคงส่งสารจึงมาช่วยให้ได้ทำโครงการ สสส. จนฟื้นฟูป่ากลับคืนมาได้ จากกลุ่มอนุรักษ์ 10 คน จึงเพิ่มจำนวนมากเป็นเยาวชน 40 คน กับผู้ใหญ่อีก 100 คน มองได้ว่าคนในชุมชนพร้อมจะอนุรักษ์ป่าชายเลนแล้ว

“พอเราเห็นว่าตรงนั้นสำเร็จเราจึงมองว่าไปสู่ผืนนาเป็นที่มาของโครงการปี 2 เรียกว่าโครงการจากผืนนาสู่ผืนป่าชายเลนที่ควนโต๊ะเง๊ะ”

เป็นปีที่ 2 ที่หันมาบูรณาการทำงานร่วม อย่างเช่น การพัฒนากลุ่มอาชีพ อาศัยความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับป่าโกงกาง กรณีต้นจากสามารถทำอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน ดึงคนนี้มาถ่ายทอดให้กับชาวบ้าน และกลุ่มนักเรียนในโรงเรียน เพื่อต่อยอดตรงนี้ไปเป็นอาชีพได้

เนื่องจากทุ่งนาของหมู่บ้านอยู่ระดับสูงกว่าป่าชายเลน การใช้สารเคมีทำนาปล่อย ไหลลงเ็นป่าชายเลน แม่น้ำล้นคลอง ทำให้สภาพแวดล้อมเสียหายมีหมอกดินอาสา ให้คำแนะนำการลดปุ๋ยเคมีมาใช้ปุ๋ยชีวภาพแทน

ยูโสบบอกว่าเหตุผลที่เราดึงเยาวชนเข้ามาร่วม เพราะมองว่าพวกเขาอาจเกี่ยวข้องยาเสพติด ซึ่งที่ผ่านมาแม้ทางราชการได้งบประมาณมาจัดค่ายอบรมเยาวชนกลุ่มนี้ แต่ไม่ได้ผล เขาเลยคุยกับกลุ่ม 25 ตาสับปะรด เสนอว่าถ้าจะแก้ปัญหายาเสพติด ต้องเริ่มดึงเด็กมาร่วมกิจกรรมให้ได้ ทาวิธีที่เขาเด็กมาปลูกป่าชายเลน ดูแลผืนนา เด็กจะเริ่มเข้ามาหาผู้ใหญ่ สามารถบูรณาการโครงการ สสส. แก้ปัญหาเยาวชนโดยกิจกรรมหลายรูปแบบ

“เด็กมาทำกิจกรรมกับผู้ใหญ่ จะได้มีเวลานั่งคุยปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกของปัญหาในบางเรื่องได้ เราทำให้เยาวชนรู้สึกว่ามีค่า”

มาถึงวันนี้ เขาภูมิใจว่าคณะทำงานได้ปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นว่าการช่วยเหลือสังคม ไม่ใช่หน้าที่เฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น เยาวชนสามารถช่วยได้มาก เห็นได้จากเมื่อน้ำท่วมหมู่บ้าน กว่า อบต.จะอนุมัติงบประมาณช่วยได้ ต้องผ่านหลายขั้นตอน เบื้องต้นกลุ่มชาวบ้านก็ช่วยเหลือตนเองโดยการประสานหน่วยงานรับผิดชอบนำมาช่วยชาวบ้าน ก็ได้กลุ่มเยาวชนมาเป็นกำลังสำคัญที่ใช้เรือ หรือรถสามล้อพ่วงเอาของไปแจกชาวบ้าน

อารีย์ หลังสกุล ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า ก้าวต่อไปโครงการฯ จะไปสู่การเรียนรู้ของคนในชุมชน และใกล้เคียง

“ป่าโกงกางมีเรื่องราวมากมายให้เรียนรู้ เช่น มีต้นจาก ต้นเตยปาหนัน ต้นโกงกาง ซึ่งถ้าเรียนรู้จริงๆ จะรู้ว่า สามารถเอาเปลือกโกงกางมาต้มปลา ซึ่งเป็นรสชาติอีกอย่าง ที่คนทุกวันนี้ ไม่รู้จักแล้วกินไม่เป็น”

ในอนาคตยังหวังว่าจะนำพาหมู่บ้านไปเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดยเฉพาะการมีศักยภาพที่อยู่ติดกับ หมู่ 8 ดาหล้า บนเส้นทางสายหลักมีชื่อเรื่องข้าวโพดหวาน สำหรับควนโตะเจ๊ะ อยู่ในซอยลึกเข้ามาอีกเพียง 1 กิโลเมตรมีความต่อเนื่องเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยว

วรรณิษา หนูชูสุข คณะทำงานเล่าว่า การมาร่วมโครงการฯ ทำให้รู้จักหมู่บ้านตัวเองชัดเจน ได้เห็นว่าต้นจากเพียงต้นเดียวมีประโยชน์ตั้งหลายอย่าง เป็นทั้งน้ำตาลจาก เอาใบมาสานหมวก เอามาวนบุหรีใบจาก ใบจาก เย็บมุงหลังคาบ้าน ก้านของใบมาทำที่รองหม้อ (เสวียนหม้อ)

“อันนี้เด็กรุ่นใหม่อย่างเราไม่รู้จักก่อน พอมาร่วมโครงการฯ จึงได้รู้ว่า ป่าโกงกางมีความสำคัญกับเราอย่างไร เด็กได้ออกไปเก็บลูกฟังกา เอามาเพาะชำใส่ถุง แล้วเอาต้นกล้าลงปลูกในป่าชายเลน”

ผู้ใหญ่ยูโสภเล่าส่งท้ายว่า วันนี้ป่าเรากลับมาสมบูรณ์ ให้พี่น้องในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน หากชาวบ้านจะปลูกบ้านหลังเล็กๆ ลักหลังต้องใช้ไม้ ทางชุมชนพร้อมให้เอาไม้บางส่วนไปใช้ได้ โดยต้องขออนุญาตคณะกรรมการฯ และหากใครตัด 1 ต้นต้องปลูกแทน โดยมีกติกาของป่าผืนนี้ที่ประกาศออกมาชัดเจนแล้วว่า

- ถ้าตัดไม้โกงกาง 1 ต้น ต้องปลูกแทนอย่างน้อย 10 ต้น
- ถ้าชุมชนมีการปลูกป่าโกงกาง จะต้องเข้าร่วม หรือส่งตัวแทนเข้าร่วม

“ที่ผมคาดหวังในอนาคตคิดว่าเราจะปลูกป่า 30 ไร่ ให้สมบูรณ์พร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคน สำหรับเด็กสามารถเล่าได้ว่าวันหนึ่ง ป่าตรงนี้เคยถูกทำลาย และเราก็ค่อยกันจนเรียกความสมบูรณ์ กลับคืนมา หมู่บ้านแห่งความสุขก็กลับมา” เขาเล่า ●

ดลเสด เล่าต่อว่าที่ผ่านมากการบริหารจัดการชุมชน มีมติยึดเป็น ศูนย์กลาง กรรมการมีสยิด มีอิหม่าม กอเต็บ ประชุมเดือนละครั้ง พอตั้ง สภาชุมชน จะมีผู้ใหญ่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และทุกภาคส่วน มาร่วมประชุมด้วยรวมแล้ว 45 คน แม้เดิมจะมีนัดประชุมทุกเดือนแต่ถ้ามี วาระเร่งด่วนก็จะเรียกประชุมตามความจำเป็น

สภาชุมชนของบ้านนาโตะซุน ในหลักศาสนาอิสลาม เขามองว่า คล้ายสภาชวรอ แต่ที่เกิดขึ้นจริงมองว่ายังไม่สมบูรณ์แบบถึงขนาดนั้น กรณี ของสภาชวรอ จะมีอำนาจในการดำเนินการทุกอย่าง แต่กรณีนาโตะซุน สามารถยึดหยุ่นได้มากกว่า

วันหนึ่งข้างหน้าพวกเขาอยากเดินไปถึงสภาชวรอ

“ปัญหาต่างๆ จะถูกโยนเข้ามาอย่างเช่น ทำอย่างไรกับปัญหาเสพติด อย่างพบว่าเด็กสักคนกำลังมีปัญหาด้านนี้ที่ประชุมก็มีมติ ให้ใครสักคนไป แก้ปัญหาดู อาจเข้ามาร่วมกับหมู่บ้านหรือส่งไปบำบัดก็ว่ากันไปตามกรณี”

“มาถึงตอนนี้เมื่อชุมชน มาคิดว่าทำอะไร วางแผนอะไร แล้วก็เห็นเลยว่าไปแนวไหนชัด เมื่อชาวบ้านเห็นพลังที่เข้มแข็งขึ้น ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือมากขึ้น ถ้าบอกว่าทำอะไร เขาก็จะออกมาเป็นทีม”

ดลเสดมองว่า การชูประเด็นโรงเรียนตาดีกาทำให้คนรวมกันได้ โรงเรียนตาดีกามีความสำคัญเพราะเป็นที่สอนศาสนาให้กับเยาวชนของหมู่บ้าน เขายอมรับว่าปัจจุบันคนเห็นแก่ตัว ศาสนาเริ่มถดถอยในระดับบุคคล การเรียนศาสนาที่สมัยก่อนเป็นเครื่องผูกพันจิตใจค่อยเลื่อมถอย ถ้าโรงเรียนเกิดขึ้นก็จะมีที่เรียนที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

“เด็กที่ติดยา เพราะห่างไกลศาสนานั่นเอง”

ดลเสดยังตั้งชมรมรักเรียนขึ้นด้วย เขามองไปถึงคนที่เรียนเรียนศาสนา คุณธรรม ศีลธรรมจบมาแล้วแต่ไม่ได้เอามาปฏิบัติหรือเผยแพร่ จึงเอากลุ่มคนเหล่านี้มาจัดการเรียนสัปดาห์ละ 1 คืน “เพื่อเคาะสนิมความรู้” เขาว่า ซึ่งก็มีคนมาเรียน 60 คนที่อาคารมัสยิดของชุมชน

“ทำทุกอย่างเพื่อวกกลับไปแก้ปัญหาจุดเริ่มต้นของเรานั้นเอง เราพยายามสอนว่าสังคมมุสลิมมีคุณค่า อยู่อย่างไร ถ้าเขาเข้มแข็งแม้เราเสียชีวิตไปแล้วเขาก็ยังดำเนินการได้ แต่ถ้าไปคนละทิศละทางอยู่ตารางอยู่คูกก็คงหมดสังคมมุสลิม”

เขาจินตนาการอยากเห็นภาพของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งเมื่อตะวันตกดิน มีสมาชิกเดินเข้ามาสยิดกันเป็นทิวแถว รถมาจอดตรงไหนก็ไม่หาย เพราะคนมีศีลธรรม เข้าใจเรื่องพระเจ้า แบบนั้นน่าจะเป็นสังคมน่าอยู่ขึ้น

“ที่ผ่านมามีความขัดแย้งมากมายในหมู่บ้านมีการชิงดีชิงเด่นสารพัด เราอยากให้เป็นสังคมช่วยเหลือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ที่ผ่านมามีหลายกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น ต่อไปนี้ทุกกลุ่มจะมาอยู่กับสภาชุมชน เพียงแต่ว่ามีกรรมการรับผิดชอบในส่วนต่างๆ แยกกันไป”

วนิดา กาเส็มสะ คณะทำงานด้านชยะ เล่าว่า การทำงานด้านชยะมีอยู่ก่อนโครงการ สสส. จึงถือว่าเป็นการขับเคลื่อนต่อ เมื่อรับการอุดหนุนของ สสส. โดยมีกองทุนจะรับซื้อชยะ ซึ่งเมื่อสมาชิกกองทุนขายชยะได้แล้วบางคนก็ฝากเงินเอาไว้ก่อน เพื่อรอปีนผลของรอบปี

“ขยะก็ลดลง เด็กจะเก็บขยะมาขาย อย่างเห็นคุณค่า เพราะจะได้เงินเป็นการตอบแทน คนแก่ๆ จากเดิมจะเอามาเผา ก็เอาจะสะสม ขยะที่ขายได้ เช่น ขวดพลาสติก กระดาษ รองเท้าบู๊ท เครื่องใช้ไฟฟ้าเก่า ตอนนี้อยู่ชุมชน ไม่มีขยะสะสมในชุมชนเพราะเอาออกมาขาย เราซื้อหมด”

วนิดา เล่าว่าแม้ว่าสมัยก่อนก็มีพ่อค้ามารับซื้อของเก่า แต่คนไม่ค่อยเห็นคุณค่าขยะ เพราะได้เงินไม่มากที่ละ 10-20 บาทเท่านั้น แต่พอทำกองทุนขยะจะมีการเปิดซื้อทุกวันที่ 15 ของเดือน ตอนนี้อยู่สมาชิกกองทุนขยะมี 70 คน

เขาจะเก็บขยะใส่รถพ่วงข้างมาขาย เพราะ ได้เงินปันผลตามระบบสมาชิกด้วย แต่คนที่ลงหุ้นแล้วไม่มาขายขยะจะไม่ได้รับปันผล

“ลงหุ้นร้อย ก็ได้ปันผลหลายบาท เขาก็ว่าคุ้ม เรายังให้รางวัลจูงใจอีก”

กิตติมา กาเสม๊ะ ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เสริมเป็นการส่งท้ายว่าทางโครงการยังมีกิจกรรมประกวดบ้านน่าอยู่ โดยให้ทุกคนแต่งบ้านปรับเปลี่ยนบ้าน ลดขยะในบ้าน ทำให้แต่ละบ้านสะอาดขึ้น เกณฑ์ที่ใช้ประกวดคือบ้านสะอาด สบายหูสบายตา มีความอบอุ่นในบ้าน •

เปลื้องหน้าวิดิชาวเล โจทก์จากที่บุโหลน

“สถานการณ์บุโหลนวันนี้นักท่องเที่ยวน้อยกว่าปีก่อน ผลกระทบจากเศรษฐกิจระดับโลก นักท่องเที่ยวที่มาพักค้างลดจาก 6 เดือนก็เหลือ 2-3 สัปดาห์ไม่คึกคัก และจะเลือกที่ราคาไม่แพง”

ปรีดา โสรมณ ผู้รับผิดชอบโครงการเกาะบุโหลนเลตลอดระยะ จังหวัดสตูล กลับมาเล่าถึงสถานการณ์ปัญหาล่าสุด ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้มากนัก

บุโหลนเป็นเกาะเล็กๆของสตูลห่างจากฝั่งโดยทางเรือราวชั่วโมงเศษ เกาะมี 2 ส่วนคือบุโหลนดอนกับบุโหลนเล เกาะใหญ่ที่คนอาศัยอยู่มาก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือบุโหลนเลซึ่งมีสภาพต่างจากเกาะอื่นทางอันดามัน เพราะแม้รับนักท่องเที่ยวต่างชาติแต่เป็นกลุ่มที่ตั้งใจอยู่กับธรรมชาติแท้ๆ และพักอยู่เป็นเวลานาน

เกาะบุโหลนเลจึงมีวิถีชีวิตอันเป็นเฉพาะของชาวเลอยู่ร่วมกับชาวบ้านและนักท่องเที่ยวต่างชาติ

ความที่ไม่เคยมีการจัดการอย่างเป็นระบบมาก่อนบนเกาะบุโหลน จึงเต็มไปด้วยขยะจำนวนมากทั้งในทะเลและบนเกาะ อาจเห็นนักท่องเที่ยวช่วยเก็บขยะ แต่ชาวบ้านยังทิ้ง สะเปะสะปะ เพ่นพ่าน ไม่รู้จักวิธีคัดแยกขยะ

“เราเป็นแม่ค้าอยากให้อะเอียด” ปรีดาเปิดร้านอาหารเล็กๆ
อยู่ที่นั่น

“แหล่งท่องเที่ยวอยากให้มีสะอาด แต่ขณะเป็นปัญหาหลักมาตลอด
เรื่องนี้ได้ยืมชาวต่างชาติก็พูดถึงอยู่ แต่ก็ยังไม่ได้ทำอะไรเป็นเรื่องเป็นราว
เราจึงเริ่มมาอบรมชาวบ้านให้แต่ละครัวเรือนรู้จักวิธีเก็บขยะ แยกขยะ และ
ทำธนาคารขยะ”

หน้าโลว์ซีซีบนเกาะพบว่าขยะจากที่อื่นถูกพัดมาติดฝั่งจำนวนมาก
และยังพบขยะใต้น้ำที่มีคนแอบทิ้ง ส่วนขยะที่ทำลายไม่ได้จำนวนมากบนเกาะ
แห่งนี้ ส่วนมากเป็นขวดน้ำพลาสติก ขวดแก้ว และสายเบ็ดที่ชาวประมงไม่
ต้องการแล้วถูกโยนทิ้งลงทะเล

ที่ผ่านมามีการจัดอบรมชาวบ้านให้ชาวบ้านทำความรู้จักขยะว่าอัน
ไหนควรทำลายทิ้ง แบบทำลายไม่ได้ หรือขยะอะไรสามารถคัดออกมาขาย

โครงการฯ จัดให้มีธนาคารขยะขึ้นมารองรับ มีการประกาศรับซื้อ
ขยะเดือนละครั้ง ทำบัญชีฝากขยะจากสมุดธรรมดาๆ ให้ชาวบ้านถือไว้
คนละเล่ม เพื่อลงบันทึกว่าแต่ละคนมาขายวันไหน จำนวนเท่าไร

“มองเชิงตัวเลขการจัดการขยะที่เกาะบุโหลนแบบเอาขยะไปขาย ไม่คุ้ม เพราะขยะที่ได้มาแล้ว เราต้องขนรถมาใส่ในเรือแล้วเอาไปขายบนฝั่ง มีค่าแบกค่าขนส่งหลายทอดเหลือเกิน”

เรือขนขยะไปขายไม่คุ้มค่าน้ำมัน เป็นเหตุผลหนึ่งที่มีคนแอบทิ้งขยะลงทะเล

มองความเป็นจริงของวิถีคนในเกาะ ฝรั่งเศสนักท่องเที่ยวเสียอีกกระตือรือร้นในการเก็บขยะ แต่คนไทยมักทิ้งอย่างไม่ได้สนใจใยดี ทั้งคนในเกาะและนักท่องเที่ยวชาวไทย บางกลุ่มมาวันเดียวกลับก็ทิ้งขยะเอาไว้มากกว่าฝรั่งที่มาอยู่หลายเดือน ชี้ให้เห็นจิตสำนึกที่แตกต่างกัน

เมื่อปริดามาเป็นแกนนำจัดการขยะบนเกาะบุโหลน จึงมีเสียงตอบรับจากเพื่อนฝรั่งนักท่องเที่ยวพร้อมมาช่วย พวกเขาอาสาไปหาความรู้ การแยกขยะทางอินเทอร์เน็ตมาให้ มีคำแนะนำดีๆ บอกชาวบ้านอย่างเช่น การจัดการขยะแบบเตอรี่ยิ่งซึ่งเป็นสารเคมีอันตรายและออกไอเสียหลายอย่าง จนชาวบ้านเริ่มหันมาตระหนัก ให้ความร่วมมือที่ดีต่อการคลี่คลายปัญหาขยะ

เนื่องจากชาวเลเป็นประชากรส่วนใหญ่ของเกาะบุโหลน โดยเฉพาะกลุ่มอุรุดลาไว้ย พื้นเพมาจากหมู่เกาะในมาเลเซียและอินโดนีเซีย ทุกวันนี้เป็นคนไทยใช้นามสกุล หมายเหตุ ทะเลเล็ก และประมงกิจ พวกเขานับถือเรื่องผีสง นิยมชีวิตราบเรียบ ไม่ชอบการดิ้นรน ไม่คิดถึงอนาคต อยู่เฉพาะกลุ่มตัวเองมีภาษาของตัวเองคนเก่าแก่จึงพูดภาษาไทยไม่ได้ ชีวิตอยู่กับการหาปลา กิน ขายบ้าง แจกบ้าง หมดก็ไปหาใหม่ ไม่ชอบเก็บสะสม

ความที่ใช้ชีวิตคลุกคลีกับเกาะบุโหลนมานาน ปริดารู้ว่าชาวเลชอบความบันเทิงสนุกสนาน และจุดนั้นเองเป็นช่องทางที่จะพาเขาเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการฯ เธอจึงใช้กิจกรรมจัดการแสดงรณรงค์ และมโนราห์ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมการแสดงของภาคใต้ มาให้ชาวเลดูประกอบการพูดเรื่องขยะ นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงอาหารและทำเสื้อบุโหลนเลปลอดภัยมาแจกชาวบ้านที่มาลงทะเลเบียน

“การดึงอุรุดลาไว้ยมาเข้าสังคมเกาะบุโหลนไม่ง่ายเลย ต้องทำอย่างนั้น จึงจะจูงใจให้ทุกคนมาร่วมกิจกรรม”

การดำเนินการในปีแรก ปัญหาขยะก็คลี่คลายสะอาดขึ้นการทิ้งแบบไร้ระเบียบอย่างที่เคยเป็นมาได้ลดน้อยลง เป็นที่รับรู้ทั้งเกาะว่าอย่าทิ้งขยะเพ่นพ่าน บางส่วนอาจเผา ทำลาย แต่ ขวด พลาสติก กระจก กระจกใส สามารถแยกออกมาขาย สำหรับเศษอาหารอาจขุดหลุมฝังเป็นปุ๋ยหรือเอาไปทิ้งทะเลเป็นอาหารปูเสฉวน

กระแสดังกล่าวทำให้คนส่วนหนึ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกี่ยวกับขยะ และเป็นแบบอย่างให้คนอื่นทำตาม

“จากชาวเลที่ชอบนั่งเฉยไม่พูดไม่จาไม่ยิ้มสักคน ตอนนีดีขึ้นแล้วทำอะไรเกี่ยวกับส่วนรวมขอช่วยเขา เจอกันก็ทักทายกันได้”

เดิมชาวบ้านที่มีความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ การขับเคื้อนการจัดการขยะมีการชักชวนเจ้าหน้าที่อุทยานฯ มาร่วมมือ ร่วมเป็นแกนนำโครงการฯ ช่วยคลี่คลายประเด็นขัดแย้งเดิม นับเป็นอานิสงส์ประการหนึ่ง

มาถึงการดำเนินโครงการฯ ในปีที่ 2 ปรีดาเล่าว่าเธอยังต้องทำการสกรีนเสื้อ และรองเง็ง มาจูงใจพี่น้องชาวเลมาร่วมโครงการเหมือนเดิม

มีการจ้างคนที่เล่นร้องเงิงได้ มาเล่นให้นักท่องเที่ยวชม และทำหน้าที่เป็นวิทยากรฝึกให้ชาวบุโหลนคนอื่นเพื่อขยายผลความร่วมมือโครงการฯ

“แต่เรารู้สึกท้อที่บางกลุ่มร่วม บางกลุ่มก็ไม่ร่วม ไม่ทำต่อ เราพยายามอนุรักษ์บุโหลน เพราะอยู่ตรงนี้มานานแต่ใครจะทำตามหรือเปล่า”

ปัญหาที่เธอพบและยอมรับไม่ได้ คือวิถีดั้งเดิมของชาวเลที่ไม่มีจิตสำนึกในการจัดการขยะและไม่ยอมเปลี่ยนนิสัยเลย “นักท่องเที่ยวสะท้อนว่าบุโหลนดูสะอาดขึ้นบางจุด แต่บางจุดยังทิ้งขยะกันอยู่ พบซองขนม กล่องโฟมเกลื่อน เป็นภาพที่ไม่น่ามองเลย”

ไพโรจน์ สติน ผู้บริหารบังกะโลที่เพิ่งเข้ามาอยู่บุโหลนไม่นานและมาเป็นคณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า โชนหมู่บ้านชาวเลยังมีขยะมาก ภาพที่จินตนาเด็กกินตรงไหนก็ทิ้งตรงนั้น เพราะพ่อแม่ทำให้เห็นอย่างนั้น

“ก็สอนยากอยู่ ผมคิดว่าชาวเลมีวิถีของการอพยพถิ่นฐานไปเรื่อย ทำให้เขาไม่มีความผูกพันกับพื้นที่นะ ความคิดเขาเปลี่ยนยาก บางคนเท่านั้นที่รับได้”

ความเชื่อสะท้อนวิถีคิดแตกต่าง เขาเล่าเหตุการณ์ล่าสุดชาวบ้านคนหนึ่งออกไปหาหอยในทะเลและหายตัว ถ้าเป็นคนทั่วไปคงจะออกตามหากันจ้าละหวั่น แต่สำหรับชาวเลพวกเขาขอทำงานก่อน รอ 4-5 วันจึงจะออกตามหา

“ชาวเลกลัวผีมาก ไม่อยากพบศพ หรือเอาเข้าบ้าน บางทีเขาย้ายบ้านเพราะรู้สึกว่ามีผีอยู่ คือมีสิ่งไม่ดีในบ้าน ที่หน้าบังกะโลผม มีคนป่วยแล้วเขาก็ว่ามีผีอยู่ในบ้าน เขาก็ย้ายบ้านจากที่เดิม หรือถ้ารู้สึกไม่ดีก็ย้ายอีกซึ่งเป็นความเชื่อ” เขาเล่าเพื่อชี้ว่าวิถีความแตกต่างระดับนี้มีจริง การทำงานในโครงการฯ จึงไม่ง่าย

ปรีดาเล่าต่อโดยยอมรับว่าเป้าหมายโครงการฯ ต้องการทำให้เกาะสะอาด ในระดับหนึ่ง แต่ถึงเวลานี้ต้องยอมรับว่าไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมาย

“เมื่อเราเดินไปในหมู่บ้าน ก็พบว่าขยะเต็มอีกแล้วหรือ” เธอว่าโจทย์มันยากโดยเฉพาะสำหรับคนรุ่นเก่า สำหรับคนรุ่นใหม่ต้องพยายามสอนกลุ่มนักเรียนแบบค่อยเป็นค่อยไป

“สำหรับชาวเล ถ้าบอกว่าเราจะแจกของเขาจะมา แต่เราอยากสร้างจิตสำนึกให้รักษ์เกาะบุโหลนให้สะอาดแต่เข้าถึงยาก ได้แค่บางคน กับกิจกรรมที่ไม่เต็มร้อย”

เธอเล่าด้วยน้ำเสียงท้อแท้ คิดว่าตัวเองทำงานด้วยความหวังดี แต่ผลตอบกลับไม่เป็นไปดังหวัง

“เขาเป็นชาวเกาะแท้ๆ ไม่ได้ไปไหนก็ไม่เห็นข้างนอก ไม่ยอมเปลี่ยนเพราะวิถีชีวิตเขาเป็นมาอย่างนั้น เขาอยู่มาก่อนและถ้าเราซึ่งไปอยู่ที่หลังพูดเสนอแนะอะไร เขาก็ว่ามาจากไหนที่มาชวนเขาเปลี่ยน”

เธอมองว่างานอย่างนี้ชวนนักท่องเที่ยวมาช่วยได้ผลดีกว่าชวนชาวบ้าน

“ยอมรับว่าท้อ บางช่วงมีความขัดแย้ง เพราะคนที่ไม่เห็นด้วยมองว่าเราได้เงิน สสส. มาคนเดียว เขาไม่เข้าใจที่จริง เราเสียเงินตัวเองมากกว่าทำไปไม่ได้ความร่วมมือ ก็ทำอยู่คนเดียว เราก็คิดว่าลำบาก”

มีสิ่งเดียวที่ปริตายึดเหนี่ยวคือทำอะไรไปพระเจ้าย่อมรู้ดี •

ปราณี

:แม่ของลูก 45 คน แห่งหนองราโพธิ์

“ในหมู่บ้านแห่งนี้เด็กมีเวลาว่างมาก เป็นชุมชนที่ยาเสพติด
หาซื้อง่าย วัยรุ่นหันมาตีมน้ำกระท่อมกันมาก”

ปราณี บุญนะโชติ ผู้รับผิดชอบโครงการกลุ่มเยาวชนคนดนตรีต้นกล้า
แห่งหนองราโพธิ์ หมู่ 6 ตำบลน้ำผุด อำเภอละงู จังหวัดสตูล เล่าถึงที่มา
ของปัญหา

ปราณีจบ ป.6 งานแม่บ้านที่ รพ.สต.น้ำผุด ทำให้ได้รับความไว้วางใจ
อนุเคราะห์ให้พักอยู่ที่บ้านพัก รพ.สต.น้ำผุด เธอเป็นซิงเกิ้ลมีมัม
(แม่เลี้ยงเดี่ยว) มีลูกชาย 2 คน ปัญหาเกิดกับลูกชายคนโต ผู้เคยเป็นความ
คาดหวังในทุกสิ่งทุกอย่างของเธอ

“เราสังเกตความเปลี่ยนแปลงในตัวเขาจากคนที่เคยช่วยทำงาน
ทุกอย่าง กลายมานอนตื่นสาย วันหนึ่งเราจับได้ว่าเขาติดยา เริ่มเข้ากลุ่ม
ตีมน้ำกระท่อมกับเพื่อนๆ”

เป็นเหตุการณ์ในชีวิตที่เธอไม่คิดมาก่อน เพราะเธอกับลูกชายทั้งสอง
สนิทกันมาก ไปไหนมาไหนด้วยกันแทบตลอดเวลา ลูกอยากได้อะไร
เธอจะหามาให้ แต่ปราณีก็ยอมรับว่าช่วงหนึ่งเธอยุ่งกับงานหลายอย่างไม่ว่า
กรีดยาง แม่บ้าน ขายชาไข่มุก ขายขนมกล้วยในตลาดนัด

งานด้านสังคมยังมี อสม. กรรมการโรงเรียน และอีกหลายรายการ
“ช่วงนั้นออกประชุมบ่อยเพราะกำลังลงประกวด อสม. ดีเด่น”
เธอหัวเราะขึ้น ..เล่าว่าทำงานสังคมตามแบบเธอ บนพื้นฐานคน
ไม่มีเงิน การได้ช่วยเหลือคนอื่นด้วยแรงกาย ด้วยใจ เป็นความสุขทางใจ
โดยลืมไปว่าตัวเองกำลังมีปัญหา

“ลูกเรียนโรงเรียนนางแก้วใกล้ที่พัก ตอนนั้นเราพบว่าลูกขอไปส่ง
เพื่อนอีกหมู่บ้านหนึ่งบ่อยขึ้น เพื่อนคนนั้นพ่อแม่เขาแยกทางกัน ลูกเราไป
ส่งเพื่อนคนนี้บ่อยถี่ กลับสองสามทุ่มก็แปลกไปจากคนร่าเริง มาชี้หูจดหงิด
ทักอะไรไม่ได้”

เธออ่านสัญญาจากที่ลูกคอยหนีหน้า ก้มหน้าก้มตา ไม่คุยด้วย
รู้ว่าเริ่มเข้ากลุ่มดื่มน้ำกระท่อมกับเพื่อนๆ จึงตัดสินใจถามว่า “ลองก็ครั้ง”
เขายอมรับว่า 2 ครั้ง เธอถามด้วยความตกใจและลั่นหัวว่าเพราะอะไร?
ลูกว่าไม่รู้-เพื่อนชวน

“เราเคยคิดถึงเรื่องนี้เหมือนกันว่าลูกเราอาจจะตามคนอื่นเสียคน
แต่ก็ไม่นึกว่ามาเจอจริงๆ เด็กที่นี่ 100 คน มีเพียง 20 คนที่ไม่เกี่ยวข้อง
ยาเสพติด ตัวฉันเองเป็น อสม. ดูแลงานสุขภาพจิตมีความรู้เรื่องนี้ เห็นความ
เปลี่ยนแปลงลูกคนอื่นที่เข้ามาปรึกษา แต่เราก็ลืมลูกตัวเอง”

ปราณี เคยคิดว่าแม่จะเลี้ยงลูกแบบตัวเธอคนเดียวเป็นทั้งพ่อและ
แม่ได้อย่างไม่มีปัญหา ครั้นมาพบว่าลูกดื่มน้ำกระท่อม เธอเองยอมรับว่าช็อค
กับชีวิตไป 2 สัปดาห์ ไม่ไปกรีดยาง ทำงานแบบใจลอย

“เราเครียดมากไม่กินข้าว เพื่อนมาชวนคุยก็ไม่พูดอะไรทั้งที่ปกติจะ
เป็นคนคุยมาก”

เป็นอย่างนั้นอยู่ จนหัวหน้าทีมงาน อสม. มาเตือนให้ตั้งสติใหม่
เธอมาคิดว่าเด็กมีส่วนผิด แต่ส่วนหนึ่งเพราะเธอทำงานเยาะจนลืม
ลูกตัวเองจึงตัดสินใจลูกมาสู้เพื่อลูกอีกครั้ง

การมาทำโครงการฯ นอกจากได้ช่วยเด็กคนอื่นยังได้ช่วยลูก
ตัวเองด้วย

การเลือกดนตรีมาใช้เป็นเครื่องมือ เพราะเธอชอบร้องเพลง มีความ
คิดว่าเพลงจะช่วยระบายอารมณ์ได้ ยิ่งกลุ่มวัยรุ่นชายการร้องเพลง ได้แสดง
ออกจะทำให้เขารู้สึกเท่าในสายตาคนอื่น รู้สึกถึงการมีคุณค่าในตัวเองแทนที่
จะปล่อยยให้หลงทางไปกับเรื่องไม่ถูกต้องทั้งหลาย

“จุดเริ่มต้น มาจากทีมงานที่ใจรักในด้านดนตรี อยากจะมีโอกาส
ทำตามที่ตัวเองฝันหา จาน ชาม หม้อ กะลามังมาเคาะเล่นในวัยเด็ก จนได้
มีโอกาสเก็บเกี่ยวประสบการณ์การเล่นดนตรีให้กับวงเมฆา จึงกลับบ้าน
มาชวนน้องๆ เด็กเยาวชนในหมู่บ้านมาเล่น เรียน สอนดนตรี อาศัย
โรงจักรยางเล็กๆ หลังคา ฟ้าไปในตอนเย็นๆ” เธอเล่า

ตอนปราณีทำโครงการมีการตั้งวงดนตรีขึ้น ชาวบ้านยังเชื่อว่า “มึงตั้งวงน้ำท่อมเธอ” เธอบอกว่าเป็นการทำดีไม่ใช่ตั้งวงน้ำท่อม มีเด็กมาร่วม 45 คน ในนามวงซ็อกโกแลต นัดซ้อมทุกบ่าย เด็กที่มาเล่นดนตรีอายุน้อยสุดก็อยู่ ป.2 เด็กที่รู้จักจะชักนำเข้ามา และขยายไปในตำบลน้ำผุด

ในนี้มีกลุ่มเสียงคนหนึ่งที่ผ่านค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบำบัดแล้ว นอกจากดนตรีแล้ว โครงการฯ ยังได้จัดตั้งกลุ่มละครและกลุ่มสภายาวชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่บ้านไชยา เทศสง และคณะกรรมการหมู่บ้านทั้งสถานที่ทำงาน ห้องซ้อมดนตรี งบประมาณ

ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในหมู่บ้านมีโอกาสเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมประชุมกับที่ประชุมหมู่บ้านในนามตัวแทนสภายาวชน ทำหน้าที่หารายได้มาเพื่อพัฒนาเด็กๆ

“ตอนนี้ สังคมยอมรับเด็กกลุ่มนี้ โดยอบต.นำผู้ดูแลนายก สนันศิริสม อบต. ได้สนับสนุนพาออกงาน” เธอเล่า จากจุดที่อยากทำเพื่อลูกตัวเองแท้ๆ ได้ขยายไปสู่สังคม ทำให้ผู้ปกครองคนอื่นก็รู้จักและเข้าใจเธอมากขึ้น

“บางคนลูกเขามาอยู่กับเรา เขาโทรมาถามหา ถ้ารู้ว่าอยู่กับเราเขาก็วางใจ”

เด็กมีจุดรวมที่บ้านพัก รพ.สต.ที่ปราณีอาศัยนั่นเอง ใช้เป็นสำนักงาน 24 ชั่วโมง เธอลงมือหุงข้าวเตรียมพร้อมตลอดเวลาสำหรับเลี้ยงเด็ก 45 คน โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก 10 คน ที่เข้าออกบ้านมากกว่าใคร พวกเขาเป็นกลุ่มที่เคยตีมน้ำกระเทียม เสี่ยงต่อการติดเชื้อ และพยายามจะเลิก

“ทุกตอนเช้า เสาร์ อาทิตย์ เด็กจะมาออกกันเต็มที่บ้านมากินข้าว หลายคนเรียกเราว่าแม่ เราก็บอกว่าถ้ามาขอเป็นแม่เพราะนับถือมันได้แต่ไม่ใช่เพราะไม่มีใคร”

จิตริน เองฉ้วน คณะทำงานโครงการฯ ในฐานะหัวหน้าวงซ็อกโกแลต มีบทบาทสำคัญ ในการชักนำเด็กๆ นื่องๆ มาสอนดนตรี

“ที่ผมได้มาทำเรื่องนี้เพราะว่า ที่ผ่านมาผู้ใหญ่บ้าน และ อบต. หมู่ 6 จดทะเบียนกลุ่มทำเกษตรปลูกผัก กับกลุ่มดนตรี ได้ซื้อเครื่องดนตรีมาแต่ผ่านมาได้ชำรุด ต่อมาได้ยืมเงินหมู่บ้านมาซื้ออีก เราก็สร้างกลุ่มดนตรี ในนามซ็อกโกแลต มาแก้ปัญหาหายเสพติด ดึงนักดนตรีหมู่บ้าน ที่เป็นนักดนตรีของเมฆามาช่วยสอนเด็ก”

จิตรินไม่ได้เรียนมาทางดนตรีโดยตรง อาศัยว่าชอบเล่นดนตรี แต่งเพลงอยู่ในหมู่บ้าน เขาเป็นผู้นำชาวบ้านปลูกผัก เลี้ยงปลา จนมีผลงานด้านนี้ สร้างชื่อระดับตำบล

“ดนตรีช่วยแก้ปัญหาหายเสพติด เพราะเป็นเวทีรับฟังปัญหา และพ่อแม่มีโอกาสมาร่วมกิจกรรม ให้พ่อแม่ได้พบปะ และเห็นความสำคัญของกิจกรรม และสร้างให้เด็ก เป็นกลุ่มนำของตำบล เป็นการพัฒนาเด็ก

โดยผ่านดนตรีไม่ใช่แค่ได้เล่นดนตรี โครงการนี้ได้ทำให้เด็กมีประสบการณ์ มีความรู้ ได้อบรม ได้ฟัง ได้ศึกษา ได้เรียนรู้ชุมชนของตัวเอง เพื่อบ้านหนองราโพธิ์ของเรา”

หลังขับเคลื่นโครงการนี้ ปราณี เล่าว่า ดนตรีช่วยดึงใจของเด็ก

“เด็กกล้าจะพูดว่าเรามีปัญหาอะไร กลับปรึกษา มาบอก เด็กในกลุ่มก็เรียกเราว่าแม่เราก็บอกว่าแค่ช่วย แต่ถ้าพวกเขาไม่ช่วยตัวเองด้วย ก็ทำอะไรไม่ได้”

สำหรับลูกเธอเองมีทำที่เย็นลง

เธอยอมรับว่าวัยรุ่นก็มีปัญหาเรื่องวัยด้วย เมื่อเข้าใจสภาพพื้นฐานดังกล่าว จึงไม่ได้เร่งร้อนให้ลูกแก้ปัญหาอย่างราบคาบในเวลาจำกัด ค่อยเป็นค่อยไป เธอเลิกงาน เด็กเลิกเรียนนัดเด็กทั้งลูกเขาลูกเรามากินข้าวพร้อมกับ

“งานเรายังเยอะอยู่ เพราะมีหลายอย่างที่ต้องรับผิดชอบ บางครั้งเขาดีก็ปล่อยเขาบ้าง เพราะดึงอย่างเดียวคงไม่ได้” เธอว่า ความเป็นผู้ใหญ่ก็ยากจะคุยกับลูกชายในบางเรื่อง

“เราอาจคาดหวังลูกเกินไป ที่ผ่านมาราคิดว่าเราเลี้ยงลูกอย่างดี อยากรู้ให้ลูกได้เรียนหนังสือ เพราะเราไม่ได้เรียน อยากรู้ให้เขามีหน้าที่การงานที่ดี เรบอกว่าตอนนี้แม่ไม่หวังนะ อนาคตลูกเลือกเองถ้าลูกคิดว่าดีแล้วก็ทำ”

วันหนึ่งลูกเธอเข้ามากล่าวขอโทษ และบอกว่าจะตั้งใจเรียน กลับมาเป็นคนเดิมแต่เขายังเลิกบุหรี่ไม่ได้ ปรานียังไม่รู้ทำอะไรก็ขอให้น้อยที่สุด เธอแค่หวังให้ลูกกลับมาเป็นคนเดิม ตื่นเช้าโดยไม่ต้องปลุก ชีรภมอเตอร์ไซค์ไปช่วยกรีดยางกลับมาแต่งตัวไปโรงเรียน

“สำหรับเด็กๆ ที่มาอยู่ด้วยเราคิดว่าเขาอยู่กับเราต่อไปสักระยะจะดีขึ้น เพราะเราพยายามเข้าถึงปัญหาว่าพวกเขา กำลังเจออะไร”

เธอเล่าว่าจากการถามเด็กที่พ่อแม่เลิกกันว่า มีปัญหาเพราะอะไร ส่วนมากยอมรับว่าเกิดจากตัวเอง เพราะพ่อแม่ยังช่วยกันเลี้ยงดู แม่เลิกกัน

“บางคนบอกว่าพ่อแม่ไม่สนใจเราก็บอกว่าถ้าเรายังรักตัวเองไม่เป็น จะรักคนอื่นได้อย่างไร เขถามว่ารักตัวเองไปทำไมเมื่อไม่มีใครสนใจ เราก็บอกว่าทำให้เขาสนใจซิแต่ไม่ใช่ไปเล่นยา”

ปรานีเองก็ไม่มีพ่อมาตั้งแต่เกิด เพราะพ่อเสีย แม่เลี้ยงมาคนเดียว ก็ไม่มีปัญหา

“อาจไม่เหมือนเพื่อนด้านฐานะ เพราะแม่ทำงานคนเดียว อันนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองของเด็ก เพราะบางคนเห็นแม่เหนื่อย แต่บางคนมองไม่เห็น เด็กบางคนถูกคาดหวังจากครอบครัวมากเกินไป เรบอเด็กที่มีปัญหาว่า คนเราไม่เหมือนกัน สำหรับพ่อแม่ต่างหวังดีทั้งนั้น

ทำอะไร ให้ความแตกต่างอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจ หันหน้ามาคุยกัน มีเวลาให้แก่กัน อย่าโยนความผิดใส่กัน เริ่มจากสถาบันเล็กๆ แต่สำคัญที่สุดที่เรียกว่า “ครอบครัว” •

จับ“กตึกา-อนาซีด” ฝ่าวิกฤติแบบละมุนละม่อม

“ปัญหาของหมู่บ้านผมเกี่ยวกับยาเสพติดที่ระบาด เราจึงพยายามดึงเยาวชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน”

คำบอกเล่าของ **เจ้อดุลย์ เถาว์ลย์** ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหัวเขา หมู่ที่ 9 ตำบลฉลุง อำเภอเมือง จังหวัดสตูลผู้รับผิดชอบโครงการเยาวชนรักษากันหัวเขา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อ 1.ให้ชุมชนมีกระบวนการพูดคุยและจัดการปัญหายาเสพติด ร่วมกันโดยสภาชุมชน และ 2.ให้เยาวชนได้มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และลด ละ เลิกสารเสพติดในที่สุด

“ผมเรียกชาวบ้านทุกกลุ่มมาประชุมคนแก่ คนทำงาน เด็ก เยาวชน กลุ่มปลูกผัก กลุ่มเลี้ยงนก ฆราว. ผู้นำศาสนา แม่บ้าน หลากหลายทั่วถึง จัดตัวแทนกลุ่มละ 2 คน รวมแล้ว 50 คนมาร่วมจัดตั้งเป็นสภาชุมชน”

ใช้สภาชุมชนทำการสำรวจสถานการณ์เยาวชนของหมู่บ้าน ซึ่งต่างมองเห็นตรงกันว่า ปัญหาที่ควรนำมาแก้ไขก่อนคือปัญหาเยาวชนใช้สารเสพติด โดยเสนอให้ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือเยียวยา

“ผมออกความเห็นให้ ฆราว.ออกลาดตระเวนเสริมจากการตั้งป้อมตรวจเพียงอย่างเดียวซึ่งที่ประชุมเห็นด้วย เมื่อชุดลาดตระเวนไปพบเห็น

เยาวชนมีวามสุ่มให้ตักเตือนและนำส่งกลับบ้านพร้อมทั้งขอความร่วมมือพ่อแม่
ไม่ดำเนินลูกให้ใช้ชีวิตละมุนละม่อม”

อิหม่ามรับปากจะนำเรื่องนี้ไปประกาศในมัสยิด เพื่อให้พ่อแม่ทราบ
ช่วยกันดูแลลูกหลานไม่ให้ลูกออกไปมีวามสุ่ม ขณะที่ อดบ.เสนอให้ทำหนังสือ
ถึงสถานีตำรวจจตุมาลาตราตะวันออกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เยาวชนเกรงกลัว

“ที่ผ่านมามีการไปแก้ปัญหาเสพติดทำยาก เพราะว่ามีใครยอมรับ
ว่าลูกตัวเองติดยา” เจ๊ะอตุลย์เล่า สำหรับการงานของเขาเน้นไปที่กลุ่มเสี่ยง
อายุ 12 ปีขึ้นไปที่กำลังจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด

“ผมบอกเขาตรงๆ ว่ากำลังทำโครงการกับ สสส. ถ้าไม่ได้ความร่วมมือ
ก็ทำไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องของชุมชนหมู่บ้าน”

เมื่อขยับมาระยะหนึ่ง สภาผู้นำและทีมเยาวชนได้ประชุมร่วมกันเพื่อ
ออกกติกาชุมชนต้านป้องกันปัญหาเสพติดในเยาวชน อันประกอบด้วย

1. ชาวบ้านหัวเขาทุกคนมีค่านิยมในการช่วยแก้ปัญหาเสพติด
ไม่ดำเนิน ติดสินนิทาครอบครัวยที่มีผู้ใช้สารเสพติด แต่ต้องให้กำลังใจ ช่วยรับฟัง
ปัญหาและหาทางออกให้เพื่อนบ้าน

2. ทุกครัวเรือนต้องให้ความร่วมมือในการทำข้อมูลสถานการณสาร
เสพติดที่เป็นปัจจุบัน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหา

3. ทุกครัวเรือนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ด้านสารเสพติด
โดยมาอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุกเวทีที่หมู่บ้านจัดขึ้น

4. ทุกครัวเรือนต้องมีการพูดคุยกับบุตรหลานด้วยหลักสูตรป้องกัน
สารเสพติด ที่สภาผู้นำบ้านหัวเขาสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้อย่างสม่ำเสมอ

5. ทุกครัวเรือนต้องมีการละหมาดมัซริบและรับประทานอาหารเย็น
ร่วมกัน อย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 ครั้ง

6. ลูกชาย ลูกสาว ก่อนออกจากบ้านต้องบอกพ่อแม่ทุกครั้งว่าจะ
ไปไหน กับใคร กลับเมื่อไหร่

7. ลูกชาย ลูกสาวเมื่อรู้สึกเสียใจ น้อยใจพ่อแม่ ต้องมาบอกเล่าให้
พ่อแม่ทราบเมื่อทุกฝ่ายใจเย็นลงแล้ว หากไม่สามารถบอกด้วยคำพูด ให้บอก
ด้วยการเขียนจดหมายแทน

8. ทุกครัวเรือนมีหน้าที่สอดส่อง ดูแลไม่ให้ในหมู่บ้านมีสถานที่จำหน่ายสารเสพติด และหากพบสถานที่มีผู้จำหน่ายให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ

กติกาดังกล่าวที่ประชุมมีมติให้ติดประกาศที่ศาลาอเนกประสงค์ ป้อม ชรบ. และมีสติ และถ่ายเอกสารแจกทุกครัวเรือนอีก 100 แผ่น

เนื่องจากนำผลการสำรวจสถานการณ์เยาวชนมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำกติกาชุมชนและทั้งหมดเกิดจากความคิดของชาวชุมชนเองจึงสามารถสร้างความรู้สึกรู้สึกได้ว่ากติกาดังกล่าวทุกคนเป็นเจ้าของและต่างเต็มใจปฏิบัติตาม นอกจากนี้ยังมีการจัดประชุมสภาผู้นำชุมชน ติดตามกติกาสมาชิก ชุมชน ว่าพี่น้อง ลูกๆ หลานๆ ทำได้จริงหรือไม่ โดยใช้เอกสารสำรวจติดตามแต่ละครัวเรือน

เงาะอดุลย์ ยังเสนอให้กติกาดังกล่าวเป็นสาระสำคัญของหมู่บ้านเมื่อใดใครพบเจอกันให้พูดคุยถึงเรื่องนี้ และขอความร่วมมืออหิหม่ามพูดคุยหลังละหมาดวันศุกร์

“กติกาก็ผมมองว่าสำคัญคือการทำต้องกินข้าวร่วมกัน ในครอบครัว” เขาเล่า ที่ผ่านมารีบบนนี้จะถูกละเลยไปนานแล้ว เช่น เมื่อเห็นว่า ป๊ะ(พ่อ) ไม่อยู่ เขาก็จะขึ้นไปกินข้าว เขาก็ถือเป็นกฎ เริ่มต้นจากครอบครัวก่อนว่า อย่างน้อยวันหนึ่งต้องกินข้าวพร้อมหน้าพร้อมตาหนึ่งครั้ง หลังละหมาด ช่วงเย็น

สถานการณ์ครอบครัวยุคใหม่ แม้แต่สังคมชาวบ้านก็ไม่วายที่ก้มหน้าอยู่กับโลกโซเชียลเน็ตเวิร์ค หรือต่างคนต่างมีภาระ มีงาน จนไม่มีเวลาให้ลูก ปล่อยให้ลูกอยู่คนเดียว ความที่ไม่ค่อยมีจังหวะพร้อมหน้าพร้อมตา เมื่อมีปัญหาที่ไม่มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยน

“กติกานี้เราไม่ได้บังคับ แต่เราอยากให้เราทำอย่างนี้ เราประชุมหมู่บ้าน ทุกเดือนอยู่แล้ว เราก็บอกย้ำกับชาวบ้านว่า ใครมีอะไรก็มาบอก ถือว่าเป็น สุขุมปากัด (การประกาศกติกาลงตามหลักอิสลาม) อย่างหนึ่ง เพราะใน สภาชุมชนเราก็มีอิหม่าม ซึ่งเป็นผู้นำศาสนาของชุมชนร่วมอยู่ด้วย”

จากคนที่เคยอยู่กันคนละทิศคนละทาง ก็ทำให้หันหน้าเข้าหากัน มีการทักทาย มีส่วนร่วมของคนต่างวัย เช่น เยาวชน คนสูงอายุ การพัฒนา ชุมชนหมู่บ้านมีมากขึ้น ผ่านกิจกรรมต่างๆ ของโครงการที่ตามมา

กิจกรรมจิตสาธารณะเพื่อกล่อมเกลাজิตใจ สภาผู้นำชุมชนจัดหาต้นไม้ จากศูนย์เพาะชำกล้าไม้สงขลา จำนวน 200 ต้น จำนวน 2 ครั้ง รวม 400 ต้น ชักชวนเยาวชนกลุ่มเสี่ยง และผู้ปกครองร่วมกันปลูกต้นไม้ ในที่สาธารณะ ริมนคลอง และที่บาราย (สาขาย่อยมัสยิด) โดยมีการติดป้ายผู้ปลูกเป็น ครอบครัว มอบหมายให้เยาวชนดูแลต้นไม้ของครอบครัวตัวเองและติดตาม ผลเดือนละครั้ง เยาวชนนำผลสำเร็จที่ได้จากกิจกรรมนี้มาพูดคุยในเวทีการประชุมของสภาผู้นำชุมชน และจัดประกวดต้นไม้ของครอบครัว

“ส่วนมากที่เราปลูกก็ต้นไม้เฟื่องฟ้า เพราะดอกสวย เอาความสวยงาม มาให้หมู่บ้าน เอาเยาวชนมาปลูก และช่วยกันรักษา และตอนนี้ก็ออกดอก แล้ว”

ถือเป็นการดึงชาวบ้านมาช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อมด้วย เพราะที่นี้ อยู่ใกล้ป่า ใกล้คลอง ใกล้ภูเขา

นำข้อมูลที่ยาวชนประทับใจจากการเก็บข้อมูลสถานการณ์เยาวชน มาแต่งเป็นเพลงนาซีด เพลงที่ 1 ชื่อเพลง รักบ้านเรา เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพ ภูมิประเทศหัวเขาที่มีสวนผลไม้ ลำคลองที่ใสสะอาด เชิญชวนให้เยาวชน รักบ้านเกิด เพลงที่ 2 ชื่อเพลง ชวนน้องเล่นน้ำคลอง เนื้อหาเกี่ยวกับ คลองมำบังที่ไหลผ่านหมู่บ้านเยาวชนชวนกันมาเล่นน้ำคลอง อย่าไปมีว่ลุ่ม เพลงที่ 3 ชื่อเพลง รอเกาะ รอเกาะคือบุหรี เนื้อหาบอกถึงพิษภัยของ บุหรี ที่เยาวชนต้องไม่ไปลอง เพลงที่ 4 ชื่อเพลง น้ำหอม เนื้อหาเกี่ยวกับ ให้เยาวชนสงสารพ่อแม่ อย่าไปลิ้มลองน้ำกระท่อม

หลังได้กลุ่มเด็กที่สนใจและร้องนาซีดเป็นได้ โดยมีคณะนักร้อง เพลงเป็นเยาวชนราว 15 คน ที่ผ่านมาแสดงในงานตลาดนัดวัฒนธรรม ตามโครงการฯ และร้องแสดงตามโอกาสต่างๆ ของจังหวัดสตูล เช่น งานลานวัฒนธรรม คุุหาสน์กูเด็น งานวันฮารีรายา

“กลุ่มเยาวชนนี้ยังเข้าร่วมในการอบรมกิจกรรมต่างๆ ไปพร้อม นาซีด เราก็จัดร่วมกับกิจกรรมอื่น อย่างเช่นกีฬาที่เราจัดแข่งขัน วอลเลย์บอล” ผู้ใหญ่เง๊ะอดุลย์เล่า สิ่งที่คาดหวังในเบื้องต้น คือทำให้ ผู้ใหญ่กับเด็กสามารถที่จะเข้ากันได้ก่อน เพราะถ้าไม่ดูแลเด็กให้ดีๆ พวกเขาจะมีแนวโน้มที่จะไปในทางที่ไม่ถูกต้องอีก

นอกจากการทำนาซีด ได้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมหมู่บ้านที่สูญหาย เช่น การทำขนม ที่ได้กรุ่นหลังไม่รู้จักกันแล้ว ขนมจาก ขนมโค ขนมเทียน ขนมลา ทำมาขายในชุมชน ตามกิจกรรมที่เราจัดขึ้น ในเวทีต่างๆ เราก็ทำ ขนมโบราณมาขาย

“เราก็คาดหวังว่ากลุ่มแม่บ้าน ซึ่งพอเป็นที่รู้จักบ้างแล้ว จะมีสิ่งที่ดีทำ พัฒนาอาชีพได้ด้วย” เขาว่า อันนี้จะดึงคนเฒ่าคนแก่มาเป็นพี่เลี้ยงก็คือมา มีส่วนร่วมได้นั่นเอง สิ่งที่เห็นได้ชัดคือได้เกิดความสามัคคีในชุมชน จากที่อยู่กันคนละทิศละทางก็มาได้ร่วมกับโครงการนี้ได้ มีปัญหาอะไรก็จะได้คิด แก้ไขร่วมกันได้

“ที่หมู่บ้านเราก็ไม่เคยจัดกิจกรรมแบบนี้มาก่อน นี่เป็นครั้งแรก และที่ผ่านมาก็ไม่ต่างจากชุมชนอื่น ความขัดแย้งมาจากการเลือกตั้งการเมืองในระดับท้องถิ่น ไม่ว่าผู้ใหญ่บ้าน อบต. ที่สะสมกันมาเรื่อยๆ”

มาถึงวันนี้ นับว่าโครงการ สสส. กลับไปตอบโจทย์ปัญหาเสพติดได้พอสมควร “ผมจะพูดกับเด็กเสมอว่า มีอะไรที่หนังง(พี่)ช่วย มีปัญหาอะไร ผมจะรับมาหมด แต่ว่าจะแก้ได้จริงแค่ไหน ผมเองก็ไม่ได้รับปากก่อน แต่จะพยายามทำ” ผู้ใหญ่ใจะอดุลย์เล่า

เขาอยากเห็นอนาคตชุมชน ที่ชาวบ้านกล้าแสดงออก ยอมรับความเป็นจริงเพื่อแก้ไข เพื่อให้ทุกคนรอบครัวในชุมชนมีความอบอุ่น •

อะไร? อะไร? “ไร้ช”

ต่อของอดท่องเทิ่งวละงู

บ้านโคกพะยอม หมู่ 18 ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล มีทุนชุมชนเดิมจากปี 2549 ที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวหมู่บ้านอนุรักษ์ป่าชายเลน ปี 2555-56 จึงรับการอุดหนุนจาก สสส. ขับเคลื่อนโครงการเชื่อมร้อยยกระดับศักยภาพศูนย์เรียนรู้ในชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่ม อสม. กลุ่มสายใยรักแห่งครอบครัว กลุ่มเลี้ยงปุนีม กลุ่ม ชรบ. กลุ่มทำขนม กลุ่มปู้ยหมัก กลุ่มข้าวซ้อมมือ

โครงการ สสส. ในระยะแรก จึงทำให้เกิดโครงสร้างของคน งาน เงิน กติกาของแต่ละกลุ่ม เกิดระเบียบที่ว่าด้วยตัวคน ว่าด้วยงาน และว่าด้วยเงิน และระเบียบที่ว่าด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชน

นอกจากนั้น มีการจัดเวทีประกาศเจตนารมณ์นโยบายสาธารณะบ้านโคกพะยอม กำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์หมู่บ้าน เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน พิจารณาร่างระเบียบองค์กรชุมชน และเพิ่มเติมรายละเอียดเครือข่ายองค์กรชุมชนบ้านโคกพะยอม โดยมี **นางสาวไม่มู่๊ะ หลีหาด** เป็นประธานโครงการ

เนื่องจากชุมชนมีฐานการเรียนรู้หลายด้าน จึงเอากลุ่มต่างๆ มาเชื่อมร้อยให้ทุกคนทุกกลุ่มรับรู้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อถ่ายทอดนักท่องเที่ยวนักศึกษาที่ลงไปดูงานอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาดังกล่าว พบว่ามีปัญหาการเมืองท้องถิ่น
เข้ามาเป็นคลื่นแทรกอยู่บ้าง

ในปี 2557-58 ไม่มู๊นะ หลีหาด มารับเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ
ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านต่อยอดมาจากโครงการในระยะแรก

“ที่นี่เป็นชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประกอบกับเราเห็นว่าในชุมชน
เองก็มีทุนทางสังคมอยู่บ้างแล้ว ทรัพยากรในป่าชายเลนก็มีหลายอย่าง
เช่น ต้นถั่วขาว หรือลูกโร้ยพบมากในป่าโกงกาง เราจึงฟื้นฟูภูมิปัญญา เกี่ยวกับ
ขนมลูกโร้ย” คำบอกเล่าของ ไม่มู๊นะ

ข้อมูลจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบอกว่า “โร้ย” แห่ง
โคกพะยอม เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางในป่าโกงกางสูง 8-15 เมตร ชื่อเรียก
ท้องถิ่นอื่นต่างกันไป เช่น ประสักขาว โปรง โปรง ลูย และ ปรัย

ลักษณะลำต้น เปลือกต้นสีน้ำตาลอมดำ กิ่งดอกสีขาว ผลเดี่ยว
สีเขียวอมเหลือง มีกลิ่นเหม็นหุ้ม งอกออกมาเป็นฝักกระบอกยาวสีเขียว

“เรามีป่าโกงกาง 250 ไร่ ในชุมชน จึงสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ ประกอบกับมีกลุ่มที่ขับเคลื่อนในนามกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน เราเองก็เป็น สมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน”

ในโครงการมีกิจกรรมสร้างแกนนำเยาวชนจิตอาสาเรียนรู้ ปลูกป่า ชายเลนทดแทน โดยชวนเยาวชน นักเรียน และชาวบ้านมาอบรมเพื่อสร้าง จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน มีการเชิญผู้ว่าราชการ จังหวัดมาเข้าร่วม เน้นให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของป่าชายเลนว่า เป็นเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำแหล่งที่ทำมาหากิน ไม่ควรตัดไม้ทำลายป่า ถ้ามีการตัด ควรปลูกทดแทน หากป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์จะเป็นแหล่งอาหาร ทำให้เกิด อาชีพ ก่อเกิดรายได้ของคนในชุมชน

“กิจกรรมนี้ทำให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชายเลน คนใน ชุมชนรู้คุณค่าของป่าชายเลน เพื่อการมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์”

หลังประสบความสำเร็จเกี่ยวกับลูกเรือไมมูนี่หันมาฟื้นฟูลิเกบ หรือ
ลิเกปาที่สูญหายไปกว่า 40 ปี

เธอบอกว่าลิเกบก็มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่โคกพะยอมเช่นเดียวกัน จากการ
เก็บข้อมูลจากคนแก่ในชุมชน ได้ตำนานลิเกบมาว่ามีแขกจากอินเดีย
พาภรรยา นั่งเรือมาทางหมู่บ้านแห่งนี้ แต่ว่าในเรือไม่มีอะไรกินเลยพามา
ขึ้นฝั่งที่บ้านโคกพะยอม

บทบาทการแสดงของลิเกบจึงเป็นการนั่งเรือชมเกาะแก่ง ทาง
อันดามัน ขณะที่รูปแบบการแสดงลิเกบของชาวบ้านโคกพะยอม ขณะนี้มี
ชาวคณะ 16 คน มีทั้งตัวพระเอก นางเอก ตัวประกอบ รูปแบบการแสดง
มีลูกคู่ ดนตรีประกอบ ทั้งการรำรำ ขับบทและใช้บทสนทนา มักรับแสดง
ในงานมงคลต่างๆ เช่นงานสุเหร่าหรืองานแต่งงาน

“การขับบทจะเป็นการนำชมเกาะ กลุ่มเยาวชนเราที่สืบทอดเรื่องนี้
ก็ประยุกต์เข้ากับสภาพปัญหา โดยหลังจากบทนำชมเกาะแก่ง ตอนนี้ก็มา
เล่นเรื่องในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ประยุกต์ให้กับเหตุการณ์ในชุมชน”

วิทยากรที่มาถ่ายทอดศิลปะ เป็นอดีตนางเอกศิลปะประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันวัย 70 ปีคือ **นางวาทลาด ทำเผือก** สำหรับกลุ่มที่มาฝึกเป็นเด็กและเยาวชนราว 20 คน ล่าสุดมีความสามารถขึ้นเวทีแสดงจริงได้แล้ว 16 คนไม่มู่จะบอกว่า ตอนนี้อยู่ที่ไหนไปยังชุมชนจะได้ชมการแสดงศิลปะ เพื่อให้รู้ว่ามีแหล่งกำเนิดอยู่ที่นี้ และยังมีการแสดงนี้อยู่จริง

เธอมองว่าการดึงคน 3 วัยไม่ว่าเยาวชน คนวัยกลางคน และผู้สูงอายุ เข้ามาสนใจในสิ่งเดียวกันได้ ทำแล้วทุกคนมีความสุข

คนเฒ่าคนแก่ที่ได้สอนลูกๆ หลานๆ ได้เห็นการแสดงออกของลูก หลานก็สบายใจ ขณะที่ยังช่วยดึงเยาวชนที่ไปกินน้ำท่วม ยาเสพติดหรือทางที่ไม่ดีทั้งหลาย ได้หันมาสนใจในเรื่องสร้างสรรค์แบบนี้ย่อมดีกว่าหลายเท่า

เมื่อลงไปเก็บข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านยังพบว่า มีศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหลายเรื่องที่น่าสนใจ จึงชวนมาร่วมด้วย ไม่ว่าจะร้องเงิ่ง หมอนวดเส้น ครูทำเส้น การต่อเรือ การลงแขก การทำขวัญข้าว กระทั่ง หมอผี ไสยศาสตร์ การทำยา การเข้าทรงเป็นการรักษาโรคโดยไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาตามวิถีชุมชน

- ร้องเงิ่ง สัมภาษณ์ **นางสุธาวัลย์ เส้นสาย** อายุ 63 ปี ได้ข้อมูลใหม่ว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านมาจากประเทศอินโดนีเซีย ความเป็นมาเกิดจากชาวอินโดนีเซียประมาณ 12 คน ล่องเรือมาถึงเกาะอาดัง สตูล เรือก็แตกทั้งหมดว่ายน้ำขึ้นเกาะอาดังหลังจากนั้นก็เกิดความคิดในการใช้ชีวิตคือต้องเดินร้องเงิ่งเพื่อแลกกับเงินมาเลี้ยงชีพ ร้องเงิ่งจึงเป็นศิลปะที่สืบทอดกันมาจนบัดนี้
- หมอนวดเส้น สัมภาษณ์ **นางบ๊ยะ** ได้ความรู้ว่าการนวดส่วนต่างๆ ของร่างกาย มีคาถาใช้ในการนวด
- การทำเส้น **นางรมละ พัทลุง** เล่าว่าศึกษาการทำเส้นจากผู้ใหญ่ มาตั้งแต่เมื่อก่อน และเริ่มลงมือทำด้วยตัวเองจนเกิดความชำนาญ วิธีการทำเส้น ใช้เตยใบโพหรือกก เลือกยอดแก่มีสีเขียวทั้งใบ ตัดตัดเตยเดือนแรมเวลากลางวัน เมื่อได้เตยแล้วนำเตยมาลงไฟ

คนร้อยคลองแม่บัว หนักว่าโอกาสความร่วมมือ

“คลองแม่บัวเป็นคลองสายหลักของจังหวัดสตูลอีกสายหนึ่ง มีต้นน้ำมาจากเขตอำเภอควนกาหลง ผ่านอำเภอควนโดน ไหลผ่านหมู่บ้านเรา ก่อนไปลงทะเล”

ราเจด หลังเขต ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 11 บ้านโคกประดู่ ตำบลฉลุง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล เล่าถึงความสำคัญของสายน้ำแห่งนี้ สำหรับคนโคกประดู่ ใช้เป็นแหล่งน้ำทำนาและปลูกผักเป็นหลัก

“เรามองเห็นปัญหาสิ่งกีดขวางคลองโดยเฉพาะเมื่อน้ำท่วมจะพัดพากิ่งไม้ เศษไม้ ลงมาขวางทางน้ำติดตามสะพาน ส่วนโค้งของลำคลองหลายจุดสร้างปัญหาตลิ่งพังตามมา” ราเจดเล่า

การทำโครงการบ้านโคกประดู่พัฒนาคลองแม่บัว โดยการสนับสนุนของ สสส. จึงต้องการมาช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นเบื้องต้น มีการวางวัตถุประสงค์ของกิจกรรม/โครงการ เอาไว้ว่า 1. เพื่อให้เกิดเวทีการทำงานพัฒนาคลองแม่บัวร่วมกันของคนในชุมชนโดยการขับเคลื่อนของสภาผู้นำชุมชน 2. เพื่อให้คลองแม่บัวได้รับการพัฒนาและป้องกันการกัดเซาะตลิ่ง

กิจกรรมเริ่มต้นอย่างง่าย ๆ ด้วยการระดมชาวบ้านมาช่วยกันรื้อไม้ที่ขวางลำคลอง

“เราชวนชาวบ้านทั่วไปไปกับกลุ่มวัยรุ่นมาช่วยกันทำ”

เนื่องจากอีกฝั่งคลองเป็นอีกชุมชนหนึ่งคือหมู่ที่ 9 และหมู่ 12 มีการชวนคนต่างหมู่บ้านมาร่วมด้วย ก่อนลงมือรื้อคลองทุกครั้งนัดหมายที่มีสยิดทุกวันเสาร์ที่ 2 ของเดือน เป็นที่รู้จักกัน

เราเฉดแล้วว่าก่อนมาถึงจุดที่ทุกฝ่ายมาร่วมทำงานกันได้ ผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาก่อน อย่างเช่นกิจกรรมการดึงปราชนผู้ชาวบ้านมาเล่าประวัติคลองมาบ้าง ที่สร้างฐานความร่วมมือได้อย่างดีเพราะ

- เกิดการรวมตัวกันของคนในหมู่บ้าน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็เกิดความภาคภูมิใจต่อถิ่นฐานบ้านเกิด
- เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก โดยที่ผ่านมาระหว่างคนสองกลุ่ม มีน้อย

- ผู้สูงอายุที่มาแล้วประวัติคลอง เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า
- พ่อแม่ที่เห็นเยาวชนทำกิจกรรมสร้างสรรค์รู้สึกดีใจ ภูมิใจที่เห็นลูกๆ กล้าแสดงออก ซักถาม แสดงความคิดเห็น แสดงความเคารพผู้ใหญ่

การขับเคลื่อนโครงการฯ ใช้รูปแบบกระบวนการของสภาผู้นำชุมชน 50 คน ทำงานร่วมกับชาวบ้านและเยาวชน

เวทีประชุมชาวบ้าน ทำให้มีความคิดในการจัดทำกติกาชุมชนเพื่อดูแลคลองบ้าง โดยความคิดนี้ก็จริงเมื่อต่อมา นายศักดิ์ ทาสกุล ผู้รับผิดชอบโครงการฯ แจ้งชาวบ้านผ่าน อสม. ชูต ชรบ. แกนนำสตรี แกนนำเยาวชน ให้สมาชิกสภาฯ และตัวแทนครัวเรือนมาประชุมทำกติกาการดูแลคลองบ้างร่วมกัน โดยนัดหมายหาข้อสรุปก่อนการละหมาดใหญ่วันศุกร์ที่มีสยิดประจำหมู่บ้าน ปรากฏว่ามีชาวบ้านจากหมู่ที่ 9 มาร่วมประชุมด้วย เนื่องจากเป็นหมู่บ้านอีกฝั่งคลอง และมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากคลอง

ผลจากการกำหนดกติกาการดูแลคลองบ้างร่วมกันส่งผลเกิดกลไกของชุมชนในการทำกติกาการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน โดยนำหลักศาสนามาบูรณาการในการสร้างกติกา ซึ่งข้อเสนอ ดังนี้

- ให้ทำการพัฒนาคลองเดือนละ 2 ครั้ง เพื่อคนในหมู่บ้านจะได้มีกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ทำร่วมกันหลังละหมาดวันศุกร์
- มีการทำป้ายข้อตกลงติดตามหมู่บ้าน เพื่อคนที่ผ่านไปผ่านมาหรือมาเที่ยวเล่นริมคลองจะได้ทราบกติกาของหมู่บ้านโคกประดู่
- การพัฒนาคลองบ้าง กำจัดสิ่งกีดขวางในลำคลอง ทำหลายวิธี ทั้งออกแรงชาวบ้านหรือต้องมีตัวช่วยอย่างเลื่อยยนต์ตัดกิ่งไม้ใหญ่ที่ขวางคลอง การตัดต้นไม้และเผาทิ้ง ฯลฯ

เราเจตเลาว่า ชาวบ้านที่มาช่วยกันพัฒนาคลองแต่ละครั้งต่างเห็นดีเห็นน้อยแต่ทุกคนมีความสุข หน้าที่าสดชื่น พุดคุยกันอย่างสนุกสนาน

“ทุกคนดีใจที่ได้มีการชักชวนกันมาพัฒนาคลองเพราะต่างคนก็รู้สึก
ว่าคลองมีเศษไม้รกมากมานานแต่ไม่มีการชักชวนช่วยกันทำกันเป็นเรื่อง
เป็นราวมาก่อน” เขาเล่า ผลทำให้คลองสะอาด น้ำไหลสะดวก ขณะที่
ทำให้เกิดกระแสรักคลอง อยากให้คลองสวย สะอาด และเกิดความสามัคคี
ในหมู่บ้าน

การที่ดึงคนมาทำงานอย่างพร้อมเพียงสำเร็จสามารถสร้างความ
ร่วมมือในมิติใหม่ เพราะที่ผ่านมามีคนในหมู่บ้านแห่งนี้ โอกาสทำอะไรร่วมกัน
ค่อนข้างมีน้อย โดยเฉพาะวงรอบชีวิตของชาวสวนยางต้องตื่นกรีดยาง
ช่วงกลางวัน ใช้เวลาช่วงบ่ายนอนพัก จึงไม่ค่อยมีเวลามาร่วมงานส่วนรวม

หลังกระแสการพัฒนาคลองได้รับความสนใจ ทุกคนพร้อมจัดสรร
เวลามาช่วยเต็มที่ ขณะที่กลุ่มเด็กได้ออกเดินรณรงค์เรื่องลำคลอง ร่วมกับ
อสม. แม่บ้าน ในตำบลลุง เพื่อบอกให้คนหมู่บ้านอื่นรู้ว่าคนโคกประดู่
กำลังทำอะไรอยู่ มุ่งประเด็นให้คนเห็นความสำคัญของลำคลองและช่วยกัน
หาแนวทางร่วมกันดูแลลำคลองแห่งนี้ต่อไป

ภาพที่ชาวบ้านโคกประดู่ยังตื่นตาตื่นใจมาจนถึงวันนี้...ย้อนนึกไปถึง
ขบวนพาเหรดของพวกเขาไปตั้งขบวนที่โรงเรียนอนุบาลลุง โดยมีตำรวจ
ฉลุงคอยอำนวยความสะดวกจราจร นำขบวนโดยรถแห่งกระจายเสียง
ตามด้วยป้ายโครงการฯ ถือป้ายโดยสาวมุสลิมแต่งกายสวยงาม ผู้ใหญ่บ้าน
เดินหัวขบวน ตามด้วยขบวนริ้วธงชาติที่ถือโดย ชรบ.ของหมู่บ้านแต่งแบบ
ฟอร์มดูน่าเกรงขาม

ขบวนรณรงค์แรกเป็นเด็กเล็กๆ 4-7 ขวบจากโรงเรียนตาดีกา 2 โรง
แต่งกายชุดมุสลิม หัวขบวนมีป้ายคำขวัญรณรงค์อนุรักษ์คลอง เช่น “ป๊ะจ๋า
มีะจ๋าอย่าทิ้งขยะลงคลอง” หลังป้ายคำขวัญมีเด็กๆ แต่งกายสวยงามเหมือน
วันฮารีรายา ในมือถือดอกไม้ไซหรือบุหงาทะเลอร์ ที่ติดคำขวัญอนุรักษ์คลอง
ที่แต่ละคนคิดขึ้นเอง

ขบวนที่ 2 เป็นขบวนแม่บ้าน มีป้ายคำขวัญว่า กลุ่มแม่บ้าน สถานสามัคคี นำวิถีพอเพียง คู่เคียงอนุรักษ์คลอง นำหน้า ตามด้วยกลุ่มแม่บ้านยังสาว แต่งกายสวยงามเหมือนกันสีเดียวกัน และแม่บ้านรุ่นแรกแต่งกายเป็นสาวชาวบ้านถือตะกร้าบ้าง วางตะกร้าไว้บนหัวบ้าง ในตะกร้ามีผักพื้นบ้าน อีกหลายคนถือส้มจับปลา ซอ่งใส่ปลา บางคนมีเบ็ดตกปลาไม้ไผ่และมีปลา กระดาษติดอยู่ ดูก็รู้ว่าจะสื่อถึงคุณค่าของสายน้ำที่มอบความอุดมสมบูรณ์ให้

ขบวนที่ 3 เป็นกลุ่ม อสม. มีคำขวัญนำว่า อสม.รวมใจ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย ร่วมใจอนุรักษ์คลอง ตามด้วยตัวยูงลาย บุหรี่มวนโต ฮูลาฮูป มีป้ายแขวนธรรมรงค์ที่ตัว อสม.ท้ายขบวนแต่ละคน ขบวนนี้สื่อถึงบทบาทหน้าที่ของ อสม.และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คลอง สู่การมีสุขภาพดี

ขบวนที่ 4 เป็น กลุ่มเยาวชน มีเยาวชนหญิงเดินนำเป็นดรัมเมเยอร์ มีป้ายคำขวัญว่า เยาวชนรวมพลัง ตั้งมั่นรวมใจ ปกป้องรักษาไว้ ให้น้ำใส คู่คลองมาบึง มีการนำเศษวัสดุมาตกแต่งเป็นเครื่องแต่งกาย เยาวชนหญิงมีสายสะพายที่เขียนข้อความรณรงค์การอนุรักษ์ ตามท้ายขบวนด้วย เยาวชนชาย

ระหว่างสองข้างทางมีชาวบ้าน ร้านค้าต่างๆ ออกมาชื่นชม ต่างยิ้ม
ปรบมือให้ ถ่ายรูป ถ่ายวิดีโอ ชาวโคกประดู่ที่เดินต่างยิ้มแย้ม ชื่นมื่นทั่วกัน
จากนั้นทุกคนก็ขึ้นรถมาตั้งขบวนที่หน้าศูนย์จริยธรรมของหมู่บ้านแล้วเดิน
ถนนเส้นทางในหมู่บ้านไปยังตลาดนัดลานวัฒนธรรมที่บ้านหัวเขาเพื่อร่วมงาน
และจัดการมอบรางวัลประกวดคำขวัญอนุรักษ์คลอง

กิจกรรมครั้งนี้ทำให้ผู้คนที่ในตัวเมืองฉลุนรับรู้และชื่นชม เกิดกระแส
และแสดงออกในการอนุรักษ์ ขณะเดียวกันเกิดความสามัคคี ในกลุ่มต่างๆ
ได้แก่ เยาวชน แม่บ้าน อสม. กู้ภัย(ชรบ.) ผู้สูงอายุ และนักเรียนตาดีกา
เมื่อแกนนำโครงการฯ และสภาผู้นำ สรุปผลการทำงาน จึงได้ข้อ
สรุปที่น่าสนใจว่า

- สิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติมากที่สุดคือ การไม่ทิ้งขยะลงในคลอง
- สิ่งที่ชาวบ้านช่วยปฏิบัติเป็นอันดับสองคือการมาร่วมกันพัฒนา
คลอง

- สิ่งที่ชาวบ้านช่วยปฏิบัติเป็นอันดับสามคือ การปลูกต้นไม้ริมตลิ่ง
- สิ่งที่ชาวบ้านคิดว่าเป็นอุปสรรค คือ คนนอกหมู่บ้านมาเที่ยวแล้วทิ้งขยะลงคลอง
- สิ่งที่ทำตามมาตรการได้ยากคือ การเจือจางน้ำซักผ้าล้างจานก่อนทิ้งลงคลอง เพราะไม่เห็นผลทันตา

เช่นเดียวกับ เมื่อทุกฝ่ายร่วมกันลดอบทเรียนโครงการฯ พบสิ่งที่น่าสนใจคือ

1. สิ่งที่ภาคภูมิใจของการดำเนินโครงการฯคือการที่คนในหมู่บ้านทั้งเด็ก เยาวชน หมู่สาว ผู้สูงอายุมาร่วมกันทำทุกกิจกรรม เช่น การประชุมสภา การพัฒนา การเดินรณรงค์

2. เกิดการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านดังนี้

- คลองได้รับการพัฒนาจากที่ปล่อยรกรงมาเกือบ 10 ปี แต่ยังไม่โล่งเตียนตลอดสาย ชาวบ้านต้องมาช่วยกันต่อไปแม้จบโครงการ
- ชาวบ้านมีส่วนร่วมการทำกิจกรรมมากขึ้น ทั้งการร่วมประชุม การพัฒนาคลอง การทำกิจกรรมที่ผู้ใหญ่บ้านขอความร่วมมือ
- เด็กเยาวชนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใหญ่มากขึ้น ผู้ใหญ่ได้รู้จักเด็กว่าเป็นลูกหลานใคร เจอกันก็ทักทายให้สละสลวย
- เครือข่ายต่างๆ ในหมู่บ้านมีการทำกิจกรรมร่วมกันเกิดความเข้มแข็ง เช่น ในช่วงการเดินรณรงค์คลอง แต่ละกลุ่มได้ช่วยกันออกแบบ ขบวนพาเหรดของตนเอง
- เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อย่างน้อยเดือนละครั้ง ในการมาช่วยพัฒนาคลอง
- สภามีการร่วมประชุมสม่ำเสมอ ต่อไปก็ควรมาประชุมกันแม้ไม่มีงบประมาณมาเลี้ยงอาหารผู้เข้าร่วม

เพราะการจัดกิจกรรมอนุรักษ์คลองภายใต้การสนับสนุนของ สสส. นั้นเองทำให้โอกาสดีๆ มาถึง เมื่อดำเนินการมาระยะหนึ่ง หน่วยงานต่างๆ จึงมาให้ความสำคัญกับบ้านโคกประดู่มากขึ้น เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสนับสนุนงบประมาณและเจ้าหน้าที่ลงมาให้ความรู้เยาวชน เรื่องการอนุรักษ์คลอง เพื่อขับเคลื่อนดูแลรักษาคลองอย่างยั่งยืนต่อไป •

สี่แยกชีวิต “ปลั๊กแรด”

“หมู่บ้านเรามีสี่แยกเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านก็ว่าได้”

เจ๊ะนะ ไบกาเต็น ผู้รับผิดชอบโครงการสี่แยกวัดใจลูกหลาน หมู่ 5 บ้านปลั๊กแรด ตำบลสาคร อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เริ่มต้นเล่า

คิดทำโครงการ สสส. โดยใช้คำว่าสี่แยกมาเกี่ยวเพราะคนในหมู่บ้าน มักรวมกลุ่มกันตรงนั้น บริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งของสิ่งที่ถูกต้องดีงามและสิ่งที่เป็นปัญหาอยู่ในโซนเดียวกัน

“จุดเสี้ยงก็มีร้านเกม และเพิงแห่งหนึ่งซึ่งกลางคืนจะมีวัยรุ่นไปนั่ง มั่วสุมกันอยู่ที่นั่นจนเกือบ 5 ทุ่ม ทั้งที่จริงแล้วบริเวณใกล้กันก็เป็นมัสยิด ศูนย์เยาวชนก็อยู่ตรงนั้น เราก็อยากเบนจุดสนใจให้เขามาหาสิ่งที่ดีมากกว่า”

ในการขับเคลื่อนโครงการฯ ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาเยาวชน เจ๊ะนะ และคณะทำงานได้มีการจัดเก็บข้อมูลสถานการณ์เด็กเยาวชนและครอบครัว มาวิเคราะห์สถานการณ์ตามกรอบต่อไปนี้

1. สถานภาพของครอบครัว
2. รายได้หลักของครอบครัว
3. เศรษฐกิจของครอบครัว
4. ภาระหนี้สินของครอบครัว

5. เงินเก็บเงินออมของครอบครัว
6. เสาหลักของครอบครัว
7. การให้ความอบอุ่นและความสำคัญกับเด็ก เยาวชนและบุคคลในครอบครัว
8. วิธีการจ่ายเงินให้กับเด็ก และเยาวชนในครอบครัว
9. การใช้เวลากับเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว
10. การให้กำลังใจหรือสิ่งตอบแทนเมื่อเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวทำความดี
11. วิธีการตักเตือนหรือให้คำแนะนำเด็ก และเยาวชน และบุคคลในครอบครัวเมื่อเขาทำผิด
12. การแสดงความรักกับเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว
13. ใครคือผู้ที่เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวไว้วางใจและขอคำแนะนำเวลามีปัญหา
14. การดูแลเอาใจใส่เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว

15. การให้คำชี้แนะถึงโทษของยาเสพติด

16. ปัญหาที่ต้องแก้ไขในชุมชน

17. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้มาอยู่

จากการลงเก็บข้อมูล 121 ครอบครัว ในชุมชนหมู่ 5 บ้านปลักแรด พบว่ามีเด็กและเยาวชน อายุ 10-22 ปี รวม 77 คน เป็นกลุ่มเสี่ยง 30 คน ส่วนมากพ่อแม่แยกทาง หรือเสียชีวิต ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา และเป็นคนว่างงาน

ความเคลื่อนไหวการดำเนินการระยะเบื้องต้น พบว่าแกนนำเยาวชน ที่เข้าร่วมกิจกรรมจัดเก็บข้อมูล เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดดีๆ ในการชักนำเด็กและเยาวชนในชุมชนช่วยมาสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้มาอยู่

การทำงานคละระหว่างเยาวชนกับแกนนำชุมชน ทำให้ได้รับรู้ถึงปัญหาของชุมชนเพื่อร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

เจ๊ะนะเล่าว่า โครงการฯ ได้จัดรวมกลุ่มเยาวชน มาจัดอบรมสร้างชุมชนให้มาอยู่ โดยฝึกให้พวกเขามีส่วนร่วมในการป้องกันปราบปรามอบายมุขและสิ่งเสพติดที่มีในชุมชน

“เราให้ความรู้เยาวชน รู้ถึงภัยของยาเสพติดต่างๆ ที่มีในสังคม ภัยจากการกินน้ำไปกระต๋อม การติดยาบ้าและบุหรี่ เมื่อติดยาเสพติดเหล่านี้ แล้วจะทำให้เยาวชนเป็นคนที่ต้องหลบๆ ซ่อนๆ ไม่กล้าแสดงออกในสังคมไม่ชอบที่จะช่วยเหลือสังคม เกิดช่องว่างขึ้นในชุมชน”

ที่ผ่านมาเมื่อมีเด็กติดยาจะไม่กล้าที่จะพูดคุยหรือปรึกษากับผู้ใหญ่ ในสังคม แต่เกิดความหวาดกลัวและวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา เจริญะ พยายามสร้างความมั่นใจให้กับเยาวชนกล้าแสดงออกซึ่งศักยภาพของเขา และเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นที่กำลังทำ ได้จัดหาวิทยากรมาสอนความรู้การใช้อุปกรณ์ ในการช่วยเหลือและการปฐมพยาบาลเบื้องต้นในกรณีต่างๆ เช่น

1. การช่วยเหลือผู้ป่วยที่ติดยาเสพติดจนร่างกายช็อคหมดสติ
2. การช่วยเหลือผู้ป่วยจมน้ำ
3. การช่วยเหลือผู้ป่วยจากการประสบอุบัติเหตุบนท้องถนน

กิจกรรมทุกรายการเน้นสร้างความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก ใช้กุศโลบายดึงพวกเขาเคลื่อนไหวกลับมาหากัน โดยการทำกิจกรรมร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้นทำให้เด็กและเยาวชนสามารถนำทักษะพื้นฐานที่ได้ เข้าร่วมกิจกรรมนำไปปฏิบัติกับชุมชนและกลุ่มเยาวชนด้วยตนเอง ช่วยกันดูแลปกป้องชุมชนจากสถานการณ์ต่างๆ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสำนึกรักบ้านเกิด

มีการชักชวนเยาวชนให้มารวมกลุ่มของศูนย์เยาวชน ซึ่งใช้ศาลา อเนกประสงค์ของหมู่บ้านตรงสี่แยก โดยมีความหวังว่าการรวมตัวทำกิจกรรม โดยศูนย์เยาวชนจะป้องกันไม่ให้เด็กที่เคยเดินหลงทางกลับไปมั่วสุมกับ กลุ่มเสี่ยงที่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้อีก

“สำหรับเด็กกลุ่มเสี่ยงนั้น เราจัดมาอยู่กับผู้นำชุมชนเพราะ มีอะไร ก็จะได้ปรึกษาได้เลยทันที”

มีการจัดช่องทางการปรึกษาหารือเอาไว้มองรับให้เด็กที่มีปัญหา และพยายามกล่าวชักชวนวัยรุ่นในหมู่บ้านเสมอว่าพวกเขาสามารถเข้าไปพบ ปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชนเช่นผู้ใหญ่บ้านได้ตลอดเวลา

“เราพยายามลดช่องว่างสร้างสัมพันธอันดี เพราะที่ผ่านมานั้น ดูเหมือนว่าบรรยากาศในชุมชนแห่งนี้ มีวิถีที่เด็กจะเข้าหาผู้ใหญ่ผู้ใหญ่นั้น ทำได้ยาก”

ที่ศูนย์เยาวชน จัดกิจกรรมชวนเด็กมาเล่าสู่กันฟังว่าแต่ละวันใครทำอะไร มีปัญหาอะไรบ้าง

“อะไรที่ไม่กล้าบอกป๊ะ(พ่อ) แม่(แม่) ตรงไหนอย่างไร ก็ให้มาบอกกับคณะทำงานที่ศูนย์ได้ นอกจากการพบรายวันมีการรวมกันครั้งใหญ่ทุกเย็นวันศุกร์หลังละหมาดใหญ่”

นอกจากแก้ปัญหาให้กลุ่มเด็ก โครงการฯได้จัดวิทยากรอบรมผู้ปกครองเรื่องทักษะการสื่อสารกับลูกหลานเพื่อให้ผู้ปกครองเกิดความเข้าใจและเท่าทัน สามารถสื่อสารกับลูกหลานที่เป็นเด็กและเยาวชนได้อย่างถูกวิธี

ผู้ใหญ่จะได้เข้าใจรับรู้การใช้ชีวิตของวัยรุ่นในสังคมปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร เช่น การใช้โทรศัพท์ การแชททางไลน์ การหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต การคุยผ่านเฟซบุ๊ก

ผู้ปกครองอาจยังได้รู้จักสารอันตรายบางชนิดที่เป็นภัยต่อเด็กและเยาวชน มีการแนะนำให้ผู้ปกครองสังเกตพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนจากการคบเพื่อน

“เราบอกผู้ปกครองว่าเด็กและเยาวชนในวัย 12-15 ปี ควรใช้คำพูด การสื่อสารแบบไหนกับเยาวชนที่อยู่ในวัยอันตราย”

เมื่อผ่านการอบรมผู้ปกครองเข้าใจถึงวิธีการเลี้ยงดูอบรมการใช้คำพูดที่เหมาะสมสื่อสารกับลูกหลานในสังคมยุคใหม่ ลดช่องว่างระหว่างวัย สามารถเข้าใจถึงการปฏิบัติตัวของลูกหลาน แม้ว่าบางเรื่องเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองไม่เห็นด้วยแต่ต้องเข้าใจและหาวิธีการพูดคุยสื่อสาร เพื่อให้เด็กและเยาวชนในปกครองปลอดภัยจากอบายมุขต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและสังคม สามารถมองเห็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจและช่วยกันแก้ไขปัญหาต่างๆ

กลุ่มเป้าหมายผู้ใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมกับลูกหลานมากขึ้น เข้าใจและมองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ชัดเจน ทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการฯ ยังจัดเอาคนในหมู่บ้าน มาฟังเด็กพูดว่าเขากำลังคิดหรือทำอะไร นั่นเองจึงนับเป็นจุดเริ่มของแนวทางแก้ปัญหา

“เราก็เพิ่งรู้ว่าเด็กบางคนเรียนถึง ป.6 ก็ต้องออกจากโรงเรียน เพราะมีปัญหาที่บ้าน บางคนจบ ม.3 เราสนับสนุนให้เขาเรียนต่อ กศน. โดยรับฟังปัญหาเอาไว้ พอ กศน. เปิดรับเราก็ออกเสียงตามสายตามตัวเขาไปสมัครเรียน”

เจ้เนาะ เล่าว่าเด็กในชุมชนส่วนใหญ่ ต้องช่วยกันเอาใจใส่ดูแล เพราะไม่ใช่ใครอื่น พี่น้องลูกหลานกันเองทั้งนั้น •

จังหวัดสงขลา

จิตอาสา 5 กลุ่ม เดลินวัตกรรมหมู่บ้านแค

ครูอะหมัด หลีขาหรี เป็นผู้รับผิดชอบโครงการวิทยาลัยทุ่งโพ
เรียนรู้ร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่ บ้านแคเหนือ ตำบลแค อำเภ
จะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งดำเนินการมาต่อเนื่องเป็นปีที่ 2

ในปีที่ 2 ครูอะหมัดพัฒนาต่อยอดโดยการสร้างกลุ่มจิตอาสา 5 กลุ่ม
ประกอบด้วย

1. กลุ่มอาสาสมัครเฝ้าระวังยาเสพติด
2. กลุ่มอาสาสมัครยุวดาอีย์ (ประเด็นเยาวชน และครอบครัว
อิสลาม)
3. กลุ่มอาสาสมัครมัคคุเทศก์
4. กลุ่มอาสาสมัครคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม
5. กลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ

“แต่ละกลุ่มจะรับอาสาสมัคร จำนวน 30 คน มาคิดแผน พัฒนา
ศักยภาพ ทำงานกันแต่ละกลุ่ม” ครูอะหมัดเล่า

ย้อนกลับโครงการปีแรก จุดเด่นของโครงการฯ นี้ คือการขับเคลื่อน
ชุมชนโดยใช้วิทยาลัยทุ่งโพ ณ บาลายทุ่งโพ (ศาสนสถานอันเป็นหน่วยย่อย
ของมัสยิด) เป็นศูนย์กลาง

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีหลายหน่วยงานพร้อมเข้ามาสนับสนุน การพบปะพูดคุยของคณะทำงานอย่างต่อเนื่อง ทุกวันนี้บ้านแคจึงมีธรรมนูญชุมชน ที่มีฉันทามติของชาวบ้านให้ประกาศใช้แล้ว มีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด

ให้จัดตั้งคณะทำงานด้านยาเสพติดในชุมชน ประกอบด้วยตัวแทน มัสยิด จำนวน 1 คน ตัวแทน อบต. จำนวน 1 คน ตัวแทนฝ่ายปกครอง จำนวน 1 คน ตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 1 คน รวม 4 คน ทำหน้าที่พูดคุย ทำความเข้าใจกับครอบครัวของผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

1. ให้ทุกครัวเรือน เปิดไฟส่องสว่างบริเวณบ้าน ในตอนกลางคืน อย่างน้อย 1 ดวง
2. ให้ทุกครัวเรือน ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเอง
3. ให้ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ลาดตระเวนในบริเวณชุมชน ทุกคืน

ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการมัสยิด สมาชิกสภา อบต. และสัปบุรุษทุกครัวเรือน เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่มีสติจัดขึ้น ทุกครั้ง และเข้าร่วมละหมาดฟรดูในรูปแบบละหมาดญะมาอะห์ ณ มัสยิด อย่างน้อย 1 เวลาต่อวัน
2. ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการมัสยิด สมาชิกสภา อบต. และสัปบุรุษทุกครัวเรือน เข้าร่วมศึกษาศาสนา ณ มัสยิด อย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์
3. ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการมัสยิด สมาชิกสภา อบต. และสัปบุรุษทุกครัวเรือน เข้าร่วมละหมาดญะมาอะห์ทุกครั้ง
4. ให้ทุกครัวเรือน ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาอิสลามศึกษา ภาคฟรดูอิน (ภาคบังคับ) ณ ศูนย์อบรมจริยธรรมประจำมัสยิด

4. กลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่
ขับเคลื่อน จัดกิจกรรม และรณรงค์การปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชนตาม
ธรรมนูญชุมชน บ้านแคเหนือด้านการดูแลสุขภาพ

5. กลุ่มอาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้รับมอบหมาย
ให้ทำหน้าที่ขับเคลื่อน จัดกิจกรรม และรณรงค์การปฏิบัติตามข้อตกลงของ
ชุมชนตามธรรมนูญชุมชน บ้านแคเหนือด้านสิ่งแวดล้อม

การขับเคลื่อน กลุ่มจิตอาสา 5 กลุ่ม งานอาสาสมัครเฝ้าระวัง
ยาเสพติด ครูอะหมัดได้รายงานว่ามีการจัดทำแผนที่ชุมชนใช้ Google
Map เป็นฐานข้อมูล แล้วระบุตำแหน่งครัวเรือนและสถานที่สำคัญภายใน
ชุมชน ระบายสีแดงในพื้นที่เสี่ยง และระบายสีเขียวในพื้นที่สร้างสรรค์
ลาดตระเวน และตั้งด่านเฝ้าระวังร่วมกับชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน

มีการทำงานเริ่มจากการอบรมพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครเฝ้าระวัง
ป้องกันยาเสพติด จัดทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด
ของกลุ่ม ให้กลุ่มที่ปฏิบัติงานด้านยาเสพติด ประชุมร่วมกันอย่างน้อย
เดือนละ 1 ครั้ง และมีข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา
ยาเสพติดเป็นลายลักษณ์อักษร ประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน (ในธรรมนูญ

หมู่บ้าน) ดูแลไม่ให้มีแหล่งมั่วสุมในหมู่บ้าน จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ทำให้จำนวนผู้ค้า ผู้เสพ และเยาวชนกลุ่มเสี่ยงในชุมชนลดลง

การสำรวจข้อมูลสถานการณ์ด้านยาเสพติดของชุมชน พบว่า มีผู้ใช้หรือเสพยาเสพติดประเภทกัญชา จำนวน 2 ราย ประเภทน้ำกระท่อม จำนวน 5 ราย ผู้มีพฤติกรรมเสี่ยงที่ต้องเฝ้าระวังเป็นพิเศษ จำนวน 8 ราย โดยพิจารณาจากการรวมตัวมั่วสุมกันในช่วงกลางคืน แหล่งมั่วสุมที่ผู้เสพยาใช้เสพยา มี 2 จุด คือ บริเวณอ่าวมะนาวและสวนผู้พื้่นำมาสู่การจัดทำข้อตกลงร่วมของชุมชน ครั้งที่ 2 ผู้เข้าร่วมประชุมมีมติรับรองข้อตกลงร่วมของชุมชนตาม (ร่าง) ข้อตกลงร่วมของชุมชนบ้านแคเหนือทั้งหมด และมีการแก้ไขในส่วนต่างๆ ดังนี้

- ในด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ข้อที่ 1 เดิมที่ระบุว่า ให้คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการมัสยิด สมาชิกสภา อบต. และสัปปุรุชทุกครัวเรือน เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่มีสยิดจัดขึ้นทุกครั้ง และเข้าร่วมละหมาดฟิรดูในรูปแบบละหมาดญะมาอะห์ ฌ มัสยิด อย่างน้อย 1 เวลาต่อวัน ขอเพิ่มเติมว่า ให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมละหมาดฟิรดูในรูปแบบละหมาดญะมาอะห์ ฌ มัสยิด อย่างน้อย 3 เวลาต่อวัน
 - ในด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้เพิ่มข้อที่ 4 ว่าให้สมาชิกในชุมชนให้สละมทุกครั้งเมื่อเจอกัน
 - ในด้านการดูแลสุขภาพ ให้เพิ่มข้อที่ 4 ว่า ให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เอง
- ที่ประชุมมีมติรับรอง ตามที่เสนอเพิ่มเติม และประกาศใช้ มีผลบังคับ

ใช้ทันที

งานอาสาสมัครคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อทำหน้าที่ดูแล ปรับปรุงทัศนียภาพภายในชุมชน มีเป้าหมายปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่คนในชุมชน และสมาชิกกลุ่มอาสาสมัครสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่คนในชุมชนโดยตัวชีวิตที่

ชุมชนมีความสะอาดน่าอยู่ ปริมาณขยะลดลงบริเวณถนน สถานที่สาธารณะ มีทัศนียภาพที่สวยงาม และจำนวนบ่อหมักก๊าซชีวภาพมีเพิ่มขึ้น

มีการร่วมกันพัฒนาทัศนียภาพภายในชุมชนทุกวันศุกร์แรกของเดือน จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อทำหน้าที่ดูแลปรับปรุง ทัศนียภาพภายในชุมชน เป็นแกนนำในการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน สามารถกำจัดผักตบชวาและขยะในคลองด้านข้างมีเสียดมะวาย ทำให้คลองสะอาด ตัดหญ้า เก็บขยะ และทำความสะอาดบริเวณถนน และสถานที่สาธารณะภายในหมู่บ้าน เป็นต้น

งานอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ทำหน้าที่ดูแลและจัดกิจกรรม ให้แก่ผู้สูงอายุ มีการประสานข้อมูลสถิติจำนวนผู้สูงอายุกับทาง อสม. และ รพ.สต.และสำรวจเพิ่มเติมว่าผู้สูงอายุ แต่ละรายมีผู้ดูแลหรือไม่ และจัดทำ รายงานพบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่บ้านแคเหนือ มีจำนวนทั้งหมด 60 คน เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ มีจำนวนทั้งหมด 31 คน ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วย ตีบเตียง มีจำนวนทั้งหมด 2 คน ตีบบ้าน มีจำนวนทั้งหมด 12 คน ตีบสังคม มีจำนวนทั้งหมด 46 คน สำหรับผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว เช่น โรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง มีจำนวนทั้งหมด 38 คน

กิจกรรมหลัก กลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เพื่อทำหน้าที่ดูแลและ จัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมออกกำลังกายด้วยไม้พลองและยางยืด โดยผู้สูงอายุรับมอบอุปกรณ์ ไม้พลอง และยางยืดสำหรับออกกำลังกาย มีการอบรมทำความเข้าใจการออกกำลังกายด้วยไม้พลองและยางยืดแก่ผู้สูง อายุ สาธิตการออกกำลังกายด้วยไม้พลองและยางยืด และผู้สูงอายุออก กกำลังกายร่วมกัน ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจหลักการและสามารถออกกำลังกาย ด้วยไม้พลองและยางยืดได้ ผู้สูงอายุมีการออกกำลังกายร่วมกัน ทุกวันพุธ เวลา 18.30 น.

งานอาสาสมัครยุวดาอีย์ (ประเต็นเยาวชน และครอบครัว อิสลาม) มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครยุวดาอีย์ เพื่อทำหน้าที่รณรงค์เชิญชวน กลุ่มเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรมศาสนา และเป็นแกนนำเยาวชนในการจัด

กิจกรรมร่วมกับชุมชน จัดกิจกรรมรณรงค์และดำเนินการตามแผนเพื่อเชิญชวนกลุ่มเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรมศาสนา ได้แก่

- ค่ายเยาวชนเรียนรู้วิถีอิสลาม ในรูปแบบการเรียนรู้วิชาการด้านศาสนา ณ มัสยิดมะเวาย์ ตำบลแค อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ทุกคืนวันพฤหัสบดี สัปดาห์ละ 1 ครั้ง
 - จัดทำจุลสารประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่ม โดยจัดทำจุลสารราย 2 เดือน แจกจ่ายแก่สมาชิกในชุมชนทุกครัวเรือน
- ผลที่ได้ทำให้สมาชิกกลุ่มอาสาสมัครยูดาอีย์ เยาวชน และสมาชิก

ในชุมชน มีความรู้วิชาการด้านศาสนาเพิ่มขึ้นจากกิจกรรมค่ายเยาวชนเรียนรู้วิถีอิสลาม ทุกคืนวันพฤหัสบดี นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนได้รับข่าวสารกิจกรรมของกลุ่มผ่านจุลสารประชาสัมพันธ์กิจกรรม •

กองทุนฯ: สร้างสุขป้อมนก ก้าวของการสร้างความร่วมมือ

ชุมชนป้อมนก มีประชากร 478 ครัวเรือน เป็นชุมชนแออัดของคนหลากหลายกลุ่มทั้งพี่น้องไทยและพี่น้องจากต่างถิ่นต่างแดน เช่น พม่า เขมร ลาว ทั้งหมดอาศัยอยู่ในที่ดินของการรถไฟ ณ ใจกลางเทศบาลนครหาดใหญ่

ราวปี 2552 กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เข้ามาจับบทบาทช่วยเหลือชุมชนแห่งนี้โดยสร้างคนรุ่นใหม่ในชุมชนหันมาจัดการปัญหาชุมชนตนเอง เป็นโอกาสรวมคนและพัฒนาศักยภาพระดับแกนนำครั้งแรกที่จะต่อยอดไปแก้ปัญหาอื่นๆ แบบมีส่วนร่วมในเวลาต่อมา

ก่อนมาถึงโครงการแนวทางการร่วมสร้างชุมชนป้อมนกให้มาอยู่ปีที่ 2 : ป้อมนก Eco planet ปฏิบัติการชุมชนรักษ์โลกซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องมาจากโครงการในปีแรก **เปรมวดี ผอมเอียด** ผู้ประสานงาน โครงการฯ เธอเป็นบัณฑิตบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ จากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่มีชะตาชีวิตพลิกผันทำงานในเมืองกรุง กลับมาดูแลพ่อซึ่งป่วยและพักอยู่ในชุมชน เมื่อเห็นสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่ออาการป่วยของพ่อจึงขออาสามาช่วยจัดการชุมชนร่วมกับโครงการของ สสส.

“พ่อเป็นมะเร็ง ตอนนั้นการจัดการขยะในชุมชนเป็นไปอย่างยอดเยี่ยม ใครใคร่เผาก็เผาใครใคร่ทิ้งก็ทิ้ง ที่เราเจ็บปวดมากที่สุดเขามาเผาขยะตอนพ่อ

นอนเป็นผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายอยู่ในบ้าน เราต้องการอากาศดีๆ อยากจะ
หาอากาศดีให้พ่อ แต่ทำอะไรไม่ได้เลย ไปบอกไปเตือนไม่ให้เขาเผาขยะก็ไม่
เป็นผล สุดท้ายพ่อไม่ได้อยู่กับเราแล้ว แต่โครงการฯยังก้าวต่อไป”

ในโครงการระยะแรกมีการเชิญวิทยากรจากเทศบาลนครหาดใหญ่
มาพูดเรื่องการคัดแยกขยะ ใช้ทีมเด็กที่เข้าร่วมลงไปสำรวจตามบ้านพร้อมกัน
บอกเล่าวิธีการคัดแยกขยะ เมื่อบ้านหลังใดคัดแยกชัดเจน จะได้สติ๊กเกอร์
ข้อความเก๋ๆ ว่า “บ้านนี้ดี แยกแล้วรวย”

บ้านไหนที่แยกขยะแล้ว ยังสามารถเอามาขายกับธนาคารขยะที่
โครงการฯ จัดตั้งขึ้น เปรมวดีเล่าว่าการขับเคลื่อนธนาคารขยะเพราะเล็งเห็น
อนาคตว่าน่าจะเป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านได้

หลังมีธนาคารขยะ มีการทอดขยะผ้าป่าสามัคคีรีไซเคิล นอกจาก
สร้างจุดสนใจในการร่วมกิจกรรมร่วมกันของชาวชุมชนได้อย่างดีอย่างที่ไม่เคย
เกิดขึ้นมาก่อน เงินจากทอดผ้าป่านำไปทำบุญ ร่วมสร้างศาลาอเนกประสงค์
ทำให้เกิดความรักและสามัคคีกันในหมู่คณะมากขึ้นตามลำดับ

คณะทำงานมีหัวเรียวหัวแรงสำคัญคือ **สมพร จันทวงศ์** หรือ
“ป้าพร” คณะกรรมการชุมชนป้อมมหากี่อุทิศบ้านตัวเองให้เป็นโรงเรียนและ
แหล่งเรียนรู้ของเด็กๆ ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ต่อมาคือกลุ่มเยาวชนที่มาช่วยจัดการ
ปัญหาขยะนั่นเอง

ป้าพรทำหน้าที่ช่วยงานสังคมโดยเดินแจกถุงขยะและเชือกสำหรับ
ผูกถุงขยะที่ลงทุนซื้อเอง นอกจากทำป้ายเชิญชวนให้ทุกคนในชุมชนหันมา
ดูแลปัญหาขยะ ตัวเธอเองยังตื่นหัวรุ่งทุกวันแล้วออกมากวาดหน้าบ้าน
ถนน นอกจากนั้นทำหน้าที่เป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ข่าวสารในชุมชนด้วยการ
เดินแจกใบปลิวหรือบอกข่าว

“ในชุมชนป้อมมหากี่เต็มไปด้วยคนปากเก่ง ปากกล้า ป้าพรเอาชนะ
คนเหล่านั้นได้ เพราะป้าพรตื่นตีสี่มากวาดขยะให้คนอื่นดู มานั่งตัดเชือก
มัดปากถุงขยะแจก เป็นภาพที่งดงามของการมีน้ำใจจากชาวบ้านมีอะไรก็
โยนทิ้ง พอเห็นป้าพรทำแบบนี้ ตอนแรกเขาก็ว่าเป็นการกระทำที่เสียเวลา
เป็นเรื่องเทศบาล ชาวบ้านมีหน้าที่ทิ้งก็ทิ้งไปเถอะแต่ป้าพรพยายามอธิบาย

บางคนไม่เชื่อก็เคยโต้เถียงกัน แต่เมื่อเข้าใจกันก็เย็นลง” เปรมวดีเล่าถึง
สิ่งที่เกิดในปีที่ 2

การก้าวข้ามปัญหาที่หนักหนาซับซ้อนสำหรับเปรมวดี ซึ่งเป็นผู้หญิง
ตัวเล็กๆ ได้ป่าพรคอบให้กำลังใจ

“ป่าพรทำให้เกิดซูปเปอร์ฮีโร่ในชุมชนขึ้นมา เขาอายุ 40 กว่าปี
แล้วมาเห็นป่าพรกวาดลานอยู่ทุกวัน ก็มาช่วยโดยไม่เรียกเรื่องอะไรทั้งสิ้น
ทั้งที่เขาเป็นคนมีสติไม่ครบ 100% ต่อมากลายเป็นจิตอาสาของชุมชนไป”
เปรมวดีเล่าต่อ

ขณะที่วัยรุ่นคนหนึ่งผู้ซึ่งชีวิตในอดีตผ่านการกระทบกระเทือนทาง
จิตใจอย่างรุนแรงจากครอบครัวแตกแยก เขาติดยาจนพึ่เพื่อนคุยกันไม่รู้เรื่อง
รู้ความ คนอื่นไม่กล้าเข้าใกล้

ช่วงที่มีกิจกรรมปลูกต้นไม้ร่วมกันของโครงการ ชายคนนี้นำช่วยรดน้ำ
ต้นไม้ให้กับชุมชน เห็นคุณนี่ซึ่งเป็นคันดินมีขยะตกลงไปสุ่มกันอยู่ในนั้นน้ำเน่า
เขาใช้เวลาว่างหลังรับจ้างชุดเคลื่อนย้ายในตลาดมาจัดการดูแลให้

“ตอนแรกคนคิดว่าเป็นอาการเกี่ยวกับยาหรือเปล่า ที่ออกไปทำกลาง
แดดได้ทุกๆ วันแต่เขาบอกเราว่า...ผมเครียด ไม่รู้จะพูดกับใคร คนอื่นเขาไม่
พูดกับผมนี้กว่าผมเมายา ที่ผมทำไม่ต้องมาจ้างผมเพราะผมทำแล้วสบายใจ”

หลังขับเคลื่อนโครงการปีแรกปริมาณขยะในชุมชนลดไปมาก การทิ้ง
กองและเผาจนมีควันป่วยจากปัญหาควันจากกองขยะลดลง ขณะเดียวกัน
เทศบาลนครหาดใหญ่มาสนับสนุนการเก็บขยะของเสียอันตราย ส่วนขยะ
อินทรีย์มีการเอาเศษผักเศษข้าวที่เหลือทำน้ำหมักชีวภาพ

การขับเคลื่อนจัดการขยะ เป็นจุดเริ่มต้นในการจัดการปัญหาอื่นๆ ของ
ชุมชนป้อมหกไปด้วยไม่ว่าอาชญากรรม ยาเสพติด การศึกษา เด็กที่ตั้งครรภ์
ก่อนวัยและเยาวชนที่ถูกสื่อชักพาในทางที่ไม่ดี ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วม
ของคนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เปรมวดีมีแนวคิดทำสวัสดิการธนาคารขยะซึ่งก็คือขาย
ขยะเพื่อมีเงินสะสมแล้วเอามาจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก

มีการตั้งกองทุนขยะสร้างสุข เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มและการช่วย
เหลือกันในกลุ่ม ให้ชาวบ้านสามารถสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มโดยมีค่าสมัคร

100 บาท หลังจากนั้นเมื่อนำขยะรีไซเคิลมาฝากกับทางกองทุน สมาชิกจะได้รับสวัสดิการต่างๆ ตามที่กลุ่มได้ร่วมกันร่างขึ้นมา

“ที่เห็นและเป็นประโยชน์เชิงรูปธรรมไปแล้วคือการที่เราให้การช่วยเหลือสมาชิกผู้ล่งลับ 3,000 บาทแม้จะเป็นเงินไม่มากเท่าใดแต่ถือว่าเป็นการทำความดีร่วมกันของกลุ่มคน อย่างน้อยมันสามารถเปลี่ยนภาพการมองขยะที่เป็นสิ่งไร้ค่ากลับมามีคุณค่าและช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้” เธอเล่าสิ่งที่ได้มากกว่านั้นคือความเป็นมิตร ความสัมพันธ์ที่ดีของคน และระบบช่วยเหลือแบ่งปัน

“แรงงานต่างชาติที่อาศัยอยู่จำนวนหนึ่ง มามีส่วนร่วมกับการกองทุนขยะสร้างสุข จึงเห็นว่าไม่ว่าชาติ ศาสนาใด ก็มารวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน จัดการขยะร่วมกันได้”

เปรมวดีอยากเห็นว่าสิ่งที่ทำเล็กๆ เหล่านี้ ได้ดูแลคนทุกช่วงวัย ให้มีความมั่นคงได้ อนาคต 3-4 ปีข้างหน้า แม้แหล่งทุนอย่าง สสส.ไม่อาจ

สนับสนุนแล้ว กองทุนขยะสร้างสุขสามารถมอบสิทธิประโยชน์ต่างๆ ให้สมาชิก ขณะที่กิจกรรมการจัดการขยะกับคนที่มีความตั้งใจจะยังคงอยู่และเพิ่มมากขึ้นด้วย

“ส่วนที่ต่อยอดอย่างชัดเจนมาจากปีที่ 1 คือการจัดการขยะได้สร้างความสะอาดและสอดคล้องกับระดับเทศบาลเพราะไม่นานนี้เทศบาลนครหาดใหญ่ได้ทำการเปิดโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าจากขยะ สิ่งที่เราทำอยู่เช่นการคัดแยกขยะ ทำให้เทศบาลทำงานได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น”

นโยบายผลิตกระแสไฟฟ้า ด้วยพลังงานขยะของเทศบาลนครหาดใหญ่ ทำให้ชาวบ้านกระตือรือร้นในการหันมาใส่ใจเรื่องพลังงานมากขึ้นอีกทางหนึ่ง

ด้านขยะอินทรีย์นอกจากการจัดเก็บเศษอาหารจากครัวเรือนไปทำน้ำหมักใช้งานในด้านต่างๆ ทางสำนักงานพลังงานจังหวัดสงขลาได้เข้ามาติดตั้งชุดทำแก๊สชีวภาพจากขยะอินทรีย์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและผู้สนใจ

ด้านขยะอันตรายมีกิจกรรมขอคืนขยะอันตรายแลกไข่ไก่ ซึ่งชาวบ้านให้ความสนใจกันพอสมควร เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งเพื่อให้ชาวบ้านกระตือรือร้นในการแยกขยะให้ถูกต้อง

ด้านขยะรีไซเคิลมีการเปิดกองทุนขยะ และร้านค้าสร้างสุขเพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมนำขยะมาฝากสร้างสวัสดิการ

ในประเด็นพื้นที่สีเขียวมีการปรับภูมิทัศน์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เป้าหมายสร้างชุมชนบ่อมหกนาอยู่ หน้าบ้านนาอมง มีการรณรงค์ปลูกพืชผักสวนครัวหน้าบ้านเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน อบรมการทำบัญชีครัวเรือนโดยสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ จังหวัดสงขลา

สำหรับกิจกรรมด้านเยาวชน เรียกว่ากิจกรรม Eco kids มีการอบรมเยาวชนด้านการจัดการขยะ เพื่อประชาสัมพันธ์กับชุมชนเครือข่าย ผ่านสื่อ

แนวคิดของคนทำงานโครงการฯ เปรมวิทย์มองว่าต้องตั้งตัวเองอยู่ในความเชื่อมั่นเสมอว่าการจับมือกันจะเดินต่อไปได้ของชาวชุมชน แม้เป็นก้าวเล็กๆ เพียงแต่อย่างหยุดนิ่งอยู่กับที่ ●

ดาตาบริหารชุมชน 8 แผน สร้างหัวใจ “คนปลูกต้นไม้”

ที่มาโครงการชุมชนจัดการตนเองตามวิถีพอเพียง บ้านศาลาคงจันทร์ หมู่ 2 ตำบลควนรู อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 3 มีจุดเริ่มต้นมาจากการที่คณะทำงานเห็นว่าชุมชนแห่งนี้เกิดสภาพของการไม่ไว้วางใจ การไม่เคารพผู้หลักผู้ใหญ่และค่านิยมสุรุษสุร่าย

“กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ปราชญ์ชาวบ้าน จึงมาประชุมหาทางออกโดยมีนักวิชาการเข้ามาช่วย” วีรวิชัย จันทกุล ผู้ใหญ่บ้านศาลาคงจันทร์ และผู้รับผิดชอบโครงการฯเล่า ในครั้งนั้นมีการเสนอว่าจะมีการประมวลเหตุการณ์เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ในที่สุดจึงได้แผนชุมชน 8 แผนงานประกอบด้วย

1. แผนงานเฝ้าระวังทางสังคม
2. แผนงานพลังงานชุมชน/ทดแทน
3. แผนงานศิลปวัฒนธรรม
4. แผนงานชุมชน/แผนชีวิต
5. แผนงานภัยพิบัติ
6. แผนงานอาหารปลอดภัย

7. แผนสื่อ

8. แผนเด็กและเยาวชน

ก่อนได้แผนงานดังกล่าวผู้ใหญ่ธีรวิชัยเล่าว่ามีเวทีเสนอแนวทางการพัฒนาจำนวนมาก เมื่อถล่นกรองใจความสำคัญจัดหมวดหมู่เหลือ 8 แผนหลัก หลังจากนั้นใช้ 8 แผนเป็นตัวขับเคลื่อนชุมชนมาตลอด

“กระบวนการทำงานมีการแบ่งงานกันทำและบูรณาการ อย่างตัวผมดูแล 8 แผนงานภาพรวม ส่วนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ในแผนงานเฝ้าระวังแผนอาหารปลอดภัย อสม. ดูแลส่งเสริมชาวบ้านปลูกผักกินเอง ทำงานสอดคล้องกับ นโยบาย อบต.ควนรู อย่างนี้เป็นต้น” เขาเล่าและเสริมต่อว่า ขณะที่แผนรับมือภัยพิบัติใช้ ชรบ. และ อพปร.ของหมู่บ้านมาช่วยดูแล

ในด้านเครื่องมือการทำงาน แผนสื่อมีเครื่องมือคือสถานีวิทยุชุมชนและเสียงตามสาย

หากมองเชิงเนื้อหาที่มีความหลากหลาย มุ่งหวังสอดคล้องกับความจำเป็น เช่น แผนด้านศิลปวัฒนธรรม เน้นคนรุ่นใหม่เรียนรู้ชุมชนตนเองผ่านกาหลอ ลิเกป่า ส่วนแผนพลังงานสนใจการใช้ไม้ฟืนเป็นพลังงานในครัวเรือน

หลังการขับเคลื่อน 8 แผน โดยประชุมกันทุกเดือนได้เกิดระบบบริหารชุมชนที่มีความชัดเจนเป็นลักษณะเฉพาะของบ้านศาลาคงจันทร์

เกิดบุคลิกเฉพาะบางอย่างในชุมชน เช่น เมื่อถึงวันพระคนที่นี้หิ้วปิ่นโตไปถวายพระ หลังพระฉันเพลมีการกินข้าวร่วมกัน พูดคุยในเรื่องของชุมชน

ในงานประเพณีในหมู่บ้านชาวบ้านจะนำเอาพืชผักที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนออกมาช่วยงาน ขณะที่ชาวอีกส่วนหนึ่งพร้อมจะออกแรงขึ้นเขาไปหาพืชผักในป่ามาช่วยอีกแรง

“เกิดระบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมาผสานกัน เมื่อทำโครงการ สสส. ทำมา 2-3 ปี เรามองเห็นความเอื้ออาทร เกิดคนที่มีจิตสาธารณะ มีคนอาสาดูแลทรัพยากรปลูกป่าในพื้นที่” เขาเล่าว่าจากการขับเคลื่อน 8 แผน ทำให้เกิดคนกลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาขับเคลื่อนการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ชุมชน “แบบทำให้ฟรี” ซึ่งปรากฏการณ์ขานรับที่มองว่าจะทำให้เกิดพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ขึ้นในอีก 5 ปี ข้างหน้า

“เห็นผลถึงว่าเกิดภาวะจิตสำนึกที่รักบ้าน ชุมชนตนเอง” ผู้ใหญ่ธีรวิชัย เล่า

การขับเคลื่อนโครงการชุมชนจัดการตนเองตามวิถีพอเพียงบ้านศาลาคงจันทร์ ที่สนับสนุน โดย สสส. 3 ปีที่ดำเนินการ คู่ขนานไปกับการใช้ 8 แผน

“เราไม่ได้มองว่า 8 แผนจะลงตัวนะครับ ระหว่างทางคณะทำงาน จะมีการเสนอว่าควรปรับแผน หรือเพิ่มแผนบางอย่างให้มีความชัดเจนของ การทำงานมากขึ้น”

ที่ผ่านมายังมีข้อเสนอจากคณะกรรมการ หมู่บ้าน ชุมชน ต้องการ รับการสนับสนุนในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติที่การทำงานพวกเขาสามารถเอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน อย่างเช่น กลุ่มน้ำยาง สามารถทำกองทุนเอาเงินช่วยเหลือคนด้อยโอกาส คนพิการ คนชราและผู้ป่วยนอนติดเตียง

กรณีกลุ่มคนปลูกป่าเกิดขึ้นจากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคน ประมาณ 10 คนที่ผู้ใหญ่ธีรวิชัย ไปคลุกคลี อบรม แนวคิด เกี่ยวกับวิกฤติ สิ่งแวดล้อมของชุมชน

“มาจากความคิดของชาวบ้านว่า ถ้าไม่ทำอะไรจะเกิดอะไรขึ้น คนกลุ่มนี้ เกิดจิตสำนึกขึ้นมาเอง เริ่มจากกลับไปปลูกต้นไม้ในที่ดินตัวเอง และอาสา ปลูกต้นไม้ให้คนอื่นด้วย”

ต้นไม้ที่ปลูกเช่น ตะเคียนทอง พะยอม มะฮอกกานี เทพธำโร เทพณรงค์ และสะเดาเทียม เป็นพืชที่สามารถปลูกร่วมในสวนยางพารา ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ทำให้ชุมชนรุ่มรึ้นมากขึ้นและในระยะ 10-20 ปี ข้างหน้า สามารถตัดต้นไม้เหล่านี้มาขายทำรายได้อีกต่างหาก

เมื่อมีชาวบ้านคนหนึ่งปลูกต้นไม้มีมูลค่าเพิ่ม เพราะมีเห็ดเกิดขึ้น
ในป่าที่ปลูกก็ทำให้คนอื่นอยากทำบ้าง ขยายผลจาก 10 คนเป็น 40 คน
สามารถกำหนดเป้าหมายปลูกป่า 500 ไร่ ในหมู่บ้าน และ 1,000 ไร่
ในระดับตำบล

“ทางหมู่บ้านเห็นว่า เป็นการดีที่จะสนับสนุนให้เกิดกลุ่มเหล่านี้ และ
ถ้าเกิดหลายกลุ่มยิ่งดี” ผู้ใหญ่ธีรวิทย์ว่า หากมองภาพรวมการขับเคลื่อน
โครงการ สสส.ตลอดเวลา 3 ปีที่ผ่านมาจึงอาจประเมินความคลี่คลายเชิง
รูปธรรมชัดว่า

- ปีที่ 1 ทำ 8 แผนหลัก
- ปีที่ 2 เน้นเรื่องขยะ ซึ่งเป็นปัญหาตามสถานการณ์
- ปีที่ 3 เน้นเรื่องการปลูกป่าร่วมยาง (ปลูกป่าในสวนยางพารา)/
เรื่องพลังงาน /เรื่องสิ่งแวดล้อม

“มีการปรับแผนไปตลอดแต่ไม่ทิ้งแนวทางหลัก 8 แผนเดิม เพียงแต่ทำอะไรให้ประสานอาศัยซึ่งกันและกัน เรื่องอาหารเชื่อมโยงไปถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น เรื่องพลังงานชุมชนเกี่ยวข้องกับอาหาร สื่อวิทยุใช้ในการทำให้คนรู้ข่าวสาร และสุดท้ายเอาเด็กมาดูแลชุมชนต่อ เพราะพวกเขาจะต้องสานต่อทุกเรื่อง”

เขามองว่า 8 แผนที่ใช้ที่บ้านศาลาคงจันทร์น่าจะใช้เป็นต้นแบบ สำหรับชุมชนอื่นได้ด้วย ทุกวันนี้ที่นี่เป็นแหล่งเรียนรู้มีหน่วยงานต่างๆ มาดูกลับไปปรับใช้ตามสภาพของปัญหาและชุมชน

“ถ้าคัญสุดเป้าหมายที่เราต้องการคือชุมชนมีความสุขตามวิถีแห่งความพอเพียง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน”

เพราะทั้งหมดเริ่มต้นมาจาก 8 แผน จึงถือว่ายึด 8 แผนเป็นคาคาคักดีวิถีของชุมชนแห่งนี้ ●

ภาพต่างชีวิตลิขิต “บ้านทุ่งใหญ่”

ณัฐกานต์ เพชรสุวรรณ ผู้รับผิดชอบโครงการ คนสามวัยใส่ใจ สุขภาวะชุมชนบ้านทุ่งใหญ่ หมู่ 5 บ้านทุ่งใหญ่ ตำบลบ้านนา อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เล่าว่า โครงการฯ นี้มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการเพื่อ

1. ให้มีสภาผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง โดยทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ติดตามและประเมินผลโครงการและมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

2. สร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญและมีความตระหนักในปัญหาของชุมชน

3. ส่งเสริมกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์และการดูแลสุขภาพระหว่างกลุ่มเด็กเยาวชน ผู้ปกครอง และผู้สูงอายุ

บ้านทุ่งใหญ่ชุมชนในตัวอำเภोजะนะ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เห็นได้จากไม่นานมานี้ ห้างค้าปลีกขนาดใหญ่แห่งหนึ่งลงมาตั้งในพื้นที่ ขณะที่สภาพของคนในชุมชนยิ่งห่างเหินกันมากยิ่งขึ้น

“คนต่างรุ่นต่างวัยมักต่อกันไม่ติด เด็กรุ่นใหม่ถูกส่งเข้าไปเรียนในเมืองตั้งแต่วัยเด็ก พ่อแม่ไม่เคยพาเข้าวัดหรือร่วมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน พวกเขาไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้ พอๆกับไม่รู้จักคนเฒ่าคนแก่หรือแม่แต่เพื่อนวัยเดียวกัน”

ณัฐกานต์เล่าว่าโครงการจึงเริ่มต้นจากรับสมัครน้องๆ เยาวชนผู้สนใจ เข้าร่วมทำกิจกรรมและจัดเวทีสร้างความเข้าใจต่อคนในชุมชน ทำให้เด็กหันมาทำความรู้จักชุมชนและสามารถเชื่อมโยงผู้คนที่แตกต่างกันได้อีกครั้ง

“แม้กระทั่งในกลุ่มเด็กด้วยตัวเอง ทำให้เขามีกลุ่มเพื่อนในชุมชน มีความสัมพันธ์เข้าหากันมากขึ้น”

กิจกรรมในโครงการเน้นการสร้างทักษะการทำงานเป็นทีมและการสร้างความสามัคคีผ่านเกมต่างๆ โดยมีทีมบัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (บอ.มอ.) มาช่วยออกแบบกิจกรรม นอกจากนี้เด็กู้จักกันมากขึ้น ยังได้ทำความรู้จักชุมชนในแง่ประวัติศาสตร์ชุมชน อาณาเขต ภูมิศาสตร์ เรื่องเล่า สถานที่สำคัญ และประเพณีวัฒนธรรม

มีการฝึกทักษะการเก็บข้อมูลโดยการวาดแผนที่ และอบรมให้ความรู้ และสอนทักษะการเก็บข้อมูลในชุมชน

การลงพื้นที่ชุมชนจะมีการนำเด็กๆ ลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยเก็บภาพ พูดคุย สังเกต และรวมกันเล่าเรื่องราวที่ได้พบเจอ

การอบรมให้ความรู้และทักษะการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมใช้ เครื่องมือที่เรียกว่าภาพชีวิตลิขิตเรื่องเรื่องราว (Photo Novella) ก็คือการถ่ายภาพเพื่อนำไปสู่เรื่องราวของภาพนั้นๆ

“จากที่ไม่เคยได้ทำกิจกรรมเพราะเด็กไม่ค่อยมีเพื่อน สิ่งที่เปลี่ยนไปทำให้เยาวชนอาสาสมัครมีความสนุกสนาน รู้สึกอยากร่วม ไม่มีคำบ่น แถมยังเพลินไปกับกิจกรรม”

ณัฐกานต์เล่าว่ากิจกรรมเก็บข้อมูลชุมชนด้วยเทคนิค ภาพชีวิตลิตซ์ เรื่องเรื่องราว (Photo Novella) มีการตั้งโจทย์ให้เด็กลงชุมชนเพื่อค้นหาข้อมูล โดยพี่เลี้ยงพาเยาวชนอาสาลงเยี่ยมบ้านเพื่อถ่ายภาพและค้นหาข้อมูลในชุมชน โดยแบ่งเป็นกลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 ภูมิปัญญา

กลุ่มที่ 2 ประเพณีวัฒนธรรม

กลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส

กลุ่มที่ 4 ประวัติศาสตร์ชุมชน

กลุ่มภูมิปัญญา เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับ การทำกรงนก และได้รับรู้ อย่างภาคภูมิใจว่า ตำบลบ้านนา อำเภอจะนะเป็นดินแดนที่มีชื่อเสียงเรื่อง ลือไกล ระดับโลกเกี่ยวกับนกเขา

กลุ่มประเพณีวัฒนธรรม ได้เรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีไทย ในชุมชน เช่น ประเพณีรับเทพยดา (รับเทียมดา) เป็นต้น

ประเพณีวัฒนธรรม ประจำชุมชน ที่ทุ่งใหญ่จะมีเกือบทุกเดือน เด็กจะเกิดการเรียนรู้ถึงการการรตนน้ำผู้สูงอายุ การรับเทียมดาและการตัดกาตร คลอง หรือทำบุญคลอง ซึ่งเป็นประเพณีเฉพาะท้องถิ่น ที่สืบทอดกันมานาน

กลุ่มผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสการเปิดโอกาสให้เด็กลงเยี่ยมบ้าน ผู้สูงอายุและผู้พิการ พุดคุย สอบถามสารทุกข์สุกดิบ หรือร่วมทำสิ่งประดิษฐ์ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

กลุ่มประวัติศาสตร์ชุมชน ได้รับรู้เกี่ยวกับความเป็นมาในชุมชนว่า เป็นมาอย่างไร

การใช้เทคนิคภาพชีวิตลิตเรื่องราว (Photo Novella) มาขับเคลื่อน เป็นเครื่องมือได้ตรงจริตคนรุ่นใหม่ เพราะทุกวันนี้นี้เด็กรุ่นใหม่ชอบถ่ายรูป ผ่านการใช้กล้องโทรศัพท์ เพื่อเผยแพร่ในโซเชียลเน็ตเวิร์คโดยเฉพาะเครือข่าย ไลน์และเฟซบุ๊ก

“เราก็พาเด็กไปดูชุมชนว่าเขาเห็นอะไร ถ่ายทอดมาเป็นภาพชีวิตของ ชุมชนเราเองอย่างเช่นภาพของกรรณกเขา ภาพของการเตาแบบก้อนเส้าก่อไฟ ไม้พิน ภาพของคนสูงอายุ”

เด็กถ่ายภาพสะท้อนเรื่องราวชุมชน ผ่านภาพคนแก่ยิ้มดีใจมีความสุข หรือภาพในงานประเพณีต่างๆ จะมีการเอาภาพเหล่านั้นมาเชื่อมต่อไปสู่เนื้อหา

“อย่างเช่นเราตั้งคำถามกับเด็กว่า ทำไมคุณตาจึงยิ้ม เด็กบอกว่าตา ยิ้มดีใจที่เด็กๆไปหา ก็นำไปสู่สิ่งอื่นได้” เธอเล่า

บางครั้งเด็กถ่ายภาพอิริยาบถต่างๆของพวกเขากันเอง ระหว่างเดิน เก็บขยะในชุมชนแล้วถ่ายภาพมาอดกัน

“หลายภาพซึ่งเราก็ไม่นึกว่าเด็กถ่ายมาสะท้อนความสนใจพวกเขา และมุมมองต่อชุมชน เราก็นำภาพมาเป็นสื่อในการเชื่อมโยงเพื่อตอบคำถาม”

ณัฐกานต์เล่าว่า เนื่องจากเด็กที่เข้าร่วม 50-60 คน ภาพที่ถ่ายได้ จึงมีจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ให้แต่ละกลุ่มคัดภาพที่ดีที่สุดมา 4-5 ภาพ ส่วนหนึ่งนำไปเผยแพร่ในเว็บไซต์ของ สจรส.ม.อ. อีกส่วนจัดแสดงไว้ที่ศาลา ประชาคมของหมู่บ้าน

ในกระบวนการที่เด็กจะเอาภาพทั้งหมดมาเชื่อมร้อยกันเป็นเรื่องราว ของหมู่บ้านทุ่งใหญ่ จะเป็นการสร้างกระบวนการคิดของเด็กๆ ต่อชุมชนของ ตัวเองจากความรู้ ความคิด ที่ได้ลงพื้นที่ชุมชนของพวกเขาเองซึ่งที่ผ่านมา เขาอาจไม่มีโอกาสทำความรู้จักเท่าที่ควร

หลังจากเด็กรวมกลุ่มถ่ายภาพ พูดคุย สังเกต จัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่และสรุปแต่ละประเด็น คัดเลือกรูปภาพและเขียนเรื่องราวประกอบ มีแนวความคิดต่อยอด ในการเอาเรื่องราวเหล่านี้มาแต่งบทเพลงและบทละครจากภาพถ่ายเพื่อสะท้อนเรื่องราวชีวิตต่อไป

ณัฐกานต์กล่าวว่า การถ่ายภาพเป็นตัวสื่อให้เด็กมานั่งคุย เกิดการสร้างสรรค์ มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคี เมื่อกลุ่มเด็กมีความเข้มแข็งจึงมีความคาดหวังจะนำพวกเขาเชื่อมต่อกับชุมชนอื่น หาเพื่อนต่างหมู่บ้านเพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมดีๆร่วมกันต่อไป

ผุสดี นพชัยยา คณะทำงานโครงการฯ เล่าว่า กลุ่มเยาวชนที่มาร่วมโครงการ อายุตั้งแต่ 8-18 ปี

“ปกติเด็กจะมีโทรศัพท์ ที่มีกล้องถ่ายรูปอยู่แล้ว เราก็ให้เขาถ่ายส่งเข้ามาทางไลน์ซึ่งเราตั้งชื่อกลุ่มว่าคนสามวัย”

เมื่อเด็กออกไปในชุมชน พวกเขาจะถ่ายภาพอะไรก็ได้ เมื่อส่งเข้ามาในไลน์ นอกจากภาพจะมีการสื่อสารพูดคุย ในเรื่องนั้นๆ อย่างเมื่อถ่ายภาพถนนลาดยาง พวกเขาจะพูดถึงสภาพชุมชนในอดีตที่ยังเป็นถนนลูกรัง ภาพของคลองชลประทาน ก็จะพูดถึงการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม หรือเมื่อถ่ายภาพวัฒนธรรมประเพณี ก็จะพูดถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น อย่างนี้เป็นต้น

งานที่ถูกส่งเข้ามาในไลน์ ขณะนี้มีจำนวนมาก แต่จะมีการคัดเลือกภาพมาจัดพิมพ์จำนวนหนึ่ง เพื่อนำมาแสดงในบอร์ดนิทรรศการ ณ ศาลาอเนกประสงค์ของหมู่บ้าน

ภาพรวมความเปลี่ยนแปลงจากเวทีถอดบทเรียนการทำงานระหว่างทาง ในวันที่ 23 เมษายน 2558 พบว่า กลุ่มเด็กและเยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

ผู้ปกครองส่วนใหญ่เล่าว่า ลูกหลานตัวเองเล่นเกมลดลงเนื่องจากต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ดิ้นนอนเร็วขึ้นมากเพื่อมารอทำกิจกรรมร่วมกันและส่วนใหญ่มาก่อนเวลานัดหมายเสมอ, ผู้ปกครองคนหนึ่งสะท้อนด้วยความปลื้มใจว่าลูกช่วยล้างจานจนเรียบร้อยขณะอยู่ที่บ้าน จากเดิมไม่เคยทำตัวแบบนี้มาก่อน ซึ่งคงได้มาจากกิจกรรมโครงการฯ ที่ให้เด็กและเยาวชนต้องล้างจานด้วยตัวเอง

ตัวแทนผู้สูงอายุต่างรู้สึกดีใจที่มีคนมาเยี่ยมเยียน ยิ่งเป็นลูกหลานด้วย ยิ่งทำให้รู้สึกว่ามีคุณค่า ไม่ได้เป็นที่น่ารังเกียจอย่างที่ใจคิด

ขณะที่ทีมแกนนำชุมชนสะท้อนว่าโครงการฯ ทำให้มีโอกาสพูดคุยปรึกษาหารือกันมากขึ้น ได้พัฒนาตัวเอง เช่น การนำเสนอ หรือการเป็นที่เสียงให้กับเด็กและเยาวชน เป็นต้น •

จังหวัดยะลา

เลิกเหล้า-ลดพิษ-ลดขัดแย้ง ทางผลพื้นที่ธารโต

**“ปีนี้หมู่บ้านศรีนครและคอกช้างซึ่งอยู่ใกล้กันทำแบบเราด้วย
ผลลัพธ์มาจากที่เขาเห็นหมู่บ้านเราทำมาก่อน”**

โครงการชุมชนบ้านนครธรรมนักรจัดการชยะนักรจัดการสุขภาพ
แห่งตำบลคีรีเขต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา เป็นโครงการต่อเนื่อง

หมู่บ้านนครธรรมเป็นหมู่บ้านพุทธตั้งอยู่บนภูเขาแหล่งคลองต้นน้ำ
วันหนึ่งคนนครธรรมพบว่าปัญหาเล็กๆ ในมุมมองเขา กลับเป็นปัญหาใหญ่ของ
ชุมชนมุสลิมที่อยู่ปลายน้ำ

อันเนื่องมาจากชุมชนมุสลิมให้ความสำคัญกับความสะอาดของน้ำ
ที่ใช้ชำระร่างกาย อุปโภค บริโภค ตามหลักนะญิสของอิสลาม ครั้นน้ำกิน
น้ำใช้ส่วนหนึ่งมาจากคลอง แต่กลับพบว่าที่บ้านนครธรรมแหล่งต้นน้ำมีขวิด
เหล่า-เบียร์ ทิ้งลงในคลอง พวกเขาจึงไม่กล้าใช้น้ำ

วันชัย บ่อเงิน นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ รพ.สต.
บ้านศรีนคร ตำบลคีรีเขต ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เล่าว่า เดิมหมู่บ้านนคร
ธรรมไม่มีการจัดการชยะมาถึงสี่สิบปี ใครผ่านไปมาจึงจะเห็นชยะเก่าชยะใหม่
แฟนผ่านไปทั่ว ฝูงพลาสติก ขวดน้ำ ขวดเบียร์ ขวดเหล้า กองเป็นภูเขาเลากา
อยู่ตามถนนหนทาง ลำคลอง และได้สะพาน

เมื่อดำเนินโครงการฯ วันชัยกับคณะทำงานจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชิญตัวแทนครัวเรือนมานั่งระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหา มีการอบรมให้ความรู้ การแยกขยะ มีการคิดประดิษฐ์อุปกรณ์ในการแยกขยะจากตะแกรง ลวดทรงกลมใช้เป็นถังเก็บขยะรวมเพื่อคัดแยกขยะก่อนมาขายแบบเป็น กองทุน โดยเปิดบัญชีในนามกองทุนขยะบ้านนครธรรม

ธนาคารขยะมีรูปแบบเอาขยะมาขาย ชาวบ้านที่ร่วมโครงการสามารถ เปิดบัญชีธนาคารขยะ เมื่อขายขยะได้แล้วเก็บสถิติรายได้เป็นตัวเลขเอาไว้ก่อน มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิกโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จัดกิจกรรมตรวจสุขภาพให้สมาชิกธนาคารขยะ

มีการจัดกิจกรรมเดินเก็บขยะในชุมชน แม้ว่ายังไม่สามารถกำจัด ขวดเหล้า ขวดเบียร์เพราะคนกินเหล้า กินเบียร์ ที่บ้านนครธรรมยังเป็น ปัญหาใหญ่ จึงได้มีการขยายผลสร้างกิจกรรมขยะร่วมกับวัดนครธรรมณรงค์ ลาดการต้มเหล้าขับเคลื่อนไปพร้อมภาคีเครือข่ายงดเหล้า

เมื่อมาถึงโครงการต่อเนื่องปีที่ 2 แม้มีข้อจำกัดหลายอย่าง โดยเฉพาะการเป็นพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตความไม่สงบ วันชัยเล่าว่าสิ่งที่ทำมาซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่รอบข้างมาใช้นครธรรมเป็นต้นแบบโดยเฉพาะหมู่บ้านศรีนครและบ้านคอกช้าง มาจากผลลัพธ์ที่เขาเห็นหมู่บ้านศรีนครไปได้สวย

“เราประสบความสำเร็จโดยเฉพาะการบริหารจัดการขยะ ปีที่แล้วชุมชนนครธรรมสะอาดขึ้นมีกติกาเกิดความร่วมมือและเกิดธนาคารขยะ ปีนี้ที่เราสานต่อโดยยังเน้นธนาคารขยะ ตรวจสอบสภาพผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมธนาคารขยะ และให้ทุนกับบุตรหลานเขา”

วันชัยบอกว่าในวันนี้สำหรับธนาคารขยะมีคณะกรรมการบริหารระบบการจัดการที่ชัดเจน แม้ยังต้องใช้ รพ.สต.บ้านศรีนคร เป็นที่ทำการชั่วคราว แต่ก็ได้ผลักดันเรื่องนี้เป็นวาระระดับตำบลแล้ว

หุสนา เจะเตะ เจ้าหน้าที่ รพ.สต. และผู้จัดการธนาคารขยะบ้านนครธรรม เล่าว่า แต่ละเดือนทุกวันเสาร์ไต่เสาร์หนึ่งจะมีการนัดขายขยะซึ่งคนที่มาขายจะไม่ได้เงินสด แต่จะได้คูปองที่สามารถเอาไปแลกสินค้าได้ที่ร้านค้า 0 บาท ซึ่งเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งของชุมชน

ร้านค้า 0 บาท เป็นร้านค้าแห่งหนึ่งที่โครงการฯ ไปชวนมาเข้าร่วม คนที่ซื้อของที่นี่ต้องเอาเฉพาะถุงที่ขายขยะไปแลกซื้อได้ตามจำนวนเงิน

“สถานการณ์ตอนนี้มีคนมาขายขยะเราอยู่ประมาณ 50 คน การจูงใจอีกอย่างคือถ้าคนไหนขายขยะได้มากอันดับ 1-10 เราจะยกย่อง โดยแจกประกาศนียบัตร”

หุสนา เล่าว่าขยะที่ยังพบจำนวนมากยังเป็นขวดพลาสติกแบบ ขาวขุ่นนั่นเอง ส่วนหนึ่งเพราะมีโรงงานในชุมชน เป็นโรงผลิตน้ำดื่มของกลุ่มสตรีที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก อบต. มีการผลิตน้ำขายในตำบลราคา โหลละ 36 บาท

“นอกจากขวดน้ำก็มีขวดเหล้า แม้มีโครงการงดเหล้าลดได้ผลระดับ หนึ่ง แต่การบริโภคยังมีอยู่ ส่วนคนเริ่มสำนึกอาจเป็นว่าผลผลิตยางพาราถูก ทำให้เขาไม่มีเงินซื้อเหล้าก็เป็นได้ แต่ทุกวันนี้ ขวดเหล้าไม่ทิ้งลงน้ำแล้วหันมา ทิ้งลงถังตะแกรง” เธอว่า ที่ผ่านมารพ.สต. นครธรรมทำการสำรวจพบอัตรา คนบริโภคเหล้ากลุ่มผู้ชายบ้านนครธรรม พบว่าจากตัวเลขเดิมติดเหล้า 70% มีปริมาณที่ลดลง 30%

“ที่ผ่านมามีพี่น้องมุสลิมกังวลเรื่องการทิ้งขวดเหล้าลงน้ำ แต่ตอนนี้เห็นว่าดีขึ้น เพราะว่าจากที่สังเกตไม่มีการทิ้งขยะหรือขวดเหล้าบริเวณลำน้ำ เพราะพอมีธนาคารขยะเขารู้ว่าเอาขวดไปขายดีกว่า”

โกศล ไตรสุวรรณ สารวัตรกำนันตำบลคีรีเขตและประธานกองทุนขยะบ้านนครธรรม เสริมว่าแม้จะเป็นคนพุทธแต่การทำงานร่วมกับพี่น้องมุสลิมไม่มีปัญหาแต่อย่างไร

เขาบอกว่าทุกวันนี้พบว่าอัตราการบริโภคเหล้าในหมู่บ้านลดลงมาก บางคนก็เลิกไปเลย ผลมาจากเศรษฐกิจไม่ดี และการรณรงค์งดเหล้าในเทศกาลต่างๆ

“หมู่บ้านเราสะอาดขึ้น ชาวบ้านก็ร่วมมือกันดี ต่างกับแต่ก่อนมาก ใครคิดจะทิ้งตรงไหนก็ทิ้งเท่านั้นเอง ขวดเหล้าจึงวางกองข้างถนน แต่ทุกวันนี้ไม่ใช่”

ในฐานะประธานกองทุนขยะ เขาเล่าถึงการชักชวนคนมาร่วมทำโครงการว่าใช้วิธีไปคุยกับชาวบ้าน ใช้ความเป็นพี่ๆ น้องๆ เป็นหลัก เพราะหากดูความเป็นมาของหมู่บ้านนี้คนที่อพยพเข้ามาอยู่ 40-50 ปีก่อน มีความเป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดกันมาก่อน

ไม่เฉพาะหมู่บ้านนครธรรมแม้แต่หมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งเป็นหมู่บ้านเกิดใหม่ตามนโยบายความมั่นคงของรัฐบาลสมัย 50 ปีก่อน ก็มีความเป็นญาติพี่น้องกันสูงเช่นเดียวกัน

“ตอนนี้กองทุนชายขยะมีเงินหมุนเวียนหมื่นกว่าบาท ผมประเมินด้วยความรู้สึกว่าครั้งแรกที่เราทำโครงการต้องขนขยะใส่รถกระบะออกไปขายเดือนละ 3-4 เที่ยว แต่ตอนนี้เหลือเที่ยวเดียวแสดงว่าขยะ น้อยลง นอกจากขายกับธนาคารขยะของเรา ชาวบ้านตื่นตัวที่จะเก็บขยะไปขายเอง ก็มี ขณะที่ส่วนหนึ่งมีคนบริจาคขยะ ขวดแก้ว ขวดพลาสติกมาให้เราด้วย”

วันชัยผู้รับผิดชอบโครงการฯ กล่าวทิ้งท้ายว่า ขณะนี้ไม่พบการทิ้งขยะลงคลองบริเวณหัวสะพานในหมู่บ้านซึ่งเป็นปัญหาจากปีแรกแล้ว

“เมื่อมีการปักป้ายห้ามชาวบ้านก็ไม่กล้าทิ้ง มีการทิ้งที่เป็นที่เป็นทางขยะก็ลดลง”

อย่างไรก็ตามเขาเห็นว่า การสร้างจิตสำนึกยังเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เขาจึงมาเน้นดึงเด็กนักเรียนให้มาร่วมกิจกรรมเก็บขยะ ใครทำผลงานดีจะมีการแจกทุนการศึกษา โดยที่มอบไปแล้ว 5,000 บาท ก็ใช้เงินจากกองทุนขายนั่นเอง

วันชัยยอมรับว่าการใช้ระบบรางวัลช่วยกระตุ้นและสามารถส่งผลต่อการเปลี่ยนวิธีคิดของคนได้อย่างหนึ่ง

สำหรับอนาคตเขายกให้บ้านนครธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้การจัดการขยะ สำหรับหมู่บ้าน และตำบลใกล้เคียง

“สิ่งที่เปลี่ยนชัดๆ เมื่อเราขับเคลื่อนโครงการที่ผ่านมาเราพบว่า คนสามัคคีมากขึ้นมองผ่านการทำงานของเขา เช่นเรานัดมาทำงานเขาก็กระตือรือร้นที่จะมาโดยไม่ต้องออกหนังสือเชิญเอาแค่แจ้งในไลน์กลุ่มเขาก็มากัน” วันชัยเล่า

ไลน์กลุ่มผู้นำหมู่ 6 มีสมาชิก 40 คน เมื่อมีอะไรแจ้งลงในนี้ นอกจากสมาชิกไลน์เองยังได้ชาวบ้านมาร่วมด้วยช่วยกันแบบอัตโนมัติจำนวนหนึ่ง และยังใช้สื่อสารเรื่องต่างๆที่เป็นประโยชน์กับชุมชน

อาจกล่าวได้ว่าขยะถูกใช้มาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพัฒนาชุมชนของนครธรรม เพราะสามารถเป็นจุดเริ่มของการตื่นตัว เริ่มต้นของผู้คนที่ถูกมาทำในสิ่งสร้างสรรค์ ท่ามกลางเงื่อนไขสถานการณ์ความไม่สงบของพื้นที่ •

จังหวัดปัตตานี

วิถีของชุมชนเป็นร้านค้า ถิ่นที่ตั้งของบ้านเรือนคนเก่าๆ แก่ๆ ชาวเมืองปัตตานี ที่อยู่กันมานาน

เกษมณีเล่าว่าตัวเองเป็นคนค้าขายธรรมดาๆอยู่ในชุมชน วันหนึ่งมีรุ่นพี่จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปัตตานีที่กำลังขับเค็ลื่อนสมัครหาสุขภาพมาชวนให้ทำโครงการชุมชนนำอยู่

“การหาแนวคิดชุมชนก่อนทำโครงการฯ เราพบประเด็นว่าที่คนต้องการมากคือความสามัคคี เพราะที่ผ่านมาคนในตลาดแม้จะรู้จักหน้าค่าตากันอยู่แต่ทำอะไรร่วมกันไม่ได้เลย เป็นลักษณะของชุมชนเมืองที่ต่างคนต่างอยู่”

ตอนเริ่มขับขั้บเค็ลื่อนมีสิ่งทีให้เลือกว่าจะเน้นเรื่องขยะหรือความปลอดภัย เพราะช่วงนั้นชุมชนเจอเหตุระเบิดหลายครั้ง

สุดท้ายเลือกความปลอดภัยเป็นตัวเอก เน้นปัญหาอัคคีภัยกับปัญหาระเบิดแต่สอดแทรกเรื่องขยะ เพราะขยะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยเมื่อคนทิ้งขยะเพ่นพ่าน ถ้ามีคนเอาระเบิดมาวาง ก็มองไม่ออกว่าขยะหรือระเบิด

เกษมณีเล่าว่า ปีแรกที่ทำโครงการฯ ก็เริ่มทำให้หน่วยงานต่างๆ มาดูแลชุมชนมากขึ้น

“จากที่คิดว่าเราคงเป็นชุมชนเมืองมีความรู้ดูแลตัวเองได้ หน่วยงานจะไม่ค่อยเข้ามา หลังทำโครงการก็มีหลายหน่วยงานเข้ามา เช่น เทศบาลเมืองปัตตานี หน่วยศูนย์แพทย์ชุมชน สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทหารตำรวจ ก็เริ่มเข้ามาคุย”

อย่างไรก็ตาม ในปีที่ 2 (2556-57) โครงการยังคงทำเรื่องความปลอดภัยแต่ไม่เน้นกับหน่วยงานราชการ เพราะราชการเข้ามาแล้วทำให้ชุมชนไม่สบายใจมากกว่า

“อย่างว่าเราจัดให้ความรู้เกี่ยวกับระเบิด EOD หรือเจ้าหน้าที่หน่วยทำลายวัตถุระเบิดเข้ามาเขาก็ต้องใส่เครื่องแบบมาจะใส่ชุดอื่นมาก็ผิดระเบียบพอเข้ามาในชุมชน อีกวันก็มีวัตถุต้องสงสัยมาวางเลย ก็รู้สึกว่าการทำงานกับหน่วยงานที่แสดงตัวชัดเจนอย่างนี้จะไม่ปลอดภัยเท่าไร กลายเป็นเรื่องทำหาย ฝายที่ไม่หวังดี เราก็มองว่าเอาความรู้ที่ได้มาแล้วมาจับกลุ่มคุยกันเองดีไหม”

ปีที่ 2 มีการทำเครือข่ายโทรศัพท์ เอาไว้สำหรับการแจ้งข่าวบอกความเคลื่อนไหวความไม่ปลอดภัยต่างๆ ในชุมชน มีการตั้งกลุ่มไลน์ สำหรับคนสูงอายุที่ไม่ใช้สมาร์ทโฟนทำสมุดโทรศัพท์ชุมชนแจก เมื่อมีเหตุสงสัยหรือ

เหตุร้ายในเวลากลางคืน จะได้ติดต่อกันได้ โดยไม่ต้องออกจากบ้านเพื่อความปลอดภัย

มีการรณรงค์ให้มีถังดับเพลิงประจำบ้านและทำการตรวจสภาพให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ

“จริงแล้ว การขับเคลื่อนความปลอดภัยนั้นเราทำกันเสียๆ ในชุมชนไม่ให้คนอื่นรู้ แต่ในเรื่องที่เด่นออกไปข้างนอก และคนข้างนอกรู้จักคือการจัดการขยะ”

เกษมณี เล่าว่าการจัดการขยะ เริ่มมาจากปีแรกทำโครงการขยะแลกไข่ แต่พอทำไปสักพัก กลุ่มคนทำรู้สึกว่ายากจะทำต่อ เธอเลยคิดว่าคนค้าขายจริงๆ ไม่มีเวลาว่างมาทำกิจกรรมแบบนี้ เลยหันไปมองกลุ่มเด็ก

ในปีที่ 1 มีการสร้างกลุ่มเยาวชนขึ้นมาทำกิจกรรมอยู่แล้วจึงใช้เป็นทุนทำงานต่อ ให้พวกเขาทำหน้าที่ออกมารับซื้อขยะตามบ้านเรือนเดือนละ 2 ครั้ง

พวกเขาจะออกเดินไปถามตามบ้าน รับซื้อไปขายต่อ ส่วนเงินเก็บเข้าธนาคารให้เด็กที่ทำงาน เป็นกองทุนการศึกษาพวกเขาเอง

“ส่วนใหญ่ผู้คนจะไม่ขายขยะกับเด็กแต่บริจาคให้เด็กมากกว่า เวลาที่มีผลกำไรจากการขายขยะ เราก็จะมาดูว่าในวันนั้นมีเด็กมาทำกิจกรรมกี่คน เงินส่วนที่ได้นำมาหารจำนวนเด็ก บันทึกว่าเด็กคนไหนมีเงินในการทำกิจกรรมเท่าไร แต่จะให้เบิกเฉพาะเปิดเทอม ตอนนี้มีกองทุนรวมราวหมื่นเศษ”

ปีที่สองยังมีการเพิ่มการหาเครือข่ายเก็บขยะ โดยมองหาว่าบุคคลกลุ่มใดบ้างที่จะมาเก็บขยะในตลาดไปใช้ประโยชน์จริงๆ จึงพบว่าคนเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ต้องการมาเก็บผัก หัวปลา ไล่ไก่ กากมะพร้าวออกจากตลาดไปใช้งาน ซึ่งไม่ยุ่งยาก แค่ติดต่อเอาไว้พอถึงเวลาพวกเขาจะมาเก็บเอาเอง

จากปัญหาที่สมัยก่อนมีกะลามาพร้าวเต็มตลาด ไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไร เกษมณีลงทุนแกล้งระดมเก็บกะลาเพื่อสร้างกระแสให้มีคนมาถามว่าจะเอาไปทำอะไร

“เราก็บอกว่าเอาไปเผาถ่าน ที่จริงเราทำไม่เป็นหรอกและบ้านที่อยู่ก็ไม่มีพื้นที่ที่จะทำเผาถ่าน พูตไปอย่างนั้นเอง แต่คนได้แนวคิดเพราะมีคนนอกชุมชนมาเก็บกะลามาพร้าวไปทำถ่านจริงๆ”

กิจกรรมอีกด้านหนึ่งคนในชุมชนตลาดเทศวิวัฒน์ได้มารวมกันเอาเศษผักมาหมักกาน้ำตาลทำน้ำหมักชีวภาพ แต่พบปัญหาว่าน้ำหมักผักกลิ่นเหม็นมากถึงขนาดติดตัวคนทำงานล้างไม่ออก พวกเขาคิดแก้ไขโดยการเอากล่องโฟมมาวางบนที่ยกพื้นสูง เศษผักใส่กล่องโฟมปล่อยน้ำจากกองผักไหลลงถัง เอาน้ำที่ได้ส่วนนี้ไปหมักกาน้ำตาล ไม่ต้องหมักผักโดยตรงไม่ต้องรีอเศษผักที่อยู่ในถังซึ่งกลิ่นเหม็น และผักในกล่องโฟมเมื่อปล่อยนานวันจะแห้งไปเอง อาจเททิ้งไปหรือทำปุ๋ย

“น้ำหมักที่ได้จะขายเอาเงินเข้ากลุ่ม หรือเทลงคลองแก้ปัญหาน้ำเสีย”

กิจกรรมกำแพงวาดรูปนั้นเกิดมาจากที่พบว่าริมกำแพงในชุมชนมีคนทิ้งขยะเกลื่อน มีความพยายามการเขียนข้อความประกาศว่า “กำแพงห้ามทิ้งขยะ” แต่คนไม่เชื่อฟัง

“เราเลยเอาเด็กที่โรงเรียน เด็กในชุมชน มาทำความสะอาดและวาดรูปบนกำแพง พอวาดเป็นรูปต่างๆ ตามที่เด็กนำเสนอแล้วแม้จะมีคนทิ้งขยะอยู่บ้างแต่ก็มีคนเข้ามาดูแลพื้นที่ กลุ่มต่างๆ ก็เข้ามาหามาช่วยมากขึ้น” นับเป็นไอเดียที่ใช้ได้ผล

โครงการปีที่ 3(2558) เกษมณีเล่าว่าตั้งใจจะทำงานขับเคลื่อนเรื่องขยะ ตั้งชื่อกิจกรรมว่า “การสร้างการมีส่วนร่วม” หลายส่วนให้ความสนใจ อย่างเช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทศบาลเมืองปัตตานี เห็นได้จากแต่ละหน่วยงานส่งคนระดับผู้อำนวยการลงมาดูแลตลาด

“เขาก็บอกว่ามีนโยบายเกี่ยวกับขยะและจัดระเบียบตลาด เรามองว่าเมื่อมีการขานรับทำให้เราทำงานง่ายขึ้น” สิ่งที่จะหวังจะทำคือคัดแยกขยะและจะทำธนาคารขยะให้เป็นกองทุน

“ที่ผ่านมาเราทำกองทุนให้เด็ก ทำอย่างไรให้ได้เงินมาทำงานต่อหลังจาก สสส. ไม่ได้สนับสนุน ก็ต้องช่วยตัวเอง พยายามหาเงิน มองว่าในตลาดมีขยะมากน่าจะทำเงินจากตรงนี้ให้ได้”

เกษมณีเล่าว่าสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของความหวาดกลัวของคนในชุมชน

“ถ้ามีระเบิดนี้คนไม่เข้าในตลาดเลย สำหรับเราพ่อค้าแม่ค้าไม่ได้กลัวตายแต่กลัวขายของไม่ได้” เธอหัวเราะและว่าคนในตลาดรู้สึกแบบเดียวกัน

มองอีกมุมหนึ่งเงื่อนไชร้ายๆ นี้กลับเป็นผลดีทำให้ขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ไปได้โดยใช้สถานการณ์ที่เป็นอยู่มากกระตุ้นเตือนว่าหากไม่ช่วยกัน “ปล่อยให้เกิดระเบิดขึ้นอีกสิ่งทีตามมาก็คือทุกคนจะขายของไม่ได้” วาทกรรมเช่นนี้คนเข้าใจง่าย และพร้อมจะร่วมมือทำมากกว่า

ตลาดเทศบาลวิวัฒน์ที่ทางเดินในตลาดสกปรก มีขยะรกรุงรัง เกะกะทุกวันนี่สะอาดมากขึ้น เมื่อทำกับร้านค้าสำเร็จ โครงการฯ มุ่งมารณรงค์กับแม่ค้าและคนในชุมชน สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้มากที่สุดทีเกษมณีมองเห็นคือ

- คนคุยกันมากขึ้น
- คนสามัคคีกัน

“จากที่คนไม่สนใจเท่าไร ทุกวันนี้ถ้าทำกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน คนจะมากขึ้นเยอะ ยิ่งอะไรที่เป็นผลกระทบกับตลาดจะรวมคนได้เยอะมาก”

เธอยกตัวอย่าง กรณีเทศบาลจะทำบ่อดักไขมันในตลาด คนมารวมกันคัดค้าน เพราะรู้ว่าเทศบาลทำเสร็จแล้วจะไม่มาดูแล สิ่งที่สร้างขึ้นจะกลายเป็นบ่อขยะอันใหญ่อยู่ในชุมชน หรือกรณีเทศบาลจะปิดตลาดเพื่อซ่อมแซม ชาวตลาดก็ขอให้มีการพูดคุยถึงผลกระทบ

เธอเล่ากรณีขโมยเข้าบ้านซึ่งแต่ก่อนมีบ่อน แต่มีไม่รู้กัน พอทำโครงการ สสส. คนที่เคลื่อนไหวมากันมากขึ้นจึงรู้ปัญหาและมาร่วมกันหาทางแก้ไข

- ปีแรกเมื่อรู้ปัญหาขโมยขึ้นบ้านก็รวมกันไปหาดำรวจ ให้เบาะแส จนจับโจรได้
- ปีที่ 2 ขโมยคนเดิมออกจากคุกมาขึ้นบ้าน แต่เปลี่ยนบ้านเป็นอีก หลังหนึ่ง ชาวบ้านขอเทศบาลมาติดสปอร์ตไลท์แต่ไม่ได้ผล ก็มาคิดต่อว่าจะทำอย่างไร จนได้มติว่าให้ปิดตรอกแห่งหนึ่ง แต่มีโจรขึ้นบ้านอีกรอบ

เกษมณีเล่า “กลับไปดูจึงพบว่าตรอกยังไม่ปิดจริง สอบถามก็พบว่าเจ้าของบ้านตรงนั้นไม่ยอมให้ปิด เพราะทำให้ดูไม่สวย คราวนี้คนที่อยู่ตรงนั้น

ได้ลงไปคุยเพื่อขอปิดตروقจริงจัง หลอดไฟที่เทศบาลเอากลับไปก็มีคน
บริจาคให้ใหม่อีกบ้านที่ไม่ได้บริจาคหลอดไฟขอจ่ายค่าไฟส่องสว่างดวงนั้น”

เกษมณี มองว่าจากต่างคนต่างอยู่ มาเห็นเป็นปรากฏการณ์ความ
ร่วมมือที่น่าสนใจ เธอคิดว่าการทำงานที่หน่วยงานต่างๆ เข้ามาดูแลชุมชนมากขึ้น
คิดว่าส่วนหนึ่ง เพราะเห็นว่าชาวชุมชนรวมตัวกันได้ง่าย

สมัยก่อน การลงมาคัดกรองเบาหวาน ความดัน ในชุมชนแห่งนี้
ซึ่งไม่มี อสม. เพราะไม่ได้เป็นชุมชนเป็นทางการของเทศบาลก็ยังไม่รู้
จะทำกับใคร

“พอเราทำกิจกรรมนี้ขึ้นมา แคบอกกับคณะกรรมการโครงการฯ จะมี
การกระจายข่าวออกไปถึงเวลาคนก็จะมา ทำกิจกรรมกับเราง่ายขึ้น”

ชาวบ้านต่างรู้สึกอันเดียวกันว่าเมื่อมารวมกันก็ทำอะไรหลายอย่าง
ได้ง่ายขึ้น

“ทำงานก็เจอปัญหาหมาเยอะ บางอย่างเราก็ต้องคุยกับทีมงาน แต่ละ
คนมีศักยภาพไม่เหมือนกัน ปีแรก เรามีผู้อาวุโส อายุ 80 ปี ซึ่งเมื่อพูดแล้ว
ทุกคนเชื่อฟัง”

แม้เป็นชุมชนสองศาสนา แต่ไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างพุทธ
กับมุสลิมอยู่เลย อาจเพราะทุกคนมาที่นี่เพื่อค้าขาย ทำอย่างไรก็ได้ให้ขาย
ของได้ วันนี้ทุกคนเห็นแล้วว่าเพราะมาทำโครงการกับ สสส. จึงมีส่วน
ให้ตลาด กลายเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการของเทศบาลเมืองปัตตานี มีการ
ส่งเรื่องไปกระทรวงมหาดไทยเรียบร้อยแล้ว

“เราคงจะใช้ชื่อชุมชนตลาดเทศวิวัฒน์ 1 เหมือนเดิมต่อไปชุมชน
จะมี อสม. ก็ใช้คนทำงานโครงการ สสส. นี้ไปสมัคร อสม.”

อนาคต ทุกคนอยากให้ตลาดสะอาด ไม่เป็นที่อยู่ของหนู หมา แมว
นก ซึ่งเป็นบ่อเกิดของโรค ถ้าพื้นที่ตลาดสะอาดคนจะอยู่ได้อย่างมีความสุข

“พอเราทำได้แล้ว เราก็อยากให้คนอื่นมาเรียนรู้ว่าทำได้อย่างไร
เพาะกรณีของเราถือว่าทำยากก็ยากให้คนมาเรียน”

สิ่งสำคัญที่เกษมณีอยากเห็นคือให้คนเกิดความสามัคคี เชื่อว่าจะเกิด
อะไรก็ได้แล้วแต่หากมีความสามัคคีจะสามารถแก้ได้ทุกเรื่อง ●

มีข้อเสนอจากชาวบ้าน ให้ รพ.สต.ลงมาตรวจสุขภาพให้ประชาชน ในหมู่บ้าน 5 ทุกเดือน โดยปัญหาสุขภาพชาวบ้านโครงการรับเป็นผู้ประสาน กับ รพ.สต. ชาวบ้านเริ่มหันมาสนใจการควบคุมตัวเองเพื่อดูแลสุขภาพ มากขึ้น

“เราก็เอาคนที่ดูแลตัวเองได้ดีมาบอกคนอื่นต่อ กลายเป็นบุคคล ต้นแบบในการควบคุมดูแลเบาหวานความดัน” รุสนีเล่า ได้สูตรการกินของ ชาวบ้านที่ลดเบาหวานความดัน เช่น บางคนแนะนำการกินสูตรหมักใบหญ้าหรือ วิธีการแช่ปลาเค็มแบบไม่เค็มจัด

จันทิยา พัทบุรี คณะทำงานโครงการฯ อีกคนหนึ่งช่วยเสริมโดย ยกกรณีตัวอย่างเจ้าอาวาสว่าท่านชอบฉันน้ำบูดูเกือบทุกมื้อ ชาวบ้านหาวิธีที่ จะทำให้อันตรายต่อสุขภาพลดลงโดยผสมน้ำอุ่นลงในน้ำบูดูสูตรเดิม

กระแสการดูแลสุขภาพของ ท่านเจ้าอาวาสทำให้เกิดมาตรการดูแล สุขภาพ 5 ข้อโดยเฉพาะกับกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีปัญหาสุขภาพชัดเจนกว่า กลุ่มอื่น กล่าวคือ

- ผู้สูงอายุ ต้องสมัครเป็นสมาชิก ชมรมผู้สูงอายุ
- ผู้สูงอายุต้องเสียภาษีทุกปี
- ผู้สูงอายุต้องปลูกผัก 5 ชนิด
- ต้องกำจัดลูกน้ำยุงลายในบริเวณบ้าน
- ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า

ผู้สูงอายุในหมู่บ้านใครทำได้ 5 ข้อนี้จะได้ค่าตอบแทนเพิ่ม 500 บาท โดยงบประมาณดังกล่าวนี้ ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนหลักประกันสุขภาพประจำตำบลยาปี

รุสนี เล่าต่อว่าหลังขับเคลื่อนโครงการนี้ ชาวบ้านมาทำประชาคมพบว่าทุกคนอยากให้ อบต. สร้างลานออกกำลังกาย ช่วยดูแลสุขภาพในอีกทางหนึ่ง ซึ่งทาง อบต.ยาปี สมทบงบประมาณลานกีฬาและเครื่องออกกำลังกายจัดให้อยู่ในวัด

“ชาวบ้านโคกวัดนอกจากที่มีการจัดเวร ถวายข้าวพระ ลดกะทีในงานเลี้ยง พวกเขารณรงค์สุขภาพโดยมีเมนูสุขภาพมาจัดแสดงอธิบายว่าทำไมต้องแกงเลียง หรือน้ำนวดูทำไมต้องเติม หอมแดง ตะไคร้ มะนาว การออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง”

อย่างไรก็ตามบนความเคยชิน อาจยังเลิกวิถีบางอย่างไม่ได้ เช่นในงานเลี้ยงบางคนยังอยากกินแกงกะทิ ซึ่งก็ต้องมาขออนุญาตจาก รพ.สต.

“หมอประจำ รพ.สต. จะคอยบอกคอยเตือนพวกเขาว่า กินอยู่อย่างไร ไม่เกิดโรค ชาวบ้านเริ่มรู้ว่าควรปฏิบัติตัวอย่างไร เกิดองค์ความรู้ด้วยตนเอง”

รูสนี้ เล่าว่าการขับเคลื่อนโครงการมีการพูดคำว่า “กินเท่าไร ต้องออกกำลังกายเท่านั้น” แนวคิดนี้ได้สร้างบุคคลตัวอย่างคือ **ลุงไมตรี บุญมี** ชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งมีวิธีการออกกำลังกายตามสูตรของเขาในชีวิตประจำวันจากการทำงานโดยใช้เครื่องตัดหญ้า ซึ่งมีการล่าเหยื่อเป็นการลดแอมและได้เหงื่อ

โครงการฯ ปีแรกประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เกิดองค์ความรู้ สุขภาพ การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง ก็เกิดมาตรการทางสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการดังกล่าว

“ปีแรกคนเริ่มดูแลตัวเองได้ในกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเลี้ยง กลุ่มป่วย มาสูปีที่สอง เราถามชาวบ้านว่าจะทำอย่างไรดี เขาบอกว่าอยากให้รุ่นลูกดูแลตัวเองเป็นมีทักษะในการใช้ชีวิต ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการอยู่อาศัย ลดปัญหา อบายมุขต่างๆ เพราะเด็กเป็นอนาคตของชุมชน”

มาถึงคำถามว่าทำอย่างไรให้เกิดสายใยรักในครอบครัวมีการดูแลเด็ก และครอบครัว ฝ่ายระวังอบายมุข ไม่ว่าจะสุรา บุหรี่ การพนัน หวยใต้ดิน กิจกรรมจึงมีการปลูกทักษะในการใช้ชีวิตประจำวัน มีการจัดหลักสูตรขึ้นมา ระยะ 4 สัปดาห์ สอนทุกวันอาทิตย์ 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย

- ประวัติศาสตร์ ต.ยาบี บริบทชีวิตคนโคกวัด
- สังคม วัฒนธรรม
- อาชีพ
- ทักษะการใช้ชีวิตให้ปลอดภัยจากอบายมุข โรคภัยต่างๆ

“เปิดเป็นโรงเรียนอย่างเป็นทางการในวัดญาติการามทุกวันอาทิตย์ เด็กก็จะมาเรียนราว 36 คน ้วยตั้งแต่ประถมศึกษา-มหาวิทยาลัย”

วิทยากรมาจากคนในชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ ตำบลยาบี มีท่านเจ้าอาวาส กับลุงไมตรี บุญมี ช่วยกันสอน เนื้อหาโยนให้เด็กกลับบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจในถิ่น “ลุงไมตรีบอกว่าคนที่นี้เดิมทำนาอยู่กับชุมชน แต่คนรุ่นใหม่ ไปอยู่ถิ่นอื่น ถึงเวลาต้องปรับแนวคิดจึงสอนเรื่องความเป็นท้องถิ่น เมื่อเด็กอยากเรียนรู้การทำนา ก็ใส่กิจกรรมเรียนรู้การทำนาลงไป”

การทำงานกับเด็กทำให้เกิดสภาเด็กและเยาวชน รับผิดชอบการทำงาน ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรม

“การประชุมฝ่ายต่างๆ มาพบประชุมกันทุกเดือน สำหรับที่นี้พุทธ-มุสลิมเป็นที่นั่งกันไม่มีความขุ่นข้องหมองใจ ความบาดหมางจากที่มีเหตุการณ์ร้ายอาจะแวงภัยคุกคามบ้างกลัวบ้าง แต่เป็นภัยนอกตำบลไม่เคยเกิดในตำบลยาบี”

โดยภาพรวมรัฐนี้สรุปว่านวัตกรรมที่ได้จากโครงการฯ อย่างชัดเจนในสายตาของเธอ คือ

1. ได้โนร่าห์เด็ก

2. ได้กติกาสังคม ผลจากความร่วมมือของโครงการนำสู่การมองปัญหาชุมชนอย่างเป็นระบบ ภายใต้ความร่วมมือของทหาร ฝ่ายปกครอง รพ.สต. ปลัด อบต. ประธานอสม. ประธานชมรมผู้สูงอายุ มีการมาลงนามในเรื่องต่างๆ เช่น

- การระวังความปลอดภัยในหมู่บ้าน
- การเฝ้าระวังคนแปลกหน้า ที่เข้ามาในหมู่บ้าน

- ห้ามเด็กและเยาวชนออกนอกบ้านเวลา 22.30 น.ยกเว้นมีเหตุสมควร
- มารยาททางสังคม การอยู่ร่วมกันทางสังคม
- ห้ามร้านค้าจำหน่ายสุรา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์
- ห้ามผู้ปกครอง ใช้เยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปีไปซื้อบุหรี่ สุรา เครื่องดื่มแอลกอฮอล์
- ห้ามยิงปืนโดยไม่มีเหตุอันควร

“ถ้าทุกคนเห็นด้วยก็มาประกาศใช้” รุสนีเล่าซึ่งแสดงให้เห็นว่า โครงการทำให้เกิดกติกาชุมชน และมีการบังคับใช้จริง บทลงโทษต่างกันไป เช่น เรื่องอาวุธปืนจะคุยกันในหมู่บ้านก่อน ถ้าไม่จบจริงจะร่วมสอบสวนกับฝ่ายบ้านเมือง

นอกจากผลที่เกิดกับชุมชน ตอนนี้ยังมีกรเอาสิ่งที่ได้จากที่นี้ขยายผลไปยังหมู่บ้านอื่นในตำบลยาปีเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน การอยู่ การบริโภค เพื่อลดปัญหาในเรื่องความดัน เบาหวาน ถึงได้ผลกับคนโคกวัดมาแล้ว แต่มีปัญหาเรื่องนี้ค่อนข้างมากในตำบลยาปี เพราะพี่น้องมุสลิมมักดื่มน้ำชากาแฟตามร้านในชุมชน

“จะเลิกเลยคงไม่ได้นอกจากหาวิธีการปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ หากลยุทธ์ลงไปช่วย บอกเขาว่าถ้าจะกินน้ำชา กาแฟ จะลดความเสี่ยงในการเป็นโรคได้อย่างไร เช่นใส่ใบเตยลงไปใต้น้ำต้ม หรือทำให้เขาได้เห็นว่ามี 5 โคกวัดนั้นปัจจัยสำเร็จเพราะอะไรจะได้ทำตาม” รุสนีเล่า •

จังหวัดนครราชสีมา

งานแรกสร้างกระแสวิพากษ์ได้ดี เพราะหลังจากนั้นทุกตอนเย็น จะมีคนออกมาเล่นกีฬาที่ลานมัสยิดกันจำนวนมาก คนที่มั่วสุมยุ่งเกี่ยยาเสพติดน้อยลงเพราะหันมาเล่น ตะกร้อ ฟุตบอล และวอลเลย์บอลแทน

“เห็นได้ชัดว่ากลับจากโรงเรียนหรือทำงาน หลายคนตรงดิ่งมาเล่นกีฬา นั่นเป็นโอกาสสำคัญที่เราจะใช้คนกลุ่มนี้มาร่วมกิจกรรมอื่นที่จะเกิดขึ้นในเวลาต่อมา”

เฉพาะกลุ่มเด็กผู้ชายที่ชื่นชอบกีฬาฟุตบอลนอกจากได้ออกกำลังกายลดการมั่วสุม เมื่อมารวมตัวกันเล่นเป็นทีมพบว่าพวกเขามีศักยภาพพอจะส่งไปแข่งกีฬาระดับหมู่บ้านและกีฬา อบต. สามารถสร้างชื่อเสียงเป็นหน้าเป็นตาของชุมชน ส่วนนักกีฬามีความภาคภูมิใจในคุณค่าตัวเองด้วย

“กิจกรรมที่สองคือดีเกิร์สตูด” นิแอร์ นิเดร์เล่าต่อ เขาถนัดภาษามลายูมากกว่า ถึงรายละเอียดยากอธิบายก็ให้คนอื่นช่วยเสริมบ้าง

ดีเกิร์สตูดเป็นศิลปินวัฒนธรรมด้านการแสดงของคนมลายู ใช้แสดงในงานมงคลต่างๆ มีทั้งการรำยา ซับร็อง และดนตรีประกอบ เนื้อหาเพลงเป็นภาษามลายูท้องถิ่นมีทั้งเพลงดั้งเดิมที่ร้องกันทั่วไปและเพลงที่แต่งขึ้นใหม่

สำหรับโครงการฯ นี้ โตะครูในกลุ่มดีเกิร์สตูด แต่งเพลงขึ้นมาใหม่ด้วยจำนวน 3 เพลง เน้นเนื้อหาโทษภัยของยาเสพติด

“สมัยก่อนหมู่บ้านเรามีคณะดีเกิร์สตูด แล้วหายไปนานเพราะไม่มีเด็กเข้ามาสืบทอด หลังจัดกีฬาเราเสริมด้วยดีเกิร์สตูดจึงกลับมามีความชัดเจน”

การฟื้นดีเกิร์สตูด ใช้วิธีเชื้อเชิญวิทยากรที่มีความรู้ในชุมชนมาช่วยสอนรวมกับการแสดงลีลาต์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกอย่างที่ถูกรื้อฟื้นมาพร้อมกัน

“เครื่องแต่งกายดีเกิร์สตูด ได้รับการสนับสนุนจาก อบต.กะลุวอเหนือ ซึ่งพอคณะดีเกิร์สตูดมีความชำนาญในการแสดง เราพบว่ามีคนติดต่อกันไปเล่นข้างนอก ชาวคณะได้รางวัลจากการเล่นมาบ้าง ก็มาตั้งเป็นกองกลางและแบ่งให้กับคณะผู้แสดง นิดๆ หน่อยๆ”

ปัจจุบันชาวคณะที่เรียกตัวเองว่า “ซีอรินากออามันดามัย” มีจำนวน 25 คน ช่วงอายุตั้งแต่ ป.2 ถึงวัยกลางคน เริ่มมีผลงานเป็นที่รู้จัก รับเชิญแสดงตามงานแต่งงานหรืองานระดับประเทศ เช่น ร่วมโชว์งานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่กรุงเทพฯ

นักแสดงนอกจากได้ความสนุกสนาน ยังจะมีรายได้เล็กๆ น้อยๆ เป็นกำลังใจ ขณะที่คนชุมชนก็ตื่นเต็นกับวัฒนธรรมพื้นกลับมา วันซ้อมใหญ่ก่อนไปแสดงกรุงเทพฯ คนทั้งหมู่บ้านจึงออกมาดูและให้กำลังใจคณะของพวกเขา

ดีเกิร์สตูดจึงสามารถดึงเด็กที่หมกมุ่นกับยาเสพติด กลับมาสู่สิ่งที่ตั้งงามการได้แสดงดีเกิร์ร่วมกัน ถูกใช้เป็นศูนย์กลางในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกันได้

“เป็นการสร้างพื้นที่ใหม่ให้เยาวชนมีพื้นที่สร้างสรรค์ โดยใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านมาขับเคลื่อนแก้ปัญหา ยาเสพติด”

วัยรุ่นจะมารวมกันอยู่ที่กลุ่มดีเจอร์ซึ่งนัดกันทุกวันศุกร์ ไม่พบเห็นภาพของการมั่วสุมเหมือนเก่า เพราะมีสิ่งสร้างสรรค์กว่ามาแทนที่

“มุมมองคือการอนุรักษ์วัฒนธรรม แต่พวกเราต้องการจะเดินไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ดีเจอร์ฮูดู เพื่อจะเผยแพร่ให้บุคคลภายนอกได้เอาความรู้นี้ไปใช้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์อย่างเรา”

ผลจากการขับเคลื่อนโครงการยังมีสิ่งดีๆ ตามมาอีกมากมาย พวกเขาช่วยกันยกตัวอย่าง กรณีที่สมัยก่อนนั้นมัสยิดไม่มีคนดูแล เมื่อมีโครงการฯ นี้เข้ามาคนที่เข้าร่วมโครงการฯ นั้นเองเป็นกลุ่มที่เข้ามาเก็บกวาดมัสยิดและห้องน้ำสัปดาห์ละครั้ง

“คนกลุ่มที่ว่ามีอยู่ราวสามสิบคน จิตอาสาใหม่ของหมู่บ้าน เกิดจากโครงการฯ ก็จะอาสาเข้ามาทำความสะอาด นอกจากนี้พวกเขายังช่วยกันพัฒนาถนนของหมู่บ้านโดยปิดกวาดแผ้วถางเดือนละครั้งอีกด้วย”

นอกจากนั้น โครงการฯ ยังขยายผลจากความร่วมมือใหม่ที่เกิดมาจัดตั้งทีมไกล่เกลี่ยแก้ปัญหาในชุมชน

“คนในชุมชนเรามีการขัดแย้งกันบ้าง เช่น เกิดครอบครัวแตกแยก เราก็มาคิดกันว่าจะทำอย่างไร จะทำปัญหานี้ให้ลดน้อยลง จึงได้ตั้งทีมใกล้เคียงเป็นสภาของชุมชน”

มีการแบ่งพื้นที่หมู่บ้านเป็น 5 ซอย มีผู้รับผิดชอบประจำซอย 2-3 คน แต่ละซอยมีสมุดบันทึกเพื่อบันทึกว่าแต่ละซอยนั้นมีปัญหาและจะแก้ไขอย่างไร

บ้านไหนมีเหตุทะเลาะกัน ทางทีมใกล้เคียงประจำซอยจะเร่งเข้าไปเคลียร์เป็นเบื้องต้น

“คนในซอยจะรับรู้ร่วมกันว่า 2-3 คนที่ทำหน้าที่นี้อยู่ แจ่มไว้ล่วงหน้าเป็นที่รับรู้กัน เมื่อมีเรื่องชาวบ้านจึงรู้พวกเขามาทำหน้าที่อะไร”

หากคนกลุ่มนี้เคลียร์ไม่ได้ จะรายงานเหตุการณ์กับทีมกรรมการชุดใหญ่ซึ่งเป็นชุดของคนอื่นเป็นที่เคารพนับถือของชุมชนลงไปช่วยทีมนี้มีโต๊ะอิหม่ามเป็นกรรมการ

พวกเขาช่วยเปิดสมุดบันทึกให้ดูตัวอย่าง

กรณี นางเอ (นามสมมติ) ทะเลาะกับนายบี เกี่ยวกับการกินข้าว เรื่องเล็กน้อยแต่นายบีเครียดจนนำมาสู่การทะเลาะ ผู้ใกล้เคียงสองคนประจำซอยไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ต้องหย่าร้างกันไป

อีกราย ผู้หญิงตั้งครรถ์อยู่แล้วผู้ชายไม่รัก ขอหย่าร้างมาตกลงที่โต๊ะอิหม่ามเพราะไม่อยากทะเลาะต่อไป

“นั่นเป็นเรื่องที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แต่ส่วนมากไกล่เกลี่ยสำเร็จ เราอยากให้หมู่บ้านสงบ ไม่มีอะไรมาสร้างปัญหาความแตกแยกในทุกระดับ” เพราะความขัดแย้งระดับครอบครัวทำให้เกิดปัญหาการหย่าร้าง ผลที่ตามมาบางคนปล่อยลูกให้อยู่กับพ่อหรือกับแม่ จึงมาคิดถึงต้นทางว่าทำอย่างไรให้ครอบครัวอบอุ่น

“ตอนที่คนทะเลาะกัน อาจร้อนจนพูดกันไม่รู้เรื่อง แต่ถ้ามีคนอื่นอาจช่วยได้ ทำให้เกิดการหย่าร้างในชุมชนที่น้อยที่สุด”

เป็นนวัตกรรมที่แก้ปัญหาชุมชนให้อยู่อย่างสงบสุข ตั้งแต่ระดับครอบครัวที่น่าสนใจ ●

โรงเรียนนักการเมืองตากใบ

มุฮามะ แวนาชา โต๊ะอิหม่าม หมู่ 6 บ้านฮูมอลานัส ตำบล
เจ๊ะเห อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส เล่าว่าชุมชนของเขามี 300
ครัวเรือน ทั้งหมดล้วนเป็นพี่น้องมุสลิม

โครงการ สสส.ปีแรกใช้ชื่อว่าโครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา
ศักยภาพเด็กและเยาวชนสู่ชุมชนเข้มแข็ง หลายกิจกรรมเน้นการแก้ปัญหา
เสพติด มีการรวมกลุ่มเด็กและเอาหลักศาสนา来解决ได้ระดับหนึ่ง

“เด็กจะมีความคิดใหม่ๆ ว่าหากอยู่แบบโดดเดี่ยวมันจะไม่มีอะไร
เกิดขึ้น” ปีนี้เขาเลยขยับมาเป็นโครงการสภาเด็กและเยาวชนเพื่อเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งสู่ชุมชน (ต่อเนื่อง)

“สิ่งที่น่าพอใจ เราเห็นสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้นหลายอย่างมาจากความคิดของ
เด็กโดยตรง โครงการปีก่อน ทำให้เกิดกลุ่มแกนนำเด็กราว 30 คน ปีนี้เรา
ต้องการขยายให้ได้ 80 คน ในรูปแบบสภาเด็กฯ”

มุฮามะพบว่าในสภาเด็กฯ ได้พบกระบวนการคิดที่น่าสนใจ ถึงแม้
พวกเขาเหล่านั้นเป็นแค่เด็กในชนบท ไม่ค่อยมีโอกาสได้เรียนหนังสือสูงๆ
เท่าใดนัก

“ที่จริงมีเด็กในชุมชนที่เรียนสูงก็มีนะ แต่พวกเขาก็ไม่ค่อยได้อยู่กับ หมู่บ้าน อาจไปเรียนมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หรือมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ก็แล้วแต่เด็กพวกนี้ซึ่งไม่ค่อยได้ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นเมื่อกลับบ้านจะไม่เข้า กลุ่มใคร รู้สึกเคืองคว้าง”

สภาเด็กฯ จึงหนุนให้เกิดชมรมนักศึกษา เพื่อเป็นเวทีรองรับการ พบปะสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัย บนพื้นฐานการมองว่าเป็นกลุ่มคนที่มี ศักยภาพทางองค์ความรู้ สามารถสื่อสารกับชาวบ้านได้ดี

“มีนักศึกษากำลังเรียนอยู่ 12 คน เรียนทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และอิสลามศึกษาต่างมีศักยภาพที่จะมาช่วยแก้ปัญหาบางอย่างในชุมชนได้ และผมให้เชิญคนที่เรียนจบแล้วมาเป็นคณะที่ปรึกษาด้วย”

มุหามะมองว่าโดยปกตินักศึกษามหาวิทยาลัยเขาก็อยากทำอะไรเพื่อ ชุมชนอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าไม่มีช่องทางและขาดโอกาส เมื่อทุกฝ่ายเคลื่อนเข้า มาหากันได้แล้ว จุดร่วมของพวกเขาคือต้องการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน ในด้านต่างๆ ได้แก่

- ปัญหาการศึกษา
- ปัญหายาเสพติด
- ปัญหาผู้หญิงที่แต่งงานอายุน้อย หรือพอได้แฟนฯ ก็ติดยาอีก กลายเป็นลูกโซ่ไม่จบไม่สิ้น

มุหามะ เล่าว่าบทเรียนจากโครงการปีก่อน มีการพากลุ่มเด็กที่ร่วมโครงการฯ ไปทัศนศึกษาดูงานที่จังหวัดสตูล ในกลุ่มนั้นมีเด็กติดยาร่วมเดินทางด้วย

“เด็กติดยาเมื่อได้มาร่วมกลุ่มกับคนอื่นที่ไม่มีปัญหา จะเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ระดับหนึ่งเพราะคนอื่นช่วยกันบอกกล่าวตักเตือน ให้เขาหันกลับมาสู่เส้นทางที่ถูกต้อง ทำให้เขายอมปรับตัวเอง นับว่าเป็นพลังของกลุ่มที่น่าสนใจ”

มุหามะเล่าว่าปกติการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาไม่มีงบประมาณ ต่อมาสภาเด็กฯ จึงช่วยคิดระบบการออมขึ้นมาในชุมชน

“รูปแบบการบริหารการออม ใช้เวทีหลังละหมาดวันศุกร์เป็นที่พบปะคนที่รับผิดชอบนั่งถือสมุดบัญชีรับเงินออม ในแต่ละวันศุกร์ว่าใครส่งเงินออมเป็นจำนวนเท่าไร”

เงินออมที่ได้เหล่านี้ นำมาทำกิจกรรมของชุมชน ที่ไม่มีงบประมาณต่อไป

นายนิอาซวัน นิมะ ได้รับเลือกเป็นประธานสภาเด็ก ด้วยคุณสมบัติที่เด็กคนอื่นให้ความเชื่อถือ

“เขาต้องรับผิดชอบทุกกิจกรรมของชุมชน เป็นงานที่หนักอยู่ แต่ผมพยายามช่วยเขาทุกอย่าง มองว่าถ้าเขายังทำหน้าที่แบบนี้ต่อไป ในอนาคตน่าจะลงเล่นการเมืองในสนามการเมืองจริงๆ ได้”

มุหามะคาดหวังว่าจะสร้าง “นิอาซวัน” เพื่อก้าวลงเล่นการเมืองในสนามการเมืองจริง ในนามสมาชิกสภาเทศบาล (สท.) มองว่าเด็กที่ถูกสร้างมาอย่างนี้ น่าจะมีบทบาทนำปัญหาที่เรียนรู้จากชุมชนของตัวเองไปสู่การแก้ปัญหาโดยการเมืองท้องถิ่น

รูปแบบการสร้างคนการเมืองของมุฮัมมะโดยมีเป้าหมายที่นิอาซัววัน จะจัดการเรียนรู้ให้เขาผ่านกระบวนการประชุม และเยี่ยมชมงานผู้บริหาร เทศบาลอยู่อย่างต่อเนื่อง

“นี่เป็นแนวคิดสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาชุมชน เพราะที่ผ่านมามีแม่เด็กและเยาวชนไปเสนอหรือสะท้อนปัญหาให้กับการเมือง เขาจะไม่ยอมเข้าใจ”

ในความคิดของมุฮัมมะจึงเห็นว่าถ้าสร้างและส่งตัวแทนของเด็กและเยาวชนเข้าสู่สนามการเมืองได้ในอนาคต จึงจะแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนได้จริง เพราะเขาคิดลูกคิดมองเห็นปัญหาด้วยตนเองมาก่อน

“เราและชุมชนจะคอยสอนเขา ถือว่าเป็นกระบวนการโรงเรียนสร้างนักการเมืองแต่ทุกคนจะโตไปเป็นนักการเมืองทุกคนก็ไม่ใช่ ที่เด่นน่าจะประธานสภาเด็กคนนี่แหละ เพราะเขาแสดงบทบาททางการเมืองชัดเจนอีก 4-5 ปี เด็กคนนี่โตพอจะไปลงเลือกตั้ง”

มุฮัมมะ อยากให้เกิดสิ่งใหม่ จึงไม่อยากจะให้คนที่เข้าสู่วงการเมือง ทำตัวเหมือนนักการเมืองรุ่นก่อนๆที่เป็นมา จึงพรับบอกกับสภาเด็กฯ เสมอว่าถ้าอยากบริหารชุมชนที่ดีต้องไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง

สำหรับแนวทางการสร้างนักการเมืองโดยชุมชนนั้น ถ้าชาวบ้านอยากสนับสนุนเด็กรุ่นใหม่เป็นนักการเมืองที่ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมเป็นหลัก สามารถทำได้ผ่านสภาเด็กฯ

“อยากให้รู้สึกว่ามีปัญหาต้องช่วย ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เราจำลองวิถีการเมืองแบบประชาธิปไตยในชุมชน”

ที่ผ่านมาสภาเด็กฯ แสดงให้เห็นอย่างหนึ่งว่า ความขัดแย้งในชุมชนลดลง คนเข้าใจวิถีการเมืองมากขึ้น

“ส่วนตัวผมมองว่าการแก้ปัญหาชุมชนคือการเมือง”

โครงการฯ ที่ผ่านมามีแสดงให้เห็นว่า เด็กสามารถแก้ปัญหาชุมชนได้หลายเรื่อง

ชุมชนมุสลิมทางใต้ แต่ละวันจะมีคนเดินเข้ามาขอบริจาคเงินไปทำ
มัสยิด สุเหร่า ที่นั่น ที่โน่น ครั้นชาวบ้านถามไปทางกรรมการอิสลามจังหวัด
ได้รับคำตอบว่ามีของปลอมเยอะ

มุหามะจึงเสนอว่าควรแก้ปัญหา กำหนดว่าคนรับบริจาคต้องมี
ลักษณะอย่างไร

“สภาเด็กจะเข้ามาดูแลเรื่องนี้ ต้องคอยติดตามดูคนที่เข้ามายัง
ชุมชนเพื่อรับบริจาคว่ามีคุณสมบัติและมีข้อปฏิบัติอย่างไร และชาวบ้านจะให้การ
ช่วยเหลืออย่างไรด้วย”

การเชือดวัวในวันรายอตามบทบัญญัติศาสนาเรียกว่า “กูรบาน” มีการ
ฆ่าวัว ทำการแบ่งเนื้อวัวให้คนยากจน เด็กกำพร้า

ทำอย่างไรให้ใช้งานดังกล่าวเพื่อให้ชุมชนเกิดความสามัคคี มุหามะ
จึงให้สภาเด็กฯ จัดการกูรบานให้มาอยู่ในสถานที่เดียวกันเพื่อทำให้เห็นความ
สามัคคีปรองดองเป็นหนึ่งในชุมชน

หลายกิจกรรมที่สภาเด็กฯ จึงมีส่วนสร้างคุณค่าในทุกกิจการของ
ชุมชน ซึ่งแต่ก่อนไม่สามารถขับเคลื่อนเรื่องแบบนี้ได้มาก่อน

“อย่างหนึ่งเพราะสภาเด็กฯ มีนักการเมือง และคนสำคัญในชุมชน
เป็นที่ปรึกษา แม้ที่ผ่านมามักไม่เชื่อว่าเด็กทำได้ แต่พอทำได้จริงก็เกิด
ความเชื่อถือและให้ความร่วมมือตามมา”

เขามองว่าเป็นอานิสงส์ของโครงการ สสส. ที่มาช่วยแก้ปัญหาชุมชน
โดยสร้างความคิดและความสามัคคีแบบใหม่

“แต่ก่อนจะเรียกเด็กมาเล่นฟุตบอลสักที่ยังยาก พอมาตอนนี้เด็กทำ
สิ่งไร้ประโยชน์น้อยลง เป็นการป้องกันไม่让他เข้าไปสู่การเป็นกลุ่มเสี่ยงหรือ
มั่วสุมในเรื่องไม่ดี”

มุหามะตั้งเป้าหมายปลายทางบ้านฮูมอลานัสเอาไว้ว่าอยากให้
เยาวชนเป็นคนดี ครอบครัวยุบอุ่น และเกิดชุมชนที่ศรัทธา ●

สภาชุมชนรอบครัว สร้างสวรรค์ของชน-ยี่งอ

เราได้ยินคำว่า“ความเอื้ออาทรแห่งชอยนรก”จากโครงการร่วมสร้างชุมชนบ้านยี่งอนำอยู่ หมู่ 7 ตำบลยี่งอ อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส ในการทำงานปีแรกของพวกเขา

อับดุลลาตีฟ ชาวสะอาด ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เคยเล่าถึงที่มา นับตั้งแต่เกิดระเบิดในตลาดยี่งอ เขาเห็นภาพครอบครัวที่ประสบชะตากรรมจากเหตุร้ายดังกล่าว แล้วคนอื่นในชุมชนไม่ได้สนใจไยดีนัก

ด้วยความอยากช่วยเหลือคนเหล่านั้น เขาเริ่มคุยกับคณะกรรมการ จนนำมาสู่แนวคิดการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เสนอรับการสนับสนุนจาก สสส.

ครั้งเริ่มประชุมค้นหาปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง ปรากฏว่าน้ำหนักเทไปยังปัญหาเสพติดที่ระบาดอยู่ในกลุ่มเยาวชนหมู่ 7 ยี่งอ โชนปัญหาที่วงการปัญหาเสพติดพากันขนานนามว่า “ชอยนรก” คณะทำงานมองอย่างกังวลใจอย่างยิ่ง และมีเป้าหมายจะเปลี่ยนชื่อชอยแห่งนี้เป็น “ชอยสวรรค์”

กิจกรรมได้ใช้ศาสนาเป็นหลัก เริ่มจากชวนแกนนำเยาวชน มาพูดคุย ต่อด้วยการจัดค่ายเยาวชนจิตอาสา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ สร้างจิตสำนึกให้เยาวชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ที่ตามมาคือการดึงครอบครัวมาพูดคุยช่วย
แก้ปัญหา เป้าหมายไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเอื้ออาทรโดยหลักการทาง
ศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย

- กองทุนซากาด เก็บเงินจากผู้มีรายได้ ช่วยเหลือคนยากจน หรือ
ประสบปัญหาต่างๆ
- ศูนย์พัฒนาสถาบันครอบครัวทำหน้าที่ช่วยคนที่ประสบปัญหา
- ตั้งกลุ่มออมทรัพย์มีสยิดยาเมรีย็อง จัดสวัสดิการ เจ็บไข้ได้ป่วย
- รวบรวมกองทุนซากาดมาใช้ในลักษณะทุน

ในปีแรกอับดุลลาตีฟใช้ฐานคิดสำคัญคือ “จะรวมใจย็องเป็นหนึ่ง”
แม้การเปลี่ยนชอยนรกเป็นชอยสวรรค์ยังทำยาก เพราะปัญหาเดิมยังคง
ดำรงอยู่ การเปลี่ยนต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป ระหว่างทางการพัฒนา
ไปสู่เป้าหมายสูงสุดเขาใช้หลัก “ฮายาตุลตอयीปะห์” คือหลักสร้างสุขและ
“บาลดาตุลตอयीปะห์” หลักชุมชนนำอยู่ตามหลักคำสอนในศาสนาสร้าง
ชุมชนเอื้ออาทร

เขาอธิบาย คำว่าครอบครัวสร้างสุขคือแนวคิดการรวมพลังครอบครัว
ชนครอบครัวมาเป็นเพื่อนกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กัน ช่วยดูแลกัน
และกัน ทั้งยามสุขและยามยาก หากปรารถนาจะสร้างสรรค์สิ่งใด เพื่อส่วนรวม
ก็ชวนกันทำ เพื่อให้ชุมชน/สังคม และสมาชิกทุกคนในครอบครัวทั้งเด็ก
ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ พบสุขถ้วนหน้าด้วยกันเพราะเชื่อว่า

- สถาบันครอบครัวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่รอดของชุมชน/
สังคม
- พลังความรักของสมาชิกในครอบครัวคือทุนพื้นฐานสำคัญของชีวิต
คนเราแต่ละคน
- การรวมกันเป็นกลุ่มของครอบครัวจะทำให้ครอบครัวของเรามีพลัง
มีความเข้มแข็งมากขึ้น
- เราทุกคนมีความรู้ความสามารถ หากเอาพลังความรู้ ความสามารถ
ของเรามารวมกันจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่ยิ่งใหญ่ได้

ทุกคนจึงมาร่วมตัวกันเป็นครอบครัวสร้างสุข เพื่อร่วมกันทำในสิ่ง
ต่อไปนี้คือ

1. เสริมความเข้มแข็งของครอบครัว โดยสนับสนุนให้ครอบครัว
รวมตัวเพื่อช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และสร้างกิจกรรม
สาธารณะประโยชน์ร่วมกัน

2. ปกป้องครอบครัวจากพิษภัยต่างๆ

3. ส่งเสริมสัมพันธภาพอันดีงามของครอบครัวตามวิถีแห่งอัล

อิสลาม

โดยสิ่งที่ร่วมกันทำมีเป้าหมายเพื่อ

- รัฏฐออัลลอฮ (รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ) เกิดบารอ์กัต
(สิริมงคล) ต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน/สังคม
- สังคมที่น่าอยู่สำหรับทุกคน/ครอบครัว
- ทุกคน/ทุกครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจในสังคม
- มีวิถีวัฒนธรรมชุมชน (ไม่อยู่แบบตัวใครตัวมัน)

อับดุลลาตีฟ เล่าว่าในโครงการระยะแรก การขับเคลื่อนมีความหมายที่กว้างแต่ในปีนั้นเน้นใช้ สร้างสุข 3 ส. คือ 1.สุข = สุขภาพ (กายและใจ)

2.สุข = สุขภาวะ และ 3.สุข = ความสุข

การทำงานให้บรรลุเป้าหมายยังใช้หลัก 4 ส. ประกอบด้วย

1 ส : เสริม = เสริมในงานที่มีอยู่ให้ดีขึ้น/เติมเต็มให้สมบูรณ์

2 ส : สร้าง = สร้างคนให้มีสุขภาวะครบ 4 มิติ ทั้งทางกาย ใจ

สังคม และ ปัญญา/จิตวิญญาณ

- สร้างเด็กและเยาวชนดี มีคุณภาพ อยู่เป็นสุข

- สร้างครอบครัวดี มีคุณภาพ ครอบครัวเปี่ยมสุข (ครอบครัวของฉัน สวรรค์ของฉัน)

- สร้างชุมชนดี มีคุณภาพชีวิตดี ชุมชนสันติสุข (ชุมชนของฉัน สวรรค์ของฉัน)

- สร้างการมีส่วนร่วมภาคประชาชนด้วยกระบวนการสาซุรอ (สังคมคุณภาพ+คุณธรรม)

- สร้างความมั่นคงด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดี

3 ส : สันติ = ทุกงาน/กิจกรรมต้องดำเนินการยึดหลักการสันติวิธี

4 ส : สู่สวรรค์ = เป้าหมายสุดท้ายในการทำงาน (แปรรูปกิจกรรม/งานที่ทำในโลกนี้ให้เป็นผลบุญเพื่อจะรับผลตอบแทนในโลกหน้า)

อับดุลลาตีฟ กล่าวว่า “สวรรค์” ในความหมายของทุกคน คือสถานที่ที่มีความสุข แต่ความหมายเขาคือ

- การทำงาน ด้วยความสุขใจ และ มีความสุขกับสิ่งที่ทำ

- การทำงานทุกอย่าง มุ่งเน้นแลกกับผลบุญ บนสวรรค์ที่ได้รับหลังเสียชีวิต ตามหลักศาสนาอิสลาม ที่ว่าทำงานในโลกนี้ เพื่อรับผลตอบแทนในโลกหน้า

“ผมใช้สิ่งนี้เป็นแรงจูงใจ เพราะทำงานบนผลประโยชน์จะอยู่ไม่นาน ความสุขด้านจิตใจจะมีคุณค่ามากกว่า ผมจะสร้างคนทำงาน ที่แม้เขาไม่ได้รับผลตอบแทน แต่จะมีความภูมิใจมีความสุขในงาน”

สำหรับ โครงการครอบครัวสร้างสุข ยั่งยืนอยู่ คู่กระบวนการสภา
ซุรือ เขาเล่าถึงกระบวนการว่ามีแกนนำหลัก 5 คน เพื่อผลักดันการตั้ง
สภาซุรือ

คำว่า “สภาซุรือ” ตามวิถีอิสลาม หากอธิบายง่ายๆ ก็คือเป็นเวที
การแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือ และเอามติ ข้อตกลงที่ได้เพื่อปฏิบัติ ภารกิจของ
การขับเคลื่อนโครงการฯ นี้เน้นสภาซุรือที่เกิดขึ้น มีเป้าหมายเฉพาะประเด็น
ครอบครัวเป็นหลัก

เป้าหมายคนที่มาร่วมโครงการ 100 ครอบครัวมาตั้งเป็นสภาซุรือ
ซึ่งพื้นฐานครอบครัวที่มาเข้าร่วม अबดุลลาตีฟพบว่า มี 3 ประเภทคือ

- ครอบครัวปกติ พ่อแม่ลูก อยู่ด้วยกัน ลูกได้รับการอบรมสั่งสอน
จากบิดามารดา
- ครอบครัวกลุ่มเสี่ยง มีลูกอยู่กับยาย พ่อแม่ไปทำงานมาเลเซีย
หรือพ่ออยู่ต่างจังหวัด การที่ลูกไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ทำให้ไม่อบอุ่น
- ครอบครัวที่มีปัญหา

เขาสร้างแกนนำจากครอบครัวตัวอย่าง โดยไม่เลือกครอบครัว
สามารถดูแลลูกเป็นอย่างดี ปลอดภัยจากอบายมุขและสิ่งเสพติดต่างๆ
จนลูกประสบความสำเร็จ โดยไม่จำเป็นว่าเป็นครอบครัวที่มีฐานะ มีอาชีพ
การงานดี

มีการส่งเสริมให้ครอบครัวตัวอย่าง เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนกับ
ครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย

“เราเรียกผู้ปกครองกับเด็กมาอยู่ร่วมกันและเชิญผู้รู้มาให้คำแนะนำ
ทำกิจกรรมเสริมความรู้ให้กับเด็ก เพราะเรามีเป้าหมายป้องกันดูแลเด็ก
จากสิ่งอันไม่ปรารถนา ไม่ว่าสิ่งเสพติด อบายมุข”

จากการที่เขามีโอกาสพูดคุยกับเด็กติดยา เด็กมักเล่าเขาว่าเมื่อเสพ
ยาแล้ว ก็มีความสุข

“ผมไม่รู้ว่าจะสุขอย่างไร แต่มาคิดต่อว่าจะสร้างความสุขให้เด็กและ
เยาวชน อีกแบบหนึ่ง จึงออกทฤษฎี PPT ขึ้นมา P play P party T tour”

Play เอาเด็กที่ยังไม่เข้าวงจร โอกาสมาเล่นฟุตบอล ทำกิจกรรม หรือการเล่น สนุกสนาน ตามประสาเด็กและเยาวชน

Party จัดงานแบบชวนเด็กมานั่งกินด้วยกัน พยายามทดแทนความสุขให้เด็ก

Tour เอาเด็กไปเที่ยว ศึกษาดูงาน

“อันนี้เราก็ทำไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะ P play P party ทำแล้ว อย่างมานั่งทำกิจกรรม กินข้าวร่วมกัน อย่างอาหารเช้าที่เราเลี้ยงที่ลานมัสยิด เด็กก็มากัน” ตอนแรกๆ จะพูดแค่ยาเสพติด ต่อมาคณะทำงานนำเสนอว่า อย่าเจาะจงปัญหานี้อย่างเดียว เพราะคนที่ประสบกับปัญหาจริง เมื่อมาร่วมงานมักไม่สบายใจ กับปัญหาหนักอกดังกล่าวกำลังเผชิญอยู่ จึงหันมาพูด ในภาพรวมดีกว่า

“เพราะความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนก็ไม่ใช่ยาเสพติดอย่างเดียว ท้องก่อนวัย โทรศัพท์ เกมต่างๆ ที่เข้ามาเยอะแยะ” เขายังพบว่าหากเด็กอยู่ในครอบครัวหรือเกาะกลุ่มคบกับคนดีๆ ก็จะเป็นเกราะกำบังไม่มออกสู่นอกทาง หรือติดยา มีความเสี่ยงลดลง

“อย่างซอयरนั้นความเสี่ยง 100% เราพยายามใช้ทฤษฎีป่า ล้อมเมือง เอาชนะโดยเอาน้ำดีไปไล่น้ำเสีย” เขาเล่า ช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา เด็กติดยาจากซอयर มาร่วมกิจกรรมโครงการฯแล้ว 3 คน ซึ่งพวกเขา เหล่านี้ต่างอาสาบำบัดยาเสพติดตัวเอง

กับเด็กและครอบครัวอับดุลลาตีฟมักพูดว่า

“หนังสือเราจะพลิกหน้าใหม่แล้ว อยากจะให้ลูกอยู่ในสภาพที่เป็น อยู่หรือเปล่า” ในการทำงานเขาใช้ท่าทีของการปรึกษาหารือ มากกว่าเข้าไป แก้ไข แทรกแซง เรื่องราวแต่ละครอบครัว แต่คนเกือบ 99% ยอมรับว่า อยากดูแลลูกหลานให้ปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้ายที่กำลังคุกคาม

“สิ่งที่เขาบอกแสดงว่าเขาเปิดใจแล้ว และบอกว่าอยากทำงานร่วมกัน กับเรา” เป็นจังหวะที่อับดุลลาตีฟถึงผู้ปกครองมาทำงานร่วมกับคณะกรรมการ ซึ่งผลที่ตามมาให้เห็นชัดอย่างหนึ่งมีการตอบรับกว้างออกไปเรื่อยๆ แต่เขายังต้องการขับเคลื่อน ศูนย์พัฒนาสถาบันครอบครัว ที่มีสำนักงานอยู่ที่ มัสยิด ผ่าน 4 เสาหลักของชุมชน ประกอบด้วย นายกเทศบาล/ผู้นำศาสนา/ ฝ่ายปกครอง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน และสภาซุรอ

มีการวางระบบเอาไว้ ในวันข้างหน้าหากครอบครัวไหนมีปัญหา เกินกำลังแก้ปัญหาเองในระดับครอบครัว จะมีการรวมตัว 4 เสาหลัก เพื่อแก้ปัญหาให้

“โดยเฉพะบทบาทสภาซุรอ เราเคลื่อนครอบครัวผ่านกิจกรรมที่เรา ทำมาดังกล่าวแล้ว เรามีตัวแทนจากเทศบาล กรรมการมัสยิดกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนครอบครัวอยู่แล้วอีกชั้นหนึ่ง”

การทำงานที่ผ่านมา มีการประชุมทุกเย็นวันจันทร์ หลังละหมาดอีซา เพื่อขับเคลื่อนสภาซุรอ เมื่อสภาซุรอมีความชัดเจนในตัวเอง ตั้งเป้าการประชุม สภา 2 ครั้งต่อปีหรือถ้ามีปัญหากรณีพิเศษจะเรียกประชุม

“ความสำเร็จในปีที่ 2 ชัดเจน ในการสร้างครอบครัวสร้างสุข สู้สังคม สันติสุข เรามีคำขวัญว่าจะจุดประกายความสุขทุกครัวเรือน”

อัปเดตสถิติพบว่าปีที่ 2 เป็นการสร้างองค์กร และเครือข่ายซึ่งคือ เครือข่ายมัถยิดสร้างสุข โดยโครงการฯ เปิดโอกาสให้อีก 7 มัถยิดในตำบล ยี่งอ ในการเข้ามาร่วมทำงาน เพื่อขยายผลในอนาคต

“คณะทำงานเป็นจิตอาสา แต่ละคนมีภาระเฉพาะส่วนตัว เราพยายาม เอาเวลาที่เขามารวมตัวกัน หลังละหมาด 2 ทูม และหลังละหมาดวันศุกร์” เขาเล่า

“สมมติว่ามีต้นไม้ใหญ่ แต่ละคนจะใช้ประสบการณ์ ตัดสินต้นไม้ ต้นนั้นต่างกัน นักพฤกษศาสตร์มองดูแล้วต้นไม้ใหญ่ดี 100 ปีควรจะอนุรักษ์ ช่างไม้คิดว่าถ้าตัดไปคงได้สร้างบ้าน กลุ่มที่ความเชื่อก็เอาผ้าสีมาผูก เหมือน กับที่เราทำกิจกรรมกับชุมชนนั้นแหละ กว่าเขาจะเข้าใจต้องใช้เวลา มุมมอง ของคนก็แตกต่างกัน”

เขาพยายามเปรียบเทียบการทำงานบนความแตกต่างหลากหลาย ที่สุดท้ายจะต้องเดินหน้าไปสู่การสร้างชุมชนที่เขาเรียกว่า ชุมชนของฉันท สวรรค์ของฉันท ร่วมกัน •

ศาสนบำบัด

สู่เด็กชายมุสลิมชนชั้นกลาง

เหมือนกับหลายพื้นที่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ปัญหา ยาเสพติดอยู่ในภาวะวิกฤติ

บ้านต้นหยง หมู่ที่ 2 ตำบลเฉลิม อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีประชากร 1,100 คน นับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด อาชีพทำสวนยาง ทำสวนผลไม้และทำนา จากการสำรวจข้อมูลยังพบว่ามีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย 62 คน และทำงานต่างจังหวัดอีก 50 คน

หลังจากมุมิน ตีอราแม มาเป็นผู้นำโครงการนำคุณธรรม ลดอบายมุข คืบสันตติสุขสู่บ้านต้นหยง เมื่อทำการค้นหาคำปัญหาสำคัญของบ้านต้นหยง ก็พบว่ายาเสพติดเป็นปัญหาเร่งด่วน

“หกเดือนก่อนหน้าที่เราพบว่าใบกระท่อมระบาดอยู่ในกลุ่มเยาวชนจำนวนมาก โดยเฉพาะเด็กที่ออกจากระบบการเรียนตั้งแต่จบ ป.6 ขึ้นไป” มุมินเล่าการนำโครงการ นำคุณธรรม ลดอบายมุข คืบสันตติสุขสู่บ้านต้นหยง จึงวางวัตถุประสงค์เอาไว้ว่า

- เพื่อให้เด็กและเยาวชนในชุมชนมีความรู้เรื่องยาเสพติดและหลักคำสอนของศาสนาว่าด้วยยาเสพติดและนำไปประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้อง รวมทั้งคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมและป้องกันยาเสพติด

- เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ติดสารเสพติดในชุมชนได้รับการบำบัด และดูแล
- เพื่อจัดตั้งสภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนการทำงานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ในการทำงานเขาใช้รูปแบบจัดตั้งคณะกรรมการสภาผู้นำในชุมชน จากผู้นำชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำศาสนา กลุ่มสตรีและครูตาดีกา ใช้เวที การพบปะหลังละหมาดใหญ่ประจำวันศุกร์ที่มีสียิดอุมมุลกุรอ บ้านต้นหยง

เพื่อความสะดวกในการดำเนินการ มีการแบ่งกลุ่มผู้รับผิดชอบ 7 กลุ่มบ้าน ประกอบด้วย กลุ่มบ้านอุควะห์ กลุ่มบ้านซาบาบ กลุ่มบ้าน อามันดามัย กลุ่มบ้านอุมมะห์ กลุ่มบ้านอามานะห์ กลุ่มบ้านฮาราบีน และ กลุ่มบ้านรักบ้านเกิด

จัดตั้งคณะกรรมการสภาผู้นำที่เรียกตัวเองว่ากลุ่มฟัจญ์รูน (รุ่งอรุณ แห่งอิสลาม) ประกอบด้วยบุคคลในชุมชนจากหลายภาคส่วน เพื่อสร้าง เครือข่ายและความร่วมมือร่วมใจจากทุกหน่วยงาน โดยมีนายอัปดุลกริม ดือราแม อิหม่ามประจำมัสยิดอุมมุลกุรอ บ้านต้นหยง เป็นประธานสภาผู้นำ เนื่องจากเป็นบุคคลที่สมาชิกในชุมชนให้ความเคารพนับถือ

บทบาทหน้าที่ของสภาผู้นำที่กำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการสภาผู้นำ มีหน้าที่หลักคือ

- เป็นแกนนำเพื่อกำหนดแนวทาง หรือประสานงานในแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- เป็นแกนนำในการประสานงาน หรือจัดกิจกรรมต่างๆ ตามที่ชุมชน เรียกร้อง
- เป็นแกนนำในการประสานงานกับกลุ่มต่างๆทั้งในและนอกชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมให้แก่ชุมชน
- เป็นผู้ประเมินและติดตามกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน

ก้าวเดินต่อมาได้มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ศาสนาอิสลามว่าด้วยยา เสพติด,บทบาทของผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาในศาสนาอิสลามกับการแก้ไข ปัญหา ยาเสพติดในชุมชน,บทบาทของสถาบันครอบครัวในศาสนาอิสลามกับ การป้องกันยาเสพติดในครอบครัว เป้าหมายคือ

1. ผู้นำชุมชน/กรรมการหมู่บ้าน/อบต.
2. ผู้นำศาสนา/กรรมการมัสยิด
3. ชรบ.
4. อสม.
5. กลุ่มสตรี/แม่บ้าน
6. ครูตาดีกา
7. ข้าราชการและกลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่

กลุ่มคนเหล่านี้ เมื่อได้รับทราบเกี่ยวกับบทบัญญัติต่างๆ ของอิสลาม เกี่ยวกับยาเสพติด ได้นำกลับไปสอนบุตรหลานให้ห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุขอื่นๆ

“การบรรยายธรรมว่าด้วยเรื่องยาเสพติดกับบทบัญญัติของอิสลาม โดยอิหม่ามประจำมัสยิดอุมมุลกุรอ บันตันหยงทำให้คนในชุมชนเข้าใจ สิ่งที่เรากำลังทำ”

ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เราจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาวัยเด็กไม่ว่าโรงเรียน
ตาดีกา และฟัรดูอิน หวังสร้างคนแบบใหม่”

มีการจัดอบรมความรู้เรื่องยาเสพติดตามหลักคำสอนของศาสนา
เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ยุ่งเกี่ยว
กับสารเสพติดทุกประเภท พบว่าเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่
ตั้งใจฟัง มีการซักถามปัญหา เช่น บุหรี่ทำให้ตายได้ไหม? ทำไมคนสูบบุหรี่
ถึงมีกลิ่นเหม็น? เราไปซื้อบุหรี่ให้พ่อสูบได้ไหม?

มุมินมองว่าหลังการดำเนินโครงการ เด็กและเยาวชนทราบถึง
สถานการณ์ยาเสพติด มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีและกล้าแสดงออก เกิดการเรียนรู้
แบบสองทาง มองว่าจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและสามารถนำไป
ถ่ายทอดไปยังเพื่อนคนอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากหลักศาสนามีการใช้หลักสูตรทางสาธารณสุขภายใต้ชื่อ
“คืนคนดีสู่บ้านต้นหยง” บำบัดและฟื้นฟูเยาวชนผู้เสพยาเสพติดในชุมชน...
โดยชุมชน มีองค์ประกอบของหลักสูตร 5 กลุ่มวิชา

- กลุ่มวิชา โทษพิษภัยของยาเสพติดและการบำบัดรักษา
- กลุ่มวิชา พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์
- กลุ่มวิชา การทำหน้าที่ของครอบครัว
- กลุ่มวิชา การสร้างเสริมความถนัดให้กับตนเอง
- กลุ่มวิชา หน้าที่พลเมืองไทย

อย่างไรก็ตาม มุขินยอมรับว่าหลักสูตรยังไม่ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้นและอาจจะยังไม่สามารถบำบัดผู้ติดสารเสพติดได้อย่างยั่งยืน ต้องพยายามวางรากฐานให้แก่ผู้ติดสารเสพติด กระตุ้นให้มีความต้องการจะเปลี่ยนแปลงตัวเอง และช่วยติดต่อประสานงานหน่วยงานรัฐหากพวกเขาต้องการบำบัดอย่างจริงจัง

ด้านการดึงเด็กไปฝึกอาชีพมาจากพื้นฐานการสำรวจข้อมูลในชุมชน ซึ่งพบว่ามีอาชีพประจำชุมชนหลายอย่างน่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักวงกบไม้ หมอพื้นบ้าน การทำขนมพื้นบ้านแต่ที่เด็กสนใจและมีศักยภาพทำเองได้ คือการเพาะเห็ด โดยมีโครงการเพาะเห็ดในชุมชนตามโครงการพัฒนา SML ตั้งแต่รัฐบาลชุดก่อนที่เด็กสามารถต่อยอดเรียนรู้เพิ่มเติมได้ทันที

แม้ว่าที่ผ่านมาในชุมชนเคยมีการจัดค่ายมาเยอะ แต่โครงการนี้มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน สร้างความตื่นตัวให้กับบ้านต้นหยง ราวครึ่งปีก็เปลี่ยนชุมชนอย่างน่าพิงพอใจ

โครงการฯ ยังได้สร้างกลุ่มอาสาสมัครนำออกกำลังกายเพื่อสุขภาพประจำหมู่บ้าน (อพส.) มีการนำและเชิญชวนชาวบ้านเพื่อออกกำลังกายเพื่อสุขภาพทุกเย็น จดรวมพลอยู่ที่มัสยิดอุมมุลกุรอ ก็พาที่ชาวบ้านซึ่งชอบที่สุดคือ ฟุตบอล สำหรับผู้หญิงเนื่องจากหลักชารีอะห์ที่ว่าด้วยเรื่องการออกนอกบ้านของสตรี มักจะใช้วิธีการออกกำลังกายโดยการเดินรอบหมู่บ้าน เป็นการแวะเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้านไปในตัว

การดำเนินโครงการนำคุณธรรม ลดอบายมุข คืบสันตติสุขสู่บ้านต้นหยง เมื่อมาถึงระยะหนึ่งสามารถออกกติกาชุมชน ประกาศเป็นที่รับรู้ ณ มัสยิดประจำหมู่บ้าน ลักษณะคล้ายมาตรการทางสังคมของอิสลามที่เรียกว่า “ฮุกมปากัด” ซึ่งกติกาก็ว่าประกอบด้วย

1. ถ้ามีการลักขโมย และจับคนกระทำได้ จะต้องมีการจ่ายค่าปรับตามที่ตกลง
2. หากพบผู้เสพยา ทางสภาผู้นำชุมชน จะมีการเรียกมาคุย จะมีมาตรการตั้งแต่ระดับ ผู้ใหญ่บ้าน ขึ้นไปว่าจะต้องทำอะไร โดยเน้นการแก้ปัญหาการเสพเป็นหลัก
3. ให้ทุกคนในชุมชน ช่วยกันสอดส่องการค้ายาเสพติดในชุมชน
4. ให้มีการเก็บเงินเข้ากองทุนฌาปนกิจศพ
5. ให้เด็กในช่วงประถมศึกษาเรียนฟิรดูอิน

“เท่ากับว่าเรามีกฎกติกาชุมชนเกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน เพียงแต่ว่าต้องใช้เวลาในการนำมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาต่อไป” มุมินว่า กฎกติกาชุมชนบางข้อไม่สามารถบังคับใช้ได้กับทุกคน เนื่องจากเป็นกฎที่มาจากตัวแทนของชุมชน แก้ไขโดยสภาผู้นำ ต้องมีการทบทวนกฎกติกาอย่างสม่ำเสมอ ●

“พื้นที่ห่างไกลการไปหาหมอลำบาก ก็ต้องพึ่งตนเองก่อน สมุนไพร เป็นสิ่งที่ใกล้ตัว อยากให้ชาวบ้านกลับไปใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้ความรู้ เป็นเกราะให้กับชุมชน ให้เขาเข้มแข็งด้วยตัวเขาเอง”

วัตถุประสงค์ของโครงการนี้จึงมีว่า

- เพื่ออนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชสมุนไพรพื้นบ้าน โดยการจัดตั้งธนาคารต้นไม้เพาะขยายพันธุ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านเป็นอาหารและยา โดยมีสภาผู้นำชุมชนขับเคลื่อนโครงการ
- เพื่อสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านวังกระเปือ
- เพื่อพัฒนาชุมชนทำทางเข้าหมู่บ้านให้ปลอดภัยด้วยป้ายสื่อความหมายพืชสมุนไพร
- เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยคนในชุมชนที่มีจิตอาสา รักต้นไม้เป็นบ้านตัวอย่างในโครงการ “บ้านน่าอยู่ รั้วกินได้”
- เพื่อนำผลการดำเนินโครงการมาทำแผนงานชุมชนให้ได้รับประโยชน์แก่คนในชุมชน

แม้ตอนเราลงไปเยี่ยมเยือน อยู่ระหว่างดำเนินโครงการช่วงต้น แต่พบว่าโครงการคืบหน้ามาก มีกิจกรรมจัดทำชุดความรู้โดยแกนนำวาปีตา ชุมชนวังกระเปือ และสภาชุมชนคนรักต้นไม้วังกระเปือ ที่ช่วยกันเก็บตัวอย่าง พันธุ์ไม้ สมุนไพรพื้นบ้านมาอัดเพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูล และรวบรวมข้อมูล สมุนไพรเป็นเล่มเพื่อถ่ายทอดไปสู่เยาวชนและเด็กในโรงเรียนพื้นที่วังกระเปือ

ชุดความรู้ดังกล่าวมีการรวบรวมข้อมูลพืช 50 ชนิด แบ่งเป็นพืชผัก พื้นบ้าน 24 ชนิด และพืชสมุนไพร 26 ชนิด เรียกชื่อด้วยภาษามลายู ท้องถิ่น บางชนิดเป็นพืชท้องถิ่นที่พบเฉพาะที่นี้จริงๆ แต่จำนวนมากพบได้ทั่วไปเพียงแต่การเรียกขานต่างกัน เช่นสมุนไพรที่เรียกว่าชาวีในภาษามลายู ภาษาไทยรู้จักนามกรดน้ำ

การจัดทำแผนที่ทำมือชุมชนคนรักต้นไม้ สำรวจเส้นทางเข้าหมู่บ้าน ของชุมชนวังกระเปือ 30 หลังคาเรือนที่อยู่ติดกับผืนป่าปอไม้กินได้ เช่น ต้นสาเมาะ ผักหวานช้าง พองนิเล็ง ญากง ต้นจอบแบริ ต้นตด ส่วนสมุนไพรหายาก เช่น ต้นหะยีสามะ ต้นกะจิตีเมาะ ต้นซุงชองาแยฮูแด ต้นปลาไหลเผือก ต้นกุเล็งอากาศ ชาวบ้านนิยมนำมาปลูกรอบบ้านแทนการเก็บจากป่าลาฮาลา

“ชุมชนรอบป่าบ้านวังกระบือมีผู้สืบทอดการใช้ชีวิตวิถีจากป่าอยู่มาก โดยเฉพาะการเก็บสมุนไพร เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวจึงน่าจะพัฒนาเป็นหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ในอนาคต” สปิณะห์เล่า

สำหรับการจัดตั้งธนาคารต้นไม้ ได้มีการรวบรวมต้นไม้เอาไว้ 2 ส่วน คือ ที่บ้านอาสาสมัครและข้างศาลาชุมชนวังกระบือ

สมาชิกสนใจอนุรักษ์ต้นไม้ที่ช่วยรักษาป่าให้สมบูรณ์และยึดดินมิให้พังทลาย เช่น ต้นมะเดื่อริมคลอง ต้นตะเคียนต่างๆ ต้นหลุมพอ และ กุหลิม

“เราแนะนำให้สมาชิกธนาคารนำต้นไม้ปลูกเสริมในแปลงของตนเอง เพื่อเพิ่มความหลากหลาย สำหรับต้นตะเคียนที่รับการสนับสนุนจากหน่วยป่าไม้ไม่ได้รับความสนใจเนื่องจากใช้ระยะเวลานานกว่าจะโต แต่เมื่อผ่านการอบรมเป็นสมาชิกของธนาคารฯ แนวคิดเปลี่ยน ก็มีผู้สนใจปลูกเพิ่ม 38 ครัวเรือน”

ผู้สูงอายุผู้หญิง ที่มาร่วมในวันนั้น ได้ผลัดขึ้น มาถ่ายทอดประสบการณ์การใช้สมุนไพร พร้อมกับตัวอย่างที่หามาแสดงต่างกันไป เช่น วิธีการดูแลสุขภาพหลังคลอดสมัยโบราณ ไม่ใช่เพียงแค่สมุนไพรบางชนิดที่นำมาต้มและประคบในช่วง 40 วันหลังคลอด ยังพบวิธีการนึ่งถ่านตุ๊ก (การประคบด้วยหินร้อน) และนำหินที่เผาไฟมาแช่น้ำต้มให้หน้าท้องแบนเรียบและบำรุงมดลูก

พืชสมุนไพรหลังคลอดที่สำคัญตำรับมลายู ได้แก่ บันตึงบือแอน อีชีกือมอแย ขมิ้น จูโวะ (ประคบ) ต้นกาโปบาโระ ยามาโรฮางูห์ เป็นต้น

วิธีการใช้สมุนไพรของวังกระบือมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นหลายประการ ยกตัวอย่างการถ่ายทอดสูตรยาสมุนไพรกันแบบปากต่อปาก และทดลองใช้เอง ที่นี้ไม่ได้มีหมอพื้นบ้านประจำ จึงใช้วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาแบบปากต่อปาก คำบอกเล่าเกี่ยวกับต้นไม้ใบหญ้าที่หาได้ในท้องถิ่น ใช้รักษาโรค พิสูจน์ด้วยตนเอง แล้วขยายวงกว้างออกไป

“เราคิดว่าสมุนไพรที่มีเยอะ เฉพาะถิ่นก็มีจำพวก นี้เล็ง ซาเมาะ ชื่อแด ซาเมาะชือยา คนเฒ่าคนแก่ที่นี้ยังรู้จักชือเหล่านี้อยู่ และยังมีคนที่อื่นมาขอความรู้แสดงว่าคนที่นี้มีภูมิปัญญาด้านนี้พอสมควร”

นอกจากเป็นยา ชาวบ้านเอาใบไม้หลายชนิดมาคั้นน้ำทำเป็นขนม และการทำข้าวยาสุตรดั้งเดิมต่างจากข้าวยาลื่นอื่น

มะยาลี่ มะดาไธ้ กำหนดตำบลละจุด ผู้สนับสนุนธนาคารต้นไม้ ชุมชนวังกระเปือ ตั้งข้อสังเกตว่าภูมิปัญญาสมุนไพรบางอย่างของที่นี่ น่าจะได้รับการถ่ายทอดมาจากกลุ่มขบวนการโจรจันคอมมิวนิสต์ (จคม.) สมัยที่จคม. มีอิทธิพลอยู่ในพื้นที่

ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง ตำรับยาสมุนไพรวังกระเปือน่าจะมาจากตำรับแพทย์แผนจีน

“ผมคิดว่าโครงการนี้ช่วยให้คนกลับมาตื่นตัวเรื่องสมุนไพร แต่คนรุ่นใหม่อาจจะไม่ได้สนใจมากนัก” เขาว่า

สาปินะห์ มองว่าจากศักยภาพที่มีอยู่ในอนาคตชุมชนแห่งนี้สามารถพัฒนาเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว บนเงื่อนไขที่ว่าชาวบ้านเข้มแข็ง มีความรู้มองเห็นภูมิปัญญาที่มีอยู่ว่าเป็นสิ่งที่มีค่าเอาไปใช้ได้จริง หากเป็นไปตามนั้น ภูมิปัญญาชุมชนจะไม่หายไปไหน แม้ใครเอาเงินมาล่อก็ไม่สะดุ้งสะเทือน

“เมื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยว สิ่งที่ต้องทำร่วมกันคือทุกบ้านต้องสะอาด ชุมชนจะเข้มแข็ง มีการรวมตัว มีระบบการจัดการที่ดี” เธอออกแบบอนาคตเอาไว้เสร็จสรรพ

ส่วนสำคัญที่สาปินะห์กำลังทำคือเอาความรู้ มาสร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เธอบอกว่าถ้าไม่ได้ทำโครงการ สสส. คงขาดโอกาสไปมาก เพราะที่นี่เป็นหมู่บ้านที่อยู่ไกลมาก

นิมลต์ หะยีนิมะ พี่เลี้ยงโครงการฯ กล่าวว่า ในโครงการนี้ เราก็มองไปที่ต้นทุนเดิม ที่เอาสมุนไพรในป่าออกมาใช้ แต่บางตัวหายไปเนื่องจากไม่มีการอนุรักษ์ หรือแม้แต่การมาจับบันทึก เพื่อการเรียนรู้จากสมุนไพรเดิมที่มีอยู่นับร้อย

“จะอย่างไร ที่จะให้สมุนไพรที่มีอยู่ นำมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่องไม่หายไปจากพื้นที่ ซึ่งเด็กรุ่นใหม่ก็ไม่รู้จักก็เลยเกิดกระบวนการว่าสร้างธนาคารต้นไม้ เพื่อที่จะส่งเสริมเรื่องป่า เรื่องพืชสมุนไพรที่ใช้รักษา และนำมาเป็นอาหารได้ จะสร้างเป็นแหล่งหมู่บ้านที่รักษาพืชสมุนไพร”

นิมิตต์กล่าวว่า การสร้างธนาคารมีการหาข้อมูลว่า ชาวบ้านคิดอย่างไร ก็ให้แนวคิดไว้ หากมีการร่วมคิดร่วมทำ จนเกิดกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายชุมชนจะสำเร็จ ถ้าไม่ทำมรดกสมุนไพรมันทั้งวัตถุดิบและภูมิปัญญา จะหายไป

“การเก็บสมุนไพรต้องมีพื้นที่ เขาก็ถามว่า จะทำอย่างไร ก็เลยมา คิดกันว่าไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ส่วนกลางก็ได้ ก็มาหาบ้านที่มาสรางจิตสำนึก เรื่องสมุนไพร และสร้างธนาคาร เป็นกลุ่มบ้านและหลายกลุ่มบ้าน สามารถ มารวมเป็นธนาคารต้นไม้ของกลุ่มได้ เพื่อแลกเปลี่ยนร่วมกัน”

ต่อมาชาวบ้านได้มีการทำแผนที่ทางเดินว่า มีกลุ่มสมุนไพรอะไรบ้าง และเก็บเป็นฐานความรู้พืชสมุนไพรที่กินได้ มีสรรพคุณอะไร โดยให้ผู้สูงอายุซึ่งมีความรู้เรื่องยา และใช้ในชีวิตประจำวันของตัวเอง เอามาเล่าเรื่อง บอกต่อให้กับคนรุ่นใหม่ แต่พอเล่าเรื่อง ตรวจสอบดูแล้วก็พบว่าคนรุ่นใหม่ ราว 40% ไม่รู้เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ ซึ่งถ้าไม่มีการถ่ายทอดต่อมันก็จะหายไป โครงการจึงต้องยอดมรดกชุมชนที่มีอยู่ดั้งเดิมสู่คนรุ่นใหม่

“วิถีเดิมที่พึ่งผักสมุนไพร รักษาโรคก่อนถึงมือหมอ วิถีใหม่ถูกกำหนด โดยวิทยาศาสตร์หมด ตรงนี้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดเป็นหมู่บ้าน ที่ปลูกสมุนไพรกินได้มี 20 ตัว อย่างกลุ่มบ้าน ระดับแนวหน้าอยู่ที่สามารถ เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้ในอนาคต” เธอเล่า และมองว่าสามารถต่อยอด สร้างพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้จากมรดกภูมิปัญญาพื้นที่ เพราะกระบวนการ ตรงนี้ ต่อยอดมาเป็นธนาคารต้นไม้โดยการประสานกับโครงการพิภูลทอง ในพระราชดำริมาช่วยด้วย ทำให้เกิดกระแสการใช้สมุนไพร มีการเก็บ สมุนไพรพื้นบ้าน การนำสมุนไพรเก่าๆ ที่หายไป กลับมาเพาะชำ ขยายพันธุ์ ให้คงอยู่ พาพืชพันธุ์ใหม่เข้ามาเสริม และใช้จริงในพื้นที่ มีการต่อยอดด้วยการปลูกป่าแซม ในสวน จากการสนับสนุนพันธุ์ จากโครงการพิภูลทอง ซึ่งเป็นการรักษาป่าอย่างยั่งยืนอีกด้วย

“สิ่งที่น่าสนใจต่อยอดไป เราพบว่าในชุมชน การใช้สมุนไพรของผู้สูงอายุที่นี่ เขาก็จะมีสูตรของเขาที่ไม่เหมือนกัน รักษาโรคเดียวกัน แต่คนละสูตรกัน ทั้งเรื่องของวัตถุดิบ การปรุงส่วนนี้ยังไม่ได้มีการเก็บข้อมูลในเชิงประจักษ์ เราน่าจะมีการเรียนรู้ในลักษณะของหลักสูตรท้องถิ่น”

สมพงษ์ รักษาศรี เจ้าหน้าที่ สถานีทดลองปลูกพรรณไม้พิกุลทอง ที่เข้ามาสนับสนุนโครงการนี้เล่าว่า บทบาทของโครงการพิกุลทองที่เข้ามาช่วยเรื่องนี้ คือให้ความรู้เกี่ยวกับต้นไม้ ซึ่งพบว่ามีการเรียกชื่อเป็นทางการ หรือภาษาท้องถิ่นที่ต่างกัน

การลงพื้นที่ทำให้พบว่า ลักษณะของหมู่บ้านวังกระบือเป็นหมู่บ้านที่มีพืชสมุนไพรขึ้นเป็นธรรมชาติ ชาวบ้านมีการเก็บพืชผักพื้นบ้านเหล่านี้มาเป็นอาหารและยา แต่ความรู้เหล่านี้ไม่ได้รับการสืบทอดโดยการจดบันทึกเล่าต่อสู่เยาวชนจึงเป็นที่น่าเสียดาย จึงแนะนำให้ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ปรับปรุงสิ่งที่มีตามธรรมชาติมาจัดระบบข้อมูลสื่อความหมายให้น่าสนใจมากขึ้น

“เราก็ยังสนับสนุนกล้าไม้ทุกอย่าง ไม่ว่าพืชกินได้ เช่น มันปู ชี้เหล็ก ชะอม เนียงนก และสมุนไพรพื้นบ้านหลายชนิด ถ้าชาวบ้านต้องการเราก็แจกจ่ายได้” เขามองว่าโครงการนี้มีคุณค่ามากและสามารถเป็นต้นแบบขยายแนวคิดออกไป แต่ความสำเร็จน่าจะหาหมู่บ้านเป้าหมาย ที่มีความพร้อมและสนใจจริง ●

วสส